Sophologium sapientie ma gistri Jacobi magni.

¶ Venalis invenitur in vico sancti Jacobi apud signum Lilij aurei.

75

Sophologium Sapientie

Venalis

Doctissimi atqz excellentissimi patris sacrarũ litterarum doctoris deuotissimi fratris Jacobi magni: religionis fratruz heremitarum sancti Augustini sopho logium incipit. Cuius principalis intentio est inducere legentis animum ad sapientie amorem Serenissimi atqz cristianissimi principis francorum regis confessori. D. michaeli diuina prouidente gracia episcopo antissiodorensi sui preconũ humilis capellanꝰ frat er Jacobꝰ magni ordinis fratrũ heremitarũ sancti Augustini perpetuũ famulãdi affectũ. Antiquoruz philosophorũ atqz doctoꝝ memoratu digna eligere ꝛ electa in summã ordinatim redigere ꝙ sit vtile quãqz cõducibile nostri tpis studiosis hominibus dignissime pater: tuo reliquo iudicio. Quippe qui tum experientia: tum longo rerum vsu didicisti Ea ꝓpter presentem libellum ex antiquorum poetaꝝ oratoꝝ atqz philosophorum grauibus sententiis ꝑcipue collegi: ꝛ tuo grauissimo iudicio castigandum dedicaui.

Diuiditur autem presens opus in decem libros partiales quorum primus est de amore sapientie continens sexdecim capitula.

Capitulũ primũ qualietr sapientia reddit homines felices

Dicit arist. decimo ethicorum ꝙ homo sapiens maxime felix est. Et seneca ad lucillũ. Beatã inqt vitã sapientia ꝑfecta efficit. Et sequit. Scio nemine bene viuere sine sapie studio. Vñ veteres philosophi acqsitis vite necessariis incipiebãt philosophari inquit aristoteles in ꝓhemio metha. Quo enim iure tã famosus salomon habetur. Nempe sapientie munere obtinuit principatũ ꝛ honorẽ. Ipso dicẽte de sapia. Preposui inquit illaz regnis ꝛ sedibus. Et sequitur. Infinitus enim est thesaurus hominibꝰ. Et prouer. iij. Melior est iquit acqsitio eius acquisitione auri ꝛ argẽti Ipsa eni est ꝑciosior cũctis opibꝰ Quid amplius: Nã philosophi veteres ymaginẽ sapiẽtie in foribus oĩm tẽploꝝ pingi faciebant: ibiqz scribi vsus me genuit pepi mẽoria sophiã me vocant greci latini sapientiaz. Ecce ꝙ amabilis grecis ꝛ latinis fuit. Hi autẽ sapientiaz nõ amant qui legibus ritis nutũ ꝓferunt corruptũ quod fecisse gentiles quosdã narrat pollicra. li. iiij. c. vi. qui tamẽ gẽtiles se iactabãt sapiẽtie amatores. Attẽdat igitur lector ꝙ ille sapiẽtiã amat qui vere scẽtie opera cõfirmat. De tali loquens salomon: Sapientie octauo ait. Hanc amaui et exquisiui a iuuẽtute mea ꝛ quesiui eã michi spõsam accipere. ꝛ ibidez. vij. optaui et datus est michi sensus. Inuocaui te ꝛ venit in me spiritus sapientie. Quo eni pacto philosohi ita vocati sũt. Nã philosophia amor sapientie est. Quãobrẽ philosophꝰ nomẽ est honoris. vnde. Alphoeabẽus li. suo de diffinitiõe sapiẽtie. Philosophia inquit est diuinaruz humanarũqz rerũ cognitio cũ studio bene viuẽdi. Hi igitur sapiẽtes nõ sunt quorũ studia patẽt criminosa. Nã vbi malicia ibi aut non est aut vacat vera sapientia.

Rursus posco conspicimꝰ ꝙ alexander toti dominãs orbi sapiam sibi elegit amicã cuius ope potius ꝙ vrbibus sublimatꝰ est. Habuit enim aristotelẽ in doctorẽ narrãtẽ age. li. noctiuũ acticarũ. Unde pater alexandri scilicet philippus macedo. alexan. nato. aristo. misit epistolã talẽ. s. philippus aristoteli salutẽ. filiũ inquit michi gẽitũ scio: quapropter diis gratias agere debeo non quia natꝰ est michi: sed qz tuis tẽporibꝰ ipsũ nasci contingit. spero. n. ꝙ tua eruditione fiet dignus regno. Insup alexãder nequẽ. li. de naturis refert qualiliter Aristoteles occasione alexãdri logicã scripsit. Et sedulus naturaꝝ inquisitor extitit. Ecce ꝙ laudabile est pricipẽ amatorẽ sapiẽtie fore cuius occasio

ne sapientes fiunt sapientiores: et suos principatus per sapientiā reddunt stabiliores. Adhuc inquiramus qualiter ꝓ studio alexander vitā exposuit. Narrat enī alexander nequā vbi supra quomodo alexander in vase vitreo mare ītrauit: vt piscium naturas deprehenderet. Ceterū inquit plinius. alexander īflāmatus cupidine cognoscendi animaliū naturas. aristoteli sūmo in omni doctrina multa milia hominū conuocauit Itaqꝫ totius asie atqꝫ grecie animalia venatu: et aues aucupio capi fecit. quousqꝫ de qualibet specie aliquod haberet: vt nullius rei naturaꝫ ignoraret cuius occasione aristoteles fere quinquaginta volumina de animalibus scripsit. Rursus seneca epistola. xciij. alexāder inquit geometriaꝫ studuit. ⁊ cum sciuisset ꝙ terra tam modica erat. tunc ait ꝙ alexander magnus vocari non debebat eo ꝙ pugillo terre dominabitur itaqꝫ geometrie studio sui dominij quantitatem agnouit. His igił narrationibus concluditur ꝙ qui fama et honore cupit dotari sollicite debet sapientiam venari.

Capitulū secundū quomodo veteres sapientiam amauerunt

Vlixes vt tradit ouidius ix. methamorpho. contra herculem militie gloriam obtinuit cum sapiens esset. Ille aūt fortissimus leonisqꝫ depressor. Nam illustriorē reddit sapientia virum ꝙ corporis vires. Unde apulei⁹ libro de deo socratis. si laudas īquit virum quia diues: hoc fortune debetur. si quia fortis egritudine fatigabitur. si qꝛ nobilis nō ipsum sed parentes ei⁹ laudas: si quia pulcher pulcritudo in senectute abiet. sed si laudas virum qꝛ sapiens ⁊ quantumlibet bonis moribus ornatus: tunc ipsum virum laudas: quia hoc non est de etate caducū casu ve pendulum: nec a genitoribus hereditatum. hec in effectu apuleius. Ceterum veterum studia commemoremus. Narratur enim in prologo hystorie tripartite qualiter theodosius in armis per diem exercitabatur et nocte libros sollicite intuebatur. quapropter maximus fuisse naturalis ex dictis sozomei colligitur. Unde boetius primo de conso. narrat platonem dixisse ꝙ res. p. felix esse īciperet si eam studiosi sapientia regerent. vel si eius rectores sapientie studere contigisset. Idem ponit valerius li. vij. ca. i. Idemqꝫ socratem dixisse narrat policraticus li. iiij. ca. vi. qui tamē socrates ab apolline sapientissimus vocatus est Quid amplius. Nunquid abrahā qui fuit pater multarum gētium peritus fuit in omni sapientia egiptiorū. actuum vi. Nunquid dauid habuit sapientiam sicut angelus dei. ij. regum. xiiij. Nunquid salomon petiuit sapientiam ad regendum populum et obtinuit. iij. regū iiij. Nam regale opus est sapere et diiudicare vt attul. li. i. de diuinationib⁹ Unde eccle. x. Iudex sapiens iudicabit populum suum. Rursus et alios legimus principes sapientie studium dilexisse. Nero enim quanqꝫ crudelis esset elegit tamen senecam sapientem in doctorem qui de clementia librum ei⁹ occasione scripsit. Nunquid traianus habuit pluttharcum cuius occasione factus est liber de instructione traiani vt patet ex epistola quam scripsit: in qua traianus plus laudabat sapientiaꝫ plutarchi ꝙ suam formam vel potentiam. Ceterum de iulio cesare legimus ꝙ studiosissimus extitit. cursumqꝫ solis inuestigans: dies per horas et momenta diuisit bisextū inuenit: multosqꝫ libellos scripsit: vt patet libro de vita cesaris ꝑte prima. De cuius doctrina solinus libro primo. capitulo primo. Doctrina inquit iulij recta ratione fundata est. ⁊ eodem libro parum āte finem Cesaris inquit nullus celerius scripsit: nullus velocius legit. Unde quattuor epistolas simul dictasse perhibetur. His igitur principatus debetur: quia sapien

tiam dilexerunt per quā reges regnāt et principes imperāt. Unde seneca epistola nonagesima quarta. In illo seculo quod aureum vocabatur sapiētes regnabant quo vtilia suadebant et inutalia dissuadabent cauebāt pericula et augebant beneficia. Nos ergo principiū sapientie est. Unde narratur in ecclesiastica historia capitulo quinto qualiter ptholomeus sopientiam dilexit non solum humanam sed diuinam. Unde septuaginta interpretes cōuocauit vt noticiam diuine legis haberet et sapientibus regni sui communicaret. Item tāgit augustinus viij. de ciuitate dei capitulo quarto. Rursus de karolo magno legimus q studiosissimus fuisset. et in libro augusti. precipue legit alcuynūq doctorem elegit a quo dyaleticam. rhetoricā et astrologiā didicit. Uir igitur illustris fieri cupiens si doctus non sit doctorem habeat vt sapiens fiat. Nam dauid secam habebat natam prophetā et sadoch sacerdotem vt sapientiū consilio nō egeret. His igitur narrationibz concluditur q sapiētia studiose querēda est: vt honoris nomē adipisci possit quod obtinuerūt hi qui sapientiā dilexerunt. Cuius amor artes sciētiasq singulas ministrauit. Quis ei dedit moysi vt litteras inuenieret? Unde habuit georgias rhetoricam. Apollo medicinam. Pithagoras arithmeticam. Julo geometriā. Abrahā astronomiā. Jubal musicā. Phoroneus. Solon aut ligurgus leges. Hi enim hec omnia inuenerūt eo q sapientie studio adheserūt.

Capitu. iij. quomodo femine quondam artes inuenerunt.

Plurimas artes atq sciencias olim femine repperereunt sua quoq prudētia plura regna rexerunt et hec oia sapientie dono cui adheserunt. Nam ysis regina egyptiorum litteras egyptias inuenit. vt ponit Isido. libro. i. ethimologiarū. Et carmētis nympha alio noīe dicta nicōstrates. primas litteras tradidit italicis et norma soror tybalciam mechanicas ad inuenit artes. Interea quoq atq tiburtia alieq sibille futura multiplici carmine descripsert prout narrat lactan. li. x. Sibyllarum rursus lybia sua sapiētia dirigēte gloriosissīe regnauit. Itaq meruit vt suo noīe regnū suū nuncuparet. Abnathea quoq alio noīe dicta deiphebes virgo fuit inclita et annis longeua et referentib⁹ poetis sua virginitate diuinitatē obtinuit. vaticiniaq plurima scripsit in baione iuxta lacū vbi dicitur suū fuisse oraculū vsq in hodiernū diē: intuētibz inducit admirationē. De hac refertur q pluria secula vixit. Et tarquino prisco. ix. libros quos ediderat attulit. de quibz tres cōbussit et sex residuos romani cū magna diligentia seruauerūt. Ceterū semiramis regina vetustissima sua fortitudīe et sapientia regna plurima subiugauit arimaq viris intollerabilia portauit. Opis q̄q alio noīe dicta opus feia fuit q̄ sua prudētia iouē neptunū atq plutonem suos filios vna cū saturno contra hostes seuissimos a morte liberauit Et iō fuit adepta tam grāde nomē. vt ipa diceretur mr deoꝝ. Uñ publica tēpla sibi cosecrata fuerūt Rursus iuno q̄ fuit opis filia et ioui tādem nupta olim regina celorū arbitrata est. Et vt eius memoria non periret sibi templū grande fecerunt veteres et ex marmore vario ei⁹ imaginē sculpi fecerūt in temploq ꝓposuerunt. Ceterū minerua alio noīe dicta pallas vt q̄dam referūt numeros prima repperit et in ordinē reduxit quib⁹ vtimur vsq in hodierū diē. De ipsa fuerunt poete q ex osse tibie vni⁹ auis fistulas pastorales primitus inuenit. Dicunt tamen aliqui q de calamo et non fistulam primo composuit hec minerua apud athenienses dea sapientie nuncupata est. Rursus marsepia sua sapientia et forti

tudine regna obtinuit: māmillaq3 dexteram abstulit ne a sagittatiōis exercitio impediretur. Aragne quoq3 asiatica atq3 pheboia femia fuit que artem texture atq3 lanificij repperisse fertur. His igitur enarrationibus patet feminas sapiētie adhesisse eiusq3 gratia nomen honoris adeptas fuisse. Nūquid insuper alias feminas sapiētia viguisse legimus. nunquid rebeca suū filium iacob istruxit: vt benedictionem paternam obtineret suoq3 consilio a fratris psecutione liberauit: vt patet i genesi. nunquid barsabe suo prudēti sermone p suo filio salomone regnū adepta est vt tradit liber regū. Hester quoq3 sua sapiēti locutiōe ab assuero rege quod voluit obtinuit. Abigail etiam sua prudētia nabal virū suū a morte eripuit. et iudith ab holoferne ppl'z liberauit. Femie igr sapiētie gr̄a viguer̄t suiq3 sex⁹ impositam ebetudinem cooperuerunt

¶ Capitulum. iiij. de studio sapientie a iuuentute.

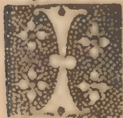

Apud hebreos mos olim erat iuuenes īstruere ī ijs scientijs que secure erant: vt recitat origenes super. cantica in principio. Itaq3 non sufficit iuuenes erudire: sed vlterius cōspicere oportet ne in malis actibus seu morib⁹ īstruantur. q2 teste. aristo. i. ethico. In ijs delectari non est nobis naturale in quibus ab infantia delectari incepimus. Unde anselmus. li. de similitudinibus. c. liij. mollis cera imaginē sigilli faciliter recipit: sed cū indurata fuerit retinet nec de facili dimittit. Adolescentes igitur ab exordio in sanctis et virtutibus instrui debēt prout faciēdū tradit augu. xij. de cite. capi. li. Infans inquit suam capacitatem non excedat. q. d. q2 in sapientie studio temperamento regulari debet. Illoz iuuenū reprobanda est vita quoz occupatio vanitas est et senectus morū dissipatio erit scelerataq3 abissus. Cur enim artes liberales dicuntur nisi quia liberis signanter nobiliū debēt: a quibus tamē cōmuniter desferuntur. Utinam ij attenderent q̄to sapientie studio predecessores vacarunt in senectute pariter et iuuentute. Narrat enī a. gelius. li. vij. capi. x. qualiter euclides sapientie studium tantum dilexit vt periculo mortis se exponeret. q2 nō obstante decreto athenienfium socratis doctrinam audire disposuit. Insup hiero. epistola. xxxiij narrat qualiter aliq philosophi pter studiū sapiētie calcabāt honores. i. Alij pūciebant diuitias. Alij acceptis iniurijs gaudebāt. Alij penas spuerūt. Alij heremum intrātes soli philosophie se dedicarūt. Ūn teste valerio. li. viij. ca. vij. Charneades laborios⁹ et diuturn⁹ sapiētie miles nonaginta annis studio sapiētie vacauit: ita vt studij causa nutrimentum sepius accipere obliuisceretur. Insup hugo in didascalon pte. ij. narrat qualiter philosophi oīa reliquebāt vt sapiētie studio vacarent. Nā pmenides. xv. ānos ī rupe egiptiaca sedisse legit̄ studij cā. Et prometheus meditādi causa in mōte caucaso vulturi exposit⁹ memoratur. Themistocles quoq3 expletis cētū et. vij. annis mortē deflebat dicēs se dolere mori: cū sapere cepisset. Plato vno et octogesimo āno scribēs mortu⁹ est. Socrates cū librū q̄ panathenaic⁹ cōscribit̄ nonagesimo quarto āno scripsisse dicitur. vixitq3 quinquenniū post ea. His igitur exemplis patet q2 amandū sit sapiētie studium. Cuius sūt due claues quas expressit quidā senex carnotensis narrante pollicratico. li. vij. c. xiij. Prima clauis est amor docētium prout ait quintilia. li. de instōne oratorij. Secunda clauis est sollicitudo studentium. quia tūc optime docet qui legit si amat eos quibus legit: et audientes optime proficiunt si attente et sollicite audiunt. O q̄ enorme tardum pigrumq3 plurimū reperit studiū. Quot

sunt patres filios permittentes sterilescere. Unde tul. in primo rethorice veteris quid inquit agis Cur perdis adolescentem. et sunt verba Terentij. et idem tul. in primo officiorũ. Est igitur inquit adolescentis maiores natu vereri. ex hisqȝ deligere optimos ac pbatissimos quorũ consilio atqȝ auctoritate vtantur. insuper crisostomus sup matheũ omel. x. sicut terra infructuosa sic iuuẽtus neglecta. Nil ergo laudabilius iuuẽtute culta et studiosa. et nil ediuerso vitupabilius iuuẽtute stulta et inculta. vnde valerius li. vi. c. v. Ciuitas nostra nobiliũ iuuenũ ingenia ab insolertia reuocãdo magnos et vtiles ciues fecit honoribusqȝ meritos. Quãobrẽ hierony. lib. de instructione filie: nichil discat audire nichil loqui: nisi qd ptinet ad timorẽ dei turpia nõ intelligat mundi cãtica ignoret. Eiusqȝ lingua psalmis dulcibus imbuatur. eccl. vij. Filie tibi sunt serua corpus illarum et nõ ostẽdas hylarẽ faciẽ tuã ad eas. Ideo beatus grego. in registro. peto inquit vt paruulos tuos quos nutris precipue moribus instruere cures vt scilicet ea loqui debeãt que mentes eorum in charitate postulãt. iuxta illud eccle. x. Letare iuuenis in adolescẽtia tua et in bonis sit cor tuũ. Nũc autẽ sapientie studio relicto iuuenes vice doctorũ sceleratos imitantur corruptores morũ. Quapropter dicit augu. epistola. lxxxix. Eligendus est magister probe etatis sã... vite eruditionis: vt scilicet eius exẽ... iuuenes imbuantur qui mala diligunt in quibus nutriuntur. Si enim de alexãdro legimus qȝ exemplo leonidis magistri sui multa vitia retinuit quibus omnino carere non potuit. Unde hier. epistola. lxxxvij. In tenera etate facilius sancte conuersationis vsus inolescit animusqȝ induratus non de facili ad arbitrium volẽtis trahi potest. Ideo tul. li. officiorum primo dicit qȝ ineũtis etatis inscitiam: senum constituenda et regẽda prudentia est. Ineunte eni adolescẽtia: tunc est maxima imbecillitas consilij. ipsi enim sunt ad leuitates prompti. Unde vinum negandum esse pueris docet seneca li. ij. de ira Ipsosqȝ cibis non esse inflandos docuit plato. Nam castrimargia sapientie studio nimis contradicit eo qȝ nutrix ẽ voluptatis que maxime philosophie inimicatur vt inqt aug. li. iiij. contra iulianum. Unde hugo in didascalicon parte secũda narrat qualiter cuidã sapienti fuit petitũ que erãt necessaria studenti qui: respõdit: mens humilis vita quieta scrutinium tacitũ leta paupertas: terra aliena nõ erubescere petendo et, scientia adepta. neminẽ contemnere. Et concludit ibidem qȝ quattuor portãt leticam phie scȝ amor labor cura et vigilia His ergo modis scientia acquiri potest que tunc efficaciam sortitur siue ita coscientie conforme tur. Unde hierony. epla. xxxiiij. narrat qualiter hypocrates discipulos adiurauit anteqȝ eos doceret qȝ mansuetudini et moribus insisterent. Socrates etiam vniuersã philosophiã. mores corrigendos reduxit. vt ait seneca ad lucil. epistola. lxxxiiij. Et augu. viij. de ciui. ca. iij. Item ponit tul. in tuscu. questionibus li. quinti prologo dicẽs Socrates autẽ primus philosophiã deuocauit et celos et vrbes collocauit et in domos ẽt introduxit et coegit de vita et moribus rebusqȝ bonis et malis querere. Rursus iuuenis attendat ne prauam doctrinã discat. Unde apud lacedemones libri archilaci de ciuitate sua eiecti fuerunt eo qȝ quedam turpia licet subtilia continebat, narrãte valerio. libro iij. ca. vi. Discat ergo iuuenis doctrinas sanas. nam insane doctrine falsitatibus pinixte sunt. atqȝ doctrine non meremur vocari. vñ bernad. sup cãtica omel. xxxv. Est omnis scientia bona dum veritati subnixa sit. Sed qudam scire volũt co fine tantum vt sciant sed turpis curiositas est. sunt etiam qui scire volũt vt scire videantur sed turpis vanitas est.

Et subdit sicut cibus indigestus corp⁹ corrumpit:sic scientia igne charitatis scilicet bonis operibus non digesta anime corruptio est. De tali sapientia loquitur sapiens eccle.i. In multa sapientia multa indignatio.

Capitulū quītū quomodo sapientia est necessaria regibus

Joseph cum a suis fratribus fuisset venditus nō diuitiarum multitudīe:sed per sapiētiā obtinuit vt dominaret̄ i omni terra egipti geñ.xlij. vñ vegetius li.i.de re mili.nullus ē cui sapientia magis cōgruat ꝙ̄ pncipi cui⁹ doctrina omnibus debet prodesse subiectis.ideo iuuenes nemo eligit in duces.quia nō cōstat eos esse prudētes.vt dr̄ in thopi. Nā sapiētia fecit romanos dn̄ari:vt indr̄ policra.li.vij. ꝛ.li.iiij. Romani iquit viguerūt ꝙ̄diu litterati fuerūt.ſʒ ex q̄ virt⁹ litterarū i eis languit:ex tūc man⁹ armata īfirmata ē.ꝛ cecidit pricipat⁹.qm̄ sapiētia ait. per me reges regnāt ꝓuer.viij. Cur ergo traianus oli hortabatur regem frācorum. vt suos filios in artibus liberalibus erudire iuberet. narrante pollicra.li.vi.ne si quia rex illiteratus est asinus coronatus. Rex enim insipiens ꝑdet populum suum.eccle.x. vnde hieroboam ex sua imprudentia decem regna perdidit que sibi dimiserat pater suus. Sapiētia ergo regna stabilia facit.vñ ī mortali dogmate philosophoꝝ narratur:qualit̄ xerxes rex medoꝝ īnūerabilē hn̄s exercitū cōtra paucos grecos bellatur⁹ accessit. Cui quidā dict⁹ damacet⁹. Ista iquit multitudo tibi placet dn̄e mi rex ſʒ metuēda.qꝛ dubiū ē sidoctam mltitudinē regi ꝓdesse nec diu durare potest qꝺ regi nō valet. vnde vegetius li.iiij.dicebat se esse deceptum eo ꝙ multos habebat hoīes.ſʒ nullos habebat disciplīe subiectos. Prudētia ergo pricipib⁹ victoriā ꝓbet vtiqꝫ honestatē.qꝛ impossibile est prudētē nō esse entē bonū.vi.ethi. Utinā ergo pncipes sapientiā diligerēt.ſʒ fortassis superbia eleuauit corda eoꝝ:ita vt negligāt oīa que a prudētib⁹ scrutari debēt. Utinā reminiscerent̄ qualiter dionisius licet tyrān⁹ platonē sapientē honorifice suscepit narrāte polli.vij.c.xxxviij. Sʒ sapiētes nō amāt q̄ sapiētes fieri nō curāt. Eoꝝ ergo principatus ruine gerit timorem.

Ca.vi.quomodo sapiēs animapossidet ꝛ stultus nichil.

Nichil possidet is qui sapiētia caret.aut qui seipsum nō habet. Stultus ꝟro se nō possidet eo ꝙ se regere nescit Sapientis autem sunt omnia quia nullo eget.vnde sene.epistola.ix. Allegat crispinum dicentem sapientem nulla re egere:et tamen multis illi rebus opus esse. Econtra stultū multis indigere: ſʒ ei nulla re opus est:nulla enī re vti scit. nēpe egere ille diciturq̄ desiderat quod ab eo nō habet̄ ꝛ exīde molestat̄ qꝺ sapiens nō facit.qꝛ ex sibi possibilib⁹ cōtētat̄.vñ idē sene.le.vij.de bn̄ficijs. Dicunt stoici oīa sapientis eē quomō ergo pōt aliq̄s dare sapiēti si oīa ei⁹ sunt nichil em̄ ꝓhibet bona ciceronis esse ꝛ sapiētis q̄ tn̄ ea nō possidet. Sʒ quomō sua erūt si nō est possessor eoꝝ. Ideo ēt sua eē dicunt̄.qꝛ sub sūt imperio.ꝛ quomodo subsūt ex quo ea non habet. Ueuera nec habere ꝑetit ꝛ si petat tunc ea habebit.alias enim petere sapiētis non est. Ecce ergo q̄modo sapiētis sunt oīa. Studeat igitur homo sapiēs fieri nec prestudeat ditari.qꝛ oīs sapiens diues. Multi esse sapientes creduntur q̄ nō sūt sapiētes. Unde lactā.li.de falsa sapientia naturam inquit hominis de⁹ hanc esse voluit vt duarum rerum homo cupidus ac appetens esset.s.religionis ꝛ sapiētie. Sed homines ideo falluntur: qm̄ aut religionem sine sapientia suscipiunt aut sapiētie soli studēt re

ligione omissa. Verũtamen altera sine altera esse non potest. Nomine autẽ religionis honestas capit: et noĩe sapiẽtie vera philosophia q̃ mores astruũt. Vn de plato dicit amatorẽ dei philosophũ eẽ teste aug. c. viij. de ciui. dei. ne tñ q̃s credat veraꝫ philosophiã esse illã quã studio humano aquirim⁹. sed illã quaꝫ nemo mortalis ẽ assequut⁹. Vñ tul. ĩ. li de amicitia. Negãt inq̃t. s. veles quẽq̃ eẽ bonũ virũ nisi sapiẽtẽ: sꝫ ad illã sapientiã iterp̄tãt quã nemo adhuc mortalis ẽ assecut⁹. Queres igit̃ fortassis q̃ sit illa vera sapiẽtia. Reuera ipa ẽ qua deus cognoscitur. Unde lactanc. li. de vero cultu. sicut ĩ itinere celebrando nichil p̄dest viã nosce: nisi conatus ac vires suppetãt ambulãdi: ita vera sciẽtia nichil p̄dest si virtus propria deficiat. Sciẽtia autẽ est deũ noscere. Dices tñ philosophie plurimas eẽ p̄tes. Suprema aũt p̄s ẽ: q̃ de⁹ cognoscit̃. Et alia q̃dã pars est qua homo in agẽdis dirigitur. De qua tul. ĩ tusculanis quõnibus li. v. Sapiẽtia p̄prium ẽ nichil: p̄p̄t qd penitere possit facere nichil inuite sed splẽdide: et cõstanter oĩa p̄ agere: nihil expectare p̄ certo futurũ nichil cũ acciderit ãmirari suisq̃ stare iudicijs.

O q̃ desideranda ẽ hec sapiẽtia qua bñ viuitur q̃ liber homo efficitur. Vñ tul. li. de paradoxis. sicut iprobatio et stulticia: hõi bene esse non potest. sic vir sapiens et bon⁹ miser esse non potest. Omnis sapiens liber: oĩs stult⁹ seru⁹. Huic tñ sapiẽtie multi stulti ɔtradicũt. illosq̃ p̄dicãt stultos: qui studijs sapiẽtie ĩsistũt horũ tñ teste senec. epistola. xiiij. nũq̃ ĩ tãtũ ɔualescet nequitia nũq̃ sic contra virtutes ɔfirmabũt̃ vt nõ philosophie nomen venerabile et sacrũ maneat: qm̃ vt ex prouer. sapientiuꝫ. colligitur rem maximã tibi sapiẽtia p̄mittit: vt te reducat tibi. Sed hãc paucissimi habent Vñ catho. Sermo datur cũctis animi sapiẽtia paucis. Si tñ sapiẽtia habere tur diuitijsque magno labore acq̃runt̃ velut inutiles preteremitterentur. Unde claudi⁹ in maiori opere. Magnas ingenij copia vincit opes. q: sclꝫ homo ingeniosus et sapiens vincit magnas opes Naꝫ opibus non fit sapiens homo: sed sapientia diues.

Ca. vii. de dispositiõe ad sapientiã de quiete cõtẽplatiuã.

Nulla ẽ via melior ad veram et ieffabilẽ sapiẽtiaꝫ q̃ vita virtuosa. vñ Aug. ĩ li. octuagita triũ questionũ allegat dictũ cuiusdã sapiẽtis fõtei noĩe qd scripsit q̃daꝫ pagan⁹ post modũ baptizat⁹: hoc inq̃t miseri agite hoc agite: scꝫ baptisemini ne vnq̃ polluat hoc domiciliuꝫ sp̃us malignus ne sẽsib⁹ immixt⁹ ĩfeste aĩe sãctitatẽ lucẽ q̃ mentis obnubilet: Nã ipis adheret sõnis latet ĩ ira ipletq̃ oẽs meat⁹ itelligẽtie p̄ q̃s lumẽ rõis solet infũdi. itaq̃ apparet q̃ sancte: ac catholice viuere mediũ v̄e sapiẽtie ẽ. sꝫ q: ĩ v̄tutib⁹ stulti reperiũt amaritudinẽ: et ĩ criminib⁹ voluptatẽ: ideo mala p̄ bõis ãplectũt̃. vñ lactã. ĩ li. de falsa religiõe: q: inq̃t ĩ v̄tutib⁹ amaritudo p̄mixta ẽ vicia v̄o voluptate cõdita sunt. ideo stulti illa amaritudĩe offẽsi: et voluptate decepti: mala p̄ bõis ãplectũt̃: et idẽ. lac. li. de v̄a religiõe et sapiẽtia. veritas iq̃t acerba ẽ oĩb⁹ his q̃ vitã suã mortiferis voluptatib⁹ dedicarũt. sꝫ reuera mẽti v̄tuose nil pulchri⁹ studio sapiẽtie ẽ. vñ q̃n. li viij. istitutõnũ oratoriaꝝ pulcherrimũ op⁹ ẽ vacare studio: q: mẽs nõ vitijs sꝫ studio libera ẽ. Illi igr̃ rep̄bãdi sũt qui studio vaccare pigrescũt. vñ ex p̄uer. sapientum colligitur: vt auri aliquid extrahamus: terras euertimus: vt autẽ summum aucupemur pectus scrutari piget: q: .s. omnes labores accipim⁹ vt aurũ possideam⁹. sꝫ p̄ sapiẽtia q̃ de⁹ cognoscit̃ laborare p̄mittimus. Arbitror enim peccata hoc facere. vnde seneca. epistola. liiij. vita sua cofiteri sanitatis

iudcium est. Qui sapiens igitur fieri cupit delicta tollat quibus studium offenditur. Unde prudentius. O quoties animam vitiorum peste repulsa sensimus incaluisse deo quotiens tepefactum celeste ingenium post gaudia candida retrocessisse in stomaco. Que verba nil aliud sonant. nisi q vitiis repulsis anima inheret studio sapientie: sed per vitia retardatur. Unde properti⁹. in epigram. Cor mundum et sapiens: fructu virtutis alatur. Et xp̄i i nostro pectore regnet amor. Nempe amor xp̄i studentem excitat: et moram facere non permittit. Sollicitum ergo erit studiū ī amore si fundetur. Unde ouidius. li. ij. de arte aman. Est amor cura breuis lentescunt tempore cure: vanescitq abſēs et nouus ītrat amor. Uir ergo studios⁹ sapientiam querat qua mens perficit. Qua etiam in hoc crescit homo ī quo brutis dominatur. Rursus petunt quietem omnes: sed quietus esse non pōt qui sapiens non est. Unde senec. episto. lvi. nulla placida est quies: nisi quam ratio composuit nullaq res animi sapientes euocat: nullusq auium concent⁹ interrūpit cogitatiōes bonas solidas quoq iam et certas. Itaq in bonis cogitationibus ⁊ studijs quies est. Unde narrat gel. li. i. noctium atticarū: quomodo socrates a solis ortu vsq ad occasum immobilis studio vacabat: atq oculis in eundem locum directis contemplationi insistebat. De mundi eñ sollitudinibus minime curabat: totiusq mundi incolam et ciuem arbitrat ni chil a se scire dicebat: nisi in hoc ipsum q nichil sciret. vnde et carneades sapientie studio vacans cibum sepius capere pretermisit vt alibi dictum est narrante valerio. li. viij. ca. vij. Cur ergo mundani quietam non habent: q₂ non in diuinorū sed humanorū studio se occupant. vnde senec. ad lucil. episto. viij michi crede. nā qui nichil agere videntur maiora agunt humana diuinaq simul tractant: quasi diceret q humano studio non ita insistendum est: quietiā diuino intendēdū sit. alijs mētis quies haberi non potest. dicente beato aug. Domine inquietum est cor nostrum donec quiescat in te. Huius autem quietis via est vita virtuosa.

Capitulum. viii. q̄mō sapiētia oīa vīcit.

Sapienta omnia complecitur nichilqꝫ ignorare permittit et singulorum noticiam prebet. Quod igitur amanda est sapientia? quid enim iocundius aut felicius tibi quam cum humana conceperis diuinas scias scientias. Reuera prebet pabulum anime studium sapientie. Attendamus igitur quod sit delectabile naturalia perscrutari vnde tul. in dialogo ad hortensium: est inquit animorum ingeniorumqꝫ naturale quasi pabulum quoddam cōtemplatio nature. Et didimus ad alexandrum. Nulla inquit spectacula vel certamina tantum affectamus sicut sapientie studium: in qua sapientia videmus celum pulchre formatum signorum veritatem: stellarum fulgorem rutilare: videmus quod pelagus purpureo colore venustum germanam terram amplecti: cuius pelagi multiformes pisces per equoreas vndas saltus exercent. temporum etiam virentium specie delectamur ex quibus odor gratissimus flores suauitatis exalans oculis hominum simul pascit et animum. nemorum quoqꝫ adest opacitas et fontium arridet amenitas. Assunt et volucres dulce concinentes melos. Hec inquit sunt nature spectacula que et imitari difficile est et refutari culpabile. Sed nunquid hec omnia sapientia prebet Reuera sic quia omnium naturas docet. Unde senec. de naturalibus questionibus. libro quarto dicit sapientem debere naturalium inquisitioni vacare. dulce inquit spectaculum est singula scrutari. Sed reuera pretermisso sapientie studio plures inanibus occupationibus agitantur et querunt extra studium campum: extra nemora sapientie feras. Itaqꝫ malunt rerum incorruptibilium vsus quam noticiam perpetuo duraturam vnde fulgen. libro. ij. mitilogiorum narrat quod cum diogenes dolore grauatus quereretur: et vidisset homines ad amphiteatrum currētes agebat quanta hominum stulticia currunt vt videant homines repugnare feris et me pretereunt cum naturali dolore certantem. hi etenim sapientes non erāt: quia cursibus non acquiritur sensus sed opere bono seduloqꝫ studio. Unde virgilius. in georgicorum primo. Felix qui potuit rerum cognoscere causas. Et tulius libro. de diuinatione. Si quis mortalis colligationes omnium cuasarum animo prospicere posset nichil eum profecto falleret. Nam ex noticia mortalium cognitio prependitur conditoris. vnde prosper in epigra. In miris operum signis ostenditur actor auctoremqꝫ sua condita quemqꝫ canūt Cum igitur sapiens humana consperit deum inueniet in cuius contemplatione quietabitur. Audisti igitur sapientiam nature causas edocere nunc autē de diuinis loquentem mediter. nam ipsa sapientia infima et excelsa perscrutatur. Si enim eam possidetis quantum tibi suppetit omnia cognosces vnde lactan. in libro. de origine erroris nobis inquit proprie datum est celum intueri vt deum quem oculo videre non possumus mente contemplemur quid tam perspicium cum natura celestia contēplamur quorum consideratione manu dicimur ad contemplandum ita qualis sit natura deorum. vnde tullius libro. secundo de natura deorum. nichil inquit difficilius quam a consuetudine oculorum aciem mentis abducere. Ecce quanta difficultas est deum venari cuius tamen cognitionem ex visibilibus sapiētia prebet. iuxta illud apostoli. i. Inuisibilia dei per ea que facta sunt a creatura mundi intellecta cospiciuntur. Unde. Tullius in libro de creatione mūdi Parentem vniuersitatibus huius inuenire difficile est. quia soli sapiētes deū cognoscere possūt. Nul. aūt sapiēti credit cōspiciat ex. sapi. creaturas dei vt deū

cognoscat ipse. vnde boe. l. v. de consolatione. Qui recto celo vultu petis in sublime feras aīn quoq;. iuuēcusli. i. Felices puro qui celum corde tuentur. Visibili⁹ deus his per secula cūcta manebit. Nā et deus homini vultum erectum prebuit vt celum conspiciendo deum cognosceret. Bruta vero terrā cernunt in quā resoluitur eoꝝ vita. Unde ouidi. li. i. methamor. Pronaq; cū spectāt animalia cetera terras. Os hoīm sublime dedit celūq; videre iussit ⁊ erectos ad sidera tollere vult⁹. Et benar. siluester in microsmo. Hec patiēter hꝫ tardos animalia sensus. Cornua deiectis vultibꝫ ora fuerīt sed maiestatē mētis testante figura. Tollit homini sanctū solus ad astra caput. Ut celi leges inde flexosq; meat⁹. Exēptū vite possit habere sue. Unde cū quidam empedocli philosopho quereret cur viueret respondit vt astra inspiciam celum subtrahe et nullus ero. Iste est empedocles qui sic deum legitur descripsisse. Deus est spera cuius centrum est vbiq; et circumferentia nusꝙ. Alibi tamē legi democritum hoc dixisse. Quicquid sit tamen empedocles sapientie studio mediante: deum pro viribus inuestigauit et vt refert lactan. mortem sibi intulit eo ꝙ aīas eternas suspicabatur. Ex predictis ergo patet qualiṫ philosophia naturalium ⁊ diuinorum noticiā prestat.

Capitulum nonū quomodo est iugiter studendum

Ad hoc datus est homini intellectus vt intelligat ⁊ cognoscat. Via aūt cognitionis studiū contemplatio est. Sed qꝛ teste hipocrate in anphorismis vita breuis ars vero lōga congruit volenti sapiens fieri studiosissime at sollicite scientias contemplari. Nā et licet predicta verba de arte medicine dicta sūt nichilominus quelibet ars et scientia longa est. Et ad eius adeptionē vix humana vita sufficere pōt. Nam teste tullio in dialogo ad hortēsiū oīs cognitio multis est obstructa difficultatib⁹. Est eni et in ipis rebꝫ obscuritas ⁊ in iudiciīs nr̄is īfirmitas Vn̄ ferṫ ꝙ theofrastus aristotelis discipul⁹ accusabat deū dicēs. Cur īquit cernis ⁊ cornicib⁹ vitā diuturniorē prestas ꝙ hoībꝫ quorū si etas possit esse longior oībus perfectis artibus eorum vita erudiretur. Vita igitur breuis. Sint igitur studia sollicita. Quid enim dulcius ocio litterario inquit tul. li. v. de tuscu. questio. Erubescant igitur indociles et idiote. quibus dicere nulla cura est: aut qꝛ sciētiā sapiunt quā ignorāt: aut qꝛ scientiam iactant se habere quā non habēt. Nam teste tul. de diuina. li. i. oīs temeritas in rebus turpis est. Unde socrates sapiētissimus se nihil scire dicebat Nō igitur tollat studium tuum desidia vel superbia Nam teste ouid. iiij. de tristibus. Ingeniūq; meū longa rubigine lesum. Torpet et est multo ꝙ fui tante minus: quod verum est de his qui minime student. Nam studendo et contēplando gaudet natura varietate: vt ponit varro in suis sententiīs Et aristo. i. ethico. ex hesiodo. refert ꝙ iste quidem optimus qui ex seipso oīa intellexerit bonus aut rursus ⁊ ille que benedicenti obediet. q̄ vero nec ipsemet ītelligēs est: nec alium audiens ī aīo ponet. hic rursus iutilis vir videtur. Quid enim inter humanas occupationes delectabilius ꝙ scientias meditari veritates ɔtēplari ⁊ artibꝫ illustrari: Nil enī meli⁹ inṫ humanas cōplacētias noui. Nā studio ⁊ cōtēplatōe fit hō sapiens ⁊ felix et amabilis cūctis. Unde narrat vale. maxi. ꝙ marcell⁹ capitis sira cusis archidenio philosopho pepercit. ei⁹ visa prudētia q̄ floruit cuiusq; studium sapiētie ol ī q̄uis bn̄ficia impetrauit attēdam⁹ qm̄ teste. sen. ad lucil. epistola. xlix. dociles natura nos condidit et rationem dedit imperfectam sed q̄

perfici posset. Et epistola. lxxvi. Q̃diu viuis tamdiu discas. Et. v. li. ij. īstitutionum. Sicut officium preceptorum est docere sic discipulorum dociles se prebere. scientia cōualescere nequit nisi tradentis et accipientis concordia sociata fuerit. Itaq; congruit sapientie studio se exhibere: aut saltē arte in aliqua se occupare. nichil tñ sapientie studio melius. Sed vt ait apuleius li. de deo socra. in quibusdam mirandum est q̄ minime discere volunt et causā eorum q̄ vident negligunt. Huiusmodi sūt hi qui sapientes fieri non amant qui pro solo statu aut victu corporis laborant. Utinam hi attenderēt socratis studia de quo refert vale. lib. viij. q̄ addiscere quotidie non resistebat. De pithagora etiam fertur q̄ doctrinis iugiter insistebat. Unde eunodius artium magister est instantia nouerca eruditionis ꝛ negligentia. ideo catho. Instrue preceptis aiz ne discere cesses. Nā ꝯ sine doctrina vita est quasi mortis imago Ne pudeat qui nescieris te velle doceri. Scire aliquid laus est pudor est nil discere velle. Posco igitur vt attendat lector superbiam ignorantie matrem existere. Plures namq; vano fastu seducti discere verentur a doctoribus suis ne detegatur eorum ignorātia. Malunt enim vt arbitrantur homines eos scire quod nesciunt q̄ interrogādo sci[illegible] acquirere quam adepti nō sūt. [illegible] enim in sua ignorātia vitam deducunt parumq; proficiunt: q2 docētem nō libenter audiūt. maxime tamē desiderant sapientes: vt famam habeant nam eorum desiderium gloria est. eo tñ pacto quo scire petūt vt honorēt scire recusant ne humelientur Superbia itaq; scientiam postulat quam accipere dependenter recusat: Ignarus tamen sēpererit qui discere erubesci t. Si nempe felix fieri peroptas: vt omnes cupiunt viuentes: quomodo ergo studium sapientie contemnis: cur renuis doceri eā. teste Ouidio. v. metamor. Fas est ꝛ ab hoste doceri: q̄a nullo casu debet id p̄termitti quod mētē pficit. vnde Ouidius pmo de arte amādi. In genium celeste suis velocius annis surgit. Sed non nisi p doctrinā q̄ a scientibus postulāda est. Rursus queso aīaduertamus q̄to zelo veteres sapientie studio inheserunt. Sepe nēpe quosdam numeraui ꝛ numeratur⁹ sū: sed nō adest scribēdi facultas eos: quorū studia iure cōmemorāda sunt. Plures nāq; meditationē ita dilexerūt vt reliquerēt vrbes locupletissimas. ꝛ vastaz solitudinē eligerēt. q2 nichil porro studiose mēti tam cōgruū est sicut solitudo. nā q̄ cum multis est secū nō est. ꝛ q̄ sibi abest cōtēplari nescit. vñ tul. i. de offi. multi trāquillitatē sperantes a negotijs publicis se remouerūt īter quos nobilissimi viri philosophi ꝛ hoīes graues fuerūt qui nec ppl̄i nec pricipū mores ferre potuerūt vixerūtq; nōnulli ī agris. vñ Senec. li. vij. de naturalib⁹ quō. fac lucilli qd̄ facere cōsueuisti ꝛ a turba q̄tuz potes te separa. Et idē senc. epistola. ij. primum argumētū cōposite mētis existimo posse cōsistere ꝛ secū morari. Et idē epistola. vij. Inimica est multoꝝ ꝯuersatio. ꝛ vtiq; quo maior ꝛ popl's cui miscemur hoc plus periculi est. Et epistola. xv. Quicq̄d facias cito redi a corpore ad aīm tuū illūq; dieb⁹ ac noctib⁹ exerce. Et epistola. xix. Si potes subduc te istis occupatiōib⁹ His. n. documētis clare deducitur q̄ cōtēplātib⁹ bona ē solitudo. vñ ī puer. sapiētū dicit rem maximam tibi sapientia promittit. vt reducat sibi solitudinem que vult cum innocentibus viuere. Et ouidius. iiij. tristium. Uiue tibi ꝛ lōge nomina magna fuge. Unde prosper lib. epigra Scrutari legem possunt si a strepitu mundi libera corda vacent. itaq; contemplationis locus solitudo est. Sed nunquid solitudo melancoliā gignit. quis autem melancolicus studere valet Attende nempe q̄ melancolia pro tristicia capitur sepe. Et ita studium impedire solet. Si

autē melancolia capiatur pro ista natura que melancolia dicitur melācolicus fieri ne dubites:quia ceteris complexionibus melancolia est ingeniosior. ꝛ licet sit terrestrior est tamen cognitione acutior dicente tulli. in tusculanis questionibus libro primo. Aristoteles inquit. ait omnes ingeniosos melancolicos esse necꝫ tardiorez iis esse moleste non feram.

¶ Ca. x. quomodo nō sufficit legere sꝫ etiā audire oportet.

Libros euoluere seu legere pro studio eiusꝫ vtilitate nō sufficit sed doctores idoneos audire congruit. Nam auditus via est ad disciplinam. Si vis ergo doct⁹ fieri virū elige doctū cui obtēperes cuius doctrīe acquiescas. Nā discipulū pficere facile nō est si pterui re aut redarguere suū presumat doctorē. vnde in li. i. musice veteris fertur ꝙ cū pitagoras discipulos instrueret nullus sibi contradicere audebat: nec rationē querere eorum que dicebat. sed erat eius ratio docentis auctoritas. Nā et in philosophia guil. de pchis quem duci normanorum ascripsit me legisse recolo: ꝙ olim discipuli per septēnium suos magistros audiebant anteꝙ aliquid loquerentur. Huius vero temporis scolares redarguere suos doctores non verentur Quinimo et de ea questione de qua interrogant determinare presumunt. quod non est facere viam ad disciplinam. Fortassis etiam doctorū insufficientia viaz discipline claudit ꝛ auditoꝝ temeritatē pter ebetudinē refrenare nō audēt. Doctus ergo fieri si poscas idoneum exquiras doctorem. Unde varro in suis sententiis. Illum quidem eruditorem elige quem magis mireris in suis ꝙ ī alienis. Nil enim magnificum docebit qui a se nil didicerit. Absit igitur a te vt doctorem imperitum eligas. sed in limitibus tui ingenii consistas tueꝫ capacitati magistrum exquiras. Et hoc maxime dū iuuenis es teneriosiꝫ etatis. tunc enim quicquid conceperis facilius radicabitur vt tangit quintil. li. i. institu. Unde varro in senten. sapiunt vasa quicquid prius acceperunt. sic inquit est de infātibus. Et aug. lib. i. de confes. De seipso lamentabiliter fatetur iuuentutem ludis et non semper studiis exposuisse. In scolas inquit. Datus sū vt litteras discerem ī quibus quid vtilitatis esset ignorabam miser: sed ludere delectabar. Cum igitur vir tante doctrine vt narrare nequeamus de modico iuuentutis ludo lamentatur: si potissime erubescāt qui totam iuuentutem lasciuie prebuerunt. Nec tamen congruit artibus quibuscūꝫ animum exhibere aut quorumlibet scrutinorum noticiam adipisci. Nam qui methas sue capacitatis excedit cum putat ad scienciarum culmē peruenisse errorum tenebris nubilat. i. ideo catho. Mitte archana dei celum inquirere quid sit. Cum sis mortalis que sūt mortalia cura. Et orati⁹ lib. i. carminum. Tu ne quesieris scire quē michi quē tibi finem dii dederunt. Nec babilonios temptaris numeros: vt melius quicquid erit pati seu ꝑ plures hyemes seu iupiter tribuit vltimā Desistant igitur suspiciosi magice artis scrutatores fallacias inuestigare ī quibus non nisi fraus dyabolica continetur. Nempe mirabile esset si principes tenebrarum et errorum demones scilicet sapientie collatores essent. Mirabile si maleficia si īdebita sacrificia si caractares vaneꝫ cerimonie sapientiam prebere inueniantur. Talibus eī viis a deo fonte sapientie receditur et sicut a sole elongatus cominus videt quo magis distat: sic etiam quicquid dicant homines quicquid libri sortilegiorum scribāt. his non obstātibus quis eo fit stultior ꝑ quo a diuino cultu et fide obediētia fit distantio. vnde teren. At quid aliena cures que a te non pertinent. Aliena sunt enim potissime ea

scrutinija quorum diabolus inventor est vnde varro in sententijs. Nusq̄ deueniet qui tot sequit̄ calles. preterinittas igitur vana scrutinia artibusq̄ veris intendas sollicite quoq̄ doctorem audias frequenter legito. Nempe continuatio discipulum facit magistrum vnde. Pli. in epistola ad vrsum. Sicut faces ignem assidua concussione custodiunt dimissumq̄ egerrime reparāt sic et docentis calor et audientis intententa continuatio seruatur et remissione languescit.

Capitulum. xi. de habitudine et modo docendi.

Si in omnibus exigitur modus in hoc precipue tamen quod docere est. quia teste aristote. i. meths. Sapientis signum est posse docere. Si quis igitur se scire dicat et docere nequeas. dubius est sermo eius vt autem quis bene doceat expedit vt modum audiendi vtilem. ex quirat: eiusq̄ capacitatem etatem et sensum concernat nec instruere incipiat artes sed prius imbuat artes. Plures enim altarū scientiarum documenta quedam audierunt q̄ tamē artes ignorant: ideo vix ad plenum aliquid intelligunt. Docenti igitur assit instruendi forma. Unde palladius in li. i. de agricultura. pars [illegible] prudentie est: et cōsideres personam eius cui precepturus es: neq̄ enim informator aut istructor agricole debz artibus et eloquentia artes imitari. Nam stultū est rusticos peritissimū virorum alloqui stilo. Unde varro in sententijs lucidissimū genus docēdi est exemplorū subditio. Ex his ei ergo ꝯcluditur docēdi oportere habere modū. vt. s. audientis. cōsideret qualitas exēplorūq̄ conformitas nō ꝑtermittatur. Rursus doctori cōgruit eloquentē esse. Uerborū enī honesta abūdātia intentionē declarat loquētis quia teste sene. ad lucil. exēpla. xl. inopia verborū et exilitas minus intētū auditorē facit. Fortassis tū q̄nq̄ contingit vt verborū iopiā ignorantia causet. Nā teste oui. ij. tristiū q̄d minime nō erit dicere nemo potest. Nequis igitur docere ꝑsumat q̄d nescit. at tēdat q̄ turpe sit propriā ignorātiā suo sermone attestari. Pulchrū tamē et laudabile nimis id erudire quod scitur q̄ teste lactan. li. de vero cultu nichil tam preclarū homini conueniēsq̄ esse pōt. q̄ hoīes ad iustitiā erudire. Nā legere discentibus ꝓdest: sed viua vox magis et opus maxie. De voce etenī simachꝰ ait. Apertius est negotijs intimādis viue vocis indiciū. Et ouidius li. i. de fastis. Prospera lux oritur liguis animisq̄ fauere. nūc dicenda bono sunt bona verba die. Uerūtamen sufficit minime vt verbo quis doceat nisi opere istruat Hec ei optima sapientie via est opera sanis cōformare doctrinis. Unde prosper lib. epigram. Non satis est domini precepta euoluere lingua. nō meminit legis qui memor est operis O quot sūt doctores quorum opera doctrinis contradicunt. ideo sepe contennitur quod docent. Sed vtinam tam multi benefacerent q̄ bene loquūtur. vt optat lactā li. de vera religione. et in prouerbijs sapientium dicitur q̄ doctor turpis est q̄ in officio labitur. cuius vult esse magister. Et seneca. epl'a. xxiiij. ad lucil. hoc terpissimum est quod nobis obijci solet. verba nos philosophie non opera tractare. vnde catho. Que culpare soles ea tu ne feceris ipse. Turpe est doctori cum culpa redarguit ipsum Plurimi tamen doctrinis insanis intendūt qui vitam brutalem ducunt: vt tangit aristo. i. ethi. Quos odio habuisse fertur quidam dictus pacuuius. vt ponit a. gelius et alimādus in chronicis De quibus lactantius. li. de falsa sapiētia. Quidam inquit sub obtentu philosophie vitia sua celantes domi faciūt ea que in scolis arguunt sicq̄ docent tātū

nec faciunt. ipsi preceptis suis pōdus detrahunt. Et ibidem turpe est ad philosophiam tendere. et sapientie opera non agere. talis enim vita nō vera: sed palliata est. Quomodo enim putabis veteres suis profuisse doctrinis nisi qz verbis et operibus docuerūt. Legimꝰ eī philosophū xenocratē suis doctrīs multos correxisse. Unde narrat valerius. li. vi. ꝙ cū polenius adolescens quidam luxuria ꝛ voluptate infamis esset nec non de tali infamia gaudiosꝰ. accidit vt quodam mane predicti philosophi scolas īgre deretur. quem cum xenocrates vidisset: pretermisso sue lectionis proposito de modestia ꝛ temperantia atqz continentia loqui cepit: et predicti animum a dissolutione vite euocauitqꝫ facere nequiisset: nisi opa doctrine cōformia exhibuisset. Nam teste sene. ad lucil. epistola. xxiiij. Turpe est aliud loqui et aliud sentire. His igitur sermonibus discant viri prudentes docendi formam. suosqz discipulos studiosos fieri suadeant non solū libros euoluendo: sed etiam mores componendo. Uerū quia vir deditus speculationi et qui libros amat a criminū feditate facillime abstinet ꝛ eam multoqz maiorē in studio complacentia inuenit ꝙ voluptas exhibere possit: inconsulta verū tamen quorumdā est doctrina ꝛ inmodesta. quorumdā. studiosa. Omnia eñī opera ꝙtumcunqz bona fuerint mensurā expetunt. nec decet laboribus aut studijs vires suas destruere quod faciunt ij qui sine requiej docent: legūt: vel studēt. Nā teste ouidio. ij. de arte amādi habēda est requies. Dat (inqt) requiem requie tꝰ ager bene credita: reddit. et Catho. Interpone tuis interdū gaudia curis. Unde tibull. Ite procul cure durum genus ite labores. Et marimianus. Intermissa minus sarcina pōdus habet. Et magister sylo. Ne grauat ille labor sub cuius pondere labor. Et ouidius ī epistolis. Quod caret alterna requie durabile nō est. Hec reparat vires fessaqz membra leuat. Itaqz labor inordinatus studiumqz non fastidium vires ampliat. vnde cassiodorus epistola. xxiij. Latet sub ocio laudabilis fortitudo. quia scilicet. gaudium inter positum forcificat animum.

Capitulū. xii. de vera philosophia eiusqz descriptione et vsu.

Era philosophia sapientie amor est. sed illa non est sapientia que stulta fieri suadet. cui uimo di est sapientia animalis et diabolica cuius docrina seductio est. Cuius amor non philosophia sed mortis via est. Queso igitur vt conspiciamus gentiles vera philosophia floruisse. Erubescant igitur christiani qui sapientiam pretermittunt: ꝛ si philosophie studio intendant solam querunt apparatus verbales et instructiones non exquirunt morales. Nam socrates et seneca sic studio sapiētie vacarunt ꝙ difficultatibus naturalium bonos mores premiserunt. Unde socrates ad corrigendos mores vniuersam philosophiam applicauit vt testatur august. viij. de ciui. dei capitulo. et hiero. contra iouinianum in suis epistolis. Unde hiero. epistola. vi. Quod inquit dauid extorsit de manu hostis gladium et golie caput proprio mucrone truncauit vt dicitur primo regum. Hoc siquidem philosophi proprijs dictis egerunt tanqꝫ dicat ꝙ philosophi suis documentis malos mores sic suppresserūt sicut dauid goliam gigantem suppresit. Dicamus igitur philosophorum sanam esse doctrinam: dummodo quedam superflua abradantur. vnde hiero. vbi supra quid inquit mirum si sapientia secularem ꝓpter venustatem eloquij ancillam israheleticam facere cupio. Nam quidquid in ea mortuum est idolatria vel voluptate prescindo vel ar-

do:et tunc ex ea vernaculos genero do mio deo sabaoth. Ibiq multa enumerat exempla de sacris doctoribus qui vsi sunt philosophia ad ecclesie vtilitatem. Illi igitur sileant qui veram philosophiam reprobant dicentes philosophorum dicta inutilia fore. Si michi enim non credunt. saltem hiero. credât Nullum enim inconueniens apparet cuiuscunq gentis dicta colligere z suo proposito rationabiliter applicare. vnde. seneca. epistola. l. Non mireris inquit ex eadem materia suis studijs quêq apta colligere. In eodem enim prato bos herbam querit canis leporem: cyconia lacertam. quasi diceret nullius doctrinam spernendam esse: quia sapiens in quolibet querit quod bonum ê: et ita proficit et reprobat quod malum est: et ita id tollit quod alios inficit.

Quamq igitur sacra eloquia quibuscunq philosophorum dictis stabiliora z merito laudabiliora sint: nullatenus tamen deprimenda. Unde ysaie. xxiij. Erubescit sydon ait mare sup quo verbo gregorius primo moralium in sidone inquit figuratur stabilitas positorû in lege: in mari autem vita gentilium. Erubesce igitur sydon ait mare: quia ex vita gêtilium redarguitur vita sub lege positorum. atq ex actione secularium confunditur actio religiosorum. Dum illi etiam promittendo nô seruât quod in preceptis audiunt: et isti viuêdo etiam ea custodiunt in quibus nequaq legalibus preceptis astriguntur iuxta illud roma. ij. Gentes enim q leges non habent que legis sunt faciunt. Que omnia ideo allegata sunt q dicta gentilium philosophorû non sût contemnenda: quia prodesse sepius inueniuntur. Et si mala intêtiôe aut causa laudis flagella tulerint: eorum exemplo redarguimur si propter eternâ felicitatê ea ferre côtendunus que pro terrena voluptate pertulerunt. In ipsis ergo eorum malis instruimur non q unitationem mereantur: sed quia potius ea propter deum facienda sunt que ipsi propter inanem gloriam et voluptatem peregerunt. Unde aug. v. de ciuita. dei ca. viij. Postq romanorû acta magnifica narrauit: concludit q si romani pro ciuitatis terrene gloria tanta fecerunt nos potius pro eterna. vnde crisosto. super matheum omelia. vij. ante finem. Excogitate inquit grecorû philosophorû acta et tunc scietis qto supplicio sumus digni eo q leges diuinas transgredimur. Quibus omnibus attentis patet quoniam philosophia doctrina vtilis est. Ipsáq reuelatam gentilibus philosophis referût plures vt tangit. aug. xviij. de ciui. dei. ca. xlviij. Nempe gentiles infideles gentiliû testimonijs alliciuntur quibus quemq scriptura sacra non egeat. illi tamen egent qui cum sint gentiles absq testimonijs gentilium conuerti recusât. Unde iulia. Apostata volens subuertere ecclesiam dei interdixit filijs galileorum poetarum atq philosophorum legere disciplinas. Nouerat etiâ in ipsis multa contineri legis testimonia. Concludimus itaq gentilium dicta in via vere sapientie prodesse.

Capitulum. xiii. de dignitate et vtilitate sapientie.

Vt sepe dictum est sapientia philosophie amor est cui vere philosophi inhesere runt. Eo q teste sene ad lucillum epistola. xciiij. A sapientia inqt nunq recedit religio iusticia et pietas. quia nullû puta bonum nisi quod honestum est que nec fortune nec hominis deleri potest muneribus: cuius hoc precium est non posse precio capi. O igitur quantus est sapientie amor: cuius studio nil occurrit preferêdû cuius adeptio nulli potest precio comparari. Ideo puer. vij. dr. Quid pdest stulto habere diuitias cum sapiêtiam

emere non possit. Reuera nil sapiã melius cuius verus amor philosophia ē. De qua tul. li. iij. de officijs. c. i. quid enī est per deos optabilius quid prestantius: quid melius quid homine dignius sapientia qua philosophi nominantur Non est inquit aliud philosophia preter studium sapientie: cuius nomē adipisci non merentur hi quorum stulta vita est. Unde olim non decebat aliquem philosophum appellari nisi vita viueret honesta. Unde a gel. lib. xvij. abhominabile iquit fuit apud philosophos nobiles ꝙ vita ignobiles siue degeneres appellarētur philosophi nec inmerito quia philosophi nomen sanctū est de quo loquens tul. in tusculanis questionibus lib. ij. ca. iij. philosophia inquit medetur animas inanes sollicitudines detrahit a cupiditatibus liberat pellit timores. Et sene. ad lucil. epistola. xvi. hec inquit quieta est et contemni non potest. quinimo apud pessimos honori est. Et augu. xxij. de ciuita. dei. ca. xxij. philosophia inquit vel sapientia est donum dei ꝛ auxilium contra miserias huius vite. De qua loquēs apuleius in. li. de deo socratis in fine hac iquit comitante omnia horrenda vlixes subijt: omnia aduersa superauit: ea qppe adiutrice remeauit ad inferos: sed ascendit: sylla nauigauit sed erept⁹ est: charibdin transiuit: nec detentus est. ad lotophagos accessit nec remansit: sirenes audiuit nec accessit. Nec enī aliud in eodem vlixe omer⁹ docet: nisi ꝙ semper ei comitem voluit esse prudentiam quam poetico ritu mineruam nūcupauit. Nunquid ergo sapientia amabilis est: que aduersis succurrere solet Reuera sic. Ipsius autem amor vt sepe diximus philosophia est. De qua tulli. in tusculanis questioni. libro. v. Philosophia inquit est vite dux: virtutum idagatrix: inuentrix legum. magistra morum et discipline. Nam ipsa est lex vite vt inquit sene. ad lucil. epistola. xcviij.

Ipsius ergo studium cōmendabile est: dummodo licito terminetur fine quia nihil prodest philosophari nisi finis sit adeptio vite beate. Unde refert augu. iij. li. sermo. sermone. lxxiij. de quodaꝫ philosopho iohanne. cui cum quereretur quare philosopharet: respondit ꝓpter vitam beatam: ꝛ querenti quando haberet illam Respondit cum hoc corpus reliquo in terram. Itaqꝫ finis philosophie vita honesta est per quam vita beata potest adipisci Ideo seneca epistola. xcij. in fine epistole scribe vt dū scribis: legas omnia ad mores et sedādam rabiem affectuū. Et illi ergo philosophi nuncupari non merentur quorum finis non est correctio morum. Unde policratus. lib. iij. ca. ix. loquens de philosophis sic ait. In ipsis iquit fuit imago virtutis et vtinam inueniatur ī nobis qui virtutis imaginem teneat. Quis vmbras virtutum induit quib⁹ videmus floruisse gentiles. Quis enī themistoclis diligentiam frōtonij grauitatem: continentiam socratis: fabricij fidem pudicitiam scipionis longanimitatem vlixis cathonis puritatem titi pietatem imitatur? Hi enim laudabiles viri quasi quedam seculorum suorum sidera splenduerunt illustrantes tēpora sua. Hec ille. quis ergo sapientiā amicam sibi non constituet ex quo laudem et oīm bonorum genera prestat.

Capitulum. xiiij. de famosis illustribusqꝫ philosophis qui sapientiam amauerunt.

Plurimi philosophi sapientie studio floruerunt inter quos septem precipui dicti sapientes extiterunt: vt tāgit augusti. xviij. de ciuita. dei. capitu. xx. quorum muneribus sublimata est ciuitas atheniensium quorum responsis tanꝙ celestibus oraculis totus orbis certificatus: et tanꝙ septem planetis non erraticis illustratus. Phi-

osophorum; tamen nomia queso et laudes specificemus. Refert enim a. gel. li. xxi. qd solun fuit vnus ex septem sapiētibus qui primus atheniensibus legem instituit. Et refert pompeius libro. ij. Athenienses loco legum libitum habebant: sed fuit solum vir insignis elect⁹ vt leges ciuitati propicia cōderet quod fecisse non dubitatur. Hic autem studiosissim⁹ extitit proximusqꝫ morti sapiētie indagini vacabat vt refert valeri⁹ libro. viij. ca. vij. Rursus veritatem dicere non timuit quē prout refert tullius libro de senectute. Phisistratus tyrān⁹ eum interrogauit. qua spe fretus tam audacter sibi responderet: respondit senectute. Quasi diceret pro dicenda veritate se paratum mori. Rursus anaxagoras sapientiam sic amauit: vt senatū ad eius contemplationē fateret. Qui etiam videns suas possessiones desert⁹ minime curauit: vt inquit valerius libro. viij. capitulo octauo mortemqꝫ cōtempsit. Unde sicut refert tullius tusculanarum questionum. lib. primo. Cuidam querenti ante mortem an in patria sua vellet deferri respōdit: nō ē necesse. Undiqꝫ enim ad inferos tantūdē vite est. Ceterum diogenis philosophi sapientiam legimus: qui ob eius amorē diuitias contempsit: vt refert hieronimus contra iouinianum omnibusqꝫ vēditis solum palliolum pro veste reseruauit: et in dolio volubili pro domicilio morabatur: vt tangit. iuue. li. primo satyra secunda. vnde gloriabatur qꝫ fuerat ex diuite factus pauper: nilqꝫ sibi deerat: quia nil desiderabat: iniurias quoqꝫ non timuit. Unde cum quidam adolescens faciem eius conspueret iratus non fuit: vt refert seneca libro tertio. de ira ante finem. Cumqꝫ etiam quidam dictus lentulus in faciem eius cōspuisset: loco vindicte suam faciem abstersit. Hic etiam mori non timuit. nec sepulture fastum quesiuit. Quinimo vt refert tulius in tusculanis questionib⁹ libro primo. moriens iussit se proijci inhumatum seu isepultum. Rursus commemoremus socratis laudes qui princeps fuit philosophie. et de celo eā euocauit et in nubibus colocauit vt inquit tullius: vt supra. Huic autem socrati comes fuit spiritus ipsum i multis seruiens: sicut ait apuleius qui pre libatū spiritum deum socratis credidit et ob hoc libro de deo socratis ititulauit. Hic autem socrates nil de se presumpsit: īmo se nicihil scire affirmauit vt ponit commentator super primo li. ethicorū. vite quoqꝫ sobriissime extitit: vt refert a. gel li⁹. libro. xxi. Patientissimus etiam fuit: vt refert seneca epistola. xvij. Exemplum inquit si desideratis accipere socratem senem per omnia aspera iactatum inuictum: quia scilicet in aduersitatibus patientissimus fuit. omnesqꝫ diuitias contempsit: vt inquit tullius. v. de tusculanis questionibus. Unde et pn̄ceps philosophorum meruit fieri: ydolaqꝫ venerari recusauit. Ūn tul. vbi supra tacito inquit de philosophis socrate contentus qui in contumelia deorū quercum et canē diligebat Sed et propter ea mortuus socrates: quia deos destruebat. vt refert boetius primo de cōsolatione. Et augustinus libro de vera religione. ca. i. ipsū cōmēdat: eo qꝫ p deos iurare contempsit. Unde refert cōmentator boetij qꝫ socrates vnicum deum professus est cuius nomine venenum sumptum sibi non nocuit: sed in nomine plurium deorum venenum sumere coactus mortuus est. Se d quis socratem docuit vnum deum profiteri nisi vera sapientia cuius amor extitit. suisqꝫ doctrinis complures sui temporis homines illustrauit: nec tirānorum minis territus est sed potius eodē vultu quo triginta tyrannos solus aliquando in

ordinem redegerat: eodē vultu carcerē intrauit nec enim poterat carcere videri in quo socrates erat vt refert senec. ad helinam. Et idē sene. li. de prouidentia post principiū. Socrates inquit illā potionē publice mixtā non aliudq̄ medicamentum īmortalitatis obduxit de morte disputauit. vsq; ad ipsam suamq; mortē presomniauit. vt refert tul. li. i. de diuinatiōe. sepulture quoq; culmē spreuit vt tāgit tul. in tusculanis questioni. li. i. ante finem Ceterū platonis philophi laudes quasi diuini non pretermittamus quē multi refferunt nō aliter nisi de partu virginis editū. vt refert anaxilides li. iij. philosophie. Cuius narratio licet falsa sit. Platonis tamen laudes ascribit de quo etiam narrat tuli⁹ li. i. de diuinationibus q cum in cūctis paruulus dormiret. apes in suis labiolis considebat sueq; future facundie signū fuisse responsū est. cuius etiam petrus matri eius ex quadam diuina reuelatione intimatus est habet in li. qui dicitur de sua. Hic etiam plato egiptū partesq; italie transcurrit. vt philosophie doctrinam adipisceretur. Unde ad tantam eminentiam philosopie suo ingenio atq; studio peruenit vt tam antecessoribus q̄ etiam successoribus philosophis imperare visus sit: vt refert policra. li. vij. ca. v. Unde cicero platonē vocauit deum philosophorum vt refert augu. cōtra iuli. li. i. ca. iiij. ante finem. Hic etiam plato libidinū atq; cōcupiscentiarum sectas fugauit: ⁊ ab vrbe recedens villam achademie pro studio philosophie elegit. et de morte cogitans nullam complacentiam in mundo constituit. Unde philosophiam meditationē mortis dixit vt refert macrobius li. saturnalium. hunc etiam platonem ceteris philosophis augu. prefert viij. de ci. ca. viij. Et idem augu. in li. cōfessionum fatetur se legisse in libris platonis principium euangelij iohan. vbi habetur. In principio erat verbū: ⁊ xbū erat apud deū. Hūc etiā platonem innumerabiles historie commendant eiusq; doctrina legitur laudib⁹ digna. nam meditationibus sapientie: ita inhesit: vt cogitando ⁊ meditādo moreretur et ipsum ad deos translatum esse fertur anno vite sue. lxxxi. De cuius obitu refert policra libro vi. q sol e celo vis⁹ est cecidisse eo die quo philosophorū princeps plato rebus excessit humanis. Rursus aristotelis eius discipuli sūmiq; philosophi laudes trāscurram⁹ qui cū iuuenis esset doctrinā eloquētie docebat. vt habetur in cōmentis omeri. ⁊ cū factus esset. xvij. annorū philosophari athenis accessit. ⁊ cum socrate trib⁹ annis moratus. Et socrate mortuo platoni. xx. annis adhesit. Post mortem vero platonis vixit. xxiij. annis in quibus partim docuit alexandrum et in parte libros cōposuit. cuius consilio fuit alexander doctus qui post modū toti orbi imperauit. De quo aristotele loquens augustin⁹. viij. de ciui. dei. ca. ij. Aristoteles inquit platonis discipulus vir excellentis īgenij sectā peripateticam cōdidit. Et tul. libro. i. de diuinatione. ca. ij. Aristoteles inquit singulari et pene diuino ingenio floruit. fuitq; vite moderate et voluptates respuebat respuēdasq; dicebat vt inquit vale. li. xli. c. vij. Hunc etiam egregium philosophium nuncupat auicēna libro. iij. sue metha. ca. v. ⁊ principem philosophorum raby moises ipsum appellat. Ceterum alij philosophi fama grādi et nomine floruerūt sed xenocrates mundi contemptor diuitiarumq; spretor Nam alexandri munera repulit vt refert tul. in tuscul. qōnibus li. vi Floruit etiam phedran socraticus qui librum de īmortalitate edidit vt refert. gel. li. iij. Floruerūt apuleius pseusippus virtutis ingenio quoq; grandi. Theofrastus quoq; aristotelis discipul⁹ plurimos scripsisse libros fertur. Pithagoras quoq; sapientie studio totam sollicitudinem su

am exhibuit qui cum iterrogaretur: an sapiens esset. respondit quod non sapiens: sed sapiētie amator extiterit. itaqꝫ hoc nomen philosophus ex tunc manauit. vt ponit tul. in tusculanis questiōibus lib. quint. Nam philosophus amator sapientie interpretatur. Hic etiam pithagoras musicam adinuenisse fert: vt ponit macrobi⁹ libro .ij. post principium. Rurs⁹ chardeades fuit vehemētissimi studij: vt ponit valeri⁹ libro viij cap. vij. Et demosthenes industriosus extitit: et eloquentia perfloruit. Isocrates quoqꝫ democrit⁹ et ipocra. sapientie studio viguerunt: vt tangit a gel. lib. ij Rursus zenon constantia atqꝫ moderātia et taurus patientia totiusqꝫ magnanimitate philosophi illustres floruerunt. Rursus laudes inumerabiles de macro. tullio: de chilone: de seneca: de plinio: que scribi possent quorum laudibus breuitatis causa pretermissis concludamus philosophos illustres dono sapientie quā dilexerunt extitisse.

Capitulū. xv. de studiis atqꝫ sectis philosophorum.

Philosophorum varie secte diuersaqꝫ studia commemorant. Unū int sectas famosasquedam peripatetica dicta est quam aristoteles condidit.

Alia aūt secta philosophoꝝ dicta fuit stoicorū cui⁹ priceps fuit zeno ꝛ crisippus: vt dicit a gel. ꝛ recitat aug. ix. de ciui. dei. cap. iiij. Et seneca ad elbiam. dicit ꝙ a zenone incepit rigida et virilis stoicorū sapientia: ꝛ apud istos dolor dicebatur idifferens et non malum. Dicebant enim ꝙ passiones nō cadūt i sapiente. Et teste tul. li. iij. de officijs ca. i. dicebāt sapientes esse amicos sapientibus et nichil esse amabilius virtute. vt pōit tul. li. i. de natura deoꝝ. Dicebant etiā omnes isciētes isanire: vt pōit tul. i tuscu. qōnib⁹. li. iiij. Ceterū alia fuit secta achademicoꝝ ꝗ dicti sūt ab achademia ciuitate. quā pla. ꝓ studio elegerat: ꝛ ex ꝙ oriūd⁹ erat ꝗ de singulis dubitabāt nilqꝫ affirmabāt certū ꝗrū opinionē videt cō firmasse eraclit⁹. Uerūtn̄ i hoc defecerūt qꝛ nil certū crediderūt: qꝛ saltē apud eos certū erat nil certū esse. ꝑut arguit aug. In plurimis tamē sciētijs ꝛ ꝟtutib⁹. hui⁹ secte philosophi claruerūt licet in predicta opinione defecerunt. Insuper alia fuit epicurio athemēse ꝗ posuit volnptatē eē sūmum bonū vt ponit gel. li. xiiij.

Ponit etiam duo esse bona scilicet corpus sine dolore et animū sine perturbatione: vt ponit seneca epistola. lxvij. ad lucilum. Huiusmodi autem secta si felicitatem in voluptate carnis posuerat reprobanda est. si autem in voluptate mentis supportanda est. Et ita posuisse epicurum seneca arbitratur. libro de constātia sapiētis et libro. iiij. de beneficijs. ca. ij. vbi declarat epicurorum felicitatem in voluptate mentis credidisse. His igitur narrationibus aperte ostenditur multiplicem fuisse philosophorum sectam oium tamen finis fuit attingere sapiam. et licet ad diuinā nō puenerit humano tn̄ igenio artibus inuentionibusqꝫ humanis intēderūt: appropriantes grammaticam lune: logicam soli: rethoricam veneri: arithmeticam marti musicam ioui: geometriam saturno: astronomiam aliaqꝫ scrutinia alijs cōscripserunt. Horū insup quedā famosa studia commemorātur que olī a principibus studiosis exordium acceperunt Utinam ab indoctis principib⁹ casū hēre nō incipiant. vnde alexander nequam lib. de naturis reruꝫ cōmemoranda antiqua tempora sic ait. O felicia antiquorum tpa quibus ipi imperatores mundum: substantes seipsos philosophie dederunt vt alexander: iulius tholomeus. qui furunt viri studi=

osi. et subdit cuiuslibz regni gloria cre uit in imensum q̄diu artium floruerūt studia. victoria enim militie et gloria philosophie quasi simul concurrunt. Nam ex quo greci romaniqꝫ studia ꝑdiderunt ex tunc semper deciderūt. Un̄ de regnantibus atheniensibus miner-ua id est sapientia colebatur: vt refert augu. xviij. de ci. dei. Numerus ergo q̄ philosophorum famosa studia fuerūt vt cum historiographis tria dicamus fuisse ceteris solenniora studia quorūz primū atheniēse: scdm romanum: ꝛ tertium parisiense. De studio aūt atheniēsi refertur ꝙ sollēnissimū extitit. Et de ciuitate athenarum q̄ liberalium artiū atqꝫ philosophorum nutrix fuit. Unde hieron. prelibatam ciuitatem commendat dicens studio aptissimam fuisse. ꝑmoqꝫ leges tradidit: aliisqꝫ ciuitatibꝰ i ira transmisit. In qua fuit dionisius christiane religiōis doctor eximius. Huius autem studij scilicet atheniēsis introitus solis patiētibus ꝑmittebat. Unde ad portam ciuitatis sedebat senex ad obiurgandum volentes intrare et si videbat signa impatientie repellebantur: si autem patientie admittebat. Aliud autē studium scꝫ scdm dictum romanum in quo floruit oraculum gentis philosophorum. Ibiqꝫ refulserunt iulius cesar: catho: virgilius: tulius. Nā de iulio ꝙ floruit ꝑ libro de vita cesaris. De cathone: narrat solinus. Ibiqꝫ docuit rethoricam augusti. vt ipsemet fatetur. lib. quint. confessionum. Ceterum aliud studium et tertium dicendū est parisiense; quod florere cepit tempore karoli magni quod quidez studium alcuinꝰ de roma ꝑtulit. huiusqꝫ studij quatuor fuerūt fundatores scilicet Rabanꝰ: Alcuinus: Claudius; et Johānes scotus. Et prout narratur in chronicis metropoli. aurelatentium tempore karoli magni: duo mōachi scoti cū mercatoribus ad franciam accesserunt et interogabant si quis sapientiam emere vellet. Ob hoc plurimi stultos ipsos putabant: Nichilominus tamen hec verba ad regem peruenerūt: quibus adductis interrogauit an sapiētiam haberent quam vendere vellēt qui respōderūt ꝙ sic. Quibꝰ rex: quid pro ea vultis? Qui respoderunt tria petimus: locum oportunum: discipulos ingeniosos: et victum cum vestitu. Quibꝰ concessis studium parisiense inceptum et ex tunc dilatum est. Tunc vero temporis quoddam castrum dictum iscos: sic dictum a nomine cuiusdam dee dicte isis que ibi colebatur: quod castrū meldunum nunc vocatur: et inde parisius nomen accepit quia dicitur parisius q̄si pariscos: Nam in hoc par erat quia supra secanam quemadmodum meldunum sit. De hac ciuitate parisiensi loquitur boetius. primo. de disciplina scholorium. In ciuitate inquit iulij quod parisius dicebatur multas artes mendicare prosperimus. vbi ait expositor ꝙ iulius cesar ampliauit parisiꝰ sed non fundauit.

Capitulum. xvi. quomō magice artes sūt ĩutiles ꝛ reꝓbādē

Magice artes non sūt nisi seductiones et ad inuentiones diaboli: et ideo inter numerum scientiarum non debent situari: sed potius resecari debent tanquam herbe male nullatenus seminare in agro vere sapientie. Solent autem artes magice nominari septem. Quedam enim dicit geomanica cuiꝰ diuinatio fit in terra: geos enim idem est qđ terra ꝛmantia diuinatio nuncupatur. Secunda dicitur hidromantia: ab hidros quod est aqua: quia eius diuinatio in qua fieri solet. Tertia dicitur aeromantia cuius diuinatio in aere fiat. Quarta dicitur pyromātia id ē fit in igne. Nam pyr idem est quod ignis Quinta dicitur chiromantia cuius

diuinatia solet fieri in manibus. Nam chyr idem est q manus. Sexta dicitur aromantica cuius diuinatio solet fieri in scapulus bestiarum nā armis scapula est. Septima dicitur nigromātia cuius diuinatio solet fieri cum inuocationibus demonum qui nigri comparatione dicuntur. Harū autem artiū magicarū tanta est superstitiositas vt non solum veritatem non contineāt quin īmo solum mendatijs replete sūt nec solum male sunt qz prohibite immo potius ideo prohibite qz pessime et vsquequaqz friuole sunt. Uerum qz taliū artium amatores hec dicta volutaria reputarēt nisi oratione aliquali ostenderent. Inquiram⁹ ergo an aliqua ī pdictis artibus veritas cōtineatur ꝛ rōnibus respōdeam⁹ eorum in qua opiari videntur. Scrutāde igitur dubietatis huius veritatē: catholice profiteri habem⁹ predictas artes et quascūqz similes friuolas ꝛ inutiles. falsidicas omnino existere. ipārumqz studiū nulli sapienti cōgruere. Unde leuiti. xix. precipiendo dicitur. Ne declinetis ad magos nec ab ariolis aliquid sciscitemini. Unde Saul abstulit magos et ariolos de terra ꝛ interfecit eos q phitones habebant in ventre. vt dicitur. i. regū. xviij. Postmodū tamē cōsiliū a muliere phitonissa accepit et non sperauit in domino ideo interfecit eum dñs ꝛ transtulit regnum eius: vt dicitur. i. paralipo. x. [illegible] et manasses a dño punitus fuit eo q somnia et auguria obseruauit. magos quoqz et incantatores habuit. vt patet. ij. paralido. xxxiij. vnde eccle. xxxiiij. dr q diuinatio erroris et auguria mēdacia ꝛ somnia malefaciētiū vanitas est. Et zacharie. x. dicitur q diuini viderunt mendatiū somniatores loquuti sunt frustra. Sed restat vt rationibus obijcientiū respondeam⁹. Quis enim dicere posset q cum demonibus loqui peccatum non esset: quia et hoc fecisse christum legimus: vt patet mathei quinto vbi habetur q christus demonem interrogauit dicens ei. Quod est nomen tuum. Qui respondit egio muli enī sumus. Si ergo nigromantia cum demonibus loqui doceat hoc prohibendum non apparet. Huic autē ambiguitati fas est respondere. Dicendo q demonem interrogare nigromantia non est: sed sortem aut spem constituere in demōibus superstitiosum ē quod christum fecisse absit vt credamus. ait enim vade retro sathana. Huic autem responsioni alludit beda matthe. viij. Rursus diuinationes quedam astruunt veridicas. Nam saul īterrogauit de euentu futuri belli ꝛ a muliere habēte spirituū phitonicū respōsū fuit illud quod postmodum accidit vt patet. i. regū. xviij. Uidentur ergo diuinationes veritatem continere quod absit. Nam demones qñqz vera predicunt sed subtilissimus ille mendax ideo vera quandoqz profert vt suis mendacijs aggreget fautores nam mētitus si semper fuisset quis ei crederet nullus Nimirum ergo si dinatores quandoqz verum dixisse legamus hoc tamen ī se non habet ars magica aliqua sed dyabolica astutia vera quandoqz propinat vt ad superstitiosam credulitatem homines alliciat vnde augustinus libro de do. chistia. Concludit q omnes tales artes ordinantur ad malū finem vt puta ad deceptionē et idolatrie speciē Sed qd dicem⁹ de ioseph q augurari solebat de cipho q positus fuit ī sacco beniamin vt patet genesi. xliiij. Uidet ergo q augurari non sit illicitum. Hic dicimus q ioseph tātum modo se diuinatorem fingebat vt suis fratribus terrorem induceret omnes enim suos fratres cognoscebat. et tamē per augurium ipsosqz se nō cognoscere simulabat Rursus quid dicemus quoniā in auib⁹ auguria quedam fieri creduntur. Unde hiere. viij. dicit q miluus in celo cognouit tempus suum. Refert etiam eu

tropius quomodo romulus a vulturibus suum futurum imperium didicit et karolus magnus hoc idē auium vociferatu accepit. His vero non obstātibus auguria vana sunt. Auium tamen nature multe sunt et temporum varietatem quandoq designant nec diuinatio est temporisqualitatem ab auibus accipere. Quinimo vera philosophia est: sed superstitioni veritatem adhibere vanitas et superstitio est. Ministerio tamen diuino aut fortassis diabolico iuuamine multa miranda cum auibus fieri potuerūt. Nulla est tñ i auguriis adhibenda veritas: nisi ꝙtū ex rerū naturis tpis cōmunes passiōes accipi possunt. Et hoc est qd credimus hieremiā de miluo dixisse velle. Rursꝰ qd dicemus qr narrat iosephus. ix. li. antiqtatis iudaice qualiter de īstructiōe ciuitatis hierusalē quidā exorcista iudeorū mediantibus herbis quibusdam et aliquibus carateribus quendam demoniacum a demone liberauit: et hoc factū fuisse coram tito et vespasiano refert. Potestas etiam hoc faciendi erat exorcistarum iudeorum prout affirmabat: et in signum expulsionis demonis ponebant peluim aqua plenum: et demon exiens subuertebat: eius autem subuersio suum exitum designabat. Albertus etiam de mirabilibus multa mirabilia refert facta in partibus germanie mediantibus caracteribus impressis in lapidibus preciosis Ex quibus narrationibus videtur fortem merito posse poni in hisque per diuinationem fiūt. Nichilominus tamen oportet vt dicamus nullam in istis virtutem existere. negare tamen non possumꝰ mirabilia ꝙ plurima mediantibus herbis et lapidibus facta fuisse. talium autem virtus non magica sed naturalis est. De caracteribus autem dicemus nullam virtutem ipos habuisse: sed omnia que facta sūt aut ex virtute officij: aut ex fraude demonis peracta fuisse credere libet.

Uirtus autē officij hec potuit esse quia exorciste etiam veteris legis sub vocationis et dignitatis ratione quedā agere potuerūt: et sicut de nostris accolitis dicimus: sic fortassis super demones aliqualem et forsitan magnam potestatem habuerunt Ceterum quid dicemꝰ de arte notoria que artem magicam sētire videtur. Plures ei ipsā asserūt validam: veracē: et efficacē. Huius aūt artis libellos duos vidi michi alieno motu exhibitos: quorū vnus incipit. ego sū alpha et o. cuius cōpositor tholomeus credit. Aliꝰ vero incipit. Aue gr̄a plena: cuius iuentor iohannes monachus carnotensis refertur. quorū librorū volumina prima facie grata apparebant et diuinationibꝫ ꝙ plurimi fauere videbātur: pluribusq testimonijs predictorūꝫ compositorum quilibet suum intētum astruebat. Quid ergo dicemus numqd arti notorie prebebimus fauorem etiā diuinationis aspernando. Hoc nequaꝙ: qr magicis artibus atq diuinationibus ars notoria valde et nimis vicina est. Sed restat vt satisfaciamus predictis testimonijs. Ipsis autem satisfacere facile est. sibi enim mutuo contradicentes seipsos interimunt. Nam iohannes monachus carno. artem tholomei repudiat et omnino calumniari nititur. eo ꝙ verba quedam occulta i arte tholomei inseruntur: quibus vt affirmat: diaboli inuocantur. Sed mirum vt ipse iohannes hoc dicere non vereatur. viso ꝙ sue artis fabulosum compendium eundem continere defectum inuenitur verbis quoq extraneis et occultis vt eis potius decipere ꝙ instruere videtur: et scientiarum infusionem sub tali forma deposcit: vt narrare non nisi delusio sit. Huius ergo artis compositores sibi contradicunt et hoc ideo est: qr ex regno diaboli sunt. omne autē regnum in se diuisum desolabitur. Nunquid etiam sciētia dei donum est: dicēte apostolo. i. corint. xij. Hec inquit oīa

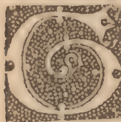
operatur vnus atq3 idē spūs sc3 sāctus
diuidēs singulis ꝓut vult. Stultum est
ergo arbitrari sciētiā acq̄rere posse di
uinū deserendo cultum. Nam augu. x.
de ci. dei allegat prophirium fatentem
⁊ dicentē q̄ ab operationibus demonū
non consurgit purgatio anime nec ido
neitas intellectus. nam soli deo conue
nit scientias infundere. Sic enī legim⁹
salomonis sapiētiā a dn̄o infusam fuis
se vt dicitur. iij. reg. ij. et. ij. paralipo. i.
Similiter etiam fuit īfusa ī apostolis
Vn̄ luce. xxi. Ego inq̄t dabo vobis os
et sapientiam cui non poterunt resiste
re aduersarij vestri. Adhuc restat vt di
camus cur demones non possint sciēti
as infundere cum possint corpora trās
mutare vt inquit aug. li. i. de trini. Hic
dicimus demones multa reuelare pos
se: deo permittente q̄tum tamen in eis
est semper decipere petūt. Ab ipsis er=
go si aliquod bonum procedat non ip=
soꝝ sed dei donum est. Quis ergo tam
amens vt deo spreto: pro scientijs dya
bolum imploret? Omnia eteni dei sūt.
Unde augustinus. xxi. de ciui. alliciun=
tur inquit demones per creatura quas
non ipsi sed deus condidit. Si ergo de
us condidit omnia: quis alium inuoca
bit? Fortassis dices q̄ ars notoria dya
bolum inuocare non precipit: sed poti=
us ieiunijs ⁊ oratiōibus vacare iubet.
Hec aūt nunquid honesta ⁊ bona sunt
Dicimus quoniam ieiunare ⁊ orare. q̄
tum ex se bona opera sunt: dummodo
finem bonum pretendant: sed finis ille
non bonus est: quando quis suis operi
bus sortem adhibet: credens cerimoni
as huius virtutis existere vt scientias
in momento acquirat. non sufficit ergo
vt bona opera videantur: sed congruit
vt bono innitantur fini. Unde aug. li. i.
de doctrina christiana: cerimonias ma
gicas malas asserit q̄tumcūq3 bone vi
deantur: quia malo innituntur fini. Eā
dem sententiam tangit chrisosto. super
methe. Adhuc restat vt de somnijs iud
ramus an scilicet reuelationē aliquam
inuenire videantur. Plures enī dicunt
omne somnium aliquid designare futu
rum vel venturum. Et ad hoc roboran
dum quedam possūt allegari. Nam ge
deon qui positus est in numero sancto
rum vt patet hebr. xi. ipse credidit in=
terpretationi somnioꝝ vt patet iudich.
vij. Joseph quoq3 interpretatus fuit sō
nium pharonis vt habetur genesis. xl.
Et daniel interpretatus fuit somnium
regis babilonie: vt apparet danielis.
ij. et. iiij. Auerozis etiam super libro de
somno et vigilia dicit sōnia esse ab an
gelis. Nūquid igitur somnia quedam
sunt futurorum signa et fere quedam
presagia? Ex predictis sic apparet. sed
obstat illud deutro. xviij. non iuenietur
in te qui obseruet somnia Et catho ait
Somnia ne cures. Huius autem cōtro
uersie enodatio talis est. Dicimus enī
q̄ somnia quandoq3 sunt signa futuro
rum eo q̄ quandoq3 causātur iuxta dis
positiones corporis vel temporis. Un
de alber. magnus super. li. de somno ⁊
vig. narrat qualiter quidā somniauit
semel q̄ pix nigra fūdabatur super pe=
ctus suum et in crastinum coleram ni=
gram emisit: qua mobrez idem albert⁹
cum aristotele concludit q̄ medicis ꝓ
dest de somnijs interrogare: quia quan
doq3 sūt signa qualitatis corporis. hoc
autem modo somnia interpretare non
superstitiosum: sed rationabile est. A=
lio vero modo cōtingit interpretari sō
nia secundum diuinam reuelationem
iuxta illud numeri. xij. Si quis fuerit
inter vos propheta domini: apparebo
ei: vel per somnia loquar ad illum Hoc
enim modo somnia iterpretari magnū
et laudabile est: sed non omnibus con=
cessum. Hoc autem modo ioseph et da
niel vt pie creditur somnia interpreta=
ti fuerunt. Si quis autem somnia iter
pretetur secundum voluntariam conie
cturam aut superstitiosam adhesionē
seu demonꝝ suggestionem: talis inter

pretatio friuola ⁊ vana est: et a religione christiana recedit. His ergo rationibus cõcludamus somnie diuinationes artesq; magicas nullius existere vtilitatis. quamobrem merito reprobãtur i decreto. xxvi. q. ij. et. v. Et deuterono. xviij. d' citur non sit qui phitones cõsulat neq; diuinos. Ex q̃bꝫ omnibus ꝯcluditur predictũ ꝓbleuma siue ꝓuerbiũ.

¶ Sophologij liber primus finit.

¶ Sophologij liber secundus qui est de inuentione sciẽtiarum: feliciter icipit.

¶ Capitulum primum de grammatica et eius inuentoribus.

Rãmatice exordium i uẽtoresq; narrare expedit. Ad cuiꝰ euidentiã aduertẽduꝫ ꝙ grãmatica dr̃ a grãma lr̃a ⁊ icos scientia: q̃ ẽ scĩtia de litteris et ꝯsequenter de idiomatibus. Unde aduertendũ ꝙ grãmatica docet idioma congruũ et artificio sũ cõmune nationibꝫ multis que diuise q̃tũ ad linguagia propria olim fuerũt. Unde aũt processit linguarũ diuisio satis patet ex lib. genesi. Isidorꝰ etiam. li. ix. ethimo. narrat diuersitatem lĩguarũ exortã fuisse ex edificatiõe turris babilonice. Nã quidam nẽroth dictꝰ superbia tumescens: vt populo dñaretur secretaq; dei audire posset: turrĩ altissimã cõstruxit: sed occasione superbie eius linguas diuisisse creditur deꝰ. prius enĩ lingua vnica erat. Idiomatũ vero multitudo secũdũ aliquos numerata est numero filiorũ qui processerũt a filijs noe. Sciendum igitur ꝙ a filijs noe processerunt gẽtes septuagita tres vel secundum alias septuaginta due scilicet ab ipso sem. xxvij. ab ipso cham xxxi. et ab ipso iaphet. xv. et totidẽ lingue diuidi ceperunt. Aduertendum tamen ꝙ tres sunt lingue principaliores ceterisq; excellentiores. scilicet hebrea greca: et latina. Inter quas liguas prima fuit hebrea oĩm linguarum mater nuncupata. Utũtur aũt hebrei. xxij. litteris quarũ inuentor creditur moyses Siroꝝ aũt et caldeorũ littere credũtur ab abraham inuente fuisse. Hebreorũ autẽ et caldeoꝝ ⁊ siroꝝ littere in numero et sono concordant solis autẽ caracteribus ⁊ figuris discordant. Egptiorũ vero litteras isis regina ynachi filia de grecia veniens in egiptum repperit et egiptijs tradidit. Uerũq; egiptij differentes habent litteras quasdã scilicet pro vulgo et quasdã pro sacerdotibus. Secunda lingua principalis dicitur greca. Litterarum autem priarum grecarum vsum primuꝫ phenices repperant: vt tradit lucanus. Sed cadmus agenoris natus grecas primus i greciam attulit. scilicet. xvij. et postmodum alie littere addite fuerunt. Nam palamedes de bello troiano rediens tres addidit et simonides postmodum tres adiunxit et tandem pithagoras samius y grecam prius formauit vt tradit persius. habent autem greci litteras quinq; misticas: quarum vna dicitur thita que mortem designat. Nam habet per medium sui telum seu lineam que signum mortis est. Unde iudices olim illam litteram apponebãt nominibus illorum quos affligi volebãt. Secunda littera mistica dicitur y grecum que designat vitam humanam eo ꝙ semper tendit ad natiuitatem mere vite humane. Tertia littera mistica dicitur thau. que figuram habet dominice crucis de qua dictum est in ezechiele ad angelum: transi per medium hierusalem: et signa thau in frontibus virorum gementium et dolentium. Rursum alie due sunt mistice scilicet prima que dicitur o. Et istas duas sibi vendicat christus iuxta illud apoca. i. Ego sũ alpha ⁊ o principium et finis. Omnes autem littere apud grecos verba componunt et numeros faciũt. nam alpha significat vnuꝫ. vitha duo. gamma tria.

delta quattuor ⁊ sic de aliis. Notādum
etiam ꝙ omnes littere grece incipiunt
noīa sua a propria voce quam habent
et desinunt in vocalem vt deltha vitha
⁊ sic de aliis. Aduertendū etiam ꝙ gre=
ci non habent litteram b quinimo ⁊ eiꝰ
loco habēt litteram que dicitur vitha.
Uerum qꝛ latini proferunt b ipsam vo
cāt betha: sed greci talem litteram nun
ꝙ ꝓferunt. quia strictis labiis nil con=
sueuerūt proferre: laxis labiis ⁊ dentibꝰ
omīa proferunt. et hoc modo littera b
non potest proferri. quinimo sonus lit
tere b nisi stringātur labia mutat̄ sonū
littere u cōsonātis. Ulterius notandū
ꝙ alpha de se apud grecos est. prima vo
calis: et tantum valet quātum a: sed si
iungatur quibusdam vocalibꝰ tūc mu=
tat sonum et fit dipthongus: ⁊ similiter
dicendum est de epenthe littera ⁊ de io=
tha ⁊ de omicron que oēs tres mutant
sonum suum quando quibusdam adiun
guntur. v vero quinta vocalis apud gre
cos dicitur pura dipthongus nec solet
scribi nisi adiungatur sibi omicron et
hybsilon. Rursus sciendum ꝙ iste quat
tuor littere thita phi chi psi nō habent̄
apud latinos: sed loco ipsarum plures
litteras scribimus. Nam pro thita scri
bimꝰ th. pro psi. scribimus ps. pro phi.
scribimus ph. ⁊ pro chi. ch. Uerum gre=
ci etiam carent aliquibus litteris lati=
nis. qꝛ non habent c nec q sed loco ipsa
[illegible] scribunt litteram kappa. Notan=
[illegible] littera dicta epente hoc
nomen apud grecos accepit. eo quintū
locum tenet in alphabeto ipsorum ⁊ eū
dem locum in alphabeto nostro accepit i
nam pente grece idem est ꝙ quinqꝫ lati
ne. Ulterius est notandum ꝙ greci ha=
bent duo i quorum vnum dicitur itha et
aliud iotha. ⁊ habent sonum satis con=
formen. In hoc tamen differunt. qꝛ ita
est dipthongus: et iotha est pura voca=
lis et breuis. Habent etiā greci duplex
o: quorū vnum dicitur omicron ⁊ aliud
omega: ⁊ habent eundem sonum. Diffe
runt tamen in hoc ꝙ omicrom est pura
vocalis ⁊ omega est dipthongus. vnde
omicron id est paruum o ⁊ omega id est
magnum O. Rursus principaliter ad
uertamus ꝙ tertia lingua principalis
dicit̄ latina quā plures dicunt esse qua
druplicem. Quedam enim est prisca. q̄
dam romana: quedam mixta: ⁊ quedaꝫ
perfecta. Omnes tamen sūt vna lingua
sed a modo pronunciandi talis differē=
tia orta est. Nam diuerse natiōes diuer
simode pronunciant esto etiam ꝙ eandē
linguam habeant. Sic enim dicimus ꝙ
gentes orientales communiter verba
formant in gutture sicut hebrei ⁊ syri.
occidentales autē formant in dentibꝰ
vt italici et hyspani. Gentes autem me
diterranee verba formāt palato vt gre
ci ⁊ asiani. Ex tali ergo varietate pro=
nunciandi differentia predicta oriri po
tuit. Sed inquiramus quis litteras la
tinas inuenit. Refert isidorus qui quo
ad ista narratur maximus ꝙ nympha
carmentis litteras latinas primo tra=
didit italicis. que carmentis alio nomi
ne vocatur nicostrates. Uerum. xvij.
litteras solū exhibuit: postmodū vero
alie littere addite sunt. Unde prime lit
tere. xvij. fuerunt iste a b c d e f g i l m n
o p r s t u. postmodum autē h littera ꝓ
nota aspirationis addita est. vñ ꝓprie
nō est littera sed aspirationis nota vo=
catur. Litteram etiam q latini in pro=
cessu temporis inuenerunt loco cuius
veteres scribebant. c. Hāc autē litterā
scilicet q non habēt hebrei nec greci sꝫ
soli latini. Rursus salustius ludi magi
ster primus litterā k adīuenit. loco cuiꝰ
veteres scribebant c ⁊ q. ⁊ superuacua a
quibusdā nominant̄. Insuꝑ ex tēpore
augusti. x. littera adiūcta ē. Et postrēo
tpe eiusdem augu. latini a grecis duas
litteras mutuauerūt scꝫ y grecū ⁊ ꝫ pro
pter nomia greca melius scribēda. priꝰ
autem loco ꝫ scribebant duas ss et loco
ipsius y greci: scribebant i latinum.
Omnibusqꝫ cōputatis ex. xxiij. litteris

alphabetum latinorum constare digno scitur. Rursus grammatice inuẽtores enarremus. Nuper enim legi in quadã choronica et marciniana: latinum fuisse inuentum a quodam rege romanorũ qui nominabat laltin⁹ :et exinde latinũ tale nomen accepit. Nostre vero grammatice plures fuerunt: precipui scriptores sicut donatus priscianus et alij ꝙ plurimi. Inter quos potest numerari ennius qui metra composuit primus cui successerunt anatheton saphos archilocus simonides calphonicus asclepius virgilius ouidius oratius emer⁹ phetides: vt tradit terentine. Ceterum refert isidorus ꝙ homines primit⁹ scriserunt super folijs maluarum ⁊ hoc narrat catulius. Postmodum autem greci cum stilo ferreo incerta scribere receperunt. ⁊ exinde romani cum stilo osse scripserunt. Unde. in satyra quadam romana dicitur vertamus vomeres in cera mucroneꝗ aremus ossio. postea vero ciues ciuitatis nephitis chartas papireas inuenerunt. Unde lucanus. Cõficit bibulo nẽphitis charta papire ⁊ ꝑ temporum successum reges ꝑgamenorum vsum pegameni primo docuerunt. Unde pergamenum ita vocatum est. Et postremo romani menbranis politissimis primo vsi fuerunt. Ceterum apud romanos emilius primus libros composuit: et marcus varro grandem bibliothecam primitus condidit. Sʒ pollio bibliothecas rome prius publicauit et deinde galterus et omerus greci scribere ceperunt quibus marcus terentius et varro latini successerunt.

Capitulum .ii. de logica et eius inuentoribus

Teste isido. ii. ethimo. Logica est rationalis scientia in qua disputur quemadmodum in causis aut vite moribus veritas ipsa querat. Et dicit logica a logos qđ est sermo: eo ꝙ circa sermonem ratiocinantem versatur. Alio nomine etiam dialetica nominatur eo ꝙ disputatio ex duorum sermone conficitur. Hanc autem scientiam primus inuenit Plato. qui floruit cathegorijs. Postmodum ei⁹ discipul⁹ porphirius floruit. Hysagogis et Boetius sophismatibus argutijsꝗ enigmatibus. Aristoteles quoꝗ libros quamplurimos scripsit de hac scientia videlicet librum peryarmenias in quo agit de terminis. librum predicamentorum in quo agit de ordine terminorũ ad sua genera. librum priorum in quo agit de sillogismis. librũ elẽcorum in quo agit de fallacijs. librum posteriorum in quo agit de demonstrationibus. Augustin⁹ etiam logicam scripsit quam incompletam vidi. Alterius aduertendum ꝙ dialetica dicit ars artium scia scientiarũ sine qua nulla scientia perfecte scietur. vnde ysidorus. li. ij. dialetica est disciplina ad differendas rerum causas inuenta. Et diuiditur scđm richardum li. ex scriptorum in grammaticam rationem differẽdi sed hec diuisio cõis nõẽ. Alio ergo mõ potest dici ꝙ logica tres habʒ partes: quiasc ʒ considerat de terminis de propositionibus et de argumentis. vnde argumentatio est subiectum logice eo ꝙ oĩa que ĩ logica considerantur ad argumẽtationẽ reducunt. Argumẽtationis duo sũt genera qꝛ quedam est formalis sicut syllogistica que tenet in oĩbus terminis con[illegible] forma recta. Forma autẽ tunc tenetur qñ qualitas ⁊ quantitas ꝓpositionũ seruãtur. Alia est argumentatio materialis que tenet solummodo gratia terminorũ. Cuiusmodi sunt ꝯñe in locis. Rursus in dyaletica quedã sophistica dicũtur insolubilia non quia solui nõ possũt sed qꝛ de difficili soluũtur ratione multiplicationis eo ꝙ falsificant seipsa. Alterius ĩ logica est quedã ars q̃ dicit obligationum per quã docetur homo pertinẽter respõdere ⁊ ꝑpter cõcessionem possib

lis ab impossibili cauere. Hec aūt oīa et similia speciali tractu indigēt. Pro nūc autem scire sufficit q̄ dyaletica do cet verum a falso discernere licite ar guere fallacias euitare et huiusmodi.

¶ Capitulum tertiū. de rethorica ꝛ eius inuentoribus.

Teste isidoro rhetorica est bn̄dicēdi sciētia. ꝛ sic noīatur a copia locutiōis Nā thesis apud grecos locutio dr̄. Differt autem rethorica a dialectica ī duobꝫ ꝓut tāgit boetius in thop. Primo qꝛ dialectica cōsiderat orōnes in se sine circūstātijs nō curādo de rebꝫ. Rethorica vero cōsiderat cur quis qn̄ vbi ꝛ huiusmodi. Scd̄o differūt qꝛ dialectica vtitur ꝓpositiōibꝫ breuibꝫ et discōtinuis. rhetorica vero ꝯtinuo sermone perorat scientie aūt īuētores apud grecos fuerūt georgias hermagora. ꝛ apd̄ latinos floruit tullius. Finis aūt rethorice est pulchre loqui verum suadere ꝛ huiusmodi quibus orator ī suo sermone placidus redditur. Cōtinet autē rethorica colores varios. Nā quidam dicūtur colore verboꝝ: quoꝝ ornatus cō surgit ex verbis a vocabulis cuiusmodi sunt repetitio gradatio. Nā repetitio cōsurgit ex reperitione alicuius dictionis in pluribus orationibus conuenienter se habentibus: sicut diceremus [illegible] adere potentes supbia renūciat amicū. ꝛ parē ꝯtēnit. supbia sēp petit presse patiqꝫ recusat. Alij autem sūt colores dicti sentētiarū: quoꝝ ornatus nō ex terminis sed ex rebꝫ et sententijs accipit cuiusmodi sūt colores qui dicūtur similitudo cōtrariū. Sicut enī de superbo dicerem⁹ hic more lapidis duri itumescit humilē terrā ex qua ꝓcessit nō imitat. de his autē oībus latius multo alibi scripsi. Rursus aduertēdum q̄ a rethorica dicti sūt rhetores alio nomine dicti oratores: quorum institutio facta fuit pro defensione iuris reipublice. Unde quintilianus in libro de oratoria institutione dicit q̄ orator debet esse vir celebris et in repu. debet tenere statū mediū nullūqꝫ formidare iuri assistere decreta tenere Unde isidorus. lib. ethimologi. Orator inquit est vir bonus dicendi peritus vitaqꝫ moribus et artibus imbutus: cui scꝫ oratori memoria maxime ꝯgruit qꝛ teste tullio. li. de oratore. Memoria est thesaurus oīm rerum qui nisi rebus inuentis custodiat: oīa in mēte oratoris pereūt

¶ Capitulū. iiij. de nomine poetrie de auctoribus eius in fine ꝓpter quem inuenta est.

Alphorabius in libro de diuisiōe scientiarū dicit poetriā esse vltimā partē logice. vn̄ dicit q̄ poetria est sciētia ordinādi metra scd̄m ꝓportionē dictionū ꝛ pedū. Nichilominꝰ tn̄ poetria ꝓprie nō hꝫ ꝓ obiecto metrificare sꝫ potius fingere siue sit ꝓsa siue in merito. Un̄ poetria dr̄ a poyo qd̄ ē fingere. Huius aūt sciētie multi fuerūt actores famosi: sicut homerus apud grecos. Uirgilius apud latinos. Narrat lactā lib. ij. c. xiiij. q̄ poetria inuēta fuit a sapiētibus romanoꝝ. eo q̄ veritatē clare dicere non audebāt ab hoc fictis sermonibus loqui didicerūt. Un̄ ouidiꝰ ob hāc causā librū de trigibus cōpegit in quo poetico sermone ea descripsit q̄ plano eloquio dicere nō audebat. vt patet librū eius intuenti. Rursus sciēdū q̄ poetria nō est inuenta ꝓpter mentiri: aut propter turpia de dijs fingere. Quinimo bocatiꝰ nouellus poeta libro de genealo. deoꝝ illos poetas redarguit. q̄ suoꝝ deoꝝ canūt illecebras Finis ergo poetarū non est mētiri vel irritare sꝫ ex similitudinibꝫ rerū vnā pro alia intelligere. ꝛ ita veritati semper intenta ficta sermone suum conceptum exprimere. Quis enim crederet argum habuisse oculos centum: aut hyo in vaccam con

uersam fuisse: aut lycaonem in lupum. Hec enim omnes fictiones fuerunt: nō tamen mendacia. Quinimmo aliquas hystorias veras ad mentē actoris refe runt: et non alias hystorias p illas ītel ligimus: q₂ vt plurimū mentē poetarū ignoram⁹. Uerbigratia si rome virgo aliqua violata fuerit ab ipatore: cuius virginis custos fuisset vir aliquis occu latissimus ꝛ sapientissimus. nunquid virgilius rationabiliter fingere potu it hyo a ioue violatā fuisse. et iō in vac cam cōuersā ratione peccati carnis qđ brutale est. His eī similitudinibꝫ fictio nes rationabiliter inuente fuerūt ꝛ ex bona scientia procedūt ingenioq₃ sano Sunt autem poetarum septem genera secundū septē modos secundū quos cō tingit facere poeses. Unde poesis sep tem sūt species scilicet comedia: trage dia: inuectiua: satyra fabula: hystoria: argumentum. Est autem comedia poe sis habens principium triste finemq₃ le tum. Tragedia vero a leto principio i cohat: et tristem finem hebet. Inuecti ua autem est carmen reprehēsoriū ma la intensione compositum. Satyra est cermen reprehensoriū bona intensione compositum. Fabula est narratio que nec vera nec verisimilis ad litterā. ve rūtamen aliquā veritatem semper intē dit alijs non mereretur dici poesis. Hi storia autem est rei geste narratio. Ar gumentum vero est rei vilis volūtaria similitudo. Sciēdū insuper q̄ poete q̄ dā dicti sunt lyrici: eo q̄ eorum carmi na cum lyra canebant. Alij vero dicti sunt tragedi eo q̄ quando canebāt sua carmina habebant hircum pro premio qui apud grecos vocabatur tragos. Alij autem appellati sunt comedi a cō messatione: eo q̄ homines solebāt post cibum: vt puta post prādium ire ad au diendum carmina eorum. Alij autē di cti sunt satyrici vel satyri a saturitate: eo q̄ de pluribus rebus canebant ꝛ au dientium animos saturabant. Notan dum insuper q̄ quedam sunt poeses in quibus solus poeta loquitur sicut vir gilius in georgicis ꝛ dicuntur caracte res. Alie sūt autem in quibus nūq̄ po eta loquitur: vt in buccolicis: et dicun tur carmina dragmatica. Et huiusmo di sūt cōmuniter tragedie ꝛ comedie. Alie autem poeses sunt mixte: quia sci licet poeta aliquando loquit̄ ꝛ aliquā do non: et huiusmodi est liber eneidos. Ceterum aduertendum q̄ poesis mul ta sortitur nomina. Nam quandoq₃ di citur prosa: quando scilicet non habet legem pedū seu certos pedes. Aliquā do autem dicitur metrificatura quādo certis pedibus mensuratur. quandoq₃ etiam carmen rithmicū vocatur: quia fine similiter minatur: ꝛ si carmen con tineat paucos versus a quibusdam vo catur italicum. Si autem contineat du os versus vocatur dysticon. Si autem vnum contineat versum vocatur mono stichon. ꝛ si carmina multos contineāt versus et de multis rebus tunc vocen tur centones. Si autem carmen loqua tur de pastoribus vocatur bucolicum et dicitur a bob⁹: si loquatur de gestis hominū fortiū tunc dicitur heroicum. Nam hereos grece dicūtur viri aerei et celo digni propter sapientiā et forti titudinem. Si autem carmē contineat miserias: tunc dicitur elegiacum. Et si contineat lamentum vocatur trenos. Si cōueniat sepulchro vocatur epita phium. Si carmen ut aliquis titulus vl' superscriptio vocatur epigramma. Insuper fabule sunt duplices quedam enim dicūtur hesopice vel ytopice que fingunt animalia bruta mutuo loqui. Alie sunt libistice que fingūt homines cū brutis loqui ꝛ econuerso. Hic tamē dicendum videtur quo iure poetria de beat admitti. Plures enim eam inua dunt. eo q̄ vel ipsam nesciunt: vel quia turpia quedam in poetis legerunt que turpia poetrie non peruenient fine bo no terminentur.

¶ Capitulum quintũ quomodo poetria nõ est contẽnẽda et qualiter poete claruerunt.

Poete plures olim famosi fuerunt. Inter quos claruisse virgilius fertur: qui poetarum fuit preclarissimus et optimus: vt inquit augustinus. v. de ciuitate dei. c. iiij. qui virgilius dictus est a virga: eo ꝙ mater eius somniauit se peperisse virgam quandam que vſqꝫ ad celum ptrtigeret: quod nichil aliud fuit nisi ꝙ virgilium paritura erat qui loquendo de altis celum tangeret: vt ait hugo. Hic autem virgilius ĩ philosophia ⁊ nigromantia peritissimus fuit mirabiliaqꝫ ipsum fecisse refert alexander nequam libro de naturis rex. Refert enim ꝙ cum ciuitas neapolitana peste sanguissugarum vexaretur liberata est ab eo proiiciendo sanguissugam seu hirudinem auream in fundo putei euolutisqꝫ multis annis post modum predicta hirudo de puteo extracta est: et mox tota ciuitas repleta est hriudinibus infinitis seu sanguissugis: nec sedata est pestis antequam sanguissuga aurea in puteũ mitteretur. Rursus de ipso refert idem ꝙ pontem aureum cõstruxit et romepalarium solenne edificauit nomen collise [illegible] in quo cuiuslibet regionis imago [illegible] manu tenebat. et quotiens aliqua regio romanis rebellabat: mox campanam imago regionis illius pulsabat: et miles neus in summitate predicti palatij stabat ⁊ hastam vibrabat illã ĩ partem que regionem illam respiciebat. Hoc etiam idem narrat hugo. Unde licet arti nigromãtie laus non debeatur. operibus tamen virgilij admiratio debetur. eiusqꝫ subtilitas huiusmodi narrationibus declaratur. Rursus alij fuerunt famosi poete. vt ouidius et qui precessit omerus quorũ dicta quasi vaticinia vocati sũt. Floruit etiam hesopus cuius fabulas cõmendat a. gellius libro. ij. Sed mirũ est si fabule sint mendose an ipsis vti liceat. Quibusdam enĩ apparet nõ licere: quoniã ars poetica ĩter scenicas seu meretriculas numeratur. vt ponit commentator boetij primo de cõsolatione. ca. primo. Unde plato iussit poetas a ciuitate expelli. eo ꝙ dicebat eos virtutibus inimicos: et in hoc commendat eũ tullius in tusculanis questio. li. ij. Quibusdam igiẗ videtur poetriam detestãdam fore quorũ imagiatõni nõ credo: qꝛ poetria vtilis est: si debito ĩnititur fini: si licito exerceatur vsu. vnde augu. li. i. confessionum loquens de poe. sic ait Didici in eis multa verba vtilia. vnde et sacra scriptura fictionibus vti quandoqꝫ inuenitur. Nam in li. iudic h. ferẗ ligna sibi regẽ fecerũt: sed q̃mõ regem fecerũt s ilo q nesciãt Reuera sic fictio fuit ꝙ significatio intenta verissima fuit. Itaqꝫ nõ fuit fict ũ qđ ĩtendiẗ Sꝫ fictũ ẽ qđ ex p̃dictis verbis prima facie concipitur. De vera autem poetria conformiter fatebimur: cuius finis non est mẽtiri: sed verbis quasi fictis veritatem describere. Uerum fictionum quedam sunt vane ⁊ inutiles: alie autẽ vtiles. Unde macrobius li. i. sup somnio scipionis. Quedã inquit sunt fabule voluptatis gratia: ⁊ alie sunt exortationis causa. Primas illuminauit sapientia: ⁊ in alijs quandoqꝫ loquitur. Unde sicut dicitur in li. de ortu scientiarũ sancti doctores in libris suis quãdoqꝫ fabulas introduxerunt: sicut ambro. qui in. li. iij. de officijs recitat fabulam de illo qui ĩuenit anulũ in equo eneo sub terra quẽ cũ haberet in manu a nullo videri posset deq̃ fabula dicit ãbrosi⁹: ꝙ ⁊ si vĩ veritat͛ nõ habeat. tñ rationẽ hꝫ vt iuxta eã possit veritas manifestari. Eãdẽ etiã fabulã narrat tulli⁹. iij. de officijs. Tales igiẗ fabule q̃bus veritas p̃tendiẗ reprobande nõ sũt. Unde idẽ ambrosius super lu

cam.ix. Interseritfabulam de illo rege qui cum aliquid tangeret aurũ fiebat et sic fercula mortalia sibi fiebant aurum et cibus in ore nõ alimenta sed vulnera dabat. potum quoq deglutire nequibat. Talia inquit ambrosius. Sũt beneficia idolorũ vt cum videantur prodesse plus noceãt. Ecce videmusfabulam documentũ pre tendisse. Rursus augu. li. ij. sermonũ. sermo. xxvij. itroducit fabulã illi⁹ de quo fertur q vires sue augebant quotiẽs terrã tangebat. Cunq ergo pugnaret eo pacto q aduersari⁹ eũ prosternebat ille viribus pualebat quã fictionẽ christo conuenisse augusti. tradidit: q cecidit per mortem: vt gloriosus resurgeret Ceterumhieronym⁹ epistola. xix. introduxit fabulã hesopianã de cane tenẽte os ĩ ore qui cũ vidiss maiorem vmbrã ossis in fonte: os qd tenebat dimisit propter vmbram. Ex his ergo apparet q fabularum quoddam est gen⁹ vtile et sacris eloquijs quãdoq honestum. Sed quid dicem⁹ ad ea que in contrarium obijciebãt. Dicebat enĩ a. gellius q poetria meretricula est ratione cuius plato poetas expulit a roma referente tulio. Dicemus eñ quoniã poetria ideo meretricula dicitur qr ex principalibus scientijs nõ est vna: s inter min⁹ pricipales numerat. Alias enim sapientie non astitisset cui tamen assistebat vt etiã indt preallegat⁹ expositor boetij. Rursus ad platonẽ dicim⁹ q illos reprobauit poetas quib⁹ mẽtiri vsus est: et quorum fictiones turpia sonant. Alios autem poetas repudiare nõ intẽdit. quorũ scilicet fictiones veritatem pretendunt. Alias enim doctores sancti ipsos exponendo christo non applicassen t. Insuper et philosophos fabulas vti nouimus. Unde apuleius libro de deo socratis fabulam introduxit de coruo tenente carnẽ in ore cui cu dixisset vulpecula q cignus melius cãtabat illo. volens coruus probare contrarium aperuit os. et sic amisit carnez ex ore: et volens cãtare potius exocitauit q cantauit suumq deffectum publicauit. Hec enim fabula pretendit hanc veritatem quia scilicet multi se magnificare volentes vltra modũ ruinam patiũtur. Insuperitus lib. secundo introducit fabulã de conspiratione membrorum contra stomachum ex hoc q omnia consumebat in quibuslaborant mẽbra. Et cum fuisset adiudicatũ q stomacho nichil daretur. membra omnia languerunt. Unde oportuit stomacho iterum dare necessaria vt membris distribueretur. Hec siquidem fabula hanc pretendit veritatem: qua scilicet multi aliorum bonis derogant a quibus tamen substentãtur. et cum procurauerit illorum destructionem ipsi procurãtes indiligentiores fiunt illiusq vel illorũ procurant restitutionem cui vel quib⁹ subtrahendum suaserunt. hanc etiã eandẽ fabulem introduxit polcra. li. vi. ca. ij. Ex quib⁹ omnib⁹ clare patet poemata nõ esse repudanda eo modo qd aliq poetriã ignorãtes repudiant qr teste eodẽ policra. li. vij. capi. ix. Sicut oĩa animãtia fuerũt cõcessa homini excepto q nõ debuit comedere carnẽ cũ sanguine vt patet gene. ix. Sic omnes scripture tã poetarũ q gentiliũ legi possũt ad vtilitatẽ exclusis tamen erroribus q p sãguinem intelliguntur.

Capitulũ sextum de arithmetica secundum isidorum.

Rithmetica est disciplina numerorum. greci eni numerum rithmon vocant. Quam scriptores ceterarum litterarum iter disciplinas mathematicas ideo primã eẽ voluerunt quoniãipsa vt sic nulla alia indiget disciplina. Musica aũt et geometria et astronomia que sequuntur vt sit atq subsistãt: isti⁹ egeret auxilio. de

actoribꝰ arithmetice. numeri disciplinã apud grecos primũ pithagorã nũcupãt scripsisse: ac deide anichomaco diffusiꝰ eẽ dispositã. Quam apud latios primus apuleiꝰ deide boetiꝰ trãstulerunt Quid sit numerꝰ. Numerus ẽ multitudo ex vnitatibꝰ aggregata. Nã vnum semẽ numeri nõ numerum esse dicimꝰ Unde numero numus nomen dedit: et a sui frequentatione vocabulum indidit: Unus a greco nomen trahit: greci enim vnuz enna dicũt sicut duo et tres quos illi dia et tria appellant. Quattuor vero a figura quadrata nomen sũ pserunt. quinqꝫ vero non secundum naturam sed secundum placitum voluntatis vocabulum acceperunt ab eo qui numerus nomina indidit. Sex autem et septem a greco veniunt. In multis enim nominibus que in greco aspirationem habent nos pro aspirationes ponimus. Inde est ꝙ pro hex sex et propheta septem: sicut pro herpillo herba serpilũ. Octo vero per translationem sicut illi ꝛ nos ita. Illi nea nos nouem Illi decanos decem Dicti a utem a decem greca ethimologia. eo ꝙ ligant et coniungunt infra iacẽtes numeros. Nam desinas coniungere vel ligare apud eos dicitur Porro vingiti sunt decem bis geniti v pro b littera posita. Triginta ꝙ trinario denario gignantur: sic vsqꝫ ad nonaginta. Centum ve[...]ati a centu quod est circulus: du[...] a duo ꝛ [...]: sic et relica vsqꝫ ad mille. Mille vero a multitudine. inde et militia. Quid prestent numeri. Ratio numerorum contemnenda est In multis enim scientiarum scripturarum locis quantum misterium habiz et lucet. Non enim frustra in laudibus dei dicitur amnia in numero mensura ꝛ pondere fecisti: Senarius namqꝫ numerus qui partibus suis perfectus est perfectione zmũdi quadã numeri significatione declarat. Similiter ꝛ. xl. dies quibus moyses et helias et ipse dominꝰ ieiunauerũt sine nmerorũ cognitione nõ itelligit. sic et aliꝫ ĩscripturis sacris numeri existũt: quorũ figuras nõ nisi noti huiꝰ artis scire soluere possũt. Datũ ẽ nobis etiã ex aliq̃ pte sub numerorũ ꝯsistere disciplina qñ horas p eã discimꝰ qñ mẽsiũ curricula spaciũ anni redeuntis cognoscimus. Per numerũ siquidẽ ne cõfũdamur instruimur: tolle numerum rebus omnibus et omnia pereunt adime seculo computum ꝛ cũcta ignorantiam complectũtur: nec differre possũt a ceteris animalibus qui calculi nesciũt rationem.

Capitu. vii. de geometrie inuẽtoribus ꝛ de vocabulo eius.

Geometria disciplina primum ab egiptijs reperta fuisse dicit. qꝛ durãte nilo et oĩbus possessionibus eius limo obductis initiũ terre diuidẽdebat p lineas mẽsura nomẽ arti dedit. q̃ deide latiꝰ acumĩe sapientiũ cũ pfecta ẽ: ꝛ maris: et celi: et aeris: spacia metiunt. Nã puocati studio sic ceperunt post terre dimensionem ꝛ spacia querere quanto interuallo luna a terris a luna sol ipse distaret et vsqꝫ ad verticẽ celi q̃ta. i. mensura discederent sicqꝫ interualla ipsa celi orbisqꝫ ãbitũ p numerũ stadiorꝫ ratiõe pbabili distinxerũt. Sed qꝛ ex terre dimẽsione hec disciplina ĩitiuz sũpsit et ĩitiuz sui et nomẽ seruauit Nã geo metria de terra et de mensura nuncupata est. geos enim grece terra vocatur latĩe ꝛ metros mẽsura. Huiꝰ disciplie ars ꝯtinet ĩ se lineamẽta ĩterualla magnitudĩes figuras dimẽsiones ꝛ nũeros. De diuisiõe geometrie. Geometria quadriptita est diuisio in planũ ĩ magnitudinẽ rationalẽ in figuras solidas ꝛ magnitudinem nũmerabilez. plane figure sunt q̃ et longitudine ꝛ latitudine cõtinẽtur que sunt iuxta plato. nũero quiqꝫ. Numerabilis magnitudo est qui numerus arithme

tice diuidi pōt Magnitudies rōnales sunt: quarum mēsuram scire possum⁹. Irratōnales vero quaꝝ mēsure q̄titas cognita non habetur. De differentia geometrie: arithmetice: et musice inter eas hoc interest vt media iuuenias. In arithmetica prio si queris medium aliquorū numerorum couiungis extrema ꝛ diuidis ꝛ facis medium: vt puta fac extrema esse sex. et xij. simul iungis et faciunt xviij. partiris media ꝛ facis ix. quod est analogicū arithemetice vt medium. Nam quod monadib⁹ supat primum: tot supatur ab extremo supat enim sex tribus monadib⁹. ꝛ his supatur a. xij. ſm geometriam vero ita q̄ris extrema multiplicata tm̄ faciunt q̄tuꝫ media multiplicata vt puta. vi ꝛ xij. sit extrema illa multiplicata faciunt. lxxij Media autem que sunt octo et nouem multiplicata etiā tantūdem faciūt. Secundum musicam ita queris: in qua p̄ mi parte separatur mediuꝫ a primo ex eadem extremi parte superatur mediū ab extremo: vt puta octo duabus partibus superant sex: que due partes sūt tertia senarij pars ideo media pars scilicet octo in quattuor partib⁹ ab vltimo separatur que est xij. cuiusquidem numeri tertia pars ē quattuor. Quod numeri infiniti existūt. numerum auteꝫ esse infinitum certissimum est: quoniaꝫ in quocunqꝫ numero finem faciendum putaueris idem ip̄e vno addito non dico augeri imnno q̄tumlibet sit magn⁹ et quātumcunqꝫ ingētem multitudinē contineat in ipsa ratione atqꝫ scientia numerorum non solum duplicari. verū etiam multiplicari potest. Ita vero suis quisqꝫ numurus ꝓprietatib⁹ terminatur: vt null⁹ eorum par esse cuicūqꝫ alteri possit. ergo et dispares inter se atqꝫ diuersi sunt: et singuli quinqꝫ finiti sunt ꝛ omnes infiniti sunt.

¶ Capitulum octauum de musica et eius vtilitatibus.

Artis musice multe sūt vtilitates ad cuius declarationē aīaduertēdū q̄ teste arist. viij. poli. iuuenes debēt erudiri in musica: Nēpe iuuenes plus ceteris hominum statibus in continua mutabilitate deoluuntur: ꝛ lasciuijs infestantur: Ipsis igitur vtile est si operibus de bonorum genere complacenter adhereant. Alias enim iuuenes lasciuie deseruiet. Itaqꝫ cum sensuerit ī pietatis amator erit. quoniam vt dicitur lib. ethico. in hijs delectari est nobis vt illa. i qb⁹ ab īfātia delctari īcipimus. Si ergo iuuenis in musicalibus eam reperit complacentiam quam ī vanitatibus querere solet. sibi autem facile apparebit que praua sunt relinquere et potiori complacentie animum exhibere. Ex quib⁹ colligitur prima musice vtilitas: que ē iuuenes a malis cō placentijs reuocare. Alia vtilitas est. quia letificat tristes et letos magis ac magis letificat vt ponit aristot. in suis probleumatibus parte. ix. probleumate primo. Et idem aristotel. viij. polit. aīa inquit naturaliter delectatur in musica et facit animas sic intentas: vt nichil aliud cogitēt. sicut dicit cassiodorus. Rursus constātinus in suo viatico refert orpheum dixisse q̄ per suam musicam mutabat principū corda de tristicia ad leticiā. Ceterū musica excitat dormiētes ꝛ dormitare fa[illegible] sanat etiā a melācolia. Unde aristotel. in policrati dicit q̄ musica est amica oī etati. ꝛ signāter iuuenili. Unde musicā amāt animalia bruta. sicut boues cerui. aues: ꝛ pisces. Nā aues īcessāter cātāt si audiā cātātes: et pisces ad melodiā cōgregātur. Unde refert gellius li xviij. Noctium acticarū. q̄ citharista ariō i mari piect⁹ a delphinis saluat⁹ est: eo q̄ citara dulcē sonū peregerat p̄usq̄ submergeretur. ꝛ idē refert plini⁹ Fingit etiam ouidi⁹ q̄ orphe⁹ cithare

termine arbores cõgregauit. Hui⁹ autē artis melodiam nõ perpendens rex mida. aut saltē male de musica indicās aures suas in aures asineas mutatas habuit. vnde persius. Auriculas asini rex midas habet. Dixerat enim ꝙ de⁹ pan dulciusharmonisabat cū cannisse getalibꝫ ꝙ̄ apollo cum cithara. Et licꝫ hec fictio sit. tamen designat sano intellectui harmoniam placere debere.

Capitulum nonum de inuentoribus artis musice.

Musice restat inuentores designare. Ad cui⁹ euidentiā ꝯmemorem⁹ ea que legimus. Referūt ei greci pithagorā philosophū musice artē ex sonis malleoꝝ primū excogitasse. Audiens enim ex malleis sonorū disparitatem aut melodiam causari cõcludit merito harmoniā humana voce peramplius fieri posse. Huic etiam narrationi alludunt boetius ⁊ macrobius. Aliꝗ autē tubal musice inuentorē extitisse volunt. de quo tradūt hystorie ꝙ cū artē musice ad inuenisset in colunna duplici eam scripsit. quarū vna marmorea et altera lateritia Audierat enī adā prophetasse duo futura mundi diluuia. vnū scilicet aqu:ū ⁊ aliud igneū Ut igitur ars per eū inuēta nõ deleret ipsam in marmore scripsit ne per aquā [illegible] et in lateribusne per ignē accē[illegible]. Unde iosephus has duas colunnas narrat syrie hucusqꝫ permansisse. Huic aūt narrationi alludit moyses geñ. v. Patrem enī musicorum ipsum appellat. Ceterū aliqui dicunt moysez musice inuentorē fuisse. aquarūqꝫ sonitu harmonias penitus ꝑpendisse. Rursus quidā veteres philosophi harmonias dicūt a celorū motibus originem accepisse: affirmantes ꝙ ex celorū motibus maxima cõsurgit melodia ratione cõfricatiōis corporū celestiū. in ꝗbꝫ credit maxima amicitia: seu ꝯcordia: vt docuit empedocles. Insuꝑ affirmauerūt ꝙ ab orbibuscelestibusmaxima causatur melodia. sed non perpendim⁹ eo ꝙ vt dicunt ab exordio natiuitatis sub orbibusnutriti sum⁹. et ita assiduitate audire nõ credimus. Ob robur autem sue imaginationis inducūt exēplū de ijsquia iuuētute nutriti iter fabros malleorū ictus aut nõ audiunt. aut saltem se audire nõ attēdūt. Huic opinioni proximus videtur fuisse plato. q̄ suꝑ quālibet orbem celestē vnam syrenem stare putauit. Hoꝝ aūt opinionē reprobat aristo. li. de proprietatibus elementorū. et secundo celi. Harum aūt narrationū. cõtrouersia nec rõne nec experientia dissolui potest. Non enī ratione qꝛ in facto historiarū narratiōibꝫ credere oportet. nec experiētia. quia predicte narrationes nostra tp̄a precesserūt. Arbitrādum est tamen ꝙ multi fuerūt inuentores iuxta varietatem temporū et regionum. Si autem queram⁹ quis inter omnes inuentores primusextiterit puto ꝙ ipse tubal primusfuit. quia ceteros tempore precessit. sacra etiam scriptura ipsum inuētorem commemorat. alios autem nequaquam.

Capitulum decimuꝫ de astronomia: et eius inuentoribus.

Astronomia est astroꝝ lex q̄ curs⁹ syderū ⁊ figuras et habitudīes stellarū circa se ⁊ circa terrā idagabili rõne ꝑcurrit. Astronomiā primi egyptij cuenert. Astrologiā vero ⁊ natiuitatis obseruantiam caldei primi docuerunt. Abraham autē istituisse egiptijs astronomiam iosephus auctor asserit. Greci autem dicūt hanc artem ab athlante prius excogitatam. Ideo dictus est sustinuisse celū. Quisquis aūt ille fuerit motu celi ⁊ ratiōe animi excitatis pertempoꝝ vices. per astrorū rotas difinitosqꝫ cursus per interuallorum spacia moderata considerauit: ⁊ dimensiones

quasdã & numeros que diffiniēdo/ac se cernēdo ordinē nectēs astrologiā reperit. In vtraqꝫ autē lingua diuersoꝝ sūt quedā de astronomia scripta volumia Inter quos tholome⁹ rex alexandri apud grecos precipuus habetur hic etiam et canones instituit quibus cursus astroꝝ inuenitur. De differentia astronomie et astrologie. Inter astronomiā enī et astrologiā aliud īterest. Nā astronomia celi conuersionē ornatus ortus obitus motusqꝫ siderū cōtinet vel qua de causa ita vocentur. Astrologia vero partim naturalis partim superstitiosa est. Naturalis dū exequitur solis et lune cursū vel stellarum certas temporū statiōes. Superstitiosa vero illa ē quā mathematici sequuntur qui ī stellis augurantur q̄nqꝫ etiā. xij. celi signa p singula aīe vel corporis mēbra disponunt syderumqꝫ cursum natiuitates hominum & mores predicare conantur. De Astronomie ratione modis plurimis cōstat. Diffinit enim quid sit mūdus: quid celum. quid sphere situs & cursus quid axes celi & poli. quid sint climata quid cursus solis et lune atqꝫ astrorū.

Capitulum vndecimū de medicina & eius inuentoribus.

Medicina est que corporis vel tuetur: vł restaurat salutem: cui⁹ materia versatur in morbis & vulneribus. Ad hāc itaqꝫ pertinet non ea tantum que ars eorum exhibet qui proprie medici nominātur. sꝫ etiā cibus & potus et regimen defensio oīs atqꝫ munitio qua nostrum corpus aduersus externos ict⁹ casusqꝫ seruatur. De noīe eius. Nomē medicine amodo id est temperamento impositū existimatur. vt nō stati sꝫ paulati adhibeat̄. nā in multo cōtristat̄ natura mediocriter autē gaudet Unde et qui pigmenta et anthidota satis vel assidue biberūt vetantur. Immoderatio enim omnis nō salutem sed periculum affert. De inuētoribus eius. Medicine autem artis actor et repertor apud grecos perhibet̄ appollo. Hanc filius eius esculapi⁹ laude & opere amplificauit: sed postq̄ fulminis ictu esculapius interit īterdicta fertur medēdi cura & ars simul cū actore deficit. latuitqꝫ p annos quingentos vsqꝫ ad tp̄s arthaxersis regis per sarū tunc eam reuocauit in lucē hipocrates asclepeo patre genit⁹ in insula choos.

Capitulum duodecimum de actoribus legum.

Moyses gentis hebraice primus oīm diuinas leges sacris litteris explicauit. phoroneus rex grecis primus leges iudiciaqꝫ cōstituit. Mercurius termegestus prim⁹ leges egyptijs tradidit. Solō primus leges athenēsibꝫ dedit. Ligurg⁹ prim⁹ lacedemonijs iura ex appollinis auctoritate cōfinxit. Numa pōpiliusq̄ romulo successit in regno prim⁹ leges romanis adidit. Deinde cum populus seditiosus magistratus ferre non posset decemviros legibus scribendis creauit tunc leges ex libris solonis ī latinū sermonem translatis duodecim tabulis exposuerunt. Fuerunt autem hi appi⁹ claudius gemici⁹ vererius curati⁹ sextinus iulius manlius sulpicius & cornelius posthumus decemviri legum cum scribendarum electi sunt. Leges autē redigere in libris primus consul pompeius instituere voluit sed non perseuerauit ob decretorum metu. Deinde cesar cepit id facere sed arte interfectus est. Paulatim autem antiqui leges vetustate atqꝫ in curia desinerunt quarū et si iam nullus vsus est. noticia tamē videtur necessaria. Noue a constantio cesare ceperūt et reliquis succedentibꝫ erātqꝫ permixte et inordinate. Postea theodo. minor august⁹ ad similitudinē

gregoriani et armoginiani.codicem factum constitutionem a costantini temporibus sub proprio cuiusque imperatoris titulo disposuit quem a suo nomine theodorium vocauit.

Capitulum xiii. de politica et regimine ciuitatis.

Politica dicitur a polis quod est ciuitas et icos scientia: quia finis politice est ciuitatem bene regi. Uñ sciẽtia politica est qua vrbes reguntur seu res publica dirigitur. vt patet resp. fruatur: sicut satis innuit aug. libro. xix. de ci. dei. Politica igr̃ cõcernit regemẽ ciuitatis. Est aũt ciuitas ciuiũ vnitas et ſm isid. xv. ethi. ciuitas ẽ cõcors hominum multitudo societatis vinculo adunata que aliquã do vrbs vocata est: et aliquando respublica nuncupatur. Quam diffiniẽs scipio dicit eam esse rempopuli. Populus aũt nõ dicitur quelibet multitudo: sed solum illa multitudo que habet cõmunionem et consensum ad cõmunẽ vtilitatẽ: hoc narrat augu. li. ij. de ciui d ci. et isodorus. li. xix. ethimo. Aduertẽdũ igitur q respu. est sicut quoddã corpus quod diuino numime animatur et regitur: vt tangit helinandus in cro. li. ij. Huius aũt corporis caput dicit princeps: et senatores locũ cordis tenẽt Iu[illegible] et p̃sides tenẽt locũ oculorũ et a[illegible] locũ lingue. ceterisque membris persone alique reip. cõparari possent. Dicuntur autem senatores a senio eo q antiquitus senes in senatores eligebãtur: quorũ institutionẽ romulus inuenit: et noĩa eorũ presente populo ĩ tabulas aureas cõtulit. Olim q filij senatorum illi dicebãt qui nascebãtur tẽpore quo patres senatores erant alij vero nõ. Et hoc scripsit vlpian⁹ suo li. vt pz ĩ digestis li. i. Rurs⁹ in politia nõ eligẽd⁹ ẽ pricepsnisi ſ ſm genituram q̃ pricipatũ obtineat qui princeps nõ cupid⁹ aut luxurios⁹ ĩueniat. Unde tul. li. de paradoxis quõ inq̃t ĩperabit vrbi qui nõ p̃ot cupiditatib⁹ ĩperare? R: p̃ natz pricep z libidines spnat ira cũdiã: caueat auaritiã: cohercecat ceteras animi labes. Princeps etiam non debet eligi nimis pauper autem nimis diues. Unde olim prout refert valerius li. vi. Duo viri corã scipione et senatu: vt ad hispaniã mitterentur contẽdebant quorũ vnus ditissimus: alter pauperrimus erat de quibus scipio ait. Neuter michi placet eo q alter nichil satis. Ceterũ indignus est pricipatu ĩ gradu superiori qui se nõ bene regit in inferiori: vt ponit pompei⁹. li. xij. Nec debet quis apetere regnum vel principatum qz teste seneca de beneficijs. lib. iij. regnũ est nolle regnare cum possis. Unde galterus in primo alexãdreidos. Asperius nichil est humili cum surgit in altum. et gausedus. Si vis benedicte cer comito duci. Illud tamẽ oratij sepius accidit. In libro enim sermonum ait. populus quoque stult⁹ honores sepe dat indignis. Et claudia. in maiori Iam non ad culmina rerũ iniustos creuisse querat. Tolluntur in altum vt lapsu grauiore ruãt. Quibusdam tñ princeps nullus placet oĩbusque detrahunt Illud sydonij in epistolari suo lib. v. dicere videtur. si eligimus humilem vocatur subiect⁹. si rectũ superbus. si doctum inflatus: si imperitum irridebitur si seuerum crudelis erit: si indulgentem facile culpabitur: si simplicem despicietur. si diligentẽ superstitios⁹ credetur: si quietũ ignar⁹ vocabit: si abstinẽtem auar⁹. si bene pascẽtẽ gulosus putabit. His ergo virtus nulla placet. Quicq̃d sit tamen virtuosi sẽper sũt eligendi in principes quorũ conditiones: et mores narrat helmãdus vbi supra. Princeps inquit cõstitutus nõ multiplicabit sibi equos nec subditis erit onerosus. neque multiplicabit seruos nec canes aut bestias: sed quod satis. est tenebit histrio

nes:minos lenones:meretrices: repudiabit. inferiores non corrumpet exemplo q2 teste claudiano. libr. iij. Mobile mutatur semper cum principio vulgus. vxore sepe nō hēbit plures. litteris itēdet et cū iudicabit ad alterā ptē nō declinabit: deū pcipue colet: munera nō acceptabit: suosque officiales frequēter nō mutabit vnde tiberius: prout refert iosephus: Procuratores suos vix aut nunquam mutauit in hoc enim se dicebat parcere phebi. Nā procuratores sciētes ad modicum tempus se habere procurationem quicquid possunt rapiunt.

Capitu. xiiii. quomodo principes subditos suos regere et defēdere debent.

Princeps habet milites bellicosos qui preliari debēt non pro iniuria inferēda: sed repellenda. patriaque defendēda: nec debent timere viri bellicosi qui deo non placeant q2 sanctus dauid bellis intēdebat: et cēturio pariter qui domino ait. Dñe nō sū dignus vt intres sub tectū meum. hec aug. ad bonifacū. Et idem august. libro de verbis domini. militari inquit non est delictū: sed ppter predā militare peccatum est. Nec rempu. gerere criminosū est: sed ideo gerere rēpubli. vt diuitias augeas q̄ videtur esse damnabiles. Unde prelia nō debēt fieri cupiditate ac crudelitate: sed pacis studio gerātur vt mali coherceantur et boni subleuētur. Unde greg. vniuersis militibus neapolitanis scribēs sūma inquit militie laus inter alia bella. merita hec est obediētia reipu. vtilitatibus exhibere Ceterū isidorus etimo. li. ix. iustū inquit bellū est quod ex dicto geritur de rebus repetēdis aut propulsādorū hominum causa. vnde aug. li. lxxxiij. q̄stionū. dominus inquit deus noster non ad hierusalē ire iubet: vt constituat sibi retrorsum insidias. scilicet insidiantes bellatores ad insidiādū hostibus: Et ibidē iusta inquit bella gerebantur a filijs israel contra amorreos a quibus amorreis trāsitus negabatur q̄ iure eqssimo humane societatis pere debebāt. Aduertebāt aūt bellatores vt nō pliarētur iniuriā iferēdo sed ab iniuria se defēdēdo. Un̄ ambr. li. de officijs nō iferēda sed repellēda iniuria lex virtutis ē. et anastasius papa q̄ inquit pōt obuiare et pturbare puersos et non facit nichil aliud estque fauere impietati eorum nec caret scrupula societatis eorum occulte q̄ manifesto facinori desinit obuiare Eandē sētentiā tangit ambro. li. de offi. et hiero. sup sophoniā. Rursus elimādus vbi supra dicit principē sic deb ere viuere vt a subditus diligatur. Nā codrus atheniēsium rex pro victoria populi sui seipsum morti tradidit. Nam mutato habitu regio sarmenta colligens castraque hostiū ingressus a milite quē falce in iurgio pcusserat iterfectus est. Rex igitur aut pīceps sic suos diligat vt etiā pro ipsis mori non timeat. Unde iulius cesar dicere solitus erat dux q̄ non laborat vt militibus charus sit militem nescit amare. Unde seneca. Si vis amari ama. Nā iulius pistorē misit i vincula eo q̄ sibi meliorē panē q̄ ceteris militibus attulerat. Alexāder quoque vidēs militem suū macedonē pre nimia senectute frigore obstupefactū. de sede sublimi descendit: et suis manibus dictum militem in sedem posuit. Nā princeps qui a suis militibus nō [illegible] tanque tyrannus dominatur, nec securitate vbi est fruitur. Unde cū dyonisius tirannus iuberet suū corpus a multis militibus custodiri pilatus ei dixit Quid inquit malum fecisti: vt a tot militibus custodiri debeas? vnde Cladianus non sic excubie non circunstantia telaque tutatur amor quasi diceret q̄ qui amatur non eget custodia.

Capitulum. xv. de legibus diuinis et humanis.

De inuentoribus legum dictum superius capitu. x iij. Nūc igitur super sedēdū de eo. Sed aduertendum ꝙ leges diuine cōformende sunt humanis Unde gratianus constitutiones inquit principiū ecclesiasticis non preeminent sed ecclesiasticis legibus postponende sunt. Unde helinendus in chronicis li. iij. Humane leges eatenus valent quatenus a diuinis non discrepant. Alioquin falsum est quod in lege scriptum est quod principi placet. scilicet deo legis habet vigorem. Ceterum sciēdum ꝙ sicut lex est commune preceptum sic ex communi consensu confici debet vt trahitur ex summa azonis. Unde papinianus libro. x. diffinitionum. Lex inquit est preceptum commune virorum prudentium que lex fieri non debet propter aliquem casum particularem: sed pro cohertione malorum que vt communiter contingere possunt reipublice. vt ponit iulius celsus: libro quinto. Unde legi effectus est imperare vetate punire īquit modestius libro primo regularum. Princeps igitur non solū armis: sed etiam legibus rempublicā debet defensare vt tangit iustinian⁹ libro institutionum. Rursus aduertendum ꝙ ius canonicum et ciuile quodā modo sunt partes politice. Itaqꝫ politica sciētia est communis ad omnia iura. [illegible] ius [illegible] generale est. lex autem species eius. Unde ius dicitur quia iustum est seu dicitur a iustitia: vt ponit vlpianus libro primo institutionum. Lex autē dicitur aliquando quia ligat: aut ab eligēdo qꝛ eligitur. Sunt autem multe species iuris. Quoddam enim dicitur ius publicū quod pertinet sacerdotibus et magistratibus. Aliud primatuꝫ quod ad vniuscuiusqꝫ vtilitatem pertinet. Quoddam etiam est ius quod vocatur gentium qđ concernit id quod debetur deo ꝛ parentibus. vt ponit pompeius. Aliud est ius pretorium quod pretores introduxerunt pro salute reipublice quod commemorat papianus libro primo diffinitionum. Quoddam est ius humanum quod dicitur positiuum. quod positum est ab homine. Aliud est ciuile quod pertinet ad populum vel ciuitatem: diuīa humanaqꝫ causa īstutum. Aliud est ius quiritum id est romanū quia quirites et romani ipsum inuenerunt. Ius autem canonicū dicitur ecclesiastica institutio: cuius plurimi fuerunt scriptores. primus fuit isidorus qui primus scripsit: librum apostolicum decretorum. deinde yuo episcopus carnotensis regulas canonū per capitula ordinauit ꝛ ad numerum decem librorum redegit multeqꝫ abreuiationes post modum facte sunt actores non occurrunt. Uerumqꝫ gratianus decretum scripsit. Ceterum aduertendum ꝙ ius ciuile a duabus ciuitatibus emanauit scilicꝫ ab athenis ꝛ lacedemone. Unde regnante ioas in iuda ligurgus lacedemoniis iura composuit qui ligurgus quecunqꝫ precepit prius obseruauit. vt tangit iustinus libro tertio. Primo enim statuit: vt auri et argenti vsus non haberetur: terrasqꝫ et patrimonia per equalia diuisit. Et coniurari omnes publice iussit. Iuuenesqꝫ voluit vna sola veste pro anno vti. virgines etiam absqꝫ dote desponsari multaqꝫ alia decreuit narratione lōga Rursus apud romanos postmodū creuit: Unde pompeius libro. singulari cuchericli tradit romulum diuisisse romā in tres partes quas curias appellauit quia ibi cause agebantur. Leges quoqꝫ fiebant in predictis curiis que omnes cōscripte fuerūt tpe sixti paupis. ꝗ fuit tpe tarquini superbi. Liber autem illarum legum vocatus est liber naupiriamus. non quia papirus eas fecisset sed quia ordinate scripsit. Postmodū autē romani decem viros constituerūt qui leges a ciuitatibus grecorum collegerunt: quas susceperunt scriptas

in decem tabulis eburneis. datumque fuit illis posse vt illas leges corrigerent et ideo duas tabulas predictis tabulis adiunxerunt. Unde leges duodecim tabularum ab omnibus vocabantur. qz duodecim tabule in omnibus erant.
Post hoc appius claudius leges reduxit ad librum vnum. et flauius scriba libertius populo tradidit vnde senator fieri meruit. Deinde cornucanius prim⁹ scientiam iuris ciuilis publice professus est. Uerum paupirius publius leges regias prius in vnum volumē contulerat. Et appius claudius duodecim tabulas ex legibus scripsit. Publius vero decem libros reliquit iuris. Maculius totidem. brutus. vij. et miti⁹ publij filius iuris ciuilis sciētiam ab libros. xvij. redegit qui digesti sūt ab ausidio. Multique alij scripserunt quorum fama vetustissima est. de nouellis autē memoria publica est.

Capitulum. xvij. de regimine domus vxoris filiorum seruorum et generaliter de economia.

Economia est ars vel scientia in qua domesticarū rerum sapiēter ordo disponit vt inqt isidorus li. ethi. Richardus autem libro descriptionum dicit q economia est sciētia que familiaris officij curam mediocri dispositione componens distribuit. Hac igitur sciētia indiget quicunque pater familias vt suam domum sapiēter regat et dirigat quia dñs ex domo honestatur. vt tāgit tul. li. i. de offi. Nam decorum est valde pacem domus illustrium virorū habere: vt tangit idem. l. ij. de. offi. Unde ipse tulius contra salustium reprobando ipsum dicebat. Nec quicquid turpius domi tue q tu. Et valerius li. ij. Quid prodest foris esse strēnuum si domi male viuitur. Et ibidē quoque opa splendorē suū pcul obtinuisse vidētur eorū dignitatē idignū est de forni domi colla bi. Unde tibullus quid prodesse potest graue pondus diuitis auri auraque pinguia. quid si fūdant munera boues qd ve dom⁹ pdest firmis inixa columnis. aureateque trabes marmoreūque solū: qsi diceret ista nichil pdesse nisi domus recte guberneē: ideo seneca de quattuor virtutibz dicit q sapiens non debet velle vocari dñs a domo: qz domus a dño debet nuncupari. Circa igitur regimē domus maxime attendendum est ad regimē vxoris: qz nichil est crudelius īfesta muliere. vt ponit fulgētius libro suarū mitologiarū. Si tamen mulier bona fuerit domū optime disponit: vt autē bona sit maximum remediū est. si vir bonus ipse fuerit vnde narrat. Hiero. cōtra iouinianū li. i. de quodam qui cū vxore pudicissime vixit. vnde cū os sibi feteret ipso tamē ignorāte quidā ei improperauit et tunc vxori sue dixit. Cur ei non itimauerat que respondit. putabam inquit omnibus viris sic os olere Itaque sūma castitas in ābobus fuit vñ tibullus. li. i. Casta pecor piūr maneas sāctique pudoris. Assideat custos sedula sēper anus. Qui vers⁹ ptendūt vt fidelis custodia assit mulieri. qz mulier de se fragilis ē faciliterque decipiē. Unde narrāte valerio maxio Socrates cuidā qrēti. an sibi expediret nubere vel non. rñdit pniam se facturū quodcūque fecisset. Si iqt nō nupseris sollicitudo te affliget et si vxorem duxeris sollicitud[illegible] te cōcitabit. Forsitan aut ideo coniugia sunt onerosa. qz decēti nō contrahūtur amore: sed cupiditate interueniēte fiūt vnde narrat valerius. li. vij. de quodam qui habens vnicā filiā cōsuluit themistoclē vtrū bono viro pauperi aut minus pbato diuiti filiā collocaret. Ego vero inquit malo virū qui pecunia egeat q pecuniā que viro. Narrat etiā de martia filia cathonis minoris q cū peteretur ab ea cur perdito viro denuo non nuberet. respondit non se inuenire virum qui se vellet magis q sua. Non

sunt igitur mulieres propter pecuniam assumende. alias enim cõiugia male fiunt. Nam et philosophi plures timentes in cõiugio fraudari nubere distulerunt. Nam cicero rogatus ab hircio vt post repudium terẽtie sororem eius duceret oĩno facere supersedit dicens non posse se vxori et philosophie pariter operam dare. Nã si pulchra erit difficile est custodire qđ plures amãt. si autem turpis molestum ẽ possidere quod nemo habere dignetur. plures ergo nubere contempserunt. Coniugia tamen licita sunt dummodo licite contrahantur. quia teste ouidio in libro de remedio amo. Turpe vir et mulier iuncti modo protinꝰ hostes: qꝛ scʒ qđ malo titulo iũctũ est malo terminatur fine plurimaqꝫ contingunt incõmoda. Unde terentius vnoquoqꝫ animo oẽs socrus oderũt viros ecce odium. Et ouidius. lib. primo methamorphoseos. Imminet exito vir coniugis illa marito. filius ante diem patrios inquirit in amos. ecce labores Sed etiam plurima resurgunt commoda vt puta educatio filiorum corporisqꝫ proprij custodia. Rursus aduertenduꝫ ꝙ economia exigit filios debite nutriri. vñ Quintilianus. li. i. vtinam inquit liberorum nostrorũ mores nos ipsi nõ perderemus. Nam mollis educatio quam indulgentiam vocamus neruos omnes mentis et corporis frãgit Itaqꝫ pueri sunt corrigendi non tamen nimis [illegible] quintil li. ij. Ingenia puerorum nimia emendationis seueritate deficiunt. nam et desperant et dolent et nouissime odiunt ⁊ quod maxime nocet est qꝛ dum oĩa timent nichil conantur. Moderate igitur sunt corrigẽdi sed multi non attendunt. qꝛ tanꝙ viros puerulos concutiũt. vt ponit valerius. li. ij. alij vero liberos suos non instruunt cuius oppositum augustus cesar fecisse legitur. Nam filiã suam ⁊ nepotes suos iussit lanificio isistere vt ponit suetonius li. ij. de. xij. cesaribꝫ. Rursus paterfamilias suos debet discrete regere seruos. non spernendo sed amicabiliter alloquendo. vnde seneca ad lucillum epistola. xlvij. Illos inquit rideo qui turpe estimãt cum seruis suis cenare. hoc eniꝫ superbia facit vt cenãte dño stantium seruorum turba circũstet. Unde didimus rex bragmanorum ad alexandrum magnũ in homines nostri similes seruitutem non ponimus. Alioqui seuicia est in obsequium cogere eos quos nobis fratres eadẽ natura progenuit. et quibus a deo patre cõmunium bonoꝝ spondetur hereditas. Seruis ergo non sunt imponenda grauia onera. vnde narrat valeriꝰ. lib. iiij. ꝙ cum plato aduersus seruum suum ꝓpter delictum vehemẽter exarsisset ne vindicte modũ haberet. castigationem sui serui seusippo amico suo. ꝯmisit vnde plautus. ve aũt apud quos dñi vigiliam multã in noctẽ protrahunt. tantũ eni seruis de vita ꝗtũ de nocte aufert.

Ca. xvij. quõ pater familias debet sibi acquirere amicos.

Pater familias amicos sibi vendicare debet. Nam teste senec. libr. iij. de benefi. neminem tam alte secula posuerunt: vt non illi amicꝰ magis desit quo nichil absit seu abest. Et idem sene. li. de remedijs fortuitorum. Quere inqt amicos inter honesta officia: quere in laboribus. Ad mensam res ista non ꝗritur. nam modicus amicus est qui dũtaxat est amicus mense. De tali amico dixit sapiens. vinum nouum amicꝰ nouus. Expedit ergo sapienti economico amicum vel amicos bonos conquestare nec de facili pretermittenda est incepta amicitia. quia teste tulli. lib. de amicitia. Veterrima amicitia sicut vinũ vetus dicitur esse suauissima. Maxima enim est vis vetustatis et consuetudinis. Eligat ergo sapiens amicũ quẽ semper custodiat. ⁊ cui sicut sibiipsi cre

dat alias eni nõ est amicus vt inquit se neca epla. iij. ad lucillũ. Sed talẽ amicũ difficile est possidere nisi bonus sit qui amat ⁊ qui amatur. Quamobrem amicitia de liberate contrahenda est. sed contracta cũ fuerit manu teneri dꝫ vnde suctonius. lib. ij. de. xij. cesaribus narrat ꝙ augustus cesar amicitias nõ facile admisit sed constantissime retinuit. ideo plautus in aulularia in amicitiam inquit et fidem stultum ne receperis. Nã insipientium atqꝫ improboꝝ facilius odiumꝙ collegium. Qui ergo sapiẽs est bonum insequitur ⁊ amicum eligit prudẽtẽ quẽ multi nõ reperiunt qꝛ multos amicos habere volũt ⁊ ignotos notis preferunt. quibus contradicit theofrastus expedit inquit amicos iam probatos amare: non amatos probare. vnde catho. Ignotum tu tibi noli preponere notis Et sequitur. Cum tibi vel socium vel fidum queris amicum. Non tibi fortuna hominis sed vita petenda est. Et cum amicum etiam bonũ sepiens inuenerit commode diligat. vnde catho. Dilige sic alios v tsis tibi carus amicus. Sic bon⁹ esto bonis ne te mala damna sequantur. Ceterum amico nõ sint onera imponenda incõgrua ne forsan perdatur vnde macro. in li. saturnalium. ita amicum habeas: vt inimicũ posse fieri putes. Et salu. Veros inqt amicos neqꝫ armis cogere neqꝫ auro parare queas sed officio ⁊ fide parãtur. cum quibus amicis breues rationes ⁊ lõgas amicitias habere oportet Exordium autem amicitie est benelo: qui ⁊ pricipiũ iimicitie maledictio est. Amicus enim cito amittitur ⁊ raro acquiritur. hec socrates. Ceteꝝ economicus bona que possidet prudenter distribuere debet. Unde maior est in conseruandis rebus ꝙ in reperiendis adhibẽda cautela: vt ponit cassiodorus epistola. xxxiij. vnde claudia. In maiori volumine plus est inquit seruasse repertum ꝙ quesisse nouuꝫ. vnde philosoph⁹ quidam dictus demas. amico ĩquit me roganti si dedero pecuniam mutuo. et ipsum et pecuniam perdo quod intelligẽdũ est apd auaros. itaqꝫ bona discrete sunt distribuenda. Veruntamẽ qui mutuo capit gratis reddere debet. Unde ex ꝓuer. sap. colligitur ꝙ fraus est accipere quod non possis reddere. Et ambrosi. in. li. de thobia. Paupertas inqt non habet crimen sed debere verecundum est ⁊ non reddere verecundius. et subdit. Si diues es nullam patiaris spetendi necessitatem. si pauper es soluendi considera difficultatem vnde seneca li. de benefi. primo docendi sunt qui libenter accipiunt libenter reddere quia si beneficia gratis collata red dẽda sũt multo fortius mutua. His autẽ sermonibus mutuare nõ dissuadetur nisi non amicis aut his qui reddere nolunt. Unde augusti. lib. de doctria christiana docet amicis succurrendum esse. cum inquit omnibus prodesse nõ possis. his potissime succurras qui tibi tempore sue oportunitatis communi quadam sorte iũgiebãtur. qꝛ scꝫ amicis bona ꝓpria mutuo vel dono sunt distribuẽda.

¶ Sophologij liber secundus finit.

¶ Liber tertius qui est de amore virtutum feliciter incipit. cuius sunt tredecim capitula.

¶ Capitulũ. i. quomodo virtutes sunt naturaliter appetende.

Art⁹ medicina ẽ corꝑis pariter et aĩe. virtutesqꝫ appetere vnicuiqꝫ naturale ẽ Cuiuslibet igiẗ studiũ ꝓ adipiscẽdis virtutib⁹ dꝫ applicari. vñ boeti⁹. li. ꝺ ꝯso. Õis inqt mortaliũ cura ꝙ multipliciũ studioꝝ labor exercet diuerso qdẽ calle ꝓcedit sꝫ ad vnũ btitudis finẽ nitiẗ que

nire. quo quis adepto nichil vltra desi derari queat. est eni cũcta intra se bona cõtinẽs. Hoc enim bonũ medio virtutũ adipisci potest qđ multi credẽtes obtinere itinera min⁹ virtuosa sectati sũt. vñ augu. xviij. de ciui. dei narrat quali ter philosophi quidã suũ finẽ voluptatẽ cõstituerũt. vt aristippus. Alij. i virtute vt antistenes. Alij in sensibus corporis. Oẽs tamẽ aut a sẽsu naturali de fecerũt aut bonũ ⁊ virtutẽ appetierũt. Nã virt⁹ sua dignitate animũ trahit: sicut arbor diligitur ꝓpter fructũ vt ponit tul. in rethorica pri a. Nã oia honesta cõcordãt rationi inq̃t aristo. in ethi. ⁊ quintil. de oratoria ĩstitutiõe. lib. i. nichil inq̃t põt placere qđ nõ decet. scꝫ voluptati nõ corrupte. Bonũ eni appetere naturale est. vnde seneca ad lucilum epi. xlviij. Omne inq̃t honestũ volũtariũ. Nõ eni potest honestũ esse quod nõ est liberũ. ⁊ libro de benefi. iij. Rerũ honestarũ preciũ in ipsis est. Et in suo edippo vbi inquit. turpis est medicina que sanari piget. ex quibus aperte concluditur ꝙ voluntas seu libertas humana virtutes ⁊ honesta petit naturaliter. vñ tullius. ij. de officijs. Idipsum quod honestum decorumq́ꝫ dicim⁹ per se nobis placet: animosq́ꝫ omniũ sua natura cõmouet: Idem ponit libro. iij. quia scilicet natura id petit quod honestũ est aut saltem videtur appetere. si autem iudicium fallit peccatũ hoc agit. vnde tul. libro de pa[illegible] quod ĩquit honestum ẽ id solum esse bonum stoici testantur. Unde hecaton stoicus omne inquit honestũ in arduo est: q꞉ scl's mẽs ardescit vt quod honestũ est habeat cuiusmodi est virtus: q꞉ teste tul. in li. de amicitia nichil est virtute amabili⁹ nichil quod magis alliceat ad diligẽdũ. Nã ꝓpter virtutem ⁊ ꝓbitatem. eos quos nunꝙ vidimus diligimus. virtus igitur omnino amabilis est. Nempe ipẽ tullius ĩ rethorica prima. Uirtus inquit est habitus anime iudicio ratione consentaneus et ibidem. Uirtus est habitus a q̃ quis bonus existit: et opus suum bonũ reddit. Et tullius libro de legibus virtus est recta ratio. Unde aristo. ij. ethi. v[illegible]us est que habentem perficit ⁊ op⁹ suum bonum reddit. et lib. de fine boni et mali. tullius inquit. Uirtus est habitus conformis iudicio rationis. Libro quoq́ꝫ de offi. primo. Uirtus est per quã laus in actione consistit. Ipsius tamen virtutis comes est inuidia: quia scilicꝫ virtuosis multi inuident. vnde africano virtus emulos comparauit: vt inq̃t tullius in rethori. ij. Nichilominus vir t⁹ oia vicit qm̃ virtuti omnia parent vt ponit salusti⁹ ĩ catilinario ⁊ ꝑ virtutem op⁹ reddit᷑ facile: resq́ꝫ pri⁹ apparẽs ĩpossibilis reddit᷑ possibilis: vt fert᷑ di xisse so ĩ suis exortationib⁹ narrãte calci dio in prohemio super thimeum platonis. Sapiens igitur virtutes querat per quas obliuisci poterit damnorum que gessit. vnde seneca ad lucilum. epistola. xiiij Quandiu inquit virtus salua fuerit non senties qudo abcesserit. Nam ira: cupiditas: pericula: per virtutem pretereunt. Et idem seneca. Nulla inq̃d virt⁹ latet: et si lateat nõ ipsius damnum. venit enim dies qua publicabit᷑. vnde idem seneca lib. de natura morte. vna inquit res est virt⁹ que nos ĩmortalitate donare potest: et pares facere dijs. per virtutem enim homo sapiens fieri potest. vnde lactan. li. de falsa sapientia. Uirtus inquit cum scientia coniuncta sapientia est. Nimirum ergo si virtus iuxta probleumata appetenda est.

¶ Capitulum secundum qualiter natura incipit virtutes.

Virtutes tanquam perfectissimas ⁊ cõuenientissimas perfectiones natura innata ẽ suscipere. vñ aristo. li. ij. ethi. Neq́ꝫ inquit a natura neq́ꝫ p̃ter naturã

fiunt virtutes:sed innatum est nobis p assuefactionē recipere ipsas.ex similib⁹ enī actibus fiunt similes habit⁹. vñ prosper in li.epigram.nos hortatur dicens. Ad patriam vite de noctis velle vocati virtutū gradib⁹ scandite lucis iter. Omnis virtutū semper substantia salua est. Intuit⁹ xp̄i munera nemo rapit. Rursus gauffredus in sua poetria noua: sectemur inquit honesta et mala vitemus:quia virtus optima rerū:pessima res vitiū nichil eque perniciosū. Et iuuena.li.iiij.satyra prima: Nobilitas ainsola est atq; vnica virt⁹. Quis ergo virtuos⁹ fieri nō desiderabit. Nā teste maximiano fuluo:virtus p̄ciosior est auro:nec putrescit s; in aduersiscrescit vt inquit lacta.lib.iij. Si ergo virtutis amator esse cupis attende quoniam virtus nichil aliud est nisi exēplar honesti vt inq̄t lactan.li.ix. Nēpe virt⁹ ridet in aduersis. Studeat ergo vnusq̄sq; in virtutibus abūdare:vt in se habeat quod in alijs amat prout ex prouerbijs sapiētū edocetur. virtus enī ad beatā vitā perducit. vnde tul.li.i.de legib⁹ virtus inquit est pefecta ratio que cer in natura estiitaq; nichil p̄stabili⁹ hac natura petit q: constat nos ad iusticiā esse natos. virt⁹ enī omniū animos natura sui cōmouet inquit tul.ij.offi. Reuera multo magis est scd̄m naturā cōmunitas iusticia libertas q̄ cupiditas aut voluptas.nichil enī tā secundū naturā est. q̄ humanitas. Hec tul.lib.iij. de officijs. Si ergo laudabile est naturā imitari:inquit virtutes habere desiderandū est. Idē tul.li.de ami. Illos viros bonos appellandū putem⁹ qui asse quunt q̄tū homines possunt naturam optimā bene viuēdi ducē.quītil.li.i.de oratoria institutione. Omnia q̄ ars cōsummauerit certū est a natura īitia duxisse. Nobis igitur ad virtutes sūt quedā semina nature. concessa etiāanteq̄ doceamur. Si enī in virtutib⁹ foret anxietas:et criminibus solum insistere delectabile esse t:fortassis virtuose viuere penosū fieret:⁊ bene agēdi excusatio preberetur:sed in virtutib⁹ gaudiū perfectum habetur et homo ex conditiōe sue nature ad honesta ducit nullaten⁹ ergo excusatur.sene.ad luci.h abet hoc optimū in se generosus anim⁹ q̄ cōcitatur ad honesta magnarū rerū spes ad se vocat et attollit dociles q; natura non edidit ⁊ rationē dedit imperfectā: que tñ virtutibus p̄fici posset:hec sene.epistola.lxxviij. Rursus enī si virtuosū fieri coactionis opus esset:laudabile bonū fortassis non videretur. Nullius enī laudabilis est in eo quod vitare nequit cum vellet. S; proculdubio opera virtutum libere fiūt nutuq; spōtaneo coassumūtur vt ponit didim⁹ in epistola ad alexādrū. Nullū inq̄t virtutis iudiciū ē quod vitari non possit.nam ad bene viuendum libero incitamur arbitrio:sed plurimi virtutes opinantur graues:q: bene viuere nolunt sed queso vt hi saltem doleant eo q̄ bona volūtate carēt. Si enī boni fieri cuperēt:virtutibus faciliter insisterēt.nulla enī tā facilis res quin difficilis sit quam inuitus facias: inquit terētius. Utinā igitur huiusmodi libenti animo bona desiderarēt Utinam saltem mala que facere nequeunt non appeterent iuxta illud teren. poete. Quandoquidem id non potes facere quod vis.id velis quod possis.itaq; mala que cupis explere non vales:bona tunc facias q[illegible] potes. S; aliqui dicunt ad plurima opera vitiorum se cogi.qui si verum dicant stulti reputandi sunt: quia teste tullio deparado. Soli sapienti conuenit vt nichil faciat inuitus nichil dolens nichil coactus. Unde stoici dixerunt ea sola voluntatem desiderare que rationabilia sūt. vnde et in solo sapiente voluntatem esse dixerunt:vt refert tul.i tuscul.questionū libro.iiij. Si ergo est ī stultis libido inıtiata aut cupiditas effrenata.non voluntas est rationalis sed appetit⁹ est bru

talis.qr volũtas rõne dirigeť ⁊ appeti tꝰ sensualitate decipiť. O vtinã q̃ mali sũt saltẽ bõi fieri cupiãt. nã magna ps bõitatis ẽ velle fieri bonũ: vt inquit se neca ad lucil. epistola. xxxiiij. Si autẽ dicas hoc velle non posse:audi tul.lib. de fato.motꝰ inq̃t. ,volũtariꝰ cã natu rã cõtinet in se vt sit in nostra ptãte no bisq̧ pareat.nam oẽ honestum volun tariũ est.nõ eni honestũ esse põt qd nõ est liberuz:vt inquid sene. ad lucil. epl'a lxvi. Sed prodholor plures nec bene a gunt:nec quod magis dolendum est e mendari volunt. Ueruntamen magna pars profecto est velle proficere inquit seneca epistola.ij. Nunquid ergo lau dabile foret si que deo placẽt homo so lũ velit. vnde seneca ad lucil.epistola lx xiiij.placeat hoi q̃cq̃d deo pla.sed mul tis hoc graue ẽ nec de facili posset eoꝝ ipietas reuocari:qr teste qui.li. iiij. de oratoria institutiones nichil facile per suadetur inuitis. Si quis etiã aliquid inuitus agat:laudem non promeretur vñ narrat valerius libro secundo.

Si quis olim bona inuitus fũdebat ꝓ republica:maior laus dabatur exigẽti q̃ prestanti. Ex inuito enim opere lau dem nullus reportat.nec tamẽ hi lau de priuantur qui bonum quod cupiunt facere nequeunt. Unde ouidius de põ to. Sponte sua ꝓbitos officiũq̧ iuuat si desint vires tamen est laudanda volũ tas. Rursus et inter eos q̃ bene agũt;hi laudabiliores:q̃ fuut bona faciũt amo re q̃ timore. Qu i etiã mala pretermit tũt charitate plusq̃ qui formidine. Si gulis tamẽ licet non equalis laus dať De quibus oratius in epistolis. Ode runt peccare mali formidie pene.q̃ ma li etiã quãdoq̧ mala dimittũt eo q̧ ip sa facere nõ possunt. Unde maximianꝰ Amplecti mundum quorumdam vota laborant:sed votis obstat verbere tri sta caro. Nam nos a vitiis mundanis sepe retardat Corporis anxietas dã na flagella fames. De talibꝰ enim fa tendum apparet q̧ peccata non dese runt:sed potius a peccatis deseruntur quia si sponte desererẽt nulla mutatio ne facta q̃tum ad labores ipsorum eo pacto demerentur. Discat ergo sapi ens virtutes acquirere quas natura pe tit:quibꝰ etiã totꝰ ꝑficitur homo.

Capitulum.iii.quomodo vir tutes non querunt mercedem tẽ poralem.

Virtus non ita perfice ret si ex sua conditione serui lem hominem redderet:autsi temporalis fructus mercedẽ dumtaxat conquestaret. Igitur virtu tes propter aliud creatum nõ queran tur:sed increato bono soli referentur. vnde senec.li.i.clemẽtia. Ratione fa ctorum id est operum virtuosorum ve rus fructus ipsis est:nec vllum preciũ virtutum dignum illis extra ipsas est quod de precio creato accipiendum est Idem seneca iiij.de bene. rerum hone starum precium ĩ ipsis est. vnde plini us i epistola ad cautulium. Magnitu do animi nichil ad ostentationem sed omnia ad conscientiã refert recteq̧ fa cti nõ ex populi sermone mercedem s; ex facto petit. Illi igitur virtutes for tassis non habent qui ex operibꝰ mer cedem temporalem expectãt. vnde tul. in dialogo ad hortentium. Nulla q̃dẽ virtus esse potest nisi gratuita sit. Nã si mercede aliqua ad officium impelliť non est virtus sed falax quedam imi tatio ac simultatio virtutis. Tul.idẽ. libro primo de legibus. Id ipsum quo q̧ iustissimum est iusticie mercedem non querere. Et claudianus in maiori Perdurat non empta fides nec pecto ra merces alligat ipsa: quidem virtus precium sibi solaq̧ late fortune secura nitet:nec fastibꝰ vllis erigitur plausu nec vult clarescere vulgi nõ querit pre cium vitã qui debet amori gaudia pre missi cumulant ĩ opina dolores. Pro

chdolor igitur multorum opera suspitione non carent qui bene agere secreto non curant: sed palam ideo bonum faciunt vt laude fruantur publica fortunaque mundi preferunt virtuti. Unde ouidius de ponto. Et cū fortuna statque caditque fides. Nec facile inuenies multis in milibus vnum. Uirtutem preciū qui putet esse sui. Ipse decor recti facti si pmia desint. Nō mouet et gratis penitet eē pbū. nil nisi qđ pdest car ē. at detrahe mēti. Spē fruct⁹ auidi nemo petēd⁹ erit: et subdit. Sponte sua pbitas officiūque iuuat. Iudice te mercede caret perseque petēda ē. Exteri⁹ virtus incomitata bonis. Nunquid ergo detestabile est: si quis ea faciat que virtuo s⁹ viderentur: et ex desiderio premij tēporalis operum suorum fructum perdit. Dolendum est enim: qr nullus virtutem complectitur premia si tollas vt inquit iuuenalis. li. iiij. Nichilomin⁹ tamē virtus debet fortune precesse: nec est appetenda virtus: vt fortune munera succedant. Tullius in retho. ij. sola inquit virtus in sua ptāte est: omniaque preter eam sub fortune subiecta sūt dominatiōe. Nam virtutis diuitie pedisseq̄ sūt. illeque liber estimandus est qui nulli turpitudīi seruit. Si ergo omnes cupiunt homines liberi fore: cur virtutibus abiectis diuitias seruiles preferunt. Sic enim agere maxima insipientia ē qr teste tulli. de parador. Oīs sapiens liber: oīs stult⁹ seru⁹. Quid ē eī libertas nisi ptās viuendi vt velis.

Quis igit̄ viuit vt vult nisi qui recta sequitur qui gaudet officio cui viuēdi via considerata atque prouisa est qui legibus quidem non propter metum paret: sed spōte eas sequitur atque colit qđ salutare maxime esse iudicat. qui nichil dicit: nichil facit nichil denique cogitat. nisi libenter ac libere. Cuius omnia cōsilia resque omnes quas gerit ab ipso pficiscuntur eodemque referuntur. Soli igitur hoc contingit sapiēti vt nichil faciat iuit⁹ nichil dolens nichil coactus. Si enī seruit⁹ sit sicut est obediētia fracti animi atque abiecti et carētis. suo arbitrio. quis neget oēs leues hoīes oēs cupidos omēs denique ipbos seruos eē. An nichil ille liber videt. cui mulier imperat: cui leges iponit: cui pscribit iubet et vetat qđ ei videt nec ille iperanti aliqd negare pōt nichil audz recusare. Ego vero īquit tulli. istū non modo seruum sed nequissimum seruum appelādum puto. etiam si in amplissima familia natus sit. Omnis enim animi debilitas et humilis et fracta timiditas seruitus est. hec ille. Que igit̄ restat gloria amasiis veneris q̄ tunc maxime famulantur etiam fedissime turpitudini qñ eorū iudicio maxime gloriātur. itaque sensus eorū ita hebetatur vt ignominiam gloriā credant et seruitutem principatum. hi etenim suomet vitio miseri fiūt. qr teste sene. epistola lxxxvij. Nemo nisi suo vitio miser est. Si igitur cupis liber fieri vitia euita. Nam liber et gulosus esse non potest inquit marcialis cocus. Et subdit contentusque tua si potes esse toga. liberius vtique regere viuere potest. vereantur ergo diuites seculi huius qui se putāt liberos: et maxime subseruiunt: nō quidez deo nec hominibus: sed nūmis et pecudibus suorque aratorum et familiarum curam gerunt tanta solicitudine vt quietem perdant. nec tamen sana solicitudo reprobanda est. sed illa quam cupiditas ifert que vtique hominem seruilem reddit. Unde seneca in thieste. Nescitis quo regnū cupidi iaceat loco. regem non faciunt opes: nō vestis tyrie color nō auro nitide trabes. Rex est qui ambitio vulgique fauor. nō mouet. qui est ī tuto positus loco et omnia infra se videt. Et claudia. in maiori. Si metuis si prauus cupis si duceris ira seruitijs patiere iugū tolerabis iiquas iterius leges. Et subdit tunc omnia iure tenebis cū poteris rex esse tui. Naz illi soli liberi ī sūt

qui sibiipsis dominantur. Quid ergo hominibus prodest molestiarum causas aceruare. Hoc enim faciũt qui delictorum occasiones laboribusquerunt. nunc feminarũ imitando collegia. nũc pomparũ assumendo fastigia. nunc bonorum cupiẽdo encenia. Hec enim omnia ruinosa et labilia sunt libertatẽ auferunt et criminũ morbos ampliãt seruitutem aggrauant: et ab omni bono retardant opere penam inferũt: Nam cernimus diuites eo fieri ad bonum tepidiores quo fiunt ditiores. Unde prosper in libro epigram. Quid iuuat ĩ lõgum causas producere morbi. Cur dubiuz expectateras hodierna salus. Scimus correctis veniam non esse negandũ. Sed nulli nr̃m est vltima nota dies Libertas nulla est maior: maior ve potestas: ꝙ seruire deo. cui bene seruit amor. Absq; iugo posita est ditiõis amica voluntas que viget affectu non gemit imperio. Et gaufridus in poetria noua. Liber est a vitiis q̃ non inseruit. abundãs cui satis est quod habet. pauper est qui plus cupit. Ecce ergo patet virtutem seruilem non esse. nec mundi sperare premia. que premia nõ nisi bonis deficiũt. Unde eunodius. Semper eni studiis merces resecatur honestis. Qui vult ergo fieri liber virtutum q̃rat ornatum. mundanis a se abiectis.

¶ Capitulum quartum quomodo virtus consistit in medio.

Uoniam in medio tanꝙ in centro boni consistit virtutis affectus. ergo virtus est medium tenere et ad extrema non verti. vnde Oratius libro epistolarum Uirtus est medium vitiorum vtrumq; redactum quia scilicet victus recedit ab omnibus vitiis. Et seneca epistola. lxvi. Omnis virtus in medio est. Illi igitur virtuosi non sunt qui extrema q̃runt. Nam et bona quedam faciunt sz non bene quia quod nimium est assumunt. Nempe ieiunare bonum sed nimis ieiunare virtus non est. Uirtus enim semper medium querit In prouer. sapientum dicitur ꝙ bonarum rerum nimia consuetudo pessima est. Omne enim quod est nimium vertitur in vitium. Sed miratis quomodo in bonis possit esse nimietas. Nam si nimietas fuerit iam res bona non est. Attende q̃so quia res multe bone sunt et fama et se sed fortassis in te bone nõ sunt eo ꝙ a te bene non fiunt. Quis enim formidat penitentiam non esse bonam si tamen indiscrete eam feceris in te bona non est. Ita ꝙ penitentia ex se hominẽ perficit sed homo insipiens per eã non semper perficitur Sic enim experimur ꝙ ventus suauis nutrit ignem sed excessiuus extinguit. vnde Ouidius secũdo de reme. Uento nutritur vẽto restrĩgitur ignis. leuis alit flammas. grandior aura necat. Eapropter ouidius secundo metha. Medio tutissimus ibis. Et maxi. maior enim mediis gratia rebus adest. Et gaufridus in poetria noua. In omnibus vna est virtus seruare modum iuxta illud prouerbium commune. Omnibus adde modum modus est pulcherrima virtus. Sapiens igitur virtutes acquirat vt medium z modum in omnibus teneat quia testeoratio in libro sermonum. Est modus in rebus sunt certi deniq; fines. quos vltra citraq; nequit consistere rectum. vnde Aristote. libro primo ethicorum ostendit ꝙ virtus tollit superfluum et tenet medium. itaq; liberalitas est medium. inter auaritiam et prodigalitatem. Sed fortassis queris an inter vitia aliquod medium sit quod si fuerit virtus esse putabitur. Hic vtiq; dices: omne peccatum fore extremum. licet alterum altero sit extremũ. virtus autem mediat quia peccata vndiq; repudiat. Nam omnia cupere

vitium est. omnia idebite erogare stulticia est. quod autem congruit tenere, et quod licet hilariter distribuere liberalitas est. medium ergo in omnibus sapiens teneat. Unde omerus. virtutem immitte furori et furorē virtuti erige. Verum plurimi medium tenere nesciunt. vnumque vitium extremum vitare volentes. in aliud extremum incidunt. Nam plurimos vidi tanta temeritate superbos: et ceteros aspernerentur. et rursus deprehensi aut propria imaginatiōe ducti ita se prostrenebāt vt por tius abiecti quam humiles viderentur. eorumque humilatio locum non habebat. Alios vidi furiosos vbi tamen occasio non mouebat. Et rursus beniuoli et taciturni videbantur vbi tamen deprehē sionis stimulus non aderat De talibus ora li. sermo ait. Dum stulti vitant vitia in contraria currunt. omnibus hoc vitiū est cantoribus inter amicos vt nū quam inducant animum cantare rogati. et idem ora. i apostolis. Alter in obsequium plus ego pronus et alter rixatur de lana sepe caprina. Si ergo queris virtutes habere mediū queras quod pluribus tenere difficilē: signāter quādo tristia occurrunt. Unde teste aristo. iiij. ethi. Mollicies inquit est fugere laboriosa. Difficilius tamen est tristia sufferre quam delectationibus resistere. Itaque difficilis est inuentio medij quando scilicet grauis fuerit et āxietas. Reperibile tamē est medium si assit bona voluntas. Verumque virtus est circa difficile. peccare autem facilimū est. nec mirū quia cadere possunt qui sunt impotentes. resurgere autem nequeūt peccare enim deficere et cadere est: sed virtuose viuere potentia est. Unde seneca de naturali. questio. li. vij. Difficilis inuentu est virtus dux ducem; rectoremque desiderat sed sine magistro vitia discuntur. Unde oui. de arte. li. ij. Nulla nisi ardua virtus Idem oui. de pōto tendit in ardua virtus itaque virtus in arduis et necessarijs probatur in quibus homo perficitur. Unde prosper in epigram. Amplius incedit spatijs terrena voluptas. Angusto virtus limitte celsa petit. quia scilicet vie oblique sunt multe sed via recta et vna que petit celsa scilicet diuina: que via ad tenendum difficilis est nisi homo gratia dei roboretur quia teste patronio. nihil est tam arduum quod improbitas non extorqueat. Virtutum ergo via difficilis est. sed recta atque in omnibus media.

Capitulū quintū quomodo mens naturaliter respuit vitia.

Si peccare a lege diuina aut hūana aut alia qua prohibitum nō esset adhuc peccata humane displicerent menti nō corrupte per quam ipsa mens laceratur et concutitur. Unde quintilia de oratoria institutione libro octauo nichil est inquit tam occupatum tam multiforme tam varijs affectibus concisum atque laceratū sicut mala mēs Nam et cum insidiatur vt malum agat la..ore constringitur et cum sceleribus intendit tunc solicitudine penarumque expectatione torquetur. Igitur peccare si penosum est nunc et in posterum cur mens humana tanto desiderio studet ea facere quibus auxiatur? Reuera hoc facit animus eger qui cupere non desinit. vt ponit tullius in tuscu. questione libro tertio. Sed peccator diceret quod rerum occasione peccat. vt fortassis quia diuitie animum eius alliciunt. Reuera sic dicens friuole se excusat. Unde seneca epistola. xvij. Non est inquit in rebus vitium sed in ipso animo Et illud quod paupertatem nobis grauem facit diuitias etiam graues facere potest quasi dicat quod ab animo procedit omne vitium et tedium. Et subdit quemadmodum nichil differt vtrum egrum in lecto ligneo. aut aureo colloces quocumque enim transtuleris eū morbū suum secū transfert. sic nichil refert

vtrū eger animus in diuitijs aut i pau pertate ponatur. Malū ei suū vbiqȝ se quitur. Idem epistola.xxvij. Si vis om nia tibi subijcere te subijce ratiōi. Mul tos enim reges si te illa rexerit et ab il la disces. quemadmodum et quid agere debeas. hec ille Fateatur igitur pec cator non a rebus peccatum suū procedere sed a corrupto animo suo qui ani mus de peccato in peccatū cadit. In pec catis tamē nunq̄ requiescit. in sola enī virtute quies est. vnde tul. li. iij. de natura deorū versutos eos appello quorū celeriter mens versatur cuiusmodi sūt peccatores quorum mens inquieta est. O q̄ turpe spectaculū animus eger vt ponitur in ꝓuer. sapientium. Et reuera spectaculum deforme est quando animus a quo vires procedere habent hoīem totū in ruinā ponit. De tali aīo seu mēte loquitur ouidius lib. de tristibus. Oēs peruersas possunt corrūpere mentes. sunt tamen illa suis oīa tuta locis. Tanq̄ diceret q̄ non a rebus sed ab ipso animo corrupto peccata deriuantur. O vtinam animus peccantis virtutes ad amare disponeret. Utinam si peccator deum diligere negligit saltem se diligat suāqȝ pacē querat. Attēde. n. pacē in peccatis nō haberi. vñ ꝓsper in. li. epi. Fallaces curis semꝑ torquentur amaris. et mala mens nunq̄ gaudia pacis habet. Et tibullus. lib. i. Sollicitant pectus facta nefāda reum vnde ouidius. primo sine titulo. multa miser timeo q̄r feci multa proterue Exemplicqȝ metu terreor ipse mei. ⁊ oratius li. ij. O q̄ per inania currit mēs ignara boni. ⁊ persius. O curue in terris anime et celestium inanes. quasi diceret q̄ anime curue scilicet male sunt inanes ⁊ inaniter celestis sedes promittiť eis. Sapiens igitur paccata respuat q̄ mētem affligunt ⁊ virtutibus intendat qui bus prestātibus requies hic datur ⁊ eterna pax procuratur. valerius lib. ix. Quid vitijs fedius quid etiam damno sius: quibus virtus atteritur victorie langescunt sopita gloria in īfamiā conuertitur: animiqȝ pariter et corporis vires expugnantur. vnde boetius de conso. lib. iiij. Qui inquit virtute deserta homo esse desinit cum in diuinam cōditionē transire non possit vertitur in beluā scilicet in bestiā. Cū igitur quilibet dicat hominē se velle fore. cur per delicta facit homo vt bestie cōparetur. Nā ⁊ yo luxuriata in vaccam cōuersa fingitur ab ouidio. li. methamor. Abscedāt igitur vitia inimica virtuti humaneqȝ conditioni. Sepius enim vitia vidētur amicari sed obsūt eaqȝ immerito commendamus. Nam superbos sepe honorabiles dicimus iracundos animosos auaros ꝓuidos. Itaqȝ sub pelle vulpina peccata nos inuadunt ⁊ quasi virtutes essent: ita nobis suo apparatu applaudunt. tulli. in prima retho. Unicuiqȝ virtuti vitiū reperitur vicinum scilicet apparatu. sed est reuera cōtrarium sic enim ꝓ audacia famatur pertinatia et pro religione supstitio. Sed nichilominus virtuti vitiū cōtrariatur: licet apud vulgos pro vitio virtus capiatur. Hec tñ virtutis cōditio est vitia expellere. vitijs quoqȝ repellūtur virtutes. vñ lactāt. li. de vero cultu. Porro si virtutes īferas vitia spōte decidēt si vitia existimas virtutes vltro subibunt. sic enī bonoꝝ ⁊ maloꝝ ꝯstituta est natura vt se sēꝑ expellant. Hoc tñ pctōꝝ expulsion[illegible]axime obijcitur: q̄r scilicȝ pluri[illegible]a quedā etiā grauia nō dete[illegible]am suas libidines ⁊ crapulas dogmatizantur. Uerūtamē teste augu. iiij. de ciui. Illi philosophi q̄ veritati ꝓpius accesserūt irā atqȝ libidinē vitiosas animi partes esse confessi sunt. Cur ergo scelerati quidem ex delictis non verentur: cur veritate audita non cōuertuntur? Obscurata est enim mens eorū veritatēqȝ si audiunt: eius tamē lumen nō cōcipiūt. Boe. i. de cōsola. Nubibus atris condita nullum fundere possunt

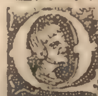
sidera lumē: quasi diceret q₃ quēadmodum nubes lumē nō accipiūt: sic mētes vitiis obscurate veritatis lumine se nō corrigūt. O vtinā hi formidarēt tēpora mortis vite casū geniture turpitudinē. His enī cōsideratis vir sapiēs reuocabit aīum suū peccareq₃ timebit ꝛ virtutib₃ intēdet. vnde ꝓsper. li. epigram. Scire volēs in qua sis rerum parte locādus: discute quid timeas quid ve sit quod amas. Nam cūcti gemino nascūtur fomite motus. Respondentq₃ suis germina pricipiis que verba nil aliud sonāt nisi q̄ sapiēs disponere volēs q̄d sit factur⁹ respicere h₃ q̄d amat ꝛ q̄d timet. ex his duob₃ fontib₃ oē opus manat opaq₃ suis iūgunt pricipiis: q₃ qualis fuerit timor aut amor tale opus erit Qui igr̄ recte viuere cupit timeat qđ timēdū est: ꝛ amet qđ amādū. Nā deus est qui pre ceteris est amādus pariter ꝛ timendus. nā timendus q₃ iudex amandus vtiq₃: q₃ beneficiorum omniū collator est ipse qui prestitit aīm vt ratione vtamur perfecta. O q̄ igitur vile si pecudibus assimulemur: si omni virtute caream⁹ vñ tul. li. ii. de parado. Tu cū tibi siue deus siue mater vt ita dicā rerū aīm natura dederit aīm quo nichil est prāstātius neq₃ diuinis sic teipsū abiicies atq₃ ꝯsternes: vt nichil inter te ꝛ quadrupedes putes īteresse. Idē tulli⁹ in philippicis. Et īquit quo maior est vis animi q̄ corporis eo grauiora sūt mala que aīo ꝯcipiūtur q̄ que corpore ferūtur. Miser est igitur q̄ [illegible] quod facere nequit licet sit [illegible] ser. Sed vnde cecitas tanta vt sit bona ita euersus vt etiā sue creatiōis nō reminiscatur: seq₃ rationalē opere non ostendat. Hec ei facit dilectio ceca. claudiañ. in maiori. Heu q̄ cecus iest vitiis amor. qui amor scelera ꝑcreat ꝛ ꝑcreata cū fuerit in maiora tandē cōmutat ieptisq₃ desideriis corpus ꝛ aīam pariter mortificat. sene. episto. liiii. In his quoq₃ morbis quib⁹ afficiūtur animi q̄to quis peius habet tanto minus sētit. nam quodlibet vitiū suū premiū etiam placitū afferre videtur. nā auaricia pecuniā ꝓmittit luxuria voluptatē ambitio pompam. itaq₃ vitia peccatorem sua mercede excecant: vt tāgit idē seneca epistola. lxix. His ergo ꝑsuasionib⁹ cōcluditur vitia fore deserēda. Ūñ matheus. li. de thobia. Est grauius meritū pena q̄ pena necari. In cruce credo min⁹ q̄ meruisse crucē. Quid ergo dicturi sūt seculi amatores q̄ de pctīs puniri nō timēt: dcūq₃ ipsos videre fortassis nō putāt sene. li. de morib₃. Nichil iter est quo aīo facias qđ vitiosū est fecisse. quinimo ꝛ si deus atq₃ ꝓrim⁹ malū nō viderēt minime tamē faciēdū esset. vñ tulli. li. iii. de offi. Certe inquit si oēs deos homiēsq₃ celare possem⁹. nichil tñ iniuste vel libidinose faciendū est. quinimmo vir bonus non solum non facere: sed nec cogitare quidem audebit quod non audeat predicare Ex quibus patet vitiis spretis virtutibus esse insudandum: vt sana poscit natura.

Capitulum sextum de honestate vite intus et deforis.

Viri virtuosi cum nō sint hypocrite interius exterius virtuose esse debēt. Interius cū deus videat. Exterius vt proximū instruant. sene. epl'a. x. Sic viue cū hominibus tanq̄ deus videat sic loquere cū deo tanq̄ hoīes audiant: et epi. xxix. Multo magis tibi expedit nosse qualis tibi videaris q̄ qualis aliis: iuxta illđ catho. Plus aliis de te q̄ tu tibi credere noli. Illos igit̄ virtuosos esse dubitamus: quibus bene viuere tediū est nisi laudes ab hoībus ipēdātur eis. Utinam attenderent illud sene. epistola. xli. Sacer inquit spiritus inter nos sedet malorū bonorumq₃ nostrorū obseruator ꝛ custos. hic prout a nobis tractatum est ita nos tractat. Si enim bene egeris tibi sufficiat conscientie:

tue testimonium: quia non est bene agendum vt de te loquantur homines sed vt ipse tecū loquaris inquit sene. epistola lxxviij. Nempe miser es si cōsciētie tue cōtemnis testimonium. ibidē epistola. xliiij. Sed multi corā hominib⁹ parent & solitarij deum pretemittūt: quia virtus in eis nō est. cū tn̄ seneca vbi supra epistola. lxxxiij. dicat sic certe viuēdū ē tanq̄ in conspectu alicuius viuamus. Quid enī obest ab homine aliquid esse secretū. Sufficit enī q̄ deo nichil clausum est corā ergo illo bene agere sufficit: quia coram illo cum agimus tunc sum⁹ corā iudice omnia cernēte: vt tangit boeti⁹ quito de cōsolatiōe. Sed plurimi famam: pauci vero cōsciētiā verent: vt habet ex puerb ijs sapientū. vn̄ tibul. li. i. Nec tibi celādi spes sit peccare paranti Est deus occultos qui vetat esse dolos ouidius pmo de arte Innocue sēper viuite nomē adest. Hec aūt oīa ideo adducta sunt: q̄a vir virtuos⁹ gloriā ex opere non querit sed deum petit in iudicē & seipsum in testem non coram hominib⁹ sed corā deo qui testimonia nouit. Erubescat ergo homo etiā solitarius peccare presumens quia et si deum non timeat saltem sue cōsciētie testimonio erubescat sene. li de moribus. Nullū peccator̄ tuor̄ conscientium magis timueris q̄ teipsum aliū enī effugere potes te autem nunq̄. Sed nunq̄d virtus de foris testimonium petit. Reuera testimonio nō eget. sed de foris in exemplū testes si habuerit prodest. Nam sicut solis radius sparsis pluribus proficit rebus sic vita beata vidētib⁹ prodest. vn̄ terenti. in adel. Inspicere tanq̄ in speculo vitas hominū iubeo. sene. epistola vij. Cū his versare qui te meliorem facturi sunt. Illos admitte q̄s tu potes facere meliores. Optimum quidē est maiorum vestigia sequi si recte p̄cesserunt Catho. Proxim⁹ esto bonis si non potes optimus esse. Nam teste oui. iij. de arte Tūc bn̄ fortis equ⁹ reserato carcere currit cum quos pretereat quos sequatur habet. Nimirum ergo si dn̄s in euangelio dicat. Luceat lumen vr̄m coram hominibus. tunc enim lumen lucere dicitur cum bonum opus de foris in exemplum ostenditur proprioq̄ periculo cauere existens instruitur. quamobrē tul. li. ij. Felix quicunq̄ dolore alterius didicit posse cauere suum. vnde gaufredus in poetria. Syrenis exemplar habe docearis in illis. Casibus in letis sēper peiora cauere. Nam syrenarum cātus letificat: sed submersio nauigantium sequitur frequēter. Quid est tamē quod multi se virtuosos dicunt sed nec exemplum exhibent inceptis bonis cōtinuant. Hoc fortassis ideo est q̄ virtuosi non sunt sed tales putantur.

Ca. vii. de bona cōsuetudine.

Quod noua testa capit inueterata sapit. ergo fiat virtuosa iuuentus. Uerum quelibet iniqua et mala consuetudo vitaq̄ praua solita animum retardat a bonis teste galtero. vi. alexandreidos. Cōsuetudo potens est sed natura fortior est ipsa. itaq̄ mala cōsuetudo allicit sed non necessario vincit. Rursus et si mala consuetudo superare pōt fac vt tua consuetudo bona sit. vnde ennodius. Tempore difficiles veniūt ad aratra iuueci. Tēpore lēta pati frena docent equi. Ferreus assiduo cōsumitur anul⁹ vsu. et subdit. Nichil assuetudine maius q̄d male fer assuesce feres bene. Ex quibus verbis concluditur q̄ sicut equus per assuefactionem nō: rēuit frenum annulusq̄ ferreus ex frequēti vsū cōsumit. sic p amplr⁹ hō docilis bona cōsuetudine mediante virtuos⁹ efficit. vn̄ sene. li. i. de morib⁹. Educatio ac disciplina mōs facit & id sapit q̄sq̄ q̄d didicit itaq̄ bona ꝯsuetudo excutiat q̄d mala instruxit. & idē. li. i. de naturali questio. Quis non ītelligat oīa cōsuetudie vigere suā. et ibidē. li. iiij. q̄diu decurrūt

solita magnitudinē eorū cōsuetudo subijcit. Qui cupit ergo virtuosus fieri: consuetudinē sibi querat honestam. vñ aristo. i. metha. Illud quidem ad quod assueti fuim⁹ magis animo est applicabile. vñ multi per assuefactionē audiēdi apologos ꝛ fabulas. animuz a veritate diuerterūt quia teste iulio. celso. li ij. Oīm rerū magister est vsus. ꝛ salustiusin ingurthi. Plura sunt que licet grauia sint: tñ ex cōsuetudine ꝓ nichilo habētur. Unde qꝛ plures peccandi consuetudinē habent. ideo pctā grauia nō videnł eis. si tñ virtutibus conformił adhesissent facilitatem bene agendi et equaliter ꝛ pamplius inuenissent. vnde tul. in philippica. vi. Omne malū nascēs facile opprimił. Inueteratū autē plurimū fit robustius. Mala igił ante ꝙ vetera sint extirpari debent q̄a consuetudinis maxime vis est. inquit tul. i. tuscu. q̄stio. li. ij. ꝛ li. iij. de diuinatione consimilē sententiam ponit. vnde ipse tul. in oratione ꝓ cornelio vallo. Usus inq̄t assiduus vni rei deditus ꝛ ingeniū ꝛ artē vincit. Quamobrē seruatū rerū cō suetudo pessima et grauissimum. qꝛ est imperiū cōsuetudinis. Nam consuetudo est altera natura vt inquit auerro in prologo. iiij. phisicorū. et oratius in epistolis eādem tangit sententiā epistola. ij. ad loliū dicens. Ira furor breuis est aīm rege q̄ nisi paret: Imperat. hūc frenis hunc tu cōpelle cathna. Fingit equū tenera docilem ceruice magister. Ire viā quā mōstrat eques venaticus ex quo tpe ceruinam pellem latrauit in aula. Militat in siluis catulus nunc ad hibe puro Pectore verba puer nunc te melioribus offer. Quo semel est ibuta recens seruabit odorem testa diu. Hec oīa sapiētem instruūt vt assuescat viuere sancte: prudenter loqui: qꝛ teste quit. li. i. Cōsuetudo ē certissima loquēdi magistra. Discat igitur sapiēs virtutibus lucescere: vt moribus et vita sibi ceterisqꝫ valeat proficere. Ad qđ faciē dū prodest honesta societas q̄ virtutuꝫ exempla docet. seneca epistola. vij. sicinquit. Trāsi cū socrate viue cum zenone cū crisippo cū possidonio. hi tibi tradēt humanorū diuinorūqꝫ noticiam. Iubebunt in ope expedire vt nō tm̄ scias eloqui in oblectatione audientium verba iactare sed aīm indurare ꝛ aduersus iniurias te erigere. Merito ergo apostolus prīo ad chorīthi. vi. dicebat. Nolo esse socios demoniorū. i. peccatorū qm̄ cū peruerso puerteris iuxta prophetā. Quicunqꝫ ergo in virtutibus perfici cupit bonos ꝛ prudētes insequatur viros Ambrosi. in. lib. de offi. Pulchra est societas seniorū et adolescētū. Alij testimonia alij solatio fiunt: alij magisterio alij delectatione cōiuiunt. Si quis em̄ hominem vitiosum in sociū elegerit ipse cum illo peribit. prouer. xxij. Noli esse amic⁹ homini iracūdo nec ambules cum homine furioso ne discas semitas eius. Superquo verbo gre. omel'. ix. ait Infirmi debēt declinare societatē prauorū ne mala que frequenter aspiciunt ꝛ corrigere nō valēt eos amplius inficiant. ꝛ si de infirmis hoc cauetur potius ergo de sanis hoc accipi debet ne suaꝫ sanitatem scilicet morum honestatem aliorum exemplo perdant.

Capitulū. viii. quomō vitāda est mala vita: et mundi vanitas.

V Num peccatum aliud trahit. nam et scriptum est per prophetam. Abiss⁹ abissum inuocat. itaqꝫ nisi scel⁹ corrigatur homo totus in abisso mergetur delictorum. sed seculi vanitas plurimum correctionē impedit. sene. epła. lxix Cogito mecū ꝙtus ad spectaculū lusorum fiat concursus. quāta sicōtra bonas artes solicitudo ꝙ ibecilli aīo sint quorū humeros lacertosqꝫ miramur: qꝛ scilicet vanitas sc'li peccata cōsuetudineqꝫ peccandi gñat.

seneca idē epistola.xlvi. Ubi causa sublata est peccandi adhuc locum peccati meruimus consuetudinis causa nam illicitia amantur vt ponit idem seneca i hercule et idem sene i agamēnone Uis ponere mores seculum fuge. Per scelera eni transire tutū iter non est nec scelus vnicū erit vñ sene.li.v. de beneficijs Dicitis o stoici oēs stulti mali sūt et q̄ vnū vitiū habet et oia qḋ si est nūne vndiqꝫ hūano generi ꝯuitiū ē Nonne publica querela ē beneficia perijsse ꝛ paucissimos esse qui de benemerētibus nō īuicē pessime mereātur. Nescio inquit q̄ nō ex philosophorū domo clamat et subdit nō ē hospes ab hospite tutus nō socer a genere fratrū quoqꝫ grā rara ē īmiet exitio vir ꝯiugis illa mariti. Beneficia i scelus versa sūt et sāgui ni eoꝝ nō parcitus pro quibus sanguis fūdendus ē. Hec ille ex quibꝫ verbis concluditur ꝙ mundus tot⁹ i maligno posit⁹ est omnisqꝫ virtus perit ꝛ pctā presidēt vniuersi genti nec grauia ex ꝯsuetudie putātur: vt tāgit salus.i iugur vñ plau. in aulularia. patiētia desidie acrumōia crudelitati assignantur: sic euertuntur oia. itaqꝫ pctis omnes seruiūt. boe.iiij. de cōsolatione. Quanta rerum lubrica versat fortuna vices. ꝛ sequitur. Ut puersi resident celso mores solio sctāqꝫ calcāt iniusta vice cola nocētes latꝫ obscuris cōdita virt⁹ clara tenebris. itaqꝫ morib⁹ sacris p̄ferūtur crimina que non a rebus ſꝫ a malis ꝓdeūt hoībus dicēte tul. de paradox. Nō aūt peccata rerū euētu sed vitijs hominū. Utinam aūt attēderēt hoies q̄ pacto veteres fulmiati sūt. Nō eñ operib⁹ sitib⁹ nostris. vñ salu. in catilina. Maiores et p̄decessores plurima bona fecerunt. q̄ nobis nulla sunt. Nā apḋ eos fuit domi idustria foris iusticia anim⁹ i cō ulēdo liber īmunitas a delicto. libidiis odiū Pro his sūt modo habem⁹ luxuriā atqꝫ auaritiā ꝛ subdit. Oia virtuꝫ p̄mia ambitio posidet ꝛ domi est voluptas. foris aūt nō iusticie sed pecunie serui ē. Nūqt ergo illud ouidij de tristib⁹ ꝟificari potest cū inqt alta labēt ab eq̄re retro vnda dabit ignis aq̄s. Terra : eret stellas celū scidetur aratro oia nature p̄postera legib⁹ ibūt. oia iā fiēt fieri que posse negabā que ꝟba nil aliḋ sonāt nisi ꝙ mūd⁹ vijs obliquis ābulat ꝛ oia lege ꝟsa sūt. Lucan⁹ li.v. Itur in oēm nephas iuuat ꝛ nocētes idē facim⁹. ouide.i. di arte. Cur ē sua cuiqꝫ voluptas Idē li. de tristib⁹. Nubila sunt nostris tpa nostra malis ꝛ idē.i.methamor. Effodiunt opes irritamēta malorū. Iāqꝫ nocēs ferrū erroꝝqꝫ nocēti⁹ aurū. sequit. Fili⁹ añ diē patrios iq̄rit in ānos. victa iacet pietas ꝛ subdit. Quo mare quo tell⁹ correptaqꝫ regia celi ardeat. ꝛ mūdi moles operosa laboret. ꝛ sequit. Signiē excell⁹ q̄a cum caro clamat eāqꝫ spirit⁹ exaudit. cōsensu culpa creat. Inqꝫ creando nefas caro fit spiritus vxor. Hec enim grandis abusio ē spiritum carni subijci quod tamen peccatum facit. Uitanda ergo sunt pctā ne per ipsa dissipetur homo ratioqꝫ peat.

¶ Capitulū .ix. quomodo vitanda est pc̄ti opportunitas.

Plurimi ideo peccant q: cōtradictores non habent. itaqꝫ scelera cōmittunt quia peccandi opportunitatē habent. Si autem peccare ipsis prohiberetur aut si mali agendi facilitatem nō inuenirent sepius male agere desisterent. vnde prosper. in epistola. Cum datur iniusto pecccandi optata potestas vt mala mens prauum quod cupit efficiat. Ira est magna dei multos sic quoqꝫ punit. vt quibus exultant criminib⁹ pereant. et sequitur. Nunquit erit mors bi quod dominabitur illi. cui supra auxilium iam medicina negat. Quicunqꝫ ergo filios aut familiares recturi sunt caueant ne eis opportunitatem peccan

di exhibeãt: qꝛ nefas premissũ vile fit sepius inquit maxi. Peccare etiã non incipiẽtibus cauta ꝓhibitio faciẽda ẽ ne ꝓhibitionis occasione malũ cogitare incipiãt quod prius factibile nõ ꝓpẽderũt. aut ne ꝓhibitione aspera imminente vetitũ expiri studeãt Ouid. li. iij. sine titulo. Nitimur in vetitũ semp cupimusqꝫ negata. Rursꝰ alij plures licentiã peccãdi se hr̃e putãt eo ꝙ repħẽsores nõ hñt. Fortuna ei sic eos sublimauit vt qđ pauperes iracũdia incitante faciunt. id superba auctoritate presumũt. vñ salu. ĩ catilina. Sepe alia alijs licẽtia est qꝛ magno ꝑditi imperio qđ volũt agũt ⁊ q̃ apđ alios iracũdia dr̃ hec ĩ eis supba crudelitas appellatur. In fortuna tamẽ etiã maxima peccãdi ĩ nimia licẽtia est. Tul. ĩ philippica. xiij Id licere dicimus qñ legibꝰ istitutisqꝫ maioꝝ cõcedit. neqꝫ eni quod q̄sqꝫ põt id licet ei. aut si nemo obstat nec ꝓpter ea permittitur. s. peccãdi licẽtia. nam ⁊ plato dixisse fertur. Illa est verissima iusticia que erga ĩferiores seruat. naꝫ triũphus innocẽter est non peccare vbi liceat posse. Inq̃tum ergo plus potes peccare desine. qꝛ scilicet peccãdi potestas legittimũ opus nõ reddit. vñ claudi. in maiori. Procliuior vsus ĩ peiora dat suadetqꝫ licẽtia luxũ. Nõ tibi q̄d possis sed quid fecisse decebit. Occurrat mentẽqꝫ domet respectus honesti. ⁊ ꝓsper vbi supra. Qui se peccatis gaudet feliciter vti infelix nimis est ꝓsperitate sua. Plurimi tñ licẽtie occasione a peccatis se excusãt nõ ꝙ nõ faciãt sed dicũt ea ĩpune facere posse. nullum tamẽ vitiũ licitã excusa tionẽ habꝫ tũc eĩ peccatũ nõ esset. vnde in ꝓuer. sapiẽtũ dicitur. Oẽ peccatũ est voluntariuꝫ. Omitte ergo excusationẽ. nemo eĩ ĩuitus peccat. Tales eĩ malunt sua vitia excusare q̃ effugere. vt ponit sene. ĩ declamationibus. li. v. Alij vero mala faciunt sperantes postremo excusari de quibus idem sene. in edippo. Maloꝝ praua spes est. et teren. in eunucho. Si quis post factam iniuriã se purget parum michi prodest. Sepius tamen peccant aliqui veniã obtinere non diffidentes itaqꝫ dicũt ꝙ peccasse nunq̃ placuisset si remittendum peccatũ suũ nõ putassent. Unde venia cuius amore a delictis tenebantur desistere criminibus apđ eos videtur excusationẽ prebere. Contra quos loquitur oui. li de põto. Ne factum defende tuum: mala causa silẽda est. nil nisi sollicite sint tua verba preces. nec tua si fletu findantur verba nocebit. ĩterdũ lachꝛime põdera vocis habẽt. que verba nil aliud sonãt nisi ꝙ peccatoꝛ potius lachꝛimis q̃ excusationibꝰ ĩtẽdere debet suũqꝫ delictum fateri. vnde marcialis cocus simpliciter pateat vitiũ fortasse pusillũ qđ regitur maius credimus esse nefas. Sed ĩ hoc aliqui pereũt. qꝛ peccati sui qualitatẽ nõ cognoscunt: curari ergo nõ posse dt eo ꝙ ĩcognitũ vulnꝰ medelã nõ cepit. Mari. nõ ĩtellecti nulla est curatio morbi: si quis ergo pctm̃ sẽtiat fateat ipsum excusatio nũq̃ deuia nõ querat. vñ fulgẽtius li. iij. Mitologiaꝝ formidolosa suspitio semper excusãdi suffragia q̃rit: ⁊ subdit. Ignorãtiã iuris absoluat venia que culpã scire nõ cõsueuit. q. dicit ꝙ excusatio nulla ẽ: nisi vbi ignorantia etiã inuincibilis habet.

Capi. x. de cautela vitandi et cognoscendi peccata.

Uita sunt vitia que si cognoscerent vitarentur. ĩ hoc vero decipiunt hoĩes. qꝛ multa sũt vitia que virtutis spẽm hñt: a quibꝰ cauere difficile est nisi caute q̄s attendat quint. de oratoria institu. li. ij. Est q̄dã vitioꝛum virtutumqꝫ vicinitas qua temerariꝰ ꝓ forti. ⁊ effusus seu prodigus pro copiosa accipitur. ⁊ senec. epistola. xlv. Uitia nobis sublatenter virtutum nomine occurrunt. Naꝫ temeritas sub

titulo fortitudinis latet moderatio vocatur ignorantia ꝓ cauto timidus accipit. In his enim magno periculo erramus. ⁊ idē ep̄la. lvi. Omnia vitia ad modū morbi in aperto leuiora sūt et tunc sūt pniciosissima quādo simulata sāitate succedūt. Quecūqꝫ ergo agimus cum magna deliberatione faciēda sūt. operisqꝫ cōsilium querēdū cōgruit vt mature fiat opus sicut tāgit salu. in catilena. dicēs. Priusq̄ icipias cōsulto ⁊ vbi cōsuleris mature facto opus est. vñ tul. in catilena. Habuit inqt catilina viros ī probos sub vmbra virtutum optimisqꝫ viris se iūctū simulabat. nūq̄ inqt tale mōstrū in terris visū fuisse puto. ⁊ subdit. Quis em̄ clarioribus viris quando qꝫ iocūdior. quis turpioribus cōiūctior quis aliqñ melior. quis hosti ciuitati deterior. quis ī voluptatibus inqnatior. quis in laboribus patiētior. qs ī rapacitate auarior qs in largitiōe effusior. Illud quoqꝫ in eo erat mirabile naturam suā vsare et regere ad tēpus atqꝫ huc ⁊ illuc torquere. flere cū tristibus: seruire cū remissis. cū luxuriosis: luxuriose viuere. hec ille que oīa designāt peccatores ⁊ peccata sepius dissimulari nec facie prima cognosci. Sepe etenī cū viris optimis iunctus esse putabis. ⁊ cū viciorū amatoribus residebis. Indrat igitur sapiēs qđ pctm̄ vt caueat qs peccator vt se nō cōiūgat. qđ faciebat sidonius: vt pꝫ in suo ep̄ri. li. iiij. de quodā enī sic dicebat. Est hic ipse loquax aut dicax ridiculus vel letus. arrogans aut constans curiosus vel perspica. Talia enim de eo querenda sunt: si non verbo saltem mente cum quo viuere petis. qꝛ timidus qñqꝫ se vocat cautum. etiā ꝓdigus parcum. vt ex prouer. sapiētum colligitur. Nūquit enī sepulchra de aurata sepe vidimus in quibus nisi putredo latet. Aspectu quidem pollita sunt iutus sordida.. Sic ⁊ vitia quedam honestatis speciem gerūt. et tm̄ ab oī lege atqꝫ iure recedūt que non obstante sub apparatu vitāda sūt. qm̄ teste ouidio. ī de reme. ⁊ mala sunt vicina bonis errore sub ipso ꝓ vitio virtus carmia sepe tulit. vñ iuue. li. v. Fallit em̄ vitiū spē virtutis ⁊ vmbra. Gaufre. ī poe. Fel modicū totū mel amaricat. vnica mēda totā lē faciē diffamat. Quāq̄ ergo vitia honesta videātur. qꝛ tm̄ in se maculata sūt merito aspernant̄. quīimo ⁊ bona accipi nō debēt: nisi fine bono suscipiantur vñ lact. li. de vo cultu. Etiā ea que bona sūt fines suos habēt qs si accesserūt in vitia labunt̄. Nā cōstantia nisi ꝓ virtute accepta sit obstinatio est. qꝛ fortitudo in temeritatē cōuertit̄. His igit̄ attētis crimia sūt p̄cauēda. ⁊ bona q̄ fiunt iusto fine exequēda. al's em̄ vir efficiet̄ crimnū amator sicut de iulio legimus. vñ tul. ij. de offi. In iulio cesare tanta libido peccandi fuit vt peccare ipsū delectaret. ēt si causa nō esset. Idē etiam tul. cōtra catilenā absentē dicebat. Sic em̄ iam tecū loquor nō vt odio permotus esse videar: quo debeo sꝫ misericordia que tibi nulla debet̄. Neqꝫ enim is es vt te aut pudor a turpedine: aut metus a periculo: aut ratio a furore reuocarit Ibi enī mala plurima cōmemorat tul. cōtra catilinam que siue vera sint siue nō. fallaciter tm̄ ī pctis submergit̄ qui peccare non veret̄. Arbitror tm̄ tullium ī predictis satis ample locutū fuisse. qa potius forsan: vt salustio suo contradictori contradiceret q̄ vt veritatem modeste scriberet. Et de salustio contra tulli. idem opinor. vnde salusti. contra tul. Homo leuissimus supplex inimicis. cōtumeliosus amicis. modo harum modo illarū partium patronus. ꝓnus mercenarius. cuius nulla pars corporis a turpitudine vacat: lingua vana manus rapacissime: gula īmēsa pedes fugacesque honeste nominari non possun tm̄ honestissimo. his enim verbis parum adhereo. Sed ex predictis sit iste fructus q̄ vitia sepe virtutes apparent et peccare qui assuescit vitia vi

tare nequit. Nec tñ credas omnia opa esse vita qr et si decipiur q̄ vitia virtutes credit etiam deficit ille: qui omnes malos iudicat actus. vnde multi dicũt illud gaufredi ĩ poetria noua. Preses bládito: absens detracto: amic⁹. apparẽs hostis. rectus possesso: auarus exacto: dirus. predo grauis ambitios⁹ instito. itaqꝫ de bonis et malis paria iudicia formant qđ minime faciendũ ẽ sꝫ bonũ a malo discernẽdũ maloqꝫ p̃misso bonũ eligendũ. Plures tñ sũt quib⁹ sufficit si boni credãtur boniqꝫ fieri non curant. Tales eni sunt homines non re sed nomine vt ponit tulli. lib. de offi. Hi eni ambitionẽ pro mercede querũt sic eni de alexãdro legimus qꝫ tribus isolentie gradibus sua felicitas exultauit narrãte vale. li. ix. Caueat ergo vnusqꝫ qꝫ ne cõparet̃ ei de quo sidonius in suo eplari. li. iij. Et hic importunus petendi derogato: negati emulato:. accepit callidus reformandi querulus. flagitati garrulus restituti vendito:: prestiti publicato: oculi ificato: soluti sectato: epularum de bene viuente nullam bonam proferens nam. hic auidus bibendi auidio: detrahẽdi ⁊ hmõi que omĩa que prochdolo: de multis verificantur

Capitulũ. xi. quomodo sũt vitanda peccata leuiora ne contĩgant grauiora.

Vitia quãtumcumqꝫ parua vitanda sunt. qr et si in se magna non sũt semina tñ sũt maiorum. vnde ouid. ij de reme. Parua necat morsu spaciosum vipera taurũ. An cane nõ magno sepe tene aper. Sic etiã q̃ praua videntur hominẽ frequẽter ad interitũ ducũt multaqꝫ peccata grãde gigũt ⁊ nutriũt: vnde oui. ibidẽ. Collige de multis grãdes aceru⁹ erit. Quo tua nõ possũt offendi pectora facto. Forsitan hoc alio iudice crimẽ erit. Grãdia p multos glomerãt̃ flumia riuos. Hi igr̃ attẽdãt q̃ peccata venialia nimie põderãt qꝫ amanti deũ omne peccatũ pondus est. Ouidius metha. iij. Numũ est qđ amantibus obstat et tul. i. de offi. Que quidẽ parua videntur esse delicta si a multis intelligi nõ possũt his vtiqꝫ sũt declarãda. quia peccatũ q̃tũcũqꝫ paruũ nocet. signãter his quorũ fragilis est animus vitaqꝫ lesa. vnde oui. ij. de reme. Infirmis causa pusilla nocet Et martialis cocus. Simpliciter pateat. vitiũ fortasse pusillum qđ tegitur magis credit̃ esse nefas. vt alibi dictum est. Quis tamẽ diceret peccata quecunqꝫ vitare nõ posse cum catho dicat. Nemo sine crimine viuit Hic dicendum qꝫ omnia si vitare non possis: saltẽ sub spe venie. etiam parui delicti pecare nõ presumas. Si autẽ ex lapsu leuiter peccare te cõtingat etiã pdicisse merita nõ credas qr pctã q̃ venialia nuncupant̃: sic obsunt qꝫ diuine gratie munus grandiaqꝫ merita nõ tollũt. Unñ prosper. in. epigram. Nõ merita obstruat grandia culpa leuis. Illi igit̃ laudabiles sunt q̃ sine peccato viuunt si qui fuerint tales. nec illaudabiles quoꝝ desideriũ est peccare nolle: quibus multũ prodest si carnis subijciãt motus a qb⁹ lex membrorũ tota dissoluit̃. quos motus reprimere difficillimũ esse videt̃ nisi amor xp̃i preponatur mẽti. vnde prosper. li. preallegato. Mens nulla poterit carnis compescere mot⁹: nisi fuerit xp̃i semper amore potens. Fideles ergo xp̃m in exẽplar accipiãt. Passionisqꝫ sue cõmemorẽt misteriũ vt caro mortificata fletibus vitia nõ germinẽt. Nã facilius est viciorũ initia prohibere q̃ imperuin regere. Ouidius primo de reme. Terra salutiferas herbas eadẽqꝫ nocentes nutrit. et vrtice proxima sepe rosa est vtile propositum est senas extinguere flamas. ⁊ subdit. Dum noua sunt subito mala semina morbi nam qui vires mora dat teneras mora pcoqui t vuas. nõ est hodie cras minus aptus erit. Uidi ego quod primũ fuerat

sanabille vuln⁹. dilatum longe damna tulisse more. Que vba nil aliud sonāt nisi ꝙ absq; dilatione mot⁹ carnis sunt deprimēdi cupiditatesq; subiiciēde. vñ ex ꝓuerbi. sapientū colligitur ꝙ forti= oꝛ est putandus ꝗ cupiditates subiicit ꝙ̄ qui honestes vt aūt cupiditates sub iiciantur multum ꝓdest si oculus ⁊ au= ris: ꝑceptione mundanoꝛū subtrahan= tur. vnde senec. ad lucil epistola. lxix. Qui ponere vult desideria rerū oiū q̄ rū cupiditate flagrauit et oculos et au res abhis auertat nā cito affectus quo cūq; se ꝟtit rebellat. Et idē sene. epist. ij. Proiice que cūq; coꝛ tuū dilaniāt q̄ si aliter extrahi neqant coꝛ ipsū cū illis euellas. iuxta illud euāgelij. Si ocul⁹ tu⁹ scādalisat te crue eū ⁊ ꝓijce abs te.

Capitulum duodecimum de sinceritate vite antiquoꝛum.

Teste scriptura nr̄i ante cessores bonum cupierunt. Cicero in tuscula. questioñ. libꝛ. v. stoici finem bonoꝛum esse senserunt congruum nature ⁊ cum eo conuenienter viuere. nam teste apu= leio. li. de deo sacratis. nichil ē deo gra tius et similius ꝙ̄ vir animo perfect⁹ et bonus qui ceteris antecellat. His igitur testimonijs deducitur: veteres bonam vitam colaudasse. vnde tulli⁹. in oratōe pro ligario. Nichil tā popu= lare ꝙ̄ bonitas. et lactan. li. de falsa re ligione. Benedicere quidez ad paucos pertinet bene autē viure ad omnes nā qui male viuunt naturam offēdūt: qui aūt bene viuūt naturā dotāt. tul. lib. de amicitia. Illos bonos viros apellan= dos putem⁹ ꝗ assequūtur ꝙ̄tum homi nes possūt naturā optimū bene viuēdi ducē. Et in tuscu. q̄sti. li. iiij. Amplissia oiꝫ artiū ē bene viuēdi disciplina: quā vita magis ꝙ̄ litteris ꝗdā ꝓsecuti. Ad hoc eni nat⁹ est hō vt virtutib⁹ ꝓficiat vñ varro i suis sētētijs Viatores nō es sēt nisi vt eāt sic ⁊ vita nō sine causa fit sed vt i ea aliq̄d ꝑclarum fiat. Et epla. lxxvij. sene. ad lucil. Vita non e st ipe ric cta si honesta est. ⁊ ꝯcludit ꝙ tā vita lō ga ⁊ diuturna sūt bona opera. Antiq̄s ei nouim⁹ virtutib⁹ intendisse. victāq; honestā precōmēdasse. Hoꝝ igitur exē= plo bene viuere chri stiāi discāt quibus ex iure maioꝛ obligatio cōpetit. Nam teste oratio in sermonib⁹. Homo fact⁹ est ad bene viuere: qꝛ scꝫ vita ei⁹ legi= bus precisis circumulata ē. Dices foꝛ tassis te bñ viuere nō posse ꝓpter oblo quaces quib⁹ mos est iustoꝝ despicere simplicitatē ⁊ deuotos hypocritas nū cupare: cultūq; i derisum ꝓ virib⁹ sub uertere. Queso tñ vt hoꝛū loquacitas a bono animū tuū nō reuocet quoꝛum friuola sunt obloq̄a stulta ⁊ irrita nul loq; pōdere digna. vñ catho. Cū recte viuas ne cures verba maloꝝ. Arbitrii nostri nō ēq̄d ꝗcquisq; loquaꝛ. Proxi mus esto bonis si nō potes optim⁹ esse Oratius i carminibus nichil est ex oī ꝑ te beatū. Tutū est igitur ꝓimoꝛū exē plo doceri. Atēdat igitur prudens vt eius vita bona sit ⁊ caueat ne virtutes acquirere cesset. Unde petrus riga in biblia versificata. Te decet hic vt eas festino curre gressu virtutum semꝑ ad melioꝛa celer. vñ ouidius. iiij. de arte. Magnum opus est moꝛes composuis= se bonos. Sed reuera teste claudia. in maioꝛi. Inquinat egregios adiuncta superbia mores: qꝛ. s. plurimoꝝ vitam superbia deducit ad ruinam: aut qꝛ sua presumptio impedit eos ne deū timeāt aut qꝛ sua temeritate vite acerbitatēꝫ attemptant quam manutenere valent Omnis enim virtus bona: omniūq; vir tutum opera licita sunt sed nullus om nia facere potest. vnde virg. in buccol. Fraxinus in siluis pulcherrima pinus in oꝛtis. Populus in fluminis abies i mōtibus altis. Et subdit. Non oia pos sumus oēs qꝛ. s. sicut nullus arboꝛes oēs attigere vel secare ꝑt: sic nemo via toꝛ virtutes omnes pōt adipisci: sic tñ

vt omniū opera magister exerceat omniū tñ virtutū habitib⁹ potest illustrare. Sed quis diebus istis bene viuere valebit? Nā peccare pudor nō ē sȝ potius viuere sancte irrisio videt̄. Delictorum quoq; innumerabilia currūt exēpla: quis ergo resistet: Reuera tūc bene agere laus ē qñ virtutes deprimūt̄. nunquit laudatur certamē militū duȝ hostes irruūtur: nūquid parui luminis syd⁹ in nocte cādescit et candela exigue suffragio dom⁹ grādis illustrat̄: qui nullū in die prebēt obsequiū. Quōcni tualu lucebūt opa si i tenebris hui⁹ tēpis fiant: si bon⁹ tpib⁹ malis inueniaris. iuxta illud marcialis coci. Tpibusq; malis aus⁹ es esse bon⁹ qd laudabile est vtq; to asperior ē fortuna. viuēdiq; norma difficilior tāto quis sit melior. Bonitas vero in moribus bonis cōsistit de qb⁹ sene. li. de iiij. virtutibus. Non sis arrogans nō audax. admone libenter reprehēde patiēter: cōtendēti cede: cunctis esto benignus. ⁊ hmōi: que sene. ibideȝ extēsius docet. vnde idē senec. epistola v. Id agamus vt meliorē vitā poti⁹ sequamur q̄ vulg⁹. et subdit. Temperetur vita inter bonos mores ⁊ publicos quia teste aug. Turpis est omnis pars vniuerso suo non congruēs. Nec tñ decet virū prudentē quorumlibet morib⁹ se conformare. quot eni capita tot sēs⁹ ⁊ gestus. sufficit eni volūtati dei se spōte submittere. Quis eni posset tot hoīȝ volūtatibus obedire: Naȝ teste persio mille hominum spēs ⁊ rerum discolor vsus. velle suū cuiq; est: nec voto viuit̄ vno. ⁊ sedulius. li. i. hic loquitur nimis ille tacet hic ābulat hic stat. Alt̄ amat fletus: alter risus querit diuersisq; modis pars est vesania cunctis. Ita q; hominum non eadem ē volūtas. Ipsis ergo nō oportet alludere vt bene viuatur qr teste ouidio primo de arte. Non eadē tellus parit oīa vitibus illa cōuenit hec oleis hic bene farra virēt. Pectoribus mores tot sunt quot in orbe figure Qui sapit innumeris moribus aptus erit. Sȝ difficile ē vt quis oēs mores sapiat. Sufficit enim ad bonā moralitatem virutibus intēdere et pacis gratiam cum proximis obseruare. alieneq; compati angustie et prosperitati applaudere. iuxta illud oratij in poetria vt ridentibus arrident: ita flentibus assint humani vultus.

Capitulū xiij. de odio peccati

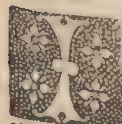
Si homines mortem odiunt: ergo nobis paccata odiosa sint exemplo prophete dicentis. Iniquitatem odio habui ⁊ abhominatus sum legem aūt tuam dilexi. vnde hugo. li. ij. de sacris. parte xiij. ca. x. Vitia odiosa sunt: nā superbia aufert homini deum: inuidia proximum: ira: seipsū. accidia spoliat: auaritia flagellat: gula seducit: luxuria subijcit. ex quo sequit̄ q; aīa rationalis in sanitate sua vas est solidum et integrum nullam habens corruptionem. ipsa tñ vitia deturpāt ipam ⁊ corrūpunt Nā p supbiā inflatur: per inuidiā arescit: per irā crepat: per accidiā frangitur. per auaritiā dispergitur: per gulaȝ inficitur: per luxuriā cōculcatur ⁊ in lutum cōuertitur. In his ergo exercēdis pudor et verecūdia est. Cū eni iudicas q; male agis nec tñ desistis nunqd teipsū iudicas nūqt tu tibi contrarius es? Si ergo erubescentia ē propria sētētis cōdēnari atq; sibi ꝯtrariari in oī ergo pctō pudor est. iō dicitur eccl. xxi. Quasi a facie colubri fuge pctm̄. et sequitur Dētes leonis dētes illius iterficientis aīas hoīȝ quasi rūphea bis accuta hominis iniquitatis. vñ ad romanos. vi. Per peccatū em̄ serui estis cui obedistis scilicet diabolo. Sed nūqt erubescētia est creaturā rationalē subijci demoni obstinato. nunqt turpe est vt tibi dñet̄ q̄ sui ipsius domin⁹ non est? Hanc tamē seruitutē atq; ꝯfusioneȝ crimina inducūt. iō seneca epistola. xli. dicebat

Desidero cōtra ambitionē cōtumeliose agere cupio luxuriā obiurgari ⁊ huiusmodi. Consideret igit peccator qua morte moritur per peccatū: q2 sicut ait aug. de duab⁹ animab⁹: tūc anima moritur qn̄ a deo deserit : aut quādocūq3 a dei cognitōe se auertit. Idem ait ipemet augu. xiiij. de ciui. dei capi. i. Nepe detestabile est vt te viuente p culpā propriā in oriaris atq3 in tuo sensū erubescas per peccatū quando .s. inidoneuz te facturum nosti.

¶ Sophologij liber tertius finit feliciter.

¶ Sophologij liber quart⁹ in q̄ agitur de quattuor virtutibus theologicis incipit. Cuius nouem sunt capitula.

¶ Capi. primum quomodo credēdum est articulis fidei etiam quodammodo in lumine naturali.

In lumine naturali q̄dā articuloꝝ euidētia pōt īueniri ad cui⁹ declaratio nē p̄mo vidēdū est q̄d sit lumē naturale ⁊ dicūt aliqꝫ est vis aie 9siderata s̄m latitudinē coꝝ q̄ ex puris naturalib⁹ pꝑcedere potest. Hoc aūt lumē vocat itellect⁹ agēs q̄ se habet ad itelligibilia sicut lumē ad visibilia. Et iste itellect⁹ agēs nō est intellect⁹ intelligens sed ei⁹ officiū est spēs illustrare ⁊ itellectū actuare. Verū aūt aliqui ponūt qꝫ est quoddā accidens in natū ⁊ cōcreatū sed credo melius si dicam⁹ qꝫ est ipsamet anima cōsiderata prout seipsā actuat. Unde si oculus esset in se luminosus extrīseco luminenō egeret sed mediāte seipso visibilia videret. Et tamen alia ratione diceretur oculus ⁊ alia rōe lumē vel luminosus. Sic suo modo de anima imaginabitur scilicet: quia ipsa est lumen ⁊ cum hoc potentia intellectiua secundum diuersos respectus. His autem premissis probatur predicta propositio signanter quo ad quattuor articulos fidei vn̄ sic arguo Articuli trinitatis icarnationis creationis ⁊ resurrectionis: ī lumine naturali quodammodo perpenduntur ergo propositio vera. consequentia patet: q2 isti sunt articuli de quib⁹ minus videtur. sed antecedēs probatur ⁊ primo de articulo trinitatis. nam in lumīe naturali cognoscitur imago trinitatis in trib⁹ potentijs anime que sunt vna essentia ergo. vnde aug. iiij. de trinitate ca. xv. ⁊ ix. de trini. ca. vi. ⁊. xiiij. hoc modo. s. per imaginē veneratur articulum trini. Itez in alijs rebus est vestigium trinitatis cognoscibile lumine naturali. Unde aliqui posuerunt vestigium cōsistere in numero pōdere ⁊ mēsura. sicut sapientie scōo. Aliq̄ posuerūt illud principiū medium ⁊ finem sicut pythagoras. Alij modū ⁊ speciem ⁊ ordinē. sicut aug. iiij. super gene. Alij substātiā ⁊ virtutē ⁊ operationē. Iuxta imaginationē Aristoteles p̄mo celi et mundi. Itaq3 ī oīb⁹ reb⁹ est vestigiū trinitatis. Oēs aūt sūt cognoscibiles ī lumine naturali ergo. Itē dicimus ī naturalibus qꝫ effectus habent vestigium superiorum causarum sicut patet de niuibus cadētibus sub forma stellati ab influxu stellarum patet etiam de natis sub signis que habent conditiones signorum ergo a prima etiā causa res ꝑducte habent similitudinem prime causse scilicet trinitatis. Item phī naturales in lumine naturali ad noticiā trinitatis peruenerunt. vnde commentator xij. meth. refert antiquos phōs posuisse in diuinis ternarium. ⁊ aristo. prim. celi ⁊ mundi numerū ternariū diuinuz vocat. Itez aug. ix. confes. ca. ix. refert ex libris platonis suadentis qꝫ in principio erat verbum vsq3 ad illud et verbum caro factum est. Et hermes de verbo eterno: monas monadez

gignit et in seipso suū reflectit ardorē id est pater generat filiū ex quibus procedit ardor scilicet gratis spiritussācti Item quelibet scientia in lumine naturali possibilis fore in ternario fundari videtur. Nam congruitas grammaticalis suppositum cum apposito triplici conditione concordat. Logicus termino propositione atq; figura formaliter concludit. Rethoricus et poeta triplici vtūtur stilo. Geometria a triangulo figuras rectilineas incipit. Astrologia a puncto meridie et planetar motu inuestigat. Musicus in tribus primo armonisat. Arithmeticus numerū ternariū primū cōpletū tradit. vt etiā dicit aristo. primo celi et mūdi. qr primus numerus est habens pricipiū mediū et finē Phisicus tribus principiis naturā cōstrui docet. Mirū ergo si scientie naturales in ternario fundētur. et i lumine naturali trinitas nō perpēditur ergo. Itē sic creatū intelligēdo et volendo actū producit: cur deus etiā itelligēdo non produceret filium et volendo spiritūsanctum. Alterius hoc idē probatur de articulo creationis mūdi. Nā sicut inter res est naturalis ordo pfectionis et depēdētie sic dz esse durationis inse signāter qm prima cā nō agit naturalr sz libere. vñ aristo. ordinē dt esse optimū bonū. vt patet. vij. politi et redaguit aristipū negātem ordinem. Et etiam cor secundo perspectiue dicit bonuz vnuscuiusq; rei ex ordine decorari. Item nulla est ciuitas cuius actor non iueniatur ergo. Item philosophi naturales qui fidem nō habuerunt ad noticiam huius articuli puenerunt vnde hermes quem aristoteles patrem philosophorum nuncupat libro suo de verbo eterno. ca. ij. Res inquit non erant ante mundi creationem nisi in ipso deo vñ nasci habuerūt. Itē galienus i sua alchimia narrat hermetem dixisse q in tabula sma ragdia i vetustissima littera scriptum erat mundū creatum fuisse. Item august. vi. de ciuita. capi. ix. refert platonē in suis libris fere de verbo ad verbum; dixisse verba moysi. In principio creauit deus celuz et terrā. verūq; aliqui dicūt platonem descēdisse in egyptū et vidisse libros hieremie. Sed augusti. ibidē pbat ex intētione hoc fieri non potuisse ex vicissitudine tēporū. Itē arabes et sacerdotes egiptij dicūt solē creatū i signo leonis vt refert soli. li. suo de mirabilib⁹ mūdi. quod refert plato in thimeo. Item tholomeus in secūdo prologo almagesti post multas laudes aristote. concludit. q in hoc sibi non consentit q mundum creatum non dicit. Verumq; existimo aristote. non putasse mundum eternum a parte ante. licet eius verba sonare videntur: que sunt intelligenda sic q mundus qtum est ex natura potest perpetuari. vnde aristotel. deuz creatorem nuncupat. li. suo de regimine principium quem edidit ad petitionem alexandri narrante philosopho eius translatore. et li. de secretis secretorum pariter consentit deum esse creatorē quē librum aristo. edidit testāte iohāne trāslatore ei⁹. litet. sz multi obstāt Item hipocras. li. suo ebdomadarū dicit planetas eod mō moueri sicut ab exordio mouebātur ergo exordiū habuerunt. Item albumazar li. i. de cōiūctionibus differentia prima dicit mundum ante diluuiū solum durasse per duo milia annorū cū ducētis viginti sex annis vno mense tribus diebus et quarta parte vnius hore. Et differentia. viij. Creauit inquit deus hominem et fecit ipsum nobilissimum animalium. et differentia decem refert heraclituz concessisse mundum originem habuisse. Item referunt q quidam sacerdotes egyptius solon philosopho dixit qualiter lapidem viderat ex delubris egyptiorum delatum in quo scriptum erat q mundus nouem milibus durauerat. Et candem sententiam scripsit sacerdos quidam magistri alexandri. In Egypto

rum quoque multi mūdū cētū milib⁹ annorum duraturū putauerūt vt refert aug li.xviij.de ciui.dei. Que oia et si falsa tñ mūdū exordiū habuisse cōsētiūt Unde ouidi⁹ licet poeta.i.meth. Post mundi exordiū p quattuor etates atque dilunium et cet. Alterius de incarnatione hoc idez patet.quia viso q deus potest supplere quodlibet genus cause curnō vnire poterit eq̄ bñ vnire sibi naturam humanam sicut supposito creato vnit accidētalem. Quo facto eque bene denominabit natura substantialis vt puta humanitas deum esse hominē. sicut albedo faciei socratē denominari albū Plura et quasi innumerabilia sunt testimonia et primitus veteris testamenti vnde isa lxiiij.dicebat. Utinam dirrū peres celos et descenderes. et daniel.vij Aspiciebam inquit in visione noctis et ecce cum nubibus celi quasi filius hominis veniebat. nec tamen soli fideles xp̄m incarnandum sperauerūt quinimo et gentiles olim miranda de xp̄o futuro conscripserunt. Unde albumasar in suo maiori introductorio differētia prima narrat q in celo apparuit virgo honesta et munda prolixa capillis facie pulchra in manu tenens spicas sedens sup er stratum:nutriebat puerum cui exhib ebat sollicite ad comedendum. Hec enim visio nil aliud designat nisi q virgo icorrupta virtutibus ac genere clara duas spicas id est naturas in se concepit:et sedēs sup stratum id est sup mūdi machinam qm̄ luna sub pedibus ei⁹ ipsa siquidem puerū sclz xp̄m ex purissimis sāguinib⁹ spiritu sācto cooperāte nutriuit. Huius autem visionis maiorē attestationez narrat Orosi⁹ dicēs q cum ontauianus rome imperarator rem in totū sua virtute fecit sibi tributarium quā obrē pplus romanus sibi applaudere cupiens honores diuinos sibi ipēdere disposuitq: tamen cognoscebat q non in propria sed in diuina virtute orbem subiecerat ideo predictos honores suscipere destulit. et tyburtinam sibillam quid super hoc facturus esset iterrogauit.q̄ multiplici rōne suasit ne diuinos susciperet honores. Unde hoc ipa suadēte celū illico aptū ē splēdorque nimius effulsit sup eū vndique i celo virginē pulcherrimā stātē sup altare tenētē puerū i brachijs suis:et cū octauianus id ad miretur vocē audiuit dicētē hec ara filij dei est. Quibus verbis auditis:octauianus statum se i terram proiecit: Et virginem cum filio pariter adorauit. Hoc autem mirabile rome accidit in camera octauiani:in qua nunc est ecclesia minoruz. Igitur pphetaip sona dei dicebat:archus meus in colūna nubis:quia scilicet xp̄m futurū: i cel⁹ patuit. Nec tñ mirabile si virginē xp̄m peperisse fatemur. quia narrat plini⁹. viij.natura. Absque masculis equas grauidari:cui alludens solinus .lib.iij de mirabilibus mūdi hoc dupliciter fieri docet. Quomodo flatibus vētorum alio modo solo masculi odoratu et dat exemplū cōforme de perdicibus europe. Insuper virg.in geor. similē sniam attestatur dicens scilicet ante omnes furor est insignis equarum continuoque annis. vbi subdita flamma medullis. vere magisque vere calor redit ossibus ille. Ore omnes verse in zephyrū stant rupibus altis exceptant q leues auras. et sepe siue vllis coniugis vento grauide mirabile dictu. Saxa per et scopolos et depressas et conualles diffugiunt. ouidius.ij.de vetula virginē parituram predixit que diaphebes vocabatur. Dicebat enim nasci debere pphetam absque maris coitu cui⁹ erat cōcors complexio preuia future et ibidez notatur a quibusdam expositoribus q per sex annos cum modicis horis ante christi aduētum gloriosa fuit coniunctio iouis et saturni i pricipio arietis q̄ dei et hominis coniunctionem insinuauit et hoc videtur quasi prophetasse ouidius. vt aliqui dicunt etc. Eodem

et iam tēpore decia reuolutio saturni cōpleta fuerat quare mundi diuinū de beba t renouari quia principatuū vari etas penes decē reuolutiones saturni maxie attēditur ꝑut dicit albumasar. li. ij. de cōiūctiōib⁹ differētia. viij. Uir ginis etiā ptū valeri. lib. viij. approbat referēs ꝟginē fusā oratiōe criborū aq̄ plenū de tybri ad tēplum detulisse. sic etiā maria rorē celi portauit. Insup so linus de mirabilib⁹ mūdi narrat. Pu cellā voto castitatis meruisse pricipatū pudicitie. Ouidi⁹ etiā li. iiij. de fastis cybelen virginē matrem deaꝝ appella uit. Narrat īsup paul⁹ dyacon⁹ ꝙcuꝫ romul⁹ palatiū rome cōstruxisse dictū pro tunc palatium pacis: statuā ibideꝫ posuit dicens non cadet hec statua do nec virgo pariet. Die auteꝫ natiuitatis christi etiam a romanis perhibetᷣ corru isse Narrat etiā eutropi⁹ ꝙ circul⁹ simi lis celesti qui dicitᷣ yris eadē die appa ruit circa solem atqꝫ ī taberna merito ria fous de terra illa tota die emana uit. Et sic iuxta vaticiniū isaye idola e gipti corruerūt: qꝛ nullum templum fu it. quin saltem aliquod idolum caderet ipsa die natiuitatis. Quātū vero de ar ticulo resurrectionis ex multis proba tur rationibus etiaꝫ naturalibus. ꝛ pri mo ex perpetuitate anime. Naꝫ anima dicenda est perptua: vt patet ter tio de anima. ꝛ hoc qꝛ reflectitur ꝛ consequē ter est spiritualis ꝛ immortalis. Unde plato eam circulo supra se cōuerso assi milauit. Item argasel. viij. phisice sue capitulo vltimo dicit animam rationa lem esse immortalem. Item hermes de verbo eterno. ca. iij. Idem dicit ꝛ cōclu dit animam bonam deo coniungi. Idē sentit aristote. libro de secretis. ꝛ li. de pomo. Et plato ī thimeo futuram glo riam ꝛ infernum expresse fatetur. Iteꝫ sixtus pithagoricus fatetur futuram felicitatem adesse bonis. Item macro bius libro de somnio scipionis circa ex ordium ait. Beatos eterna gloria frui Item varro ꝛ porphirius quosdam re surrexisse mortuos ferunt. vt aug. nar rat. xxi. de ciui. dei. ca. vij. Añ plini⁹ vij naturaliū feminā exanimē refert advi tā rediisse: ꝛ puerū quiquaginta annis post mortē vixisse. Itē tul. li. de republ. vi. fingit ꝙ post mortē scipiōis viditeū seipso minor cū suis predecessorib⁹ q̄s sōniū exponens macro. cōcludit beati tudinem. Idem sentiunt tholomeus in i. almagesti prologo ꝛ albumasar i. vi articulo introductorij differentia. xxvi et auicena. viij. metha. Item ouidius Fluminainfernalia sepe commemorat cuius verba licet transumptiua: nō ta men mendosa. Itē de combustione cor poris absqꝫ consumptione satis suntex empla naturalia. vt ponit aug. xxi. de ciuit. ca. iiij. De mōtibus sicilie quia b exdroio creatōis. comburuntur ꝛ non minuuntur. Item de lapide iocustosfit pannus incombustibils vt refert alber tus magnus li. de mirabilibus. Exqui bus omnibus cōcluditur ꝙ articuli fi dei sunt deducibiles ī lumine naturali Et hoc circa demonstrationem. Hic ta men notanduꝫ ꝙ aliqui dicuntꝙ huius modi auctoritates vl̄ nichil faciunt ad propositum articulorum vel ip̄as fuis se reuelatas. Nichilominus tamē exi stimo ꝙꝛ licet plures philosophi habu runt reuelationes tamen in lumine na turali multa de articulis fidei ex cogi tare potuerunt. Potest etiam dici ꝙ philosophi quo ad aliqua viderunt li bros prophetarū. Sic enim refert aug. ij. de doctri. xp̄iana. ca. ij. ꝙ plato vidit libros hieremie prophete.

Capitulum secundum de cul tu et veneratione dei.

Quecunqꝫ laudabilia possidemus a deo accepim⁹ Si igitur serui dominis ob sequuntur si bos possesso rem noscat per amplius fidelis deum

colere dz:dicente cathone. Si deus est aius nobis vt carmina dicunt. Hic tibi precipue sit pura mente colendus. Vñ mercurius termegistus ad esclepiũ so lũ inqt. aial hõ duplex est:qz scz iter aia lia hõ sol⁹ duplici cõstat natura. s. mor tali ⁊ eterna. et subdit mercurius. Illa pars simplex. s. aia diuie similitudinis formã hz: ergo hũanitas semp memor nature ⁊ origis sue i dietatis imitatiõe pseuerat. Nos igr agẽtes grãs adore mus deũ. hec inqt sunt sũme ĩtentiões dei cũ gratie agũtur a mortalibz hoim adorãtibz et laudãtibz. Que verba cla re innuũt hoĩem debere deũ colere tan to celebri⁹ q̃to plura bñficia a deo su scepit. ⁊ q̃to sublimior factus ẽ ceteris rebus p imaginẽ dei quã accepit. Vñ six tus pithagoricus ĩ suis sententijs. De us libertatẽ arbitrij hoĩbus pmisit: vt pure ac sine pctõ viuentes similes fiant deo. Nã tẽplũ dei est mẽs pura et alta re optimũ est ei cor mundũ. Vir castus et sine peccato potestatẽ accepit a deo esse filius dei p adoptionẽ. hec ille. Ec ce vides o tu homo qm̃ templũ dei es. Si ergo in tẽplo cultus deo debeatur. nũquid deũ tua mẽs colere debet. Nã in pverbijs sapiẽtũ dicit. Nõ aspiciat q̃ plenas sed q̃ puras quis deo man⁹ offerat: qz nõ alter nisi optim⁹ animas pulcherrim⁹ dei cultus est. Nil ergo re fert si munera grãdia offeras deo: sed tua deuotio tue oratiõi valorem impo nit. Plus enĩ paupcula era duo exhi bendo placuit deo q̃ cresus tallentorũ ex munere. Illa siquidẽ magis placuit non q magis obtulerit: sed maiori co natu: deuotioneq; affectiori era vel o bolũ obtulit q̃ cresus talenta: vt satis refert hieroni. ĩ fine plogi biblie. Pla ceat ergo hoi qd deo placet. vt monet senec. ad lucilliũ epi. lxxiiij. Tũc ei hoc placet hoĩ quod deo placet qñ cultũ ex hibz q debet ei. Qd fecisse philosophi legũtur. Nã sicut ait plato philosop⁹ est amator dei vt narrat aug. viij. de ci

uita dei. Amator autẽ dei philo. non eẽt: si cultũ dei sibi debitũ subtraheret. Vñ psper ĩ li. epigrã. Hac desiderij de us est pietat e colẽdus iustitie vt mer ces tota sit ipse de⁹. Optima vota deo quorũ est dator ipse vouentur. et subit. Libertas nulla est melior maior ve po testas q̃ seruire deo cui bñ seruit amor absq; iugo posita est ditiõis amica vo lũtas. Que viget affectu non viget im perio. Ecce clare innotescit q qui deũ amat ipsum: etiam colit. prout iubz ca tholica fides. Nam et pecudes suis ba latibus elephantesq; suis flexionibus celsa venerãtur: arbores crescendo sur sum eleuantur: elementa celorum im pressionibus obediunt semperq; leges suas celorum orbes obseruant. Qui bus attentis mirũ si fidelis maioribus dotatus gratijs obediẽtiã pariter et re uerentiam deo exhibere pretermittat. nec solũ hoc mirũ sed ingratitudinis si gnũ est. Eos tamen nõ arbitror fore di gnos laude qui deũ dũ colũt plus ceri monijs q̃ affectibus ĩtẽdũt. Et que pu tatur eorũ deuotio sepe superstitio est de quibus cicero ĩ oratione. Et etiam quidam religionis modus. et subdit. Nimiũq; superstitiosũ esse nõ oportet. Eos etiã commendandos non reputo qui diuino cultui licet assistant. sceleri bus tamen vsquequaq; pleni sunt. qua le enĩ potest horũ esse obsequium: Regi enim non placet iniquus seruitor. quo modo ergo deo placebit iniquus pecca tor tales enim profanatores videntur sanctuarij dei. Unde ouidi. li. epistolarum. Pone deos ⁊ que tangendo sacra pro phanas nõ bene celestes impia dextra colit. Rursus redarguendi hi apparẽt in diuinis sacrificijs qui se ingerũt: al taribusq; sacris temerarie se iungunt contra quos tibullus libro secundo. Vos quoq; abesse procul: iubeo disce dat ab aris cui tulit hesterna gaudia nocte venus. Itaq; veteres deos suos colebant. Et q̃q̃ erroribus subiacerẽt

apud oēs tamē famosum erat deos de bere coli dicente philosopho. Diis nō possumus aliud reddere condignū. Illi ergo qui fidem ꝓfessi sunt deū potissime venerari debent. Sed queretis qd deum colere sit aut quomodo venerari debeat. Attēde quoso qm̄ diuinus cultus oratione perficitur. vnde porphirius. Deus omnium pater nullius indiget: sed nobiscum bene est cum per iusticiam et castitatem eum adoram⁹ ipsā precem ad eum fundentes per imitationem et inquisitionē de ipso. Inquisitio enim purgat. imitatio deificat affectionem ad ipsum optando. vnde didimus ad alexandrum. Verbo deus propiciatur orantibus quoqꝫ dei solum est cum homine suaqꝫ similitudine delectatur. His enim sermonibus apparet ꝙ deū colere ipsum orare est. vnde teste valerio. li. vij. Socrates humane sapientie oraculum congrue dixit a diisqꝫ īmortalibus nihil pretēdēdū esse arbitrabatur: nisi vt bona tribuerent ea ꝙ sciunt quid vtile nobis. Cuius contrarium faciunt hi qui certa munera deū orando petūt seqꝫ nō credūt exauditos nisi habeant id numero quod postulaut Diuine enim prouidentie remittere singula tenentur sperando id deum facturum quod melius erit iuxta prelibatū socratis documentū. Rursus plures ignorātes aut voluptatibus execati deo supplicant vt eorum impietati coadiuuet: vt etiam vires prestet quibus sua mala exercere possint O ꝙ stulta deprecatio a iusto iudice petere scelus deumqꝫ putare consciū malorū vnde ātenedorus stoicus. Nihil inquit deum roges nisi quod possis rogare palam. et iuuenalis. iiij. satyra. i. Si ꝯsiliū vis ꝑmittes ipsis expēdere numīb; qd ꝯueniat nobis rebusqꝫ sit vtile nr̄is nā ꝓ iocūdis aptissima queqꝫ dabūt dij. Cariorē illis homo ꝙ sibi. et subdit O rādū ē vt sit mēs sana ī corpe sano. Fortē posce āiam mortis terrore carētē. Qui spaciū vite extremum iter munera ponat. Nature q̄ ferre q̄at quoscūqꝫ labores. Nesciat irasci cupiat nichil et potiores herculꝰ erūnas credat: seuesqꝫ labores. Et venere et cenis et pluma sardanapali Nos igr̄ fideles deū colamus et depcemur qm̄ teste ouidio p̄io de arte. Flectit iratus voce rogāte deus et li. de pōto. Cōfugit interdū tēpli violator ad arā nec petere offēsi numinis horret opē qr scilicet veteres offēsis numinib⁹ veniam poscebant. Deo igitur peramplius id faciendū est: qr ipsius inestimabilis pietas et potestas. Sed parum cultus et oratio ꝓsūt nisi cor sentiat quod exprimunt voces. Unde prosper li. epigrāma. Laus verace deo depromitur ore pectantis. Si qua falsa voce fluunt intima cordis habēt. Qui dedit vt querat addit vt iuenias. Sed deus affectū precibus nō prestat iniquis Quē bonū sine fine bono ꝑsistere reperto. Querere non habeant talia vota modū. Nam qui se nullo iam munere credit agere. Crescere nō cupiens perdit adepta tepens. Que verba nil aliud sonāt: nisi ꝙ vir catholicus iugiter deum orare debet et nō existimare ꝙ nullo egeat: quia sic opinari presumptio et non oratio est. Ut autem orationi fideles melius vacare possint: sacris diebus cultus precipitur exhiberi: vt que ceteris ferijs homo pretermisit diebus suppleat solennis vnde seneca ad lucilium epistola. xviij. Festiuis maxime diebus animo imperan dum est vt a voluptatibus maxime abstineat. ouidius li. de fastis. Prospera lux oritur linguis animisqꝫ fauete. Ite vacent aures in sanaqꝫ protinus absint: quia scil icet diebus sacris paci et orationi est insistendum. vnde tibulus libro secundo. Luce sacra requiescat huius requiescat orator et graue suspenso vomere cesset opus. et subdit Omnia sunt operata deo non audeat vlla lanifica penis imposuisse manuū. itaqꝫ nullus operibus sacris diebus intendere

debet. Absit tamē vt credat aliquis ab opibus pietatis se fore excusatū. Naz qui pietatē ꝑtermittit iniquus est nullo autem die inique agere licet. vñ ꝓsper i epigram. Nō recto seruat legalia sabbata cultu: qui pietatis opus credat in his vetitum. Nulla dies actus hoꝝ nō damnat iniquos. Omnia conueniunt tempora iusticie. Ex quibus omnibus concluditur ꝙ sacris diebus sic a labore est desistēdū: vt pietatuz munera nō pretermittantur. Nam in bonis operibus cultus maxime seruatur.

¶ Cap. iii. de idolatria et de nominibus deorum ꝛ dearum.

VEteres deum inquirere nequiētes i ꝙ plurima turpia delapsi sūt. vñ qꝛ deū veꝝ nō cognouerūt ideo finxerūt deos simulachra depixerunt sic ei legimꝰ hermetē statuas posuisse. Egiptiꝰ quoqꝫ deos posuit ab hominibus ꝓductos. Pōpilius quoqꝫ deos fabricauit quos secū sepeliuit. Alij ꝙplurimi deū inquirēdo narrauerūt vt narrat augusti. xiiij. de ciuitate dei. Horū igiť theologia non est ipsa quā fides ꝓfitetur: sz ipsa est fabula que sub spē doctrine falsissime colore conātur: tāgit augu. xiiij de ciui. dei. allegādo marcū varronem. Discant igr̄ xp̄iani horuz assertiones detestari quorū studiū fuit nouos excogitare deos varijsqꝫ ornamētis figmentare sollicitati sunt. Nempe dixeruut barbatum iouem imberbem mercuriū saturnum semen ꝛ faustulum floribus preesse crediderunt. Innumerabilibus superstitionibus deos perscrutati sūt: quorum omnium pater fuit ninus rex assiriorum idolatra primus de quo refert petrus comestor in historia scolastica. Refert inꝙ ꝙ cū fuisset mortuus belus paternus. Tunc ninus ad subleuamen dolorio imaginem patris fecit Cum imagine tanꝙ deo reuerentiā exhibeat aliosqꝫ exhibere faciebat. Qui immo ad seuientibus indulgebat: si quid mali egissēt dūmodo patris imaginem reuerebātur. Dicta autem fuit preciata statua aut imago bela nomine patris nini qui belus vocabatur. Cuiꝰ rei occasione alie nationes statuas erexerunt: ꝛ iuxta sua ydiomata nūcupauerūt. vnde apud aliquos fuit bel apō alios baal aliqui baan alij belphegor: alij belsebuch acceperūt: vt dicit isido. viij. ethimo. Rursus apō egiptios isis apud cretā iupiter: apud mauros iuba: apud latinos faunus: apud romanos quirinus: apō athenienses minerua: apud samum iuno: apud paphos venus: apud lemnos vulcanus: apud naxos liber: apud delos apolo. Rursus apud romanos esculapius deus medicine nuncupatꝰ. Babilonij quoqꝫ bel idolum acceperūt de quo superius Et greci complures precipuum deum ortorū nuncupauerunt. Belsebuch quoqꝫ de quo superius fuit deus in acharon ꝛ interpretatur deus muscaꝝ nam sebuch musca est. Hi ergo sunt dij de quibus ꝓpheta: Qm̄ oēs dij gentium demonia. Rursus que legimus commemoremꝰ. Legimus enim ꝙ saturnus origo deoruz a paganis designatur: ꝛ ideo saturnus dictus est a temporis longitudine seu a saturitate annoꝝ. qꝛ ipsum antiquissimū ferūt de quo etiam ferť ꝙ filios suos deuorauit: patrijsqꝫ celij abscidisse genitalia ferť. Alij quoqꝫ dicūt ꝙ ex suis genitalibus in mari ꝓiectis nata est venus. Ceteꝝ alij iouē a iuuando dictū p̄rem deorū appellant ipsūqꝫ optimū referūt. Et qñqꝫ fingunt tauꝝ eo ꝙ europam rapuit. taurus eni maxime libidinosus est. quandoqꝫ etiā ipsi fingūt eum aquilam modo serpentē modo agnum secundū varietatem eorum que fecisse creditur. Ceterum alij dicunt. ianum celi ianitorem seu ianuā duasqꝫ facies ipsum habere ferunt ꝛ ex consequenti bifrontem ipsuz appellāt

Ecce qualis deus mõstruosus est. Alij quoq3 neptanũ deũ aquaꝝ ꝓdicauerũt alij dicũt vulcanũ deũ ignẽ. Unde vulcanus: quasi volicanus: q2 sua velocitate fertur volasse per aera more ignis. De isto dicit omerus ꝙ fuit precipitatus de aere in terraz: ⁊ exinde fulmina oriri putantur. Ipse etiam vulcan⁹ de femore iunonis fingitur natus. Et fertur claudus more ignis qui nũꝗ recte sed curuatim mouebat. ceteꝝ alij plutonem deum affirmauerunt quem latini vocãt diespitrem. Alij vero orcum ipsum nũcupant: ⁊ fertur receptator mortuorũ deusq3 inferni a poetis fingitur. alij quoq3 liberũ depixerunt more muliebri delicatũ ⁊ deũ libidinis ipsum descripserunt. Sed quidam dicunt ꝙ ipse non libidinis: sed potius deus vini nũcupatur qui alio nomĩe bachus dicit. ferturq3 cornutus ⁊ corona vitrea coronatus. Insuper alij fingunt mercuriuz pennas habere ferturq3 deus sermonis ⁊ eloquentie. Unde mercurius sermo est. Pingiturq3 mercurius cuz capite canino. ⁊ alias in capite ⁊ pedib⁹ habuisse fertur furtiq3 magister creditur. Insuper alij dixerunt martem deum belli. Apolinem deum medicine. qui etiam phebus sol vel titan appellatur. Ceterũ vltra deos alij deas elegerunt. quidam enim dianam quã dicunt binam. atq3 virginem susceperunt. ⁊ dicitur dyana. quasi duana eo ꝙ die ⁊ nocte apparet. ⁊ alio nomine lucina vocatur. Aly autem cererem in deam elegerunt. per quam terram intellexerunt quam dixerunt magnam matrem atq3 vehi ĩ curru cuz tympanis ⁊ cymbalis. Alij autem mineruam vt dictum est. elegerunt vt athenienses qui eam dixerunt multorum ingeniorum inuẽtricem. Et dicunt eam de capite iouis natam ĩ cuius pectore fingunt caput gorgonis. Alij autem elegerunt palladem que pallantem gigantem sic dictum interfecit. Alij elegerũt venerem vt superius dictum est. Rursus gentilium aliqui cupidinẽ q̃ dixerũt deũ licet videatur nomẽ femineũ. ⁊ hunc depinxerunt sub forma pueri ⁊ dixerũt ipsũ deũ fornicatiõis vñ ⁊ sagittã ⁊ facẽ tenere fingit: q2 lubric⁹ amor more sagitte vulnerat. ⁊ more facis inflammat. Ceterum greci dixerũt pã deũ rusticoꝝ quez latini vocant deum siluarum. et hunc fingunt habere cornua ad similitudinem solis et lune. rubetq3 eius facies ad similitudinem etheris. Et fert. vij. fistulas quib⁹ armonisat. caprinasq3 vngulas habere legitur. Insuper apud egiptios maximus deus fuit dictus serapis. qui cum primo fuisset rex argiuoꝝ dicebat apis: s3 postmodũ transuectus fuit in egiptum ibiq3 mortuus serapis appellatus est. Ceterũ apud paganos faun⁹ fuit de⁹ sic vocat⁹ a faueo es. eo ꝙ fauebat eis ⁊ futura ꝓdicebat. His ergo delusionibus gẽtiles adheserunt fataq3 sua dixerũt deos ⁊ fortunã deaz dici non pretermisserunt. deasq3 aquarũ nimphas appellarunt ⁊ deos quos in domo colebant dixerunt penates. deos q3 mortuoꝝ manes nuncupauerunt. Itaq3 in suis erroribus perseuerantes viam veritatis ignorauerunt. Rursus posco vt errores delucidemus. natiõibusq3 diuisum ascribamus a caldeis ĩcipientes. de quibus refert nathor. ꝙ caldei deum nescierũt. sed elementa et creaturas coluerũt. suosq3 deos custodientes statuerunt. ne a confinibus reparãt. Heu q̃les dij q̃ custodia egent. Ipsoꝝ aũt caldeoꝝ plurimi ignẽ posuerũt deũ. eo ꝙ omnia deuorare videtur. Sed modica ẽ rõ immo ridiculosa: q2 saltẽ videre potuerũt ꝙ ignis ab aqua extinguitur. Ceterum grecorum errorem narremus qui dicentes se sapientes stulti facti sunt. Elegerunt enim in deũ saturnũ comestorẽ filiorum iouem scdz eos adulterum herculẽ hebrei. ecce quales dij. Ceteruz egyptij deteriores aĩalia bruta coluerunt. vt ouem vi

tutulū hircū ꝛ porcum coruū accipitrē vulturem aquilam cocodrilum lupum symeam draconē et aspidē. Itaqꝫ brutis occasione cuiusdā vtilitatis vel ob sequij sacrificabant vt tāgit tul. li. i. de natura deorū. de quibꝰ ysaye. xliij. Facta sunt simulachra eorū bestijs ꝛ iumētis similia. Ceterum romani deos ie ptos colebāt dicētes eorū ope imperiū suum dilatari: vt tangit augu. iiij. de ciuit. dei. Cū tamē gothorum gēs ipsos opprimeret idolis iuuare nequientibꝰ solo christi nomie mediāte euadere potuerunt. Nec mirum qui cum dij nō essent iuuare non poterant. vnde crisātꝰ ad darium. Quomodo inquit possunt vobis esse custodes. qui cum non custoditi fuerit nocte a canibus vel furibus rapiuntur. vnde augu. li. i. confessionū Nonne ergo intelligo et tonantē iouē et adulterantem ꝛ vtiqꝫ non posset hec duo. Uerumtamen gentiles eorū testātur illecebras in quibus confidunt. Horum autem fabulis socrates ꝛ plato nō adherētes deū sūmū ꝛ vnū cognouerūt.

Capit. iiij. quomodo per fidē saluamur.

Fides est fundamentū legis et consequenter via salutis. vnde fidē qꝛ plures respuerunt: ideo celestis glorie plenitudinē nō acceperunt. Nempe fides christianos facit heredes quam tamē multi respuerūt. sicut romani quōdam qui infelices per fidem factos esse putarunt. Alij vero fidem susceperunt sꝫ ab ea recesserūt. ꝛ alij fidē quā susceperūt retinēt: sed eiꝰ opa negligūt. Hec autem omnia faciunt vt liberi fiant serui heredesqꝫ per temporalia reddunt exules. quia ratio dominandi porta est pro peccato prout ait. augustinus. li. x. de ciui. ca. xv. Nec tamen illa vera est romanorum opinio qui per fidem infelices se factos dicūt. Reminiscāt queso illius historie quā narrat salustiꝰ apud eos autenticus quā etiā commemorat augu. li. iij. de ciui. ca. xviij. Narrat enī qꝫ res romana ciuitas romana añ fidei susceptionē a hannibale sic oppressa fuit. totqꝫ milites romani exercitꝰ corruerūt qꝫ hānibal inuasior ipsorꝫ tres modios plenos misi sit romanis in quibꝰ tantūmodo anuli erant qui de digitis militum romanorum extracti fuerant qui quidē milites corruerāt. Quis enī casū grauiorem flegit nec tamen fidei christiane quam nōdum nouerāt imputare possūt. Potiꝰ ergo studeāt īputare peccatis. quoniā vt ait augustinus in suo tractatu de exordio romane vrbis deus permisit romanos flagellari. qꝛ seruus sciens volūtatē domini et nō faciens plagis vapulabit multis. luce xij. Nam in ignem ponitur aurū vt purificetur et cum tribula triticū purgat sic et enim puniti fuerunt vt conuerterentur. vnde iosephꝰ iudeos alloquēs sic inquit. Si vobis obest longeua persecutio. quid dicam ignoro. nisi qꝛ scio qꝫ illis bene est cum quibus deus. qua si diceret qꝫ si eis male est hoc ideo eis accidit: quia ipsos propter peccata deꝰ deseruit. Quamobrem ipse iosephus egesippus libro. vi. sic dicebat. Deus inquit vos deseruit. quia pietatis cultū deseruistis. sperantis enim dominum sꝫ qui vos defendebat migrauit ad hostes que autem colebatis romani venerantur vos autem offendistis. Hec enī verba diriguntur iudeis existentibus in captiuitate romanorum. vnde ibidē subditur. Non in multitudine. sed ī timore domini abrahā penetrauit egyptum dormiebat abraham et torquebatur pharaon. Moyses contra egyptios orabat. Iosue gedeon ezechias non virtute sed oratione preualuerunt quoniam non in multitudine exercitus belli victoria. sed de celo est fortitudo. vt dicitur. i. machab. iij. et iudi. viij. Sꝫ deus nobiscum est cur apprehenderūt nos hec omnia. s. mala quasi diceret qꝫ

malum non habuerunt qui cum deo sũt perfidem. Quapropter aug. epistol. i. Fidei xpane inpugnatores sic alloquitur. Qui enim ausi sunt fidem christianam impugnare dent precor sine fine tales mites tales ritus tales iudices aut reges quales christiana lex commẽdat. Exhibeant pro laboribus talem mercedem sicut fides promittit. Nostra si qdẽ lex continentiam beniuolentiam iusticiam atq concordiam predicat: Nunquid enim hec omnia honesta sũt? Fortassis tamen ignara mens fit querula cum illa audit rationem quorum ignorat. illaq credere recusat experimẽto que non videt. Horum enim ignominiam redarguit aug. xxij. ciui. iiij. dicẽs stultum fore eorum que credunt postulare rationem. quia in naturalibus plurima fatemur quorum rationem ignoramus. Cur enim miraris si audis corpus igne cremari nec tamen consumi. Nam facile montes vsq nunc. et deinceps flaminis estuant. et integri perseuerant. Non ergo cõsumitur omne qđ ardet. Non est ergo incredibile hominũ corpora sẽpiterno supplicio in igne puniri sine detrimento. Vñ ibidẽ aug. Quis iquit nisi deus dedit carni pauonis: vt non putrescat. quod tamen auditũ ĩcredibile videtur. Accidit vt apđ cartaginem hec auis cocta nobis apponeretur. de cuius pectore seruare iussimus hic tamen aliquid put redinis inuenimus. Unde post dies plusq̃ triginta milia corruptio inuenta est. nisi q̃ aliquantulum corpulentie siccioris z contractionis fuit. Quis (inquit) augu. dedit palee: vt poma immatura maturz. vel vt obrutas niues seruet? quid est q̃ ignis cũ pulcherrimis sit calore lignuz denigrat z lapides dealbat? quid est q̃ aqua frigida que inimicatur igni calcẽ feruerere facit? oleum tamẽ qđ magis est fomes ignis nulla sui perfusione feruere facit. Hoc eni mirabile cũ de aliq̃ indie regione legeremus. siue audiremus et in nostrum experimentum venire non posset perfecte vel mendacium vel granditre miraremur quod de magne te dicemus qui ferrum rapit. si tñ adamas ei iuugatur. tunc fer rũ quod rapuerat mox remittit hic adduxi quia non est quorumdam experimentia eorum q̃ creduntur nec min⁹ credẽda sũt experimento si careant. vnde genesis. xv. dicitur q̃ abraham credidit deo et reputatum. est ei ad iusticiam.

Cap. v. de consolatione spei.

Spes consolatur mẽtem z vires eleuat. labores patiẽt ferre largitur. vnde seneca l hypolito spes amantium credula. et luca. li. ij. liceat sperare timenti. nam spes prebet operanti vires terminandi opus. vnde ouidius libro epistola. Spes bona vitia timore capit. fallitur augurio sepe bona spes suo. ex quibus verbis apparet q̃ spes bona consolidat operantẽ q̃ dificiente tepescit. vnde tibulius lib. ij. Spes fouet et melius cras fore semper agit. Itaq p spem sperant omnes bonum eis affuturum. Sed friuola spes est illorum qui bonum expectant quod mereri non studẽt. galterus in gestis alexãdri magni spes quam meritum pprium non peruenit asper deuiat et verum da ei psũptio nomen. Cur enim in eo speras qđ tibi meritis acquirere nõ vis? Cur eñ speras nisi desideres z si desideras. cur non queris? Reuera non queris si habẽti qđ petis non subseruis. O q̃ vana spes multorũ ẽ. Plures eni credũt deũ ppiciũ eis cuius precepta contemnũt. Alij quoq iuuentutis ptereũtdies abl q operib⁹ bonis z ĩ dieb⁹ senectutis se benefacturos cõfidũt Sz q̃ de longe vitã secut⁹ ẽ stult⁹ ẽ Stult⁹ g̃ ẽ q̃ spẽ vite sue diuturnitatem ponit. z q̃ sub spe vite breuis alterius successionem habere confidit. Stultus etiam qui suis somnijs spem adhibendo credit bonuz

affuturū. Quos omes redarguit cato Sōnia ne cures nā mēs hūana qđ optat Dum vigilat sperat p sōnum cernit id ipsum. Stulticia est mortem alterius sperare salutem. Tempora longa tibi vite pmittere noli. Quo cunqȝ ingredi eris. sequitur mors corpori s vmbram. Non igitur hec spes habēda est. sed il la de qua ppheta. Beati qui sper ant in domino spera i eo ⁊ ipse faciet. Plu res autē in eo spem non ponunt sed ab iecta spe future glorie omne quod pos sunt hic gaudium licet vanum accipiūt Dicit enim quītil. causa prima Nichil esse difficili⁹ ꝙ differre gaudium quod ver um est de his que visa tantum mo do credunt. et licite sperādis animas suas minime alliciūt Dicūt enim illud oui. iij. de tristibus. Deniqȝ nō possum nullā sperare salutē. Cum non sit pene causa cruēta mee. Hoc enī plurimi di cunt. dum enim affliguntur se causam habere omnes negaut ⁊ qđ prauius est de salute non sperāt. Utinam dicerunt illud ouidii. de ponto ꝙuis sint semper meritis indebita nostris. magna tamē spes est in bonitate dei. Nam teste se dulio in carmine paschali li iiij. Nil dif ficile est conferre deo: cui adest facul tas. vt scilicet possit planare curua mi tigare dura et quicquid natura negat se iudice prestat. Et in carmine de me diatore. Hic homo qui deus est spes est antiq̄ pꝫ spes in fine pijs hic hō ꝗ loqꝛ de⁹ ē q₂ scȝ xp̄s spes fuit ātiq̄ꝝ patrum ē etiā spes finalis iustoꝝ. Nā ⁊ ipe ho mo et deus ē. Deus autem spes omni um profiteꝛ. vnde orator. li. ij. Certe que humanum transcendunt: gaudia vo tum. hoc facile est prestare deo cui mu neris vsus fit potior que: nemo putat. ¶ Stulti ergo sunt qui se bona habitu ros diffidunt ea: si fecerint que debent sed fortassis ideo confidentiam perdūt quia incessanter cupiunt et quod possi dent perdere metunt. Contra quos se neca epistola. v. ad lucilū. Apud cato nē nostrū inueni cupiditatū finē etiam ad timoris remedia pficere. Desines indtun ere si sperare desieris: quia scȝ illi cum timore viuūt qui sēp sperant ea que secura non sūt: nec sperāt i eo cui⁹ est prouidere cunctis. Felices enī essēt si spe pretermissa vanorū fiduciā totaȝ in domino apponerēt. Nā teste seneca. epistol. xij. Ille beatissim⁹ ē et securus sui possessor: qui crastinū sine sollicitu dine expectat: dicēte domio i euāgelio Nichil solliciti sitis. Ue igitur illis quorum spes posita est i mundo. Labiꝉ ergo et caduca. sȝ paupertas expedi ta est et secura: vt ponit seneca epistol. xvij. Omnis enim qui cōfidēriā morta lib⁹ prebuerunt maiori sue necessitati succurere non valuerunt. vnde narrat valerius. li. vij. ꝙ cum rex ganges vel secundū alios giges rex lydorū opulē tissimus etiā ab appoline petijt an ali quis mortalium ipso felicior esset: vo cē ꝙ audiuit dicētē agil a ū sophidū eo feliciorem. qui tamē agilaus pauperri mus erat: etateqȝ senex: et tamen sui campi methas nūꝙ excesserat. Ratio vo cur felicior erat: hec ē quia paup ē securior: rex autem prefatus i fortuna timidior. iō Lucan⁹. li. v. O vita tuta facultas pauperis. ⁊ iuuena. libro iiij. Cātabit vacu⁹ coram latrone viator. itaqȝ in diuitijs spes nullatenus cōsti tuenda est eo ꝙ in ipsis nulla est securi tas. Unde tibul. libro. i. Diuitias ali⁹ fuluo sibi congerat auroquē labor assi du⁹ vicino terreat hoste. et subdit. Me mea paupertas vita traducat inerti dū meus exiguo luceat igne foc⁹. Et idē libr. ij. Non me regna iuuant non lidi us aurifer amnis: nec quas terrarum sustinet orbis opes. hoc alij cupiunt li ceat michi paupe cultu securo vite mu nere posse frui Que oīa concludūt nul lam in terrenis fore securitatē. In qui bus tamen fere omnes spem suam con stituerunt. quamobrem in spe faluntur sua eo ꝙ in bonis eternis consolationē

sibi affuturam non prestituūt: in quorū spe omnis consolatio solidatur.

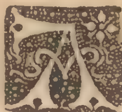
Capitulum sextū de perpetuitate anime et de spe vite future.

Anima de nichilo creatur et non educitur de potētia materie: plures putauerunt heretici dicentes animam cum corpore generali naturali semine corruptoqꝫ corpore corrumpi. itaqꝫ post hanc vitam nullaꝫ aliam sperantes. lubricitatem atqꝫ voluptatem summam felicitatem crediderunt. Cuius opinionis fuit aristipus vt in pluribus passibus narrat aug. de ciui. dei De talibus loquitur tul. li. ij. de tusculanis q̄stio. Uides inquit non nullos pecunie cupidine et glorie multos libidinum seruos. Et policraticus. lib vij. ca. i. Mundum dimensi sunt nature varias scrutati sūt causas et quasimola gigantea intumuerunt induxerūt qꝫ bellū gratie dei. sed deiecti sunt dum alleuarent: vnde ad romanos primo. Deus illis manifestauit: et tñ euanuerunt in cogitationibus suis: et obscuratum est insipiens cor eorum dicentes se sapientes stulti facti sunt. mirum enim si philosophi post hanc vitam naturali dictamine dicere teneantur animā non perpetuari. Mirum insuper si post hāc vitam alia non debeat sperari qꝛ legebam nuper aristol. ib. de pomo dicentē animam virtuosam suo debere creatori coniungi: hoīeqꝫ viuente affirmant animā incarcerari. Item plato in thimeo dicit ꝙ anima ad hoc coniuncta est corpori vt scientias et virtutes ferantur. Si autem venerit cum fenore magno a suo creatore benigne suscipiet: si aūt non religabitur ad inferna. Ex his ergo cōcluditur ꝙ naturales philosophi dicere tenentur animam humanam creari: et de nichilo fieri: et ex consequenti ipsam perpetuari. Pro cuius āpliori declaratione quattuor occurrant rationes. Prima ratio est: qꝛ anima intellectiua est indiuisibilis ergo est incorruptibilis consequentia clara est: qꝛ indiuisibile non potest alterari vel attingi ab aliquo corporali et antecedēs patet per aristo. iij. de anima dicentem ꝙ intellectus est simplex immixtus et perpetuus. Item patet ratione: qꝛ anima intellectiua est locus specierum vt dicitur. iij de anima. Si ergo species locū non occupant vt deducitur. sequitur ꝙ anima est indiuisibilis in qua recipiuntur qꝛ quicquid recipitur ī aliquo recipitur admodum recipientis. Sed ꝙ species non recipiantur occupatiue satis patet. Quis enim tā hebes ē vt dicat species seu conceptus humanos locum occupare? Nam tunc dicere oportet virum multum sapientem nō posse sapiētiorem fieri: qꝛ sui conceptus totalem eius animam occuparēt. Itaqꝫ noui conceptus non possent superaddi qđ dicere ridiculosum est. ideo dicebat actor sex principiorum. ꝙ anima nullum locum occupat. Secunda ratio est quia anima libera est eo ꝙ habet liberum arbitrium: vt patet per boetium. v. de cōso. Ergo non subest influentijs superioribus. et per consequens non est corruptibilis. Nam si eis subesset: tunc etiā tanꝙ brutum scđꝫ diuersitatem influētiarum necessitaretur: cuius oppositū experitur. Ideo sene. in suis tragedijs li. iiij. narrat qualiter omnia ētiā naturalia incerti legibꝰ stabilitas sūt quas non possunt relinquere. homo vero nullas habet leges quas infringere non possit. Concludamus ergo cum aristotele. primo de anima ꝙ anima seu intellectus est quid diuinum et immortale. Tertia ratio est qꝛ anima seu intellectus reflectitur supra se qꝛ experimur ꝙ anima cognoscit se: cognoscere per actum reflexum quod nō potest facere

aliqua virtus seu potentia organica vt corporalis. ergo anima ē res spūalis et consequenter incorruptibilis. ideo dicit aristo. ij. de anima ꝙ intellectus ē separat⁹ ab aliis potentiis sicut perpetuum a corruptibili. Quarta ratio est: quia iusticia est virtutū preclarissima vt dicitur. v. ethi. Debet igitur maxime conuenire primo enti. cum ergo experimur in vita presēti plures impios sublimari ꝛ iustos calūniari ꝛ opprimi ponenda est vita post hāc vitam in qua iusticia vnicuiqꝫ fiet aliis enim dicere oportet vniuersum per iusticiam nō regulari atqꝫ supremum iudicē iusticia non illustrari qḋ incredibile apparet. Ex his ergo rationib⁹ concludere possumus animā esse perpetuam: aliamqꝫ vitam post istam debere sperari. Ex quo sequitur ꝙ anima de potentia materie non educitur sed potius de nichilo creatur. vt prius notabatur. Ideo dicebat themistius philosophus: ꝙ inter omnia mirāda in rebus naturalib⁹ mirandum est de anima. Hoc enim narrat cōmentator auerroys primo de anima. His rationibus tamen nō obstantibus plures in speculis vanitatis mundum vt paradisum elegerunt qui similes sūt tygridi. de qua narrat Plinius naturalis ꝙ a venatoribus per specula frequenter decipitur. vnde venatores catulum suum sibi volentes auferre in via specula ponunt cūqꝫ venatores catulum suum deportant ipsa tygris venatores insequitur: sed in via specula inueniens in eisqꝫ suam similitudinem prospiciens catulum suum putat se inuenisse. sicqꝫ catulū suum perdit et deportari permittit. Similiter faciunt mūdi amatores: qꝛ leticiam vanam cū habuerit paradisum inuenisse credunt ꝛ ita catulū scilicet animam eis collatam damnari permittunt. Venatores scilicet demones humanam fragilitatem cognoscentes eorū oculis specula mūdane ꝛ hūane vanitatis preponūt: vt in eis delectari atqꝫ quietari studeant celsamqꝫ felicitatem acquirere pretermittant.

Capitulū septimum de charitate ꝛ bona amicitia.

Amicitia omnis boni exordium est si bona fuerit. tūc bona vero est si inter bonos extiterit. Aliis enim amicitia nuncupari non videt que amicicia preciosissimū gen⁹ est diuitiarum. Inimicorū autem fedus non preciosum sed vile est. Ergo amici fieri studeam⁹ amiciciaqꝫ in christo sit. Tūc enim prosperabimur in spiritu mutuis monitionib⁹ ꝛ orationib⁹ ꝛ in corpore mutuis subsidiis atqꝫ adiutoriis: tūc eadem erat voluntas idem desideriū. Quid enim meli⁹ aut optabilib⁹ his. quamobrem sene. epistola. iij. dicit ꝙ vbi est idem velle ꝛ idem nolle ibi dulcissimum manere est. quoniā concursu sensuū ꝛ vnitas voluntatū tā ꝙ riuuli amicitie scaturisant. Unde Ambrosi⁹. iij. de offi. Custos inqt pietatis est amicitia que facit vt superior inferiori se exhibeat equalem inferiori superiori inter enim dispares nō potest esse amicitia. Plurimū tamen amicitia fallax est ꝛ in momento deficit. Et ideo ecclesiastici. xij. dicitur ꝙ non cognoscit amic⁹ in bonis nec inimic⁹ in malis sed lex amicitie hec est vt non pl⁹ vel minus velit diligi ꝙ̄ diligat: vt inquit tul. li. i. Nempe beatus august. li. iiij. confessionū vex amicū se habuisse narrat. Unde ipo mortuo plangebat eū dicens quod perdiderat dimidium vite. Et ibidem concluditur ꝙ non est vera amicicia nisi fuerit conglutinata charitate. Hui⁹ enim amicitie christ⁹

exemplum dedit. luce.xxii.dicẽs. Non dico vos seruos sed amicos. seneca epistola.ciii. Quendam plangentẽ filium redarguit dicẽs. Quid inquit faceres si amicum perderes: ex quo paruulum incerte spei sic plangis: quasi diceret ꝙ filio preferendus est amicus si verus fuerit. Sicut tamẽ dicit tullius libro primo de officiis. In amicitia nulla pestis maior ẽ ꝙ adulatio ꝛ vitiosa simulatio que verum iudicium tollit ꝛ amicitiam adulterat. vnde augusti.x. confessio. dicit ꝙ amici adulantes amicitiam peruertunt ꝛ inimici litigãtes plurimũ corrigunt. Nec tamen amici sunt quorum bona diuiduntur: quoniam sicut dicitur.ix.ethi.ꝛ commentator ibidẽ. Amicis est anima vna et omnia cõmunia. nec est amic⁹: nisi amico cor suum prebeat vt ponit tul. vbi supra. ꝛ augu.ii. confessio. dicit ꝙ amicitia dulcis est propter bonitatem animoꝝ: ꝛ qui amicus est amico omnia communicet. Prima tamen lex amicitie est. vt ab amicis honesta petamus. inquit tul. vbi supra: vnde valerius libro.iiii.ca.vi. de pluribus narrat quoꝝ vnus ꝓ alio hostibus se obtulit. Item narrat de duob⁹ qui dicebanẗ damon ꝛ pithas: q̃liter cũ dionisius tyrãn⁹ voluit vnũ occidere alius exposuit se morti qđ cũ vidissꝫ tyrãnus admirat⁹ suppliciũ remisit. Nã ꝛ augu.iiii. confessio de amico loquẽs dicebat. Nescio iq̃t an vellẽ ꝓ illo mori. Similiter enim legitur de horeste ꝛ pilade ꝙ magis eligebant silʼ mori. ꝙ non simul viuere. Etenĩ si attendamus homo ex natura amicari debꝫ quoniã dicit seneca li.iiii. de benefi. Hominem non faciunt vngues neqꝫ dentes terribiles sed nudus natus est: vt nulli videatur inimicus. ꝛ ibidem concludit ꝙ societas dedit homini dominium animalium ꝛ imperium gentium. His itaqꝫ sermonib⁹ patet ꝙ vtilis sit societas atqꝫ amicitia quamplurimi veteres habuerunt. Unde fertur de duob⁹ mercatoribus qui ita se dilexerunt: vt vnus eorum qui egiptius erat vxorem propriam pulcherrimam alteri amico relinqueret: eo ꝙ ipsius amore langue bat: quam tamen vxorem ipse egipti⁹ nunꝙ cognouerat. In processu vero tẽporis contingit egiptium propter homicidium morti condemnari quod sciens amicus qui beneficium susceperat venit dicens homicidiuꝫ fecisse: ꝛ loco illius se moriturum obtulit: malebat enim ꝓ amico mori ꝙ amicum mori ir remuneratum. ideo sapiens dicebat: si inueneris amicum fidelem sit tibi sicut anima tua. Sed reprobandi sũt hi qui amicos querunt vt ab eis illicita obtineant. Ueruntamen teste tul. lex amicitie est vt nõ rogemus turpia nec faciamus rogari. Sunt etiam redarguendi qui omnes putãt amicos. ideo sapiens: multi inquit sint tibi pacifici: vt vnus sit cõsiliarius ex mille. s. amicus tuus de quo attẽdens ꝙ bonus sit. Nã maximũ genus infortunii scias tibi cõtigisse si de peruerso amicum facias: aut si amicum te habere putes cum nõ habeas. Sed nunquid experimur malos frequẽtius ceteris amicari: ferunt noriqꝫ federe sibi inuicem adherent ꝙ plurimi quorum fama virtuosa ꝓmulgatur. Ueruntamen teste tul.iii. de officiis. In malis fictio est. in bonis vero amicitia. Unde aristot.viii.ethi. describens tres species amicitie ostendit ipsas consistere in triplici genere boni. Omnis ergo amicitia in bonis ẽ. Unde august.iiii. confessionum. Statim post principium dicit ꝙ non est amicitia nisi inter hñtes charitatem. Qui ei non ex charitate se amant. sunt de numero eorum de quibus hiere.ix. dicitur. Omnis amicus fraudulenter incedit. tales non. charitate sed vtilitate sepius federantur iuxta illud ouidii de ponto.
Uulgus amicitias vtilitate probat.
Quãobrẽ talis amicitia mime durat aut saltẽ necessitatis tp̃e. vʼl cõiter non

pseuerat. Verū naturalis amicitia bñ pdurat. Nā declarat Arist o. viij. ethi. Fres se diligere mutuo debere: qz eandē naturā cōicāt. Et signāter illi qui i xpo fres sunt atqz legē xpianā professi sūt ille potissime diligere debēt qm fr qui iuuatur a fratre quasi firma citas vt inquit scriptura. Narrat enim valerius li. v. ca. v. q cū quidam miles i castris pompei alium quendam militem interfecit ipsūqz iacentem spoliaret statim vt suū fratrem germanum esse cognouit deos de tanta impietate victorie criminari cepit. Unde preciosa veste fratrem suum operuit mortuū z protinus eodem gladio suoquo illum iterfecerat pectus suum penetrauit. z sup corpus fratris sui se prosternādo flammis seipsum cremandū exhibuit. Idez etiam narrat aug. li. ij. de ciui. ca. xxvi. Insuper valerius vbi supra narrat de fabio qui triumphum victorie sibi oblatū respuit quia frater suus in illo p̄lio ceciderat. Si ergo xpiani ex lege z natura fratres sint pro seipsis merito certare debent. nullaqz discensio inter fratres debet oriri nam. li. vij. ecclesiastice hystorie ca. xxix. narratur de duobus q ipsi stagnū vnum commune haberent. sed concordes esse nō poterant vnde bella mortalia q̄ plurima cōmiserūt. Ad quos diuina prouidēte gratia greg. cesariensis peruenit. et vidēs fratrum furiaz pro modici stagni diuisione sic dicebat. Nolite o filij rationales animas vestras pro mutis animantibus scilicet pro piscibus violare: nequeso fraternam pacē cupiditas dissoluat. Et subditur ibidem, p oratione fusa aque illius stagni euanuerunt. z vbi erat stagnum vsqz in hodiernum diem campus habetur. Sic etiaz ipse postulabat ne fraterna pax dilueretur. Insuper narrat pompeius li. ij. q xerxes se debere regem esse affirmabat. sed cum frater suus obsisteret ipsi pariter causam ariferno paterno suo commiserūt qui cognita causa xerxen preposuit. cuius fr cōtēt⁹ extitit. Itaqz oē litigiū sopitū fuit muneraqz sibi iuicē dederūt. Merito igitur icrepādi sūt xpiani q p filio⁹ tota die pugnāt nec fratrē liberare: sz potius inuadere petunt.

Capitulum octauum de vera amicitia z de eius vtilitate atqz fidelitate.

Teste tullio de amicitia. Amicitia oībus rebus humanis p̄ponēda est nichilqz est nature tā aptum tāqz cōueniēs adres, psperas vel aduersas quanta sit vis amicitie. z subdit. Est aūt amicitia nihil aliud nisi oīm diuinarū humanarumqz rerum cū beniuolentia z charitate cōnsēsio. Idem tulli⁹ in rethorica scda. Amicitia est volūtas erga aliquem bonarū rex illius ipsius causaqz diligit cuz pari volūtate. Ex quo aperte apparet q amicitia paritatē sēp p̄tēdit. Vñ secūdus philosophus. Quid est amicitia. equalitas aīox. Quid amic⁹ desiderabile nomē. hō vix opparens infelicitatis refugiū idesinēs felicitas. Nempe amic⁹ raro iuenitur. i penuria, ppiciat z idesinēter amicat. Alias enim amic⁹ nō est. Aliqui aūt amicos se dicūt cum bona dederūt quedā sed amic⁹ nō esni si teipsū animūqz dederis. Vñ seneca li. vi. de benefi. Nescis q̄tum sit amicitie p̄ciū si nō intelligis te ei datuz quē diligis. Rē seculis rarā que nō alicubi magis deest q̄ vbi creditur abundare: qz sepius creditur amicitia magna vbi nulla est. Veruntamen amicitie mun⁹ omnium virtutum munera confert z q̄ duo sunt ad vnum redigit mirabiliqz paritate dispares vnit. Unde calcidius in phemio super thimeo platonis. Tanta vt opinor est vis amicitie q parificat res ex se diuersas. cum alter ex amicis alteri voto complaciti operis administrat effectū nam amicitia mul

tos dispares coadunat. Nec tamen vera est amicitia eorum qui quosdã stulte diligũt. itaqȝ volendo amicitie donum exhibere seipsos damnificant et concutiunt quos redarguens catho sic ait.
Dilige sic alios. vt sis tibi char⁹ amic⁹
Sic bonus esto bonis ne te mala dãna sequantur. Talis igitur absit amicitia se ꝑ vera ꝛ discreta nõ pretermittatur: quia teste eodem cathone. Utilius regno est meritis acqrere amicos. Et hecaton stoicus quicquid profeci hoc est ꝙ amicus eẽ cepi. Nil igitur amicitia vtilius. nil in rebus humanis desiderabilius. vñ quintilianus causa. viij. Nõ reperio in rebus humanis aliquid prestantius amicitia. Et subdit. Quid eẽ fore humano generi felici⁹: ꝙ si oẽs possent esse amici. Omnia enĩ mala discederẽt. Unde in prouerbijs sapientũ dicitur. Quid dulci⁹ ꝙ habere amicũ cuȝ quo omnia audeas: quẽ sic credas vt te cui sic loquaris vt tecuȝ. multi tales amicos habere voluerunt et ipsi tales esse nõ possunt. vnde. tul. li. de ami. preallegato cõsimilem ponit sententiã Rursus parȝ amicis prodest nisi amicorum constans et fidelis adhesio fuerit: vnde seneca in thieste. quos ver⁹ amor tenuit tenebit. vnde. august⁹ cesar amicitiam non facile amisit sȝ ꝯstãtissime retinuit vt refert Suetoni⁹ li. secũdo. Nam amicus non est qui cito deserit amicũ nec amic⁹ qui de amico cito male iudicat. Tul. li. de amicitia boni viri ꝛ sapientis est hec duo tenere in amicitia primum est ne quid fictum aut simulatum sit: nam aperte odisse magis laudabile est ꝙ occultare sniam. Deinde suspitio nõ debȝ esse nec existimare aliqd ab amico esse violatũ. Nẽpe cũ suspicatur iaȝ amicũ hr̃e nõ arbitratur. Heu quot sũt verbales amici q̃ tp̃e necessitatis recedunt qui nullũ diligũt nisi quãtũ bñficia suscipiũt. Cũ valerius libro. iiij. dicat Sincere fidei amici p̃cipue in aduersis rebus cognoscuntur.

In quibus q̃cq̃d p̃stat a cõstanti beniuolẽtia ꝓficiscit. nã gratũ bñficiũ ẽ qđ mercedis suspitione caret. Absit tamẽ vt aliquis credat amicorum occasiõe se peccare posse aut obsequendo ea debere agere que prohibentur. nam teste tul. li. de amicitia. Nulla est excusatio peccati si amici causa peccaueris nõ debet ergo in malis amicus obedire amico. vnde valerius libro vi. capi. iiij. narrat ꝙ cũ rutilius amico indigna petenti nõ obediret. tunc amic⁹ dicit. Quid mihi est opus amicitia tua. si quod rogo nõ facis. Cui rutulius immo quid mihi tua. si propter te aliquid in honeste factur⁹ sũ. ideo catho dicit. Quod iustum est petito vel quod videatur honestum. Nam stultum est petere quod possit iure negari. Nõ ergo exigit amicitia crimĩa pro se mutuo committi nichilominus teste claudiano in maiori multis delicta fuere nexu amicitie: qꝛ scilicet multi amicorum occasione peccauerunt. Hoc tamen absit quia teste tullio de officijs: amicis non tribuere quod recte possis ꝛ tribuere quod non sit equum contra amicitie officium est itaqȝ saluo cõscientie iure amicus amico succurrere debet: ea postponendo q̃ possessio continet terrena. Unde sidonius li. ij. non magis cordi esse debet. aut voluptati ager cum redditib⁹ amplis ꝙ amicus aut vicinus sibijpsis equalis. Omnis enĩ amicitia paritatẽ pretendit. Si ergo par est amicus tibi quomodo p̃põas amico tuas opes. si te sibi parem plus opibus diligas. Hoc enĩ si feceris nec paritas nec amicitia est. cum galterus in alexan. libro. viij. dicat ꝙ inter equalas: ꝛ iter pares est nodus amoris. Diligamus ergo animo equo amicumqȝ moribusqȝ sanũ eligamus. ne vitiorum eminente turpitudine amicitiam iure deserere oporteat. Nam quod honestum est, amare natura postulat: quod autem obliquum diu diligre rationi molestum est vnde.

tul.li.ij.de officijs quia iquit idipsum quod honestū de corūq dicimus per se nobis placet. Idcirco illos in quibus hoc esse arbitramur :naturaliter dili=gere cogimur.li.d amicitia nichil ē tā aptum nature tanq̄ cōueniēs sicut amicitia. Sed hanc scio debere in solis bo=nis esse. Sed precor vereantur qui ve=re amicitie fedus seruare recusāt. Nā minime attendunt quomodo diligant dummodo eius quem diligunt sub ti=tulo proficiant.nec attendunt si bonus sed si diues et in obsequijs prodigus. Ea autem que possident ipsorū ita sūt vt communicare non audeant.nisi communicando sua bona ampliari videāt amicorum tamē omnia debent fore cōmunia Terenti⁹ i adelphis vetus ver=bum hoc est communia esse amicorum inter se omnia.et salustius in catilina. Idē velle.τ idem nolle ea demū vera amicitia est. Itaq etiam si quis a cul=pa vacuus in amicitiam prauorum incideret quotidiano vsu atq illecebris faciliter similis ceteris efficitur. Caueat ergo qui amat vt quem diligit bon⁹ sit.in malo enim amicitia non est. Vñ idē salustius in iugurtino. Omnes ea=dem cupere eadēq odisse inter bonos amicitia.τ inter malos est :;et non amicitia. Quomodo enim amicitia esset ex quo peccatum eos copulat? Nempe vnum vitium aliud trahit.et si auarus fuerit amicus forte superbus erit si.autem superbus ira superueniet.ecce q̄=lis amicitia.nulla eni est ex q̄ peccato maculat. Quis em diuisit āgelos amicos supbia. Quis p̄ mos fratres auaricia. Sic τ plures q̄ putant amici simili=b⁹ ex causis dissoluunt. Nā inter amicos debz fore charitas sine temeritate cōmunitas sine cupiditate.vñ sene.epistola.xlviij. Cōsortiū rerū omniū inter nos facit amicitia.τ subdi.t Oia cū amico cōmunia amic⁹ habebit. Nā pitha=gorícorū opino fuit amicorū oia ēē cōmunia et amicū esse alterū seipsū vt refert hieroni.cōtra rufinū. vnde ouidi⁹ iiij.de tristibus. Di duo corporib⁹ mentibus vnus erant τ loquit de amicis.τ arator li.ij.reperit in diuersa trahens cū spiritus efficit vnum que vnitas ex cōcordia venit. Cōcordia vero in bonis est.vnde prosper.l.epigrāma. Morib⁹ iniustis pulchra est cōcordia pacis. O igitur posco iquiram⁹ quo pacto que=at vera amicitia vendicari. Audiamus ouidiū.li.iij.de arte ita dicentem. Ut ameris amabilis esto. dulcibus est ver=bis allicendus amor. Unde matheus libro de thobia. Est brauio dign⁹ amoris amor. τ hecatō. stoic⁹. si vis amari ama Ex qb⁹ apparet q̄ nullo laqueo amor tam cito capitur sicut amore qui obse=quiorum dulcedine conseruatur . vnde cathato. Uincere cum possis interdum cede sodali. Obsequio quoniam dulces retinentur amici. Ira odium generat concordia nutrit amorem. Sunt quidā qui ferre decet patienter amicum. Itaq mutuis patientijs amicabilis con=uictus seruatur: verbisq beniuolis exhortationibus τ iustis increpationib⁹ inter sapientes amor solidatur. vnde tullius libro primo de officijs Uita victus consilia sermones exhortationes interdum. τ obiurgationes maxime ī amicitijs vigent. illaq est iucundissi=ma amicitia quā similitudo cōiugauit nec mireris si libeat redarguere te amicum.quia redargutio amore prolata sapienti placet. Ceterum sciscitemur cur inter homines amicitie parent. Aut enim homines sunt quales non fuerunt: aut veteres sicut nec presentes se mutuo dilexerunt quod absit. Quod igitur dicendum libeat non occurrit nisi q̄ imparitas est volūtatū et distinctio desideriorum amicitie detrahit. Nam teste oratio in suis epi. Oderūt hylarē tristes tristēq iocosi. Sedatū celeres agiles grauiūq remissi. Potores bibu

li media de nocte valerni. Mlerunt porrecta negantē pocula. itaqꝫ gulo si abcenos non amant nec lubrici castos.
Quamobrem appetitum varietate cōfūditur amor. Impiis ergo non est fedus amoris exhibendum eo ꝙ contrariū amori impedimētū habēt. vñ plautus in aulularia. Conuētus bachorū ⁊ ioca friuola non quero vt amorē pariāt vtinā nichil odiosū darēt. Talibꝰ igitꝰ ineptis desiderijs vere delectatiōi contradicitur sepe. Rursus aiaduerte frequenter quosdā fore amicos nō hominū sed murenū. Hi sunt sodales non amicitie. sed fortune de quoꝝ amicitia inquit seneca ep̄la .ix. Qui vtilitatis causa assūptus est tādiu placebit ꝙ diu vtilis fuerit. Nā circa diuites amicoꝝ turba circūsedet sed circa euersos solitudo est: qꝛ tales fugiunt amici vbi ꝓbātur. vnde varro in sentētijs suis. Si vis amicū expiri calamitosꝰ fias ⁊ qui tul. ca. xv. Nescis inquit an diligat qꝫ experimenta nō habet nisi felicitas. plures enī in felicitate diligunt. sed adueniente infortunio disperant: quia deest fortuna gratia cuius amabant. boe. de cō. li. ij. Quecunqꝫ felicitas amicum fecit infelicitas faciet esse inimicū nulla pestis efficatior ad nocēdū ꝙ familiaris inimicus Nā causa deficiēte amoris nimiruꝫ si defficit zelus antiquus. Nam tarquinius exilio datus tunc primo cognouit quos fidos habuit amicos. In prosperitate enim non cognouerat vt narrat tul. li. de amicitia. De talibus ait oui. lib. de ponto. Uulgus amicitiā vtitilitate probat. Reuera tñ ꝓut dicit deē oui. Turpe sequi causam ⁊ fortune credere amicū. Et nisi felix esse negabit eū. vnde ouidiꝰ id in exilio positus lib. de tristibꝰ suis amicis dicebat. Uix duo tres ve michi de tot supestis amici. Cetera fortune non mea turba fuit. Illud amicitie: sanctum et venerabile nomē. Re tibi pro vili sub pedibus iacet. Donec eris felix multos numerabis amicos Tempora si fuerūt nubila solꝰ eris. et petronius. Cū fortuna manet vultum seruatis amici. Cum cecidit turpi vetitis ora fuga. O qualis amicitia reuera ficta est nulliusqꝫ precij sollicitudine querenda est: nam teste catho. Una dies qualis fuerit monstrabit amicus. Prochdolor tamen vt dicit matheus in libro de thobia. Fluctuat ad censum venalis amicus: egenum nec virum efouet nec fabricatus amor. Martialis cocus hic quem mēsa tibi quem cena parauit amicum. Aprum amat et pullos ⁊ semen et ostrea nō te. Tam bene si tener est noster amicus erit Tales enim amici sunt empti cij. sermonibusqꝫ tantummodo coniunguntur. Mente ver o vel factis minime adherent. vnde tullius lib. ij. Ne vos decipiant pendentia brachia colo: Ne capiat blanda sordida lingua prece: quia scilicet a talibus cauendum est. Unde sedulius in carmine pasca. libro quīto Traditor inmitis fere proditor impie latro Quid sanum simulas et amicum fraude salutas. Heu quales ꝙ ficti amici. Nam presentibus fauent ⁊ post tergum insidiantur. Horatius in libro sermonum. Ab sentem qui rodit amicum qui non defendit alio culpāte sodales fingere qui nō vita potest commissa tacere nequit: hic niger est: tunc tu romane caueto. Nam cauendi sunt qui nec secretum tenere sciunt nec assistere laudibus nisi presentibus eis. Consimiliū itaqꝫ discedat amicitia quorum finis interius est. Unde tullius libro de amicitia. Precipiendum est bonis: vt si i prauorum amicitias ignoranter ciciderit ne existime nt ita se alligatos vt ab amicis in re publica peccantibus non discedant qꝛ nulla tenēda ē amicitia que recto nō cōiungitꝰ fini. Cūm autē finis deꝰ ē gratia cuiꝰ ce tera debent amari.

Capitulum. ix. de correctione charitatiua.

Non est amicus q̄ peccantem amicum non corrigit. Amicitia ei i christo esse debet: sed nō est i xpo sic peccata libenter pmittit. vnde catho. Cūq3 mones aliquē nec se velit ipe moneri. Si tibi sit car⁹ noli desistere ceptis. Q̄ō nosti factum nō recte noli tacere. Ne videare malos imitari velle tacēdo. Vulnera dū sanas dolor ē medicina doloris: q2 teste hor. i epist. Et neglecta solēt icēdia sumere vires q2 scilic3 peccata de facili crescūt ideo tul. li. de amicicia. Monēdi inquit sūt sepe amici obiurgādi: sic tamen vt monitio acerbitate z obiurgatio contumelia caret: z tunc beniuole fiūt. Verūtamē mos ē hodie plurīū corrigi nolle. Ipsis enim veritas est odiū. iuxta illō terentij in andria. Obsequiu3 amicos veritas odiū parit. maxima autē i eo est culpa qui fraudem querit z qui scilicet veritatē spernit. salustius in iugurtino. Odiū querere extreme dementie est. Illi vero odiū querūt qui veritate audita correctiōis charitatiue sub p̄textu impatiēter audiunt nec reputant amorē nisi eo℞ faucaŕ etia3 illicite vó luptati. Verūtamen qui fidelis amic⁹ est a correctiōe charitatiua nō desistat iuxta illud senece. ij. de clemētia. Malo inquit verbis offēdere veris q̄ adulando placere. Veruntamen correctio charitatiua frequenter ab amicis pretermittitur: atq3 curā de alijs minime habent. Dicunt enim in cordibus suis quid michi quid alij agant iuxta illud terentij. At quid aliena cures que ad te non pertinent. Alij vero corrigere p̄termittunt q2 ipsorum amici suscipere correctionē recusant sed minime recusare debēt. Omni enim tempore correctio bona est. Tunc enim beniuola dicitur quando asperitati aliqua dulcedo miscetur. Unde in prouer. sapientum dicitur obiurgationi semp aliquid admisceas blandicie℞ zelum q3 dei cōmemores z in te peccantibus miserearis: sed plurimorum aures clauserunt: z veritatem ab amicis audire nequeunt. Utinam attenderent illud Senece epistola. xxv. ad lucil. Mutua inquit emēdanda sunt vitia nec amo illum si proficere non curo malo enim michi successum zc. q̄ fidem decisse. ideo tullius in oratione pro celio. Admoneo enim te vt a rerum turpitudine caueas z ne in alterum [illegible] cum dixeris dixisse erubescas [illegible] quis audebit amicum aut alium redarguere. nam mundi tanta superbia est vt nullus redargui velit: non solū priuatim aut personaliter quinimmo ea que publice dicuntur in opprobrium delictorum plures male accipiunt: et pro seipsis dici paralogisant. contra quos plautus in aulularia. Nemo inquit sibimet arbitretur dici q2 nos dicim⁹ populo neq3 sibimet causam constituet communem ex ioco. Aduertant autem alios qui corrigere petunt ne corrigendo eū tangant que3 nouerunt corrigi non posse. obstinatis enim predicare non prodest. Fortassis enim eorum peccata crescunt eo pacto quo commemorantur et peccandi voluntas et reprehensione frequenter illis accrescit iuxta illud ouidij. li. de pūto. Vulneris id genus est quod cum sanabile nō sit non contractari tutius esse puto. Curādo fieri quedam maiora videmus vulnera: que melius non tetigisse fuit. vnde idem libro secundo. de tristibus. Eripit interdum modo dat medicina dolorem. itaq3 correctio nō omni tempore prodest: sed persona et mensura consideranda est. Ubi tamen quis amicum sentit corrigere non desistat: etiam si moleste capiat quod ei dicitur. Durus enim animus assiduis correctionibus ad lachrimam quandoq3 inducitur. ipsiusq3 furia correctionis acerbitate moderāda ē: iuxta illō ouidij primo de reme. Dū furor in cur

su est curreti cede furori. difficiles adi tus impetus ois habet. et subdit Impa tiens anim⁹ nec adhuc tractabilis arte respuit: atq; odio verba monentis hz. Et ideo sequit. Aggrediar meli⁹ tunc cu sua vulnera tagi: ia sinet et veris vocib⁹ aptus erit. Cu dederit lachrimas aimq; ipleuerit egru Ille dolor verbis et moderandus erit. Tpibus medicina valet: data tepore psunt. Et data non apto tepore vina nocet. Itaq; aliu cor rigere cupies: presertim amicu tempo ris opportunitate querat et mediocrez acerbitate obseruet: ne superbie signa culum aut rancoris maneriem contine re videatur: sed potius charitatiua et amicabilis perpendatur.

Capitu. x. de pietate.

Pietatem humana suadet natura. oes enim hoies vnius nature sumus. quamobrem penes omes pietatis opera sunt exhibenda Sene. in thieste. Nulla vis maior pietate vera est. quoscunq; enim verus amor tenuit: hos pie tas tenebit: quasi dicat q hi alios non amant nisi pietatis officio eos confoueant. Attendamus enim quoniaz qui pius est aliis pietatem pro seipso ipetrat valerius li. v. ca. iiij. et. v. humanitatis dulcedo et effrenata barbarorum ingenia penetrat et hostium oculos mo llit et inter districtos mucrones placidu iter reperit. Nulla iquit acerbitate for tune solis pedibus preciu chare pietatis euilescit. Unn ibidem narrat de mu liere quadam ingenui sanguinis que apud tribunal capitali crimine damnata triumuiro in carcere necanda tradi ta fuit: sed carceris custos mia motus no ea ptin⁹ strangulauit pfateq; mulieris filia ipsa audire pmisit: sic tn vt nul l⁹ cib⁹ ei exhiberet. Existimas futuruz vt media cosumeret. Transactis ergo plurib⁹ dieb⁹ mirabat carceris custos cur mulier no moreretur: sed curiosus obseruata filia aiaduertit: q filia suo vbere exerto famen matris lactis sui subsidio leniebat que pietas iudicib⁹ innotuit: et prefate mulieri veniam impetrauit. similisq; hystoria de quadam alia filia ibide narratur que patrem suum cimona consimili fortuna affectum pariq; custodie traditu atq; senissimuz pariter gubernauit veniaq; ei sua pietas conformiter impetrauit. Nil ergo magis propiciu vt delictor obtineatur venia q pietatis exercere opera: put charitas petit. Rursus idem valerius ibidem refert q cu rex darius ptra scithas impetu faceret: interrogauit eos per legatos quem finem fugiendi: aut quod initiu pugnadi facturi essent. responderunt nec vrbes vllas nec agros cultos habere pro quibus dimicarent sed cum ad paretu suoru monumenta venissent: sciturum quemadmodu scithe preliari solerent. Quo dicto imanis et barbara gens ab omi feritatis discri mine se redemit. Prima ergo et optima reru natura pietatis magistra est que nullo vocis ministerio nullo vsu li terarum indigens propriis viribus charitatem parentum liberorum pectoribus infundit. Si enim quis etiam loq nesciat. nichilominus a natura amare pietate docetur. vnde valerius vbi supra. Quis eni plaustris vagos et silua ru latebris corpora sua regetes in mo dumq; feraru laniati pecuduviuentes sic dario respondere docuit: quasi dice ret q natura que docet pietatem inue nire: et si no verbis: opibus tame. Que quide natura filium cresi loquendi vsu defectum ad protegendam patris inco lumitatem ministerio, vocis instruxit. Item pe inter omnes pietas esse debet et signater si cosanguineitas aut paren tela habeatur. vnde statius tebaidos. li. x. Prolis amor crudelia vincit pectora. et tul. retho. pma. Pietas est per quam sanguine coiunctis patrieq; beniuolis officium et diligens cultus tri

buitur. vnde petronius. O maxima rerum pietas hominum tutissima virt⁹ que pietas in hoste probatur: vt inquit oui. iij de tristibus. His ergo attentis erubescāt fideles in quib⁹ modica vī nulla pietas est. Fortassis em̄ gentiliū probatā pietatē nō imitātur: q2 nō solū pietatem negant his quibus inimicantur sed etiam quibs se amicari iactant qd fecisse veteres tyrāni legunt. Ualerius eni vbi supra ca. i. narrat q cū quidā adolescēs accensus esset amore filie pisistrati. atheniensium tyrāni in publico obuiam sibi factā osculat⁹ fuit. precāti ergo tyrāni suadebat vxor vt capitali supplico puniret. Cui tyrān⁹ si eos inquit qui nos amāt iterficimus: quid his faciemus quibus odio sum⁹. Hec em̄ vox ex ore tyranni de humanitate manauit. In hūc itaq3 modū filie tulit iniuriam: ac multo laudabilus suam. Rursus de eodem tyranno refert valerius vbi supra q cū tranpus eius amicus inter cenam sine fine conuitio eum lacerasset et insuper concitate temulentie impetu euectus os eius sputo resp sisset: nec tamen in vindictam sui valuit eum accendere. Quimmo suos filios violare patris maiestati subuenire cupiētes retraxit posteroq3 die trasipo se humiliante in pristinum fedus amoris eum sibi reconsiliauit. Ceterum idem valerius de pirrho rege refert: q cum audisset quosdam in conuiuio tarētinorum turpia de ipso loquētes per cōtrari cepit a quodam qui conuiuio interfuerat: qui respōdit. nisi inquit vinū nobis defecisset ista que tibi relata sūt p his que de te locuturi eram⁹ lus⁹ ac io c⁹ fuissēt. Quo dicto tā vrbana crapule excusatio veritatisq3 simplex confessio irā regis cōuertit i risū p̄fatiq3 regio clemētiā obtinuit. vt 7 tarentini sobrij gr̄as sibi agerēt. et ebrij bn̄ p̄carentur. Audiamus ergo pietatem id adeptaz fuisse q credulitas obtinere non solita est. Illi ergo se homines non dicāt qui pietatē humanitati debitā non habent nec debet putari magnitudo animi virtus sed crudelitas si omnes non fuerit pietas. vñ tulli. li. i. de officijs. Porro magnitudo animi remota pietate 7 cōiūctione humana feritas quedā 7 inhumanitas est. 7 idem li. iij. Sicu t quidā membra āputantur si languere 7 spiritu carere ceperint ne noceant reliquis partibus corporis. sic ista in figura hominis feritas 7 immanias belue a cōitāq3 humanitate segregāda est. Nā pietate cōditio humana obseruat. 7 indignat⁹ homo mitigat. Nā teste horatio in epistolis. Nemo adeo ferus est vt nō mitescere possit. His ergo cōcludat sermonibus. charitatis opus pietatē esse naturamq3 piettaem querere.

Ca. xi. de pace et concordia.

Charitatis filia pax est nec mutuo charisūt. q cōcorditer non viuunt. vnde tul. philipica. ij. Nullū armatorū presidium est nisi beniuolentia et charitate sit susceptū nomē certe pacis ē dulce 7 ipsa res salutaris nec est aliō q̄ trāquilla libertas. Illa tamē nō est reputāda pax q̄ vitijs cōsentit. vñ senec. lib. de moribus pacē habeto cū hominib⁹ cum vitijs bellum. fulgen. li. mitologiarum. ij. Sapientes viri maiorem cum vitijs q̄ cum inimicis pugnam gerunt. Nunquid ergo lamētandum occurrit. si vt plurimum pacem se habere dicant hij quorum voluntates cōsentanee sūt in malum. Quomodo eni pax erit vbi p̄nceps discordie diabol⁹ regnat. quō etiā pax est tecū. si tua voluntas tue rationi cōtradicat. si aliō vis 7 aliō te debere velle iudicas. In nullo em̄ scelere pax est. Rursus pacē habeāt q̄ rem publicam p̄spere regere petunt. Nam teste salustio in iugurtino. Cōcordia parue res crescunt discordia maxime dilabuntur. et varro in sententijs. Alij autē cōcordia mores et cohabitantium ani

mos format. Sapiēter igitur rem publicam non reguut. qui non nisi prelia querunt. Non suut enim querenda prelia nisi vt pax melior habeatur. Qui autem bellant vt pacem habeant non discordiam sed pacem querūt. quia si pacem haberent vtiqꝫ non pugnarent. eorum autē pugna via pacis est. Qui vero pugnant pace non inuenta dissipatores cōmunitatū sūt. Unde tul. li. i. de officiis. Quare inquit suscipienda quidam sunt bella ob eā causam vt sine iniuria in pace viuatur. itaqꝫ bellum suscipiantur vt nichil aliud nisi pax haberi videatur. vnde didimus ad alexādrū Nos bella non gerimꝰ sed pacē moribus non viribus cōfirmamus sola fortuna est aduersus quā sepe pugnamus et semper vincimus. itaqꝫ non cōtra pacem seu cōtra fortunam pugnabant sic enim pugnatiū scꝫ cōtra pacē praua intētio est. Unde merito a veteribꝰ mos vsqꝫ ad presentia tempora habetur. vt nullus pugnare liceat nisi tractatus pacis precedat. Unde tempꝰ ante pugnan sigitur in quo pars vna alterum alloquatur si autem pax inde haberi nō possit prelium consequitur. Si qui autem ad huiusmodi tractatum se flectere nouerint arbitrado se omnia obtinere posse nimirū si casus contingat illis. vnde iulius celsus in libro de bello gallico ipsiꝰ cesaris li. tertio. Jupiter duo inquit bella hoc vnum agendi de pace est. dū sibi vterqꝫ confidit ꝙ si alteri paululū fortuna tribuerit: vix vtetur conditionibus pacis qui superior videtur. nec equa parte contentus erit qui omnia credit se habiturum. Sed proculdubio qui pacem abnegat iure mereturruinam. Jlle tamen pacem non abnegat qui suo renūciare iure recusat. Aliquādo tamen vtiqꝫ melius est iuris partē relinquere ꝙ̄ sui occasione animas perdere quia pace nil melius est. vnde ꝓsper in epigram. Moribus in sāctis pulchra est coucordia pacis. Superuntur mundi prelia pace dei. et lucanus. li. i. Heu qui bella gerunt. ⁊ subdit. Jmpia et eternam ruperunt secula: et pacem ⁊ idem lucanus. li. ij. Minima rerum discordia pacez. turbat. li. x. Nulla fides pietasqꝫ viris qui bella sequuntur Uenalesqꝫ manꝰ ibi. fas vbi maxima merces quia scilicet plures armigeri. omne illud reputant eis licitum quod est lucribundum. Absit igitur discordia quecunqꝫ nobis quia teste catho. Jra odiū generat concordia nutrit amorē et prudentius pax plenū virtutis opꝰ pax summa laborum pax belli exacti ꝑcium qꝫ periculi nil placitum est sine pace deo. nec minus ad aram et subdit. Omnia perpetitur patiens atqꝫ omnia credit. nunꝙ̄ lesa dolet cuncta offensacula donat. Ex quibus apparet ꝙ vir sapiens est pacificus. Uiri autem pacifici munera deo placēt. litigatoꝝ nūꝙ̄.

Ca. xij. de vero ⁊ ficto amore

Dilectio ficta vel decipere queri vel saltem obsequi non intendit: quicunqꝫ tamē fuerit fictus amor proditor suspectus Absit ergo talis sed verus amor assistat quia singula verus amor iungit offensas mutuas cauet. obseqꝫs quoqꝫ impendere facit virgilius in bucholicis. Omnia vincit amor. et nos cedamꝰ amori. virgilꝰ de amore loquēs ait. Quid non mortalia pectora cogis improbe amor ouidi. in epistolis. Res est solliciti plena timoris amor. Credula res amor est. auribus interdum voces captamus Nempe qui amat sollicite placet et nocere timet protegere ꝗ̄rit. Unde ouidius libro sine titulo. Felix qui quod amat defēdere fortiter audet. Quid non amor improbus audet vt ponit idem ouidius libro de fastis. Pauci verumtamen bene amare sciunt. Raroqꝫ verꝰ reperitꝰ amor qm̄ amare ⁊ sapere vix a deo ꝯceditur vt. ex ꝓ10

ver.sapiē.colligit. Plures etenim ideo amāt: qꝛ preciū ex amore sperant. tales aūt nō hominē sꝫ eiꝰ munꝰ diligunt. qꝛ vt ponit oui.li. ꝑallegato de fastis. nō querit preciū vitam qui debet amare. et ꝓsper.i epigrām. Ancipitis vite qui vis superare labores. dilige quod sem per verꝰ amor debet: qꝛ scꝫ homo debet contētari de eo qđ amicꝰ habet nec debet ꝑtermitti amor si numerū copia desit. vnde teste sidonio in suis epistolis li.v. Perfecta dilectio non tam debet recolere quod officiorū soluerit ꝙ meminisse quod debeat. quia scilicet perfecta dilectio beneficiorum ꝗtitatem nō cernit: sed voluntate contentatur. nā teste matheo i thobia. Gratia dum nubit nature cum fructus amoris plenior est Nullus enī amor melior ꝙ ille cuius radix non est cupiditas. sed gratia que vtinam in xp̄o terminetur. vnde sedulius. Fortia vī vin. ła dedit peccati seua potestas. Dulci amor xp̄i fortia vincula dedit. Sed proculdubio ꝙ ꝙ teste philosopho omnia bonum aptant plurimoꝝ tamen in est non xp̄o sed vitiis amor. nam in quibus nutriti sūt hec dilgunt omnes. Si habeant ergo mali quod diligūt abutuntur amato. si autem careant tunc vitiorum flāma grādiori estuat amore. vnde et qui pauperes quandoqꝫ sūt absentia bona auidius cupiunt. et qui veteris actibus in posteruū coiquinari expectāt feruētiori amore licet prauo anhelāt. ouidiꝰ. iij de arte. Mora semper amātes incitat. ꝛ.li.iiij.metha. Tēpore crescit amor. quo magis estuat ignis ꝛc. et idē li. vi Nec capiūt inclusas pectore flāmas. Iste ē mūdanoꝝ amor ꝗ non clarescere sꝫ pallere facit. iuxta illud. ouidij ꝑmo de arte: Palleat omnis amans. hic est color aptus amanti. O vtinam a cordibus iste recedat amor non soluꝫ allicit: sed inficit. primo placet. Tādeꝫ displicet: magno labore vendicatur. ꝛ cum gaudio exiguo possidetur. talis enim ē omniū terrenorū amor. Discat ergo fidelis bona spūalia vere adamare. in quibus dum sperantur et non habentur: est plenitudo desiderorum et cum possidentur est amplitudo gaudiorum. Rursus discant homines mutuo se amare i christo. Alius enim amor cito deperit. Experimur enim tot in seculo se predicare amicos inť quos sola fictio ē. qꝛ eoꝝ amor nō in christo sꝫ vanitate ē. Amor aūt vanꝰ sē per ē fictꝰ ꝛ amor vanitatis mox decidere solet. Hoc ei amore liberi plures suos diligūt parētes: quoꝝ mortem fictis lachris plāgūt sꝫ vitā eoꝝ nō diuturniorē cupiunt de quibus seneca epistola.lxiij. Quis autem ferat hos: qui negligentissime cum amicos habeāt miserrime lugent nec amant quempiam nisi perdiderit. Ideo tūc effusius merentur quia verētur ne dubium sit an amauerūt. De ipsorum lachrimis inquit tulli. nichil lachrima citius arescit. ꝛ iuuenalis li.v.i satyra prima. Et maiore domus gemitu. maiore tumultu plangūtur nūmi ꝙ funera. nemo dolorem fingit i hoc casu vestem deducere summam contentus vexare oculos humore coacto. plorať lachrimis amissis pecunia veris. itaqꝫ tales amici nō diligunt: sed diligere fingunt. nec lugent pro amico: sed pro dāno flere videntur et dolere. sed hoc faciunt voluntario more. vnde oui.ij. de reme. Et flerent oculos erudire suos. et galterius alexandreidos vi. Leue tibi lachrime veniunt leniusqꝫ recedunt. et subdit. Impendunt lachrimas miseris arcentibus illis. qꝛ scilicet tales se ipsos arcent et cogunt vt fleant. vtinam tales seipsos primitꝰ flerēt eo ꝙ fingūt quod minime habēt. horatiꝰ i poetria. Si me vis flere dolendum est primum ipsi tibi Tristia mestum vultum verba docent. Nam homini ploratores stultis feminabus comparantur. vnde catho Femina dum plorat hominem superare laborat. Audiuimus ergo re

probandum amorem quorũ fletus pro amicis ficti sunt. et apparentes. sed eorum etiam reprobandus est amor quorum ficta sunt gaudia. De quibus tibullus: Heu ꝙ difficile est mutare gaudia falsa. Difficile est tristi fingere mente iocum. Non bene mendaci risus componitur ore. Nõ bene solicitis ebria verba sonãt. vñ sidonius in epistolis. li. v. Quasi inqt qdã barbarism⁹ ẽ mox fino iocũd⁹ ⁊ anim⁹ afflictus ⁊ tul. i. de officijs. Turpe ẽ valdeq̃ vitiosũ inre cõuiuio digna verba aut delicatũ aliquẽ iferre sermonẽ q̃ oĩa faciũt ficti amici i quibus nulla veritas est. Ualerius narrat de rutilio q̃ nolebat facere qđ cũ amicus suus facturũ rogabat q̃ nõ erat iustum. quapropter amicus hoc videns rutilio dicit. Quid michi ergo opus est tua amicitia quãdoquidẽ idnõ facis quod te peto cui rutili⁹. Sed qđ queso michi valet amicitia tua si ꝓpter te aliquid inhoneste facturus sũ. vnde narrat alfunsius qualiter vn⁹ philosophus. de arabia petijt a filio suo quod amicos haberet cui fili⁹ respõdit multos se habere. ⁊ tunc pater. Miror inqt quia iam senex sum et i tota vita mea non potui michi acquirere nisi vnũ solum. Petẽs a filio an ipe nõ magnũ reputaret multos habere: ⁊ dicẽs ei q̃ bonum est amicos habere probatos. sed ante est probare ꝙ amare. et ad probãdum amicos precepit filio suo porcum occidere: ⁊ occiso i sacum ponere fingereq̃ hominem esse quem occidisset ⁊c. Idem alfunsius narrat de duob⁹ mercatoribus vno de baldach: et altero de egipto simul manentibus in egipto. quorum egiptius volebat vxorem ducere quam tamen ille de baldach adamabat vbi vero hoc sensit egipti⁹ vxorẽ ei dimisit cum dote sua: malens vxorem perdere ꝙ amicum. Paulopost ille de baldach repatriauit secum ducẽs vxorem suam: et diues maxime effect⁹ est. Alter vero in tantam paupertatem deuenit: vt hostiatim panem quereret et panem querendo peruenit vsq̃ ad illum locuꝫ vbi ille de baldach manebat ibiq̃ intrauit ecclesiam et eo dormiẽte ante hostium ecclesie: homo quidã interfectus fuit. et dũ homicida nõ inueiretur: ille per suspitionẽ captus: confess⁹ ẽ homicidium. mallens mortem obedire quã diu tãtam sustinere miseriã. Uerum ipsum amicus suus de baldach cognouit dum ante iudiceꝫ adducebatur ad condemnandum alta voce exclamãdo ꝙ ipse iterfecerat hominẽ alter autem ex oposito instabat se fecisse. quaꝫ pijssimam altercationem videns ille q̃ homicidium veraciter commiserat cõpunctione tactus. et videns innocentes condemnari velle: narrauit veritatem: ⁊ iudex vbi factum scire conspicit propter amicorum necessitudinem homicide indulcit.

Capitulum xiii de adulatiõe que est ficta amicitia.

Adulatio veritati inimica est et omnis adulator verbo vel nutu mentitur. ideo veteres sapientes non solum adulari: sed etiam adulatores nũcupari timuerunt. tul. in rhethorica. ij. Nolo esse laudator ne videar esse adulator. et socrates. Presentem minime laudare decet. Nam adulator est diabolo blãdus et syreni mortifere comparatur. nam blanditur auribus et interitum querit. vnde seneca li. viij. de naturalibus questionibus: adulatoribus latus nõ prebeas. sunt enim artifices ad captando superiores. Hoc enĩ habẽt adulationũ blandicie ꝙ etiã cuꝫ reiiciũtur placẽt: ⁊ ad id iã dementie venimus: vt q̃ parce adulatur ꝓ maligna fit. Ipse tamẽ seneca adulari respuebat ipso dicente: si de clementia malo inqt veris offendere ꝙ mali adu

lando. placere. Raro enim hec simul cõtingunt vt eadem vox sit dulcis et solida teste ipo seneca i declamationibus li.iij. Qui vero sapiens est adulatorib⁹ minime credat fictis enim sermonibus adulantur homines: sicut pretextu pabuli hamo capiũtur pisces. vnde pretonius adulatores ficti cũ scenas diuinuz captant. nichil prius vel posterius mediãt q̃ id quod grauissimum adulatoribus putant fore. Sidon i episto. li. iij Sectator epularum laudabilem pfert sẽtentiam. non de bene viuente sed de bene pascente. tales eni cum aliquid volunt pri⁹ laudãt postmodũ postulãt. vnde varro in suis sentẽtijs. Adulationis spẽs ẽ cũ laus postulationẽ precedit. Vtinã tales ficti adulatores nõ eẽ. it nã errores i pncipibus gñant suoqz veneno suaui: aspidis more mori dormitãdo cogũt per suũ venenũ scz orõnem blandam quo veneno pasci diogenes recusauit. vnde narrat valerius maximus q diogem olera lauanti aristipp⁹ dixit. Si dionisio adulari velles ista nõ esses velles dionisio adulari non curares. Rursus philosophus quidam dictus psensius. qui fuit nepos platonis ex sorore adulatores contempsisse legitur. Unde cuidam adulanti sic dicebat Nihil inquit proficis cum te intelligaz et merito qm teste prudentio latitat lupus ore cruento: lacteolam mentitus ouem sub vellere molli. Nempe quicquid adulatores dicant decipere nichilominus semper intendunt quorum in pia ver bositas in peccatis detinet multos. vnde prosper i li. epigram. Ligua assentatrix vicium peccantis aceruat et delectatum crimine laude linguat. Mirum igitur cur sapiẽs talibus mẽdacibus credat. Sed mirabilius si qs ex laude se turpitudinis gloriã accipiat qũ hi faciũt qui ex peccatis glorian tur. de quib⁹ ppheta. Quid gloriaris in malicia q potẽs es iniqtate. Horum eni gloria nimis vana est. Bonus igit si fueris ne pro mercede adulatorum mẽdacia suscipias. Si autem peccaueris ve tibi: si adulatori credideris. Absit eĩ vt alieno sermoni plusq̃ tue ɔscie credas dicẽte cathõe. Pl⁹ alijs de te q̃ tu tibi credere noli Cuiuscũqz ergo grad⁹ extiteris adulatorẽ respuas. vñ senec. li. de q̃ttuor vtutibus. Tã tibi triste sit laudari a turpib⁹ q̃ vt lauderis ob turpia. Difficillimũ tñ opus continẽtie assentatiões adulatorum repellere quoruz sermones animum quadam voluptate resoluunt: nulliusqz per assentationem amicitiã merearis nec aliũ tuũ obtiere sinũt. et subdit. Non acerba sed blanda verba timeas. His tamen adulatores promouentur. licet policraticus li. iij. ca. ij. dicat: q omnis adulator virtutis inimicus est sequelam habet: et tamen fraudem et perditionem intennit. Cum igitur diliguntur tales et veraces odio habentur. vtinam adulatorum consortia tanq̃ venenosa vitarentur. Exẽplo vlixis de quo refert seneca episto. liiij. q claudebat aures suas syrenib⁹ q̃bus adulatores intelliguntur. Ideo idẽ seneca epistola. lxvi. Uenit ad me p amico blandus iimicus scz adulator. Adulatio autem cui fit ipsum infatuat vt dicit idem seneca epistola. lxij. Quo igit abijt magnatuz sapientia. Uocibus eĩ adulatorum infatuati sunt: si aũt sapientes existerent: adulatorum oleo non ipinguerẽtur. vñ ppheta. Oleum peccatoris nõ impĩguet caput meum. sup quo verbo dicit augustinus. Lingua adulatoris alligat homines in pctĩs. Quãobrẽ policra. li. iij. c. xiij. loquens augusto dicebat. Si deceptores istos id est adulatores istos exterminaueris deos te precellere non putabis. Nam adulatores suis mẽdacijs hoĩes mortales deficiant. hi enim sunt scorpiões facie blandientes cauda percutientes vt inquit hierony. epistola. lxxxiiij. Absit igitur illud ezechie. iiij. tibi merito posse dici cũ scorpioni hitas semp: sup

quoverbo Grego.li.i.omel.ix. Adulator tanq̄ scorpio palpando ĩcedit: sed cauda ferit: et sicut apis mel in ore gerit sed pungere querit. Et idez grego. moralium quattuor adulatores inquit lactant illos quos laudant sed attēde quid sapiens prouerbiorum primo dicat. Si te lactauerint peccatores ne acquiescas eis. vñ isaie.iij. Populeme⁹ qui te beatū dicūt te seducūt. sup quo hieroni. Adulatores sunt hostes et scintille dyaboli. propinant aūt pocula mortis. Quapropter alexander neq̄ libro de naturis rerum. Adulationez vocat venenū melle mixtū. Hi tamen hominibus placent: quia blandicias licet mendosas exhibent.

Ca.xiiii.de hospitalitate.

Charitas exigit vt fratrē et proximum in hospitio suscipiamus. nā abrahā hospitalitatis amator extitit. Unde tres angelos quos credebat homines benigne suscipiēs refecit. Quā obrē, meritis q̄plurimis apd̄ deū claruit. Attēdam⁹ ei qm̄ et aīalia et irrationalia hospitalitatem hn̄t: put ait ambrosi⁹ in suo examerō omel.v. Discant ergo homīes hospitalia seruare iura. et ex qb⁹ cognoscāt qd hospitib⁹ sit deferēdū q̄ obsequia deputāda: qb⁹ scilz hospitibus cornices pericula sua negare nō soleāt. Vñ ibidē narrat q̄r cornices ciconias sibi īimicas ī hospitio recipiūt: et ideo xp̄ianis loquens ābro. dicit. Nos īquit hospitib⁹ ianuas claudim⁹ qb⁹ aues aīas suas cōferūt. Insup narrat policra.li.viij.ca.xiij. q̄ īfideles etiā, pprios hospites cōsueuerunt ī hospitio suscipere. Vñ apd̄ eos lex hēbat q̄ qui hospiti negabat hospiciū etiam vsq̄ ad quartū diem infamis erat. esto etiā q̄ esset hostis regionis vel ciuitatis. si tñ vltra quattuor dies hospitem q̄s detinebat crimē īcurrebat. Ceteruz li.vij. ecclesiasti. hystorie.ca.xxviij. narratur quomodo sacerdos qui erat custos ydolorū et inimic⁹ regionis christiane nichilominus grego. episcopū gratis suscepit. Cum tamen gregor. ab eo recessit tunc sacerdos ille more solito ad suum idolum ibat. vt responsa ab eo haberet. sed cum nichil responderet sacerdos multiplicabat victimas nec tamen ei proderūt. quia idolū semper tacebat. Accidit tamen vt de nocte demon sibi reuelaret qualiter gregorius episcopus ipsum de templo proiecerat nec ingredi audebat nisi gregorius eū licenciaret. sed tūc ille sacerdos ad episcopum accessit supplicans vt propter hospitalitatem damnū non incurreret. Petebat igitur vt idolum suuz loqueretur vt prius. et tunc gregori. epistolam in hec verba scripsit appollini scilicet dyabolo permitto tibi ad locum tuum redire et agere que cōsueuisti quā epistolam detulit sacerdos ille et tunc idolum mediante demone vt prius loquebatur quod videns sacerdos cogitauit quoniaz gregorius idolo suo fortior erat atq̄ ei imperabat. Relictis ergo idolis ad gregorium cucurrit: et baptisatus in fide tantum profecit q̄ in episcopatu sibi succedere meruit. Ecce q̄ bona hospitalitas que hospiti salutē ministrauit. Quapropter tull.ij. de benefi. recte inquit. laudanda est hospitalitas: quia valde est decorum domū hominuz patere hominib⁹. Vñ narrat ibidē de quodā qui symō dicebatur q̄ hospitalitatez sūme amauit: et suis subditis īperauit. vt hospitib⁹ de oīb⁹ prouiderēt. et grego.li.ij. omel.iij. dicit q̄ hospites nō solū sūt īuitādi. sz trahēdi. Vñ casian⁹ li.ij. colla.ij. narrat de q̄dā q̄ si p quinq̄ dies hospites nō habuisset tūc refectionē suā deferebat. et ī sabbato ad ecclesiā pgēs an essēt aliq̄ pegrini diligēter īquirebat et pietate motus humana hospiti prouidebat. Ideo prima petri.iiij. dicitur hospitales inuicem sine murmuratiōe. sene.iiij. de be.

neficijs.ca.xxviij.de quodam milite narrat qui cum benigne fuit susceptus in hospitio cuiusdam fere tribus diebus tunc excessit dicens. Faciam tibi gratiam si me contigat videre domum meum. Cum ergo peruenisset ad philippum regem macedonum. petijt sibi dari predicta sui hospitis que sibi placuerunt: et suum hospitem expulit. cum tamen regia narrata fuisset militis ingratitudo predia iussit restitui priori possessori. scilicet hospiti. Amanda est igitur hospitalitas que tanta beneficia confert. Unde augustinus epistola.lxxvij. Omnes inquit sunt recipiendi ne boni excludentur.

Sophologij li.iiij. feliciter finit.

¶ Incipit liber quintus in quo agitur de quattuor virtutibus cardinalibus et cõtinet decim et septẽ capitula.

¶ Capitulum primum de vera iusticia.

Usticiã sibi q̃ i suo iureaut cã ꝓspera fieri petit iusticie deb amator esse vt scilicet vnicuiqꝫ q̃d suũ est reddat iuxta illud ambrosij. Iusticia est q̃ vnicuiqꝫ suũ reddit. alienũ non vẽdicat: vtilitatẽ ꝓpriã non negligit: vt eq̃tatẽ custodiat cõmunẽ. q.s. iusticia rectissime cardinalis dicitur q2 circa illã oẽs alie ꝟsãtur. Nec tñ iusticia valet i eo q̃ timet rõnẽ cuius timoris iusticiã facere nõ audet. Tullius li.ij. de offi. Nemo iustus eẽ põt: q̃ mortẽ: q̃ dolorẽ q̃ exiliũ q̃ egestatẽ timet. aut q̃ ea q̃ sũt ꝯria his eq̃tati ãnpoit. Nẽpe iusticia ẽ vna oĩꝫ dña regiaqꝫ ꝟtutũ. vt poit idẽ tul.li.iij. Fortassis iusticiã multi facere recusãt q2 anias vt munera sẽtiũt. Hij ei mictũ nature subuertũt q2 teste. tul. li. i. de legibus. Nichil ꝑstãtius ꝙ intelelligi nos ad iusticiã esse natos. Nõ ei opinione sꝫ natura ius ẽ ꝯstitutũ. sene.li. de. quatuor ꝟtutibus. Iusticia ẽ nature tacita cõuẽtio i adiutoriũ multoꝝ iuẽta Illi ergo vere ãtur i quoꝝ manibus iusticia post ta ẽ eodẽ tñ pacto q̃ iusticiã deserũt naturã ꝓpriã et alienã offẽdũt eo ꝙ ius ꝓmis nõ ipẽdũt. Iustinianus li. i. istitutionũ iusticia ẽ cõstãs anuni volũtas ius suũ vnicuiqꝫ tribuẽs. Hugo. iusticie opus ẽ motus mẽtis rõnalis q̃ sm deũ icedit a cordis cõceptione surgẽs et foras vsqꝫ ad actionẽ corpalẽ procedẽs. Absit igitur vt quis iusticiã ꝑmunere subuertat: q2 teste tul. li. ꝑallega. de legibus. Iusticia ẽ obtẽperatio legibus scriptis institutisqꝫ populoꝝ et subdit. Idipsũ aũt iustũ ẽ iusticie mercedẽ nõ q̃rere. Qui ei ꝑ iusticia mercedẽ q̃rit iustus nõ est. eo ꝙ staterã suis muniribus ex altera pte traheret oẽs tñ q̃ ad iusticiam equales sumus. Absit igitur vt propria commoditate quis seductus in iusticiam alterius faciat vnde mercurius termegistus. Iusticia inquit nichil ẽ aliud ꝙ dei vocatio. Et subdit deus qui hominem generat et ispirat oẽs pares esse voluit. eandemqꝫ viuẽdi cõditionem omnibus proposuit: in mortalitatem omnibusqꝫ spopõdit. nemo apud eum seruus est: nemo dominus: nemo pauper est: nisi qui iusticia indiget: nemo diues nisi qui in virtutibus plenus ẽ ea ꝑpter lactãtius. li. de vero cultu. Primum iusticie officiũ est coniungi cũ deo. Secundum est coniũgi cũ homine. sed illud primũ religio dicitur secũdũ vero humanitas noiatur. ¶ Itaqꝫ tam deo ꝙ proximo iusticia debetur.

Iudex ergo sic iudicet: vt deum non offendat et proximum non iniurietur. Nõ est enim iusticia vbi crudelitas exercetur Nempe cambises tam seuerus fuit vt iniustum iudicem excoriari fecerit et super iudiciariam cellam pellẽ eius iussit extẽdi. filiũqꝫ eius ꝑ iudice sedere mandauit vt iniuste iudicare timeret. ne si=

mile iudicium pateretur. prout narrat limandus lib. xv. Hec siquidez magna seueritas fuit: qui quamq̃ iusticiam debuit iubere conseruari: asperitas verũ tñ fuit fortassis iubere excoriari. Sua igitur sententia quo ad zelum iusticie sancta fuit. sed executione nimis aspa vt quidam affirmant. Quibusdam tamen aliĳs placet nimio rigore iusticiaz seruari non posse. vnde vale. li. v. ca. vi narrat de zelanco q̃ cum filius ei⁹ propter adulterium vtroq̄ oculo priuari deberet ne lex quam ediderat ipsius occasione violaretur sibi vnum ⁊ filio alterum oculum erui fecit. Et ita viuendi vsum vtriq̄ reliquens debituz supplici modũ legi reddidit equitatis admirabili temperamento se inter misericordem patrem ⁊ iustum legislatorem partitus. ecce q̃ stricte iusticiã seruauerunt. Unde arbitror q̃tum ex me impium iudicez quasi aspere nimis punire non posse: q̄ teste oui. primo de arte. Nec enim lex equior vlla q̃ necis artifices arte perire sua. Nam iudex dãnatur cum noscẽs absoluitur. nimiruz igitur si iudex lege pereat sua. Cur eni condite sunt leges nisi vt obseruentur. nam lege recta qui peccat puniend⁹ est ille signanter qui leges quas condidit violauit. vnde narrat valerius. li. viĳ. ca. vi. q̄cũ licinius lege sanxisset. ne q̄s amplius q̃ quingẽta agri iugera possideret ipse mille comparauit. vt tamen crimen simularet filio dimidiam partẽ mancipauit. Ob hoc a marco pompilo accusatus primus lege sua cecidit docuitq̄ nichil aliud debere: preci pi nisi quod prius imperauit quisq̄ sibi. Nã teste terculiano in apologetico suo suspecta est lex que probari non vult: aut que probata si fuerit non dñatur: tanq̃ dicat q̄ lex si bona obseruanda ẽ signãter ab eo q̄ eam cõstituit. vnde catho. Patere legẽ quam tuipse tuleris. Iudicis auxilium sub inqua lege togato, q̄ñ lex si bona non fuerit adhuc tamenda est. Mala lex tñ nõ meretur lex nominari. q̄ teste tul. li. i. de legibus. Lex est ratio summa insita in natura q̄ iubet ea que facienda sunt prohibetq̄ contraria. et ibidem. Lex est recta ratio imperandi ac prohibẽdi quam qui ignorat iniustus est. et subdit. Iusticia est obtemperatio legib us scriptis institutisq̄ populorum. Ipse tamen idem tulli. Leges proprie nõ putauit humanas: sed bone si fuerit quasi a deo sunt vnde tul. li. ĳ. de legibus. Hanc inquit video sapientissimorum virorum eẽ sẽtentiam legem nec hominum ingeniĳs excogitam: nec aliquid esse populoruz sed eternum quoddam quod vniuersuz mundum regeret imperandi prohibendiq̄ sapientia. vnde idem tul. philosophica. ĳ. Lex nichil aliđ est q̃ recta rõ a lumine deorum tracta: imperaes honesta et prohibens contraria. Legum ergo seruanda est fides vt ponit virgilius i georg. li. iiĳ. Alloqui tñ stulti iudices voluntatem pro lege sumunt. vnde iuuenal. lib. ĳ. Sic volo sic iubeo sit pro ratione voluntas. In his autem nulla iusticia est.

Capitulum secuudum de eloquentia aduocatorum.

PRo iustica exeq̃nda aut saltem dirigenda cum nõ omnes clerici queant esse oratores ⁊ aduocati. constituti sũt quorũ eloquẽtia nõ nisi iuri fauere d3. Ue igitur horũ eloquentie que non nisi fallere petit. vnde didimus ad alexandrum. Artem bene loquendi non discimus neq̄ facundie rhetorum oratorumq̄ operam damus quorum officium est phaleratis sermonibus figmẽtare mẽdacia: inocẽtie fidẽ cõferre criminibus paricidĳ q̄ reos assignare

p̄ssimos q̄ dum putāt aliene fraudis fructū p̱ ūquā victoriā rapuisse. nesciūt se mun̄imētū sue ɔsciē p̱didisse. Nā pe hmōi plures aduocati reperiuntur. s3 vtinā multi tam bene viuerēt q̄ bene loquūtur. vt supplicat lactātius de vera religiōe ⁊ sapia. S3 p̱ch dolor multis mortifera ē sua facūdia vt inq̄t iuuenali. iiij. vnde prosper in epigrā. Non prodest cuiq̄ solis bōa dicere verbis. Impia mens habeat quod bene linguat sonat. Nā fari recte miserū est ⁊ viuere praue. Parū igitur prodest facundiā3 habere ⁊ fauori deliciarū ip̄am applicare. Pax insup̱ p̱dest elegātiā verbi obtinere ⁊ sapientia nō pollere. vnde tul. in p̱logo rhetorice p̄me. Sapiētia quidem sine eloquētia parū prodest. Eloquētia vero sine prudētia nūq̄ sed plurimū nimiūq3 obest. Studeāt igit̄ oratores ⁊ fari facūde i subsidiū iuris Nā grata elegātia veritatē detegit ⁊ ipsi⁹ ad amorē auditores allicit vn̄ q̄ orator fūgūtur offō vt elegātes fiāt studiosissime laborare debent. vnde narrat valerius li. viij. c. vij. q̄ cum demosthenes primā litterā artis rhetorice proferre nō posset. Oris sui vitiū tanto studio expugnauit. vt null⁹ expressius quod volebat p̄ferre suamq3 vocem gracile3 nimia exercitatione continua ad naturā ⁊ gratū aurib⁹ sonū p̱durit. Attendat igr̄ lector vt i eodē li. ca. x. valeri⁹ dt q̄ eloquētie ornamēta i p̱nūciatiōe apta ⁊ cōueniente corporis motu cōsistunt: nec debet orator magnas q̄rere moras q2 teste seneca i edippo. q̄d ṽba queris veritas odit moras. Non debet etiā in singulis propositis insistere multū: alias eni principaliter intendit pretermittere. vnde varro i suis sententijs. Nul q̄ deceuit qui quod videt nō sequitur q̄les debet orator detrahere ṽitati nutib⁹ aut verbis. nam sepe veritas offēditur et mō narrandi. terēti⁹ i phormio. Nichil est tā bn̄ dictū q̄n male narrando possit deprauari. Et tul. li. de paradox. Nichil est tā incredibile quod nō dicendo fiat probabile. nichil tam horridum atq3 incultu3 quod non splendescat oratione. Sed orator attendat ne sua eloquentia sic abutatur. Debet eī lento vti sermone: q2 teste quintil. lib. p̄mo. Orator debet vti publica forma vsitatis enim tutius vtimur noua q3 ṽba non sine periculo fingimus. Rurs⁹ debet fortune breuis. q2 teste tu. rhetorica prima. Breuitas est cū nullu3 nisi certum assumitur verbu3 quod oratori facere cōgruit nec lic3 abuti ea re qua ceteris bestijs preponimur: s3 eloquentia. vnde tul. in p̱logo rhetorice prime cū hoīes multis in rebus sūt meliores bestijs hac in re maxime videtur preesse bestijs q̄ loqui possunt quare michi quoddā preclarum videtur adeptus q̄ i ea re hominib⁹ antecellit qua in re homines bestijs presūt. Si ergo eloquentia sit dos oratorū erubescāt si abutantur ista sceleratorū adherendi īpietati qō fortassis plurimi faciūt. vnde plautus i aulularia. Da mihi aduocati gratiā ⁊ subdit. Nā vocē vn̄ liguā. nec tn̄ quibusdā eis sufficit vt suū vendāt eloquium: sed etiam vendūt silentium. vnde refert helinandus libr. ij. quod cum demosthenes aristodium auctorem fabularū interrogasset. q̄tum mercedis pro suis fabulis accepisset: respondit talentū accepi. cui demosthenes. Pl⁹ īquit recipi vt tacerē. vn̄ cu3 demosthenes a senatu atheniēsium i p̄rociniū: ⁊ aduocatum peteret̄ ɔtra philippū regē macedonum rn̄dit se graui: infirmitate detētum. Itaq3 nō solū eloquijs: sed etiam silentijs munera sibi vendicant causas q3 confessas etiā protegunt de quibus Quintilianus capitulo. xij. Qui vero confessum defendit non absolutionē scelerū petit sed licētiam. vnde oui. li. de ponto. Non est cōfesso causa tuēda rei sc3 peccantis. vn̄ simachus li. epistolarum pro optimis viris si quis interuenit non magis illorū de

bet iuuare cōmodū q̄ suū ꝯmēdare iudiciū. Cuiꝰ cōtrariū plurimi faciūt nō erubescendo impiarum causarū se fore defensores nuncupari.

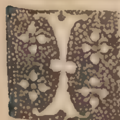
Capitulum tertium de equitate iudicum.

Iudex equus debꝫ esse sic vt ad nullā partiū se flectat: nulloq̄ pacto ita misericors debet esse: aut ita idulgere vt eq̄tatē offēdat ita teste tull. ij. de offi. Judicis est semper i causis verū sequi. ⁊ lib. iij. Judex bonꝰ neq̄ contra rēpu. neq̄ cōtra iusiurandū seu contra fidē faciet etiam si iudex fuerit de ipso amico: sed tm̄ dabit amicitie: vt amici causam malit eē verā q̄ optimā: nō tn̄ q̄ falsaꝫ defendat: ⁊ ꝓ moderanda lite tēpus qđ leges ꝑmittūt accōmodare poterit: sed iudicet recte cū meminerit se deum testē habere: que verba nil aliud sonant nisi q̄ iudex amicitie sic fauere nō debet vt equitatē ꝓtermittat. nec debet priusaffligere q̄ sētētiā audire: vñ tul. i orone sua pridie q̄ iret i exiliū. Nemo tā facioro sa iuuētus estvita: vt nō tā iudicū priꝰ sentētijs cōmitteretur q̄ supplicijs adijceret: itaq̄ iudex repēte penas isligere nō dꝫ: nec fauere numeribꝰ: vñ galterꝰ in alexādreide. i. Si lis iciderit te iudice dirige libram iudicij nec flectat amor nec mūera palpēt nec moueat stabilē ꝑsone ac deceptio mētē. mūeris ar accepti cēsor iniquꝰ. munꝰ ei a norma recti distorq̄t acumē iudicis: ⁊ te ētra iuoluit caligine mētē. Cū semel itonuit vitior mr̄ i aula pestis auaritie q̄ sola incarcerat oēs virtutū species spreto moderamine iuris. Curritur in facinꝰ nec leges curia curat ligatur iustus curat ⁊ iniustos absoluit curia mendax ⁊ idē galterus li. vij. Cēsor iniquus auertit surdas a causa pauperis aures: et fouet iniustaꝫ corruptus munere causā. vnde petronius. Quid faciunt leges vbi sola pecūia regnat. Aut vbi paupertas vincere nulla potest. Jam nūc iudiciū nichil est nisi publica merces. Tutius est paruo ere rem ꝑditā recuperare q̄uis ambigue prebere liti venalis populus: venalis curia primū. ipsaq̄ maiestas auro corrupto latebit. Merito ergo ait tull. li. i. de legibus. Idipsum quoq̄ iustissimū ē iusticie mercedē nō querere. Aduertāt ergo iudices ne fauore munerū seducātur sed equitate ꝓsideāt. Nā sicut colligit̄ ex codice theodosiano li. i. Equitas est rerū cōueniētia qua cūcta coequiparat ⁊ in paribꝰ causis paria iura desiderat. Sed quid dicemus: qꝛ teste quiti. li. i. de oratoria īstitutione. Naturale est iudicibus: vt his quos libentius audiūt facilius etiaꝫ credāt. Quomodo igitur iudex suā naturā poterit desere re: quā si nō deseret: quomodo eque iudicabit? Attēdat iudex vt a limitibus iuris non recedat vt prauam causam non defendat. si autēꝫ veritati melius prolate facilius credat peccatum non est: aut si amicorum iustas causas sedulius fouet naturale est. Si autem omnibus paribus causis eque beneficia impendat hoc ceteris melius et commendabilius esset. Rursus caueat iudex iracundiā. vnde claudianus. Ne cunctos paucorum crimine damnes: qui fruitur pena ferus est legisq̄ videtur vindictam prestare sibi cum viscera felle cauerunt dijs proximus ille: quem ratio non ira mouet: nā quatuor sunt a bono iudice vitāda scilicet ira munus timor ⁊ fauor quorum occasione vel iudicia subuertunt: vel ad tempus indebitū pretermittuntur. periuria quoq̄ sepius fiunt: ⁊ ꝓdictor occasione aggregantur. vnde nota illos versus. Quatuor ista timor odium dilectio census. Sepe solent hominū rectos ꝑuertere sensus. Contra que oīa loquēs ouidius li. i sine titulo ait. Nō bene conducti vendunt periuria testes Ne bene se lecti iudicis archa pꝫ. Nō

obest tamē si iudex sit qn̄qꝫ tardꝰ ꝙ tum leges permittunt. vt veritas clarius in notescat: qꝛ teste eodem ouidio libro. iiij vbi supra. Culpa nec ex facili ꝙuis ma nifesta probatur.

Capitulum. iiij. de misericordia iudicis

Usticia sine misericordia iusticia non est: sed crudelitatis spēꝫ gerit vbi peteꝫ nō habetur spes cō uersionis sed diffidentia. Itaqꝫ iusticie vera terminos habꝫ qui miam subintrare permittūt. Uerū sub iusticie ptextu iudices qn̄qꝫ exercēt suas crudelitates nec se timent casuros aut aliis idigere posse. vt. i puer. sapientū dicit. Bona psidia cōparat mia ab alio ei expectes quod alteri feceris habet i aduersis auxilia q in scd̄is idē psperis cōmodat. quintil. causa. v. In aliena fame sui quisqꝫ miseretur nam quilibet timere habet ne tames sibi cō tingere possit. hoīn enī est miseros fieri posse. Se igit hoiem abnegat qui alteri nō cōpatit. vn̄ sene. i hercule furēte. Quecūqꝫ miseꝝ videris hoīeꝫ scias ideo cassio. epl'a. xxxviij. Procliuior sēper ad miam via bonis mentibus ptꝫ. Lactā. li. de vero cultu. Nullꝰ opera indigere se putat q suā alteri denegat. q periturο succurrere potest ꝛ nō succurrit occidit. vn̄ oui. de pōto. Regia crede mihi res est succurrere lapsis. Animaduertāt igitur iudices vt reos misericorditer puniāt ne sint de nūero illorū. de quibꝰ galt. i alexādro. Desperare solet alios i tp̄e duro qd̄ miti faciūt desperationis occasionem criminosis tribuētes Attēdant ei illud tul. i orōe sua ꝓ quīto ligario. Nulla de virtutebus plurimis admīstrabilior necgratior mia. Hoīes enī ad deos nulla re ꝓpius accedūt ꝙ dādo miaꝫ hoībꝰ. nichil habet fortuna melius ꝙ vt possis. nec natura melius quā vt velis seruare ꝙ plurimos itaqꝫ bona natura neminin nocere petit. Sed queres que sit misericordia. Ad hoc respōdet tul. i tuscula. questionibus libro. iiij. Misericordia est egritudo ex miseria alterius iniuria laborantis itaqꝫ ille miseretur qui aliene compatitur anxietati. vnde quintilia. causa quinta. Uoluit nos ille īmortalitatis artifex deus in cōmunem luc currere ꝛ ꝑ mutuas auxiliorum vices quemqꝫ in alterū conferre. Digitur iudices clementiam vestris iudiciis astricē facite. his indulgere acquiescatis quorū cōditio vestra est quibus etiaꝫ similes fieri potestis. Si vos sublimauit fortuna naturam queso ꝓpriā non negligatis. mementote vos cupere deū ꝓpiciū iudicem habere sed quo pacto meremini si nulli miseremini Attendite illud oui. de pōto. Parcenduꝫ ē animo miserabile vulnꝰ habēti. Queres fortassis cur iudices aliqui indulgere cōtēnunt. Miror inqꝫ ꝛ nō miror miror qꝛ legi nature obuiāt. sed nō miror qꝛ sibiipsis nō idulgēt seqꝫ pctis onustos nō attēdūt penarūqꝫ īfernaliuꝫ flagella nō redimūt vn̄ galte. i alexan. li. viij. Nō verisimile est alieno parcere cuiqꝫ qui sibi nō parcit. Uerūtamē vbi sibi nō parcūt. aliis adhuc misereri tenentur iuxta illud senece. De moribꝰ alteri semp ignoscito tibiipsi nūqꝫ. qꝛ sclꝫ vnusquisqꝫ se punire debet scdꝫ ea que cōmisit delicta. Utinā igitur hi q multos cōcusisse gloriantur multis pepercisse letarentur qꝛ teste sene. li. de quattuor virtutibus scito honestum ꝛ magnum esse vindicte genus. ignoscere. ouid. li. de arte. Dextra precipue capit indulgentia mentes: asperitas odiū seuaqꝫ bella mouet. et libro de tristibus. Quāto quis maior tāto placabilis ire ꝛ faciles motus mens generosa capit. idē. iiij. sine titulo. Si sapis idulge āne vultusqꝫ seueros exue. Ex his tn̄ arbitret nullꝰ ita misereri oportere. vt iusticia ptermittat. vn̄ sene. lib. d clemētia.

Tā oib⁹ ignoscere ꝙ nulli crudelitas est. Modū tenere debem⁹ ſ3 q̄ difficile tēperamētū est ideo qcq̄d i parte hūaniorē ṗpōderat. magni ai propriū est. iniurias atq3 offensiones despicere viri est. muliebre aūt litigare ⁊ morem ire sue gerere. Ex quib⁹ aperte apparet ꝙ cū mia iusticia faciēda est poti⁹ tamē miserādū vbi iusticia nō ꝯtradicit. Nā ex ꝓuer. sapiētū colligitur. Optimum est semper ignoscere tanꝙ si ipse quotidie pecces. Res inquit magne clemētie est indulgendo peccata potius ꝙ iudicando corrigere: ⁊ horatius in li. sermonū. Equū est peccatis veniā poscenti reddere. Rursus ⁊ assit regula peccatis que penas irroget equas. Itaq3 sic indulgendū vt etiā corrigēdu3. His autē precipue indulgēdum est. quibus adest sincera venia petendo humilitas quā habere hi debēt indulgētia3 obtinere qui petunt. Exemplo ouidij. ij. de tristibus dicētis. His precor exemplis tua nūc fortissime cesar fiat ab ingenio mollior ira meo. Illa quidam iusta est nec me meruisse negabo: sed nisi peccassem quid tu cōcedere posses. Materiā venie sors tibi nostra dedit si quotiens peccant hoies sua fulmina mittat iupiter: exiguo tempore inermis erit.

Capitulū quintū: de virtute temperantie habenda.

Intemperātia corpus extermīat vitia cōgregat hoīem defidem facit hominū ītellectū deprauat: sensū ebetat ⁊ totū hoīem ignominia stulticie deturpat nec mereꝛ q̄s rōe dotat⁹ cēseri q̄ agēda moderamīe librato nō tēperat nā teste tul. Tēperātia eū ī aīo ꝯtinēs moderatio cupiditatū ⁊ idē tul. rethori. i. Tēperātia est rōnis ī libidinē ⁊ ī alios nō rectos īpetus aī moderata ⁊ firma ꝺñatio. ⁊ idē in tuscu. q̄stio. li. iiij. Oim perturbationū fōs est intēperātia que est a recta ratione defectio. Ambrosi⁹ autē dicit ꝙ tēperantia est virtus que modum ⁊ ordinem eorum que dicenda vel agenda sunt seruat. Hac igitur virtute eget sapiēs omis eo ꝙ sine ipsa recte viuere non cōtingit. vnde sene. epistola. xxxiij. Omnia dicta et facta tua inter se congruant ac si respondeant: quia non est animus rectus cuius acta discordant ꝙ intemperatis contingit eo ꝙ immoderata opera mutuo discrepant. Si enim qui capientes sunt temperanti e valorem attenderent eius regulas nunꝙ infringerent. vnde gelli⁹ libro primo refert socratem tante temperantie extitisse vt omnia temporaviite sue valide obtinuit. qui socrates dicebat multos homīes propterea velle viuere. vt ederent ⁊ biberent sed docet eos comedere ⁊ bibere vt viuant: quia nec potationes nec comessationes nec copule feminarum. nec copia piscium vita3 faciūt sed moderata sobriaq3 nutritio. Multe enim ex deliciarum epulis molestie generantur. vnde gaufridus in poetria noua inquit. In omib⁹ vna est virtus seruare modū ⁊ habitū. Modus ei maxime est seruādus erga tres criminū insultus scilicet erga libidinē cupiditatem ⁊ iram. lactantius de vero cultu. Poete tres furias esse dixerunt que mentes hominis exagitāt. Nam ira vltionem desiderat. cupiditas opes. libido voluptates. sed deus limites statuit. quos trāscēdere non licet. In remedium ire data est iusticia. In remediu3 libidinis coniugium pro sobole propaganda. In remedium cupiditatis data sunt necessaria nobis. Sapiens igitur modeste viuat. ꝑ qua3 modestiam virtuosus effici poterit. tullius rethorica prima. Modestia ē per quam pudor honestus claram et stabilem comparat auctoritatem ei⁹ quod habere instituit. Ideo tul. i. de offi. Nō nimis ornanda est domus. non nimis

corporalis forma. Sufficit enī vt fugiat in humanam negligentiam. In vestibus autem mediocritas optima ē. Cauendum itaq3 est ne ingressu tarditatib9 mollioribv vtamur. ne pōparū ferculis similes videamur. ne nimiā celeritatem in festinatiōe suscipiam9. in quibus est significatio incōstantie. Et subdit. Sit vox loquentis dulcis et nō contentiosa: nec languens neq3 canora vide atq3 in primis de quibus rebus loq̄tur si de seriosis seueritatē adhibeat. si de iocosis leporē. In omnib9 itaq3 modestia seruanda est. vnde senec. de quattuor virtutibus cardinalibus de continētia. Si ꝯtinētie studes habita nō amene. s3 salubrit. nec dn̄m velis eē notu3 a dn̄o s3 domū a dn̄o. hoc magis obserua. ne q̄ paratas tibi ūmūda sit. nec ꝑ simoniā sordida nec sīplicitas neglecta nec leuitas languida. Si autem res exigue tibi sint. non sint tamē angustie. nec tua defleas. aut aliena miseris. sermones vtiles mag q̄ facetos ⁊ affabiles ama rectos potius q̄ ob secundantes misce bis interdum serijs iocos sed temperatos ac sine detrimento dignitatis ac verecundie. Nam reprehensibilis est ris9 si est īmmodic9 si pueriliter effus9 si muliebriter fractus odibilem quoq3 facit hominem risus si superbus et elatus si malignus et furtiuus si malis alienis euocatus. ⁊ subdit. Si vox sine clamore: incessus sine tumultu. qui es sine desidia: ⁊ dum ab alijs luditur. tu aliquid sancti honestiq3 tracta non sis arrogās non audax admone libenter reprehēde patiēter dicēti. esto tacitus auditor. requirenti facile responde. contendenti facile cede. hec ille. claudi. ī maiori. Nō tibi quis licet at sed quod fecisse decebit occurrat mētemq3 domet respectus honesti. Hec omnia vanitatum amatores si conspicerent ebrietatibus et castrimargijs non vacarent sed legibus ritis vitam suum moderarēt. Apuleius libro de socrates. Solet apud prudentes viros esse in operibus elaboratis iudicatio. In rebus autem subitaneis venia prolixior. Nulla inquit res potest eadem esse festinata et examinata: nec est quisq̄ qui simul habere possit laudem diligentie ⁊ gratiam celeritatis. itaq3 cum moderamine omnia sunt faciēda. Nam quicquid bene fit satis cito fit. vt dicebat augustus cesar narrāte suetonio libro de. xij. cesaribus. et ī prouerbijs sapientum. dicitur q̄ mora omnis odio est sed facit sapiētiā. vn̄ socrates velox cōsiliū sequit penitentia maxime q3 consilio contraria sunt festinatio et ira. et varro in suis sentētijs. Imperitatis signum est exigere difficillimū fieri cito. Que omnia designant cū moderamine et maturitate singula esse peragenda. vn̄ gaufredus in poetria. Si qs habet fundare domū nō curat ad actū impetuosa manus intrinseca linea cordis ꝑmeditetur opus. seriemq3 sub ordine certo. Interior prescribit homo totumq3 figurat. Que verba nil aliud sonāt nisi q̄ sicut artifex sapiēs mature ꝑ cogitat quid facturus sit. sic ī moribus moderate procedēdū est. ouidi9 in epistolis. Da nimiū ꝑperas et ad huc tua messis in herba est. Et tibullus. Quid fraudare iuuat vitem crescētib9 vuis. Et modo nata mala vellere poma manu. vn̄ petronius. Nolo quod cupio statī tenere nec victoria michi placet parata. q2 teste claudiano. Sepius incaute nocuit victoria turbe. Absit tamē vt hi temperatos se credant. in quib9 vita tēperantie negligētia ē. quia ⁊ nocet festinatio nimia et immoderata. Minime etiam prodesse creditur pigra et sōnolenta operatio. Sepius tamen pigri natura creduntur. Humanaq3 iudicia in hoc falluntur. Nam omnis virtus ī medio consistit. vt alibi deductum est. Ille ergo temperatus resistit qui nec festinatione deducitur. nec corpore seu desidia detinetur. vnde lucanus libro primo. Semper nocuit differre paratis

et in prouer. sapientum. Et iam celeritas in desiderio norma est. Plinius ad cornelium tacitũ. Est gratior multis actio breuis. et simachus in epistolis. In re operta piget esse prolixum. In arduis autem causis et rebus multum. Ita ꝙ vera temperentia medium in agendis tenere debet. valerius libro quarto capitulo secundo. Nichil tam preclarũ aut tam magnificum est quod non moderatione temperari desideret. Illa ergo potentia tua est que virib⁹ suis modum imponit. Unde parithacus moderatione pectus suum ĩstructum habuit sic ꝙ poeta alceum contra se pertinacissimum cum posset affligere non curauit. sed tantummodo quid in opprimẽdo posset admonuit. vnde statius i thebaidos. lib. x. Da spacium te neqꝫ moram. male cuncta ministrat impet⁹ idẽ lib. xi. Hic miseris furor est instare periculo. quod faciũt intẽperati ĩ agendis

Capi. vi. de modestia lingue

Lingua que pacem pturbat. vicinum scãdalizat secreta reuelat. infamiaꝫ ꝓcurat germinat lites incenditqꝫ iras. Ob hoc precceteris membris temperamento maxime ĩdiget. vnde quintil. libro. de causis. Nichil difficilius credo ꝙ silentiĭs virtutem habere. Faciliter eñi sermone prõptissimo delinquimus. sed tacendi constantiam ferre non possumus. quamobrem in prouer. sapientum dicitur. Neminem cito accusaueris vel laudaueris nullum sine teste loci putaueris quod tacitum esse vix nulli dixeris quia non poteris ab alio silentium exigere si tibi ipsi non prestas. libentius ergo audias ꝙ loquaris. nã tacere qui nescit loq̄ nescit. Hec tñ dissolutio mũdũ occupat ita vt iuuenes sicut senes femine prout viri loqui audeant nulloqꝫ verecũdie freno lingue trahitur habena. Ea propter ambrosius libro. de offi. Sicut i senib⁹ grauitas. et in iuuenibus alacritas. sic in adolescentib⁹ verecũdia velut quadã nature dote cõmẽdatur hoc in ipso corporis motu gestu et in cessu tenẽda est. Nã verecundia est verba superflua reprimere vel respuere. Sꝫ hec verecũdia abcessit. qꝛ tũ nichil gratius est ad cõsiliandũ animos vt inquit. quĩtil. li. viij. de oratoria ĩstitutiõe. Heu heu q̄d dicã. qꝛ senes q̄bus pre aliĭs loq̄ ꝯpetit ea turpia enormiaqꝫ ꝓferre nõ audent que absqꝫ metu verecũdie vtriusqꝫ sex⁹ iuuenes quasi effrõtes ꝓferunt. Utinã pudorem. gererẽt quo mediãte lingua tẽperatur senec. epl'a. xi. ad lucil. Uerecundia in adolescente bonum est signũ et epl'a. xxvij. Nutriendus est pudor q̄ ꝙ diu in alo durauerit aliq̄s bone spei locus erit sed peccantium copiosa multitudo tollit pudorem vt ait tul. de benefici. Pudor inquit tollit multitudinẽ peccantium et desinant esse probata maledicta. Sed dubie negare nõ possũ huius temporis linguas tã maleficas fore vt quasi nõ nisi turpia placent: seriosaqꝫ proferentes vel odio habent vel silere mox artantur: nullumqꝫ hominũ genus enormibus assistere veretur clo quiis etiam continuis. Et vtinam audire sufficeret ⁊ nõ proferre: quorũ omnium occasio defectus verecundie ẽ que si habentur huiusmodi nefanda vitarentur: qꝛ teste vale. li. iiij. c. v. verecũdia parens est omnis honesti consilij tutela omnium solẽnium officiorũ magistra innocentie clara proximis accepta alienis: omni loco: omni tẽpore fauorabilẽ preferens vultũ. Simach⁹ in suo epl'ari quoqꝫ mẽs honesta est ĩbecilla frõs est. Sꝫ effrõtes ĩueniũtur quoꝝ memoria ꝓtacta est: quib⁹ silere si mos esset: honesta conuersatio vigeret que turpiloquio examinata est: merito ergo. catho. dicebat Pauca in conuiuio loquere. et idem in metro. Uirtutem primam puto compescere linguam. Pro

ximus ille duo qui scit ratione tacere. & subdit. Inter cõuiuas fac sis sermõe modest⁹. Alexãder in epistola ad aristo telē. Solet turri equitaũtis custodire & partius omnia q̃ gesta sit: q₂ scilicet optĩa custodia est linguã scire refrena re. vñ socrates. Sepult⁹ apd te sit ser= mo quē solus audieris. vñ oli pithago ricorũ disciplina erat. Discipulos tace re p quiquẽniũ & postea eruditos loq̃. vt refert hierony. sup ecclesiasticũ. Idē cõmemorat guilius de cõchis i ex ordi dio sue philosophie quam dux norma= norũ ascripsit vñ gaufre. i poetria. Nõ man⁹ ad calamũ pceps nõ liqua sit ar= dēs ad vbũ. Quorũdã tñ silẽtia lau= de indigna sunt eorũ sc₃ qui loquinesci unt: aut qui tacẽt vbi loqui cõgrueret Que eni gratia tibi si taces loqui cu₃ nescias. Nã maius non est dixisse quod noueris q̃ siluisse quod nesciris: vt po nit sidonius. inepistolis li. v. Rurs⁹ nec laudandi sũt quorũ taciturnitas nocet Expedit enim casibus congruis loqui. ouidius. ij. de arte. Qui sermõe placet nocturna silentia vitet. Qui canit arte canat: qui bibit arte bibat: Exigua vir t⁹ prestare silentia rebus. Ad cõtra gra uis est culpa tacẽda loqui. itaq₃ tacere quandoq₃ loqui est. Sepe enim tacitur nitas interroganti cocessum innuit. Temperet ergo sic quisq₃ linguam et sit mutus: vt nec tacendo nec verbis an do superflua annuere videatur. ouidi. ib. ij. sine titulo. Quis minor est vnq̃ tacuisse labor.

Capitulum septimum de vitã do mendacio et periurio.

Mendacium hoĩem red= dit infamem et periurium in fidelitatis crimen videt. At plurimum tamẽ homines vt filij diaboli in vanil oqui et mendacijs gloriantur: nec curant quid dicant solũ vt loquantur de quibus seneca. episto= la octuagesima septima. Iam quidem etiã vbi causa sublata ẽ in ctiũt cã ꝯsue tudĩis Verũtñ omẽ mẽdatium fraus ẽ. teste hugone. Mendaciũ est falsa vocis significatio cum voluntate fallendi. Omne igitur mendaciu₃ ꝓditiõis spẽ₃ obtinet. vnde redaruendi sunt qui vtili tatis aut venditionis: causa mẽtiri nõ erubescunt. tulli. de officijs Illiberales et sordidi sunt questus mercennariorũ omnium quorum opera non quorũ ar= tes emuntur qui dum mercantur: nichil se ꝓficere putãt: nisi admodũ mentiant. Item tullius. lib. iij. Tollendeum est ex rebus contrahendis omne men daci um. Sunach⁹ in suo epistolari. Minis est alienam sententiam spernere q̃ a propria discrepare quod faciunt mẽda ces qui aliud dicunt: aliud sentiunt: & bis q₃ proprijs menti sue cõtradicunt. Attendant igitur mendaces mendaci= um sic peccatum censeri: vt non solum vitium sic apud amicum sedetiã apud inimicũ. Lactã. ii. de vero cultu. Vir iustus non solũ huiusmodi amico et fa miliari: sed inimico et ignoto existima bit mentiri non esse suum: nec aliquan do pmittet vt lingua a suo sensu disco₂ det. Huius autẽ ratio est: quia vt p̃ta= ctũ fuit omne mẽdaciũ vitiũ ẽ q₂ sciẽt committitur. alias mendatium non est Si autem iocose mentiaris: et si pecca tum mortiferum nõ est: saltẽ habitum preparat mortis. Absint ergo a q̃cunq₃ fideli mendatia: q₂ princeps mendacio rum dyabolus est: cui seruiunt eius filij mendaces. Inter quos portorij corre ctione indigent qui sua mẽdatia iura= mẽtis affirmant. Nam teste quint. lib. viij Iurare nisi vbi necesse est graui vi ro parum conuenit. si tamẽ quis ita iu ret hesitabit lector an iuramẽto assiste re teneat. Cui dubietati sane respõdẽ dum apparet iuramẽto absq₃ necessita te minime vtẽdum expedit si tamen iu ramentũ ĩteruẽniat nõ sẽp cõgruit sibi obedire: vt puta illicitũ si fuerit. vnde

tul.i. de officijs. Est ius bellicum fides quoque iuris iurādi et cū hoste sepe seruanda sz nō sēper. quod eni ita iuratū ē vt mens fieri oportere conceperit: id seruandū est: quod aūt aliter si nō feceris nullum periuriū est vt si predonib⁹ vel pirrhatis pactū pro redimendo capite nō tenueris. Nulla inquit fraus ē etiā si iuraueris quod non feceris. Nam cū pirrhata sit communis omniū hostis: nec iuramentū nec sibi fides debet esse cōmunis. Idē. iij. de officijs. Si pmiseris alicui te daturū beneficiū et postea scias eē malum aut dabis aut non. Si das sciens peccas: si non das etiaz peccas pmisisti enim. Cui dubietati respōdet q̄ sapiētes nūq̄ penitēt de eo qđ pmiserūt. vt dicūt stoici hoc tū xbū superbum ē. Nō ē inqt turpe mutare cōsiliū. Idem philippica. xij. Optim⁹ est port⁹ peñit mutatio psilij. Nichilomin⁹ tñ p̄missa obediētia iusticie astare iuramētis vir q̄libet bon⁹ tenetur. vnde de alexandro narrat vale. q̄ iuramenta sua violare noluit vnde cū iret addiscipandū ciuitatē noīe lapsaꝝ obuiaz habuit enarimenē preceptorē suū. Sciens igitur alexander q̄ pro ciuitate interpellaret iuramento preuenit dicens se non facturum quod petijsset. tunc anarimenes postulauit: vt prelibatā ciuitatem destrueret. quod audiēs alexādꝛ ciuitatē sue passi reliquit. Nunc aūt pricipes sua iuramenta non obseruant: nec solum frāgunt ea que ex voluntate personali fecerūt: sed etiā ea que ex iure regni vel dominij p̄decessoꝝ more faciūt. Nimirū igitur si proditoꝛuz aut infidelium seruitoꝝ comitiuam habent: suis enim periurijs talē promerētur. dicūt eni illud oui. Amplector sāctas q̄ dant bona semia fraudes: q: sclz prauas societates āplectātur. Sed tādem fraus repellitur fraude. iuxta illud ouidi. li. iij. de arte. Iudice me faus est concessā repellere fraudem. Armaqꝫ in armatos sumere iura siñūt. Rurs⁹ lector attēdat ne mentiri presumat etiā si vera fuerit mens ipsius: q: non sistit mēdacium in eo quod cogitat aut i eo qđ significant verba que profert: sed tunc mentiris qñ fallere intendis auditorē. Tunc autē fallere i tendis qñ id scis nō fore verū quod credis auditorē ex verbis capere tuis. Uerbis autē tul.i. de offi. non obstantibus nullo pacto iurare habes quod tenere nolis. Sed caue quid iurabis. Male enim si iuraueris: vt si iuraueris male te victurum male iurasti iuramentumqꝫ tenere non debes. iurando tamē te obligasti ad faciendum quod non debes. Iusticia autem te obligat vt bene viuas: ꝛ te iniusticia tua male victurum obligauit. Itaqꝫ contradicentib⁹ obligationibus subiaces: quarum vna irritāda est: nec obedire iure teneris: sed ex opere tuo q̄tum i te obligaris: que obligatio friuola est. de iuramento tamen et mala obligatione penitere habes.

Capitulum. viij. de regimine temperato corporis.

Ex temperie corporis fit homo sanus: sapiens: atqꝫ modestus. tam i sermone q̄ in affectu. Itaqꝫ redditur homo bonus: et a dissolutione vite fit immunis: nam teste horatio libro sermonum. homo factus ē ad vnguem: quia scilicet sub terminis precisis vita eius constituta est. ob hoc viua tsub lege precisa: vt moribus compositus inueniat. Nam magnum opus ē mores composuisse bonos. Sepius autem fit vita immo desta temeritate superbie insurgente. Unde claudia. in maiori. Inquinat egregios adiūcta superbia mores. Ueteres autem non ita vixere. Nam superbie fastu delicto: comminestionumqꝫ: et ebrietatū deglutione sp̄reta: moderamine vitam duxerunt. Unde hiero. cōtra iouinianū. allegat stoi-

cū narrantem. Aliter sacerdos egyptij mūdi negocijs postpositis ī tēplo sem per deū coluerūt: rerumqꝫ naturas stu diosissime contēplati sunt nunq̄ mulie ribus se miscuerunt. nunq̄ cognatos ꝛ propinquos se liberos viderunt: ex eo tempore quo diuino cultui se mancipa runt carnibus et vino se semper absti nuerūt propter castitatē: et pane raro vescebātur ne onerarēt stomacū oleuꝫ tamen in pulmentis nouerāt: ꝛ hoc pa rum propter nauseam. cubile eis erat de folijs palmarū contectum. Utinam enim tēporibus huius viri sapiētes p̄ cipue sacerdotes vitaꝫ suā pariter mo derarent. tunc perirēt excessus aut sal tem minuerētur: quibus humana vita maculatur. vnde lucanus. li. ij. Innata creatis secta fuit tenere modum quia ab exordio rebus singulis vite modera men inductum est. Unde philosophie veteres humanā vitā tripartitam disti xerunt: vt refert fulgētius li. ij. mitho logiarū primā vitam dixerunt contem platiuam ꝛ illam applicauerunt miner ue que grece immortalitatis virgo di citur: qꝛ sapiētia est immortalis. Ipsa autē minerua dea sapiētie athenis vo cabatur. in cuius memoriaꝫ veteres sa pientes noctē elegerūt: eo q̄ sapientia in tenebris maxime lucet. scilicet in an xietatibus occurrentibus. Rursus ali am vitam dixerunt actiuam quaꝫ attri buerunt iunoni que quasi a iuuādo di cta est: que iuno regnis preesse dicitur cum sceptro depingitur et diuitiarum creditur mater. In cuius memoriam pauonem acceperunt qui diuitijs com paratur eo q̄ posteriora nudat ꝛ ante riora ornet sic diuitie ad tempus vitaꝫ ornant sꝫ postrema hoīs nuda deserūt. Rursus tertiā vitā voluptariā dixerūt quā veneri ascripserūt: eo q̄ dea volu ptatis credit̄: ꝛ alio noīe dctā afrodia q̄si spuma. fert̄ enim nata ex virilibus saturni p̄iecti in mare. Hanc veteres nudam depinxerunt eo q̄ suos amato res denudare solet. In cuius memoriā rosas acceperunt: quia sicut rosa dele ctat ꝛ cito marcescit sic libido. Aliqui tamen in eius memoriaꝫ columbas de pinxerūt: cū sint ī coitu feruide. Alij ve ro cōchā marinā: eo q̄ libidini tota im mixta ē. hec hieron. Audistis ergo tri plicē vitā ph̄os descripsisse q̄ꝝ p̄ma sa piētū est ꝛ tēperatissima. scd̄a vō est in mūdo viuētiū ī q̄ modestia cōpetēs po test obseruari. tertia autem vita q̄ volu ptuosa dr̄: ipsa est quam manuducunt vanitatis amatores ebrietatē sectātes omnemqꝫ vite regulam respuentes in qua vita fama perditur diuitie consu mūtur corpus corrūpitur: vita breuia tur. visus minuitur. senectus celeratur sensus dissoluūtur. studiū periclitatur ꝛ fere innumerabilium viciorum gene ra huius vite occasione aggregantur. Hec enim vita solum de corpore curat ꝛ tamē curando ipsuꝫ exterminat. O q̄ laudabilis cura fedum nutrire et cor pus cum stercoꝝ tāta munire custodia seneca. episto. xiij. Multis seruiet qui corpori seruit: q̄ pro eo nimium timet qui ad illud omnia refert quasi dicatq̄ magna fuit⁹ est regere corp⁹. Expedit tamen sic ipsum regere: vt vite honesta ti nō derogeẗ quod intēpati nō faciūt vnde ideꝫ seneca vbi supra subdit. Sic gerere nos debemus tanq̄ non possu m⁹ sine corpore scꝫ ī vita p̄sēti ꝛ subdit. Agat̄ cura eius diligentissime: ita ta mē vt cū exigeret rō vel fides etiam in ignē mittendum sit. Idem ep̄la. xxiij. Corpusculum rem necessariam magis crede q̄ magnā. nihil iquit sine illo fie ri potest. Itaqꝫ nutriēdum est corpus non ad voluptatem sed ad necessitatem eo q̄ corpus nō est domus voluptatis aīe sed potius cōmodatum hospitium Idē ep̄la. xvij. Uis aduersus hoc cor pus liber esse tanq̄ migraturus illud inhabita. Expedit igitur corpus tem perate regere ne sua intēperies scele ra geminet. Si eni p̄mo refrenare non

possis:saltem occurrenti rationi acq̄escas. Sapiēs est tamē qui peccatorū exordijs obstat. senec. epistola. lxxxv. Facilius vitiorum initia prohibere q̄ impetū regere. Sed diceret aliquis q2 si corpus domari potest: anim⁹ tū videtur superari non posse. Quomodo igit quis tēperate viuet. cice. Nulla inqt est tanta vis corporis que frangi non possit. Aim autē vicere aut iracūdiā prohibere nemo potest: qui ei hoc fecerit nō summis veris sed deo simulim⁹ ē. Que verba inuere vidētur animū tēperari non posse. Hoc tū nō ita credas: nec ex verbis p̄dictis ītelliges īpossibilitatē sed difficultatē: q2 scilicet animi passiones difficulter reprimūtur ab eo signanter cuius vita dissoluta ⁊ ītemperata est. Oēs tū aī motus sedula corporis castigatione discretoq3 cōsilio repmi possunt. Sic saltem vt ad peccatum mortale non ducant.

Capitulum nonum. de prudētia acquirenda.

Prudentia dirigit hominē in cūctis agendis: ⁊ quasi virtutū dicitur oculus. puidūq3 hoīem reddit quo ad ea sine quibus nullos prosperos terminos vite attengere potest. Hec eī prudentia non solū presentia: sed etiam preterita ⁊ futura concernit. Unde terentius in adelphis Istuc est sapere non modo quod ante pedes situm est videre: sed etiam illa q̄ futura sunt prospicere. vnde hierony. contra rufinū narrat pythagoram dixisse duo tempora maxime prospicienda fore. Intuenda enim sunt illa q̄ acturi sumus ⁊ que gessimus: quia scilicet prudens preterita debet meditari vt eorum exemplo deliberare queat i posterū que sit facturus: ⁊ quo fine opus futurum terminare valebit. Boetius. ij. de ꝯsolatione. Non quod ante oculos situ est sufficit intueri: sed rerū exitus prudētia metit. quinti. li. viij. īstitutionū. prudētis est: vt sui operis p̄ncipium intelligat et cur hoc bonū sit sciat. non vtiq3 perniciosum est vires fiducia preuenire. quia scilicet stulticia est sic in viribus proprijs cōfidere. vt non meditetur quid possit accidere. Unde gaufredus in poetria Gressum percurrāt oculi preconsule mentem. Et vires metire tuas si fortis es aude. grādia si fragilis humeris īpone minora: q2 sc3 vnusquisq3 prudens opus debet assumere iuxta q̄titatem virium que suppetunt ei si tamen virtus debilis fuerit spe atq3 fiducia debet aīari. Nam sepe fragiles spei grā viriles fiunt: ⁊ ideo subdit gaufredus vbi supra. Si posse sit arctū dilates animū si corpus si debile mēs sit fortis ⁊ exiguas supplere memento sc3 per spem grandē vires suppleri debent. hoc enim agere magna ars atq3 prudentia est. vñ ouidi. i. de arte. Arte cite naues remis diriguntur. In omnibus enim ars ⁊ prudentia p̄dest. Sed plures prudentie stulticiam preponūt nec attendunt id nocere posse qd̄ sepi⁹ dicunt quos redarguit ouidius primo de ponto. Tu modo fac timeas et que tibi leta videntur. Dum loqueris fieri tristia posse puta. Nā teste virgilio. i. eneidos. Res animos īcognita turbat Prudētes igitur studeant p̄cognoscere quid sint facturi. Rursus prudens fieri cupiēs veteres conspiciat dies: et antiquorum exempla suis oculis preponat: put faciēdū īstruit se. ca. vij de naturalibus qōnib⁹. Hec ciuia prudentie summa est veterum exemplis doceri proprijsq3 periculis corrigi oportere: quod minime faciunt seculi sapientes: quorū sapientia stulticia est. prefe rūt ei v̄tutibus īutiles diuitias. cū tamen diuitie virtutibus seruire habent vnde senece epistola. lxxxi. ad lucillum. Seruiant deteriora melioribus. scilicet virtutibus fortuita que nichil ha-

bent magnificum: nisi qr illa mirari cō sueuimus si eni diuitie ex se bone essēt suum perficerent possessorem sicut virtutes hominem reddūt virtuosum sed proculdubio diuitie & opes sepius prauis assunt ꝙ virtuosis: vñ sene. epistola lxxxvij. Illud inquit quod cōtētissimo atqꝫ pessimo cōtingere potest ex se bonum non est. hmōi autem sunt opes lenonibus enim contingit sepe diuitijs ob hoc enim non est preintēdendū. Nā teste tul. li. de parado. Ea nō sūt optīa extimanda que naufragio aut incēdio amitti possunt: sed virtutū preciū grande est: qr nec eripi nec subripi pōt neqꝫ incēdio aut naufragio amittiꝛ. Iaceat ergo vtilitatis species et valeat honestas. vt iquit tul. iij. de offi. Absit ergo vt prudēs animū figat i his trāsituris que non sunt nisi forinseca ornamenta hominemqꝫ interius non perficiūt. vñ apuleꝰ lib. de deo socratis. Nō eque diuites spectare solemus vt equos quos mercamur: neqꝫ enim in equis emēdis phaleras cōsideramꝰ: sed ipsū equū nudū & solū vt sit ad speciem honestus ad cursum leuis advecturam validus: sed hominum stulticia hec est. illos prudētes virtuososqꝫ putare qbꝰ ridet fortuna. Vñ seneca ad lucillū. Queādmodū stultus est qui equū empturus nō ipsū inspicit: sed stratum eius et frena: sic insipiens est qui hominē ex veste aut fortuna extimat. et idem seneca epistola. lxxvi. loquēs de diuitibꝰ ait. Cuꝫ p̄sēte populo elati incesserūt: nemo tamē eorum quos diuitie extollunt magnꝰ est quasi diceret ꝙ sole virtutes prudentibus magne existimantur. Et ideo epistola. lxxxi. inquit. Abstrahamus a rectitudine diuitias honores &c. que opinione nostra chara sunt: tū c enim vilia precio fiant.

¶ Capitulum decimum. de prouidentia circa fortuita.

Vir prouidus considerare debet presentia preterita et futura et bonis prestitis non abuti. nam ex preteritis homo docetur cauere futura et regulare presentia. Stulti autem ista non considerant: sed de presentibus solum sollicitantur. ideo in ꝓcessu temporis communiter deficiunt. Vir autem prudēs qui rebus bene vtitur tempore oportuno non indigebit. Prudens ergo intueatur quid sibi cōtingere potest et casibus prouideat fortuitis. tullius. lib. i. de officijs. Illud magni ingenij est cogitatiōe percipere et ante considerare quid euenire possit: et quid agendum sit cum euenerit. seneca epistola quarta. Aduersus omnia que accidere possūt te adhortare & indura. et subdit. Noli huic transquillitati confidere. momento enim mare cōcutitur. Lamentandum igitur est: quia rerum possessores abutuntur eis: tēporeqꝫ necessitatis sibi succurrere neqūnt eo ꝙ prouidi non sunt. Alij vero prouidi fieri reddētes que habent ita custodiunt et per symonisant ꝙ vti eis etiaꝫ vbi congruit non audēt. itaqꝫ laboribꝰ assiduis & forsan criminibus interuenientibus plurimi opes aggregant quiqus minime prosperantur. Horum autem nulli prouidi sunt. sed amborū mētes stultitia occupat. Unus enim stolida dispēsatione: aliꝰ tenacissima bonorū detētiōe insipiēs cōprobatur. vnus peccat: quia se nunꝙ egere formidat: alius deficit eo ꝙ indigere sic timeret ꝙ nil sibi sufficit: horatius li. car. Non possidentē multa vocabis recte beatuꝫ rectius enim occupat nomen beati qui scit deorū muneribus sapienter vti: duramqꝫ pauperiē pati. Ideoqꝫ beatior ē qui scit pati angustiam ꝙ qui bonoruꝫ amplam possidet copiam: nec etiam felix aut prudens esse dicitur qui bonoꝝ prodigus dispensator inuenitur. vnde

cicero. Bonorum mobiliũ facultas nõ corporis res magne gerũt: sȝ consilio Beatus em̃ rex cõditor varias species formauit ĩ mũdo: q̃rũ vsũ humano arbitrio pmisit discernẽdũ. Nã hoĩem de⁹ cõstituit pncipẽ rerũ vt eis puide et prudẽter vtat. et licet oĩa bona sint: se pi⁹ tñ nocẽt homini bona nõ ex se: sȝ ex humão abusu. vñ oui. iij. d tristib⁹: Nil pdest qd nõ ledere posset. idẽ psper. in epigrã. Et bona que prauis nature dona sup sũt augẽt peccati põdera cũcta bonis prosunt: q̃s et mors ipsa beatos efficit vt sumãt pmia. et maximian⁹. Nõ res in vitio sȝ malefacta cadunt. Que verba nil alid sonãt nisi q puide reb⁹ est vtẽdũ al's in reb⁹ peccat hõ que tñ ĩ se bone sũt. Animaduertat igit prudẽs quid tẽp⁹ exigit. Nãteste socrate. Melius est cauere q̃ pauere. et in puer. sapiẽtũ dr: q bonũ est ĩ alieno mala fugienda aspicere: nec debet pspici solũ fortuna presẽs: licet pspera. vñ terentius in phormione. Dũ maxime hominũ pspere sũt res: tũc maxime eũ meditari oportet q̃ pacto aduersus erũnã ferat qd improuidi nõ faciũt iõ cõcutiẽtem eos fortuna desperãt qm̃ futura nõ precogitant. vñ sene. ad lucil. epl'a. lxxxvi Precogitati mali mollis est ictus sed stultis et fortune credẽtibus omnis videtur noua rerũ facies inopia: magnaq̃ pars est apud imperitos: mali nouitas ideo sapiẽs assuescit se malis futuris vt qui alteri diu patiẽdo fiũt leuia huic leuia fiant diu cogitando. Quot enim huiusmodi improuidos vidi. Jaculis enim imminẽtibus fere ĩsensati fiebant: sed prospera manente fortuna tanto applausu titilabant: vt tota eorũ facies gaudio mirabili sed in consulto dedita esset. Si ergo prouidus es precogita te cadere posse et si casus euenerit tibi: ne putes inopinatum tibi accidisse. catho. Cum fueris felix que sũt aduersa caueto. Prospice qui veniunt hos casus esse ferendos. Nam leuius stat in copia extendenda: sed in bene vtẽdo illa. et didim⁹ ad alexãdrũ. tibi q̃cq̃d pui dim⁹ ante. Qd tibi suspectuȝ est cõfesti discute q̃d sit. Nãq̃ solẽt primo q̃ sũt neglecta noscere. Trãsq̃llis rebus q̃ sũt aduersa caueto. Reb⁹ ĩ aduersis meli⁹ sperare memẽto. Ex qu⁹ apparet fortune aspere amicos sibi debere puidere pmeditãdo cas⁹ possibiles eis vt leui⁹ ledãt quoq pmeditatio alieno experimẽto optime cõcitat tulli. Felix q̃cunq̃ dolore alteri⁹ didicit posse cauere suũ. et ouid. iij. de arte. Discite ab alijs vris mederi q̃relis q vt idẽ li. de remedijs. q̃ nimis apparẽt retia vitat auis. Sȝ forsan cõgruit vt excogitemus causã sapiẽ hoĩm huius seculi. plures enim prouide nõ viuunt. quia tempus non discernunt a tempore. nec agenda congruis distribuunt horis. Veruntamẽ teste sapiẽte. Oĩa tempus hñt oĩq̃ negocio tps est et magna pars prudentie est tpis oportunitatem obseruare. vñ ouidius de remedijs. Temporibus aptis medicamia adhibita prosũt. Et data nõ apto tẽpore iure nocẽt. Principijs obsta sero medicina parat. Cuȝ mala p lõgas cõualuere moras. Que verba nil aliud sonant nisi q prouidus sui operis oportunitateȝ querit. tpeq̃ cõgruo agere disponit. vñ catho. Temporib⁹ mores sapiẽs sine crimĩe mutat Insipiens esto cum tẽpus postulat aut res. Stulticiã simulare loco prudentia summa est. Jtaq̃ omnia tẽpus habẽt. ouidius de ponto. Leta quidem letus cecini cano tristia tristis. Cõueniens opi tps vtriq̃ suum. Vtinã hi saltem qui se doctos putant prouide viuerent temporibus congruis singula distribuerent. Dices fortasse q sapiens non es tu ergo consiliũ quere: vt si proprio sẽsu te regere nescis alieno saltẽ cõsilio te dirigi ne recuses. vnde salusti⁹ in catilinario. Priusq̃ incipias cõs lto ac vbi psulueris maturefacto op⁹ ẽ. tull. de senectute. Non virib⁹ aut velocita

te corporum res magne geruntur: sed auctoritate et setentia. nã cõsilio qui nõ vtitur nimirũ si operis sui bonũ finẽ nõ sortitur. tul. philiq. xi. maiorũ cõsiliũ ẽ Prouidere ne quid triste accidat: sed animi ẽ fortiter ferre si euenerit. Itaqꝫ laudabile est et cõsilio preuidere tristiciã et patiẽter ferre oĩa. nam teste quinti. li. ij. Plurimũ in cõsilijs valet auctoritas. Nã et optimus et prudẽtissimus consul haberi debet cui de virtutibus atqꝫ honestis credere omnes velint.

Sed plurimi ĩcõsulte viuũt stultorũqꝫ cõsilia que ita dici nõ merẽtur. querũt eñ cõsilia recusãt: eo ꝙ cõsentire sapiẽtibus nõ intẽdũt. Nemo tñ tã prudens ex ꝓprio sẽsu quin alieno egere possit. Sidoniꝰ in suo epistolari. li. iij. Plurimũ laudes sic viuẽtes ꝙ suis moribus applicãt. quotiens aliquid negociaturi sunt consilia peritorꝫ catho. Cõsiliũ archanũ tacito cõmitte sodali. Utile cõsiliũ dñi nec despice serui. Nullius sẽsũ si prodest spreueris vnꝙ̃. gaufredus in poetria. Si bene vis duci te certo committe duci. nec tñ hi cõsilio vti videntꝫ: qui proprie voluntati maxime innitũtꝫ. Nec vota querũt alijs: vt cõsensiãt aut vt se dirigãt. sed vt temptẽt: aut vt prudẽtũ morẽ habere videantꝫ. de quibus apuleiꝰ li. de deo socratis. Quidã ꝑ agiportũ reuertẽtes ꝯsilia nõ ex suo corde sed ex alienis vocibus colligũt: et vt ita dixerim non animo: sed auribus cogitãt. itaqꝫ animũ suũ cõsilijs acceptãdũ nõ applicãt cũ tñ quit. li. viij. dicat. Nouit quisqꝫ quid facturꝰ sit nõ tãtũ ex ꝓceptis. quinimo ex sui natura expedit vt cõsiliũ capiat formãde actiõis senec. epistola. xxiij. Boni viri auiditas est que subdit tuta ex bona cõsciẽtia et honestis consilijs. Pauci enĩ sunt qui cõsilio se suaqꝫ regant. Ob hoc ꝙ more eorꝫ qui in fluminibus natãt nõ eũt sed ferũtur. Sed turpe est ire sed ferri et subito ĩ medio turbine rerũ stupere et querere quomodo huc veni vt indt seneca epistola. lxxxvij. Prudẽtes ergo consilia querant non precise. vt audiãt sed etiam vt acquiescant vt veniente prosperitate leticia subita et incognita non sit. vt etiã aduersis imminẽtibꝰ terreri non oporteat. tul. i. de offi. Fortis animi et cõstãtis est non perturbari in rebus asperis. sed cõsilio vti et ratione. nec a ratione discedere. Unde boni ingenij est fortunã percipere et ante cõinstituere ꝗd euenire possit et quid agẽdum sit dum venerit. Si quis enĩ hoc fecerit prosperitate nõ seducetur. et asperitate nõ desperabitur. ideo in ꝓuer. sapientum dicitur ꝙ diu deliberandũ est quid statuendũ est semel. nec tamen sufficit consilium capere nisi maturum fuerit. Cõsilia enim leuia quãdoqꝫ nõ dirigunt: sed potius deuiant. vnde socrates. Uelox consilium sequitur penitentia. maximeqꝫ consilio contraria sũt festinatio et ira.

Capitulum. xi. de facili credulitate reprobanda.

Prudentis est vt de facili non credat cum non petat maturitas leuitatem congruens prudentibus. petronius. Nunquam recte faciet qui cito credit. Namqꝫ qui cito credit cito fertur in cõsultis. Itaqꝫ sapienter nõ viuit.

Prudentis igitur credulitas nec suspipitionis modum habeat sicut opinio. nec certitudinem mox accipiat: sed more medio se gerat quia teste varrone in suis sententijs. Fides est media et opinionis et scientie neutrum attingens. Prudens igitur de facili non credat etiam famosum quod audit si exstiterit. nam plurima sũt famosa que tamẽ sunt mendosa. ideo tullius. in retho. ij. Facta non famam spectari oportet. et tertulianꝰ ĩ apologeticho. Fame non credit nisi sit ĩcõsideratus sapiẽs. quia sapiens non credit incerto: ne forte il=

ludos mēdacis seminauerit quod sepe fit. aut ingenio emulationis aut arbitrio suspitionis aut assueta quibusdam mētiēdi voluptate: vnde alexāder didimo. Et didim⁹ alexādro scripserunt famē nō fore credendū. seneca. i hypolito contēne famā. idē. iiij. de ꝟtutib⁹ Prudētis ꝓpriū ē ex animo cōsilari ꝛ nō cito facili credulitate ad falsa ꝓlabi. Sꝫ inqram⁹ cur tā facilis ē pluriū credulitas. Multi ei facillime credūt etiam si falsū sit qꝛ fieri cupiūt. De quib⁹ sene. in hercule furēte. quod fieri miseri volunt hoc facile credunt. hi enim laudēdi non sunt: qꝛ eorū stulticia credulitatem gignit. Sed nec sunt commendabiles qui nullis credere volunt. nisi videant ꝛ audiant. Nam teste sene. epistola ad lucillum. iij. Utrumqꝫ vitium est: et omnibus credere et nulli. quintiliau⁹. ca. xv. Facinus est illud tantū credere quod est de rebus humanis actū. Prudētes tñ citi⁹ bona ꝙ mala credere debent ipsorumqꝫ auris ad crimina difficilis esse debet. vt in prouer. sapientuꝫ docetur. Ueruntamē bonis potius credēdum est. plurimi tñ potius malis ꝙ bonis credūt. vnde ouidius. li. iiij. de fastis. Sed nos in vitium credula turba sumus. ideo catho. Nil temere crede. vñ prosper in epigram. Non pateāt faciles seuis rumoribus aures que nescire iuuat credere nō libeat. nā certior aure arbiter ē ocul⁹ inquit gaufre. in poetria. Sepe illud ouidij de reme. li. i. verificatur. Dum sibi quisqꝫ placet credula turba sumus ideo idē oui. iiij. de ar. Nō cito credideris ꝙtū cito credere ledat exēplū nobis nō leue procris erit. et idem in eplis. Tarda solet magnis rebus inesse fides Quia ergo plurimoꝝ stultoꝝ credulitas leuis est ideo plurima falsa ꝓ veris habent: errores gignunt et pro tenendis promulgant a quibus discedere facile non est si credulitatem exhibueris. sene. li. iij. de benefi. Non est leuitas a cognito errore discedere. Nam superbe stulticie perseuerantia est dicere quod semel dixi quodcunqꝫ sit fixum ratūqꝫ sit. Tales ei suos verētur reuocare errores: non ē tñ turpe cū te mutare cōsiliū sene. epla i. Ceci ducē querūt nos autē sine duce eramus. ꝛ ideo difficiliter ad sanitateꝫ peruenim⁹. qꝛ nos egrotare nescimus. hec eni oīa mala faciūt errores qui ex leui credulitate sustinētur. Nec tñ dico aliquem hominez fore errare ꝗ nō possit. saltē ꝙtū ex humana iperfectōe cōtigit. nec idē tñ laudand⁹ sꝫ illaudabilior est. Et vt verum dicam detestabilis in errore qui perseuerat. tul. philip. xij Cuiuslibet hominis est errare: nullis autem incipientibus perseuerare in errore. Posteriores enim cogitationes vt aiunt solent esse sapientiores. idem tul. li. de legibus. Nō est bonū errare ꝛ diligere quod ꝑ se nō est diligendū. Utinā igitur erroribus null⁹ se iplicet quibus prudentia offēdit et ꝑditur ad quā etiā obtinēdā homo ꝑ errores indisponitur. qꝛ teste vale. li. ix. cap. ix. Temeritati proximus est error. quem admodum ad ledendum par ita: cui facilius quis ignouerit: qꝛ non sua sponte sed vanis cōcitatus imaginib⁹ culpe se iplicat. In hoc ꝗdā etiā decipiūt qꝛ errorum vice veritati credere putāt Itaqꝫ falsitas veritatis imaginē sepi⁹ monstrat. nunquid enim enūciatio veridica videtur que iuramētis affirmat que nutibus et signis solidaturque testibus firmatur. Hec enim omnia qñqꝫ falsitas suppetit. itaqꝫ falsum pro vero sepius accipitur. nec de facili vnum ab altero discernitur: qñqꝫ referēs mēdosus non creditur. aut quando auctoritate perficitur aut si coloribus verisimilibus ab ipso prolatum deducitur. Quid igitur prudens factus erit aut falso credet quod non libet: aut discredet. cum tamen discredendi color sibi non adsit. Reuera si prudens fuerit nō de facili credet. sed deliberatiōe prehi

bita si discredendi causa non interuenerit sub quadam temperie absque temeritate falso sibi nō cognito cōsētire: aut saltē nō dissentire poterit. Sapiēs aūt nūque errasse nullus formidet vbi precipue falsitas veritatis speciem detulit. ouid. li. i. de reme. Et mala sunt vicina bonis errore sub ipso. pro vitio virt⁹ crimina sepe tullit. et orator. li. ij. Repellitur error in diuersa trahens cum spiritus efficit vnum.

Cap. xii. de stulticia fugiēda.

Stulticia hominē bestijs equat. et ab angelorū cetu elongat. stulticia hominē titubare cogit: et criminū pōdera nō sentire facit. Generat vaniloquium. nutus icompositos et dissolutos risus. et omnium maleficiorum genera de facili stulto cōtingunt: vnde lactā. li. de vera iusticia. Stulticia est in factis dictisque per ignorantiam boni atque recti erratio. tul. de sene. Tanta inest stulticie inconstantia atque peruersitas que omnes vt senectutē adipiscantur exoptāt et eandē adepti accusat. Idem tul. li. i. de natura deorum. Stulti nec vitare venientia nec ferre presentia possunt. Discernamus tamē stulticiarum vanitatem. quidam enim stulti sunt eo que naturalibus donis ab exordio geniture carent. Horum siquidem stulticia excusabilis est nec peccata gerit. si etiam post genituram quis a casu non procurato in eam inciderit Aliorum autem stulticia est volūtaria ex vsibus prauis contracta quorum desiderium est histriones habere: et cachinationibus quosque irritare in plateis dissolutiones ostendere atque tanto magis gloriari quanto ab eis turpius fit vel narratur. quib⁹ etiā nulla ades t cōplacentia. nisi in turpibus et operibus ab omni ratione discrepantibus. hi enim miseri et serui sunt. vnde tul. li. de paradoxis. Stultorum sentētia fuit: quod scilicet taliter sententiati sunt que omnes insaniunt et serui sunt. Hi eni aliorū crimina detegūt et suorum pre nimia multitudine obliuiscuntur. vñ tul. in tuscu. questioni. li. iij. Stultie propriū est aliorū vitia cernere et suorum obliuisci. Stultus si qua refert a falso nil puto rerert. Ipsius verba nullo sūt pōdere digna. Absit tamē vt eos stultos putemus quorum cautela est stulticiam loco simulare. vt penas euitare queāt. Plures eni stultis nocere nō dedignātur quod tamē sapiētibus emulātur. catho. Insipiēs esto cū tempus postulat aut res. Stultitiā simulare loco sūma prudentia est. ouidi⁹. iiij. de tristibus. Forsitan hoc studiū possit furor esse videri. Sed furor hic aliquid vtilitatis habet. Hi ergo non stulti: sed sapientes sunt. eorumque stulticia prudentia est. Sed hi stulti sunt quorum finis ineptus quorum desideria praua et mores inhonestatis speciem gerunt. Excessus quoque continue sectantur et omni prudentie temperamento contrariantur: sene. epistola. xxxix. magni animi ē mediocria malle quam nimia. Necesse est enim vt exercet cupiditas que naturalem modum transilit. quia scilicet stultorum appetitus euanescent. eo que nature limitibus non refrenātur ideo stulti nuncupati sunt quorum leticia improba et tristitia amentie manerié ostēdit. Unde simachus in libro epistolarum. leticia res loquax est atque ostentatrix sui quod de leticia stultorum intelligendum est. Nam improborum leticia cito ad perniciem cadit. eorumque laus et lasciuia. nunquam habent cōcordiam. vt ex prouer. sapientum colligitur. Nempe stulti in singulis extremiscant et in suis leticijs indigestis. et inconsultis ita gloriantur vt se posse cadere nō timeant. sed teste eunodio nulla fides letis integra nec dubijs. Et gaufridus in poetria. exemplar syrenis habere docearis. i illis casibus in letis semper peiora cauere. O igitur stulti attendi-

te qm̄ vestra leticia tristicia est. exultatio casus risus plāctus: laus dedecus. munera quoqꝫ vobis facta vias perditionis vobis ministrant. vestrisqꝫ nutibus stultis hominum tempora vana de tinctis. criminibus quoqꝫ in vobis ꝛ ceteris fomētū ministratis. Ouidius. i. de arte. Mēs erit apta capi tūc cū letissima rerū. Et seges in pingui luxuriātur humo. Pectora tūc gaudēt nec sūt atrita dolore. Ipsa patēt. blāda tūc subit arte ven⁹. Heu lamētabilis leticia que veneri famulatur que stultorū leticia nūcupatur. Attēde eni illud ouidij. li. de ponto. Tu modo fac timeas et q̄ tibi leta vidētur: dū loq̄ris fieri tristia posse puta. qđ stulti minime cōsiderāt.

Cap. xiii. de stulto amore cauendo.

Fatuus amor iudicium impedit rationis. Et ꝑpter amorē ad seipsū in ꝑpria cā frequēter vnusq̄sqꝫ seducit. Amor ei excecat ꝛ vera iudicare non ꝑmittit. Prudēs igitur si fieri cupis medio interposito tuā discerne causam et alterum tibi prestituas. ꝛ illud quod iudicaueris de teipo arbitrare iudicādū nosti ei teste aristo. ij. de anima. Visum causari sine medio nō posse ꝛ obiectuꝫ sensui supra positum sēsationem impedit. si ergo tu tibi propinquior sis ꝛ immediatior q̄ res quecunqꝫ visui supposita quō ergo de te vere iudicare poteris. Tu ergo medium queras ꝛ ī alio considera quod de te iudicare cupis qꝛ plurimos proprius excecat amor. nam vt ex prouer. sapientū colligitur. Amare et sapere vix a deo conceditur: quia s. raro accidit ꝙ homo sapiēter iudicet de eo quod amat. vñ varro in suis sententijs. Nullus tā modeste sua iudicat sicut aliena. hoc aūt ex eo accidit ꝙ nemo sibi inuidet. nā olī thobares magno alexādro dicebat. Natura inquit mortalium hoc modo praua et sinistra dici potest eo ꝙ in suo quisqꝫ negocio ebetior est q̄ ī alieno. ꝛ terēti⁹ in adelphis Homine imperito nil iniustius: qui nihil rectum putat nisi quod ipse fecerit oīm hominum fere natura est. vt aliena melius iudicent q̄ sua. Vir igiꝉ prudens. vt de proprijs bene iudicet aliena consideret. Sed reuera teste plinio in epistola ad cornelliū tacitū sue quisqꝫ intentioni fauet. ꝛ quintilian⁹ libro secūdo. Aliena quoqꝫ vitia magis vult quisqꝫ reprehendi q̄ sua. Unde lactantius libro de falsa sapientia. Nemo potest de se recte iudicare: sed aliena iudicat melius q̄ sua. Et tullius primo de officijs. Nescio quomodo fit vt magis ī alijs q̄ in nobismetipsis cernamus si quid delinquitur. Hec enim omnia ꝑprius facit amor. sene. ad lucillum epistola. xxvi. Una est cathena que nos alligatos tenet. scilicet amor. Vñ aliqui sūt qui nil rectū nisi quod placet dicūt vt inquit horatius ī epistolis. Ouidi⁹ de ponto. Illud quod fecit quisqꝫ tueꝉ opus. marcialis cocus. Quis damnat sua vota libenter: quasi diceret nullus vnde auianus. Sic mos est hominum quicquid sibi fecerit ipse: videlicet maneat approbat ipse tamē. Ecce audiuimus quomodo omnes homines in factis proprijs male iudicāt. Et ideo suorum delictorum correctionem non assequuntur: quia teste quintiliano. nō itellecti nulla est curatio morbi. Nec solū tamē hoīes pctā ꝑpria intelligūt: sꝫ etiam bona q̄dā si fecerint sublimare valde contēdūt. iuxta illud petronij. Omnes aptis oculis bona sua computant Plurimi etiā alios putāt velle quicq̄d volunt: et in alijs esse quod in ipsis sentiunt. itaqꝫ imprudentissimum ipsoruꝫ iudicium est nō tantum quo ad ea que de seipsis iudicant. sed etiam quo ad illa que de alijs ex seipsis arbitrātur. vnde iulius celsus li. ij. Que volumus

libenter credimus: et que nos sentimus alias quoque sentire speramus. Horum autem iudicium fallibile est nimis et se pius erroneum. Nec tamen reprobo alteri si facias quod tibi fieri petis. alium tamen tuis desideriis conformem non semper estimabis. Attendant igitur sapientes vt recte iudicent: vt proprio amore non decipiantur: nec etiam vitia virtuti preferant iuuenalis libro tertio. Summum crede nefas facinus preferre pudori. Quod faciunt plures naturalibus desideriis sua crimina imponentes. eodemque pacto quo de ipsis male iudicant friuole se excusant. Heu quam cecus inest vitiis amor inquit claudianus in maiori. Prefata veruntamen desideria nature nullus imponat sed malicie. Nam vitium omne nature metas excedit. vnde pruden. Summa quies velle nil plusquam postulat vsus: sit victus simplex alimonia vestis et vna. Expletumque modum nature non trahat vltra. que verba nil aliud sonant nisi quod naturale desiderium contentatur habere victum et vestitum Et si quid vltra desideramus nature transcendunt metas. Absint ergo huiusmodi desideria vana. absit amor inutilis rerum. Unde theodolus. Mortales cuncti quod intendunt adipisci. Nec si perficiant vite discrimine querant: quia scilicet sic res debent desiderari: vt eorum obtentu delicta commiti non habeant.

Capi. xiiii. de habenda fortitudine et constantia mentis.

Fortitudo est virtus qua cetere solidantur et sine qua in bono non perseueratur. Expedit ergo volentibus spiritualiter proficere hac non carere virtute vt sint animo fortes: quia fortitudo est qua omnia roborantur. et moderantur vnde aristo. ii. ethi. Fortitudo inquit tenet medium inter timores et audacias. et tul. retho. i. Fortitudo est conceptio considerata periculorum laborumque perpessio. et alibi Fortitudo est rerum magnarum et humilium conceptio laborisque cum vtilitatis ratione perpessio et idem li. iiii. retho. Fortitudo est conceptio laboris et periculi cum vtilitatis ratione et comodorum compensatione. et idem tul. i tuscu. questio. li. iiii. Fortitudo est affectio animi lege summe perpetiendis rebus obtemperans: vel conseruatio stabilis iudicii in eis rebus que formidolose videntur subeundis et repellendis vel scientia rerum formidolosarum contrariumque aut omnino negligendarum conseruans earum rerum stabile iudicium. Ex quibus omnibus clare apparet quod fortitudo habet in arduis locum et in gradibus probatur. Hanc siquidem virtutem si quis habuerit minas non timebit: immo nec mortem pauebit quia teste tulli. li. inuectiuarum. Nequaquam viro forti turpis mors accidere potest Et quintus curtius de gestis alexandri. libro quarto. Fortium virorum est magis mortem contenere quam odisse vitam. et cassiodorus epistola. xxiii. Latet sub ocio laudabilis fortitudo: et dum se probandi non habet spacium occulta est lux tota meritorum. Hec enim virtus in aduersis maxime patet. vnde valerius libro quarto. Fortiter se in aduersis gerere quid aliud est quam fortunam seuientem in adiutorium sui pudore victam vertere Tunc enim vir est animo fortis quando aduenientibus malis in bono robuste perseuerat. Nec tamen optanda sunt pericula vt fortem quis se ostendat. Sufficit enim pericula si contingant valide tolerare. vnde seneca epistola. xlvii. Non sum inquit tam demens vt egrotare cupiam: sed si egrotandum fuerit sufficit vt nil effeminate faciam. Non enim pati tormenta optabile est sed pati fortiter. Idem seneca. iii. lib. de naturalibus questionibus. Humano animo a bonis artibus robur venit et a consideratione nature. Quid est enim cur ego hominem aut feram aut sagittam aut lanceam timeam. maiora pericula me spectant. vnde lactantius. De vero cultu ti-

midi et imbecillis est animi: aut dolorē metuere aut egestatē aut mortem que oīa si quis nō exhorruerit fortissimus iudicat. qui aūt deū metuit illa oia nō metuit. galte. li. v. alexādreidos. Nulla rei nouitas puertere fortia debet pectora. quasi diceret qꝫ nullus ꝑpter infortunium debet desistere aut ex fortuna decidere. Illos tñ fortes nō dicūn⁹ qui suorū delictorū exultāt defensores qui nō verētur cū malefecerint se validos nūcupare. qꝛ teste oui. iij. sine titulo. Felix qui quod amat defēdere fortiter audet quasi diceret. Illi sunt felices qui illa amāt que palā et iure defēdere possūt. O igitur milites precipue xpāni assit animis vestris fortitudo ne subeat demonis versutia. viribus si caretis animos erigite: quia vincere vos nullus potest: nisi propria libertate succumbatis. vnde sicut in prouer. sapiētum dicitur Nunqꝫ periculū sine periculo vincitur. nchil est magnū in rebus humanis nisi animus fortis. Quid enī ꝓdest tua sapientia in periculo si non ꝓsit. Quid tēperantia si cadere permittat. Omnes em̄ virtutes sine virtute sunt si fortitudo non fuerit comes: quinimo virtutis nomen fortitudini maxime conuenit. Nam a viribus virtutis et in viribus fortitudo est. Nimirū igitur. si fortitudo virtutis nomē ꝑ cetereris habet. vñ galterus in alexandreide. li. vi. Nichil est qđ fortis et ardua virtus linquat inexpertum: mouet oīa: et omnia temperat. et oui. li. de ponto. Omnia deficiunt anim⁹ tñ oīa vicit. ille etiam vires corpus habere facit. Et idē ouidius. x. methamor. Aduertes deus ipse iuuat. prosper. li. epigrā. Qui valet in aduersis oneratam ducere vitam hic magni est animi. vnde horatius. li. carmiū. Rebus in augustis animosus atqꝫ fortis apparet Utinam ergo commemorem⁹ predecessorū fortitudinē amicorūqꝫ valitudinē. Refert enī iustin⁹ in abreio pōpei. li. iij. Quomodo in mantuano prelio quidā adolescēs animo floruit valde cuius nomē cincgerus. Refert em̄ qꝫ hostes post preliū inumeras cedes fugā accceperūt. Quos cernens prefat⁹ adolescēs ad naues hostiū fugit: et cū manu dextera nauē tenuit nec prius dimisit qꝫ dexteram amitteret. qua amissa sinistra qꝫ manu nauē tenuit. qua rurs⁹ amissa morsu nauē detinuit. Itaqꝫ nec cedibus fati gratus nec manib⁹ āputatis victus est. Unde ad vltimū velud rabida fera dentibus dimicauit. ducentaqꝫ millia persarum eo prelio ceciderūt. Ecce qꝫ laudabilis. victoria que fortitudine vēdicata est. seneca epstola. xiij. Nō pōt magnos spūs athleta habere nisi sanguinē suū viderit. tūc enim ꝑiectus aīam non ꝑicit. sed cū magna spe ad pugnam descendit. O vtinam tanta inhereat nobis fortitudo exercendo militiam christianam quantā plurimi pro temporali protectione habuerunt. Hi enim sunt laudabiles sed illi multo laudabiliores. Nec tamē putem⁹ oēs pugnatores fortes debere nuncupari virtutem habent fortitudinis si licito titutulo pugnant. etsi lucrum non sperent. vnde tul. lib. i. de officiis. Fortes quoqꝫ et magnanimi sunt habendi non qui faciunt pugnā sed qui propulsant iniuriā Uix tamē inuenitur qui laboribus susceptis periculisqꝫ aditis nō querat mercedē aut gloriā. Animaduertāt igitur seculi amatores qui lucrū et fastū ex suis laboribus expectāt in ipsis enim nulla virtus est. Nam virtus mercedē terrenam non querit. Non dico tamē si vincas quin gaudere non possis: aut damna tua que inimicorum occasiōe tulisti recuperare nō valeas. Horū tamē adeptio finis tuus esse nō debet quia ꝑter ista vir armiger rēpu. tueri tenet. Sed proculdubio illud tulliij. verificatur. in tuscula. questio. libro. i. Nemo sine magna spe se propriam offert ad mortem Que spes immortalis est quandoqꝫ retunc bona est et diuina. aliquādo vero

immortalis opinione pugnãtium quia scilicet ideo plurimi pugnant. quia se famandos in posterum perpetuis diebus sperant. hec autem spes vana est. Utinam aũt spes fiat nõ sub spe super bie: sed eterne glorie: vt fortitudo que virt⁹ ẽ tali spe mediãte habeat.

Capitulum. xv. de perseuerãtia in bono habenda.

Bene agere parum prodest si mens labilis existet. Non enim ex actibus generatur habit⁹ nisi affuerit boni operis perseuerantia. vnde in puerbi. sapiẽtũ. Nichil prodest didicisse bene facere si cesses. Naz turpe est bona opera cepta deserere. quintilian⁹. iiij. de oratoria institutione. Perseuerandum est saltem: quia sepius et si vires deficiunt aĩo tamẽ perseueremus. Nã teste tul. in rhetorica pma. Perseuerãtia est ĩ rõne bene ꝯsiderata stabilis ppetuaqȝ ꝑmãsio. Illi igitur ꝑseuerãt q̃ bona incepta cõtinuãt. Dicis forsitãte ꝑseuerare nõ posse: qꝛ teste senec. ĩ theeste. Leue quidẽ est iniurias ferre: sed ferẽdo cõtinu e ꝑseuerare graue ẽ. idẽ seneca ĩ hercule fruẽte. Per nullas opera virtus laxari solet: quibus attẽtis: mirum est si quis ꝑseuerare possit huic dubietati respõdeo omnibus agendis modũ debere ꝑberi. vt eni ꝑseueris nõ oportet vt laboribus incessanter assistas Sufficit ei vt mala euites: ꝛ horis oportunis bonis intẽdas: ꝛ si freq̃nter bona facere nequeas: saltem dum feceris diu perseueres. Jura illud senece in edippo. qđ sepe fieri non potest fiat diu. Sed quid dicemus de his qui nõ gloriãtur. nisi excogitando meritorũ veritatẽ. nullãqȝ obseruãt stabilitatẽ. Una eteni die vota ieiuniorum celebrant: altera studio tempus dipensant orare nunc promittũt ꝛ continere in posterum preordinant et postmodum his omnibus cõtraria faciũt. Rursus vno tempore velut heremite viuunt ꝛ in altero publico cõuictui assistũt. tales eñi vna die videbis tam tristes et mestos tam marcidos et pallidos vt seminortui credantur. innumerabilesqȝ penas pro regno ꝛ celorum pati existimantur eosqȝ quoqȝ postmodum videbis risibus deditos in iocis primos ebrietatibus dissolutos mulierum tactibus infectos: et quicq̃d a sua voluptate subtraxerũt hoc postmodum inepte super addunt. In ipsis enim non est perseuerãtia: eo ꝙ ab eis non desiderat nisi fast⁹ et apparentia. Talib⁹ eñi prodesset si potius studerent in bonis ceptis cõtinuare q̃ꝫ sic nouitatem meritoruꝫ: et vt melius dicant apparatum excogitare sollicitentur. senec. epistola. xvi. Plus operis est vt proposita custodias q̃ꝫ vt hone sta pr oponas. pseuerandum est enim et assiduo studio attendẽdum quousqȝ bona mens fiat bona volũtas Et idem episto. xxij. Turpe est credere animum luctari cũ officio quod semel recepisti. quia vir non est fortis ac strẽnuus qui labrem fugit. et horatius. li. carmi. ij. oda. iij. Equam memento ĩ rebus arduis seruare mentem: non secus in bonis ab insolerti temperatã leticia Nempe qui vult fortis et perseuerans fieri poti⁹ ĩ bonis crescere q̃ꝫ feruere hꝫ nec cum fortuna debet mutari quod tñ instabiles faciunt. vnde ouidi. libro de tristibus. Rara quidem virtus quã nõ fortuna gubernat. q̃ maneat stabili cuꝫ fugit illa pede. item boetius primo de consolati. metro pri. Qui cecidit stabili nõ erat ille gradu. oui. libro epistol. Cepisti meli⁹ q̃ꝫ desinis vltima primis cedunt: dissimiles hic vir ꝛ ille puer. qꝛ videlicet vnus constans qui meli⁹ desinit. et alius inconstans qui faciliter desinit. Sed plurimi se viros appellãt q̃ femineis moribus titubant minimeqȝ perseuerant. De quibus horati⁹ ĩ epistolis. Quod petijt spernit: repetit qđ nuper omisit. estuat et vite disconuenit

ordine toto. Quod faciunt incõstãtes quia sue instabilitatis calumniã locis imponunt. Itaqꝫ loca incessanter mutant: nec tñ perãpli⁹ ob hoc i bonis cõtinuãt. vñ socrates cuidã querẽti. Cur mutatio locoꝝ nil sibi ꝓdesset ad depositionẽ vitioꝝ rñdit. Quid miraris nihil tibi peregriari ꝓdesse cũ te circũferas q̃si diceret ꝙ vitiosus melioraẗ nõ ex mutatiõe loci sed mẽtis. vñ seneca. epistola xxviij. Animuꝫ debes mutare non celum: licet enim vastum trãsieris mare: sequntur te vitia quocunqꝫ pueneris. Queris enim quare fuga istate non adiuuet. quia tecum fugit vitiũ. ⁊ epistola. lxxix. Frequens de loco ad locum migratio istabilitas animi ẽ. Hec eni omnia dicta sũt ideo quia viri istabililes locum statusqꝫ permutãt credẽtes deforis mederi cum sit tñ interior morbus mentẽ eĩ non extrinseca mutate oportet. vnde horatius. libro epistolarum. epistola prima. Impiger extremos currit mercator ad idos. Per mare pauperiem fugiẽs per saxa ꝑ ignes ne cures ea que stulte miraris ⁊ optas Discere et audire ⁊ meliori credere nõ vis. Uili⁹ argẽtũ ẽ auro virtutib⁹ auꝝ O ciues ciues q̃rẽda pecunia ꝓmũ est virtus post nummos. hec ianus sũm⁹ ⁊ ab imo predocet ⁊c. et epistol. xi. Tu quãcũqꝫ de⁹ tibi fortũauerit horã Grata sume manu. nec dulcia differ in ãnũꝫ vt quocũqꝫ loco fueris vixisse libenter te dicas. Naꝫ si ratio ⁊ prudẽtia curas Non loc⁹ effusi late maris arbiter aufert. Celũ nõ aĩꝫ mutãt q̃ trãsmare currunt. Nunquid plures iuuenes conspeximus q̃bus paterna doctrina dicebat Discurrite per orbem vt sapiẽtes sitis Heu dicursus iste sapientes homines non facit. sed instabiles animo talẽ medicinam querunt. Tales eteni vbicũqꝫ sũt nusq̃ habitãt. quia vbiqꝫ ambulãt et nullibi resident. vnde marcialis i li. epigram. Dic mich i quo veniam dic q̃ te parte requiram. quisquis vbiqꝫ habitat maxime nusq̃ habitat. Quid ergo prodest homini laboranti vt cõgrue viuat si non perseuerat. aut quid prodest inimicos homines vincere ⁊ vitia non domare. Qui enim peccatis subijcitur: et si moles immẽsas possit deferre. nichilominus fragilis est. vñ senec. vij. de natura questionuꝫ querit. Quid est i rebus hamanis precipuũ. et rñdet animo omnia vicisse. Nulla eni victoria maior est q̃ vitia domasse. Innumerabiles siquideꝫ sunt qui populos ⁊ vrbes habuerunt in sua potestate. paucissimi vero seipsos habuerunt. ⁊ subdit. Quid maius q̃ erigere animuꝫ supra miserias premissa fortitudie. quid maius q̃ contra calamitates esse constãs et cõcludit. Quid igitur insanio. quid anhelo: quid insudo: quid terram forũ verso. Multo opus est magis vt a sordibus discedamus et a corpore animũ seducamus et tandem in occultis subtilitatibus veritatem inquiramus. Dicet autem peccator et vir istabilis quo modo permanebo aduersus fortunaꝫ dum videbo fortune premissa grandia munera que non de facili animus refugit. Queso attende fortunam mutabilem et animum stabilem fieri debere. teste seneca epistola octana. Cogi tare nichil esse immutabile preter animum omnia enim fortuita lapsu intereunt. animus autem bonus perseuerat. seneca epistola. lxxi. Eadeꝫ virtute et mala fortuna vincitur ⁊ bona ornaẗ Uirtutem intelligo animosã et exelsã vim que om̃e id irritat quicq̃d infestat non inquit mirum ẽ in trãquilitate nõ concuti. sed illud mirare vbi omnes faciunt aliquem stare. Dicet forsan quis me stabilem faciet aut qua virtute permanere valebo. Nunc eniꝫ paupertas me affligit: nunc timeo exilium: nunc ĩ carcerem: nunc infirmor. quomodo ig iẗ subsistã. cui querele respõdet. sene. epl. xxiiij. Parua fiam ⁊ si quis respondeẗ inter pauperes ero exul fiã vbiqꝫ viuã

alligabor. ad hoc ei natura me genuit vt corpore graui astringar infirmabor cessabit langor sanitate vel morte moriar vt melius viuaz. In omibus ergo anim⁹ superstat sapientis ⁊ constātes sumus: igitur fortes aduers⁹ fortuita: quia teste sene. epistola. xxxvi. In mores fortuna vim non habet animus ad tranquillum terminum venit qui in eo dem habitu est. scz qui perseuerat.

¶ Cap. xvi. qualiter a constantia nullus debet recedere.

Teste tulli. de natura deorū. Incōstātia nō debz cadere ī sapiētē virum cui nil nocere pōt. Verū ē tamē ꝙ multi tanꝗ epicuri nulla volunt stabilitate formari. sene. l. de constantia sapientis narrat ꝙ epicuri corpori multum pepercerunt dicētes non licere sapientem ferre molestiam. quapropter voluptatem tanꝗ felicitatem summam elegerunt. non decet tamen hominem mobilitate seu fragilitate sic agitari vt pro quacunqz tribulatione immutetur immo licet ī tribulationibus constituatur nichilominus constanter debet tolerare. narrat enim augustinus. ix. de ci. dei. ca. iiij. ꝙ licet eneas multas tribulationes haberet in parte sensitiua vsum rationis tamen in mente non perdidit. Ideo de ipso virgi. inquit mens immota manet lachrime voluuntur inanes quapropter. iij. de nugis philosophorum narratur socratem dixisse sapientem offendi non posse. immo aduersus omnem fortunā constans et immobilis manet. vale. li. iij. de morte socratis refert ꝙ forti aīo constantiqz vultu potionem venenosā licet mortiferam accepit. Et cum eius vxor lamentaretur dicens. Vir meus innocēs moritur: socrates dicebat. Male inquit conqueris. Nam si me diligis debes cupere vt innocēs moriar. Turpe. est enim morte dignū mori. Ipse eñ socrates omnes mūdo seruiētes miseros vocauit nam cum ab eo peteretur quis miser esset ipse respondit. Miser est inqt q̄ nūꝗ miser fuit: quasi diceret ꝙ ille miser est q̄ miserias mundi nūꝗ sustulit. Nam veteres legim⁹ ī magnis angustijs perseuerasse: ⁊ licet onerosa fortuna ipos ꝑsequeret. nichilominus aīo cōstātes ꝑmāserūt. narrat eī vale. lib. v. ca. x. ꝙ anaxagoras phūs audita morte filij sui quē maxime diligebat īmutatus ꝑmāsit. vñ sibi āñūciāti rñdit ita. vt fertur, rē nouā seu ī expectatam non āñuncias. Sciebā, eñ ꝙ oīe natū ex me eēt mortale. Sciebā īsup ꝙ sicut null⁹ morit̃ nisi q̄ pri⁹ vixerit ita nullus viuit qui nō moriturus sit. Ibidē etiaz recitat valeri⁹ ꝙ xenophō audita morte sui ꝑmogeīti filij minime cōmotus fuit. vñ cū sacrificaret ⁊ coronā ī capite hr̄et statim vt mortē filij audiuit coronā ꝓ lamētatiōe tm̄mō de capite deposuit cū tñ interrogaret q̄lr mortuus fuisset sibi relatū est ꝙ in bello pugnādo mortuus fuisset quo audito xenophō statī coronā reposuit ⁊ sub iuramēto sacrificij affirmabat ꝙ plus gaudebat de virtute filij quā bellando habuerat ꝙ̄ de ipsius morte tristaret̃. Ex his ergo patet ꝙ p̄dictoꝝ viroꝝ aīos fortuna ꝑturbare nō potuit. valerius li. vij. ca. ij. de quodā alio philosopho scz biante narrat ꝙ cū patriam eius prienez hostes inuasissēt oībus quos modo se uitia belli incolumes abire passa fuerat p̄ciosaꝝ reꝝ pondere onustis fugiētibus interrogatus quid ita nichil ex bonis suis secum ferret. Ego vero inqt bona meo mecū porto. pectore eñ illa gestabat nō humeris nec oculis visēda sed estimāda aīo q̄ domicilio mentis ī clusa nec mortaliū nec deoꝝ manib⁹ labefactari querūt. ⁊ vt manētibus ꝑsto sūt ita fugiētes nō deserūt. Nec tñ ī solo virili sexu talem mentis cōstantiam legimus immo etiam ī muliebri fragilitate perseuerantiam commemoratā

reperimus narrat enim ambrosius li. iij. de. virginitate seu de virginibus ꝙ mater quedam eiusq; filia in tãtũ ama uerunt castitatem ꝙ maluerũt ĩfluuiũ precipitari! ꝙ̃ lubricitatis dedecore cõ taminari. vnde cum violari timerẽt se mutuo amplexantes. ⁊ quasi choreas letas ducentes in fluuiũ se proiecerũt. Insuper august. i. de cita. dei: de lucre tia narrat ꝙ cũ a tarquinio violata fuis set parẽtes statim cõuocauit ⁊ pre grã di animi ꝯstãtia p̃sentibus parẽtibus se ĩterfecit lugẽs sue castitatis ĩtegri tatẽ violatã fuisse. Si igiẽ muliebris anim⁹ morti nõ pepcit vir igiẽ fortis ⁊ iuuenis ꝑseuerãter ĩ bonis operib⁹ ꝑ manere debet atq; vitia cõstanter deb; detestari. seneca libro. ij. Nũquid cum vitijs satis litigamus. Ea igiẽ ꝑseq̃re sine modo sine fine. Nam in vitijs non est modus nec finis. quia mentem sine venia laniant. Si igitur extrahi nõ pos sunt cum illis potius est cor euellẽdũ. Ex his igitur concludamus cõstantiã maxime habendã ad mala cõpescẽda. Huius autẽ temporis nulla est cõstã tia virorum: sed fragilitate imminente modiciq; timoris occasione decidunt. Queso tamen vt veterum constantiam commemoremus: narrat enim valeri⁹ libro secundo ꝙ vir quidã dict⁹ codrus morti se exposuit etiã vltra vires vt sui victores efficerẽtur. Item augustinus quinto de ciui. dei capit. xviij. Narrat de quodã qui se in foueã precipitauit eo ꝙ audiuit adijs fuisse dictũ ꝙ roma ni perderẽt id quod optimũ habebãt. Narrat etia; de bruto qui filios suos occidit quia fuerãt cõtra rempublicã. vnde poeta. Natosq; pater noua bella mouentes. ad penã pulchra ꝓ liberta te necauit. Itẽ narrat de alio qui filiũ occidit eo ꝙ contra voluntatem ĩperij fecerat l; pro patria pugnasset atq; vi cisset. Nam extimabat peius imperiũ contemnere ꝙ̃ absq; voluntate imperij etiam pro patria gloriose vincere. His ergo exemplis colligimus ãtiquos cõ stantes ideoq; famosos fuisse. itaq; ra tione sue animositatis nomẽ accepisse

¶ Cap. xxvij. de constantia ma nutenenda.

Nullum redditur op⁹ laudabile: aut inter coro nata merita numerãdũ si cõstãtia desit. Ubi autem quis permanet constãs sui operis preciu; adipisci meretur. Nem pe constantia veritatem predicat iudi ces prauos redarguit: omnium virtu tum genera ad salubrem portum dedu cit. nũq̃ꝫ diogenes veritatem dicere sin gulis formidabat. Narrat enim vale. li. iiij. ca. iij. qualiter aristippus dioge ni olera lauanti dicebat. O diogenes si dionisio adulari velles ita non esses. cui diogenes. Si tu inquit ita esse vel les non adulareris dionisio. Ecce q̃ta viri constantia qui maluit pauper fie ri pro veritate dicenda ꝙ̃ adulari ⁊ ex inde ditari. Sed nec in solis viris con stantiã reperimus: sed etiam feminas aĩo fortes extitisse legimus. Narrat eĩ vale. li. vi. ca. ij. qualiter mulier quedã absq; demeritis a philippo rege temu lento condemnata prouocarem ad phi lippum inquit sed sobrium. Excussit itaq; crapulam oscitãti ac p̃sentia ani mi ebrium resipiscere causaq; diligen ti⁹ inspecta iustiorẽ sententiã ferre coe git. Igitur equitatẽ quã impetrare nõ potuerat extorsit potius presidium ali bertate ꝙ̃ ab innocentia mutauit. Insu per narrat qualiter cũ dionisius tyrãn⁹ propter nimiam crudelitatem deberet succumbere mulier quedam vltime se nectutis quotidie matutio tempore so la orabat vt dionisius incolumis esset quod cũ audisset dionisius eã interro gauit cur hoc diceret. ipsa autẽ respõ dit cũ inquit esse; puella tyrãnũ crude lẽ habuimus cui crudelior successit: tu autẽ tertio adueniens ceteris crudeli

or fuisti. Itaqꝫ timens ne si tu fueris absumptus: deterior in locū tuum succedat. caput meū pro tua salute deuoueo. tā sāctā audaciam Dionysius punire erubuit. Laudanda est igitur virtus constantie fortitudinis quā siquidē virtutē macrobius li. i. sic describit. Fortitudo seu cōstantia est aīm supra periculū erigere nichilqꝫ nisi turpia metuere fortiter tolerare aduersa ꝛ humiliter prospera. Qui enī hac virtute caret nullam in suis operibus ꝓsperitatem obtinebit. nam per ipsā constantiā martyres preualuerūt cōfessores vsqꝫ ad obitum perseuerauerūt et principes dn̄ari meruerunt. Narrat em̄ vale. vbi supra qualiter pōpeius cuidā viro antiquo suā etatē iprobabat dicēs ipsū mortuū fuisse in senectute: et exinde resuscitatū cui senex respondit. Nō mētiris inquit pōpei. qꝛ cum mortuus essē iui ad inferos ibiqꝫ vidi multos de te conquerentes eo ꝙ iniuste parte condēnati fuerunt atqꝫ ꝑditionis eorū causa fuisti. Itaqꝫ eo tpe ꝛ fortissimū erat cū pōpeio maledicere et tutissimū. Uiri ergo christiani ī via dn̄i cōstanter ambulare debēt nō timēdo eos qui occidunt corpus sꝫ in dn̄o fiduciā cōstituere. vn̄ tul. in. rheto. li. ij. confidentia sic describit Cōfidentia est virtus per quā magnis et honestis rebus animus cū spe certitudinis fiduciā collocauit. Hanc tamē fiduciā plurimi nō habēt: qꝛ nec in deo nec in hominibus confidūt. Cuius oppositū legim⁹ de alexādro scḋꝫ vale. li. iiij. ca. viij. ꝙ narrat qualiter cū alexāder infirmaret ꝛ suus medicus nomie philippus potionē ei dare velle. tunc quidam dictus paramenio alexandro scripsit: vt caueret ab insidijs philippi. Perinde ac pecunia corrupti a dario. Cui⁹ litteras cū legisset potionē īdilate sūpsit et philippo litteras legendas tradidit. Itaqꝫ pri⁹ sūpsit potionē quā medico nunciaret suspitionē. Narrat etiam idem valerius. li. iiij. ca. ꝙ plato xenocrate discipulo suo tā inconstanter moderatus fuit: vt cum audisset eum de se multa impia locutum sine vlla cūctatione criminatorem respuit. Et cū instaret toruo vultu iudex causam querens cur sibi fides non haberetur: adiecit non esse credibile: vt ille tantopere amaret ab eo inuicem non diligeretur Postremo cum ad iusiurandum inimicitias ferentis malignitas confugisset ne de periurio eius disputaret: affirmauit nunꝙ xenocratem illa dicturum fuisse: nisi ea dici sibi expedire iudicasset. Confidenter igitur eamus non de deo non de proximo diffidentes. Nam iacob claudicabat et tamen preualuit qꝛ dominus cum illo erat. narrat valeri⁹ libro tertio capitulo septimo qualiter cum cuidam spartano claudo in aciem descendenti vnus properaret dicēs q̄d ibidem faceret. ille respondit. propono pugnare nō fugere licet ergo claudus esset tamen confidebat. Narrat etiam de quodam cui cum diceretur ꝙ sagitte aduersariorum scilicet persarum propter multitudinem obscurabant solem ipse respondit bene narras. in vmbra eī melius preliabimur hoc enī ex magna confidentia dicebat. Insuper ibidē narrat valerius de quodam eiusdem vrbis atqꝫ animi viro qui hospiti suo patrie sue muros excelsos latosqꝫ ostendenti dixit. si mulieribus istos comparastis recte si viris turpiter. Constanter ergo et confidenter speremus in domino: qꝛ teste propheta. Qui sperant in domino non confundentur.

¶ Finit liber quint⁹ sophologij felicit.

¶ Incipit liber sextus qui est de septem peccatis mortalibus et de virtutibus contrarijs eisdem.

Capitulum primum est de humilitate quomodo exaltat et superbia deprimit.

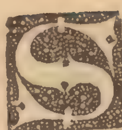

Iri Gloriosi humilitatis gratia deo placuerūt. Unde narrat. Gregori⁹ ī dialogo li. pr̄io capit. xv. qualiter cōstantinus humillimus fuit. Nā cum quidā ipsius constantini audiuisset famā accessit vt ipsū videret quē cū vidisset ait Ego inquit credebā illū hominē grādē esse sed nichil habet de homine. qđ cū audisset cōstātinus gratias agebat dicēs. Tu sol⁹ es qui in me oculos apertos habuisti. Ecce magis amauit despicientē ꝙ laudātē. vñ augu. supra iohannē omelia pr̄a. Uera inquit humilitas eē i nullo: supbi ire: i nullo murmurare i nullo i gratū ee vl' querulū: sed i oīb⁹ deo gratias agere. et idem augu. ep̄la. xiij. Nō ē iqt alia vis ad obtinēdā veritatē nisi humilitas. qz ꝑ eā vnusquisqȝ se cognoscit. et ibidē narrat de demosthene oratore q̄ cū iterrogaret̄ qđ nā esset i dicēdo efficacissimū respondit ꝙ ꝓnūciatio. ꝛ cū scđo ꝛ tertio ab eodē idē peteret̄ parit' idē respōdit. sic inqt augusti. Quotiēs de p̄ceptis humane legis me iterrogas qđ magis obseruādū nichil aliđ respōdere licet nisi serua humilitatem que quidē humilitas nō errorē sed sciam gignit si vera fuerit. vñ anselm⁹ li. de similitudinib⁹ ca. xxvij. Septē iqt sūt grad⁹ humilitatis p̄rim⁹ ē cognitio sui. scđus dolor đ culpis ꝑpetratis. terti⁹ sui peccati cōfessio. quart⁹ voluntaria ꝑsuasio scȝ ꝙ fateat̄ se peccatorem quintus cōtēpt⁹ sui sext⁹ tolerātia iiuriarū. septim⁹ gaudiū sue humilitatis. Quorūdā tamē scia nō humiliat sȝ inflat ad hoc tñ nō ē scia sȝ ignorātia est qm̄ teste gre. morali. xxiij. Uera sciētia nō extollit sȝ lamētare facit. Dicit̄ em̄ eccle. i. Qui addit scientiā addit dolorē. vñ bernar. de gradib⁹ humilitatis sic humilitatē describit. Humilitas est virt⁹ qua verissima sui cognitiōe sibiquisqȝ vilescit iō humilitatē au. suadet sup iohānē. omel. xv. dicēs. Ut inqt omnū virtutū turpitudinē curare descēdit filius dei ꝛ humilis fact⁹ ē. Si ergo te pudeat imitari humilē hominē seruū: imitare saltē humilē deum. vñ mathe. xi. Discidite a me qz mitis sū ꝛ humilis corde. et gre. moralium. xxxiij. Quāta inqt humilitatis virtus est per quā deus sine estimatione viuebat hō. licet magnus fact⁹ esset paruulus. Itē hierony. ep̄la. lxxxvij. Illam inquit sequtur humilitatem quam de⁹ docuit: q̄a multi eius vmbram pauci vero eius veritatem attingunt. Auferantur igitur omnia figmenta verborum cessāt simulati gestus. Quoniam non cerimonia sed iniurie patientia humilem probat. Attendamus autem quoniam per humilitatem virgo sublimata est. et omnis superbia postulat casum. Nā phaeton cecidit superbus: vt dicitur. ij. methamor. Et dedali filius aera scandere volens precipitatus est. Romani quoqȝ sua superbia subiecti sunt quoniam superbis deus resistit. teste propheta. Nam et humilitatis exemplū a christo suscepimus omnesqȝ supbos deiectos legimus. Nunquid aman propter superbiam suam ab omnibus adorari voluit sed in patibulo suspensus fuit. quod parari fecerat. hester vi. Nunquid superbia babylonis linguas diuisit: et superbia volentium turrim edificare vsqȝ ad celum per linguarum confusionem humiliata ē ꝛ destructa: vt habetur gene. xi. Nam propter superbiam baltasar filius nabugodonosor rex babilonis interfectus: et nabugodonosor de solio deiectus est. vt habetur iudich. ij. et daniel. iiij. Nichanoris superbia debellata fuit. ij. macha. xv. Et āthioc⁹ ꝓpter superbiam insanabili plaga a domino percussus est: vt dicitur. ij. machabe. ix

Nempe sicut fecit superbia casū:sic humilitas exaltat. Nam dauid fuit minimus inter fratres suos.super quos tamen fuerat exaltatus. vt patet primo regum.xvi. Rursus manasses precessit effraim.qui tamē effraim habuit benedictionem:vt patet i gen.xxviij. Nunquid adonias natus est āte salomonē: et tamen solomon obtinuit regnū dicit iiij.regum.xxiij. Illi ergo maiores fuerunt qui tempore posteriores et corpore minores fuerūt.scilicet humiles qui autem ambitionē peramauerunt mox per ruinam cōsumpti sunt. Nam chore et sui complices perierūt:quia dominiū ambiebant et moysi detrahebāt. Item absalon detrahēs parit ābiebat regnū ideo deiectus est secūdo regū.xv. Abimelech procurabat dominum sed postmodum in crimina maxima incidit qm filios proprios īterfecit Et roboā ābitiosus pessime regnauit.iij.reguz.xij. Quomodo ei fieri potest vt sistat firmo gradu superbus? Nā si vanus qualiter fixus erit. Si violenter scandere aliūque transcendere psumi:nunquid pcipitio lugebit cum nullum violentum perpetuū natura testat. Fastus nāque supbor fundamento caret cum non ratione roboretur:alias superbia nō esset qui ei ratione eriguntur superbi non sunt.

Sz nunquid difficile est illud pmanere quod in altum eminet si fundamēto nō solidet. Ecce vides supbis dei iudicio congrue casum.iij.regum.xviij. Jabin occidit dominum suum vt regnaret:sz non regnauit nisi septem diebus. Tholomeus etiam propter ambitionē suaz falso occupauit regnum alexandri. sed mortuus est tertia die primo machabeorū.xv. Adonias dicebat regnabo post patrem meum:sed contrarium accidit sicut patet.iij.reg.i.capi.

Capitulum duodecimum de humililitate.

Se humiliare exaltare est. Ideo apostol⁹.ij.corit.vlti.ad hūilitatē nos hortatur dicēs. Ipsi vos probate an cognoscatis vosmetipsos quasi dicat q homo seipsuz cognoscēs de facili humiliatur. iō beatus aug.li.soliloquiorū orādo dicebat Utinā nouerim te et noueris me nā qui se cognoscit videt qz putredo et cinis ē. vñ ge.xviij.dr qualiter abrahā loquēs cū deo dicebat. Loquar inqt ad dñz meum cū sim puluis et cinis. de hac cognitione loqtur bernard⁹ sup cātica ome.xxxvi. Uolo inquit puidere aīam pmo scire seipsam quod postulat ratio ordinis:qm apud nos sumus pmuz vobis. Talis eni scientia nō inflat:sed humiliat:vnde macrobius li.i.narrat qualiter in frōte tēpli apollinis scriptū erat. hec est via ad beatitudinē si teipsum cognoueris. Uñ vox de celo descendisse creditur dicens.scito teipsum vt tradit policratus li.iij.ca.ij.cui concordat iuuenalis dicens q illa vox de celo descēdit dicens gnoti sautos id est scito teipsum. vnde augu. iiij. de trinitate ca. i. Scientiam inquit celestium atque terrestrium magnam existimat humanū genus:sed profecto meliores sūt qui sciētijs huiusmodi seipsos nosse preponūt qz laudabilior est anim⁹ cui nota ē sua infirmitas:q qui ea non respecta vias syderū scrutat. Insup bernard⁹ sup cātica omelia.xxxvi. Superbia est inquit ignorātia cui cum melior quam sis tua deceptrix cognitio esse mentitur.

Nam vitia sepe se virtutes fore simulant. vt ait Gregorius moralium.xxx. ponens exempla et dicens q dissoluta misericordia pietas habetur et pertinacia constantia creditur:timor icōpetens dicitur humilitas:et vocis iactantia liberalitas:vocat pigritia maturitas inqetudo sollicitudo noiatur:et sic de alijs. Multi ergo sibijpsis menti-

untur:qꝛ suavitia virtutes putant ⁊ se ignorantes crimina multiplicant. Homo igitur suam debet examinare cōsci entiam: vt quod malum est corrigat et quod bonum est teneat. nam de sanctis animalib⁹ in ezech. legitur ꝙ corp⁹ eorum erat plenū oculis ⁊ de viris iustis gregorius exponit super ezechi. li. primo omel. vij. xxi. Ceterū hugo de claustro anime sicut inquit cōuentus hora statuta ad capitulū cōfluit vt mala corrigat: sic ratio ad secreta cordis debet conuenire: ⁊ quod nefas est corrigere iuxta illud isaie. xlvi. Preuaricatores redite ad cor. Et ibidem isaie. lxiiij. Reduc me ad memoriam vt iudicemur simul: quoniam cogitationes istorum iudicia. prouerbio. xij. Non quidem iudicia ad iudicandum alios: sed ad iudicā dum seipsos. iuxta illd ecclesiastici. xxxi. Precurre prius in domum tuam et illuc aduoca te. ⁊ ezechie. xl. Labia eorū reflexa intrinsecus per circuitū. Quod quidem greg. li. ij. omeliarum. ix. exponit de vera cognitione sui. ex q̄ sequitur humilitas. vnde seneca. li. iij. de ira narrat qualiter sextius omni die seipsum interrogabat qualiter vixisset sicut alias tactum est. Pariter etiam quisq₃ facere debet. Uerumtamen sicut ait gregorius super ezechi. li. i. omeli. xi. Sicut aqua concussa seu mota non rep̄sentat imaginem intuentis. sic anima inquieta seipsā cognoscere non potest: tunc autem anima est inquieta qñ mundanis sollicitudinibus occupatur ⁊ de diuinis muneribus non contēplatur. Si ais igitur teipsum cognoscere intra cubiculum domus tue ⁊ exclude omnia preter deum vt docet augustinus in suis meditationibus. Si q̄s enī ad hoc pueniat vt sua cognita fragilitate clarissime ꝯcludat se mortis expectatorē assiduū pctōrē se cernat se cinerē vilē īmūdū ignaꝝ immemorē bñficiorū dei. his nēpe cognitis nō erigeṫ i altum non iactantijs aut laudibus herebit. sed humili plāctu fatebitur eos tā tūmodo laudibus dignos quoꝝ mens tendit ad suprema primo sincero cōtēptu fini. O vir perite quid tibi peritie aut lecture prosunt si te tibi propinquū tibiq₃ intuitum non noscas. Syderum forsan percunctaris motus ⁊ proprios negligis actus. Planetarum situs forsitan vsq₃ ad minutas queris ⁊ peccata tua grauissima non cernis. scis tamen quia nil tibi facilius: nil vtilius q̄ si vera tui cognitione cūctaris. Obstat fortassis vanū seculi lumen cuius intuitu mens excecata veritatem non perpēdit aut eius decore tracta se supra se nō reflectit.

Capitulum tertium: quomodo humilitas facit homines acceptos:

Humilitas reddit hominē acceptū amabilē ⁊ sublimen. quando precipue humilitas nō est coacta. vnde aristo. v. metha. Qui humiliatur sponte melior est q̄ qui humiliatur vi. Si cū humilieris te renuente que gratia tibi debetur. tunc enim mireris quando in medio voluptatum ⁊ honorum teipsum corde vilipendium. vñ ber. Humilitas est virtus qua hō verissima sui cognitione vilescit. ideo seneca. ad lucil. ep̄la. vij. Redige te ad praua ex quib⁹ cadere non possis. vñ vale. maxim⁹. li. vi. ca. ix. narrat ꝙ cum. Gneius valeri⁹ flaccus secundi belli punici tp̄ibus luxu perditā adolescentiam inchoasset q̄ facilius a vitijs recederet ad curam sacrorum ⁊ cerimoniarū cōuerso aīo vs⁹ duce frugalitatis religione q̄tum prius luxurie fuerat exemplū tātū postea modestie ⁊ sāctitatis specimen euanescit. vñ prudētius li. de conflictu vitiorū. Humilitas intēdit gressū mediocriter os quoq₃ pce erigit. ⁊ oui. iij. de tristi. Tu q̄q₃ formidas nimiū sublimia sē per propositiq₃ tui cōtrahe vel a p̄cor

naz teste hora.li.epistolarum. Paruū parua decent omnis aūt hō paruus: q̄ reversificator ait Spernere mundū sp nere nullum spernere sese : spernere se sperni quattuor hec bona sunt. O quā ta eoꝝ stulticia q̄ in seipsis gloriantur. nō aduertunt eī oēs superbos corruis se sed poti⁹ presidia vbiq; petūt nullum lū reuerētur nulli obediūt luciferiq; vi dēturvestigia sequi. eo q̄ de bonis si q̄d habuerūt deo gratias nō ipēdūt. ⁊ cuz fortuna ditauit eos tūc deū negligūt ⁊ postponunt ⁊ seipsos deificos putant. Legimus tamen q̄ cum xenophon sa crificaret deū reuereri nō pretermisit. licet maior filioꝝ suoꝝ in prelio cecidis se ipso sacrificante audiuerit. vt refert vale.li.v.ca.x. Hoc enim superbia mū di fieri non pretermittit. tanta est enim vt si quis nedū filium immo etiā noci uum aliquid acceperit statim insurgit blasphemat deum irrueretur et ceruí ces cōtra deum omnipoteutem erige re non formidat. Heu q̄ stulta supbia que deo submitti recusat. nam testevir gi. in buccolicis. A ioue est principiū: sed a deo est omne bonū ad cuius obe dientiam homo conditus est: sed trans gressionis primam preuaricationē su perbia causauit. Utinā ergo illi obedi remus cuius imperium vitare nō pos sumus: cuius dominium toti presidet orbi. Illi ergo obedimus cui obedire seruire est. cui seruire regnare est. De qua obedientia hugo Uera inquit obe dientia est pro amore dei seruare man datum. Plurimi tamē non dei manda tū sed propriū arbitriū sectātur: vñ cas siodo. epl'a. lxxiij. Animus dolosus nō sequitur dei arbitrium sed suas explet voluntates. vnde Terentius in adel phis. Quid tu illic agis nemo obtem perat. pauci enim obediunt deo. cuz ta men augustus cesar in exclamatione quam fecit contra vltimum virgilij ius sū de abolitiōe eneidis dicat. Est legū seruanda fides suprema voluntas q̄d

mandat fieriq; iubet parere necesse est. Ueruntamen nullus leges diuinas in fringere timet. tantaq; hominū temeri tas est: vt suuz nutū diuine p̄ferāt legi minoraq; legū statuta contēnūt. mīne ergo maioribus obediūt iuxta illō sa lustij i catilinario. Quō poteris in mi nori negocio legē timere si ea negocio maiora neglexeris. Nā leges sūt sicut tele araneaꝝ quib⁹ īfirmiora aīalia ca piūtur ⁊ validiora non: sic leges obser uare pauperes cogūtur. ⁊ a supbis le ges contēnūtur. vt ponit valer. vij. vñ horat. in epistolaꝝ. lib. ij. epistola p̄ma Clamant petijsse pudorem cuncti pen e patres ea cū reprehēdere coner. Que grauis esopus que doct⁹ roscius egit. vel quia nil rectum nisi quod placuit si bi dictum: vel quia turpe putant pare re minoribus. Et que imberbes didis cere senis p̄denda fateri hoc eī supbia facit que bonis moribus obedire non permittit. Rursus superbia hoīes red dit ingratos dei hominumq; beneficia cognoscere dissuadet. Quot sunt enim qui superbie tumore seducti parentes fugiūt pauperes. a quib⁹ bona p̄mitus susceperūt: Alij quoq; suos magistros reuereri verentur a quibus eorum do ctrina exordium cepit. Superbia tu fa cis vt homo seipsū negligat beneficijq; accepti immemor fiat ⁊ ingratum eum reddis cui maxime congruit beneficij cognoscere suscepta. eo q̄ nō īest sibi ra tio ⁊ mens qua singula talia cognosci possūt. Unde de ingratitudine loquēs seneca libro. i. de beneficijs. inter vitia inquit maxima nil est frequentius q̄ ī gratitudo animi. ⁊ ibidem libro secun. Quidam inquit furtiue gratias agūt ⁊ in angulo et ad aurem et subdit. In gratus est qui remotis arbitrijs agit gratias. Et idē seneca ad lucillum ep'a lxxxi. Nichil chari⁹ extimamus q̄ bñfi cium quo diu petimus nichil vilius cū accepimus quod est verū apud super bos sed humiles bona suscepta cogno

scunt suasq; gratitudine vendicant amicos. Saul pascebat asinas. et dauid oues: et tñ reges effecti sũt. Cõstãtin⁹ ex paugrimo postq̃ duxit helenã i vxorez act⁹ ĩpator. Quo abijt piscatio neronis qui piscabatur cuz retibus aureis. Ubi est potentia pharaonis: vbi ciuitas troie vbi babilonia que tam famosa et eleuata fuit. Quorsũ abierẽt agrippa et iulian⁹ quos fortuna ita alte erexerat. Stult⁹ est igitur q̃ i talib⁹ cõfidens supbit. Quid supbis o homo an ꝓpter sapiẽtiã. Salomõ nõne sapiẽs: sed tñ idolatrauit. athithephel⁹ ꝯsiliari⁹ dauid tãdẽ laqueo se suspẽdit. Nõne sapiẽs catho se occidit et democrit⁹. Si ꝓpter pulchritudinẽ pulcher fuit absalõ et tñ suspẽsus ad arborẽ fuit: et elephas propter pulchritudinẽ dẽtium sepe morti datur Hamaliõ pulcherrim⁹ ĩ vita sz turpissim⁹ i morte. Istud cõsiderabat xerxes qui vidẽs magnã multitudinem dixit. Heu cito hec ĩ cinerẽ redigẽtur. Iouinian⁹ igẽtẽ diligẽtiã adhibuit et multũ laborauit vt regnaret: sed die illo quo rex esse debuit interijt.

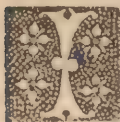
Capit. iiii. de superbia qualiter fugienda est.

Superbia est elevatio indebita mentis que iure meretur casum. hominem infatuat amicitiam seperat generat iurgia patientiaz tollit excessus suadet correctionem respuit eloquium tumescere facit mores elatos reddit deprecari dissuadet se flectere nõ ꝑmittit: nullumq; vitium magis ꝓprie demonibus hominẽ equat. vnde plautus in aulula. Res nimium singularis est homo superbus non patiens. Nam superbi minores despiciũt maioribus inuident et equalibus dissẽtiunt. vnde sicut prouer. sapientum dicitur. Cito fit ignominia superbi gloria. Nec tamen illos extimo superbos qui famulatum hominum sic accipiũt q̃ eos non contẽnunt. vnde sene. ad lucillum epistola. xlvij. In homines inq̃t similes nobis superbiam non agimus nimiamq; seruitutem exigimus. Uerũ q̃ corpus famulari ꝑmittimus sed nõ min⁹ appreciamur. Ipsos eniz fres nobis natura eadem ꝓgenuit. Proch dolor tñ superbia de die in diẽ crescit. Illi quoq; qui supbiores sunt nobiliores volũt nũcupari. iuxta illud salust. i iugurtino. Superbie cõmune nobilitatis malum est. hi enim ceteros rusticos vocant conditionisq; seruilis: eo tamen pacto quo ceteris iniuriantur ignobiles se fore ostendunt. Nobilium eni nõ est nisi ea facere opera que nobilia sũt. si enim adest fortuna prospera cur superbiunt scientes q̃ solida nõ est. vnde tul. li. i. de offi. In rebus autem prosperis superbia fugienda est et arrogãtia. Nam aduersas res et prosperas inmoderate ferre leuitatis est scilicet insipiente. Utinam superbi versificatoris documentum mente conspicerent. Ait enim. Unde superbit homo cuius conceptio culpa. Nasci pena labor vita necesse mori. Uana salus hominis vanus labor oĩa vana. Inter vana nil vanius homine post hominem vermis post vermẽ fit cinis. Heu heu sic cadit in cinerez gloria nostra suum. vnde primas. Si tibi copia si sapiẽtia formaq; detur. Sola superbia destruit omnia si comitetur. et prosper lib. epigram. Sola est i numeris armata superbia telis quia scilicet sola superbia infinitas sagittas gignit peccatorum. vnde ironice iuuenalis. li. iiij. Superbos ita alloquitur: q: tu galline filius albe nos vilis pp̃ls nati in felicibus ouis que verba pretendũt vt nullus presumat de semine vel matre iactare seipsum oĩes enim eiusdem nature sum⁹ nec pulchritudo debet gignere fastum. Uerũtñ teste ouid. li. i. de fastis. Fastus inest pulchris sequitur supbia formaz. Si tñ attẽderẽt pulchri se turpes futuros esse

re cernerent eoꝝ gloriã existere vanam Inquiramus ergo vnde oritur i homine fastus aut presumptio. Si enim ex malo tũc superbie occasio nõ est: si ex bono cur superbit cum nõ ab ipso sed ex deo sit. Stultus enĩ est qui de nõ suo iactantiã facit. vnde galterus. lib. ij. allexan Parcite mortales animas extollere fastu. Parcite victores igrati viuere sũmo: victores vires sceptrum diadema triũphos diuitias dare qui potuit auferre valebit. Itaq; oia bona ex deo sũt Si quis etiã ex bonis sup̃biã accipiat bonis iã caret. vnde prosper. li. epigrã. Qui quod nõ cecidit ꝓpriis sibi viribꝰ aptat. Hoc ipso quo stare putat cecidit. Ecce vides omnẽ superbiam postulare casum. licitaq; ratiõe carere nam fastus omnis non ex ratione sed ex mera stulticia deriuatur. Itaq; stultiores illi sũt qui de sua fortuna aut sapientia sup̃biũt q̃ ceteris sapiẽtiores existere credũt q̃ doctiores eis se posse instruere presumũt. dicẽte varrone in suis sentẽtiis contra inquit. Omnes sapere desipere est et nõ sapere et tullius libro de achademicis. inepte quis mineruam docet. ꝛ siluester. Pudeat docuisse mineruaȝ. Euanescãt ergo mũdi sapiẽtes quorum superbia mera insipientia est. Ambiunt enĩ p̃cipatus dominia plateas familiam et seipsos nõ possidẽt seipsos ignorant eoq; pacto quo superbiunt fatuiscãt. vñ senec. li. de quattuor virtutibꝰ. Ne in re altiori te ponas in qua stanti tremẽdũ descẽdẽti cadẽdũ est. et idem senec. epl̃a. lxxiij. Ambitiosus nõ tam iucundum est multos videre subiectos q̃ graue aliquem ante se habere parem. Hec enim ambitiosorum stultia est sibi parẽ pati non posse. aliisq; p̃esse peroptãt sibi autẽ si preesset. non tumescerent superbia. vnde in ꝓuer. sapientũ dicitur. Uis habere honorem do tibi imperiũ magnũ impera tibi. Nullũ enim imperium vtilius q̃ sibi ipsi imperare. vne socrates. Stultum est vt imperare quis velit aliis cum ipse sibi imperare non possit. et fulgentiꝰ. li. ij. mitologiarũ. Qui plus querit esse q̃ licȝ minꝰ erit q̃ vellet. Si igitur ascenderit sic stare studeat vt cadere nõ oporteat vñ macrobi. li. saturnaliũ. Ad sũmũ inquit gradũ claritatis cũ veneris egre cõsistes ꝛ citius q̃ ascẽderis cades. Ue autem regibus et principibus qui gloriam mundi quasi perpetuam arbitrãtur. casus enim non habent timorem: quia fortasis non cognoscũt deum maiorem de quibus sidonius in suo epistolari libro secundo. Sicut inquit hominibus reges imperant: ita dominandi desideria regibus dominantur. Cur igitur superbiunt reges: his enim subseruiunt quibus preesse se iactant. Nã si rex bonus es tunc solliciteris quid seruus faciat vt malum corrigatur bonumq; premiatur. Sudeas enim quid imperabis quomodo rempublicam defensabis quas leges facies quibus officia cõmittes quo pacto emulos cõtẽtabis quo tramite amicis placebis. In his enim omnibus tibi famulantibus subseruis. cur igitur superbis? Dices enĩ q̃ hec omnia aliis cõmites. Quomodo igitur regis reuera rex non es ni si populum regas quem si rexeris vt p̃fertur famularis. Absit ergo vt superbiam ex domino suscipias quod fecisse legitur alexander. vnde valerius. viij. capitulo. xv. Alexandri inquit pectus i satia bile laudis qui anaxartho. comiti suo auctoritate democriti preceptoris innumerabiles mundos esse referenti. Heu me inquit miserum q̃ne vno quidem adhuc sum potitus ꝛ eidem alexãdro refert quintus cursius. libro sexto. scythos dixisse. Si dij habitum corporis tui auiditatis animo parem esse voluissent orbis te non caperet. Altera manu orientem: altera occidentem contingeres. Deinde si humanum genus omne speraueris cum feris bestiisq; gesturus es bellum. vide nedum

adcacumen peruenire contendis cū ipsis ramis quas comprehenderis decidas. Leo aliquādo minimarum auium pabulū fuit. At tu qui te gloriaris ad latrones persequēdos venire: omnium gētiū quas audisti latrones. Si de⁹ es tribuere mortalibus bñficia debes nō sua eripere. sinautem homo es: id quod es semp esse te cogita. Ex his ergo pñceps omnis documentū accipiat ꝛ supbiā si quā gerat deserat: qꝛ teste galtero in lib. alexandreidos ꝙ friuola gloria mūdi ꝙ rerū fugitiuus honor ꝙ nomē innane. ꝛ plautus. Qui preesse cupit ꝓdesse recussat magn⁹ in exemplo est cui non sufficit orbis excisso de fossa marmore petra: quinqꝫ pedū fabricata domus qua nobile corpus exigua requieuit humo. ꝛ loquitur de alexādro ꝙ omni concludunt superbie fastū vitari debere. Nota exempla sacre scripture de lucifero de adam de agar de nembroth de pharaone amande abimelech de balthazar nabugodonosor ꝛ nichanor absalon de dauid de herode. Nota etiam de icaro. Quare enim ille icarus qui filius fuit dedali submersus fuit: nisi qꝛ propter superbiam suam voluit nimis alte volare et p̄cepta nō tenere patris sui dedali. Quid aliud ꝙ superbia fecit cadere phetontem: nisi quia voluit currum patris sui phebi regere contra cōsiliū ipi⁹ patris. iō cecidit turpissīe.

Capi quintum de vana gloria minime affectanda.

Inanis gloria iō sic vocata est: quia inutilis ē ꝛ vana. Et sicut stulti hi merito arbitrātur ꝗ vmbris se putāt diuites fieri sic stulti videntur hi quorum desiderium ꝛ sollicitudo vanitas est. De quibus horatius libro sermonum. Gaudent pre nomine molles auricule. Et auianus. Hic quicunqꝫ noua sublatus laude tumescit a merito penas dū meliora cupit. ꝛ marcialis cocus. Cum voco te dominū noli tibi carpere fastum. Sepe etiā seruū sic resaluto meū. Nā plurimi i solis vocibus glorantur. ꝛ ex honore vano inse ipsis tumescunt proprioqꝫ ore laudib⁹ se extollūt quos redarguit chato dicēs Nec te collaudes nec te culpaueris ipse. Hoc faciūt stulti quos gloria vexat inanis. Quid dicemus tamen: quia singuli ex operibus gloriam expectāt. vñ narrat valerius lib. ix. ca. xij. ꝙ cum sophocles vltime iam senectutis cū i certamine tragedià dixisset. ancipiti sentētiaꝝ euentu diu sollicit⁹. aliquando cū vna sententia victor causā mortis gaudium habuit. et plinius in epistola ad auianum. Necesse est vt laudis sue spacio et cursu et peregrinatione quisqꝫ letetur. Eandem sententiam tangit tulli. in tusculanis questionibus libro primo Bonas inquit alit artes: omnesqꝫ i scēduntur ad studia gloria. Quibus omnibus attentis quibusdam apparet ex operibus posse gloriā capere congrue. Huic autē dubitationi respondendum sic apparet. Nam si bene feceris nimirum si te benefecisse leteris non vana gloria imo vtilis est: sed obest si de tuo suscipias opere gloriam quam deo non referas de qua deo gratias humilime nō repēdas. talis eni gloria non tui est nisi qꝛ dei est. Si eni ex bono opere sis leteris ꝗtamē deo regratieris: tua tūc leticia non est inanis: quia bono limitatur fine: sed illa gloria vana est: et inanis quam in te et ex te accipis qua mediante proximum despicis inflarisqꝫ et iactantijs tumescis. Absit hec a iustis gloria hypocritaruꝫ quorū opera ficta quorum etiam merces vanitas est. De quibus tulli. libro. i. de offi. Totius inquit iniusticie nulla capitalior ꝙ eorum qui quod agant simulant: vt boni fieri videantur et idem tulli. libro. ij. Omnia ficta celeriter tāꝙ flosculi decidūt nec simulatum quicꝙ potest esse diuturnū et. li. iij. Omnes inquit aliud agentes ꝛ

aliud simulantes perfidi sunt improbi et maliciosi. Nullū eorum factum vtile esse potest cum tot sit vitijs inquinatū nam teste eodem tullio lib. de amicitia Omnium rerum simulatio vitiosa est. tollit enim iudiciū veri: nec tamē repro bādi sūt qui peccata sua tegūt: nec pec candi occasionem alijs prebeant. sic ei agere hypocrisis non est. Sed vana est eoruz gloria qui nō ob aliud bonos se ostendunt: nisi vt glorientur: vt laudes habeant. vt promoueā.ur ac dominēt. Itaqz hi mali nō sunt eo q malā mētē eoruz tegunt: sed quia bonum simulant quod nō itēdūt: hominū qz iudicia sub spe glorie subuertūt. Hi eni vulpib9 similes apparēt atqz lupis. vñ p.i' sati ra quita. Es modic9 voti psolare dul cis amicis Iā nūc astrigis iā nunc gra naria laxas Hec mea sūt teneo cū vere dixeris. liberqz ac sapiens pretorib9 ac ioue dextro. Si tu cū fueris nro paulo āte farie pelliculā veterē retinēs et frō te polit9. Astutā vapido suas subpecto re vulpē Que dede ā supra repeto fu nēqz reduco. et prudenti9. Latitat lup9 ore cruēto lacteolā mētit9 ouē sub vel lere molli. vñ oratius i poetria. Si car mina cōdes nūq te fallant animi sub vulpe latentes cuiusmodi sūt hypocri te. Ipse eni se ostentāt vt deo famulari credantur demonisqz sunt filij sed lucez gerere videntur. Si enim opera ipsoz vera existerent mercedez vanitatis ex operibus nō expectarent. vnde plini9. ad catulium. Magnitudo animi nihil ad ostentationem sed omnia ad consci entiam referi recte facti non ex populi sermone mercedem: sed ex facto petit. Nam sicut opera sunt sic premia cōfor mia querunt. in quorum persona boeti us loquens secūdo de cōsolatioe Nos inquit nisi ad populares aures ianesqz rumores recte facere nescimus et reli cta cō sciētia virtutisqz prestātia de ali enis sermunculis laudē captam9. Hoz etenim vita fictio est: et mores sūt ima gines absqz vita. mox ideo delentur et decidunt. quia teste seneca de clemētia li.i. Nemo potest diu personaz ferre fi ctā. cito eni i naturā suā recidūt: quib9 veritas nō subest. q aūtex solido nascū tur tpe i meli9 pficiūt. Nēpe vani et hy pocrite sic cognoscūt. raro ei pseuerāt. et viuēdi manerię mutāt. laudes amāt: iactantiasqz faciliter producūt adulari gloriātur a quolibet reuereri expectāt quicquid agūt arbitrāt bonuz de alijs praue iudicant corrigi nolunt. corrigē di vero occasionem querunt que autez faciūt aut facturi sūt sibi precipi dolēt. Arbitrantur ei proprio sensu se regere posse. in alijs enim obedientiā ponunt viuendiqz normam nō habent vnicam et in agendis semper extremisāt i oīb9 singulariter student et quod facere sol liti sunt multos si facere videant mox viuendi nouum modū excogitāt: gesti busqz et signis pluribus cerimonijs se ostentant faciliterqz incuruāt et humi litatem quam minime habent fingunt dum loquuntur ab omnibus audiri cu piunt: sed neminis sermonem benigne audiūt. iuite salutāt nisi signis vl nutu vt meditationi vel orationi vacare ar bitrantur. ad iracūdiam facile mouēt et turbati cum fuerint mordenter irri tāt: sucqz superbie veneno tumescunt: studioseqz mendicant quod malū est de alijs licz cooperte dicere possint quod in seipsis habere non credantur vt exin de gloriam accipiant. non libenter lau dant nec laudantes auscultant. frequē ter murmurant et sub nebula detrahe re non cessant. si vero sui status pluri mos videant hos palam sequuntur vt ex eorum consortio famam vendicent. recusant tamen parez quemqz eis fore sed maiores eis hypochritas sectātur vt laudis participes fiant minores cu piūt sequaces vt eorū doctores videāt cum paribus vero voce vel mente con tēdunt. His ei signis hypocrite cogno scuntur et in consimilibus premiantur

eorum ei opera atq; premia vana sunt Rursus eorum tanta est temeritas: vt omnia presumant. nichilq; difficile arbitrantur eis: intolerabilesq; penitētias inchoant: sed tandez fatigātur ₇ de corporis debilitate se excusant sub tali ei ptextu bacneis dū placet vtū f. quia dū volūt īfirmitāt. eo eni pacto fingūt virtutē nō habitā parif infirmitatē fingere sciūt. Et cū īfirmitatis speciēacceperit pl⁹ qbuscūq; aliis volūt plāgi nec pōteis sufficienf seruiri. Prurit⁹ enim atq; linimenta lectum mollem lintea odorifera et que eis oblectamenta carnis sub nube ficte infirmitatis postulāt Rursus cuz hypocrisi diutissime vacauerint si exinde honores nō participāt si opes non obtineant si secularib⁹ vacantes desideriis videantur ipsis pferri si conspiciant suuz deprimi statuz et odio a cunctis haberi: tunc mores phabitos deserunt ₇ secularibus se conformant postremoq; ceteris dissolutiores fiunt. Et solum hoc plangunt q; se voluptatibus non dederunt tempore quo hypocrisi seruierunt. Horū igf inutilis labor ieiunia friuola fructū nō capiūt ex operibus suis vane glorie deditos: seducit laus ab adulatoribus oblataq; qtum in eis est eos interficiunt. quos suis laudibus inficiunt. Naz teste oui. lib. xiii. methamor. Et obest sua gloria multis. ideo matheus in tobi. Nō credas titulis fame: te cōsule credeq; mēti ₇ mar. coc. Hunc volo laudari q̄ sine morte pōt. Absit tamen vt eos laudari prohibeam in quibus virtus ē. qz teste ouidio l i. de ponto, Excitat auditor studium laudataq; virtus crescit. ₇ imensum gloria calcar habet et idem ouid. iiii. de tristib⁹. Non paruas aio deniq; dat gloria vires et fecūda facit pectora laudis amor. Absit ergo vt hos virtuosos dicam⁹ laudari nō debere. picu lum ē tamen. quoscūq; laudare. nescis enim qui virtuosus sit credi s enim virtutez augere laudibus: ₇ virtuosū forsan suis spoliabis virtutib⁹. Sint ergo parce laudes tue nisi eū agnoscas virtuosum quez laudaueris quo cognito laudare non desistas temporib⁹ opportunis vt sibi virtus accrescat. dicente senec. de quattuor vtutib⁹. Lauda parce vitupera parcius. Queso tamen vt quorūdā laudes commemorem⁹. plures enim alios laudāt: qz principibus placēt sed hec laus modica ē dicēte hora. i epistolis. Principib⁹ placuisse viris n̄ vltima laus est. Alii vero bonos laudant non in eo q; boni sūt. sed vitia eorum qui ex fama boni sunt commendant. hec enim laus stulta ē. vn̄ varro. in sētētiis. Qui magnis excellit et mutus laudatur. Nouimus ei tēporibus istis quosdam ex fama bonos quibus turpia. quīimo turpissima cōtigerunt. sed omnia prosunt i laudem eis: nescit ei vulgus a fama recedere solita. Bonos igitur laudemus in eo q; boni sūt de peccatis vero taceamus. vn̄ cassiodorus epistola. iiii. Debemus inqnit oibus bene gerentib⁹ impendere laudes non quidez falsas sed veras quia teste sidonio in suo epistolari libro secundo Sicut vera laus hortatur ita falsa corrumpit. ₇ valerius libro tertio. capitulo secundo. Publica regione consecrata virtus nulla priuata lau datiōe indiget. et plinius in epistola ad cornelium tyrannum. Hoc ipsum amantis ē amatū non honorare laudib⁹. verūtn̄ virt⁹ laudāda ē. vn̄ idē plini⁹ i eadē epistola prauū ac malignum est non admirari hominem admiratioe dignissimuz. Ex quibus omnibus colligitur q; licet laudibus virtutes non egeant. virtuosos tamen laudare discrete ₇ parce congruit dum modo lsius virtuti nō credatur obesse sed saluti prodesse. Redarguendi sunt igitur et qui pre inuidia laudare recusant: ₇ et qui more adulatorum falsis sermonib⁹ applaudunt. vnde cunodius. Laudatio inquit tantum glorie tollit quantum falsitatis immiscet

τ terentius in adelphis. Coram inquit alio laudare verecundia est ne adulationis causa facere videatur i hoc tamē positus est mundus ꝙ omnes etiam mendaciter laudari cupiunt. τ qui non laudant aduersarij putātur. vir tamē circunspectus potius laudibus egere ꝙ̄ abundare cupere debet. Nescis enim quanta demonis astutia. de laudibus enim tibi propinatis mucronē sue tētationis efficit. Absit igitur vt laudes appetas si tamen acceperis ipsos deo referas. vnde senec. ad lucillum epistola septuagesima secunda. Quid inquit letaris ab omnibus laudari. Reuera minime prodest nisi forsan stabilis extiteris: virtusq̧ laudibus crescat quod contingere videtur. Queso enim si lauderis vt teipsum cognoscas: nec alijs de teipso plusꝙ̄ tu tibi credas. dicente cathone. Cum te aliquis laudat iudex tuus esse memento. Plus alijs de te ꝙ̄ tu tibi credere noli. et Horatius in epistolis epistola secūda. Quid de quoq̧ viro et cui dicas sepe videto. Percontatorem fugito quia garrulus idē est. Nec retinent patule commissa fideliter aures. Et semel emissum volat irreuocabile verbum. τ subdit. Qualem commendes etiam: atq̧ etiā aspice ne mox icutiant aliena tibi peccata pudorē. Utinam ergo laudes quas audis cadere non faciant. Si enim ministrātur vt virtutes tibi accrescant heu qualis conuersio si tibi noceant. Attende quia tibi nō nocebūt si teipsum cognoueris: ideo enim laudibus aliqui decipiuntur: quia sui immemores fiunt: et laudum preconia se cognoscere preter mittunt. Unde galterus in alexandro libro septimo. Dum sequitur profugi bona momentanea mundi allicit illecebris animam caro: nec sinit esse principij memorem vel cuius imaginis instar facta sit: aut quorsū resoluta carne reuerti debeat: inde boni subit ignorantia veri. Bona enim mūdi laudes quā doq̧ arbitrantur: quibus occurrentibus sepe homo nō reminiscitur sue facture τ seipsum ex toto ignorat. Quicquid tamen audieris veritatem profe ras animo tuo: quia teste lactantio libro de falsa religione. Nullꝰ suauior anime cibus ꝙ̄ cognitio veritatis. Ueritatem autem illi odio habent qui verbis laudantium magis intendunt ꝙ̄ proprie iacture quam i scipsis nouere. Ueruntamen qui seipsum non nouit facili ter errat verbo seducitur resurgereq̧ nescit. In quorum persona loquens seneca epistola quinta. Ceci inquit ducē querunt. nos autem sine duce erramꝰ. et ideo ad sanitatem difficulter peruenimus. quia nos egrotare nescimus. Illi enim egrotari se nesciunt qui sue mentis delicta non nouerunt. Nil melius tamen ꝙ̄ seipsum cognoscere. Nā cognitio tui te superbiam vitare discet τ laudibus non decipi prestabit nec paruum donum est seipsum cognoscere. De celis enim processisse legitur. vnde Macrobius lib. primo de somnio scipionis. De celo inquit descendit gnoti sauton id est sc ito teipsum. Unde fertur ꝙ cuidam querenti quo itinere ad beatitudinem perueniret. vox delphici oraculi respondit. Si te inquit agnoueris beatus eris. vnde in fronte templi hec sententia scripta fuit homini bona est cognitio sui. His autē omnibus attentis. nec laudes: nec opes: nec fama superbiam in te generabit si teipsum cognoueris. Conspicies enim ex vili materia te progenitum. menstruis enim te nutritum in vtero turpitudinibus videbis tuam infantiā maculatam fuisse. Iuuentutis quoq̧ tue tempora fuere plurimis exposita periculis senectus te prosequitur et mors petit occasum. peccatisq̧ forsan inuolutꝰ es nulla est tua prosperitas secura. ecce quanta humilitatis incitamenta: ergo te cognosce superbiā vitare si velis Sꝫ diceres nūquid laudibꝰ auditis de

sistere poteris a fastu nūq̄d ex eis gloria vana tibi cōsurget. Nequaq̄ eni si te bene cōspexeris. vñ marcialis coc⁹. Ardua res hec est opibus nō trahere mores: qꝛ scilicet propter diuitias cor exaltari non debet. vnde galterus in alexan. libro. viij. Quid tibi diuitijs op⁹ est que semper auaro: esuriem pariūt. q̄to tibi plura parasti tanto plura petis et habendis acrius ardes. sicq; famā rursus defecta copia nutrix. Prudēs ergo i pecunijs nō glorief: nec ex laudibus tumorem accipiat sese cognoscere discat: vnde tullius in oratione sua ꝓ milone esse volo vt qualis te cognoscas: talemq; qualē te hoīes existimēt. Quid ei ꝓdest laudibus vanis extolli? nā teste eo. tullio i tuscul. q̄stionibus li. tertio. Qui summa in vanitate versatur nullam effigiem eminentem virtutibus: sed vmbram imaginis glorie sectatur: quasi diceret q̄ vir vanitatibus superbie deditus more imaginis debilis est. vnde valerius maximus narrat socratem dixisse: Conscientiam inquit plusq̄ famam attende. per famā enim falli poteris: per conscientiam nunq̄. vnde seneca epistola. xxvi. Remoue existimationem hominum dubia semper est. ⁊ in partem vtramq; diuiditur tanq̄ diceret de laudibus parum fore curandum. vnde narrat valerius libro septimo capit. secundo q̄ aristoteles de semetipso in neutram partem loqui debere predicabat qm̄ laudare se vani vituperare stulti esset. vnde simachus in suo epistolari. Omnis ostentatio non caret suspitione mendacij: qꝛ quicquid assumitur propriū non putatur. ⁊ quintilianus de oratoria institutione. libro quarto. Verecundius dicere est sua q̄ aliena laudare. et ouidius sine titulo. Quis furor est q̄ nocte latēt i luce fateri. Et q̄ clā facias facta referre palam vñ catho. Ne sis ventosus dū vis bon⁹ esse videri. Nēpe qui se laudat se supbum ⁊ vitiosum esse demonstrat. vnde quin. li. viij. de oratoria īstitutione. Vitiosa res est iactātia paritq; fastidiū ⁊ plurimū odiū. ⁊ subdit. Qui eni supra modū se extulerit alios despicere credit. Ob hoc prudenti⁹ li. de cōflictu vitiorum ⁊ virtutū. Desine grāde loqui frangit de⁹ oē supbū: magna cadūt: inflata crepāt: tumefacta ꝓmūtur: scandūt celsa humiles. tradūtur ad ima feroces. Et gaufrid⁹ in poe. noua. Vicit op⁹ verbū minuit iactantia famam.

¶ Capi. vi. de habēda patiētia

Patientia vincit maliciam. vir quoq; patiēs superat emulos nec eam prebere vindicta potest victoriam quam patientia donat. Ipsa enim mala tolerare facit benigne. itaq; pati qui nouit ferre impassibilis est. eiq; nemo nocere potest eo q̄ nociuum nil sibi appatet. vnde lac. lib. de vera iusticia. Patientia est inquit malorum que aut afferuntur autem accidunt cum equanimitate tolerantia. vñ plato. Totum inquit phie robur ē patientia. ⁊ tul. in retho. i. Patientia est honestatis siue vtilitatis causa rex arduarum ac difficilium volūtaria vel diuturna perpessio. Hanc siquidem patientiam habent sapientes. vt ex puer. sapientum colligitur. Sapientes enim dolores merito ferre debent quia doloribus castigatur corpus ⁊ anime subijcitur. dicente seneca epistola. lxxviij. ad lucillum. In remedium cedant honesta solatia et quicquid animum erexerit etiam corpori prodest scilicȝ ad correctionem. et subdit. Noli mala tua tibi facere grauiora ⁊ te querelis onerare. Nā leuis est dolor si nichil illi opinio adiecerit. ⁊ idē seneca ep̄la. vi. ad paulum. Feramus equo aīo ⁊ vtamur foro quod sors cōcessit donec felicitas finem malis imponat. Nā apd athenienses solon patientissimus fuisse legit

vt tangit vale.li.vij. Et terculianus in apologetico. Epicurus inquit oēs cruciatuz doloremqꝫ damnat. Reuera nolui plurimos esse ipatientes poti⁹ opinione propria q̄ vexatione extrinseca: quia teste quintilia. cā. vi. Subit libēs pietas penam. ⁊ idem quintilianus cā. x. Nulla pena est nisi inuito nullum habemus nisi ab impatientia dolorem et vt aliquid crudele sit metus facit. Ueruntamen multi suis simulationib⁹ viros etiam virtuosos ad impatientiam redigunt. dicēte seneca libro primo de clementia. Temeritas hominum ⁊ cōtumacia sepe a trāquillissimis pectoribus patientiam extorsit. O vtinam in hac vita mortali in quo pro certamine constituti sumus pati discam⁹. Dolent enim milites fame siti ipsis etiam non recusantib⁹ vexari. Milites ergo christiani ea libenter ferant q̄ aduersa fortuna pro certamine ministrat nocumēta. Tunc enim fortuna victa est virum patientē si inuenerit: quoniā teste prudentio libro de conflictu vitiorum ⁊ virtutum. ecce modestia grauis stabat patientia vultu per medias immota acies variosqꝫ tumultus spectabat fixis oculis ⁊ leta manebat. Inde quieta manet patientia fortis ad omnes omnib⁹ vna quies virtutibus associatur. nam vidua est virtus quam nō patientia firmat. vnde teste lucano. lib. tertio. Gaudet patientia duris. ⁊ ouidi⁹ lib. secundo de arte amatoria. Cede repugnanti cedendo victor abibis. ⁊ idem ouidi. li. ij. de reme. amo. Posse pati facile ē tibi ipatiētia desit. Flumie ꝑpetuo torrēs solet alti⁹ ire. Sꝫ tñ hec breuis ē illa phēnis aq: que vba nil aliud sonant nisi ꝙ sicut aqua torrentis quādoqꝫ intrat flumen qđ est altius eiusqꝫ aquā ꝑpetuat: sic patientia omnia vincit. ⁊ vir patiens fortiores se superat. ideo marcialis cocus. Qui sua metitur pōdera ferre potest. ⁊ Seneca ad lucillum epistola. vij. Bon⁹ ꝗcquid accidit ei equo animo sustinebit. sciet eñ ita accidisse lege diuina qua vniuersa procedunt. Hec siquidem ratio magnā patientiaꝫ suadet. Nam si consideres a deo singula fieri cui nulla vis resistere potest: cur molestū tibi est ea sustinere que deo placent dicente seneca epistola. lxxiiij. ad lucillum. Placet homini quicquid deo placet. ⁊ idem seneca in hercule furēte. Nullo premetur onere patienter qui tulit. nam virtus est domare. ⁊ subdit ꝙ durum fuit pati meminisse dulce est. vnde valerius li. iij. Nō parua gloria cōtemptu doloris acquiritur: quia titulus sapientie datur. terēt. in hechira. Ex quo tibi fuerūt commoda equū est te ferre incommoda. vnde macrobius li. saturnalium. Qui suos dolores anxietatesqꝫ dissimulant patientie beneficio ad maximā voluptatem perueniunt. ⁊ ibidem refert quomodo admiranda fuit patientia augusti. Innumerabiles eñ iniurias tulit libenter. Ut autem patientiam quis obtineat consi dera an mali aliquid gesserit ⁊ā culpabilem se reperiat penas occurrentes suo crimini imponat quas tunc libēter ferat ex quo ꝓpria facta illas meruerūt. dicente catho. Qđ merito pateris patiēter ferre memēto. Cūqꝫ reus tibi sis ipsū te iudice dāna. vñ valer. li. iiij. Refert ꝙ cū siracusan⁹ dion. a dionisio tyrāno patria pulsus esset megarā petierat. vbi cū theodorū pricipē eius vrbis domi cōuenire vellet neqꝫ admitteret ⁊ multū diuqꝫ ante fores reṫet⁹ comiti suo patiēter hoc ferēdū est ait. Forsitan enim et nos cum in gradu dignitatis nostre essemus aliquid tale recim⁹ qua tranquillitate consilij ipse sibi conditionē exilij placidiorē redddit. ⁊ ideꝫ ouidius libro scđo sine titulo. Eq̄ animo penā quā meruere ferūt. Attendamus enim vere patiētie cōmoditates. nā patiētia excitat aīꝫ: ⁊ corpus laborib⁹ exercitat: vnde galterus in alexan. libro. iij. Excitat interdum vires doloꝛ

et patientis sepe reatum. vis illata leuat: minuitqꝫ coactio culpã. oĩa descendunt a summo culmine rerũ. Que verba designant duas patiẽtie commoditates. dat enim patientia exercitium ꝛ contra culpaꝫ remediũ. vñ idẽ galterꝰ libro. vi. Asperior sanat grauiores potio morbos. ꝛ matheus i li. de thobia. Moĩe passa dei redolet patiẽtia parcit passio delectet lesio pẽa sapit. Reuera patientia merita auget deuotionis cõfert cremẽta: ꝛ i aduersitatibus crescit vñ orator lib. ij. Mitissima sors est penarum quas vota regũt: regniqꝫ facultas perpetuo pro rege pati. mãsuraqꝫ virtus crescit inaduersis. Et si eĩ quis pro nomine dei penã sufferat hãc libenter sufferat. quia ꝓ illo certat q̃ superabundanter omnibus rebus recompẽsat. Rursus consideremus egros ꝓ sanitate plurima flagella pati que licet sint aspera. libenter tamen ferunt sub spe future sanitatis. Nunquid igit̃ ꝓ salute mentis penas si occurrãt libenti animo ferre congruit. vñ ouidi. li. i. de remedijs. Sepe tibi succos quãuis ĩuitus amaros eger ꝛ oranti mẽsa negata michi. vt corpꝰ redimas ferrũ patieris ꝛ ignes arida nec sitiẽs ora lauabis aqua: q꞉ scꝫ pene sũt tolerande pro corporis medela. Verũtñ pro corpore homines multa ferunt: sed pro mente rara eo ꝙ corporis molestiam sentiunt anime vero calumniam multi ebetati non conspiciunt. Veteres tamen plurimi penas fere innumerabiles tolerasse feruntur. Ipso dicente ouidio libro de tristibus. Tot mala sum passus q̃t in ethere sydera lucẽt paruaqꝫ q̃t siccꝰ corpora puluis habet. ꝛ eodem libro. Fert sapiẽs animꝰ easꝰ patienter amaros. Frena nec indomiti more recusãt eq̃: q꞉ scilicet sapientes ferunt libẽter que toleranda sunt. Animaduertant igitur mundi amatores quanta dulcedine vitã deducũt sepius scelerarã: cuius mollicies asperitatẽ gignit penarũ succedẽtiũ pro delictis in quibus delectãtur. Eoꝝ tamen arbor spinosa est sed rosas conspiciũt dulces: ꝛ arboris spinas nõ attendunt: q꞉ extrinseca delectamenta degustãt ꝛ delicta intrĩseca nisi increpant. hi simulãtur arbori spinose producenti rosas. dicente ouidio li. primo de ponto. Sepe creat molles aspera spina rosas. Jupiter in multos temeraria flumina torquet. qui penaꝫ culpa non meruere pati. Peramplius igitur illi penam ferre patienter debẽt qui proprijs delictis eam meruerunt. quinũno letari debent qui deliquerũt si penis in hac mortali vita afficiantur quamqꝫ enim cum peccatoribus dissimulet deus nil tamen inultũ manebit: sꝫ pena grauior multo patebit post obitum. vnde prosper. libro epigramma. Multa diu sũma differt patiẽtia regis su spẽdẽs eq̃ pondera iudicij ꝛ subdit. Et curat medicꝰ vulnera vulneribus. Advenia tẽdũt iusti pia verbera regis: Ira breuis rectis gaudia longa dabit q꞉ scilicet post vitã pñtẽ deꝰ sceleratos puniet ꝛ iustos premiabit. Illos ꝑ penã istos ꝑ gloriã eternã. Absit igitur vt q̃s i patiẽs fiat ex vite presẽtis modico verbere: sed potius medicorum consilio adiuuetur. Consuluit eniꝫ membra languida truncari: vt residua corporis pars valida maneat. huius etiam vite solacia postponamus. carnisqꝫ macerationem nõ recusemus: vt salus futura prestetur nobis. vnde claudianꝰ. Truncentur et artus vt liceat reliquis securẽ viuere membris. et in prouerbio sapientum dicitur. Feras quod ledit vt quod prodest feras: quia teste ouidio. lib. primo sine titulo. Leuefit quod bene fertur. Recolo etenim impatientes plurimos viros vidisse. quibus omnia nocebant. alios autẽ cõsperit patiẽtes quibꝰ oĩa ꝓspera videbantur. Nam q̃to quis minus nouit pati: tãto seuius ꝛ frequẽtius affligitur. Quanta eniꝫ pena eis adest qui de omnibus vindi-

ctã querunt: verbisq; importunis contra singulos contendunt. Et si superandi spes affuerit nũq̃ indulgent vel pancunt. Utinam attenderent illud cathonis. Quem superare potes: interdum vince ferendo. Maxima etenim morũ est patientia virtus. Cum recte viuas ne cures verba malorum. Arbitrij nostri non est q̃ quis q; loquatur. Dices forsitan pati molestũ est tibi eo q̃ pacem cum omnibus queris. Sed hominum impietas te anxiat. vt enim attendas illud prosperi in.li. epigram. Impia pars mundi pati est ini eclia priorũ et subdit. Pulsant exterius diuersis motibus hostes. Intus ciuile est. et socialemalum: quasi diceret q̃ anxietas a malis de foris impulsa viro non nocet si eius mens ab intus sana quietaq; esset. Sed fortassis superbia mentem occupat. ob hoc leuis infestatio iram concitat: beneficiorumq; collata possessio rigidiores sepe animo facit. Ita q; gratia delirium collata tormentum frequenter impatientie ministrat. Ob hoc magister lelio sic ait. De gratia vitam noli corrumpere vita. Ne vite merita demerearis ita. Heu vnde hoc accidit q̃ munera dei patientie contrariantur. non quidem hoc est ex se sed ipsa qui habent impatientes eorum occasione fiunt: quod est q̃ nullus verba tolerare potest. sed ex modica iniuria q̃squ; mouetur. Attendamus enim verba vẽto cõparari: et tũc minime nocent quã do de ipsis nulla cura prebetur: aut quã do obliuioni traduntur. Turpe est em̃ illius reminisci quo affligaris. vnde i prouer. sapientum dicitur. Miserrima est enim fortuna que inimico caret. Si enim nullos inimico tibi faciat iiuria multos tamen facit inuidia. Unde viri boni est. pati nescireq; facere iniuriam Nam iniuria est infamia eius qui facit. Ideo teste varrone in suis sententijs. Condemnandi sunt ineruditorum contemptus. et salustius in iugurtino. Bono more sanctius est vinci q̃ malo iniuriam vincere. vñ seneca ad lucillum epistola.lxxvi. Equo animo audienda sunt imperitorum conuitia et ad honesta vadenti contemnendus est ipse contemptus. Quid enim tibi cura est si ab imperitis contempnaris cum ab eis laudari nõ est honor. Eorum igitur irritationes tanq̃ friuolas asperne et benigne patere. Si enim aduertam⁹ veterum tolerantiam exẽplo dotabimur eorum singulaq; pati discemus. vnde cassianus in libro collationum refert q̃ socrates iniuriãti nocere noluit quã do cum quidam corruptorem puerorũ vocaliet: tunc discipuli eius irruere volebant in eum. sed socrates ait. Consodales quiescite corruptor enim sum si me contineo. De ipso etiã socrate. Refert hieronymus contra iouinianum libro primo q̃ patientissimus fuit. Nã vxores duas cum haberet ipsas sepius irridebat eo q̃ propter ipsum disceptarent. Cur inquit pro me disceptatis. nam fedissimus homo sum naribus simus fronte recaluatus facie pilosus. Nouissime tamen pretate vxores impetum mutuum verterũt in eum aqua q; fedissima cum deturpauerunt qui nichil respõdit nisi sciebam inquit futurum vt ista tonitrua hymber sequeretur. Ipse etiam socrates teste seneca ad lucium. Dixisse fertur q̃ nichil patitur qui secum patientiam habet. quod dicit q̃ vir patiens patiendo non patitur quia ex pena non molestatur. itaq; impatiẽs maxime patitur: quia maxime angustiatur. Si autem patientiam haberet que virtus est. tunc patiẽdo non pateretur.

Capitulum septimum de ira vitanda.

Ra perturbat animū
sensum nō permittit discer
nere verum ꝛ illum plus af
fligit cui inheret ꝙ eum cō
tra quem ipsa mouet. nā
semper inest angustia iratis. Tibi igit
parcas aliis si non parcis. vnde de ira
loqns tul. in sua oratione ꝓ marcello.
Iracūdia īqui tyllio ē inimica ꝛ victo
ria īsoles atq; supbia. vn̄ epicureus.
Ira immoderata insaniam gignit. ꝛeu
nodius. Ira iuste suum plusq̄ alios la
cescit auctorem. Unde tulli in tuscula
nis questionibus. libro quarto. Ira in
quitest libido puniendi eum qui tulisse
videtur iniuriam. sed patientia vt pre
fertur habenda est. Ira igitur cōpescē
da creditur. vn̄ horatius ī epistolis epi
stola. ii. Ira furor breuis est animum re
ge qui nisi paret īperat hūc frenis hūc
tu capesce frenis: qm̄ teste cathone. Ira
odiū generat cōcordia nutrit amorem
Imp.dit ira animum ne possit cernere
verum. Eandem tangit sententiam pru
dentius. li. de conflictu vitiorū. ꝛ virg.
li. ii. eneidos. Furor inqt mētē totam p̄
cipitat ꝛ luca.. li. iii. Inuenit arma fu
ror. vn̄ oui. iii. de arte amādi. Ora tu
ment ira nigrescūt sāguine vene. Que
libet extinctos iniuria sufficiat ignes.
et libro methamor. Sepe sum feruens
oculis fert ira furorem. et idem ouidi
us libro de ponto. Quem non obrueret
taciti quoq; cesaris ira. Addita sunt pe
nis aspera vba meis. Que omnia nil
aliud designant nisi quod ira maxime
affligit iratos. Sicut igitur stulti putā
tur seipsos affligunt: sic ꝛ magna insipi
entia est eorum qui faciliter irascuntur
Nam ira grauissimus dolor est: et quā
to vir probior tanto grauior. vnde in ꝓ
uerbiis sapientum dicitur ꝙ bonus ai
muslesus multo grau usirascitur. Nā
probi hominis iracūdia grauissima ē.
Si ergo probus es tanto magis irasci
timeas. Eodem enim pacto quo te affli
ges sensum confundes: et cum hoc pec
cabis itaq; salutis viam postergabis.
Discas igitur discas benigne pati vt
tuus ī pace quiescat animus. vnde gal
terus alexandro. libro. primo. Blandi
ciis indignus erit molliq; potiri fortu
ne qui dura pati vł amara recusat: qua
si dicat ꝙ non est dignus bonis potiri
qui aduersa ferre non valet. Si enim
prudens cogitaret bona qui ex patien
tia sibi affutura sunt: fortassis bene vi
taret iras. Sed teste quintiliano. cau
sa quīta. Humane infirmitatis ista na
tura e vt ex omnibus actionibus gra
uissimum putet quiq; quod patitur.
Uerumtamen teste eodem quintiliano
causa duodecima. Nulla pena est nisi
iuito nullum habemus nisi ab impati
entia dolorem. et vt aliquid crudele sit
metus facit. vnde iulius celsus libro p̄
mo. Animi est illa mollicies non virtus
paulisper ferre non posse. Faciliusenī
reperiuntur qui se vltro morti auferāt
ꝙ qui diu dolorem faciliter ferant: q̄a
teste salustio in catilinario, Nulli
mortalium iniurie sue parue videntur.
Utinam tamen hec recederet conditio
a nobis: vtinam iram refrenaremus
qua corpus extirpamus. animum debi
litamus. sensum eneruamus: omnisq;
boni speciem ira destituimus. Que
so dic michi si sapiens es cur irasceris
esto etiam ꝙ praue voluntatis extite
ris iniuriam si accepisti et patientia ti
bi pro christi nomine astiterit tunc ira
cessabit. Et si tua virtus tanta non
fuerit: et te vindicare queras: aut hoc
potes: aut non si potes: cur irasceris.
ex quo emendare potes: si nō potes cur
irasceris. Nosti enim ꝙ ira tua te non
vindicat solum ex ea hoc importabis
ꝙ fatigaberis tuipse. et exinde letabi
tur inimicus tuus. iuxta illud psalmi
ste. Exultabunt inimici mei: si motus
fuero. Itaq; dum irasceris vindictam
quam in alio desideras in teipso facis.
Queso igitur iterum queso vt tui mi

fereris. O ira effrenata quot perdidisti viros quot prelia seminasti: quot fratres diuisisti: quot necasti: teq; iericte quot subito & improuisi decesserũt. Multos enĩ in stulticiam deduxisti tuisq; stimulis plurimos exasperare fecisti & temo lesiãte quidã suspẽdio alij submersione alij proprio mucrone seipsos necauerũt. Oĩa eĩ fere delicta suũ actorem ad tp̃s delectãt aut delectare credunt. Nã delectat supbus in fastu: lubricus in luxu: edax ĩ gustu: piger in requie. auarus in desiderio. Sed tu ira nihil nisi flagella cõfers. Mirũ igit cur te homĩes nõ fugiãt ex quo nichil delectationis apparẽtis vel existẽtis ĩ te inueniunt. Tu enĩ ira machinas enses gladios arma repisti: & oĩm crudelitatũ genera te docere pcesserũt. vñ tibullus. q̃ fuit horrẽdus pĩus qui ptulit enses q̃ ferus & vere ferreus ille fuit. sed teste ouidio. i. de arte. Nec eĩ lex equior vlla est: q̃ necis artifices arte perire sua. Uobis igit parcite. vobis idulgeatis o vos irati: q̃ teste galtero in alexan. viij. Nõ verisimile est alieno cuiq̃ parcere qui sibi nõ parcit. Sapiẽs igit discat mitigari suosq; sensus cõsulat sibi Nemo est enĩ adeo ferus qui nõ mitescere possit: inquit horatius in eplis.

Capitulum octauũ de odio & crudelitate

Si ipse odio habeas quẽq̃ tu ipse odiosus eris muneraq; tua deo nõ placebũt petõrũq; veniam nõ ipetrabis q̃ miam nõ meret q̃ primo miseri cõtẽnit. Diligas igitur eũ diligere quẽ pcepto diligere teneris iureq; nature. Nã amicitia bona spũalia atq; tpalia congregat & metũ vnitatem conseruat. vnde valerius li. ix. ca. iij. Ira quoq; aut odium ĩ pectoribus humanis magnos fluctus excitent ille pro cursu celerior nocẽdi cupidine hoc pertinacius: & subdit q̃ vehemẽs est cõtra rẽpu. odiũ. nichil enim ẽ qd bono cõmuni tãtũ obsit. Et q̃q; oĩa sint odia mala: vt cõmuniter tamẽ tñ nequiora sunt illa que latent. Unde in prouerbio sapientum dicitur Multorum odia sub occulto latẽt & sequitur peiora sunt tecta q̃ aperta. In hoc tñ positus est mũdus q̃ semper iurgia erunt ve tamen iurgiosis. Nam princeps odiorum est diabolus qui p magna parte imperat mũdo. difficulter ergo pax vniuersalis erit. vnde ouidius ĩ ibin. Desinet esse prius contarius ignibus humor: et tepidus gelido flabit ab axe notus & ver autumno brume miscebitur estas: atq; eadem regio vesper & ortus erit &c. anteq̃ sit vera pax mundo. Nam mundus in maligno positus est paceq; nunq̃ fructur veraci et vtili. Sed sapiẽti sufficiat propria pace quietari: odia fugiat: rãcores euitet: & cum pace mentis virtutibus intendat. Naz odium hominem reddit crudelez & propria a natura discedere facit. nam fertur a valerio libro ix. ca. secũdo q̃ ochus qui postea dictus est darius crudelissimus extitit virosq; optimos interfici morte communi nõ contentabatur: sed crudelissimum mortis tormentum excogitauit: sicut autẽ crudelis erat: crudelitatem postmodum reperire meruit. nam sicut dicitur in prouerbio sapiẽtum. Multos timere debet quẽ multi timent. Itaq; respue crudelitatẽ & matrem crudelitatis iram. vnde seneca in agamẽnone. Dignus est tyrãnus morte qui penam exigit. et in declamationibus libro tertio. zelus est occidere tyrannum. & libro primo de clementia. Ferina enim ista rabies est sanguine gaudere atq; vulneribus. tale eni gaudium facit hominem ĩ siluestre animal transire. vnde libro de vero cultu. Qui hominem q̃uis ob merita damnatum in conspectu suo iugulari pro voluptate petit conscientiam polluit tãq̃ si homicidij quod fit occultus spectator et

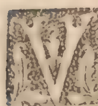
princeps fiat. Absit igitur ab hoīe crudelitas que nature ꝓprie contradicit. vnde tul. li. i. de offi. Magnitudo inquit animi remota cōditione humana feritas quidē est. ⁊ idē li. iij. Dominū nature quā maxime debem⁹ sequi inimica ē crudelitatis. vñ valerius cap. ij. lib. ix. Crudelitas horridus est habitus truculēta species violētus spūs vox terribilis. Vñ ibidem refert de crudelitate phalaridis tyrāni qui nouū genus cruciatus a perilo suscepit. Nā taurū eneū fecit in q̄ cruciādi includebātur: sue tñ īuētionis experiētiā prim⁹ merito gessit hānibale illud idē iudicāte qui hānibal tā crudelis extitit vt in flumine gello de corporib⁹ romanis pōte facto exercitum trāsduxit. Sed recedat queso ab aīo tuo crudelitas quecunqꝫ crudelis enim si fueris male peribis.

Capitu. nonū de contentiōe ⁊ procacitate.

Ex contentione enim immodesta excitāt iurgia ⁊ exinde secreta sepius reuelantur. Vñ contendere nulli sapienti congruit neqꝫ rei ꝑfecte. Poti⁹ enī experimur res quāto imꝑfectiores tāto ad contētionē ꝓmptiores eē. Nā videbis īter feminas frequentius lites: īter canes latratus inter pauperes strepitus et in omni re contentio eo citius oritur quo imperfectior est mens seu status eoꝝ qui contendere sollicitantur. ideo sapiēs est ille qui contendentibus respondere non curat dicente cathone. Rumores fuge ne incipias nouus auctor haberi. Nam nulli tacuisse nocet: nocet esse locutum. ⁊ iuuenalis. libro quarto satyra prima. Torrens dicendi copia multis et sua mortifera est facundia. nam in multiloquio non deest peccatum. vnde in prouer. sapientū dicit. Turpia ne dixeris. paulatim enim pudor per verba excutitur: q2 scꝫ contentiosi de facili inuerecundi efficiūtur bonosqꝫ mores corrūpūt. iuxta illud menandri comici. corrumpūt bonos mores cōfabulationes pessime. Nimiꝝ est tñ cū tacere sit facili⁹ q̄ loqui cur tā difficile est pluribus contentiones euitare ex quibus iurgia sequuntur. dicente ouidio ij. de arte. Exigua est virtus prestare silentia rebus: at contra grauis est culpa tacenda loqui. Nempe ex locutione superflua ira incenditur et frequenter tristicia gignitur: atqꝫ plurima eloquia lete inchoant que tristi terminant fine. vñ ouid. li. de pōto. Tu modo fac timeas ⁊ que tibi leta videntur. Dum loqueris fieri tristia posse puta. Sed ꝓh dolor humana ebetudo nil tolerare potest: sed verbis ⁊ contentionibus exterminū procacissimum iugiter querit et quod indecentius est illi frequenter magis contendunt quibus loquēdi minor facultas competit aut nature maleficio aut fortune casu. vnde simachus in epistolis. Leticia inquit loquax res est atqꝫ ostentatrix sui. et subdit ad ꝓpositum. Natura rerum est vt qui balbutiunt plus loquātur. affectāt enim copiaꝫ sermonis pudore defect⁹. Rursus verborum procacitas ⁊ turpitudo ex mala vita sepius causatur naꝫ qui male viuit raro bene loqui potest. vnde tullius in inuectiua cōtra salustium. Necqꝫ enim qui ita viuit vt tu aliter actu loqui potest. Nec qui tā illoto sermone vtitur vita honestior est: quasi dicat prauum eloquium prauam iudicare vitam facit. mala enim vita prauos sermones generat. Hec autem omnia ideo dicta sunt vt caueat sapiens verbositatem et contentionem quibus lites oriuntur ⁊ impatientia generatur. Nēpe contentio veritati ⁊ cōsequenter omni discipline inimicatur. dicēte seneca in prouer. Nimiū altercādo veritas amittitur. ⁊ quintilianus li. ij. de oratoria īstitutiōe. Nō est inquit cōsciētia sed

victoria litigātis premiū. ideo stulticia est cū verbosis cōtendere q2 non bene loq̄ sed solū vincere poscūt. Quam obrē idē quintil. cā. xvij. Contentiosi inquit qd ꝓbare nō possūt affirmatiōis temeritate astruūt. de quo lactā. lib. de vita beata. Qui cōtradicēti studio insanūt dū sua falsa defendūt. aliorū et vera subuertūt. ideo catho. Cōtra verbosos noli contendere verbis. Sermo datur cunctis animi sapientia paucis. Lis minimis verbis interdum maxima crescit. Litis preterite noli maledicta referre. Sunt quedam que terre decet patienter amicum. Sapiens igitur non sit procax nec ad lites promptus. Nam via sapientie veritas est cui contentio contradicit illud ambrosij. Contentio est impugnatio veritatis per cōfidentiam clamoris. Queso enim vt q̄ cōtēd's quid agis attēdas; aut eniʒ obscurum est id pro quo cōtendis. Expecta. igitur quousq; id clarus fiat anteq̄ clamore verbum tuum confirmes. Si vero id clarum est quod dicis cur contendis. Nam stultum est in meridie sole lucēte cādelā accensā deferre. vñ qn ti. v. de oratoria institutione. Inrebus inquit apertis tā stultū est argumentari q̄ stultum in clarissimo sole mortale lumen afferte. Hominum tamē hec est procacitas q vbi ius nesciunt maxime clamitantet vbi veritatis clarum habent testimonium minime contentātur nisi impetuosus iteruen iat clamor. vtinā attenderent illud xenophontis philosophi. Ergo inquit conscientia teste didici maledicta cōtempnere. Reuera contentio omne malum aggrauat et si pro bono fiat: ipsum bonū in malum commutat. vñ senec. epi. a. i. ad lucillum Cum ratuo inquit delectari volo. non enim lōge michi querēdus est: me eniʒ ipsum rideo. et ideo plures contentiosi sunt: quia singulos reprehensibiles putant ꝛ omēs deridendos estimant ea q̄ solum benedicta arbitrantur q̄ ꝓferūt ipsi si tamen suos defectus cognoscerent: et conspicerent obiurgari non cōtenderent seu quererent. vnde iuuenalis libro primo satyra secundia. Loripedem rectus derideat etiops albus. Quis tulerit grechos de seditione q̄rentes. Quis celum terris non misceat et mare celo. Si fur despliceat verri et homicida miloni. ꝛc. quasi dicatq aliū deridere nō habet qui gerit sibi vitia. Ceterum non sufficit multis contētiosis et derisoribus pacem maculare quinimo anathemate maledictionibus q; plurimos alios infestant. Dicunt ei quorum tanta est procacitas et non nisi malum alijs affectant illud ouidij libro primo sine titulo. Dij dēt tibi nullosq; lares inopemq; senectam. et longas hyemes perpetuamq; sitim. et illud ouidij in ibim. Terra tibi fruges amnis tibi deneget vndas. Deneget afflatus ventus et aura suos. Nec tibi sol calidus nec sit tibi luci da phebe. Destituant oculos sidera clara tuos. Nec tibi vulcanus nec se tibi p̄beat aer. Nec tibi dat tel. us nec tibi pontus iter. Exul inops erres alienaq; limina lustres. Exiguumq; petas ore tremente cibum Nec corpus querulo nec mens vacet egra dolore. Norq; die grauior sit tibi nocte dies. Sisq; miser cunctis nec sis miserabilis vlli. Gaudeas aduersis femina virq; tuis. Qui mala cum tuleris plurima plura feras. Causaq; non desit tibi semper copi a mortis optatā fugiat vita coacta necem. His etenim verbis maledictionibusq; cōsimilibus q; stulti litiga nt iram concitant et quietem mentis subuertunt: quorum contemnendus est sermo rixaq; spernenda iuxta illud varronis in suis sententijs Contemnendi sunt ineruditorum contentus si vis ad summa ꝓgregi.

Capitulum decimum de abstinentia et sobrietate.

Ictus modestus hone- statem corporis sanitatem q; atq; mentis prosperitatẽ conseruat. vnde seneca libro de quattuor virtutibus. Et citra satu- ritatem bibe citra ebrietatem. obserua ne in conuiuio nec in qualibet commu nitate quos imitaberis damnare vide aris. Nec presentibus delicijs inhere- bis: nec desiderabis absentes. vict⁹ ti- bi si ex facili: nec ad voluptatẽ: sed ad cibum accede palatum tuum fames ex citet non sapores desideria tua paruo redime: quia hoc tantum curare debes vt desinet: atq; ita quasi ad diuinum ex emplar compositus a corpore ad spiri tum q̃tũ potes adducere: festina ideo terentius in andria actu primo ⁊ scena prima. Id arbitror apprime invita vti le esse ne quid nimis. et hieronym⁹ cõ- tra iouinianum. Galienus inquit do- ctissimus itẽ pres hypocratis athletas quorum vita et ars sagina est dicit in exhortatione medicine nec viuere pos se diu nec sanos esse: animasq; eorum ita nimio sanguine et dapibus inuo- lutas: vt nichil. tenue nichil celeste cu- rent: sed semper de carnibus et victu: ⁊ ventris ingluuie cogitare solliciten- tur. Absit igitur a viro sapiẽtie crapu la. Nam veteres cum parcimonia vi- xisse leguntur. Unde socrates sole oc- cidente conuiuium cogitato. Ipse eñi socrates tẽperatissim⁹ extitit: vt vnica refectione serotina cõtẽtabat. Ipsius temperantiã commendat. Au gellius libro primo. Plurimorũ tamen exor- bitant iudicia. Quam enim gulã ꝑter tu vite excusant. Dicunt enim viuere oportere quod verũ est: sed castrimar- gie voluptas non est via ad vitam sed dissipatio nature est. vnde boetius. ij. de cõsolatione. Paucis minimisq; na- ture cõtẽta est natura cui⁹ sacietatẽ su perfluis replere velis aut iniocũdũ aut i noxiũ volueẽ. Itaq; nil cõgruẽti⁹ viro iusto et prudẽti q̃ sobrietas dicẽte ou dio in ep̃lis. Est virtus placidis absti- nuisse bonis. nec ꝯqueraris si te faciat abstinentia fragilem. Nam fragilitas moderata sepius est nutrix virtutũ iux ta illud valerij. lib. ij. ca. i. Bone quoq; valitudinis quasi quedã mater est fra gilitas: inimica luxuriosis epulis ⁊ ali- ena nimie vini abundantie: ⁊ ab immo derato veneris vsu auersa. Nec ergo ti meas per abstinentiam fragilis fieri si moderata fuerit: tũc enim vitijs alimẽ ta tollis quando immoderata fercula atq; pocula renuis. ideo senec. libro de moribus. Abstinentia inquit est sũma medicina: ⁊ valerius libro. ij. capitu. i. Fuit inquit ãtiquorum illa simplicitas in cibo capiendo humanitas simul ⁊ cõ tinentie iudex certissima. itaq; per cibi simplicitatem obtinuerunt vt eorum hu manitas continentia esset. et subdit. Maximis viris prandere ⁊ cenare im propatulo nõ erat verecũdie. quia nec epulas habeãt quas oculis p̃p̃li subij cere erubescerẽt. Uini etiã vs⁹ olim ro manis feminis ignotus fuit ne in ali- qđ dedec⁹ ꝓlaberẽtur: proximus a libe ro p̃re intẽperantie grad⁹ ad incõcessã venerẽ esse cõsueuit. Et Au. gelli. lib. i. Parcimonia inquit apud veteres ro- manos et victus atq; scenarum temeri tas non solũ domestica obseruatiõe ac disciplina: sed etiã publica animaduer sione legum custodita est. vnde didim⁹ ad alexandrum. Gens inquit bragma- norum pura et simplici vita viuit: nul lis rerum capitur illecebris nichil ap- petit amplius q̃ ratio nature flagitat. Facilis inquit nobis alimonia luxurie sagittas. non perquirit: sed quam tel- lus ferro laborata nobis profert ali- moniã hãc nostris mensis apponam⁹. Et hic est q; nulla genera morborum sci- m⁹ sed diuturna salute pfruimur. Medi cine eñi remediũ nobis pcimonia ẽ: q̃ non solum illapsa potest curare dolo- res: sed etiam procurata ne veniant. His igitur verbis atq; exemplis clare

apparet maxime vtilitatis fore sobrie tatem qua corporis et mentis prosperi tas roboratur qua mediante veteres sanitate atque virtutib⁹ floruerūt. Illos tamen sobrios aut abstinentes nō cre-dimus quibus mos est aquam bibere: panem grossum edere: nisi ex his con-tententur. Nam tunc vere abstines qñ in parcimonia vite non molestaris sed delectaris nulla enim coacta virtus est. seneca ad lucillum. Non est inquit iocunda res aqua et polēta aut frustū ordeacei panis: sed summa voluptas ē posse capere etiam ex his voluptatem et ad id se duxisse quod eripere nulla fortune iniquitas possit: tanq̄ dicat q̄ virtus abstinentie tunc summa est: qñ qui obstinet et abstinendo delectatur. ideo gaufredus in poe. Quando te re ficis dapibus non sis ita plenus vt ni-chil apponi queat. et subdit. Nō quātū possis sed q̄tū prosit. et magister scilo Vis ne inquit cōuiuari vis delicijs sa turari. Istud tibi presto dictum breue sobrius esto. Nam qui sobrius non est sed potius edax: brutis comparatur ꝛ corpore non mente pascitur vñ oui. li. i. de arte. Certa tibi daẗ a nobis men sura bibendi officium prestent mensq̄ suum. Reuera sobrietatem in se amare habet: in alijs qui querit. Petunt eniꝫ omnes patres filios sobrios ac vxores abstinentes. Nunquid ergo vita tenui cotentari debent: ex quo eaꝫ desiderāt: in his quos amant. Nā priamides hele nā rapuit speciosissimā sed eā odio ha buisset si auide comedentē prosperisset quia scꝫ oēs sobrietatē i suis vxoribus petūt. vñ oui. iij. de arte. Carpe cibos digitis est q̄dā gest⁹ edendi priamides helenaꝫ auide si spectet edentē oderit: et dicat stulta rapina mea est. Verum-tamen vt frequenti⁹ gula imperat mul tis ebrietatiq̄ plurimi intendūt: quib⁹ nulla dies leta videtur in qua non cra pulentur. Utinam attenderent illud tibulli. libro secundo. Mixtaq̄ sit bac-cho sobria lympha modo. et lucanus Discite q̄ paruo liceat producere vitā et q̄tum natura petat: quia scilicet edē dum est citra saturitatem et signanter si quis eger fuerit: si vitijs aliquib⁹ de ditus quinimo viris etiā studiosis so-bria vita cōpetit. vñ eunodi⁹. Sobrie tas sēp studijs referaẗ honestis Nulla fides letis ītegra nec dubijs āplector sanas quas dat bona femina frondes Post culpas aīe sunt holocausta dei.

Capitulum. xi. de ebrietate.

Ebrietas mentem eb-tat: secreta reuelat: gest⁹ de turpat: eloquiū scandalisat: nūc leticiā ieptā mūne lites gñat corporis vires extermināt: cadere iubet: nō agere phibet: redē īpedit: sēsū alienat: obliuionē idicit libidinē mo uet: nauseā puocat: visū minuit: mēbroꝝ tremorē causat. ꝛ ab omni v̄tute homi nē destituit si p̄cipue cōtinuata fuerit vñ galterus in alexā. li. iij. Ratiōis vi-le sepulchruꝫ ebrietas ob hoc ē oui. de arte. Uina parāt animos faciūtq̄ colo ribus aptos. Nūc veniūt risus tūc pau per cornua sumit. tūc dolor et cure ru-gaq̄ frōtis abit: quia scilicet ebrietas sepius colorem et venustatem extrinse cam ostendit et lubricitatis deuia que rit ꝛ ideo subdit. Iurgia precipue vino causata caueto: ꝛ nimiū faciles ad fera bella manus. ideo idem secundo de re-medijs. Uina parant animos veneris si plurima sumas: vt stupeant multo cor da sepulta mero. his etenim verbis pa tent damna que per ebrietatem gene-rantur. vnde seneca ad lucillum episto la octuagesimasecunda. Nichil aliud est ebrietas q̄ voluntaria insania. om-ne vitiū ītēdit ꝛ detegit verecūdiā rē̄o uet v̄ba dubie oculos īcertū gressū er rantē vertiginē capitis ꝛ cetera huius modi causat. Nā ebrij sero omnia que uis promittunt sed mane obliuioni tra

dunt. vnde marcialis coc⁹. Nō faciūt quicq̄ pocula; nostra reum. Si enī per ebrietatem commoditas resultaret: si vini repletio corporis validitatem augeret: ebrietas fortassis excusationem haberet. Ipsa tamē omnia incōmoda infert: nulliusq̄ honestatis speciē hab₃ vnde seneca de naturalib⁹ questiōib⁹. Iubes me inquit cum luxuria litigare quotidianū illud et sine effectu iurgiū₃ est: litigemus tamē. et subdit. Ubi inq̄t est ebrietas continua ibi corp⁹ icalescit nec ebriosus sitim extinguit. eius enim sitis naturalis nō ē: et cor eius luxuria coquit. Hi etei q̄to plus satiari putant tanto magis pocula peroptāt. q₂ effrenatus est appetitus eorum: et seclusus ab oī iugo rationis cū quibus etiā litigare turpiloquiū ē: ex quo minime rō dominatur in eis. vnde in prouer. sapiētū dicitur q̄ absentē ledit qui cū ebrio litigat. Nā qui ebri⁹ ē licet corpore presēs: nō tamē adest mēte: q₂ vsu ratiōis caret eiusq̄ mēs absens est nec litigāti adest. Si igitur stultū est litigare cum absēte quid igitur ebrioso petis. Ipsi⁹ enim sūt sermones quos profert. i₃ crapula suo veneno fauces ⁊ lingua detur pans inexecrabilia verba sepius ꝓmittit ⁊ leticiā quādā₃ stultā vanā et loquacē gignit. vnde simachus in epistolis. Leticia res loquax ē atq̄ ostētatrix sui nam ebriosi cū suis crapulis letificati cum fuerīt iactātias emittūt. laudibus proprijs intendūt ⁊ quicquid proferūt stulticia innuit plurimosq̄ sapiētes ad ignominiam ebrietas deduxit.

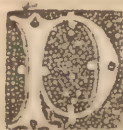
Capitulum xi de vitio gule

Gula superfluitas om. ne autem superfluum resecandum est alias. n. corpori nocet. Gula etenim sua voluptate animum allicit ad praua et more serpentino occulta sua venena diffundit. iuxta illud vergilij in buccolicis. Trahit sua quēq̄ voluptas. ⁊ sequit. Qui legitis flores et humi nascētia fragra. frigid⁹ o pueri fugite hic latet anguis ī herba. q₂ lic₃ ī vita delicata et gulosa vitia venenosa latitant. Nēpe ī grādi comessatiōe scelera crescūt ⁊ raro rebelliōis sumit audatiam. vnde petrus de riga. Spiritus ad corpus victus ab hoie reddit. Uirtutibus anime sic p̄iceps destruit armis. ⁊ subdit ad ꝓpositū. Cui parat ipse cocus dās renouansq̄ cibos. Na₃ neq̄ quis poterit virtutū tangere culmen. Si domictur eis ventris iniquus amor: Ueruntamē mundi sequaces gule studio tantū modo vacant. ⁊ cōuiuiorum adinuentiones excogitant varietateq̄ ciborū studentes in ferculorum abūdantijs gloriātur. Hec aūt omnia diogenes phūs sp̄euisse legit. narrāte valerio. li. iiij. ca. iij. vt supra dictū ē Heu quid tibi prodest si ventre repleto pigritare incipias. Si enim comedere gloria tua est Cur ergo tantū comedisti vt tibi desit gloria tua cu₃ edere ampli⁹ nō possis? Reuera comessatio turpis gloria est. Uerūtamē qui in ea gloriantur gulositate ea priuantur. Si enim sobrietatem non diligis eo q̄ virtus sit saltē sis sobrius vt comedere possis et edendo delecteris. nam absq̄ desiderio mādūcare nulla complacentia est. Discant igitur comessatores eu ita re gulam vt eo₂ gloria licet inepta non perdatur. Utinam tñ abstinerēt non comessandi sed penitēdi causa propter deum. Id enim quod sine merito facerēt in deū refe rendo sibi proficeret: et fortassis illud onus abstinendo nō inuenirent quod comessando reportat. vnde tulli. in rhetorica secunda. Comedere inquit oportet vt viuas nō tamen viuere vt comedas. Sed prochdolor teste sen. li. vij. de naturali questione. Homines nō sūt ad pempinā dentibus ventre et ore contenti: sed etiā oculis gulosi sunt Ideo seneca. ad lucillum epistola. vi. Taurus inquit pacu moru iugeru

pascua impletur: et vna silua pluribus elephantibus sufficit. homo vero ex terra pascitur et mari. Veruntamen non fames hoc ventris facit sed ābitio. Si ei regularet qs vitā suā delectabiliter modico cibo ꝯtentaret. Ciborum ei varietas et delicacitas sepiꝰ opinione potiꝰ q̄ re placere credit. Nā plurimi cibos magnis sūptibꝰ sibi iubēt deportari: qꝰ tn̄ accidit: vt ea postponat ferculis quotidianis quibus vti soliti fuerunt vnde quintilianus libro. viij. In grandibus cenis hoc sepe nobis accidit: vt cū optimis satiati unꝰ varietas tamē exuilioribus qnq3 nobis grata est itaq3 edacitas non necessitate aut bonitate: sed potius voluptate fertur. Unde lucanꝰ O prodiga rerum luxuries nunq̄ paruo contenta paratu: ambitiosa fames et laute gloria mēse: dis ite q̄ paruo liceat producere vitā. Et eunodius. Tubera: perdices: grus turtur et huiꝰ non explent vterū corpora mille tuū: quasi dicat q gulosi satiari nō possunt: cui tamen venter humanꝰ modicus existat. ideo marcialis cocꝰ. Liber non potest et gulosus esse liber eris cenare foris si maxime molis: vegentana tuam si domet vna sitim. Que verba nil aliud sonant: nisi q vir gulosus seruus est: et subiectus castrimargie et auiditati que sepius prouenit ex cōuiuijs forinsecis quibus hominis regula violatur. Ob hāc enim causam legimus augustinū extra domum propriam conuiuari noluisse. Nam teste petronio. ingeniosa gula ē debet ergo contentari homo id sumere quod pro vita satis est. vnde bernardꝰ siluester in microcosmo. Effluit occiso corpore totus homo. Sic sibi deficiens peregrinus indigetescis. Sudat in hoc vitam denichilat q3 dies: quia scilicet transit homo vitam: dies q3 suos cum cibo mortali quo eti habet. Magna igitur ineptitudo est cum epicuris in commessatiōe gloriam constituere qua omne bonū corporis et anime retardatur.

Capitu. xiiii. de penitētia nō differenda

Penitentia medicina est anime in remediū peccatorum. q̄ graue est igitur infirmo medicinā expectare tam onerosū magis est sapienti aut esse debet penitentiam delictis propiciam differri sene. ii. de moribus. Multos inquit vitam differentes mors incerta preuenit. Omnis itaq3 dies velut vltimus ordinandꝰ est itaq3 nulla dilatio facienda est. idē seneca epistola prima ad lucil. Quicquid inquit etatis est mors tenet. Stultum est igitur differre id quod te postmodum posse facere nescis. et epistola lxxi. Id agamus vt omne tempus nostrum sit quod non erit: nisi prius nostrum esse reparemus. et li. v. de bene. Quis extremo die audeat dicere vixi et quē dederat cursum fortuna pegi. Hoc enī dicere non possūt qui penitere distulerūt q̄ bene agere ꝑcrastināt. tales enī non viuūt: sed languent: q2 teste oui. de ponto. Nā genꝰ est mortis male viuere O igitur q̄ reprimēda eorū stulticia q̄ de die in diem se victuros putāt insipientibus q3 dilationibus totam vitā absq3 meritis terminant: de quibus marcialis cocus. Cras te victurum cras dicis posthume semper. Dic michi cras istō posthume quando venit. et subdit. q̄ lōge cras istud vbi est aut vnde petendū Nunquid apud partos armenios ve latet. hoc cras: cras istu d q̄ti dic michi possit emi. et cōcludit. Crede michi nō est sapientis dicere viuam. Hec tamen insipientia hominum est q in spe transeūt dies suos: et vsq3 ad senectutē absq3 bonis moribus perueniūt. sene. epla xiij. ad lucilum. Quid turpius q̄ senex viuere incipiens. et epistola. xxiij. Quidam tūc viuere incipiūt cū desinēdū est et epla. vi. Ante senectutem curaui: vt

bene viuerem vt in illa bene moriar. Reuera prudentes hoc faciũt q2 diem absq3 bono opere aut penitentia abire nõ ꝑmittũt qđ facere stulti negligunt. vñ possidoni⁹. Un⁹ inq̃t dies hoim eruditorũ plus placet q̃ imperiti longissima tp̃a. Sed vñ pluriũ gignitur stulticia: ita etiã vt in nõ certo tp̃e confidãt. Hoc enim ideo accidit vel q2 tanq̃ bruta sine cõsideratione mortis viuũt aut vitã futurã nõ sperãt aut deũ iudicẽ nõ credũt vel pctã sua grauia nõ putant. vel ꝓpter spẽ mĩe diuine penitere non curãt qđ tñ gentiles plurimi fecisse leguntur. vñ sene. ad lucil. ep̃la. xxviij. Initiũ inq̃t salutis est noticia pcti. Nãqui peccare se nescit corrigi nõ vult. ideo q̃tũ potes teipsũ argue. sc3 p penitentiã q2 teste eodẽ sene. i agamẽnone. Quem penitet peccasse pene inocẽs est. vñ li. de moribus. Alteri semꝑ ignoscito nbi ipsi nũq̃: q2 sc3 vnusquisq3 ꝓ delicto semper penitere habet. Ille autem penitet cui verecũdia delicti adest. vnde socrates. Peccatum geminat quod non est pudibundum. ideo ouidius in ep̃lis. Erubui gremioq3 pudor deiecit ocellos. Hec sacris in tacita signa fatẽtis erant. et. ij. de tristibus. Heu michi cur vidi cur noxia lumĩa feci. His verbis manifeste apparet gentiles ꝓ suis delictis penituisse. Peramplius ergo gens christiana pro criminibus penitere tenetur cum sit ex gratia obligatior in lege celsiori in spe potior in vocatione specialior. Assit igitur pro sceleribꝰ penitentia vt sine dilatione euanescant vnde sedulius libro primo. Culpa fugit cedunt lachrimis delicta refusis. & prosper. libro epigramma. Conuerti namq3 ad dominum certissima vita est. Et pacem offensi querere sola salus. Qui terret parcit qui percutit ipse medetur. scilicet per penitentiam.

Capitulum xiiij. de liberalitate.

Iberalitas vendicat amorem & homĩes ad magnos promouet honores. vnde liberalitatem describit didimus ad alexan. Liberalitas est rei cõicatio nesciens pati dispendiũ cum in alterum participata transfunditur: & sicut ex vna face ii lumina succendis nullũ damnũ sequitur sic nec liberalitatis beneficiũ incõmodũ affert dicente boe. ij. de consola. Diuitie inquit magis effundendo q̃ coaceruando nitent. tunc enim preciosa est pecunia cum translata in alios largiendi vsu desinit possideri. Auaricia semper odiosos. claros largitas facit. vñ cassiodorus ep̃la. iiij. Libenter inquit oĩbus prebeamus assensum quotiens iusta est vox pòscentiũ nec decet esse difficile beneficium quod non potitur largitate detrimẽtũ. Hi tamen liberales putãdi nõ sunt: quoꝝ largitas & vt melius dicã expẽsa immoderata est sub ꝓdigalitate aut cum reciproca vtilitate vnde seneca li. primo de benefi. Cõmẽdat beneficiũ non ex quantitate muneris: sed ex voluntate: beneficium inquit est beniuola actio: spontanea atq3 gaudiosa nec refert quid detur: s3 qua mẽte et subdit. Magis inquit nos obligat qui parua dedit magnifice & libenter q̃ qui dãdo se accepturum putauit muneris sui occasione. vnde varro ex sententijs. Ex animo dantis censetur munus magnũ. & in prouer. sapientum dicitur q̃ his datu3 est quod opus est. q2 sc3 muneris circunstantia bona est. quando qui dat indigentiã respicit accipientis. His etenim documẽtis clare apparet beneficia eo fieri laudabiliora quo fiunt discretius animoq3 meliori. vnde matheus in lib. de tho. Affectus preit effectum: non aspice q̃tum sed sit at ex q̃ta sedulitate datum. & subdit. Uerus amicus dantis in affectu nõ ra tiõe patet. Da cito da gratis gratũ ne

gratia fiat venalis grato munere .gratus eris . prodigus mensuram exedit. largus honori seruit fructificat parc⁹ auarus eget:et ancilla dei simplex elemosina mortis antidotum venie porta salutis iter.liberat a mortis laqueis elemosina sordes abluit actori dulce p orat opus vitam perpetuat venturum prestat honorem . vnde marcialis coc⁹ grande sui precium muneris actor habet.Quas dederis solas semper habebis opes.Erubescant igitur auari sua largiri timentes.Nam terrena possessio solum commodata est quam distribuere recusant iperante dominio cui⁹ est. Uult enim deus vt pauper nō egeat his que in tua potestate posita sunt Uerum distributio sapienter et caute facienda est. Nam iuste etmerito iusto largienda ē facultas sue necessitatisuccurrens.Itaqꝫ considerare oportet personam tempus facultatem obsequia ipensa et huiusmodi que liberalitatem concernunt.tullius. li.prim.de officijs Liberalitas inqt ꝛbeneficientia nichil est nature hominis accōmodatius.sed habet multas cautiones.Uidendū eni primum ne obsit benignitas et ijsipsis quibus benigne videtur fieri ꝛ ceteris Sunt enim multi equidem cupidi splēdoris et glorie qui alijs eripiunt quod alijs largiantur et sic alijs nocent. vt i alios liberales existant.Nos autēꝫ ea liberalitate vtamur que amicis prosit et nemini nocet. Deinde attendamus ne maior sit liberalitas ꝙ facultas. et tandem vt pro dignitate cuiqꝫ tribuat quod est fundamentum iusticie. nichil enim liberale est quod non est iustum. Deinde spectandi sunt mores eius in quem beneficium confertur et animus eius erga nos et communitas ac societas vite ꝛ ad nostras vtilitates officia prius collata.hec tullus Commemoremus tamen temporis huius largitiones.Rapiunt enim principantes a laborantibus vt distribuant pigritātib⁹ nec cernunt persone qualiatem sed propriam voluntatem eaqꝫ sepius prebēt que dare illicitum est. non tamen liberalitas est iniustum munus conferre. seneca libro debeneficijs.Nociua inqt nō dare inpetrantibus sed negare beneficiuꝫ existimamus.Nam turpissimi damni genus est icon sulta dominatio grauiusqꝫ est beneficium male ded isse. ideo catho.Cui des videto.Et macrobius in libro saturnalium. Beneficiū dando accepit qui digno dedit. Itaqꝫ consulte et prouide largienda sunt bona collata nobis .Nunc tamen hoc cōtingere videmusꝙ solis diuitibus munera dantur:nec dant diuites egentib⁹ sed egentes diuitibus prebent iuxta illud terentij i phormione.Quam inique comparatuꝫ est.vt hi qui minus habēt semper aliquid ditio ribus addant . et marcialis cocus. Dantur opes nullis nunc nisi diuitibus.

Capitulum decimūquintum de bñficiis cito ꝛ gratis dandis.

Benefi ciuꝫ eo gratius ꝙ citus ꝛ sine spe mercedis tribuitur.vnde seneca.ij.de bñficijs.Ingratum est beneficium quod diu inter manus dantis hesit Grauissimis inquit viris nulla res charior constat ꝙ que precibus ēpta ē Molestum e st verbum et onerosum demisso vultu dicere rogo itaqꝫ maioris gratie minus est quo minus diu pepēdit.Ab antigono enī cynicus petijt talentum et respondit antigonus pl⁹esse ꝙ cynicus petere deberet. Repuls⁹ ergo petijt denariū et respōdit antigon⁹ minus esse ꝙ regem debere dare. Turpissima certe huius cauillatio qua iuenit quomodo neutrum daret i denario regeꝫ i talēto cynicū respexit cū posset denariū tāꝙ cynico dare et talētū tāꝙ rex.nichil ei tā exiguuꝫ ē qđ nō honeste regis hūanitas tribuat.Ex qb⁹ appa ret ꝙ vir liberal dilatiōis occasionē qrere

nō dʒ sed presto id coīcare quod decens cōcernit. nec tñ tādi tanta dʒ esse velocitas et incōsulta fiat donatio: sed deliberatiōe p̄habita. Si mun⁹ hec exigat mun⁹ dandū cito ꝛ hilariter dʒ impedi vñ sen. li. i. de b̄n̄fi. ees rep̄hēdit q difficulter et displicēter dāt: q̄ fatigati distribuunt: aut q̄ incōsulti impēdūt vnd Antignon⁹ inquit. Autdemus distulit: aut timide negauit aut promisit sʒ difficulter et subductis supcilijs: aut supbia abiecit aut fatigat⁹ dedit. His eni modis munera libere nō impēdūt: nec tñ deliberatio rexbāda est: qꝛ qui stulte aliquid prebet laudē nō meretur: et qui inuite prebet gratias habere nō debet. vnde varro in suis sēten. Ficte referat qs gratiā iuite dāti quod vix datū est: ne putes beneficiū. sed predā semel dedit qui rogat⁹ bis nō acquieuit extorquere autē est plus q̄ semel rogare. vnde eunodius. Argumentū est non merētis rogare diu. et in prouer. sapiētum. Beneficiū vere is dat qui celerit dat. ꝛ catho. Quod prestare potes ne bis ꝑmiseris vlli. Plur imos tñ nouim⁹ quibus mos est plurima ꝑmittere et modica dare: et si quid dederint hec dāt fastidio: aut pre pudore aut ꝓ sperato seruitio vel mercede: in quib⁹ nulla liberalitas est qꝛ nil dant sponte absq̄ reciproco munere: ꝛ si quid dederint ad improperāt ꝛ homines ipos seruos fieri suadēt. Verūtamē teste sene. ij. de benefi. Taceat qui beneficiū dedit narret qui accepit. ꝛ li. iij. Qui dat beneficia deū imitatur. qui aūt repetit: fenerator ē. et terenti⁹ i andria. Frequēs cōmemoratio beneficij. de amicitia. Meminisse indʒ debet beneficioꝝ ipe i quē collata sūt. nō cōmemorare autē q̄ contulit. et in prouer. sapientū. Beneficiuʒ qui se dedisse dicit petit. vñ stoici a collatore dixerūt beneficiū nō debere predicari ꝑut narrat sene. li. vij. de beneficijs. ꝛ marcialis cocus. Que michi p̄stiteris in euū semper q̄ tenebo. et subdit. Crede mihi q̄uis ingētia postume dons. Actoris pereūt garrulitate sui. Quot sunt enim qui distribuere nil vellent nisi famaʒ vel retri. inoquatē exinde se habituros sperarent. Jactantijs quoq̄ tumescūt et i omni colloquio que dedere et que non rederūt. et si quid dederint hoc ideo faciunt vt cultibus. et reuerētijs venerentur. Horū enim munera beneficia non sunt qꝛ nō alteri sed sibi processe querūt. Veruntamen bene ficiuʒ gratuitum esse debet ꝛ sine spe reciproce vtilitatis. vnde seneca. ij. de benefi. Hec beneficij inter duos lex est alter enim obliuisci statim debet et alter memor esse accepti. ꝛ iubdit. Detrahenda est manis iactatio relcq̄ loquantur nobis tacentibus. nam teste varrone. in suis sententijs. Turpissimuʒ est i datis sperare. et in prouer. sapientū dicitur q̄ pulcherrimuʒ est omnia prestare nichil exigendo. Attendere nichilominu⁹ hñt beneficia qui prebent nō solū vt commodum ex dato non sperent: sed etiam vt bonus sit ipse cui benficiū impendunt: qꝛ teste sene. v. de benefi. Nullus malo beneficium dare potest. quia quicquid ad illum peruenit prauo vsu corrumpitur. et quicquid illi commisseris ad onus suum ꝛ miseriā facit. Quecunq̄ enim illis contigunt in suam miseriam vertunt. ideo tuli⁹ li. de officijs In beneficijs inquit collaudandis mores hominum non fortunam sequi honesta ratio est. Attendat ergo beneficij collator persone qualitatem: nullamq̄ exigat commoditatem.

Capitulum decimumsextum de beneficijs cognoscendis.

Sicut illiberalis est qui sub spe mercedis munera p̄bet. sic ingratus nulloq̄ beneficio dign⁹ ē qui susceptū nō cognoscit bñficiū. Plurimū ei īgratitudo munera dari prohibet ꝛ hominū liberalitateʒ executione

carere iubet. vñ i prouer. sapientū dici tur q ingratus vnus miseris omnibus nocet. Reuera beneficiorū memoria fra gilis est. seneca ad lucillū. Nullū inqt maius malum habet cupiditas q q in grata est ppter obliuionem acceptorū. Uerum multi munera prebētes ingra tos eos faciunt quib' dant eo q de ip sis diffidunt: et se perdidisse quod dede runt dicunt iuxta illud senece primo de benefi. Multos quidez ingratos expe rimur sed plures facin'. Ipse enim p dit beneficia qui se perdidisse cito cre dit. Nichilominus tamen turpissimuz est ingratitudinis vitium mētem pmo lestat ingratam: iuxta illud sene. epla. xvi. ad lucillū. Torquet iquit se ingra tus et marcet odit q accepit. quia red diturus est beneficia. faciē exterminat et iniurias dilatat et auget. Uerūtamē sapiens beneficiū commēdat: et qui gra tus est assidua commemoratione dele ctatur: qui etiā bñficiū dedit ex ingrati titudine prudēs: si fuerit nō anxiatur i gratitudineqz nulli iputat nisi fortūe: et benigne iterptādo suffert: nec mutat aīm suū aduers' bñ meritos. Sz proch dolor pluriū ingratitudo hoc penetra uit excidium. vt bñ facere primo videa tur pluribus periculū. Nam beneficia q susceperūt frequēter solent eos fuge re a qbus susceperunt pre pudore quez gignit superbia ingratitudinis mater Alij vero suscepto vno beneficio ad ali ud mox absqz rubore currunt: et benefi centiam munificiorum in fastidium v tunt. Alij vero beneficium cum suscepe rint superbie conferentium ascribūt: il losqz infamant a quibus accepert affir mantes ex muneribus non nisi gloriaz querere fastum. Alij vero q beneficia suscipiūt indigentie cōferētiū attribu unt. Nam penes se dicunt: ideo his de dit: q2 me cōtet vel idigebit. Nouit eniz aut aliquo sibi pficere posse aut me efa milie sperat obsequium. Dicunt etiam plures beneficia pferri laudis sub pre

textu. Dicunt enim dona ipsis ideo fie ri: vt surripiatur vxor cū pulchra sit vl vt filia rapiatur: aut vt ancilla seduca tur: famul' subtrahat: vel vt familiari tate secretū aliqd eliciat. His etenim modis plurimi beneficia q etiā gratis dant i venenū et ob propriū mutāt. itaqz magnificētiā plurimi retardāt. Rurs' alij dona cum acceperint minime reco gnoscūt: sed quod mutuo susceperunt si bi dari cōtendunt restituereqz recusāt ideo sene. primo de beneficijs. Docen di sunt inquit qui libenter accipiūt li bēter reddere et eos qb' obligati sūt re animoqz non tantum equare: sed etiaz vincere. vnde eodem teste seneca. iiij. d benefi. Quidam iquit cū aliquid susce perint nichil se debere testant. Alij ve ro mutuum susceptum mox remittunt ne videantur debitores fieri: sed nimis cito soluere cupit qui inuitus debet: et inuitus debet ingratus est quod ita in telligas: quia inuite debere sepius q dam superbia est. humilis autez bonis obligari non debet vereri. et quedam ingratitudo est mutuo aliquid capere absqz vsu illius: nisi causa non indigen tie appareat qua comparante mutuuz fieri non debebat sicut enim qui conce dit vult sibi mutuū reddi. sic etiā ex vsu capta beniuolētiā sperat. Ingratus est igitur qui nō reddit qd accepit. Ingra t' etiā qui mutuate rei vsū cōtempnit vterqz enim fraudat largitorem. vnde methodorus. Beneficia inquit crescūt mora: et tāto plus soluēdū est qto tar dius et subdit ad ppositū. Ingratus est inqt q beneficiū reddit absqz vsu. Naz sepe quod datur exiguuz est: quod aūt sequitur ex eo magnū. Pulcherrimuz est tñ cum feruore moderato data red di. vt inquit varro in suis sententijs. Sed quomodo ista conuenire possunt vnus autem docet mutuare rei vsum capere alius suadet cito reddere. Re uera vsuz mutui spernere ingratitudo et superbia et cito non reddere facul

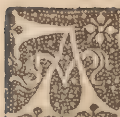
tate habita etiã igratitudo est. ille autē cito reddit qui vsu capto cōuētiōis tp̄e oportuno restituit: qui vero dedignat vsū accipere cōuētionisq̧ tenere formã nō dico q̄ cito sȝ nimis cito reddit. nã q̄ mutuat nō solū id sperat qđ largit sibi restitui: sed beniuolētiã fidē ⁊ amorē exinde captare licite intēdit. Absit tñ vt mun⁹ reciprocum expectet absit etiã qui recepit vt soluere cōtendat. Dicis fortassis te accepisse qđ reddere nō potes: aut enī te posse dū accepisti sperasti aut nō: si hoc sperasti fortuna improuisa est te non posse. Spera igitur q̄ tue fortune miserebitur ipse a quo accepisti que si recuset fortunaȝ patienter patere: cuius mos est instabilem esse. Si vero te reddere non posse presciuisti: cur ergo accepisti nam fraudasti tuū largitoreȝ. vnde in prouerbi. sapientum dicitur q̄ fraus est accipere quod nō possis reddere: ⁊ subditur. Plurima beneficia accipit qui scit reddere. ideo catho. Beneficij accepti memor esto. vnde refert seneca q̄ rex archelaus frequēter socratem inuitauit vt euȝ honorare posset: sed socrates renuebat dicens se nolle ab eo beneficia accipere cui non posset paria reddere. His ergo documētis colligitur q̄ gratus est qui beneficium reddit ⁊ qui suscepti beneficij vsum non respuit. Aliud tamen est beneficium petere: aliud est beneficium datum capere. Non decet enim vt diues pauperi petat. Decens est tamē vt munus a paupere datum gratanter accipiatur. iuxta illud cathonis. Exiguum munus cum det tibi pauper amic⁹. Accipito placide ꝑlene ⁊ laudare memento.

Capitu. xvii. de sufficientia ⁊ paupertate.

Ditissimus est sufficientiã qui habet. nec est indigētia: nisi ex immodesto appetitu nam stultū est appetere qđ habere nō possis. si autē habere potes tibi hoc posse sufficiat. Nil enim aliud petūt hoīes etiã sepi⁹ ãbitiosi. Si ei ex insufficiētia aut molestia paupertate bonū aliqđ cōtigeret: tūc fortassis irreprehēsibiles essent hi qui diuitias iugiter desiderãt aut q̄ rerū modicitatē habent: sed hec non nisi angustiã prebent homoq̧ cōtent⁹ ꝑ sufficientiã rebus ex modicis fit letior et hylarior diuitibus cōtinuis desiderijs vacãtibus: quoȝ mens indeta tristis ⁊ sollicita ē rebusq̧ suis p̄ cupiditate vti nō audēt: sed his aggregãt q̄b⁹ postremo sūt in derisū. Cōtētate igit exigua domo tua ⁊ ī pace viuas his vtēdo q̄ tibi sufficere debēt: vñ qui. cã. xij. Humile inq̄t tuguriū cū sufficientia regnum facit. ⁊ varro ī suis sētētijs. Nō essem⁹ pauperes si nescirem⁹ q̄d esset paupertas. Illi autē quid sit paupertas nesciunt qui suam modicitatē mediante sufficientia paupertatem non arbitrãtur: quia teste valerio. iiij. capitulo quarto Omnia nimirum habet qui nichil concupiscit eo quidem certius quo cuncta possidet: quia dominium rerum collabi solet. bone mentis vsurpatio nulluȝ tristioris fortune recipit cursum. et seneca epl̄a. i. ad lucillū. Non puto pauperem cui q̄tumcunq̧ satis est. ⁊ idem epl̄a. ij. Pauper est non qui parum habet sed qui multum cupit. Quid enim refert q̄tum in horreis iaceat ⁊c. ⁊ subdit. Optimus inquit diuitiarū modus est habere quod necesse est: et proxim⁹ habere quod satis est. idem epistola. iiij. Magne inquit diuitie sunt composita paupertas lege nature. Nam lex nature scit quo egeamus. Petit enim non esurire: non sitire: non algere. Sȝ nō est necesse maria trãsire: castra sed

aut ex forma pendere. ideo plautus in aulularia. Sibimet esse sufficientē primum bonum est. Posco enim vt attendamus veterum sufficientiam paupertatemq; placitam. Nam de diogene refert seneca q potentior erat alexandro omnia possidēte: q2 plus erat quod iste nollet accipere q̃ quod ille posse dare. De isto diogene valeri. iiij. ca. iij. narrat q alexander qui cognomen inuicti assecutus est continentiam diogenis cinici vincere non potuit. & ibidē refert q cum siracusis diogenes olera lauaret aristipp9 ei dixit. Si inquit dionisium adulari velles non ita esses: cui diogenes. Et si ita velles esse dionisiū non adulares. vnde hieronimus cōtra iouinianum de diogene refert q dupliciq; pallio vsus fuit propter frigus peraz pro cellario habuit: & clauā ob fragilitatem & senectutem ad membra sustentāda ferebat in doliovolubili se habere domū iocabatur & īvestibulis portarū morabat. tpēq; frigoris os dolij vertebat in meridiē. & iuxta motum solis voluebat. & cū quēdā puerū manu bibētē vidisset. tūc vasculū suū ad terraz proiecit dicens. Nesciebam inquit q natura poculum haberet. Eccequanta sufficientia & cōpleta paupertas. vñ tul. li. de amicicia. Honesta inquit res est leta paupertas. Illa vero non est paupertas si leta non est: sed misera. Si enim alicui sua non videntur amplissima: licet etiam totius mundi dominus sit. tamen miser est: et idem Tullius in paradoxis. Contentuz esse rebus suis optime certissimeq; sūt diuitie. Queso enim vt ad naturam viuas nunq̃ porro pauper eris: sed ad opinionem si vixeris nunq̃ eris diues. Nam exiguum desiderat natura opinio immensū multisq; parasse diuitias miseria fuit. Re uera penes me cōsimiles sententias se peruoluens didici q tanto quis est infelicior pauperior & miserior: quāto de operibus cōtinendis curiosior. Quosdam etenim noui quorum totum studium ditari fuit: non quidem per insufficientiam sed per abundantiam. quibus etiam cura non fuit quo pacto vel qua fraude facultatem sibi aggregarēt eorumq; somnia de solis nummis erant turpiq; conquestu etiam notorio repleri nō erubescant: qui tamen in plenitudine desideriorum suorum decesserunt et ad mortem dum agonisarent sollicitudo eorum tota de suis facultatibus erat: et ex fraudis timore lectum fieri petebat in loco plenitudinis bonorum suorum: pluribusq; monētibus de salute vt cogitarent audire contemnebant itaq; in suis infelicissimis desiderijs vitam vt deus scit terminabant: vtinam feliciter. O mala cupiditas: o desiderium insatiabile cur hominem ita inuoluis. Nō potest enim corpus nisi vestes modicas terre: paucisq; cibis pascitur venter. Abscedat ergo infesta cupiditas et leta paupertate vitam manuducamus. dicente cathone. Infantem nudum cum te natura creauit. Paupertatis onus patienter ferre memento. Quod nimium ē fugito paruo gaudere memento. Commoda nature nullo tibi tempore deerūt. Si contentus eo fueris quod postulat vsus. et Gaufrid. in poe. liber is est vitijs qui non innernit abundans: cui satis est quod habet satis illum constat habere. pauper autem est qui plus cupit. vnde Galterus libro quarto in alexandro. Animū nullius egentem non res efficiunt: sed sufficientia quamuis sit modicum si sufficiat nullius egebit. & mathe9 i thobia. Non rerum cumulus: sed sufficientia ditat. Si tibi sufficiant paucula diues eris.

¶ Capi. xviii. de auaricia vitanda.

Uaricia abisso comparatur insatiabili: sicut aũt aquas sine fine deglutit sic auaro nichil suffcit. nã teste salust. i catil. Auaricia fidẽ ꝛ ꝓbitatẽ ceterasq; bonas artes subuertit ꝛ ꝓ his superbiã crudelitatẽ deũ negligere: oĩaq; venalia hr̃e docuit: auaricia pecunie studiũ habet quã nemo sapiẽs cupiuit. hec virilẽ effeminat ĩsatiabilis ẽ nec copia vel iopia minuit. vñ sene. ĩ declamationib⁹ li. iiij. Muliebriũ viroꝝ fundamentũ est auaricia. ꝛ idẽ sene. ad lucillũ. ep̃la. lxxiij. Stulta inquit auaricia mortaliũ ꝓprietatẽ discernit: nec q̃cq̃ suũ eẽ credit: q2 semꝑ diffidit. Quãobrẽ quĩti. lib. viij. Eque deest auaro qđ hꝫ: sicut qđ nõ hꝫ: q2 teste boe. ij. de conso. Auaricie nihil est satis vñ tul. li. ij. de offi. Nullum viciũ deteri⁹ ẽ auaricia. ꝛ lib. de senectu. Quid inquit auaricia senilis sibi velit nõ intelligo. q̃d eĩ absurdi⁹ esse potest q̃ q̃ min⁹ restet vie eo plus viatici querere. qđ faciũt aliqui senes q̃ q̃to sunt seniores q̃to min⁹ sũt victuri tãto fiunt cupidiores. Cesset igitur cesset auariciat ĩ aĩo tuo: q2 teste tul. rheto. i. Auaricia oẽm hoĩem ad qđuis maleficium ĩpellit. vñ vale. li. ix. ca. iiij. Auaricia ĩquit est latentiũ indagatrix lucroꝝ manifeste p̃de auidissima vorago: neq; habẽdi fructu felix ꝛ cupiditate q̃rẽdi miseria. hec enim plurimos occidi suasit ꝛ ad desperationẽ plurimos ĩduxit. vñ refert q̃ cũ septimul⁹ ꝓpter multitudinẽ auri ꝛ argẽti ĩ mari se perituꝝ videret: maluit mergi q̃ suas opes ĩ mare proĩci. Hic eĩ diuitias nõ possedit: sꝫ ab eis possess⁹ est. titulo rerisule aĩo pecunie miserabile mãcipiũ. Auar⁹ nãq; plusq̃ in deo in suis opibus cõfidit. nullisq; proficere curat ex his que habet pauperes odit et diuitibus etiã nõ amicatur. vnde in prouer. sapientum. Auarus nisi cũ moritur nihil recte facit nec potest auaro fere peius optari q̃ vt diu viuat. Nulli eni auarus bon⁹ est: sed iopi pessimus: negãdi causa nũq̃ auaro deficit sapiẽti tñ cõgruit pecunie imperare nõ seruire. nã pecunia nõ satiat sed irritat. vñ hora. in p̃mo epistolarum epistola secunda. Semꝑ auarus eget certũ voto pete finem. ob hoc versificator. Cur homo qui cinis es ꝑ auariciã sepe lis es. Cur heres aeris qui non eris heres. Quando sepultus eris possessor non eris aeris. Dici sepe putes tu qui sub marmore putes. Nõ hodie quod heri nouus heres imperat aeri. Sed ad hoc homines non attendunt nec considerant diem extremum: in quo omnia deserentur: vnde galter⁹ viij. in alexan. Quid tibi diuitijs op⁹ est. ꝛ subdit. Quanto tibi plura parasti tanto plura petis et habendis acrius ardes. ꝛ ouidius p̃mo methamor. Effodiuntur opes irritamenta malorum. Iamq; nocens ferrum ferroq; nocentius aurum: ꝛ li. iij. Inopem me copia fecit. ꝛ libro. ij. Auarus vix opes ipse suas animo capit. ꝛ maximianus. Partis pena est ĩcũbere reb⁹ quas cũ possideas est violare nephas. efficior custos rerũ magis ipse mearum: cõseruãs alijs que periere michi: ꝛ semꝑ retinẽs nil tumuisse puto: auri cec⁹ amor natiuum vincit amorem. et ouidius secundo sine titulo. Querit aurus opes et qui lassauit eundo equora periuro naufragus ore bibit quia scilicet mare sepius absorbet q̃ auari magnis laboribus coaceruãt. Hi etenim bona quedam tanta auiditate quandoq; tã diu custodiunt quod perduntur consumuntur. aut saltem deteriorantur: pauperibusq; dare nolunt ea quibus vti non possunt. de quibus iuuenalis libro quito satyra. ij. dicit. Diuites bona plurima custodire qui pretermittunt pauperibus erogare. ideo sic ait. Sed quo diuitias hec ꝑ tormenta coactas. Cũ furor haud dubius cum sit manifesta fre

nesis: vt locuples moriaris egēti viuere fato. Interea pleno cum turget sacculus ere. Crescit amor nūmi q̄tū ipa pecunia crescit. Et min⁹ hāc optat q̄ nō h₃. Tantis parta malis cura maiore metuq₃ seruant. Misera ē magni custodia census iul. rhe. i. Cupiditas est gen⁹ omnium libidinū et in puerbijs sapiētū. Cupiditates fugere regū ē vicere. valerius vij. Inutiliter aliquid cupere et in eo perseueranter morari: hec dulcedo vicina est exitio. ideo seneca ad luciliū epist. xxviij. Nemo inquit nostrum idem est quod fuit pridie. Nam quicquid vides currit cum tempore nichilq₃ stabile vel solidum est: et nos tamen ea cupimus tāq̄ sint semper prospera nobis. aut tā q̄ simus ea semp habituri. Reuera hec auaritie conditio est in egestate cupere et bonis aduenientib⁹ peramplius desiderare. tu. libro de paradox. paradox. i. Neq₃ expletur vnq̄ neq₃ satiatur cupiditatis sitis: nec solum agendi ea que habent libidine cruciantur homines: sed etiam in amittendi metu₃. vnde didimus ad alexandrum. Est inquit ferocissima pestis cupiditas que solet homines egenos quos capit efficere. Omnis enim cupidus egenus est. quia et si bona habet ipsis non audet vti. vnde refert elinandus q̄ in obsidione hannibalis trecenti prenistini reclusi fuerunt victualibusq₃ carebant. cumq₃ tamen inter eos auarus quemdam murē accepisset maluit alteri cuidam p ducentis denarijs vendereq̄ sue fami puidere. itaq₃ ipe auar⁹ cum ducentis denarijs fame mortuus est: sed emptor dei puidentia vixit. Ecce q̄ta cupiditas que hominem ita detinuit vt poti⁹ seruiret cupiditati q̄ pprie saluti. vn̄ lucanus libro. iij. Ferum mortemq₃ timere auari nescit amor. et virgili⁹. iij. eneidos. Quid nō mortalia pectora cogis auri sacra fames: ideo. Catho. Dilige denariu₃ sed parce dilige formam. Illi enim parce denariorum formam diligunt qui pro sola necessitate querunt. Sed formam illi desiderant qui denarios vendicant nō pro necessitate sed pro superflua auiditate quod faciunt diuites. iuxta illō petronij. Hoc magis sitiens erit omia cernēs. Qui tenet et sicco decoquit ore famē. et marcialis cocus. Fortuna multis dat nimis nulli vero satis signāter auaris. prosper in epigrā. Nec pax sollicitis. nec modus est cupidus. et magister seilo. Non bene d. ignus equo cui charior ē equus equo quod tamē accidit auaris qui res vltra equum id est iustum diligunt.

Capitulum decimum nonum de rapina et fraude.

Raptor nil licite suo raptu conquestat. Quicquid eīm pretextu fraudis acquiritur male possidetur. tullius iij. de offi. Detrahere aliquid alteri et hominis incommodo suum commodum agere magis est contra naturā q̄ mors q̄ pauptas q̄ dolor q̄ cetera q̄ possūt aūt corpori accidere aut rebus externis. et philippica. ij. Male inquit parta male dilabunt. Nēpe difficile est vt q̄s ex rapina psperet. si q̄s ei suis dieb⁹ gaudere videat his q̄ rapuit: eius tn̄ psperitas aut nō erit diuturna: aut in successoribus non durabit. iuxta illud senec. ad lucilum. Nulli inquit cui rapina feliciter cessit gaudiu₃ rapti durat in posteris. Nec mirum quia nullum violentum perpetuum. Rursusq₃ mirum apparet atq₃ displicibile nimis eos videre maiores raptores. Quibus bonorū plenitudo maior collata est. et qui possessionibus ampliori us feruntur rapere pauperibus sollicitantur. quinimmo et raptores a raptoribus rapiunt. vn̄ plaut⁹ in aulula. Sepe cōdita lupo rū fiūt rapine vulpiū. itaq₃ vulpes quoq₃ lupis rapiūt ea q̄ lupi rapuerūt hoc ei merito cōtigit vt arte praua artifex pereat sua. decorine est tn̄ virtus glo

riam magnitudine prede minuere. Sz prochdolor diebus istis rapere multis nō apparet pudibūdū qm̄ magni latro nes latronū sūt iudices eosqꝫ nō casti= gant quorū pda affertur eis. sz solū il= los et iudicāt ꝛ rigore se sentētiāt quo rū rapine eis nō suffragant. Quot enī regib⁹ ꝛ pricipib⁹ se ruiuūt raptors q̄ pauperū bona nunc ꝑpria auctoritate nūc stolida temeritate tollūt. quādoqꝫ etei debita negāt et negare sī nequeāt ad satisfactionem cogi nō formidāt qꝛ fauorem iudicium sētiūt minas iferūt et verba sepe: omisqꝫ extorsionis vias excogitant. et hoc fortassis quia suos dominos paria vł maiora facere vidēt vnde illud ouidi. i. methamor. accidis= se videt. Viuitur ex rapto nō hospes ob hospite tutus. et idem oui. li. i. sine tiulo. Fit cito per multas preda peti= ta manus. Utinam qui rapiūt illud at tenderent quod arator li. primo. Auri cesset amor qui pectora semper adurit Quo rapitur mortale genus quo pul= lulat omne. De radice malum cum vis violētius ardet. Ambitio crescit. stimu lātqꝫ rapinis addita lucra famē. O igi tur raptores attendite seculi diuitias transitorias fore. Quid enim prodest habere quod alterius est. perpetuo ob ligari aut restituere: alias enim morte mala moritur raptor. Verū cupiditas mundi hoies fere singulos predomat superbia quoqꝫ ad rapinam plures in= ducit: et plurimi ex fastu assueto statuz quem nequeunt tenere cupientes cum ex se non habent aliis rapiūt et malūt ex raptu pompam ostendere q̄ in sim= plicitate absqꝫ fraude manere seneca ad lucillum epistola quinta. Magnus est ille inquit qui fictilibus sic vtitur q̄= modo argento. Illos tamen non repro bo i quibus honestas maior q̄ ex ficti= libus apparet si cōdecens facultas pre stet et ideo subdit ibidē seneca. Nec il= le quidem minor qui sic argento sicut fi ctilibus vtitur infirmi animi est diui= cias nō posse pati. Lamētandum tamē pompas nimias adinuētas fore quib⁹ rapine occasio datur eo ꝙ i felicē se pu tat: qui statibus viciorū nō equat: sz te ste ouidio primo de remediis. Decipi= mur cultu gemmis auroqꝫ tegūtur oia. et martialis cocus. Nō nisi deliciis cō uenit hic habitus. Hec em̄ verba de ve stibus presentis seculi merito intelligi possunt: non nisi vanitas et curiositas est. Pro qua curiositate imitanda ra= ptores fuerūt plurimi vanitate sedu= cti. Si em̄ regibus sufficeret honestas absqꝫ pompositate tūc nō exigerēt a po puloquestus. corū Etenim exactiones eorū rapine sūt: qꝛ hoc solū petere ha= bēt qđ licita iura cōcedūt aut qđ neces sitati eorūqꝫ honestati cōgruit curiosi tate sublata. Cōmemorem⁹ em̄ antiq̄ quedā tēpora detestāda tamē: que re= dūsse vident. Narrat em̄ valeri⁹. li. ix. c. ii. ꝙ anthiocus rex syrie deductus su perbia clauos aureos in equis vasaqꝫ argentea ad vsuz culine comparauit i numerabilibusqꝫ pompis suum appa= ratū sigmauit. auaro poti⁹ hosti pda optabilis q̄ vlla ad vincēdum strēnuo mora. Rursus plini⁹ li. xxxiii. de hysto= ria naturali refert de pōpeia cōiuge ne ronis que soleas ex auro suisqꝫ iumen tis ferramēta fieri iubebat. et qu arru= ca sex argēto aliaqꝫ plurima: vana po= tius q̄ sana eque absqꝫ rapina rarissi= me fiūt. Nūquid pricipi sufficere habet vt honeste et granditer viuat: familia res quoqꝫ prosperos habeat. Nūquid dissolutio corporis est si caput aliis mē bris victū auferret. Mor enim illa mē bra mortificarentur que alimento care rent: sic et in policia mors est: quando principum rapina subditos in pace vi= uere non permittit. Non sic etenim di dimus fecit licet bragmanorum rex es set. Nempe domorum curiositatem nō requirebat: sed speluncis et cauernis contentabatur. vnde ipse didimus ad alexandruz. In construendis inquit do

mibus igne sata non voluimus.necad mixtione pulueris cementa componimus sed in telluris speluncis mōtiūq latebris habitam⁹ nullos ibi vētoꝝ ire mit⁹ nulli⁹ turbinis tēpestatē formidamus. Nam tutius nos defendit ab ymbre spelunca q̄ tegula:cuius geminus nobis est vsus mansione dum viuimus et sepulture dum morimur. Si enim similibus principes contenti essent rapine studia nō quererent sed pomparum fastidiū prorsus relinquerent diebusq suis non permitterent. Nā diebus istis omnibus scorta placent.et laxi crines. habet innumerabilis nomina noua vestis:vt inquit petro. Verumtamen dicitur ibidem vbi supra. Nullus inquit nobis preciosus est amictus.feminee nostre non ornantur vt placeant:sed velantur pudore:nec sciunt in augenda pulchritudine plus affectare q̄ nate sunt. Nā quis potest opus nature corrigere: qd cum fuerit.aut fructuosum est aut criminosum. Sed diebus istis viri precipue femine vestimentorum nouitatem excogitant ⁊ ornatuum pro magnitudine atq sumtuositate rapuerunt.aut exponunt et scelerosis delictis se exponunt et scelerum suorum ex pretextu pompas manutenent.quicquid tamē mali occasione accipiunt etsi non raptum saltem indebite vendicatum est. Merito igitur sapientes veteres tales fastus prohibuerunt.vnde simachus in epistolis. Odi in paruo corpore lōga velamina. Illa enim vestis decenter īducitur que non trahit puluerem nec inhumum demissa calcatur vnde valerius li.ix.ca.i Sed quid ego de feminis vlterius loquor quas et imbecillitas mētis ⁊ grauiorū operum negata affectatio omne studium ad curiosiorē sui cultū hortatur conferre cum temporum superiorum ⁊ nominis et animi excellentes viros in hoc prisce continētie ignotum diuerticulum prelapsos:videam idq iurgio ipsorum pateatur. Hec autem omnia ideo presentibus inserui. quia pomparum curiositas plurimos : plurimasq facit rapaces.

Capitulum xx.de fortuna et eius instabilitate.

Fortuna īstabilis ē ideo stultus est qui in ea confidit: quia si elephas arboris fraudatur in casu frequentius solent fortune amatores in ea decipi. vn̄ in prouer. sapientuȝ dicitur q̄ fortuna vitrea est.et cū splendet frāgitur. Male igitur geritur quicquid fortune fide confidit. stulti ergo diuites ⁊ auari sunt qui spem suam cōmiserūt fortune. naȝ teste sene. ep̄la. viij.ad lucil. Non ē tuum quo fortuna fecit tuuȝ quasi dicat quod omnia fortune munera dubia sūt et tul. in rhetori. Sola inquit virtus ī sua potestate est.oīa preter eam fortune subsunt dominatiōi. Errāt igitur q̄ in rebus prosperis omnes impet⁹ fortune subegisse putant. Sapientes aūt sunt qui cogitāt ī tp̄ibus prosperis casus aduersos formidare tāq̄ dicat omnia fortune beneficia ruinosa fore. Omnia enim fortune munera īsidie sūt:inquit seneca vbi supra. O si fortua īmutabilis esset q̄ infelices miseri:et q̄ felices locupletes essēt deo enim seruire non oporteret vnus namq suo infortunio desperatus et alius sua prosperitate fere beatus esset sed voluit deus vt fortuna mutationi subiaceat vt sicut dies nox.et nocti dies suscedit.ita prospere aduersa ⁊ aduerse prospera fortune succedāt nec calamitosus diffidat et locuplex inauiter glorietur. iulius celsus li.iiij. Fortuna inquit plurimos quos beneficijs ornauit ad duriorem casum reseruat. Unde childebertus de exilio suo. Nuper eram locuples multisq beatus amicis. et subdit. Heu michi nulla est constantia rebus. Res ipse quid

sint mobilitate docet. Et venit a sūmo summa ruina gradu. cunctaqꝫ ancipiti pendent mortalia casu. Et respondent ꝓpria mobilitate fugam. quicquid habes hodie cras te fortasse relinquet. aut modo dum loqueris desinet esse tuum Has ludit fortuna vices regesqꝫ super bos. aut seruos humiles non sinit esse diu. Illa michi quondā vultu blandita sereno. Mutauit vultus nubila facta suos. His etenim verbis fortune mutabilitas perpēdit. oui. iij. tristium. Passibus ambiguis fortūa volubilis erat Et manet in nullo certa tenaxqꝫ loco. Sed modo leta manet modo vultus sumit acerbos: Et solum constans mobilitate sua est. idem ouidius li. de pōto Omnia sunt hominū tenui pendētia filo. Et subito casu que valuere ruunt. Ludit in humanis diuina potentia rebus. et certaꝫ presens non habet hora fidē. Et gaufre. ī poetria noua. Nulla fides reruꝫ sequitur post mella venenū Et claudit nox atra diem nebuleqꝫ serenum. Turpia fata diē dicuntqꝫ crepuscula noctem. O igitur auari his testimoniis vestram ppendite spem mutabilem posco ne domuꝫ vento expositaꝫ construatis. cadet eniꝫ in tempore quo fortassis reedificare nō valebitis. Hec enim domus fortuna est que leui solet deprimi casu. boe. i. de consolati. Cur tātas lubrica versat fortuna vices Premit insontes debita sceleri noxia pena At peruersi resident celso more solito Sāctaqꝫ calcās iniusta vice colla nocētes Nam impios sublimatos sepe videmꝰ bonosqꝫ depressos. vnde idem boetius secundo de consolatione ostendit fortunam aduersam meliorem prospera. Illa inquit scilicet prospera semper speciem felicitatis blande mentitur hec autem scilicet aduersa semper vera est illa fallit hec instruit. Sepe vidimꝰ plures pre inopia fieri sapiētes: Illos autem stultos aut ignaros experimur: quibus ignota ē fortune aduersitas Ideo pluribus oportunum fuit quādoqꝫ penuriam pati: vt fortune discatur mutabilitas: ex cuius stulta confidentia plurimi seducti sunt et qui prosperrima pus floruere fortuna infelicissime corruerūt dicente boetio secundo de consolatiōe Omnis subita rerum mutatio non sine quodam conflictu contingit animorū et subdit. Infelicissimum infortunijgenus est recordari fuisse felicem. valerius. vi. capitulo ix. narrat quomodo alchibiades duplicem habuit fortunam quarum vna nobilitatem eximiam abundantes diuitias formam prestantissimam fauorem ciuium propensum sūma imperia precipuas potentie vires et flagrantissimuꝫ ingenium assignare Altera que damnationem exilium venditionem bonorum inopam odium patrie violentam mortem infligeret. Refert insuper de dionysio syracusano q̄ cum pene totius. cecylie tyrannidē acceperisset opibusqꝫ et exercitibus sublimatus fuisset. Tandem nichilominus propter inopiam puerulos corinthoruꝫ literas docuit. Unde idem valerius lib. ix. capitulo. xxij. concludit dicēs humane vite conditionem precipue primꝰ et vltimus dies continet. medij temporis cursus prout fortuna gubernaculuꝫ rexit modo aspero modo trāquillo motu pagit spe sēper mior dū ꝛ cupide votis extēdit ꝛ fere sī rōne cōsumit. ꝛ senec. li vij. de naturalibꝰ questiōibus. Nescit fortūa ꝗescere: nunc leta nunc tristia defert. itaqꝫ ī ꝓsperis nemo cōfidat ꝛ in aduersis nemo deficiat. alterne sunt enim vices rerum. ideo salustius in catilinario. Fortuna simul cum moribus mutatur O igitur q̄ magna insipientia in fortuna tam volubili cor suū figere ꝛ spem constituere. Erubescant igitur hi qui sapientes se estimant et pro talibus volunt haberi. Erubescant inq̄ eo q cum plurimos diuites experti fuerint corruisse fortuneqꝫ munera instabilia fore nichilominus toto conatu pecunias i

ep'asq diuitias congregare sollicitantur quibus ita adherent: vt deum et se ipsos earum occasione deserant malūt q innumerabilib' periurijs fraudib' et mendacijs suam maculare vitam q̄ suis priuari denarijs aut facultatibus vanis. Utinam attenderent illud senece in declamationibus libro.iiij. Ludit de suis fortuna muneribus que dedit aufert que abstulit reddit nec vnq̄ tutius est illam experiri q̄ cum locum iniurie non habet. et idem senec. in thieste. Res deus nostras celeritatis turbine versat. et in prouer. sapientum. Leuis est fortuna cito reposcit qd dedit. Ouidius secundo tristium. Largitur que tunc licet fortuna rapit: fit gracilis subito qui modo grossus erat. et catho. Labitur exiguo quod partum est tempore longo. Indulgeat fortuna malis vt ledere possit.

¶ Capitulum xxi. de contēptu diuitiarum atq seculi.

Qlicquid in seculo est aut est aduersum et tunc iure spernitur aut psperū et tūc casu facili deperditur. Sapiens est igitur ipse a quo fortuna seculi contemnitur. Itaq vtraq fortuna aliquid displicibilitatis habet. vna etenim fatigat altera vero casum expectat. Tutior tamen est aduersa q̄ prospera eo q in ipsa vitia facilius euitantur. vnde quintus cur. lib. v. Facilius est aduersam q̄ prosperā regere fortunā. et senec. i hercule furēte. Fortuna peior amorē inflāmat magis et ouid. de ponto. Fortuna miserrima tua est nam timoris euētus. deteriores abest. vnū ipemet oui. īfinita mala sepa suū fuisse refert. vn p̄mo tristiū. Tormina sum passus quot in ethere sydera lucent. et quarto. Littora quod conchas quot amena rosaria flores: quotq soporiferum grana papauer habet silua feras quot alit quot pisces nutrit et equor tot premor aduersis. et virgilius. vi. eneidos. Non mihi si lingue centum sint: oraq centum. Ferrea vox omnes scelerum comprēdere formas omnia penarum percurrere nomina possem. Audisti ergo virorū predictorū fortunam aduersam. Illa namq fortassis ipsos facit sapientes. nam et fere omnes qui sapientia floruerunt aut aduersitati pro tpe succubuerūt aut gratia diuina speciali illustrati fuerūt. Nūquid africanꝰ tanta prosperitate floruit: sed postmodum corruit. vt ponit tul. de offi. et ideo concludit. In rebus inq̄t psperis superbia fugienda est. terentius in phormione. Dū inquit hoīm maxime res assunt: tunc meditari oportet quo pacto aduersꝰ erumnam ferat ne aliquid in posterū sit ei nociuum. gaufridus in poetria noua. Insidias ponit sē per fors aspera blande. anticipatq fugam melior fortuna repēte. Ex quibꝰ clare innotescit q falsa est vanitas huius seculi. boetius. ij. de ꝯsolatione. q̄ multis amaritudinibus humane felicitatis dulcedo pspera est que et si fructi iocunda videatur: eam tamen cum tenere velit non potest: heu qualis est hec felicitas. Teste enim varrone suis ī sententijs. Non est felicitas que secum recipit miseriam: cuiusmodi est fortuna seculi. vnde tul. li. de paradoxis. paradoxo. ij. Cui spes omnis et ratio et cogitatio pendet ex fortuna nichil potest esse certi. Nihil enim exploratum habet permansurum sibi vnum diem. et subdit. Te miserie et erumne premunt omnes qui te beatum qui te florentem putas. Teꝰ tue libidines torquent: tu die noctuq cruciaris cui nec satis est quod est et idipm quod habes ne nō diuturnum sit futurū times. Te cōsciētie stimulāt maleficiorū tuorū. Temetꝰ examinat iudiciorū atq legū. qr vt inquit psper in epigrā. Qui se peccatis gaudet feliciter vti:

Infelix nimis est prosperitate sua. Si ergo diues es ⁊ peccator sis infelix es Si autem peccatum recusaueris: tunc felix es: sed diues non eo saltem modo quo diuites solēt dici communiter: quibꝰ mos est icessanter appetere: ⁊ vltra suam necessitatem que possident cū metu nulli committendo custodire. Attende illud cathonis. Cū fueris felix que sunt aduersa caueto. Nam eodem cursu respondent vltima primis. O igitur q̄ta diuitum huius seculi stulticia est qui de futuris non cogitant: quasi dies omnes pares essent. Hi enim potius ceci sunt ꝙ illi qui oculis carent. vnde tullius in oratione de responsis aruspicum. Miserior es cum in omnem fraudem oculis caperis ꝙ si omnino oculis non habueris. Nempe illi fraudāt et: fraudent q̄ male cōquestāt vt diuites fiant: et qui suis diuitijs in quibꝰ sperant ex toto priuantur. Consideremus igitur diuites seculi quo abierūt In terram enim redacti sunt eorum decessit mēoria nec suis potuerāt diuitijs redimere vitā. Contemptibilis est igitur hec facultas que maiori necessitati succurrere neq̄t. Reuera diuitie potius nocēt ꝙ prosunt sed hoc non perpēdūt q̄ seculū amāt. vñ narrat valeri. li. viij. ca. vij. ꝙ cū anaxagoras post lōgā peregrinationem studij ad patriā suā redijsset possessiones suas desertas cum vidisset dixit. Ego saluus inquit non essem nisi iste perijssēt. Et crethes philosophus natione thebanus suas diuitias in mare proiecit dicens. abite pessime diuitie ego vos mergam ne ego mergar a vobis. Rursus bias philosophus cū omnia bona sua incendio perdidisset: cuidam interrogāti an doleret: quia omnia perdidisset. Omnia inquit bona mea mecū porto. pectore enim illa gestabat non humeris. vnde didimus ad alexandrum. Nos inquit nō sumus incole huius mūdi sed aduene. iuxta illud apostoli. Non habemus hic ciuitatem manentem. Sapiens est igitur qui seculum contemnit: ⁊ ea que in eo sunt. varro in suis sentētijs. Nūc in segetibus nunc in herbis et frumentis bona sunt. sed nolite ibi spem nimiam ponere. Nam sepe audiui inter os et offam multa interuenire posse. sene. ep̄la. xv. ad luciliū. Discedunt aliquādo ista bona insidiosa: in quibus si aliquid solidi esset aliquando implerent: sed sitim concitant: ⁊ epistola. xvij. Nemo tā timidus est quin malit semper pendere ꝙ semel cadere. Illos autem pendere dicit quibus vanitas seculi nō placet: sed in ea viuunt ad tempus. Illi vero cadunt qui a felicitate mundi in qua sperabant decidunt: ⁊ ideo epistola. lxij. Contemnere inquit aliquis omnia potest: sed habere omnia nemo potest. itaq̄ breuissima quedam via est ad diuitias contemptus diuitiarum. ⁊ epistola. lxxxiiij. Relinque diuitias relinque voluptates: quia molliunt et eneruant. Unde empedocles tria dicit esse precipua. scilicet mobilis affluentie cōtemptus future felicitatis appetitus ⁊ mentis illustratio: quorum primo nil honestius. secundo nil felicius. tertio nil ad amborum adeptionem efficacius. hoc enim empedoclē dixisse refert aristo. libro de vegetabilibus. Magne igitur est honestatis seculum contemnere. Nā honestatis est de vilibus curā nō habere. Oīa aūt bona mundi vilia sūt ⁊ caduca. vñ tulli. i oratione ꝓ domo sua. Caduca sunt inq̄t ⁊ mobilia temporū munera. ⁊ idē tull. in oratione priusꝙ iret in exilium. Presētes inquit fructus negligamus et posteriori glorie seruiamus. Utinam de his essemus. de quibus prosper in libro epigram: est et in hac vita requies multis data felix quorum animo mundus non tenet occiduus. quos desiderijs nullis peritura fatigant. Ex quibus omne bonum est christus ⁊ oīs honor. ⁊ subdit. Qui rerum nil cupiunt perdere nil metuunt

tanq̃ dicat q̃ hi felices sunt in mundo q̃ nõ sperant aut q̃ mõ mortui sunt. vñ magr̃ sci. si mũdo morieris moriendo nõ morieris mũd⁹ clamat aue: sʒ aue cõ uertit i ha ve. Eius cernevices o flos mõ fex mõ dices. Si mũdũ seq̃ris post eẽ fuisse quereris. Hic status absq; sta tu: locus hic locat in cruciatu. Hec tria verba fidem non dãt tibi postmodo pri dem post pendet cecidit pridem modo non tibi fidit. vnde versificator. Sper nere mundum spernere nullum sperne re sese. Spernere se sperni: quattuor hec bona sunt. Sed fortassis mundum spernere mundana blandicies non per mittit: sed allicit ꝛ ĩficit: mirãdaq; mẽ daciter promittit ꝛ ita seducit vt beati se credant qui fortuita possident. vnde tamen narrat valerius libro. vij. ca. ij. Anaxagoras cuidam interrogãti: quis nam esset beatus. Nemo inquit ex his quos tu felices existimas beatus est sʒ eũ in illo numero reperies qui a te ex miseris constare creditur. Non erit il le diuitijs et honorib⁹ abũdãs: sed aut exigui ruris aut nõ ãbitiose doctrine fi delis ac ptinax cultor i secessu q̃ in frõ te beatior. Nõ enĩ diuitie queq̃ faciũt beatũ poti⁹ enĩ spiritu pauperes beati sunt. dicẽte sene. ep̃la. iij. ad lucil. Ille beatissim⁹ est et securus sui possessor q̃ crastinũ sine sollicitudie expectat. Hoc tñ de beatitudine aut felicitate ꝓprie accepta intelligi non debet. Nullus ei in vita presenti ꝓprie beatus est aut fe lix. nã teste ꝓspero in epigram. Felices nõ faciunt opes aut beatos. Nã mũdi ex opib⁹ breuis ac peritura voluptas: edita ꝑpetue semina mortis habet. Ca tho. Felices obeũt quor sine crimie vi ta est. Itaq; beatitudo nõ in diuitijs cõ sistit: nec in vita: sed post bonã vitã pla ne habetur. ouidius tertio methamor. Ultima semꝑ expectanda dies homini est diciq; beatus ante obitum nemo su prema q; funera debet: q: scilicet post mortẽ beati boni erunt. Sapiẽs igitur mundum contemnat: vt post mortem domino viuat.

Capitulum. xxii. de contemptu diuitiarum.

Diuitie nullius certitudinis sũt: maiori q; ne cessitati succurrere nequeũt. vñ varro in suis sentẽtijs. Eodem aĩo di mittende sunt diuitie quo accipiende. et lactantius. libro de falsa sapientia. Laudatur democritus eo q̃ agros su os reliquerit. eosq; pascua publica pas sus sit fieri. catho. Despice diuitias si vis aĩo esse beatus. quas qui suscipiũt mẽdicant semꝑ auari. ꝛ terculianus in apologetico contemptorem diuitiarũ diogenẽ cõmẽdat: vt superius audisti. Nempe diuitie non competunt homi ni: vt proprium bonum: sed vt valde fo rin secum: quia teste seneca ad lucillũ. Non est tuum quod fortuna fecit tuũ. varro in suis senten. Nemo suum pu tet quod extra ipsum est. Et in prouer. sapientum dicitur. Nihil proprium di cas quod mutari potest sed diuites hu ius seculi que habent propria dicunt: nec attendunt quibus maleficijs diui tiarum occasione subiaceant. prosper in epigram. Terrenis opibus cum di ues gaudet iniquis veris se miserũ ne scit egere bonis. ꝛ sequitur. At bona iu storum nullis abnoxia damnis: hostes furta ignis et mare non metuunt. om nis virtutum semper substantia salua est. tanq̃ dicat q̃ sapiens non diuitias mutabiles sed virtutes acquirere de bet: quia non pecunijs: sed virtutibus perficitur vita. Galterus i alexandrei. i. Auferre pecunia mores non afferre solet. quem vero morum non rerum co pia ditat. Quem virtus extollit habet qd̃ ꝓferat auro. Nõ eget exteri⁹ q̃ mor b⁹ int⁹ abũdat. Nobilitas sola est que aĩʒ moribus ornat. hora. i ep̃lis. Imꝑat aut seruit collecta pecũia cuiq;. Stulti

tia pascuntur opes verum si stulti diuites fuerint: sapientes reputantur: sed proculdubio stulti arbitrādi sūt q2 nil in sipiētiis ꝙ suā felicitatē labili fortūe prebere. Inquiramus tū cur hoīes ita diuitijs itēdūt earūqꝫ occasione cur se felices putāt. ideo hoc fortassis est: q2 teste horatio in epistolari. li. i. epl'a. vi. scilicet vxorem cum dote fidemqꝫ et amicos z genus z formam regiam pecunia donat. z petronius. Quisquis habet nummos secura nauigat aura: fortunāqꝫ suo temperat arbitrio. Carmina componit declamat increpat omēs iuuenalis li. i. Quantum quisqꝫ sua nūmorum seruat in archa tantum habet et fidei: q2 scilicet tantum sibi subseruiunt homines z credunt ꝙtum pecunie habet. His itaqꝫ verbis z cōsimilibus diuites huius seculi suam fortunā auctorizant z felicitatē similibus ex causis ī eis constituūt. Sꝫ proculdubio modica sunt illa que prebēt diuitie bona. Nam diues secure non nauigat aut itinerat: quia quanto quis ditior. tāto timidior si gaudet carmine in luctum cōuertetur tamen eius si imperat tandeꝫ obediet morti si increpat tandem etiā increpabitur iudice deo. Attendamus igitur non fortune prospere commoda que labilia: sꝫ quo modo in mētib⁹ nostris renouemus. Nam vt ait plautus in aulularia. Pecunia reruꝫ atqꝫ sollicitudinuꝫ causa z caput est z a. gellius noctium actica. Sapiētes inquit dixerunt eum multis īdigere qui multa habet magnā īdigētiā nasci nō ex magna īopia: sꝫ ex magna copia. senec. xiiij. ad lucil. Terrena inqt bona libertatē nobis extorquēt. Nostri eñ essemus si ista nostra non essēt. Ideo sene. li. de moribus. Facilius est pauperi cōtēptū effugere ꝙ diuiti inuidiam. Hec igitur q̄d posco commemoremus et prelibatis commodis comparemus. Non audiuimus ꝙ diuitie prebent sollicitudinem: causant indigentiam: inuidiam gignunt libertatem tollunt. Nunquid hec incommoda grauia sunt. Nam teste socrate. Damnum non nisi ex abundantia raro venit. z sidonius. Diuitias dicit esse causam malorum. Cur igitur in eis speremus: ex quo tot incommoda ferunt nullaqꝫ stabilitate sistunt vnde valerius libro sexto. Nullo in loco nulla in persona diuitie radicib⁹ stabilibus consistūt. sed statu incertissimo fortune huc z illuc deuoluuntur. marcialis cocus. Callidus afflatam nummis fur auferet arcam. Prosternit patrios impia flamma lares. Debitor vsuram pariter cum sorte negabit. Non reddet sterilis semina iacta fruges. Dispensatorem fallax spoliabit amic⁹ quia scilicet diuites talibus periculis subiacent: eorumqꝫ diuitias nunc fur tollit nunc ignis comburit. nunc vsura rapit nunc terra non germinat fructū nunc familieres fraudant et fraudantur. Ecce ꝙ incerte sunt diuitie. quam obrem sapientes sunt a quibus spernūtur. Sed dicunt aliqui ꝙ paupertas ē eis grauis. Fortassis enim ideo grauis: non quia in se grauitatem habeat sed cupiditas animi eam moleste supportat. Nil tamen letius aut tutius est vera paupertate. vnde secundus philosophus. Quid est paupertas: odibile bonum sanitatis mater curaꝝ remotio sapiētie repatrix negociorū sine damno possessio absqꝫ calūnia sine sollicitudine felicitas. sene. ad lucil. xvij. Multis ad philosophādū obsistere diuitie. Paupertas aūt expedita z secura est: nō circundat illam turba seruorum ad quos pascendos transmarinum regionum est optanta fertilitas. et subdit. Si vis vacare animo oportet vt pauper sis aut pauperi simillis. quītilian⁹ causa septima. Paupertatis propriū est exercere libertatē. lucanus libro. v. Dat vires fortūa maior. o vite tuta facultas z fortunatus pauper ī augusto regnat habendo deum. Ueruntamen

teste lucano libro primo. Fecunda virorum paupertas fugitur. Sed hoc immerito: quia vt inquit iuuenalis. libro primo Felices humiles pauper quos spirit⁹ ambit. Illos nam celi regnum sublime receptat. vnde legimus q aristotel. Paupertatem grauem non habebat. sed pauperibus nō posse succurrere dolebat. Sed nunquid in derisum pauperes habentur. grauis est ergo paupertas. Reuera de iteri ratiōe tollerari potest. quia ex natura pauperes omnes sumus: et si fortuna quosdam sublimauerit: iderisum subitanitas vertetur eorū. iuuenalis li. i. Nil habet infelix paupertas durius in se q̄ ridiculos homines facit commune hoc vitium est. iam viuimus ambitiosa paupertate omnes q: scilicet oēs ex natura pauperes sumus et fortuna vertetur i ruinam. et qui in diuitiis gloriati sūt aliqn̄ dicent illud hiere. i. Peccauim⁹ vanitate seducti sumus. Utinam igitur attenderet vnusquisq; sapiens eccl. v. dicentem. Noli attēdere ad possessiones iniquas quia nō proderūt in tempore vindicte et tribulationis. vn̄ augu. v. de. ci ca. xxiiii. Imperatores felices nō dicimus vel quia diutius imperauerūt. q: īperatores filios suos reliquerunt aut quia hostes domuerunt. aut vel q: diuitias obtinuerunt. Hec eī omnia huius vite munera sunt. quibus similia etiā cultores demonum accipere meruerūt que non pertinent ad dei regnū quib⁹ verbis apparet bona tēporalia hoīnes nō facere felices. ideo augu. ibidē subdit. Imperatores inquit felices dicimus iusta imperant: si per obsequia humiliter salutantium non extolluntur sed se homines esse meminerint: si suam potestatem ad dei cultum dilatandum applicant. si plus amāt futuri regni habere consortes q̄ vanitatis hui⁹ cohortes. itaq; omnia huius mundi munera vana sūt. vn̄ aristo. ad alexandrum in episto. O alexander noli appetere trāsitorium et quod oportet cito te relinquere: sed pete diuitias icorruptibiles. vn̄ hermogenes fertur dixisse q plenitudo perfectionis in principe est abstinētia a pecuniis. vn̄ mathei. v. Multos perdidit aurum et argentum. et eccle. viii. Qui aurum diligit nō iustificabit.

¶ Capi. xxiiii. de negligentia.

Vir piger indignus est bonis: et qui sollicitudinem non habet nullo meretur beneficio dotari. Ad hoc enim natus ē homo vt laboret corpore p victu et mente pro virtutibus adipiscendis. s; pigritia multos desides facit eo q plurimi laborare formidant. nam teste tullio in tusculā. questionibus li. quarto. Pigritia est metus consequētis laboris. Quedam autē sūt ita molles q non nisi pigrescere querunt. nam teste aristo. iiii. ethicorum. Mollicies ē fugere laboriosa. Sed quid q quidam vanitatis solliciti sunt. et pro bono pigrescunt. Hos enim excitat persius satyricus satyra quita. Mane piger stertis surge inquit non queo surge. Et qd agam? rogitas en sa perdam aduehe pōro castoreum stupas hebenum thus lubrica choa. Tolle recēs primus piper et sitiente camelo verte aliquid iura: q̄ si dicat surge piger surge: quia instat surgendi ratio. vnde gaufredus in poetria. Quid facimus torpemus imagine pigri. Scis ne moram pigri si mane vocetur obaudit: si citetur adhuc iterata voce. sonora nare vigil stertit tandē clamore coactus. ore tamen lento linguam mouet: et michi quid vis inquit Surge veni. nox est pmitte quiescā: imo dies est surge: deus meus en ego surgo vade sequar nec eum sequitur quem regligis et tu non venies dudum venisse sem sed michi vestes quero nec inuenio nichil est te hyrria noui. Surge cito. do ineensum pre sic nec tamen immo vl' caput huc illuc xtit vt brachia scal

pi tvel membra in longum distendit. sic sibi quasdã. vñ libet morulas querit sẽ per venit ore non pede. si veniens nũcq̃ vẽtile coact⁹ forte mouẽs gressum trahit a testitudine motũ hui⁹ imago sum⁹ ad gaudia vera vocati: deliciis variis capiti vl' pectoris aurẽ obstruim⁹ vel si patet auris ad illa venire differim⁹ sẽper: vel si fortasse venim⁹ nolẽtes tracti motu testudiisimus. ⁊c. itaq̃ vanis excusationib⁹: pigri suũ corporem defẽdere nitunt. Queso ei attẽdas q̃s tramite honores virtutes scientie diuitie solent adipisci. His ⁊ enim demptis quos deus speciali gratia illustrat: omnes sua sollicitudine et diligentia talia sibi cõquestarũt. nam ipse tul. in tusculanis questionibus libro. iiij. Tardis ĩtuitib⁹ nõ facile virtus cõmittitur virgilius in buccolicis. Tarde venere bubulci. omnis enim tardus brauio carebit. chato. Plus vigila semper ne sõno deditus esto. Nã diuturna quies vitiis alimẽta ministrat. ouidius. ij. sine titulo. Infelix tota quecunq̃ quiescere nocte sustines ⁊ somnos p̃mia magna vocas. Stulte quid est somn⁹ gelide nisi mortis imago. Longa quiescendi tempora fata dabunt. Unde philippus secundus. Quid est somnus nisi mortis imago. Laborũ quies infirmãtium votum miserorũ desiderium qui miseri pigrescere sempe optant. sed vir prudens sic debet esse deditus somno vt vigilie intendat. vnde orator corpore somnus erat huic sed vigilabat in illo. Qui nescit dormire: fides hec cãtica clamãt. q: scilicet viri fideles pro suis amicis vigilant semper. Quamobrem pigros redarguit ouidus libro preallegato. O male presto quies: o semper debita somno pectora. vnde bono quantis pates ipse ruinis. quez nox sola tenet nescit vigilare periclo. Nec tamen reprehendẽda est debita quies nature. quia teste. Horatio in poetria. Et quandoq̃ bonus dormitat homerus. Itaq̃ pigritia mala sed somnus moderatus bon⁹ est. Nempe se pigri suaq̃ negligunt et velut bruta in fecibus suorum delictorum deuoluũtur et ociositate desidesfiunt omnemq̃ licitum excercitum fugiunt. Uerumtamen fomẽtum vitiorum ocium est. seneca ad lucilum. lxviij. Gloriari ocio mors est. Ouidius primo de remediis Ocia si tollas perire cupidinis artes. Contempteq̃ iacent: et sine luce faces quam plantanus riuo gaudet quam populus vnda. et quam limosa cãna palustris humo tam ven⁹ ocia amat. que verba hoc sonant q̃ ocium ẽ fomentum libidinis et vitiorum. quintilianus causa. xiij. Ad omne votũ fluente fortuna lasciuit ocium. et cã quarta. Necesse est vt in facinus ardor ociosus erumpat: quia scilicet homo ociosus de facili in malum prorumpit. et iõ prouerbiuum grecorum olim fuit istd Quam quisq̃ norit artem hac se exerceat: vt refert tullius in tu sculanis q̃stionibus primo. vnde didimus ad alexandrum Auariciã nõ exercemus ocium turpe deuitamus. Nec tamen omnia requies ocium vocatur saltem reprehensibile. Anima enim sedendo fit prudens teste aristotele. Uiri quoq̃ studiosi apud vulgus ociosi dicuntur: q̃a manibus non laborant: non tamen pigrescunt: quia mente contemplantur. Horum autem ocium si ita vocari debeat laudabile est. tullius in tusculanis questio nibus libro. v. Quid est dulci⁹ ocio litterato. Ocium autem litterarũ studiũ ẽ: s; agricole aliĩ q̃ opificesq̃ litteras nesciũt: corpe nisi laborãt ĩvicia facili ẽ cadũt. sen. ad lucilũ. lxxxij. Ociũ sñ litteris mors ẽ homĩis viui sepultura

Capitulum vicesimum quartũ. de castitate et pudititia.

Castitas hominem facit angelicum in mente viuatiore ĩ appatu pulchriorẽ ĩ vita diuturniorẽ ĩ fama et gustu

honestiorē. Et castitatē nō obseruanti difficile est alicui studio aut virtuti intēdere. Nā libido totā mentē occupat totū corpus extenuat: et tandem vires singulas destituit. Ideo didimus ad alexandrum. Nos bragmani membra libidini nō damus: nec reprobandi sūt qui copulati coniugio propter bonum prolis et non propter libidinē in conueniūt: quia teste sexto pithagorico in suis sententijs. Adulter est in suā vxorem amator ardentior: q2 scilz speciem adulterij sapere videtur: qui sua vxore ex ardore nimio abutitur. hic tñ adulteriuz large acceptū est. Caueāt tñ coniugati ne pretextu coniugij libidine feruere psumēt. Nā veteres omnem libidinem feruenter respuerunt. vxoresqz ad lubricitatem incitantes asprecuerūt. valeri. li. vi. ca. iiij. narrat q sulpicius gallus vxorē suam dimisit eo q ipsam capite aperto foris versa tā cognouerat. Lex inquit tibi meos prefiniuit oculos quibus formā tuā approbes. His decoris instrumenta compara: his esto preciosa horumqz certiori crede noticie. vlterior tui conspectus superuacua irritatione accersitus in suspitione et crimine hereat necesse est: ideo tibullus. Casta precor coniunx maneas sanctiqz pudoris: nec sis casta queso metu sed mēte fideli. Sed lamentādum est pudicitiā iā fere ex toto perijsse: et femine i qbus pudor existere hz vt plurimū viros puocāt: cōiugij fidē deserūt virginesqz suū querūt violatorē et vidiue amasiū. veteres quoqz a lubricitate sepius nō cessāt tales etei vt frequēter tpis huius sunt mulieres. et si iactis talia nō exerceant. mente verumtamen vt frequentius corrupte inueniuntur. et metu potius q proprio motu continent. vñ ouidius tertio sine titulo. Si qua metu dēpto casta est ea deniqz casta est: que q2 non licet non facit illa facit: et q uis serues bene corpus adultera mens est nec cu stodiri nisi velit ille potest: nec mētē seruare potes licz omnia claudas. omnibus exclusis intus adulter eris qua si dicat q mulier ptinēs metu casta nō est. Sed nunquid turpe et scandalosum si carnis luxus rationi supereminear. Quis enim vellet ancille redissime ancillari cuiusmodi caro luxuriosa est. Ob hoc enim olim sapientes loca solitaria et deserta elegerūt ne impetibus libidinis fatigarētur. vnde refert hieronimus contra iouinianum q cū plato esset diues elegit sibi vnam villam achademie procul ab vrbe vt libidinem euitaret. Tercullianus refert q democritus oculos sibi eruit eo q mulieres sine cōcupiscētia aspicere nō valebat. O q periculosus est feminarum intuitus. nā teste hieroni. vbi supra. Inutile crebro videre per que aliquando captus es: et eorum te experimēto committe qui hoc perpenderunt. Nam pithagorici. Solitudinem et deserta ob hoc inhabitare elegerunt. Aulus gel. li. noctium acticarum refert q demetrius sibi oculos eruit ne ad bonoruz studio impediretur. iuxta illud euangelij. Si oculus tuus scandalizat te erue eum et proijce ab s te. Heu attēdamus qualiter oculis plures offendātur. Nam teste quintil. causa prima. Hominis libertas est oculos perdidisse oculi sunt per quos paupertatem ferre non possumus. oculito ta nostra luxuria hi nos in oia quotidiana vitia pcipitāt sene. li. d remedijs fortuitorū. Intelligēdū est pfem esse inocētie cecitatē. Oculi eni sunt irritamēta vitior duces scelerū. O vtinā oculos vanitati sic nō exhiberemus q2 ipudicus oculus impudici cordis est nūcius. ideo ouidius. ij. Tristium heu mihi cur vidi cur noxia lumina flexi: peccatumqz oculos est habuisse meū. Nā plurimi non peccarent si peccandi occasionē non viderent: et maxime libidinē icitat oculus. Ob hoc debet modeste regi i vanis non fixari. Nā sicut piscis capitur hamo: sic oculo capitur vir lu

brisco. nec soluz tñ cauere quis habz vt vana non intueatur: sed etiam qui pulchritudinē habet libidinis incitatiuaz cauere tenetur ne qs occasione ei⁹ peccet. narrat valerius libro iiij. q̄ quidaz adolescens spurina noīe cū pulcherrimus esset feminecq̧ illius sollicitarent oculos ne peccandi alteri occasio eēt pulchritudinem suā fedauit: ⁊ oris decorem vulnerib⁹ abstulit. maluit enim turpis fore q̄ aliene libidinis irritamētū. Rursus augustin. primo de ci. dei refert q̄ cū marcus marcellus vrbē ornatissimā syracusanoꝝ cepisset suis cōmilitonibus precepit vt castitatē seruarēt edictū fecit ne quis corpus liberū violaret. His igitur exemplis patet viros illustres pudicos fuisse alienūq̧ thorū violare cū potuissent noluisse. vñ boe. iij. de cōsolatione approbat sententiaz euripidis qui dixit carentē libidine felicem. vale. li. iiij. ca. iij. refert q̄ cū scipio eēt. xxiiij. annorum ī hyspania. cartagine oppressa maioris cartagis capiende sumpsisset auspicia multosq̧ obsides quos ī ea vrbe peneclausos habuerant in suam potestatem redegisset: eximie inter eos forme ꝟginē etatis adulte: ⁊ iuuenis ⁊ celebs ⁊ vi. tor postq̄ cōpetit illustri loco īter celtiberos natā: nobilissimoq̧ gentis ei⁹ indibili despōsatā accersitis parentib⁹ ⁊ spōso inuiolatā tradidit: aurū quoq̧ qd pro redēptione puelle allatū erat sūme dotis adiecit qua cōtinētia ac munificētia īdibilis obligat⁹ celtiberorum animos romanis applicādo meritis ei⁹ debitā gratiam detulit. Quot sunt similia facientes: timeo q̄ pauci. Potius enim vnde lugendum est. viri dicti nobiles lasciuie studēt veneri subhuiūt puellas ꝟgīes despōsare iugiter q̄rūt ⁊ tūc credūt magnā militiaz exercuisse quando iuuenculam ignominie tradiderunt. O quale duellum: o qualis triumph⁹: puellam fragilem ⁊ innocentem vincere et vitam contaminare. suisq̧ sepius garciferis prostituendam exhibere. Hi ei satellites lenonesq̧ suos habent quos nutriunt et stipendiant: vt virgines filias pauperum rapiant eorumq̧ nutui subducāt. Ecce quales scutiferi tales enim sunt quales domini quibus subseruiunt. omnes enim venerem colunt. Rursus claustra monacharum et religiosarum violant coniugia discrimināt: suaq̧ fedissima luxuria omnes si possent coinquinare feminas vellēt: Si castra vel vrbes ceperint: hoc primum est quod cogitant vt libidini vacent. Horum siquidem vita non nobilis sz ignobilis est vilissima quoq̧. ouidius libro epistolarum. Nulla reparabilis arte lesa pudicitia est. Hi tamen satisfecisse credunt: si virginem corruptam suis donis munificent: facultatibus siq̄dē tribuere possunt: sed virginitatis decorem prebere nunq̄. Fortassis autē voluptatum occasiones mulieres producunt. in quibus alia sollicitudo non est ornatus namq̧ excogitāt vt se pulchriores ostendant impudicissimisq̧ nutibus viros inficiunt suisq̧ crinibus risibus et vestibus viros ad libidinē cōcitare meditātur. Utinā lucretie exēplū acciperēt. De qua refert valeri. li. vi. ca. i. Dux inqt romane pudicitie lucretia cuius virilis anim⁹ malino errore fortune muliebre corp⁹ sortitus est tarquino regis superbi filio per vim stuprata cum suam iniuriā grauissimis verbis in consilio necessarioꝝ deplorasset ferro quod clam secum attulerat se interemit. non tamen approbanda cum nullus mortem sibi inferre debeat sua autem castitate laudem promeruit: quia non sponte sed vi succubuit. Unde prosper in epigrammina.
Mens illesa nihil violato in corpore perdit: inuitam carnem vulnera nō maculat: nec crimen facti recipit non mixta volūtas velle magis facinus q̄ tolerare nocet. que verba nil aliud sonāt nisi q̄ ille peccant femine que sua voluñ

tate libidini cõsentiũt. violare vero cul pã nõ habẽt. Sed restat questio gran dis que sit violata mulier. Plures enĩ se violatas dicũt q̃ modicis verbis obedierunt. Verũ mulier fragilis ẽ. facili occasione seducit plurimũ. Verũtñ violari creditur: nisi q̃tũ in ea est: etiã vsq ad mortẽ reperiatur: aut nisi opprobrij maioris pre timore ignominiã suã per misisse contestetur quod fecisse lucretiam legimus. Plus enim stuprum q̃ mortem timuit nec violatorem formidauit dicentez ei te interficiam. sed tũc tremor irruit in eam cum subiũxit vnũ enĩ ex garciferis tuis te interfecta iuxta te interfectum in lectulo ponam et dicam pre dolore tui stupri hanc necẽ meperegisse. Quibus auditis nimirũ si femina fragilis fauit. Obprobrium enĩ plus morte timuit: qr postmodũ restituto honore mortẽ vita preelegit. Huius autem valitudinis nescio si femine reperientur hoc tempore. scio tamen impudicissimum genus earum vniuersas fere plateas occupare et que impudice sunt alias pudicas sibi similari pertractant. vt multitudine et conformitate erubescentiam sue libidinis effugiant et tractare si nequeant saltem verbis eas scandalizant et similes eis omnes alia predicant que non similantur eis. de quibus narrat valerius libro preallegato capitulo primo. Refert enim q coniuges teuthonicorum orauerunt marium victorem, vt ab eo virginibus vestalibus dono mitterentur. Promittebant, et affirmabant illas viris concubitus futuras expertes quia scilicet se iactabat q illas peruerteret sed quod petebãt non obtinuerunt. et ideo ipsa nocte se laqueis suspẽderunt. Huius autem maleficij plurimi sũt qui nõ cessant puellas advenerem concitare libidinem suadere et criminis pondus falsis peroratorib⁹ alleuiare tales maculant pollicitas et earuz sub vmbra innumerabilis crimina fiũt eoq quia in eis sexus suspitione caret ideo talibus tractatibus indubie et p chdolor impune se exponũt. Quedam monialis virgo fuit cuius dulci aspectu cor regis captum fuit. ita vt rex ipse vi et violentia eam rapere conclusisset quod vbi prefata virgo receiuit oculos proprios ipsa eruit sibi et pro munere ad regẽ misit. Augustinus de ciui. dei narrat quomodo marcus marcell⁹ anteq̃ syracusim cepisset fleuit: et proclamari fecit sub pena mortis q nulla mulier violaretur.

Capitulum vicesimum quintum de luxuria vitanda.

Luxuria omni virtuti ẽ inimica. Ipsa via perditionis opprobrium iter faculta tatum desertatio studiorum licitorum impedimentũ sanitatis excidium ipsa vitã breuiat mor festinat iuuentutis minuit decorem infirmitates gignit corpus sordidat mẽtem obdurat, sensum obnubilat visum precipue minuit. Ipsa fõs et origo omnium calamitatum anime et corporis. de quo loquens valerius libro. ix. capitulo primo. Blandum malum inquit ẽ luxuria quam accusare aliquanto facilius est q̃ vitare. et libro. iiij. capit. iij. idẽ valerius refert q cũ sophocles iaz senex esset et quidã ab eo quereret: an etiam nunc veneris rebus vteretur dij meliora inquit. libenter enim istuc tãq̃ ex aliena furiosa profugi dominatiõe Et merito quia teste tulli. i. de officijs. Luxuria cum omni etati turpis sit: senibus maxime fedissima est. et libro de senectute. O preclarum munus etatis senectutis scilicet siquidez id aufert nobis quod est in adolescentia vitiosissimum scilicet libidinẽ corporis. Seneca ĩ delectationibus. lib. ij. Adolescens luxuriosus peccat: senex luxuriosus insa-

nit. et subdit. Que malā faciē habēt se pe ipudice sūt: nō eīm deest anim⁹ corrupto. His eīm documētis apparet luxuriā maxime vitari debere. salustius in catilinario. Multos pessīa luxuria atq; auaritia vexāt. fulgētius. ij. mitilogiarū Quisenim in omnibus libidinis amor turpis sit turpior est tñ i honestis nā luxuria maiestati est cōtraria. Sed hoc habet luxuria q excecat nec ppēdit hō luxuriosus quid faciat. Ideo fulgēti⁹ vbi supra li. iij. Amor cū piculo sepe cōcordat ꝛ dum ad illud solū vocat quod diligit nunq̄ videt quod expedit qꝛ luxurie amor cecus est. quāobrez veteres libidinem spreuerunt tāq̄ honoris inimicam. nam refeiēte augu. li. de ciuitate dei. Scipio nasica phibuit theatra seu loca meretricia que licet possint absq; fraude pmitti: nullo pacto tñ debent suaderi. plurimi tamen omnem delectationem i suis libidinib⁹ credūt quibus: teste helinando. Oē delectamētū in libidine est. et quicquid extra libidinem occurrit offensio est. Accusēt ergo nō tempora sed theatra in quib⁹ ad aram luxurie virtutū victime trucidātur. O q̄ vile spectaculū q̄ fedū collegiū feminarū pro solo vitio cōgregatarū. Propriam et enim carnem vēditioni exponunt et pretextu vite sue fornicatione victū sibi acquirūt: quas non excusat carnis temtatio aut fragilitas sexus aut violentia. Nullo ei feruntur amore etiam corrupto. Si eīm amarēt humane fragilitatis excusatione participarent: sed nec amāt nec amare q̄rūt sed ex fediori luxurie parte sue execrabili cupiditati subseruiunt. Harū nēpe fedi⁹ ē corpus cadauere putrido cui⁹ fetorē terra resoluit: sed illarū horror luxurie turpitudinibus iugiter crescit de consimilibus ait theodolus. Mens robusta viri leuitate cadit muliebri: qꝛ scilicet femina inpudica laqueus ē viri. et ideo subdit. Deflent assirij q crediderunt mulieri. Nunc tamen illud iuuenalis. ij. versificatur. Est eadem summis pariter numinisq; libido: et plurimi diebus nostris veneri vacant. Sed queso vt feminarum discant amatores que sit corū delectatio et vita. Nempe ex amore feminco nō nisi fere dolores generant nec est amor quietus: sꝫ anxius nō ampliatiuus sꝫ corrosiuus. ouidi ij. de arte. Quot lepores in atho: quot apes nascunt in hybla: cerula quot baccas pallidis arbor habet littora quot cōce: tot sūt in am[...]re dolores. quot iuuat exiguū est plus est qđ ledit amātes Ecce q̄tū lucrū feminarū amatores reportāt: suo tñ infelicissimo amore sepu tā felices: et ea cōsumūt ivoluptatibus que sepius grandi labore acquisierunt Attendant enim exemplum demosthenis de quo fertur q taidis meretricis mammas loco palpitans quesiuit quāti hoc est que ait mille denarijs. cui demosthenes. Ego precio tacto dolorem non emo ꝛ merito. Nam stultuꝫ est magno precio id emere cui dolor succedit Nūquid enim tales veneris amatores vt plurimum lugent consumātis volu ptatibus suis facultatibusq; consumptis. Lugent nempe ꝛ vite preterite. lacrimose scelera recolunt: cōsumpta affectant: se deceptos lamentantur et laboribus necesse est: vt bona cōquestēt que voluptuose cōsumpserūt. Animaduertant igitur illud ouidij. vi. methamor. Nichil ē quod non effreno captus amore ausit nec capiūt mētes inclusas pectore flāmas. vnde versificator. Femina corpus opes aiam vim lumīa vocem. Polluit anichilat necat eripit orbat acerbat et alibi. Corpus opes aiam consortia federa famam. Debilitat perdit necat odit destruit aufert. Ecce quanta incōmoda que amatores feminarum studiosissime perquirunt. vnde hieronimus contra iouinianum ex dictis aristotelis ꝛ plutharci ꝛ sene. hec verba colligit. Amor inquit forme scilicet mulieris rationis obliuio est ꝛ

insanie proximus est etiam fedus mini me conueniens animo sapientū turbat consilia altos et generosos spiritus frāgit a magnis cogitationibus ad humi limas detrahit homines quꝫ querulosos iracundos temerarios facit: pluraqꝫ tē po. suspitionibus lachrymis et cōque stionibus perdit odium facit sui et ipse nouissime odiuꝫ est. seneca declamatio num li. primo. Nil est tam mortiferum ingenijs vt luxuria et lib. viij. Luxuria blanda pestis victrix orbis immensas opes auaris abstulit. Claudianus in maiori. Luxurie predulce malum et ebetat caligine sensus. et in minori ideꝫ cladianus. Dissuasor honesti luxus et humanas obluiat copia mentes. Re vera inenarrabilia sunt damna que libidinem imitantur Galterus alexandrei. primo. Te non emolliat intus prodiga luxuries: nec fortia pectora frāgat: mētis morbus amor. Si bacco venerique vacas que cetera subdis: sub iuga venisti perij: de lira vacātis libertas ani mi veneris flagrante camino mens habet interius: rixasqꝫ et bella moueri imperat et suadet rationis vile sepulchrū si caro ebrietas rigidos eneruant hec duo mores. parca voluptati sit eis. explere voluntas que leges hominum et mūdi moderantur: habena scilicet baccus et venus. et libro. vi. Nil sint in tantum nullis contenta libido.

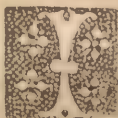
¶ Capitulum. vigesimū de voluptate carnis.

Voluptas carnis generat incontinentiam. Jncontinentia vero damna īfert que superius enumerata sunt. et sicut virtus deperit nisi actibus roboret sic voluptate pretermissa carnisqꝫ delectamentis infrigidatur. ideo tullius. i senectute. Voluptas iqt ipedit ꝯsiliuꝫ rōis inimica mētis: vt ita dicā. Prestringit oculos nec hr̄e vllū cū v̄tute commerciuꝫ. seneca epistola. xxiiij. ad lucillum. Ipse inquit voluptates in tormētis vertūtur epule crudelitatē generat neruorūqꝫ torporē libidinēqꝫ et articulorum deprauationē. valeri⁹ vij. ca. ij. Aristo. inquit vtilissimū preceptum est. vt voluptates abeuntes consideremus si enim cō siderate fuerint pretermittētur. Prochdolor tamen teste lactanti. li. de falsa sapiētia. Voluptas a cūctis appetitur. sed honesti vim non habet et li. de vero cultu idem lactantius. Jlle cebre inquit voluptatuꝫ arma sunt illius cuius opus est expugnare virtute m scilicet dyaboli. Scit enim qꝫ mortis fabrica trix est voluptas. Unde vt refert tullius in libro de senectute. Archita tarentinus magnus in primis et preclarus vir nullam capitaliorem pestem q̄ voluptatem corporis hominibus dicebat a natura datam: cuius voluptatis auide libidines temere et effrenate ad potiendum incitarentur: hinc rerum publicarum subuersiones: hinc cum hostibus clandestina colloquia nasci. Nullum deniqꝫ scelus nullum facinus malum esse: ad quod suscipiendum non libido voluptatis impellat: et virgilius in buccolicis. Trahit sua quemqꝫ voluptas. ouidius primo de arte. Cure est sua cuiqꝫ voluptas. catho. Pauca voluptati debētur plura saluti. Morbi causa mali ē sua nēpe tuiqꝫ voluptas. prosper in epigrammate. Non semper vere est felix impleta voluptas. His itaqꝫ testimonijs clare deducitur q̄ voluptas nutrix est libidinis omniumqꝫ scelerum carnis merito ergo vitanda. Hic tamen voluptatem amant qui delicate viuūt: et escaruꝫ varietate replētur. et exinde luxuria infestantur. ideo refert tullius libro de senectute. platonem dixisse escam esse voluptates malorum qꝫ ea videlicet homines capiantur vt hamo pisces quia scilicet ī gula vitia nutriuntur. ouid. li. primo sine titulo. Nox et amor vinūqꝫ nichil mode=

rabile suadent. illa pudore caret. liber amorqꝫ metu. Impia sub dulci melle venena latent. Hec enim tria querunt voluptuosi scilicet noctē vt euitant pudores et libertatem amorez vt neminē timeāt vinaqꝫ postulāt: vt luxurie fomēta nutriāt. itaqꝫ voluptabis carnē ⁊ spiritū īficiūt ⁊ q̄to voluptas maior ē eo ꝙ magis animū a sede sua ⁊ statu dimouet: sꝫ teste q̄nti. li. iiij. Fallit voluptas ⁊ boeti. de cōso. Voluntatū appetentia plena ē āxietatis satietas vero penitenꝭ Si igr̄ viuere cōtinēꝭ cupis voluptati nō ītēdas nec delicijs vaces quod faciūt seculi amatores q̄ nichil aliud preter carnis edia somniant melos et carmīa querunt: coreas et iocos et quicq̄d voluptati subseruit. sed teste. Ouidio. iij. de arte Res est blanda canor: scilꝫ voluptuosis: sed eodez Ouidio teste. ij. de reme. Eneruant animos cithare cātusqꝫ lireqꝫ Naz cantibus vanis hermōijs libido sepius mendicatur: et voluptate nutritur. Si enim sobrie viueres: et delicate corpus nō foueres: periret rebellio carnis lubricitas discederet ⁊ innumerabilium tentationum genera sub iugo rationis teneres vite delicacitas commessationum. superfluitas luxum icessanter procurat macrobius li. saturnaliū. Ea que ex tactu atqꝫ ex gestu voluptas est omniū rerū fedissima eosqꝫ maxime qui se his duabus dedere voluptatibus incontinentes et intēperatos dicimꝰ. tul. li. de finibꝰ bonoꝝ et maloꝝ. vna voluptas multis obscuraꝭ voluptatibꝰ ī vita voluptaria. Abscedāt igiꝭ hi qui voluptates ꝟtutibꝰ ꝓtulerūt: sicut aristipiani aliq̄ stoici. vt tāgit augustinus. v. de ciui. dei. Horuꝫ etiā seq̄ces sūt adulteri ceteriqꝫ libidinose viuētes voluptas eī nō solū eā libidinē ꝓuocat quā natura nō ꝓhibet: sed etiā vsqꝫ abusus indicibiles ꝓcitat Nā voluptuose viuēs brutis bestialior fit atqꝫ immoderatior. bruta nēpe indicibile sodomiticum crimen respuūt: qꝺ tñ voluptas ī q̄busdā ꝑuersissimis hoībꝰ quādoqꝫ plantauit. Bruta tñ sue nature leges nō ita īfrigūt. teste ouidi. ix. methamor. Nō vacā vacce: nec equas amor vrit equaꝝ vrit oues aries sequiꝭ sua femina ceruū. Vñ igiꝭ hoc enorme vitium processit: vt ceteris animalibꝰ perfectius et celsius scilicet homo ordinem nature quandoqꝫ peruertere presumpserit. Heu in limitibus nature tot sunt peccandi genera. Magna igitur illius est iniquitas ꝙ hec omnia trāscendit. Nescio quis peccatum hoc adinuenire potuit. Arbitror enim nullum primo ipsum excogitare potuisse: sed demones delictorum inuentores ꝙ feminis se copulasse feruntur virisqꝫ quibꝰ gigantes processisse leguntur. non quidem eorum ex semine q: non habēt sed ex translato virorum semine cosimilia fecisse narrantur. Hi igitur demones qui nature sue leges subuertunt homines quosdam vt estimo ad hāc enormitatem deduxerunt vt sodomite fierent: et pro feminis masculos acciperentqꝺ fecisse legitur nero vt narrat eunodiꝰ Ludit inquit ancipiti cōstans fallacis sexus. Femina cum patitur in peragit cum turpia mas est. ideo ouidiꝰ libro epistolarum. Sintꝫ procul a nobis iuuenes vt femina compti. Reuera miror satisqꝫ mirari nequeo q̄ libido aut complacentia in pari sexu existat. nulla enī rōne aut rōnis colore hoc vitium excusari potest seu quouismodo alleuiari. De ipso igitur tamq̄ de indicibili sileamus: et eam lubricitatem reprobemus in quam frequenter prochdolor decidunt homines quam voluptas nutriꭞ nunc adulteria nunc raptus et stupra hoīm societati inserendo. nāqꝫ tāto vsu hmōi fornicationes exercentur: vt pro erubescētia nō habeāꭞ. imo certe ꝓ honore et gloria vir enim veretur mulier adultera nūcupari. Viri quoqꝫ iugiter adulterari minime timent. Refert tñ valiri. li. vi. ca. v. vt supra narratuꝫ ē

q filius salenci propter adulteriũ vtro ꝗ oculo priuari condẽnat⁹ fuit. Itaq adulteria olim sic impunita sicut nunc non permittebantur. Nã teste terẽtio in andria. Ingeniũ hominum procliue est ad libidinem. ouid. de ponto. Ueneris damnosa libido non solet ĩ mestos sepe venire choros: sed poti⁹ quieta cõiugia rumpit. Ideo ꝯsuluit tibull⁹. li. iij. Ne vos decipiãt prudẽtia brachia collo: nec capiat blãda sordida lingua pce. Nẽpe eloqa ficta q̃ blãda. videntur vtriusq sexus hoĩes sepe decipiunt. ornatib⁹ quoq atq muneris⁹ alliciũtiu- xta illud oui. i. de remediis. Decipiunt cultu auro gemmisq tegũtur. Oĩa pars minima est ipsa puella sui. qz scilicet puelle plurime plus ferunt in ornatu q̃ in proprio corpore toto. suis ergo apparatibus ducuntur homines ad viã perditionis. ibiq felicitatẽ querũt vbi non nisi feditas ꝛ corruptio est. Attendat igitur sapiens quibus coniũgit ꝛ consortiis. Nam vt qui tangit picem inquinabitur ab ea: sic vir insertus feminarũ conuiuiis de difficili cõtinens est vnde ouidius. ij. de remediis. Nõ facile est taurum visa retinere iuuenca. Et pene extinctum cinerem si sulphure tãgas. Uiuit ꝛ ex modico maxim⁹ ignis erit. Itaq modica occasione libido totum hominem vrit. Sed quid sapiens facturus erit vt caste viuat? Ibi namq expedit vt feminarum visum ꝛ tactum fugiat: sobrie viuat: vitaq voluptuosa non viuat. Nam teste ouidio vbi supra. Diuitiis alitur luxuriosus amor. Non habet vnde suũ paupertas pascat amorem. ꝛ subdit ad propositum. Uina parant animos veneri si plurima sumas. ideo. Catho. Cum te detineat veneris damnosa voluptas. Indulgere gule noli, que ventris amica est Nempe si sobrie vixeris. faciliter castus eris. Si autem per castrimargiam castitatem neglexeris ad omnium viciorum precipitationem faciliter declinabis.

Capitulum vicesimum septimum de inuidia.

Nter vitia minus excusabile est inuidia. occasione ei solũ vera sed etiaz apparente caret. Quid ei tibi si bene proximo fuerit aut cur inde anxiaris? Si autem quis lugeat quale tibi inde gaudium assurgit? Dices enim ꝙ te offendit: sed tunc non inuidia sed ira ꝛ vindicta tuuz odium. ẽ. Rurs⁹ dices bonum alienum tibi obesse aut malefactũ ꝓdesse eo ꝙ ꝓsperitas proximo collata tui esset si nõ foret ipse aut si casu vel obitu decederet sed tunc peccatum tuum non ꝓpẽ inuidia sed potius ambitio vel auaricia est. Tunc autẽ inuides quãdo ex ꝓpria malicia alteri⁹ bonũ videre neqs aut malũ cernere letaris. Si ei exinde nec homini decrescat nec malũ cõtigat inexcusabilis vtiq malicia tua est. Unde inuid⁹ quasi non vidẽs dictus est: qz ꝙ inuidet alterius ꝓsperitatẽ libenter non videt de cõsimili vitio loqtur ouid. de ponto. Ledere viuos liuor ꝛ iniusto carpere dente solet: qz scilicet inuidi iustis semꝑ inuident: quoꝝ malicia liuor merito nũcupaẽ. claudianus ĩ maiori Rabiẽ liuoris acerbi nl̃la quies placa repõt. horatius ĩ ep̃is. Inuidus alterius rebus marcessit opimis iuidia se culi non inuenere tyrãni maius tormẽtum. marcialis cocus. Rumpatur quisquis rumpitur inuidia. Nullum enim maius flagellum mentis q̃ sit inuidia: corpus namq desiccat faciem pallidat suspiria gemebunda infert: cor triste facit dẽtium rugitus concitat detrahere petit ignominiam alterius libenter enarrat sed honorem proferre rennuit querit inuidia non quid aut quõ dicat penes se murmurat seipsũ affligit nec de foris venit sꝫ ex interiori malicia ma

nat. Hoc enim vicium demones habēt humane inuidentes proli: quorum filij perditionis sunt homines inuidi alterius bonū proferri dolētes quib⁹ mors est omne quod proximorum ē appetere etiā si melius possideant. Dicūt enī illud ouidij primo de arte. Felicior seges est alienis semper in agris. vicinū qꝫ pecus grandius vber habet. O ipia turpis nequissimaqꝫ inuidia quot viros pdidisti: quot degradasti bonos ꝛ prudentes cetera enim vitia occasionē licꝫ non sufficientem aliquatenus tñ apparentem exhibere posiūt: sed tu inuidia tue malicie causaꝫ ignoras Est eī quis superbus quia diues: quis iracundus quia lesus quis gulosus: quia edacib⁹ iunctus: quis lubricus quia mulier infestat: quis piger quia pinguis aut senex: quis auarus: quia deficere timet. Sed non apparet cur inuidus quis existat nisi ex propria malicia qua quis se ipsū puocat: ꝛ de bono alieno dolorē sibi aggregat. vñ in puerbijs sapiētū dr Inuidia ē animi dolor ex alienis cōmodis. Nulli eī īuidet vir bon⁹ ꝛ prudēs. ꝛ subdit. Scias cū multis abūdare virtutib⁹ ī se quia aliena amat. tullius in oratione pro cornelio balbo. Et hec seculi malicia q̄dā atqꝫ labe s virtuti vel le īuidere: ipsiūqꝫ florē dignitatis īfringere. Erubescāt igr̄ inuidi q̄ sui criminis occasionē nesciunt. dicēte tul. ī tus. quest. li. iiij. Inuidentia est egritudo suscepta propter alterius res prosperas cū nihil noceāt īuidēti: iō socrates ait. Malū alienū tuum ne feceris gaudiū Nēpe magnis tristitijs affligit̄ q̄ semp dolet. vbi prim⁹ psperat̄. Nā alterius molestia ex cōpassione quadā naturali aīm molestat etiā īuidi recusātis saltē ad tps q̄ꝙ nō ppēdat: nisi cū tot⁹ ī magnis fuerit. ꝛ si rurs⁹ de bono alterius dolet ī quo igit̄ gaudebit. Hec eī miseria īuidoꝝ ē qꝫ seipsos affligūt nō solū aduersitatis occasione quod faciūt ira ti: sed etiā ppria malicia ꝛ imagiatiōe

Quid eī obfuisset fabio si regi anthioco naues elargit⁹ fuisset quas secauit ꝛ interitui dedit. Narrat eī valeri⁹ lib. vij. qꝫ cū fabius regē āthiocū superasset dimidiāqꝫ partē suaꝝ nauium expacto recipere deberet: tūc fabi⁹ naues singulas p mediū iussit diuidi: vt regē anthiocū classibus priuaret: sed quid sibi pfuit. Nunquid meli⁹ eī fuisset ex quo victor erat pactum prospere tenuisset. Hoc tñ fieri inuidia nō pmisit que nulli⁹ bonū permittere pōt. Heu noui q̄m inuidia fera pessima est suoqꝫ veneno eo citi⁹ īficit ꝛ pūgit quo aliquē meliorē ꝛ virtuosiorē sētit. q̄m teste tullio in rethorica secūda. Uirtutis comes est inuidia. Africano siquidē dedit industria virtutē virtus gloriā ꝛ gloria emulos cōparauit. salusti⁹ in iugurthino. Post gloriā memineris inuidiā sequi Itaqꝫ inter mortales difficilimū gloriā inuidiā vincere. Nā diabol⁹ illi⁹ sator est. Cōsideret igr̄ prudēs q̄ graue peccatū sit inuidia q̄ ipōte ꝛ ex ppria malicia ī aīo concipit̄. vñ tul. ī philippica. ij. Hec inquit grauiora sunt mala que aīo cōcipiūtur q̄ que corpore ierūtur. Miserior igr̄ est q̄ in se suscipit scel⁹ q̄ q̄ alterius facinus suscipere cogitur.

¶ Finit liber sextus.

¶ Incipit liber. vii. qui est de morte ꝛ cōsideratiōe eius Et pmo premittitur plogus in eum.

Cat⁹ omnis human⁹ ruinosus est: nulloqꝫ iure status debet vocari: nisi rebus decliuioribus comparetur. Oēs enim diuites ꝛ potētes oli q̄ floruerūt modico t̄re āgulo ɔclusi sūt. Itaqꝫ mors cūctis pompis honorib⁹ termi=

num imposuit.quamobrem huic.vij.li. prologū de morte premitto. Arbitror enim mortem fore speculum quorumlibet statuū mundi. nam q̄ se moriturum considerat si celsus est minime gloriatur cernēs suo principatui ignotū finē preberi. Si pauper quis est tollerantie remediū.mors ipsa prestat eo ꝙ facilius dolorē animus gerit quem nouit breui cursu consūmari. Fiet igitur processus vt in precedētib⁹ per ꝓbleumata.

Capitulum primū de miseria et breuitate huius vite.

Vite huius breuis cursus anxietatibus fatigatur itaqꝫ vita presens nichil aliud vidẽtur nisi miseria breuis. vnde iob. Homo natus de muliere breui viuene tempore repletur multis miserijs ꝛ ex puerbijs sapientū.colligitꝛ ꝙ homo vite cōmodatus est non donatus. Lex eni vniuersalis ē q̄ iubet ꝛ nasci et mori. itaqꝫ male viuūt q̄ se semp victuros putāt. Nēpe nō ex debito sꝫ ex mutuo viuim⁹. Queso igitꝛ ne quis dicat tot vel tot annos habeo:qꝛ anni tui nō sunt ex quo mutuo accepisti. vñ cuidaꝫ dicenti.xiiij. annos habeo:responsū est xiiij. annos cōmemoras quos nō habes qꝛ non possideres.hec tāgit sene. li. de naturalibus.questionibus. Igitur sileant qui pre grandi iuuentute de futuris annis glorientur. sileant et qui sua vetustate laudeꝫ sibi ascribunt mirāda se vidisse iactan. Nam isti gloriantur: de eo quod oīno preterijt.iuuenes autē in eo sperāt cuius securitatē ignorant. ouidi⁹ sine titulo li.i. Labitur occulte fallitqꝫ volubilis etas. Et celer admissis labitur annis equis.et idem. iij.de arte. Ludite formose tenere cātate puelle. Nam defluūt anni more fluentis aque. Nec que pretereijt iterū reuocabitꝛ vnda. Nec q̄ ꝑterijt hora redire potest. O quō putas eos fastib⁹ eleuari q̄ solis mundi obtinent:eo ꝙ sui transit⁹ proximitatateꝫ negligunt: q̄ta eī esset temeritas eorum:si absqꝫ fine viuerēt: ex quo modica vite morula extollitcor nua ipsorum. Attendant enī il lud oui. xv. methamor. Cūcta fluunt nichil est quod toto ꝑstet in orbe ipa q̄ꝫ assiduo voluūtur tp̄e motu.ouidi⁹.li. vi.de fastis. Tēpora labūtur tacitisqꝫ senescim⁹ ānis. petronius. Heu nos miserosq̄ꝫ totus homunsio nil est. nil erimus cuncti postq̄ꝫ nos auferet tortus. Nunquid ergo laudabile foret si nosipsos conspicerem⁹ dierumqꝫ breuitateꝫ oculis āte poneremus.tunc eniꝫ superbia periret diuitie sufficerēt pauce diuinoqꝫ cultui singuli vacarēt. Porro null⁹ tā effrōs tam impenitēs inueniri posset:quī tremor⁹ mortis reconsiliari deo disponeret Nouimus tñ ꝙ mori oportet. Sed non attendimus ꝛ si occurrat memoria quedā tūc ꝓcrastinamus mundiqꝫ vanitatibus nos occupantes faciliter desistimus vtinam attenderemus illud maximiani. Cuncta trahit secum vertitqꝫ volubile tempus:nec patitur certa currere.queqꝫ via. Jam nichil est totuꝫ qd̄ viximus oīa secum tp̄s preteriens horaqꝫ summa trahit. Rursus si breuitas vitam spernere nō docet:saltem hoc faciat ipsius breuitatis miseria. Nam teste apuleio.li.de deo.socratis. Fortuna caduca sigillatim mortales: voluto tempore vocat.anxijsqꝫ mentibus ꝛ obnoxijs corporibus viuunt. vnde secūd⁹ philosophus. Quid est inquit homo et respondet mēs incarcerata fātasma tēporis speculator vite mancipiū mortis transiens viator loci hospes aīa labori osa parui tp̄is habitaculuꝫ. His igitur attentis quis sapiens de vita presenti solicitabitur in qua non nisi miseria reperitur.et licet bruta vite miseriaꝫ habeant:angustior ē vita humana:cui natura minime prouidit:bestijs autem necessaria dedit. vnde plinius in historia naturali.li.vij. Ceteris inquit animātibus varia regimenta natura tribuit vt

cornua spinas pēnas squamas vngues. arboribusq; cortices hominē vero nudū natura produxit. dicēte cathone. Infantem nudum cū te natura creauit. Paupertatis onus patiēter ferre memēto. sidonius in suo epistolari li. v. O necessitas abiecta nascendi miseria viuendi dura moriendi. valerius libro nono. ca. xij. Humane vite cursus pront fortuna gubernaculū rexerit: modo aspero mō tranquillo motu peragitur spe semper minori dum et cupide votis extenditur et fere sine ratione consumitur. Mirū est igitur cur sapientes qui se reputāt tantis criminibus misere vite fomēta conquestant. Nullus eī in corpore viuēs felix esse potest. si qua tamen felicitas fuerit: ideo est q̄a vita mente abutitur presens: futuraq; bonis operibus expectatur. nā dicit plautus i aulula. Timor cupiditas auaricia felicē esse nō sinūt hominem: scilicet in presenti vita boe. iij. de consola. Dignitatibus fulgure vis et preire ceteros honore cupis: sed tādem obnoxius periculis patebis. gloriam petis. sed securus esse desistes. Nempe et inconsiderant quid mors sit gaudio et lugeo gaudeo inq̄ vite future visa magnitudine: cuius aditus bona mors est: sed lugeo: q2 corpus formidat mortem. langores habere timescit: et in cinerem redigi recusat. Reuera tamē sapiens si fuero plus adest michi gaudiū q̄ luctus. Nam si mors me molestat spes futuri seculi magis me delectat. Noui enim q2 mors transitus breuis est. Unde hildebertus de exili suo. Mos est inquit hic hominis semper cum tempore labi: et semper quadam conditione mori et hominis nuduz nasci: nudumq; reuerti: est hominis putrere solo limū q; fateri: et miseris gradibus in cinerē redigi. res et opes prestantur et famulantur ad horam. est locuplex mane: vespere pauper erit. marcialis. cocus. Gaudia non remanent sed fugitiua volant; scilicet post mortem. vnde maximianus. O q̄ dura premit misera conditio vite. Nec mors humano subiacz arbitrio. Dulce mori miseris: sz mors optata recedit. At cū tristis erit precipitata venit. Morte melius q̄ mortis ducere vitā. Pena minor certaz subito proferre ruinā q̄ q2 pertineas substinuisse diu. et subdit. Quod bona tūc habui tot mō dāna fleo. Nōne placet melius certis confidere rebus. Euentus varios res noua semper habet. Felix qui potuit transquillam ducere vitam Et letos stabili claudere fine dies. Ex quibus concluditur breuitas miseriaq; vite presentis.

¶ Capitulū .ii. quomodo vita presens est carcer anime.

Anima rationalis dei forinis est sibi. ergo carcer est corpori iūgi mortali carnisq; pnitas spm ad scelera trahit: velut mācipata carceri sic aīa fenestrulis āgustis res ōforis ɔpicere pōt. vt tāgit hildebertus de exilio suo. vn̄ loquēdo in persona anime sic ait. Egrediar sed nescio q̄: sed nescio qn̄: et fortasse dices iste supinus erit. Est ergo ponenda domus qua libera tristi carcere ppetuo iure carcere quedā. Itaq; aīa petit vt extra corpus sit: carcereq; careat. sibi igitur tedium est corpus. Unde et sapiētes plures corporis tedia vitare volentes seipsos interfecerūt. vnde narrante eusebio in cronicis. Anno imperij augusti xli. Marcus porcius catho latinus declamator tedio duplicis quaterne seipsus interfecit. In hoc autē attestari minie debet: q2 senectare nullius iure potest ipsū q; atq; lucretiā hac de causa redarguit augu. in li. de ciuitate dei. Sufficiat autē q2 prelibata hystoria in hoc seruit nobis q2 vita p̄sēs tediosa est ipsius anime carcer. Nā corpus sordibus constringit animā. vnde prudentius. Estuat

⁊ sordes atq̧ arcta vincla recusat scilicet aīa. Galterus. alexā. vij. Allicit ille cebris. animā caro: nec sinit esse principij memorē ꝙ eius imaginis instar facta sit ⁊c. quia scilicet carne inclināte: anima sepius obliuiscitur quod sit imago dei: quādo scilicet operibꝰ rationis se nō cōformat. Eandē sententiā tāgit bernardus in microcosmo. Sed lector querere potest an mori appetere liceat visa miseria vite. Cui respondendū occurrit ꝙ vir sapiēs ad mortem currere nō tenetur sed vitā exire vt dn̄s disponit libēti aīo. vn̄ sene. ad lucil. epla. xxiiij. Quotidie morimur. quotidie ei demitur aliqua ps vite: ⁊ subdit. Ridiculuꝫ currere ad mortē tedio vite. Vir īquit fortis sapiēs nō dꝫ e vita fugere: sꝫ exire. idē seneca. epl'a. lxxviij. Nec vita sit tedio nec mors timori. ⁊ subdit. Quicquid ei expectatum est diu leuius accedit. Itaq̧ sit mortē absq̧ timore expectaueris eam nō ita formidabis. vnde quintus curtius lib. iiij. Fortiū virorū est magis mortem contemnere ꝗ̄ vitaꝫ odisse. valerius maximus. li. ix. Ratio vitam diligere mortem non timere precipit. epicurus. Ridiculū est currere ad mortē tedio vite: vt superius seneca: et subdit epicurus. Quid inquit tā ridiculū ꝗ̄ appetere mortē cū vitā inquietatē tibi feceris metu mortis. Nā seuitia est velle mori: vt inquit lucanus li. quinto. Nēpe aliud est vitā cōtemnere aliud est non timēdo mortē vitam odisse. Nulli ei fas est vitam odio habere. ipsā autem contemnere sapientis: galtesus alexan. vi. Fortis animi est contemnere vitā. non tamen odisse. Aliqui tamen vitam non ex virtute sed ex miseria contemnunt. vnde marcialis cocus. Rebus in angustis facile est contemnere vitam fortiter ille facit qui miser eē pōt. Ex p̄dictis ergo colligamꝰ ꝙ nec ad mortē currēdum nec vita presens amanda est. Qui enim morteꝫ querit dies breuiat ī quibus proficere habet. qui autem vitam diligit anima incarcerati non metu it. vitam ergo potes non odisse sed contemnere libet: vt non litteris animam immortalē corruptibili corpori applicari.

Capitulum tertium de contēptu mortis.

Nā sipiētis est formidare quod vitari nō potest: qꝺ cum accidit ipsi sapienti vtꝫ ꝙ melius est. Sed nunquid mortem formidare natura petit. Quis igitur ꝗ̄tumcūq̧ sapiens non timebit? Nempe mortē absq̧ delicto formidare potest: si eam naturali quodam desiderio refutes: sed sapienter si deliberaueris eam non timēdam concludes. Aliud enim est primis motibus impellentibus timere mortem: aliud deliberatione prehabita nō contemnere mortem quod faciunt insipiētes. vnde sene. li. de remedijs fortuitoꝝ Stultum est timere quod vitare nō potes. idē li. vi. de natu. questio. Contēne mortē ⁊ oīa q̄ ad mortē ducunt siue bella fuerunt. siue naufragia siue grauia pondera nunq̄d amplíꝰ facere posunt ꝗ̄ vt corpus ab anima resoluāt? qꝺ nulla diligētia nulla potētia euitare pōt. nā sepatio corpis et aīe hoīs vtramq̧ partē sue nature restituit. nā terre debetur corpꝰ cū ex illa plasmatū fuerit celis autē īmortalibꝰ īmortalis aīa debetur. Sapiēs igr̄ cōtēnat mortē vale. li. ix. Corpis ⁊ anime societas nō firmo vīculo coheret facile dirimit̄. Nā stultū ē ī eo cōfidere qꝺ leui pdit̄ casu. varro in suis sētentijs. His cū natura litigat q̄ mori graue fert: duplex malum ē cū moleste ferimꝰ qꝺ necesse est: seneca. de naturalibꝰ q̄stionibꝰ. Pusilla res ē hominis vita: sed ingēs res cōtemptꝰ vite hanc qui contempserit securꝰ. videbit. maria turbari: securus aspiciet horridam faciem fulminantis celi. Quid inquit ad me ꝗ̄ magna sint qꝺꝰ

pereo. Ex quibus concluditur q vita contēnenda est: cuius cōtemptu sequitur contempt⁹ mortis. ꝛ idem seneca in troade. Optāda res est sine metu mortis mori. idem in thieste. Abeant que stus discedat timor. idem in hercule etheo. Nusq̄ ille miser est cui facile est mori. O vtinam diuites mundi ista respicerent mortemq̄ nō ita timerēt quā ideo formidant: quia sua possedia diligunt nimis quia timent his priuari in quibus confidunt. Si enī in bonis post mortem futuris confiderent mortē vtiq̄ contemnerent. Utinam attenderent illud sene. ad lucill. xxvi. Que querela est aut īcōmodū si q̄cq̄d debeat desinere deficit. Et quis exitus melior q̄ in finē suū natura soluente dilabi. Nempe mors precessit ꝛ mors secuta est. vt ponit idem sene. ep̄la quiquagesimaq̄rta et idē sene. ep̄la. lxxvij. Nemo inquit tā imperitus est: vt nesciat se q̄nq̄ moriturū eē: ꝛ tñ cū ꝓpe accesserit tremit ꝛ plorat. Nūq̄d ille inq̄t tibi videt̄ stultissim⁹ q̄ fleuerit eo q̄ añ mille annos nō vixerit. Eq̄ stult⁹ est ille qui flet eo q̄ post annos mille nō viuet. Hec inq̄t paria sunt nūeris nō fuisti vtrumq̄ tēpus alienum est. Quid enī fles ad hāc legem cum sis natus: idem ep̄la. lxxxij. Non autem est mors gloriosa: sed fortiter mori est gloriosum. que dementia est fugere cum retroire non possis. tulli⁹ ī philippica. viij. Turpis fuga mortis omniq̄ morte peior est. qui ergo sapiens est mortem non metuit: idem tullius libro secundo de tusculanis questionib⁹: quia mori necesse est et q̄ mors nihil habet quod sit horrēdū. mortem ideo nō timeo: vñ refert valeri⁹ li. vi. capi. ij. q̄ cum theodorus cyreneus regem lisimacū increpasset eo q̄ quidam nimis indigesta fecerat ob hoc lisimacus iussit theodorū cruci affigi. ꝛ tunc theodorus ait. Mea siquidē nichiliter est humi aut sublimi putrescā. Catho. Fac tibi preponas mortem non esse timendam. Que bona si non est finis tamē illa malorum est. Non metuit mortem qui scit contemnere vitam. vnde lucan⁹ libro octauo. Mori vltima pena est metuēda viris. Si enim aliquo pacto mors effugi posset: aut si post mortem nulla vita esset. vtiq̄ formidanda foret. Sed a nullo euadi poterit. Scēq̄ moriens vita post mortem fruetur potiori. Nulli igitur sapiēti restat pauor mortis. vnde secūdus philosoph⁹. Quid inquit ē mors ꝛ respondit extremus somnus diuitum pauor pauperū desiderium ineuitabilis euentus lacus hominis fuga vite resolutio omnium. horatius. Debemus morti nos nostraq̄. Et subdit mortalia facta peribunt. ouidius in epistolis. Occurrūt animo pereundi mille figure. Morsq̄ minus pene q̄ mora mortis habet. ꝛ horati⁹ in odis. Omnes vna manet mors ꝛ calcanda via semel leti. et seneca in tragedijs. Fatis agimur credite fatis non sollicite nō possūt cure mutare rati stamina fati: serius aut ocius sedem properamus ad vnam. Ecce igitur aperte conspicimus mortem vitare non posse. Nimirum igitur si contemnenda cōsulitur. Attendamus igitur quoniā teste claudio in minori. Omnia mors capit vnde morti loquēdo sic dicebat. Quicquid liquidus complectitur aer quicquid alit tellus quicquid maris equora ventus quod fluuij voluūt quod nutriuere paludes: cunctis tua pariter cedunt aīalia regnis lunari subiecta globo quam septimus auras ambit ꝛ eternis mortalia separat astris sub tua purpurei veniunt vestigia reges deposito luxu turba cū paupere mixtim omnia mors equās. oui. iiij. sine titulo. Dē sacrū ꝛ mors īportuna ꝓphanat. Oibus obscuras iīcit illa man⁹ viue pi⁹ morere pi⁹ cole sacra colētē. mors tñ a templis ī canabusta trahit. q̄ verba nil aliud sonant tam claudiani q̄ ouidij. nisi q̄ omnia que sunt sub concauo lune peri

bunt: oi̅sq̄ homo pius vel impius suos morte terminabit dies. Nempe mori naturale est. ꝛ omnia post mortē in id petunt resolui ex quo processerūt. vn̄ maxima. Ortus cuncta suos repetūt matrē q̄ requirunt; ꝛ redit in nichilū: qd̄ fuit ante nichil. ꝛ lucanus. Capit oīa tellus que genuit celo. statius in thebaidos Mille mōis leti miseros mors vna fatigat. prosper in epigram. Ferro peste fame vinclis ardore calore. Mille modis miseros mors rapit vna homines: quibus attentis mors contēnanda est quam euitare nullus etiā sapiens valet. Innumerabiles eni̅ laqueos hoībus tendit ꝛ insperate venit. vnde eunodius. Mors nō expectatis ordinibus venit. Ipsa est enim omnium mortalium finis: sed ipsa finē nō habet q̄diu seculū presens manebit. quinimo ꝛ mors pctōꝝ semꝑ mors erit. est ergo sine fine finis. vnde seilo. Mors omne duꝝ presens graue triste futurū. Fine carēs finis ꝛ plena ruina ruinis. Pia eī mors cadere facit: sꝫ post illā viuenti pie celsus iudex deus mirāda ꝑmittit. Uir ergo sapiens est qui mortem contemnit.

ℂ Ca. iiii. de ꝑparatione ꝛ desiderio bone mortis.

Mors bonam eternā commutat vitā mortalem neq̄ bn̄ morientib⁹ mors vere cōtingit: sed vita multo celebrior assignat: vnde mercurius termegistus ad sclepium. Nos quidem piissimis votis optam⁹ si diuine placeret pietati vt nos mundana custodia absolutos superiori parti nature restituat. Et hec est merces pie sub deo diligēter: ꝛ cū deo viuētib⁹ Oui. iiij. metha. Ultima semper expectāda dies hoī est: diciq̄ beat⁹ ante obitū nemo supremaq̄ funera debet. Naꝫ vita p̄sens beatitudine frui non potest mors ideo bona qua vir pius deo coniungitur. gaufrid. in poe. noua. Qn̄ q̄ dē mortē nō posse vitare necesse est. trāseat in formā virtutis quasi dicat q̄ faciēda est de necessitate virt⁹. Nam tūc virtus est si bene appetis qd̄ bene hr̄e potes. tūc enī mortē bn̄ habes qn̄ vt bn̄ moriaris ꝓuides. vn̄ macro. li. i. de sōno scipionis dicit mortē philosophantib⁹ eē appetēdā ipsamq̄ philosophiā esse meditationem moriendi. vn̄ plato duas mortes hominis nouit quaꝝ vnā natura ꝛ alterā virtutes p̄stant. Homo enim moritur cum anima corpus relinquit solutum lege nature. mori etiam dicitur cum ꝛ ipsa anima adhuc in corpore constituta corporeas illecebras philosophia docente contemnit ꝛ cupiditatum dulces īsidias reliquasq̄ oēs passiones exurit. ꝛ hanc mortem dicit plato sapiētibus esse appetēdā. Sic eī mori nichil aliud est nisi vite voluptates contemnere ꝛ futuram vitam desiderare. marcialis cocus. Dulcia defecta modulare ꝛ carmina lingua. Cantator cignus funeris ipsi sui: itaq̄ sicut cignus cantat dū est moriturus: sic etiā sapiens letari debet dum moritur melius victurus sed mors a plurimis formidatur eo q̄ pauci ad bene mori ꝑparantur. Quomodo enim bene mori poteris si tue mortis casum nō preuides si vt bene moriaris opera bona nō ꝑficis. Nempe si scires te bene moriturū morti forsan nō ita cōtradiceres. Uis aūt scire q̄ mors tua erit: viuere sic studeas vt bn̄ mori queas. qualis eī vita fuit talis ip̄a mors erit: vn̄ tul. in li. de sene. Hoc premeditatū ab adolescētia dꝫ esse. mortē ꝛ negligam⁹ sine q̄ meditatione tranquillo animo nemo potest esse. Moriēdū enim certe est ꝛ id incertum: an eo ipso die. Mortē igitur oīb⁹ horis impendentē timens quis poterit animo tuo cōsistere? Sapiēs igit̄ q̄sq̄ eq̄ aīo morit̄ ꝛ ab hac vita discedit tāq̄ ex hospitio. Cur igr̄ mltis mors est sic onerosa. iō est q̄ inopinate moriuntur

nec de futuris bonis post mortē habendis sollicitātur. tul. de para. Mors terribilis est his quorum cū vita oīa extingūtur: nō his quorum laus emori nō potest. idē tul. in tuscu. quest. li. i. Tota inquit phōrum vita vt ait plato cōmēdatio mortis est. nā quid aliud agimus cū a voluptatib⁹ id est a corpore cū a re familiari que est ministra et famula corpis cuz a repu. cū a negocio oī seuocamus animū quod inquantū agimus: nisi animū ad seipsum aduocamus secū esse cogim⁹: maximeqꝫ a corpore abducim⁹. Secernere aūt a corpore animū nec quicquam aliud est quam mori discere quare hoc cōmētemur michi crede disiungamus nos a corporibus. idest cōsuescam⁹ mori. Ille ergo viuens moritur qui carnis desideria nō sequitur. Nā quid est mors nisi separatio aīe a corpore quam tūc separatur quando voluptates ipsius nō imitatur. seneca i agamenone. O quam miserū ē nescire mori. Illi enim mori nesciūt qui se tamquam morituros nō disponūt. Nullū ei bonū adiuuat habētem: nisi ad cuius amissionez preparatus est animus: vt sene. inquit ad lucil. epla. iiij. quasi dicat quod ad mortē sic se debet pparare hō vt quam possidet sic diligat quod perdere nō timeat. senec. ad lucil. epla. xxvi. Qui mori didicit nature seruire didicit: supra oēz potentiā mors est: et certe extra oēz. Quid ad illū scz moriturū carcer et claustra et custodia. Mors enī liberū hostium habet. Illum igitur lauda et mirare quez nō piget mori cum amet viuere. Que ei est virtus cū eijciaris exire. Sapiēs enim nil inuitus facit necessitatez effugit hec seneca ad lucillum libro. viij.

O vos igitur seculi sapientes discite preuenire mortem viam preparate vobis nec differatis. Nescitis enim diem neqꝫ horam qua mors ventura sit. versificator. Ne sis securus hodie vel cras moriturus. Intus siue foris est plurima causa timoris. Cūctis sis horis hominis memor interioris. sed in nemo res illi inueniūtur qui corporis desideria cōplere tm̄ nō nitūtur. Utinā aīad uerterēt corporis tedia: futuris aīe solatijs cōparari nō posse. salust. ī catili. Mors erūnarū requies est non cruciatus nec mors mala est: quia nullū malum gloriosum. mors autē gloriosa est. vnde et zenomanus sibi mortem intulit vt feliciter post mortem viueret: narrante lactanti. et licet bene fecisse non creditur: vite tamen future celsitudinem attestatur. Unusquisqꝫ igitur ita se preparet: vt morte gloriosa finiat vitam seneca. iiij. de naturalibus questionibus. Mors est lex tributum officiumqꝫ mortaliū. malorumqꝫ omnium remediū ē: et subdit. Mortis igitur nomen nō formides effice illam cogitatione multa tibi familiarem: vt illi obuiā exire possis. vnde in prouer. sapientum colligitur quod cū vita est gratia cōditio mortis est optima. et boetius i. de cōso. Mors hominū felix que se nec dulcibus annis īserit et mestis sepe vocata venit. Hec eteni sepi⁹ cōsiderās clare cōspicio bn̄ viuere oportere bn̄ cupiēti mori bonaqꝫ mors pbebit que vita nō potest exhibere presens. senec. ad lucillum. xxiiij. Multum fuit carthaginem vicere: sed amplius mortē nō timere cuius beneficio nil anteferēdū. Licet tamē mors vt prelibatū est bona sit: nulli tamē mortē licet inferre: seneca in agamenonne Rudis itaqꝫ tirannus est morte qui penam exigit. vita agitur quantū deo placet vnicuiqꝫ permittenda est: nisi scelerib⁹ mors promereatur. Ex prelibatis igitur hoc suscipiat documentuz lector: vt scilicet bene viuendo mortis vendicet ppicium diem legemqꝫ moleste nō ferat omnibus equaz boetio testāte scdo de consolatione. Mors inuoluit hominē pariter et cesū caput: equatqꝫ sūmis infima. horatius li. carminum. Pallida mors equo pulsat pede pauperū tabernas regūqꝫ turres vite summa breuis spem nos vetat inchoare longam. clau

dianus in minori loquendo morti ait. Omnia mors equas tu damnatura no centes. Tu requiem datura piis te iudice sontes. Impia cogentur iure com missa fateri. vnde hildebertus cenoma nēsis. Mors dominum seruo mors sce ptra ligonibus eqt. Dissimiles simili cōditione trahens seneca.iij. de naturalibus questionibus. Nichil inqt interest vtrum me lapis vnus elidat aut totus mons premat. Nā hoc habet natura precipuū q cum ad exitū venim⁹ equales sumus. Quibus attētis mors benigne sufferenda est: animoq sollicite vnusquisq ita se disponere habet: vt morte veniente obitu sacro decedat et patienter angustias illius suscipiat.

Capitulū quintū de patiētia mortis sub spe glorie future.

Multe grandibus piculis se exponūt sub spe tēporalis honoris et glorie. Nunquid igitur mors sapienti spiritualiter q multa nri exiguum generat fastidiū si spes immense incogitabilisq glorie habeatur. Nempe veteres philosophi huius vite scilicet future sub confidentia vsq ad mortem letabūdi triumpharunt. vnde vt etiam commemorat tullius in libro de senectute. xenophon in libro de ciro narrat qualiter cirus maior moriens dixit. Nolite arbitrari filij mei carissimi me cum a vobis discessero nusq aut nullū fore: nec enim dum eram vobiscum animū meum videbatis. sed eū scilicet animum esse in hoc corpore ex eis rebus quas gerebā intelligebatis Eundem igitur in celis esse creditote: etam si nullum esse videbatis. Pereat igitur stultissima eorū assertio qui vitam futuram abnegant: animamq putant mortalem. Reuera plato eam immortalem credidit: vt patet in suo phedrone quem trāstulit cicero. in quo valētissimis argumētis anime immortalitas asseritur: prout narrat macrobi⁹ super somnio scipionis. vñ refert tul. ī primo tusculanarū qstionū. Cū librū predictū platonis quidā legisset dictus theobrotus ambrachiota animeq immortalitatem didicisset, e muro se precipitē dedit p desiderio melioris vite. vñ tullius de senectute. Non est inquit lugenda mors quam immortalitas sequitur idē primo de tuscul. questio. Nēo vnq sn magna spe immortalitatis se p patria offert ad mortem. et subdit. Sz nescio quomodo inheret mētib⁹ quasi seculorū quoddā auguriū futurorū. Idq in maximis ingeniis et altissimis animis et existit maxie et apparet facillie: quo quidē dēpto scilicet augurio futurorū quis esset tam amēs qui semp i laboribus et periculis viueret: quasi diceret nullus. Si igit innumerabiles gētiles olim morte sponte subiacuerūt si p re publica tuēda corpori proprio nō pepcerunt aut fuerūt amētes quod absit, aut future glorie iocūditatē expectauerūt O igitur q infelices qui post mortem animam cū corpore euanescere credūt. Contra quos ouidius quarto metha. Morte carent anime. statius in thebaidos libro septio. Ite alacres nostri nūq morientur honores. Si enim omnia sapientum scripta legerem⁹ omnes fere vitam eternam sperasse inuenirem⁹ orator libr.ij. O q per inania currit mens ignara boni. Certeq humanum transcēdunt grandia votum. tullius in de senectute. O preclarum illum diem cum ad illud diuinum animorum consilium certumq proficiscar. Cūq ex hac turba et colluuione discedam. tullius in philip.xiij. Grauis a natura nobis data est vita. sz memoria datur vite sēpiterna: que si non esset longior q hec vita. Quis tunc esset tam amens q maximis laboribus et periculis ad summam laudem gloriamq contenderet: quasi dicat nullus. prout tangit supra idē tulli. licet alio loco. idem tullius in

tuscula.questioni.libro.i. Cum corporis facib9 ad omnes fere cupiditates inflamare soleamus eoqꝫ magis incēdi ꝙ his emulemur que ea habeāt que nos habere cupiamus: profecto beati erimus cum corporibus relictis.et cupiditatum et emulationum erimus expertes.quodqꝫ nunc facimus cum laxati curis sumus: vt spectare aliquid velimus et videre id multo tum faciem9 liberius totosqꝫ nos in cōtemplandis rebus prospiciendisqꝫ ponemus ꝓpterea ꝙ natura inest mentib9 nostris īsatiabilis quedam cupiditas veri videndi.scilicet ipsum deum qui est sola veritas.quid amplius nunquid mercuri9 termegistus asclepio dicebat post mortem vitam eternam bonis deū daturū et quintili.li.iiij. Si quis sciat quis est finis horum que ne vera felicitas nūꝙ sibi videbitur prematura morte periturus.quia scilicet illi per mortem seperire nō credunt qui de vita eterna cōfidunt.quam vitam commemorat seneca ad lucilū epistola.xx. O quando ille veniet dies qui in honorem tuū mentiatur:ꝛloquitur lucillo. Idē ad lucil. epl'a.lxxi. Miraris homines ad deos ire.et deus ad hominem venit immo ī homines. Nulla enim bona mens sine deo est. Idem epl'a vi. ad paulum. Feramus equo aīo et vtamur foro qđ sors concessit donec īuicta felicitas finē malis imponat. Ecce ꝙ̄tis testimoniis etī gentiliū vita futura predicatur et speratur. vñ prosper in libro epigrā. Scp erunt quod erant eterna gaudia vite. Gaudendi.quoniā causa erit ipse deus nec varies pariet motus diuersa volūtas. Unum erit in cunctis lumen ꝛ vn9 amor. Inqꝫ bonis summis posita experientia felix. Nec valet augeri:nec me tuit minui. Ad patriam vite de noctis valle vocati. Uirtutum gradibus scandite lucis iter. Gratior ē fruct9 ꝙ̄ spes ꝓductior erit. Exulta agnoscēs te verbi in carne renasciꝛc. Ex quibus patet ꝙ̄to desiderio vita futura speranda sit mors presens ferenda.

¶ Ca. vi. de resurrectione mortuorum et īmortalitate aie.

Nihil prodest sepultura rū vanitas aut sepulchrorū fastigium. Quid eni post mortem tibi proderit cū mortu9 fueris tumuli curiositas: Reuera nil quinimo testimonium fortassis est illius iactantie quam in seculo dilexisti. O igitur ꝙ̄ detestanda illa hominum curiositas q̄ cum diem extremum claudere petant natura quasi ex toto ruēte .exequiarum tamen atqꝫ sepulturarum desiderant pompas nec his sufficit inanis cura in qua vixerunt corporalibus appetentiis desideriis satisfacere atqꝫ iactantiis:sed etiam absqꝫ dilatione cū sint morituri vana quadam superstitiositate famam inutilem sibi aggregant caro q̄ quiescere petit sue resolutionis postulās aditū spiritusqꝫ q̄etā felicitatē repetit. Homo tñ ex his duobus cōstat vtriusqꝫ postulationi contradicit: quia licet etiam repēte se videat recessurum.ipse tamen laborioso sensu mūdanam querit gloriam edere. Sed nūꝙ̄ post mortem viri sancti exequiis atqꝫ sepulturis gloriati fuerunt. Nequaꝙ̄ ꝓut ait aug.li. de cura pro mortuis agēda vbi narrat corpa q̄dā sāctoꝝ cō cremata. Aliis v° ī fluminib9 ꝓiecta:ne qualiscūqꝫ mēoria de ipsis ī posterū haberet. Hoc aūt diuina ꝑmissiōe factū ē vt discāt christiani ꝙ tūc xp̄m marie fatent:qñ vanitatis hui9 q̄cūqꝫ munera cōtemnūt nā li.ij. de vita patrū narrat ꝙ vir q̄dā īpi9 honorifice sepultus erat iust9 aūt a bestiis comedebat. Cuidam igit admirāti āgel9 rñdit. Ille inqt scꝫ impius bonū parū egerat ī hoc seculo tp̄alē igitur accipit mercedē. ille vero iustus paucum peccauit. tēporalē igit in remedium accipit penam. Rationabiliter igitur concludit augu.i. de ciui.

ca.xiiij. q curatio funeris conditio sepulture pompa exequiarum magis sunt vivorum solatia q subsidia mortuorum et ideo antiqui philosophi de talibus parum curauerunt. seneca de remedijs fortuitorum sic dicebat. Insepultus iacebis supple diceret aliquis: cui ille respondit. Facilis est iactura sepulchri Si enim non sentio quid ad me attinet corporis sepultura si vero sentio. omnis tunc sepultura est pena. Hic tamen posset moraliter queri an prosit animabus corpora sepeliri in locis sanctis seu consecratis. Ad hoc respondit augu. li. de cura pro mortuis agenda dicens q si pro defunctis supplicationes non fiant recta fide ac pietate: tunc spiritibus non prodest loci sanctitas. quia tamen loca sancta orationibus dedicata sunt: consequenter in locis sanctis sepeliri animabus prodest. vnde narrat ibidem augusti. de quadam muliere que filium suum defunctum in basilica martyris petiuit sepeliri sperans precibus sancti martyris filium adiuuari Hec autem spes inquit augu. sana fuit quia martyris oratio ob hanc causam filio profuit. Locus tamen in se vt proficeret non habuit. Attendamus igitur. quia nec tumuli prodest altitudo nec sculpturarum eminentia: sed sola merita cuiusque suffragijs prosunt. Cur enim si impius es tui memoriam relinquere cupis aut que tibi gloria si tua impietas per orbem memoretur? Si vero iustus es: nunquid lapis te faciet sanctiorem. Absit quia nec sanctus est. nec quenquam sanctificare valet. Tuo igitur sufficiat animo deum fore memorem tui. nec sic mundi gloriam queras vt propter sepulture fastum sedem glorie perdas. Narra enim seneca. li. de tranquillitate anime ca. xviij. q cum tyrannus quidam philosopho theodoro minaretur dicens. Morieris et sine sepultura corpus tuum erit. ipse theodorus respondit An inquit me sic ineptum putas: vt michi cura sit an supra terram aut in terra putrescam? Nam vtrinque michi eque facile est. Vir igitur in etate senili constitutis mente quiescat: nec in talibus superstitiositatibus solicitetur: atque consideret q repente moriturus sit. Nunquid tradit tullius libro primo de tusculanis questionibus q diogenes proijci se iussit inhumatum. Tunc vero amici dixerunt volucribus ne et feris minime vero inquit sed baculum prope me quo eas abigam ponite. tunc illi. quid poteris: non enim senties. tunc diogenes. Quid igitur michi ferarum laniatus oberit nil sentienti. et ibidem narrat preclarum anaxagore dictum qui cum lapsaci moreretur querentibus amicis vellet ne clazomenas in patriam siquid accidisset conferri nichil necesse est inquit vndique enim ad inferos tantumdem vie est. Nunquid ligurgus rex corpus suum iussit in mari proijci ne ipsius titulo leges infrigerentur: vt tradit pompeius. li. iij. Hi igitur caruerunt sepultura non tamen perijt eorum memoria: quia merita remanserunt. vnde hieronymus contra iouinianum narrat q populus masagetarum cognatos et propinquos deuorant. Dicunt enim q decentius est vt ab amicis potius q a vermibus consumantur: et quanque ritus insanus esse iudicimur. tamen non per hoc sepulturarum spernere pompas.

Capitulum septimum de consideratione mortis.

Utilis est mortis consideratio: nam dicitur ecclesiastici xxxviij. Memento nouissimorum et noli obliuisci. et alibi Memorare nouissima tua et in eternum non peccabis. tulli. i. de tuscula. quest. narrat socratem dixisse q tota philosophorum vita est commendatio mortis. alphorabius li. de diuisione sapientie. narrat platonem dixisse q philosophia est sollicitudo mortis et per mortem intelligit mortificationem prauorum desideriorum. sene. ad lucillum. xvij. Meditare mortem eam enim meditari liber

tas est:qr per eius.f.meditationem vi=
tia que sunt seruilia euitantur.nā invi
ta iohannis elemosinarij legitur ꝙ oli
qñ imperatores coronabantur eis monu
menta mortuorū ostendebātur atꝙ iter
rogabantur:quale sibi monumentū fie
ri vellent:ne sui solij celsitudo eos i su
pbiā eleuaret.quāobrē greg.lib.ix.mo
raliū.Cū culpa aīm tētat:necesse est vt
breuitatē vite sue aspiciat:ne inocētē
mortē cūctis eminētē iniquitas rapiat
idē morali.xxi.dicit.Imminēte tēpesta
te z fluctibꝰ tumētibꝰ nlla nauigātibꝰ tē
poraliū rerū cura nulla carnis delecta
tio ad mētē reduci t:omnesꝙ res inde=
spectum veniunt si cesset amor viuendi
si timor precogitetur mortis.Hāc siqui
dem recogitabat iob dicens.Nudus e
gressus sum.zc.iob primo.Nec tamen
ex mortis consideratione debet animꝰ
desperare aut irasci sed potius i virtu
tibus prosperari.seneca.iij.de natura.
questio.circa finē sic ait.Cur ei irasce=
ris sustine paululum ecce mors veniet
que nos pares faciet.et idem epla.xcv
ad lucillum.Mors omnes equat z om
nes pares morimur.et ecclesiastes.i.
Sicut quis egressus est nudus de vte=
ro matris sic reuertetur.O vtinā mor=
tis memoria nobis adesset.tunc enim
īdeliuenter bene agere sollicitaremur
et i nostre vite diuturnitate minime cō
fidentes.tanꝙ nunc morituri essemus
sic ad vite future adeptionem propera
remus.ideo sapiens ecclesiastes.ix.dice
bat.Quodcunꝙ pōt manus tua īstan
ter operare.et ibidem secundo.Mane
semina semen tuum scilicet dum viuis
vt verificetur illud prophete.venient
cuz exultatione portantes manipulos
suos.vnde apostolus ad ghalatas vlti
ma.Dum tempus habemꝰ operemur
bonum:quoniam ista vita est mors vi=
uentium et vita morientium vt inquit
augustinus nono confessionum.Ideo
iob.xiiij.dicebat Breues dies homi=
nis sūt.et ibidē.septimo.Dies mei cō
sūpti sūt absꝙ vlla spe.vn̄ augustinꝰ de
xbis dñi sermone.xvi.Breuis inqt est
vita z breuitas sēper icerta.z ibidē ser
mōe vij.Quid ē diu viuere:nisi diu tor
qri.z i serōe.iij.Diu viuere qd ē nisi ad
finē currere.Nā vita ista similis ē mor
ti vt ponit etiā sene.ad lucillū.lxxxiij.
Quia qd viuimꝰ pximū ē nichilo.Si
igr vita breuis z mors ineuitabilis:cur
igit de sepultura felici nō cōsideramꝰ
quis est enī qui viuet z nō videbit mor
tem:inquit propheta.Omnes enī mori
mur z quasi aqua dilabimur in terram
vt dicit.ij.regū.xiiij.Unde in quodaz
veteri libello narratur hystoria de quo
dā iuuene qui timore mortis ductꝰ reli
gionē ingressus est cuius pater dolens
ad eum accessit: z ipo inuito de religio
ne eū retrahere voluit.cum tamen hoc
iuuenis vidisset dixit patri suo ꝙ face=
ret quicquid vellet dum modo sue pa=
trie vnam constitutionem tolleret.
Cunꝙ pater interrogasset: que esset il
la cōstitutio filius respondit ꝙ hec con
stitutio erat.ꝙ iuuenes quemadmodū
et senes moriebantur.Quo audito pa
ter in religione filium suuz permanere
dimisit.vnde mathei.iiij.Uigilate ita=
ꝙ quia nescitis diem neꝙ horā.et apo
ca.iij.Si non vigilaueris veniam tāꝙ
furet nescies qua hora veniam.Me
ditanda igitur est dies mortis vt per vi
te merita obitum sanctū mereamur vn̄
de luce.xiiij.Quis rex iturus commit
tere preliū non prius sedens cogitat.
Nam cogitare debemus vt bene mori
amur et mathei.vi.Thesaurizate vo
bis thesauros in celo:Nā mundus est
sicut illa ciuitas de qua narrat balaan
ꝙ in illa ciuitate talis erat mos,vt prī
cipē omni anno mutarēt z in fine anni
dabant pro premio sibi vnum ouum:ip
sumꝙ spoliabant z exulem faciebant.
Accidit tamen ꝙ quidam sapiens ibi
dem principaretur.qui audita lege sua
bona atꝙ diuitias in alienam patriam
misit.Itaꝙ in exilio positus se locu=

pletem inuenit. Sic enim non in mūdo sed in celo proficisci debemus. Illi enim in celestibus proficiscuntur qui non de presenti vita sed de requie post mortem meditantur: quoniam sicut dicit seneca libro secundo de natura rerum capi. vlti. Undiqꝫ tela in nos iaciuntur et omnes reseruamur ad mortem.

Capi. viii. de prouidentia futurorum.

Sic viuere congruit vt de futuris diebus cogitemus vitamqꝫ presentem sic transire fas est: vt de futura precogitemus. Sed amatores huius seculi solum pro nunc viuere curant nec de futura vita prouident. Ideo fame et siti in gehenna inferni cruciantur. quoniam sicut dicitur iob xxvii. Diues cum dormierit nichil secū affert aperiet oculos suos et nihil inueniet. super quo gregorius moraliū. xviii narrat exemplat de diuite epulone qui sepultus est in infernum: vt dicitur luce. xviii. et de stulto proponente dilatare horrea sua cui dictum est. Stulte hac nocte aīam repetēt dyaboli a te aiamtuam: quia scilicet illa nocte morituꝛ es vt dicitur luce. xii. Quid igitur nobis prodest superbia sapientie. v. quasi diceret nihil. Nam subito moriemur et media nocte. vt dicitur iob. xxxiiii. Super quo gregor. moralium. xxv. Subitum est in quit quod ante non cogitatur. qui ergo dum viuunt: de morte seu futura vita non cogitant subito moriuntur qm̄ mors peccatorū pessima iuxta prophetā. O igitur mors q̄ amara est memoria tua hoī iniusto. eccliasti. xli. Et licet amara sit eius tamē memoria vtilis est: vt peccator cōuertatur. vn̄ venerabilis beda lib. de gestis āglorum narrat qualiter deus multis ostēdit penas infernales et gloriā celi vt cōuerterentur. Aliqui tamē correctionē et alii. desperationē exinde susceperūt. vn̄ narrat de quo dā fabro q̄ vidit infernū sathanam et demones infernales: et exinde desperatus sine penitētia defūctus est. Abiit tamē vt illā futurā iehennā sic formidemus vt etiā futurā gloriā desperemus. Exemplo beati stephani q̄ mortuus est intendēs in celū viditqꝫ celos apertos et gloriā dei. vt patet actuū. vii. Nā q̄ sic moriuntur lꝫ ſm carnē moriantur: nichilominus vitā amabiliorē sibi acquirūt. qm̄ mors carnis nō ē: nisi vmbra mortis. vt ait grego. moralium. x. Sed mors illa terribilis est qua moritur anima p peccatū. Nā tūc moritur corpus quādo anima ipsā deserit: sed tūc moritur anima quādo a deo deserta est: vt iquit augu. xiii. de ciui. dei. ca. i. Quāto igitur melior est deus aīa: tanto mors anime magis formidāda est q̄ mors corporis. nā vt susāna mortē anime potius q̄ corporis timuit. vnde danielis. xiii. ipsa dicebat. Melius est inquit me absqꝫ ope incidere in manus vestras q̄ peccare in conspectu dei. Insuper augu. xii. de ciui. Duplicē mortē designat. scilicet illā primā que est corporis: et secundam que est anime. dicens prima mors animam volētem pellit: secunda animā volentē in corpore tenet: sed tempus veniet q̄ anima viuere non poterit deum non habendo: nec doloribus corporis carere moriendo: q2 in inferno mors est sine vita mors etiā sine morte: q2 est sine fine. De tali morte dicit apocalip. xxi. q̄ dyabolus missus fuit in stagnum ignis et sulphuris: vbi a bestiis et pseudo prophete cruciabantur die ac nocte in secula: nec tn̄ sole pene erunt in flagellum demoniorum. quin. immo pena maxima erit a visiōe dei beatifica priuari. vnde chrisostomus super matheum omelia vicesima prima. Multi iehannā abhorrēt. ego autem casum illius: glorie multo amariorem puto quoniam melius est sustinere decem milia flumina q̄ faciem illam mansuetam videre a nobis auersā: atqꝫ dicētē illud mathei. xv. Ite ma

ledicti in ignem eternū. Sic igr viuamꝰ vt postmodū morte hmōi nō icurramꝰ: sꝫ potiꝰ illā supnorū vitā cōq̄stemꝰ quā desiderās paulꝰ apls ad philippēses pmo dicebat. Cupio dissolui ⁊ esse cū xpo. Uir eī iustꝰ spat i morte sua. pūerbi. xiiij. Et iō q̄dā ppheta numeri. xxiij. dicebat. Moriat aīa mea morte iustorū: tūc eī liberabit de exilio ⁊ itrabit hereditatē: iuxta psal. dicētē. Cū dederit dilectis suis somnū: ecce hereditas dn̄i. ⁊ iob. xi. Cū te cōsūptū putaueris, orieris vt lucifer. Naz teste seneca epl'a centesima. Mors viri virtuosi est ea dies natalis eius.

¶ Finit liber septimus.

ℭ Incipit lib. viii. qui est de statu ecclesiasticorū. Cuiꝰ pmū capitulū est qualiter viri ecclesiastici debent habere curam de subditis in moribus ⁊ scientia.

Viri ecclesiastici tāq̄ eccl'ie vigiles atq̄ custodes p eiꝰ munitione certare debent. vn̄ isai. lxi. Sup muros tuos posui custodes tota die ⁊ nocte ppetuo nō tacebūt. vn̄ bernar. sup cātic. omel. xlvij. Uiris ecclesiasticis suadet vt sint vigiles p dormiētibꝰ ⁊ p aīabꝰ p q̄bꝰ rōnē sūt reddituri. Boni inq̄t custodes vigilāt: atq̄ īsidias explorāt ↄsilia malignātiū ātici pāt laq̄os dephēdūt ⁊ tēdiculas emulatoꝝ dissipāt. Hi sūt fratrū amatores ⁊ ppl'i xpiani q̄ multum orāt p populo ⁊c. Itaq̄ de ipsis verificari poterit illud prime ad corinth. iij. Dei agricultura estis: dei edificatio estis: ⁊ sequit vt sapiēs architectus fundamētū posui. Nūc tn̄ q̄d lamētādū ē cū beato bernardo ibidem omel. lxxv. dicere possumꝰ q̄m pauci sūt qui nō querāt q̄ sua sūt: ex oibꝰ charis suis scilicꝫ ecclesie. Diligunt enim munera nec possunt pariter diligere xpm qui manus dederūt māmone. Un̄ enī estimas talibꝰ rerū affluentiā superare: vt puta vestiuꝫ splēdorē mēsarū plenitudinē vasorū argēteorū ⁊ aureorū cōgeriem nisi de bonis spōse. ⁊ inde est q̄ ecclesia inops et nuda relinquitur nec studēt ornare spōsam sed spoliare nō custodire sed pdere. non instituere: sed pstituere. nō querunt pascere gregem: sed mactare ⁊ deuorare. dicente dn̄o per prophetam.

Qui deuorant plebem meā sicut escaꝫ panis. Ideo hierony. epl'a. xciiij. Obsecro te iterum atq̄ iterum ne officiū clericatus genus antique militie inuanū assumas ⁊ ne lucra seculi in christi militia queras ne plus habeas q̄ quando clericus esse cepisti. ⁊ sequitur. Procuratores atq̄ dispensatores domorum alienarum: quomodo possunt esse clerici qui proprias iubētur contemnere facultates. Nūquid eī ecclesiā fraudare sacrilegiū est. aut accepisse q̄d pauperibus ⁊ esuriētibꝰ erogandū est. Etenim optimꝰ dispēsatorē qui nihil sibi reseruat. vn̄ i dr̄ decreto dis. xvi. q̄ clericꝰ debet esse īmunis a cupiditate. Lamētādū tn̄ est q̄ viri ecclesiastici suis cupiditatibus ppl'm innocentē affligunt, infestant ⁊ corrumpūt: ⁊ licet clericos se dicāt. inuanis tamē occupationibꝰ laicis preferuntur. Quamobrē diuine sententie iaculū timendū est ne cū peccatoribus itereāt. Nihilominus tn̄ aduertēdū est quō apud gentiles sacerdos. ministriq̄ tēplorū viuebāt atq̄ ppl'm moralibus exhortationibus īstruebāt: vn̄ plato in thimeo. libr. i. ait q̄ qui apud athenienses sacerdotij prediti erant a populo separatim conuiuebant ne aliqua prophana contagione eorum castitas seu vita pollueretur. vn̄ seneca in declamationibus recitat quō apud gētiles nullus obtinere poterat sacer-

dotiū si homicidiū vel fornicationē cō misisset. Sed nūquid ille est homicida qui malo exemplo innocentem seducit Nūquid ille pollutus est qui carnales libidines sequitur: atq; delactationes sectatur: Aut igitur apud gentiles sacerdotes digniores erant: aut tempore moderno sacerdotium pauci merētur Attendamus igitur hieronymū contra iouinianum dicentem. Stoicus inquit vir eloquentissimus de vita antiquorum sacerdotum loquens ait q omib⁹ post positis negocijs semp in tēplo fuerunt et rerum naturas atq; causas syderūq; motus studiosissime contemplabatur: et nūq se mulieribus miscuerūt. nunq cognatos propinquos vel liberos viderūt ab eo tēpore quo diuino cultui seruire ceperunt: a carnibus et vino semper abstinuerunt propter tenuitatē sensus et vertiginem capitis et libidinis refrenationem. pane raro vescebātur ne onerarent stomachum. cubile de folijs palmarum habebant: et ocio nunq torpebant. et subdit idem hieroymus q̄modo euripides refert q prophete io uis in creta regione non solum a carnibus: sed etiam a coctis cibis quibuscunq; abstinebant. In super ibidem hieronymus refert verba iosephi libro. ij. capitulo decimo octauo dicentis q saducei et pharisei atq; esei ab vxoribus et viuo abstinebant et quotidianum ieiunium in naturam vertebāt. Et nominanter ibidem quidam alij veteres eorundem imitatores: scilicet cautes ꝛ asclepides. Idem pigmaliō narrat q in oriente esus carnium non habebatur. et ambrosius narrat quomodo apud p sas viri doctissimi farina et olerib⁹ tātummodo vtebantur. His ergo exemplis dicis apparet: vt sacerdotes xpiani potiusq gentiles virtutibus floreāt quoniam duplici honore digni sunt qui bene presunt presbiteri. vt dicitur prīe ad thimo. v. Nempe hieronymus epi. lo. xcviii. recitat q sacerdotes olim castissimi erant virginesq; veste et appolini seruiētes i ppetua sacerdotij virginitate viuebant. Absit igit vt viros ecclesiasticos libido seducat: ꝛ inocēs vulnus sacerdotum exemplo inquinetur.

Capitulum secundum de exemplaritate prelatorum.

Viri ecclesiastici et potissime prelati si malā vitā duxerint subditorū mores corrūpūt. Debent igit vite scititati oratiōi q̄q; ꝛ bonis operibus iugiter intēdere: qꝛ teste bernardo. Viri ecclīastici pascere debent populū dei orationū fructib⁹ ꝛ p populo dei debēt intercedere: ipm q̄q; poplm deo debēt recōsiliari exēplo moysi: de quo. exo. xxxi. Qui deo dicebat aut dele me de libro tuo. aut dimitte eis hāc norā. Nūc tū prelati vxorē ancille post ponunt et ancillam preponunt: qꝛ suis derelictis ecclesijs absq; magna necessitate secularibus occupationibus preintendunt: et in suis ecclesijs si fuerint de ipsius protectione non sollicitātur sed qualiter sua crimina liberius exercere possint iugiter mediantur. Deberet autem episcopus sui nominis attēdere interpretationem. Scops enim interpretatur intentio. ꝛ ideo episcopus dicitur quasi superintēdēs. Necesse ē autē eū qui preficitur supintendere: vt inquit augu. ix. de ci. dei ca. xix. Episcop⁹ ergo nomē habet poti⁹ oneris q honoris. vñ bernard⁹ ad eugeniū li. ij. Nomē inqt epi nō sonat dominiū sed seruitiū. ideo p̄latis actuū. ij. dicit. Attēdite vobis ꝛ vniuerso gregi: in quo posuit vos deus epos regere ecclesiam dei. Idem bernardus ad pontificem senonensē inquit. secundū ethimologiā nominis ille pontifex dicitur qui seipsum facit pontem inter deum ꝛ proximum. Iste enim pons pertingit vsq; ad deum quando non propriā sed dei gloriā querit et vsq; ad poroximū venit quando

per pietatē non sibi sed primo deside-rat pdesse. Bonus inquit pontifex seu mediator deo offert preces populorū benedictionē et gloriā deo imputat: et pro excessibus delinquentiū maiestatē eius inuocat atq; peccatores p diuina iniuria punit: nec de suis operib⁹ lucrū sed dei gloriā expectat. Insup hierony. epla.c. loquens ad epm nomine gene-rali. Domus tue conuersatio cōstituta est in gratia publice discipline. quicqd feceris omnes faciendum esse putant. Caue igitur ne malū cōmittas: qm qui reprehendere volunt repudiantur: si de linquentes fore videantur. et subdit sub uenire pauperibus visitare languētes gaudere cū gaudentibus: debet scilicz prelatus etiam sit cecorum bacul⁹ stu-dentium cibus spes miserorum: solati-um lugentiū. Ex his igitur patet qua liter prelatus etiā ab interpretatione nominis de sua spōsa ecclesia curā ha-bere debet Sed nunc illud apo. iij. veri ficatur. Nomen habes q vivas et mor tuus es: quia scilicet nomē sanctitatis habēt prelati: et mortis opera in se et in suos subditos exercent. Et licet omnia vitia in prelato turpia sint: illa tamen magis sunt cauēda in qbus ancilla sci licet caro dominatur: videlicet gula et luxuria: quia iter vitia magis infamia sunt: et q talia prelati ecclesie maiestatē magis offendunt. ideo apostolus dice-bat q nō oportet epm esse vinolētum. id est vino plenum. Super quo verbo hierony. epistola. xliiij. Uinolenta inqt commensatorumq; excessus in prelatis non sint: qm venter mero estuans de fa cili dispumat in libidinē. nā in vino est luxuria. q autē luxuriatur mortuus est viuēs. q autē iebriatur mortu⁹ et sepul tus est. Nunqd noe ad vni⁹ hore ebrie-tatē femora nudauit q per sexcētos an nos sobrietatē protexerat. gen. x. Nū-quid loth nesciens quid faceret libidi-ni se miscuit: et incestum commisit quē sodoma non vicerat vina subegerūt vt dicitur gene. xviij. Qua propter sacer-dotibus legalibus viuere vinum phi-bitum erat vt patet leuitici. x. Ad desi-gnandum q prelati et sacerdotes noue legis sobrij esse debent. vnde luce. xxij. Ne grauentur corpora vestra crapula et ebrietate. vnde gregorius moralium primo. Cum inquit maiores voluptati deseruiunt non mirum si in minoribus lasciuie frena laxantur. Dū inquit vos scilicet prelatos letos aspiciunt scilicz subditi: ipsi tunc ad illicita resoluun-tur. vnde. li. ij. de vitis patrum parte. x legitur q abbas quidem dictus vatita postq fuit factus episcopus vitā aspe riorem quam prius ducere cepit: et cur hoc faceret cum interrogaretur: respō dit. Dum inquit essem in heremo cor-pusculum meum gubernare volebam ne infirmaretur. nunc autem quia in se culo sum positus: assunt excessuū occa siones plurime. ideo est maxime absti-nēdum. Nam et si infirmari cepero ade runt succurrentes. Simile etiam legi-tur eodem libro parte. i. de abbate opi qui episcopus factus vitam quā in he-remo prius duxerat non pretermisit: deo tamen reuelante vite sue asperita-tes quodammodo mitigauit. Hec igi-tur oia designāt qualiter plati ancillā sclz opera carnalis seu quecūq; secula-ria suis ecclesijs post ponere debent vt bonis exēplis sibi subditū populū diri gāt. iuxta illd numeri. xviij. Excubate in custodia sāctuarij et i ministerio alta ris ne oriat idignatio sup filios israel.

Ca. iiij. de electiōe prelatorū.

Prelatus vices dei ge rit. quāobrē vocatione de sublimari debet. vñ. aplus ad hebreos. v. Nemo sibi sumat honorē: nisi qui vo-cat a deo tāq aarō. Quid tñ dicemus qr aplus. i. ad thimo: v. dicit q si quis episcopatū desiderat bonū opus desi-derat. Attēdamus enim qualiter apo-

stolus episcopatũ bonũ op⁹ vocat qua si dicat ꝙ qui vult episcopari debet bñ opari. Sȝ plurimi volunt epi vocari ꝗ tñ nõ curant veridice episcopari. Nam sicut dicit augu.li.v.de ciui.dei.ca.xix. Ille nõ est bon⁹ p̄latus nec episcopus qui nõ ꝓficere sȝ p̄ferri querit. Insup hiero.ep'a.xiiij. Episcopatũ desiderat qui nõ dignitatẽ sȝ laborẽ querit: nõ delitias: sed op⁹ sic ꝙ humilitas non decrescat: nec ꝑ fastigiũ dignitatis ipe intumescat. vñ ecclesia.vij. Noli querere fieri iudex: nisi valeas virtutib⁹ irrũpere iniqtates. vñ grego. xxi.moralium. Sãcti inqt viri cũ p̄sũt nõ in se potestatẽ ordinis sed equalitatẽ cõditionis attendũt. nec preesse gaudẽt hoĩbus sȝ ꝓdesse. sciũt eñ ꝙ antiqui patres nõ solũ reges hominum: sed etiã pastores pecorum fuisse commemorantur. Cur enim de tua dignitate audes supbire? nunquid non in vtero te fecit qui et illũ operatus est. iob.xxx. Omnes enim nature vnius sumus. Nam grego. vbi supra concludit. Manu inquit humillime cõsiderationis deprimẽdus est tumor elationis. vnde iob.xiij. Eleuasti me et quasi supra ventum ponens elisisti me valide: scio tamen q2 morti tradẽs me. O ꝙ̄ humilis consideratio in prelatosi fuerit. ideo ꝓpheta dicebat. Neqȝ ambulaui in magnis: neqȝ in mirabilibus super me. Nam teste grego. moraliuȝ. xx. Mundana felicitas tanꝙ̄ aura sub leuat: vt repentine deterius et infimus sternat. et idẽ gregori. moralium. xvij Quanto iquit altius quis erigitur: tãto curis grauioribus oneratur: illisqȝ populis mẽte et cogitatione supponit quibus dignitate supraponitur. Homo inquit in sublime eleuatus tãtos super se sustinet quantos suppositos regit. et ibidem concludit. Ipsa inquit occupatio seculariũ dignitatũ: tãto felicioribus vitijs p̄mit quãto maioribus curis grauatur. Quapropter ancelinus lib. de similitudinibus capi.xxv. Prelatos ambitiosos cõparat pueris venãtib⁹ papilones qui dũ sequũtur illos in foueã cadũt Ex quib⁹ cõcludit ꝙ qlibet p̄lat⁹ in noĩe: scȝ et in fama virtutũ crescere debet Qua ꝓpter cõcludit hugo ꝙ canones rationabilit diffiniũt nullũ esse in episcopũ eligẽdũ: nisi pri⁹ i sacris ordinib⁹ fuerit religiose cõuersatus. Plures tñ insipiẽtes sũt viri ꝗ vita maculati ad p̄sidiũ sublimant et qđ detestãdum nimis est ad presidentiam tanꝙ̄ ad patrimonium curritur veterũ ꝙ exempla negligũt. Animaduertamus enim quomodo ambrosius in episcopum electus omino recusauit. Nũquid mulieres publicas in suaȝ domuȝ ingredi fecit: vt illis visis electio reuocaretur. Nunquid fugã accepit: sed ꝓditus a leuntio reuerti coactus est vt i ipsius vita legitur. Nunquid gregori. fugit electus: sed columna fulgida sup ipsum descendente cognitus est. Nunquid beatus marcus pollicem sibi abscidit vt indignus sacerdotio haberet: vt dicitur libro secundo qui dicitur paradisus. Nunquid beatus ammonius cum fuisset electus in episcopum et ad benedictionem duceretur euadereqȝ nõ posset aurem suam sinistram ferro resecauit dicens. Nunc inquit probatur non posse quod cupitis compleri quia nullus aure precisa debet ordinari cui dorotheus episcop⁹ respondit. Lex iqt ista iudeorum est. sed ego iquit virum auribus truncatum moribus ꝓbũ nõ dubito facere episcopum. Cũ ergo vim inferrẽt beatus ãmonius respõdit. Si me inqt vltra cogeritis etiam linguam meã ꝓpt quã michi molesti estis abscidã et tunc ipsum dimiserũt insup li.iij. historie tripartite de quodã monacho legitur ꝙ elect⁹ i epm recusabat: sȝ theophil⁹ sibi suadebat. videns igitur monachus ꝙ euadere non posset ad se venientibus respondit. Cras inquit determinabitur quid sit faciendum. Unde in crastinum fusa oratioue migrauit.

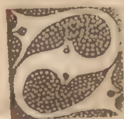
Si igitur viri sancti plationē recusarunt: cur igitur peccatores etiā publici prelationē questāt? Nā teste grego. ī pastorali. cap. ix. Uirtutib⁹ etiā pollēs ad regimen coactus accedere debet. et idem grego. in quadam epistola ad senonensē archiepm. Multi inquit non tanta fiducia alacritate currerēt ad honores si sentirent onera grauia si metuerent periculum dignitatis: sed ambitio insatiabilis est. et de gradu in gradum scandere pitit. Ue tamen qui coniūgitis domuz ad domū. Absit igitur vt fiant prelati nisi qui meliores sunt. vt debitos suscipiāt a subdit; honores

¶ Ca. iiii. quomodo nonde bet eligi fauorabiliter prelatus.

Prelatus curā gerit animarum aut gerere dz. Quam obrem ipsius electio non fauore sz sola charitate fieri debet sic vt eligatur non qui dilectior sed qui melior aut commodior videt. Nā hec est voluntas dei vt ille presideat qui melior publiceqꝫ vtilitati commodior est. vnde hie. epistola. xliij. Electio iqt facienda est non ob aliquam commoditatem temporalem eligentium vel emolumenti spem nec ob humanam intercessionem vel suasionem vel cōminationem nec ob ordinatam affectionem ad personam eligibilem siue carnalem affectionē. sed sūt eligendi ob diuini honoris cumulationem ob ecclesie dei vtilitatem ob profectus siue vtilitatis animarum spē et ob morum ipsius eligendi atqꝫ virtutum perfectionem. Hoc ēt satis notatur in decreto. xxv. et. vi. di. Quamobrem grego. moralium. xxiiij. Curam inquit animarum suscipere nō presumant nisi qui bella tētationū subegerint. vnde dominus ad moisem leui. vi. ait. Cōgrega omnē cetum ad ostium tabernaculi in electionem aaron ꝛ filiorum eius. vt sciant omnes ꝙ qui p̄stantior est ex omni populo qui doctior sanctior ꝛ virtutibus eminētior ille eligat ad sacerdotiū. super quo ait origenes. Ille inquit ꝗ eligūt aliis modis ꝙ p̄dictis timeāt dei iudiciū atqꝫ sibi iputēt damnū siue pditionē aiarū ꝛ ruinā ecclesie dei que destruit p istitutionē mali plati. vnde grego. ī dialogo li. iiij. ca. xxix. narrat de pascasio qliter erat ī loco penarū. ꝛ cū iterrogaret cur hoc esset respondit ꝙ nulla alia cā erat nisi quia cōsēsserat in ptē laurētij contra simachum ipsū eligendo in prelatū. Quapropter grego. in registro libro primo ait. necesse est vt omnes culpas et negligentias sibi imputet ꝙ ministeriū virtutis infirmo cōmisit. Sic igit prelatus eligēdus est: vt bene agat: sic pariter electionē acceptare non debet nisi vt in deo proficiat et hoc cum humilitate et tremore. vñ augu. ix de ciui. dei. ca. xix. Non est inquit in acceptatione amandus honor in hac vita: sed opus quod per eundem honorez fit vel potentiaz. ideo apostol⁹ dicebat. Qui episcopatu z desiderat bonū op⁹ desiderat qz epatus nomē est operis ꝛ nō honoris vt supra dictū est: quapropter grego. in suo registro li. vij. ait ꝙ sicut loc⁹ regiminis desiderantib⁹ est negād⁹ sic fugientib⁹ est dand⁹ ne quis sumat sibi honorē. ibidē li. ix. Qui ambit aut se igerit pculdubio repellēdus ē. ideo ꝙ nititur ad altiora ascēdere. Cōgruit igit vt in crescēdo decrescat et in ascēdēdo descēdat. Qui igit eligit dicat ꝙ doceat et informet quod teneat. naz casum appetit qui ad sūma loci fastigia postpositis gradibus per abrupta querit ascensum. hec ille. ideo isaie vi. dicitur. Ecce ego mitto me q̄si dicat ꝙ nul l⁹ debet ex se psumere. ideo grego. ī suo pastorali. li. ij. ca. vij. Null⁹ inquit se extollat ex electione: sed magis se humiliet. ꝛ bernardus in epistola ad episcopū senonēsē. Noli inquit altū sapere qz altū sapere difficile est ꝛ omino inusitatū et quanto inusitati⁹ tāto periculosius

Non ergo felicē se putet qui aliis preest. vnde augu. epla. lxvi. Pete inqt vt cogites nichil esse hoīb⁹ in hac vita: et hoc tpe felicius letius ꝛ acceptabilius epi aut presbiteri aut diaconi officio. si tn̄ nō presūptuo se aut adulatorie res agitur: sed nichil apud deum miserius tristius et damnabilius si male fiant:

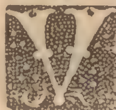
¶ Cap. v. de moribus sacerdotum et aliorum ecclesiasticoꝝ.

Sacerdotes dicti sunt quasi sacra dantes. ideo sacram debent ducere vitā iuxta illud isa. li. Mundamini qui fertis vasa dn̄i. qꝛ tn̄ presbiteri a sanctitate eis debita recedunt: ideo iugo indebito deprimūtur: nam leui. xxi. dicitur ꝙ sacerdotes sancti et immaculati esse debent ꝛ qui habeat maculam nō debeat offerre panes. vt si cecus vel claudus esset. Sup quo grego. in suo pastorali li. ij. cap. xi. Cecus est inquit qui diuine contēplationis lumen ignorat. Claudus autem est qui viam vite non valet tenere. ideo apostolus ad roma. xiij. Monet abijcere opera tenebrarum ꝛ inducere arma lucis. Illi enim sacerdotes arma lucis induunt qui in virtutibus ꝓficiunt nā teste hierony. epla. xxxij. Cleric⁹ dicit a cleros grece quod est sors latine: ꝛ propterea vocantur clerici: qꝛ de sorte domini sunt aut qꝛ dn̄s est sors eoꝝ scilicꝫ possessio. Cleric⁹ igitur talem se debet exhibere vt possideat dn̄m ꝛ ipse possideatur a dn̄o hec ille. vn̄ hugo li. ij par te. iij. ca. iiij. Signaculū iquit clericoꝝ est corona qua signatur clericus deputatus ad officiuꝫ dei seu ministeriū cui seruire regnare est. Nam corona regale decus est quod non immerito datur iuxta illud prime petri. ij. regale sacerdotium. ꝛc. Et ibidem subdit hugo ꝙ capitis coma clerico in moduꝫ corone tundet et summitas capitis de sup denudatur: vt per hoc detur intelligi ꝙ ad regiam potestatem assumitur: ꝛ vt reuelata facie gloriam dn̄i dei contempletur. hec ille. Qua propter clerici comaꝫ nutrire prohibentur: vt patet i decreto di. xxiij. Clerici comati. A sollicitudinibus igitur temporalibus eximūtur ne vanitatibus mentes eorum impediantur. vnde hieronymus epistola. xxxiiij. Negociatorem inquit clericum tanꝙ pestem fuge: quia nemo militās deo implicat se negocijs secularibus. et ideo de ipsomet hierony. refert. policratus lib. viij. ca. xiij. qualiter a mēsa sua tres clericos exclusit quia incompositi erant. Dicebat enim viro honesto et graui non licere in eius cōsortio aliquem incompositum habere. In honestum igitur est aliquem se clericuꝫ ꝓfiteri ꝛ vanis occupatiōibus detineri: ne de clericis verificetur illud trenorū iiij. qui nutriebantur in croceis amplexati sunt stercora. Nunquid olim sacerdotes nazareorum ob vite continentiam caput radebant et capillos in igne sacrificij ponebāt? vt dicitur nume. vi. Illi eniꝫ moraliter capillos radūt qui temporalia mente deserunt et tunc sacrificant quando deo famulari disponunt: hec eniꝫ omnia corona clericalis designat. Nunc tamen clerici suam vocationem pretermittunt: ꝛ ideo in subiectiones plurimas incidunt: sed apud egiptios sacerdotes omnia reliquerūt et ideo eximi sicut dictuꝫ est apud pharaonem meruerunt. vnde hiero. ad eustachium epla. lxxxiiij. narrat ꝙ in egipto tria fuerunt genera monachorum scilicet cenobitaruꝫ qui in communi viuebant. anachoritaruꝫ qui soli in desertis habitabant. et aliorum quorum genus dicebatur in lingua egiptia enuch qui bini vel trini habitabant simul. Et de primis scilicet cenobitis loquēs hieronym⁹ dicit ꝙ nullus in cibo erat strepitus: sed pane ꝛ leguminibus pascebātur soliꝙ senes vino vtebantur. Aliaꝙ plurima laudabilia narrat philo. ꝓut

allegat hieronymus. De aliis vero scz anachoritis narrat iosephus quod acerbissimam vitam duxerunt. Clericorū igit̃ et signanter religiosorū vocatio ē ad diuinum cultum: et non ad mundanū occupamentum. vnde anselmus li. ij. De similitudinibus narrat in somnis se vidisse angelum dei describentem sibi qs esset verus monachus: et concludit ibidem quod verus monachus est qui locum sue habitatiōis perpetuū eligit: ī quo perpetuo habitare disponit. Sed nūqd lamentandū est quod viri ecclesiastici atque religiosi mundo se renunciasse dicunt: et tamē curis temporalium maxime itēdunt non attendentes verba beati bernardi in quodā sermone dicentis: quod natus filius dei elegit pauperem domum et tenuit paupertatis formā. Aut igit̃ mundus vel deus fallitur et errat sz diuinam impossibile est falli sapientiaz. Melior est ergo status ille quē elegit: et ibidem bernar. in sermone de vigilia natalis domini. Quid īquit paupertate ditius: quid p̄ciosius qua regnū celorum emitur et gratia acquiritur. vnde hiero. ep̄la. cxvi. Apostoli inquit gloriantur quod omnia dimiserunt et secuti sūt saluatorem. Nunc autem viri ecclesiastici xp̄m sequūt̃ vt mun⁹ accipiant aut vt liberius sua desideria impia adipleant. veruntamē mathei quito dicitur. Beati pauperes spiritu quoniam ipsorum est regnum celorū. Et mathei. xix. dicitur. Si vis perfect⁹ esse vade et vēde oīa que habes et da pauperibus et sequere me. Mundi igitur spretor debet vir religiosus tanq̄ agricola suam animam excolere: scz vitia extirpare: et virtutes inserere. vnde apuleius li. de deo socratis dicit quod sicut volens acute videre purgat oculum: sic et residerans in virtutibus proficere debet colere animuz. Qua propter augustinus de verbis domini sermōe duodecimo. Quid īquit prodest plena bonis archa inanis conscientia: bona vis habere et bonus esse non vis. Erubescere igit̃ debes de bonis tuis si domus tua plena est bonis et te malū habet. et ibidē concludit. Bona exteriora si possent cōtra pctōrē ad dn̄z clamarēt iuxta illd abachuc. ij. Lapis de pariete clamabit. Quid ei p̄dest stulto habere diuitias cū sapiētiā emere nō possit: eccl̄iastici v. Non igitur diuitias sed sapientiam et virtutes acquiramus: vt eximi p̄mereamur: et in properiis hoīm non exponamur: iuxta prophetam dicētem. Nolite tangere xp̄os meos. Et in prophetis meis nolite malignari.

Capitulū sextum de continētia virorum ecclesiasticorum.

Viri ecclesiastici ad hoc deputati sunt: vt in castitate deo famulent̃. Quale enim erit obsequiū tuū: si mens tua polluta fuerit aut quomodo sacrificium offeres deo si tua vita maculata extiterit? sit ergo vita tua cōtinēs et īmaculata vt deo p̄ te et p̄ aliis placere possis. Sz vn̄ est quod eccl̄ia tātis luxuriis inqnat̃? Quis cōcubinagia ita seminauit. Reuera estimo quod cōsorcia cōuiuia colloq̄a cū mulieribus solita viros eccl̄iasticos a cōtēplatiōe retardātes voluptate et lasciuia corruptissīa īficiūt. Attēdam⁹ eniz q̄d dicat hiero. Gladius inq̄t igne⁹ species mulieris: nā q̄ tāgit picē coīquinabit̃ ab ea. vn̄ augu. dicit quod asper sermo atque rigid⁹ atque breuis sēp cū mulierib⁹ est habēdus q: mulier si audiat amicabilia: tūc surgit vt hostis demolit̃ hoīnē dep̄dat̃ mētē: īclinat aīz: atque mētis statū effeminat: corp⁹ eneruat: bursam euacuat: ratiōe z cōmaculat: p̄rimū scādalizat et eum negligit. vn̄ bern. li. i. de cōtētu mūdi sic iq̄t. Colloquiū mulierū nō nisi vir⁹ amarū. Prebēs sub mellis dulcedine pocula fellis. Nā decor illarū laque⁹ fallax aīarū. Illaqueant stultos ducūt ad tartara multos: vn̄ criso

stom⁹ i sermone de chānanea dicit q mulier est caput peccati: arma diaboli: expulsio paradisi: corruptio legis a qua si cauere cupis fuge illam q̄a vt serpēs inficit et venenat. vnde i vitis patrū li. ij. parte. iiij. legitur qualit sancta mulier monacho cuidam monales intuenti dicebat. Si inquit monachus perfectus esses nos ita nō respexisses. Item ibidem parte. ij. de arcenio abbate legitur q cum mulier sibi postularet vt in oratione haberet memoriā eius. ipse respōdit. Rogo inquit deum vt ipse auferat memoriā tuam de corde meo. Item ibidē parte. iiij. legit de muliere sctā monasterio egrotāte q̄ non permisit vt frater suus eam visitaret: ne ipsius occasione inter feminas staret. vñ dixit ei. Uade frat ora pro me q: xp̄o annuēte videbo te in regno celo᷑. Aug. li. de cura p mortuis agēda narrat de iohāne nobili monacho q̄ habuit spiritū p phetie q̄ cū videret mulieres q̄sdā infectas esse vt ipsū viderēt tūc dixit. Eamus vbi nō est mulier. Ex his ergo p3 qualiter fugienda est libidinis occasio ideo apostolus ad romanos. viij. dicebat. Non estis in carne sed in spiritu.

¶ Cap. vii. de moribus p̄lato᷑

Prelati vices xp̄i gerunt Dedecus ergo magnū ē si cōtradicāt domino a quo cōstituti sūt nō vt in terrenis insistant: sed vt bonis moribus pplm dei cōstruant. vnde hugo li. i. parte. viij. cap. xviij. dicit q episcopi vtūt sādalijs que sunt calciamenta prelatorum ne terrenis polluantur baculo vtuntur vt rebelles corrigant qui recuruus ē vt mites retrahant consolabiliter ornantur anulo: vt ecclesiā sanctam sponsam profiteantur. et concludit hugo q vestimenta sacerdotum et prelatorum virtutes eis debitas designāt. tunica mundiciciam zona continentiam stola patientiam casula charitatē ⁊ hmōi. Sed pch dolor multi nunc nec virtutes habent: nec de subditis sollicitātur. iuxta illud zacharie. xi. O pastor et ydolū derelinquas gregē. vñ i tractatu de xij abusionib⁹ p̄lat⁹ negligēs nūerat. O quanta abusio: q: sedicūt rectores nec tñ regūt sed de tēporalib⁹ tantā curā accipiūt cōtra exhortationē bernardi li. iiij. ad eugeniū dicētis. Memēto inq̄t saluatorē iudā economū habuisse. Quid episcopo turpi⁹ q̄ incūbere supellectili ⁊ substantiole sue. oīa sciscitari de singulis morderi de suspitionib⁹ moueri adque q3 deperdita. Attendat eni p̄latus qualiter phutiphar omnibus traditis ioseph: quid haberet in domo sua nesciuit: vt dicitur geñ. xxix. Alius igit temporalia dispēset ⁊ tu de disciplina puide: illud nemini tradas sed super moribus manū vlciscentē adhibe. Ut quid enim diuino cultui viri deputantur si pre ceteris deo non famulantur. Unde exodij. xviij. Prouide tibi viros de omni plebe potentes et timentes deū. exēplo pharaonis qui noluit committere pecora nisi viris doctis. vt patet geñ. xlij. Nunc tamen verificatur illud isa. iij. Dabo pueros principes eo᷑ū. nā p̄lati pueri sunt: q: nescij ⁊ inexperti conperiuntur. Attendat eni prelatus q architector fundamentum prospicit: grādesq3 lapides in fundamēto ponere solet sicut fecit salomon. iij. reg. v. Lapides eni grandes viros virtuosos religiosos designant super quibus ecclesia fundata est. iuxta illud ad ephe. ij. Superedificati estis sup fundamētū apostolo᷑ ⁊ pphceta᷑. hi colūne erāt: vt dicitur ad galathas. ij. Nunc tamen dici potest illud isai. xlix. Uenerunt serui tores tui destruentes te. Merito igitur bernard. miratur li. iiij. ad eugenium. Cur prelati tot iueniunt quibus curā aīarum committant: et tñ inuenire nolunt quibus suas facultates in curā exhibeāt. Uerūtñ ars artiū est reginē aīmarū, vt ponit grego. in suo postorali.

li.i.ca.i. Ad huius ergo regimē exercē dum sapientiam et virtutem habereꝙ maxime necesse est. Fortassis autem aliqui pretermisso sapiētie studio solis facultatibus intendunt. Veruntamen teste apostolo ad thimo. Oportet episcopum nō esse auarum.

¶ Capitulum. viii. de oratione faciēda. sic vt vnus oret ꝓ alio.

Quid oratione efficatius? Reuera nichil. vnde luce xi. dicit̃. Si quis ꝑseuerauerit pulsās. ꝛ subditur. Surget et dabit illi. ꝛ ad thimo. ij. Uolo inquit vos orare ī omni loco leuātes puras manus. Tunc enim manus sūt pure qn̄ cōsciētia mūda: et tūc oratio magne ē efficatie. vn̄ prime iohannis. iij. Si cor nostrū nō rephēderit nos fiduciā habem⁹ ꝗa quicqd petierimus accipiem⁹ ꝛ iohā. xvi. Si ꝗd petieritis patrē ī noīe meo dabit vobis. vnde. treno. iij. Leuemus corda cū manib⁹. sup q̄ grego. dicit ꝙ ille cū corde manus leuat: q̄ orationē suā opib⁹ roborat: qm̄ virtus oratiōis ē celsitudo charitatis: vt dicit greg. li. ij. sup euāgeliū omelia. vij. Nēpe xp̄iani tāꝙ fratres orationib⁹ ꝛ alijs munimētis spūalib⁹ se debēt inuare ne ab hoste dissipenẗ qm̄ debem⁹ aīas ponere ꝓ fratrib⁹ vt dr̄ io. iij. Si eñ vn⁹ ꝓ alio ītercesserit tūc: cōgregatio christianorū erit terribilis: vt castroꝝ acies ordinata. canti. vi. sup quo greg. li. ij. sup ezechi. omeł. vij. Tūc inq̄t acies est ordinata: qn̄ ꝯin nullo est interrupta oratio: et qn̄ ꝑ iinicitias loc⁹ nō vacuaẗ loc⁹ nō dissipaẗ. Nā si ꝑ charitatē fideles vnianẗ. tūc malign⁹ hostis ingredi nō valet. Cur eñ voluit de⁹ vt ex vno homine totū gen⁹ humanū diffūdereẗ: nisi ꝗa vult ꝙ homines sibi adinuicem adhereant et vnianẗ. vt inq̄t augu. xij. ciui. capi. xxi. Nā charitas multos animos vnū et multa corda vnū facit: vt inquit idē augu. sup. Johannē omeł. lxxxiij. Nūc tn̄ hominum corda diuisa sūt: nec vnus alteri succurrere curat: nec in tēporalib⁹ nec in spūalib⁹ suo 'dijs: de quibus prime ioh. iij. dr̄. Qui habuerit substantiā hui⁹ mūdi ꝛ viderit fratrē suum necessitatē habere et clauserit viscera sua ab eo: quomodo charitas dei manet cū illo? quasi dicat ꝙ non. vn̄ ad ephe. iij. supportātes inuicē in charitate. Illi eñ in charitate se supportant q̄ corpori necessaria sibi inuicē exhibent et deuotis orationib⁹ ꝓ alienis delictis ꝙtū in eis est deum mitigant. Legim⁹ enim apud antiquos tantā fuisse erga proximos dilectionē ꝙ pro salute proximorum nō solū orare. immo etiā quecunꝗ flagella tollerare disponebāt. vn̄ in li. qui dicitur paradisus legitur de serapione qui alio nomine dicitur sindomus. ꝙ se vendidit paganis precio. xx. solidorum ꝛ eis seruiuit donec ipsos ad legem christianam cōuertit. Cunꝗ igitur ab eis recederet pecuniā restituit. Illi autem suadebant. vt pauperibus eam daret. sed ipse renuit dicens date eam vos: quia non mea sed vestra est. De eodem etiam legitur ꝙ manicheo cuidam se vendidit cui seruiuit: et tandem eum conuertit. Si igitur propriū corpus pro salute proximorum veteres exposuerunt: nos merito et peramplius orationes impendere debemus. vnde apostolus. ij. capitulo vltimo dicebat. Ego libentissime impendam et superimpēdar pro animabus vestris. Nēpe fas est vt aduertam⁹ quoniam abraham semper sollicitus fuit altare domino edificare eiusꝗ nomen inuocare: sic vir christianus preces domino effūdere sollicitus esse debet quoniam teste. augusti. epistola. xlvij. Oratio vitam beatam facit quam omnes appetunt. Quid enim aliud oportet orare nisi ꝙ cupiunt omnes? et subdit. Oratio plus gemitibus ꝙ sermonibus agiẗ

plus fletu q̃ affatu. Absit in oratione multa locutio: sed non desit feruens intentio vnde iob.xxxi. dicebat. Quis michi tribuat adiutorem. vt desideriũ meum omnipotẽs audiat. sup quo greg. xxij. moraliuȝ. Uera postulatio non est in oris vocibus sed in cordis cogitationibus. apud aures dei non faciunt verba sed desideria. Ideo de moyse exod. xiiij. dicitur. Quicquid clamans ad me quasi dicat q̃ clamor nil prodest. Et de anna primi regum primo dicitur q̃ orabat et nõ loquebatur. vnde mathei. vi Intra cubiculum tuum et clauso ostio ora patrem tuum. nam in vitis patruȝ parte vltima legitur q̃ iulian⁹ aposta ta misit quendam demoneȝ vt portaret ei quoddam responsum: qui demõ trãsiens per locum vbi erat probus monachus vlteri⁹ transire nõ potuit eo q̃ dictus monachus orabat: quod cuȝ audiuisset. iulian⁹ dicto monacho cõminabatur: sed ipse iulianus cito interẽpt⁹ est. Oratio igitur demonem vicit atq̃ superat. Debemus ergo sine intermissione orare et non deficere: vt ĩquit apostolus. i. ad thimoreum. v. et prima petri. iij. dicitur. Uigilate in oratione: et hoc in spiritu et veritate.

¶ Capitulũ ix. de p̃dicatoribus

Predicatorum vocatio veritas sit ꝛ non propria commoditas. Si enim p̃dicans regnum dei propriam commoditatem veritati preponat sua predicatione parum proficere valebit. Ueris autem verbi diuini exclamatoribus ait dominus per prophetam. Preparabitur veritas mea in eis Ne pe. lib. terti. histor. triptite. capitul. ij. dicitur q̃ cum plurimi pro disputationis delectatiõe traherẽt ad negociũ fidei: vn⁹ q̃dẽ ex confessorib⁹ laicis siplicẽ hñs sẽsũ dialecticis obuiauit dicẽs. Audite fratres q̃m artẽ dialecticã non tradiderũt nobis xp̃s ꝛ apl̃i: nõ vanã ꝛ vboꝛ fallaciã: sȝ purã sciẽtiã fidei ꝛ bonis opib⁹ obseruãdã. Ipsos igr̃ imitãdo veritas ẽ p̃dicãda. Insup etiã ibideȝ narrat q̃l'r senex q̃dã veritatẽ sic hortabat cuidã ph'o dicẽs. O phe audi dogmata vitatis. Un⁹ ẽ creator oĩȝ ꝛ vbũ ei⁹ q̃ creauit oĩa fili⁹ ei⁹ ẽ. Hoc ergo si credis noli inuestigare studio ad cui⁹ vba ph'us mirabili q̃dã vtute ꝯuers⁹ est vñ psal. lxvij. Dabit ei dñs verbuȝ euangelizantibus virtute multa. Nam in vita scti cesarij legitur q̃ spũssanctus sermonẽ suuȝ disponebat: vt ho ĩȝ cõscientias sua predicatione ꝯuerteret ex q̃ potest colligi q̃ non ex nobis: sed ex spũsancto ĩ predicatione loq̃ndũ ẽ. Insuper aug. vi. cõfessio. de ipso narrat q̃ ipso predicante alipius ĩtrauit: quo intrãte aug. p̃dicare cepit valde mordaciter cõtra ludos quosdã. q̃bus alipius intentus erat. De ipso tñ alipio nullo mõ cogitabat ꝛ tamẽ alipius omnia propter sedici cogitabat. ꝛ subditur q̃ alipius conuersus est eiusq̃ correctio augustino fuerit attributa. et ideo subdit aug. Per me inq̃t lecet me nesciente bene operatus es domine. Similiter etiam de eodẽ aug. in eius vita narratur quõ ipso non cogitante deo tñ ministrante cõtra errorem manicheorum in mensa sedendo loquebatur: ibiq̃ interfuit q̃daȝ qui manicheus erat qui post biduum venit ad euȝ flens ꝛ cõfitẽs se fuisse manicheum quousq̃ audiuit eum loqui. Patet igitur qualiter predicatio a spiritusancto ministratur et per ipsuȝ roboratur. Nunc autem plures predicantes potius in proprio ingenio q̃ in diuina inspiratione cõfidunt nec veritatem curant promulgare: sed potius auditorib⁹ cõplacere volentes dulcia quedam proponunt itaq̃ nõ docẽt cũ tamẽ docere teneãtur q̃bus eze. iiij. dr. Quia tu repulisti sciẽtiaȝ ego te repellã ne fungaris michi sacerdotio. Illi enim sciẽtiã

a se repellunt qui veritatem predicare
negligũt. quibus gregorius. xij. mora.
sic ait. absq; iure fructus ecclesie come
dũt qui ecclesiastica commoda ad vsuz
corporis accipiunt et exhortatiõis mi
nisterium populo non impendunt. Nos
inqt pastores officium preconis suscepi
mus et ecclesiastica alimẽta corpori de
bita suscipimus et qđ subditorũ est nõ
eis impendim⁹ qđ ē cõtra illud ezech.
iij. Audies verbum ex ore meo et ãnũ=
ciabis eis ceterũ gre. li. i. omel. ij. Pre
posit⁹ inqt sin culpa nõ ē qñ vba vite sibi
subiect⁹ pplus nõ audiẽs ex sua culpa
moritur. Ille eni occidit q̃ tacẽdo mor
ti ꝯsẽtit qui igr̃ p̃est si tacuerit re⁹ mor
tis tot vicib⁹ iueiẽ qt pmittit hoies ta
cẽdo duci ad mortẽ ⁊ id ibidẽ omel. xv
iij. Pẽsem⁹ inqt cui⁹ dñatiõis sit: sic sine
labore laboris mercede zpcipere quasi
dicat ꝙ viuẽtes ex bõis eccl'e ad vita=
tis p̃dicationẽ debẽt isudare. Nã doctri
na a sacerdotib⁹ expectaẽ vt sonãt p̃ce
pta veteris legis: vt inqt hiero. epist. xl
iiij. ⁊ aplus ad titũ. Oportz inqt epm in
doctrĩa eẽ fidelẽ vt potẽs sit exhortari
sana doctrĩa. Ille ei potẽs ẽ q̃ nõ solũ v
bis se etiã vite bone exẽplo p̃dicat: qm̃
peccatori dicit de⁹ q̃re tu enarras iusti=
cias meas: ⁊ assũis testamẽtũ meũ per
os tuũ qr scz p̃dicãtes sermonẽ efficacez
nõ habẽt si opib⁹ vbis ꝯtradicant. q̃. p
pt greg. moraliũ. xxx. tũc inqt sermo ẽ vi
u⁹ ⁊ efficax cũ p̃dicator i vita pura san
cta: atq; pfect⁹ ē sicut fuit stephan⁹ de
q̃ actuũ. ix. dr̃ ꝙ nõ poterãt resistere sa=
piẽtie ⁊ spũi q̃ loq̃bat̃ Itẽ li. x. ecclesia=
stice hystorie ca. xxx. legiẽ ꝙ cũ sãcti pa
tres oli cõuenissẽt ad ꝯsiliũ nicenũ: ibi
phl'i disputatiões ⁊ dubia mouebãt in
tãtũ ꝙ maximũ fuit spectaculũ maria
q; cõgregatio audientiũ. nec poterat q̃
dã philosophus ibi existẽs ab aliq̃ con
cludi: sed vt ostenderet deus quia nõ in
sermone regnum dei: sed in virtute cõ=
sistit quidam ex confessoribus simpli=
cissime nature vir et nichil aliud sciens
nisi xp̃m iesuz et hunc crucifixum inter
ceteros auditores ep̃s aderat q̃cum vi
disset phl'm isultantẽ nostris et callida
se disputationis arte iactãtez po. cit ab
oĩbus locũ velle se paucis cuz phl'o ser
mocinari. Cum vero nostri qui simpli
citatẽ viri ⁊ iperitiã i sermone dũtaxat
nouerãt ceperũt pauere ⁊ velut pudo=
rẽ q̃ndã pati ne forte apud callidos ho
mies risui efficereẽ sãcta simplicitas.
Perstitit tñ senior ⁊ hic mouit sermo=
nis exordiũ. In noie inqt iesu xp̃i phl'e
audi q̃ vera sũt. De⁹ vn⁹ ẽ q̃ fecit celuz
⁊ terrã quiq; homini quẽ de terre limo
formauerat. spm̃ dedit: ⁊ vniuersa q̃ vi
dẽẽ ⁊ q̃ nõ videtur. virtute vbi sui crea
uit: ⁊ ispũ sui sãtificatiõe firmauit hoc
verbũ ac sapientia quem nos filium di
cimus humanos miseratus errores ex
virgine nascitur. et per passionem mor
tis a perpetua nos morte liberauit: ac
resurrectione sua eternam nobis contu
lit vitam quam et expectamus iudicez
omnium que gerimus esse venturum.
Credis hec ita esse phl'e? At ille velut si
nunq̃ vllum sermonem contradicendi
didicisset ita obstupefactus virtute di=
ctorum mutus ad omnia hoc solum po
tuit respondere ita sibi videri: nec aliud
verum esse qua dixerat itaq; ille qui a
nullo constringi poterat: per humanaz
sciam a simplissimo viro cõclusus est.
Ex quo patet ꝙ vite sanctitas ⁊ non in
tellectus ingeniositas verbum predicã
tis efficax reddit. ceterum eodem libro
ca. ij. legitur ꝙ mulier quedaz captiua
fuit apud gentem hibernorum que in
sua captiuitate sanctissimam vitaz du
cebat. Accidit tamen vt adolescens q̃=
daz egrotaret cui⁹ mater per singulas
domos ibat remediũ petẽs. Ad illã igi
tur captiuã cũ venisset iterrogauit an
remediũ ꝓ suo filio sciret q̃ respõdit ꝙ
aliud remediũ nesciebat nisi ꝙ christ⁹ i
quẽ credebat ipm sanare poterat. Ora
tione igitur fusa infantem sanuz reddi
dit: cuius mater miraculum per totuz

regnū promulgauit. Regina igitur hoc audiens cum infirma esset ad predictā captiuam accessit et fusa oratione sanitatē accepit ī nomine iesu christi. Qua propter regina christū verum deū esse suo marito et omnibus nunciant. Cūq rex cōuerti differret accidit vt ī venatione in tenebris maximis esset. Christum igitur inuocauit dicens. O christe si deus es me nunc libera: et protinus luce clarescente liberatus et cōuersus est. Ecclesiam igitur edificari fecit et ad cōstātinū vt sacerdotes mitteret scripsit quod et fecit. Cunq columna quedā ecclesie humana virtute eleuari non posset predicta captiua oratione impetrauit: vt hac ergo hystoria patet q sanctitas vite plus facit ad conuersionē q scientie ingeniositas: vnde isaye. xl. Super mōtem excelsū ascende tu qui euāgelizas syon. Ille autem super montes ascēdit qui in sanctis operibus viuit. Ille enim euangelicat qui diuium verbum predicat. vnde ezechielis primo. Speculatorē: dedi te qui in alto conspicis.

Capitulum decimum de scholasticis.

Licet omnis scire bonum sit: diuine tamen veritati potissime intendendū est quia nec fallit nec fallere pōt. Legimus enim geñ. xvi. qualiter abrahā ācillā dñe subiecit: sic oēs humāe sciētie diuino scrutinio debēt ancillari: vñ augu. li. ij. de doctrīa christiana sic inquit. Homo quicquid extra sacram scripturā didicerit si noxiū est: ibi dānatur si vtile est ibi īuenitur: vñ idem epla. iij. Nulle litere cōparāde sūt duobus preceptis dñi in quibus oīs ars. Ibi enim phisica: quia deus est causa oīm naturarū: ibi ethica. quia non nisi diligendo deum vita bona famatur. ibi logica quia deus lumen est anime: ibi salus rei pu. Quia nisi dñs custodierit ciuitatē: frustra vigilat qui custodit eā. Pō ipa sacra sapiētia pu. viij. inquit. Audite qm̄ de rebus magnis locutura sū et aperientur labia mea vt recte predicēt: veritatē meditabitur guttur meū. Hec enim dat intellectum paruulis. vñ sapie. vij. Optaui inquit scilicet sapiam et datus ē michi sēsus inuocaui et datus est michi spūs sapiētie. In hac autē sapiētia teste hugo ī didascali pte. v. In proprio īgenio nō est cōfidendū. quia potius oratione q studio acquritur. vnde math. xi. Abscōdisti hec a sapientibus et prudētibus: et reuelasti ea paruulis: vnde cassianus in collationibus patrum. Cupiēs inquit ad noticiam scripturam pertingere nequaq debet suos labores cōmētariis impendere: sed omnem industriam mētis et intentionem cordis erga emendationem vitiorum detinere quibus expulsis scripturarum sacramenta contemplatur sicut ab oculo purificato colores cōcernūtur: narrat etiā cassiodo. li. de insti. scripturarum q cum explanationem cuiusdam questionis inquireret septem diebus et noctibus in oratione persistit quousq deo reuelāte cognouit. Hmōi igitur sapientie studium bonis operibus potissime exercetur: unde hugo vbi supra. Bene inquit scripturam audit qui ea que audit ope complet: vnde libro ix. historie tripartite de quodam abbate legitur q cum audisset versum illum psal. Dixi custodiā vias meas etc. Tūc amplius voluit audire dicens sibi sufficere si quod audierat posset adimplere: vñ anno vite sue. xlix. Interrogatus si predictū versū didicisset et cōpleuisset: respōdit q vix cōplere potuerat. Nō ergo in magnis difficultatibus sed in bonis operibus sacre scripture studiū versatur vnde ecclesia. lxxxij. Pie agentibus dedit deus sapiam. Quis enī tam stultus vt cum dicat sapientem cuius vita mala est dissoluta et enormis. Omnis enim dissolutio ex insipiente radice manat: Ille igitur sapiens putandus est qui sua

opera sapiēter diligēs ea facit que sapientē facere decet. Nā iste est fructus vere philosophie scȝ bene loq̄ scđȝ suū statū ⁊ ꝯsequēter bñ viuere vt dicit apuleiꝰ lib. de deo socratis. vñ aristippus philosophꝰ cuidā tyrāno interroganti q̄d istud studiū philosophie ꝓficeret sibi: respōdit. Ut inq̄t cū oībꝰ hoībꝰ secureq̧ itrepide sciā fabulari. Nā apostoli populū dei sic cōuerterūt: q̄ vnū quēq̧ secūdū suū statū docuerūt: nūc dñis nūc seruis: nūc patribꝰ: nūc filiis: nunc vxoribꝰ veritatē suadētes. vñ ad ephe. v. Uiri diligite vxores vr̄as. ⁊ ibidē. vi. Filii obedire parētibus: serui obedite dñis: p̄ma petri. ii. Serui subditi estote. ⁊ ibidē. xiii. Mulieres subdite sunt viris suis. ⁊ p̄ria ioh. ii. Scribo vobis patres: scribo vobis adolescētes: scribo vobis infātes. Insup gētiles cōformiter fecerūt. vñ pōpeius li. viii. ⁊ policraticꝰ li. vii. ca. iiii. pariter narrāt qualiter pithagoras audiēs vrbē crotomorū esse dissolutā: venit vt doceret itaq̧ alio affatu viros: alio quoq̧ matronas hortabat̄ vnicuiq̧ veritatē predicans. Itaq̧ secūdū statuū diuersitatē leges ⁊ mores descripsit. Ratione igit̄ potiori diuini verbi predicator aīo valido veritatē detegere debet. Sed plurimi sui abditis primis detrahūt: quorū peccata corrigere vbi fas est negligūt. ibi loquunt̄ vbi tacēdū est: nā eccle. xxxii. Ubi nō est auditꝰ nō effūdas sermonē. Congruit ergo loquendi tps et locū explorare. vñ primo saturnaliū legitur qꝫ socrates orator grecꝰ in cōuiuio existēs rogatꝰ fuit vt de fōte sue eloquētie aliquid ꝓponeret q̄ renuit dicēs. Nichil inq̄t tā gratū philosophie sicut locis ⁊ tēporibꝰ aptare sermones. vñ eccli. xi. Prudentie statura pondarabuntur: q̄ scȝ loquēdum est iuxta exigentiā locorum et personarum: valerius li. vi. ca. vlt i. narrat de xenocrate. Qui cū gratis eloq̄is mores abstrueret vidit quādā supuenientē cuius criminia grādia erāt ⁊ ideo materiā de qua loquebat̄ ꝑtermisit vt pctā illius detestari posset ideo eccl'iasti. xxvii. dicitur. Cū viro irreligioso de sanctitate tracta ⁊ cū iniusto de iusticia. vñ se. ep'la. ci. dicit qꝫ talis debet esse philosophus vt ad ipȝ venies semꝑ aliq̄d ferat ⁊ ī aliquo melior ref. Potius igit̄ xbo p̄dicātis profectus debeat haberi. q̄m sicut dicit̄ ad cor. i. Sermo meus ⁊ p̄dicatio mea nō est inꝑsuasibilibus humane sciētie verbis sed in diuinis eloquiis.

¶ Finit liber octauus.

¶ Incipit lib. ix. qui est de statu principū et nobilium et habet viginti quattuor capitula. cuius primum erit de clemētia pricipum.

Clemētiaȝ habere debent principes maxime exemplo antiquorum. Narrat eī vale. li. viii. ca. i. de seruio galba qui propter homicidium morti condēpnatus erat. et cum proximus morti esset iudici dixit. Meam inquit non recuso mortem sed meos defleo paruulos quos tibi ire commendo. Misericordiam ergo obtinuit pietatis causa. Itaq̧ innocentia veniam non impetrauit. vbi pietas periculorum indulgeri fecit. Narrat etiā de quodam q̄ libidinis causa condemnatus erat: sed veniam impetrauit. eo qꝫ suaȝ ipudicitiam sponte declarauit. Beati igitur misericordes q̄m ipsi misericordiam consequentur. mat. v. narrat etiam augu. viii. de ciui. capi. x. de quodā cuius nomē ares qui morti cōdēnatus erat. ⁊ homicidio reus habebat̄ iudicantibꝰ tñ. xii. diis absolutus est a sententia sex illorū. xii. deorū q̄ venerabant̄ apud atheniēses: quibus lex erat qꝫ si voces iudicum erant equales tunc absolutio iusticie ꝑponebatur. Si igitur gentiles deum non cognoscētes

indulgere presluduerunt: merito et potius xpani iudices hoc facere debent vt scilicet potius indulgentiam q̃ rigorē exerceant. Verumtamen iudices prelati q̄ plures fauore vł ira seducti causas subditorū nō discutiūt: sȝ cū rigore sue temeritatis subditos affligūt. vñ narrat aug. vi. cōfessio. cap. xi. De alipio collega suo quō apꝰ carthaginē fuit deprehēsus de furto lȝ sine causa: accidit tñ diligēti discussiōe facta q̄ īmunis inuētꝰ ē. ⁊ inocēs: puero q̄dā reuelante q̄ furtū cōmiserat reptꝰ ē. ⁊ cōcludit. idē aug. Nō arbitror ei aliā ob causā deuȝ hoc pmisisse nisi vt vir ille scȝ alipius q̄ tantus faturꝰ erat inciperet discere q̄ non de facili iudicandus est hō. vnde de seipso narrat q̄ assistendo iudicio pretulit equitatem cuicūq̄ potestati iuxta p̄ceptū dñi: exo. xxiij. Nec iudicio plurimorū acquiesces: scȝ vt a vero deuies. ⁊ ibidē. Nō declinabis in iudicio pauperis. vñ leui. xi. Non iiuste iudicabis. et subditur. Noli facere iiquū aliquod in iudicio. sed oia in regula pondere et mēsura. ideo inuūxit beatꝰ ambro. theodosio impatori. vt añ. xxx. diē nullum ɔdēnaret morti: q̄ non ex libito nec ad libituȝ ꝓcedēdū ē: nam ⁊ dño gñ. xviij. dictū ē qualiter clamor sodomorꝝ venit corā eo: nō tñ statim cōdēnauit: sed ait descēdam ⁊ videbo ⁊c. q̄ scȝ cū magna deliberatione iudicandum est et nō cū ira vel furore. sapiētis duodecimo Et tu cū trāq̄llitate iudicas. Ira q̄dē viri iusticiā dei non operatur iacobi primo. vñ seneca li. i. de ira narrat de q̄dā iudice tyranno qualiter tres milites innocentes ꝓpter irā suā cōdemnauit. Primum enim cōdēnauit: q̄ redierat sine suo commilitone seu socio: imponēs ei q̄ illum interfecerat. Precepit ergo cuidam militi vt cum duceret ad locuȝ supplicij. Cumq̄ tamen eum duceret venit cōmilito seu socius eius qui ad supplicium ducebatur: et tunc ad iudicem credḯt vt ille excusaretur. quod vides iudex iratus est: primoq̄ militi dixit te iubeo īterfici. quia semel cōdēnatus es secūdo aūt dixit: q̄ causa dampnationis tui cōmilitonis fuisti: similiter te iubeo īterfici. tertio dixit: et te iubeo occidi: q̄ iussꝰ occidere p̄cepto non paruisti. iō isidorꝰ. iij. de sūmo bono ca. xxv. Judex inq̄t iracūdꝰ examē iudicij ītueri nō valet: q̄ caligīe furoris execatꝰ nō videt. vñ aug. epist. xxxv añ finē concludit dicēs. Nō debet inq̄t iudex vēdere iustuȝ iudiciū aut detestari verū iudiciū licet vendat aduocatus iustum patrociniuȝ et iurisperitus verum consilium. Illi enim inter vtramq̄ partem examinis adhibentur. Isti vero ex vna parte consistunt. Nichil ergo turpius nil sordidius q̄ iudiciuȝ vendere: vt ponit aug. vij. confessionum. Naȝ iudicium si fiat ad preciuȝ sordibus computatur: vt ait policratus. v. li. ca. ij. q̄ cum iudex sit famulus iusticie. Si igitur iusticiā vēditꝰ suam dominam precio exponit. Veruntamē illud iosue. iij. verificatur. Puellam inquit vendiderunt vino vt biber et scilicet iusticiam: sed qui emit nō letetur: vt dicitur ezechielis primo q̄ venditor et emptor peccant. Tales enī figurantur. numeri. xxij. in balaach qui corrupit balaaȝ muneribus et excecauit. vnde petronius sic ait. Quid faciūt leges vbi sola pecunia regnat: aut vbi paupertas nullo iure vincere potest. Iā igitur iudiciū nichil est: nisi publica merces. Quapropter tullius lib. iij. officiorum dixit q̄ a maioribus hoc accepimus: vt contra iusticiam nil agamus: maiores enim predecessores vocantur. vnde A. gellius lib. v. de imagine iusticie narrat qualiter crisippus os et oculos iusticie vultūq̄ seuerū depinxit: verbaq̄ veneranda colorauit. et sequitur. Forma virginali aspectu vehementi sine formidine eam intronizauit quia scilicet iudices formidare non debent quin iusticiam agant. nam valerius lib. vi. capi. iij. de cambise narrat q̄

liter fuit per eum iudex quidam excoriatus eo q nullam iusticiam fecerat et super ei⁹ pellē filiū eius tanq̄ iudicē se dere iussit. Faciēda est ergo iusticia admixta. tamen decenti pietate sicut ioseph fecisse legitur.

Capitulum secundum de bonis principibus.

Principes sunt constituti vt populum foueant et protegāt. vñ moises orabat vt deus prouideret hominem sup multitudinem populi qui posset exire et intrare ante eos: vt dicitur numeri. xxvij. Olim enim non genealogia sed merita eos sublimabant. qa bonis et non tantum generosis principatus debetur. Nā quintus cū proprijs manib⁹ coleret terrā factus fuit cōsul: itaq3 ab aratro vocatus est ad dn̄m et cū suo cō silio victoria adepta fuisset. ad pristinā paupertatē reuers⁹ est. vt narrat aug. v. de ciui. dei. vij. Nō igitur dominandi ambitio sed succurendi atq3 regendi auiditas principibus adherere debet vnde valeri. li. iiij. ca. iiij. de attilio. narrāt qualiter ab aratro vocatus est ad imperiū romani populi suscipiendum. et ideo de tempore illo: dicit q patriē rem vnusquisq3 non suā augere ppera bat: pauperq3 in diuitie impio q̄ diues in paupere cōuersari malebat: vñ soli. li. v. ca. iiij. loquēdo de populo cuiusdā insule. Populus inq̄t elegit spectatu3 moribus et inueteratū clementia. Na3 de regibus israel dictum est reges israel clementes sunt. Nunquid ioseph clemens extitit. Nunquid tamē qui dominātur tyrāni sūt: et sue fortitudini dn̄ia que obtinent et nō deo ascribūt. nichilo min⁹ oīs ptās a dn̄o deo est: vt dicitur ad romanos. xiij. et ioan. xix. dicitur. Non haberes in me potestatem nisi tibi datū esset de super. S3 nūc verificatur illud ozee. viij. Ipsi regnauerunt et non ex me principes extiterunt scilicet mali quorum tamen dominia diuine ordīationi non sunt imputanda s3 subditorū prauitati iuxta illud iob. xxxiiij. Ipse e pregnare facit hoīe3 hypocrita3 ppter peccata populi. et ozee. xiij. Dabo tibi reges in furore meo Si ergo nūc ppl's peccat non mirum si princeps ipius regnat. Nam principes impij sunt qui cū tenere debent tātūmodo rapiunt: muneribusq3 iusticiam peruertunt: et q̄ positi sunt in defensam populi ipsi offēsa3 inferunt. cuius opositū romanos nobiles fecisse legimus. vt narrat pompeius libro. xviij. q cū tineas roma3 fuiss3 missus a pyrrho vt pacem confirmaret grandia munera secum tulit: s3 suscipe volentem neminem inuenit. vñ romani iudices ostia claudebant ne cū muneribus quis intrare posset. Similit etia3 narrat valerius li. iiij. capi. iij. et li. viij. capi. v. de pirrho qualiter partem agri ex cōsensu omniu3 sibi oblatam refutauit dicens. Virtutis gloriam magnitudine p̄de minui. S3 q̄d dicem⁹. nā teste seneca ep'la. xviij. Reges partos nō poterat quis salutare sine munere. et tn̄ ecclesiastici. xx. dicitur. Quoniam pecūia et dona excecant oculos iudicū. ideo ppheta inquit. Qui munera sup inocētē non accepit semper habitabit in tabernaculo tuo. vnde gregor. moralium. ix. Tres sunt inquit acceptiones munerū ad quas ex fraude festinatur. Nā accipi solet: a corde gratia: ab ore gloria: a manu pecunia: a quibus iust⁹ debet excutere manus. et idē in registro libro. ij Encenia inquit vestre sanctitatis accipere nolui: quia incongruum est a pauperibus quicq̄ accipere. vnde Salustius narrat qualiter roma in cupiditatem versa est: et ideo ipsam cito perituram nunciauit. de qua iuuenalis. Omnia inquit rome cum precio fluunt. Attendant igitur principes: vt non propriam commoditatem: Sed rei publice vtilitatem intendant: quia teste augustino super matheum. decimo. Deu-

tiles olim ob amorez reipublice filijs proprijs non perceperunt.

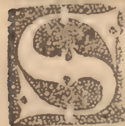
¶ Capitulum.iii.de mīa et pietate principum.

Um principibus sit cōmissum vniuersi regimen expedit vt membrorum defectibus cōpati discant: alias ei respublica diuturna esse non potest. vñ oui. li. de tristibus. Si quotiēs peccāt homines sua fulmina mittat: iupiť exiguo tp̄e inermis erit. que verba sonāt principē debere misereri. vñ ⁊ veteres clemētes extiterūt. Narrat eñi va. lib. v. ca. i. ꝙ marcus marcellus hostes suos syracusanos cepit: īter quos fuit vn⁹ qui erat ditissim⁹ quē intuēs marcus ⁊ considerās suū infortuniū a lachrimis abstinere nō potuit. Narrat etiā qualiter cesar aspiciens caput pōpei inimici sui lachrymas dedit: vñ sene. Magnarū viriū est offensā negligere. ⁊ boeti. Maximū genus vindicte est posse vlcisci. nā sufficit posse. Itē valeri⁹ vbi supra narrat qualiter cesar audita morte cathonis emuli sui doluit ⁊ patrimoniū suis liberis īcolume reseruauit ipsosq̧ fouit ⁊ ꝓtexit. Hoc etiam recitat aug. v. de ci. dei ca. ix. vñ virgili. in. vi. li. enei. Tu regere ipio populos romane memēto. Parcere subiectis ⁊ debellare superbos. ⁊ alibi. Sit piger ad penas p̄nceps ad premia velox. vnde solinus de cesare dixit ꝙ clementia poti⁹ q̄ armis vicit. Itē valerius. li. v. de alexandro narrat: qualiter vidēs in suo exercitu militē antiquū frigoris tēpestate afflictum sibi compassus proprijs manib⁹ eū accepit de sua sede sublimi descēdens ⁊ in sua sede eū posuit. ⁊ ideo iacob⁹ in sua canonica ait. Judiciū fiet sine misericordia illis q̄ nō faciūt misericordiā. vnde veteres clemētes extiterūt: quia sicut narrat vale. li. v. c. pri. Marcus marcell⁹ clemētissimus fuit Nam cum multos syracusanos captiuos haberet ipsosq̧ afflictos videret flere cepit p̄ nimia cordis tristicia quā habebat de eorū infortunio. Insuper virgilius lib. vi. eneidos narrat ꝙ eneas pijssimis fuit sic dicens. Tu regere imperio populos romane memēto hec tibi artes erunt: paciq̧ imponere morem parcere subiectis ⁊ debellare superbos. Item in historia troianorum legitur ꝙ titus tante clementie erat ꝙ omnibus prodesse cupiebat: nulliq̧ nocere studebat. Item valerius libro. v. ca. primo recitat ꝙ pompeius regem armenie cum cepisset ꝙ tamen contra romanos multa mala gesserat. ac etiam mitridatem romanis infestissimuz suis viribus protexerat ip̄m regez armenie nichilonim⁹ benigne suscepit ⁊ diadema quod de capite suo abiecerat ei imposuit atq̧ in pristinam fortunaz restituit. iudicans eque pulchrum esse reges facere sicut vincere. Qua propter sene. i. de clementia capitu. v. dicebat. Nullā rem magis q̄ clementiam principes habere decet. vnde libro eodem capi. v. narrat de quodam qui diebus cunctis vite sue semper studuerat qualiter de hostibus suis vindictam habere posset. cumq̧ tamen contigisset semel ꝙ hostem vincere non poterat a sua vxore consilium petijt quid factur⁹ esset. Ipsa autem respondit ꝙ more medicorum facere deberet. nam me dici experti dum vident ꝙ vna medela non proficit aliam contrariam tribuūt Sic pariter ipsa dicebat viro suo ꝙ diceret vt tentaret si clementia sibi proficere posset ex quo vindictaz exercere non poterat. Nichil inquit cum crudelitate hucusq̧ profecisti: nunc igitur tēta quomodo cedat tibi clementia. His igitur dictis vir ille gauisus fuit ⁊ leto animo inimico suo ꝑpercit. quē exinde amicum sum fidelissimum inuenit. Patet ergo ꝙ vtilior est clementia crudelitate. Nam inimicum vincere si laudabile est. laudabili⁹ tamē est

sine inimico viuere: maximeq̧ est inimico indulgere. Ideo concludit ipse senec. li. preallegato ca. x. ꝙ licet apes aculeum habeant Rex tñ aculeo caret. Clementia igitur virtus est que principi debetur. ideo christus luce. vi. dicit. Estote misericordes sicut et pater vester celestis misericors est. Tradit enim policratus lib. v. ca. vi. ꝙ plato suis discipulis sepius dicebat. Cum inquit potestas seuit i subiectos: idem est ac si pupillum tutor persequatur. Sicut ergo tutor erga pupillum esse debet clemēs sic viri cuiusdam potestatis debent proximorum fauere iuri. Naturale enim est vt animal quod est potentius etiam sit clementius. Nam catulus ab hinnulo nil patitur: leo etiam homī prostrato indulget. Vñ vegetius li. iiij. capi. iiij. narrat ꝙ philipp⁹ muliercule cuidam paupercule intantū misertus fuit ꝙ licet ipsa verbis eum offendisset nichilominus de facultatibus suis secretissimis eam recreauit. Quamobrem multū rationabiliter sene. i. de clementia. iiij. ca. ad clemētiaȝ hortatur dicēs Libet vt clemens sit. qui vult deos sibi esse clementes: vt talis sit vnusquisq̧ quales vult sibi esse deos.

Ca. iii. quomodo principes debēt colere deum et ecclesiam

Sicut narratur in historia tripertita li. i. Constantinus factus christianus cultum diuinum intātuȝ dilexit ꝙ tabernaculū ad istar ecclesie factum secum deferri iubebat. Cui sacerdotes et ministri ecclesie assistebant: precibusq̧ intēdebāt: romanorū quoq̧ diuerse cohortes ei⁹ exemplo similiter fecerunt Uarium tñ dieȝ sc͡dȝ diuersas opiniones elegerūt. vñ sacerdotes et diaconi diem dñicam coluerunt. Alij vero feriam sextam pretulerūt qz ī ea dñs passus est. vñ apud romanos feria sexta prius celebrabat nec rationabili causa hoc caruit: qz sicut narratur vbi supra constantinus in virtute crucis mltas victorias obtinuit. Nā cum preliaturus esset quasi ī sōno constitutus vidit signū crucis in celo angelosq̧ dicentes. O constātine in hoc vinces: et ex tunc signū crucis iussit preferri ante se tanq̄ vexillū signū victoriale. hoc etiā habetur li. ix. ecclesiastice historie. ca. xix. vbi dicitur ꝙ ī dextera sua gerebat signū crucis ex auro factū Nō mirū ergo si romani feriam sextam. anteq̄ diē dñicā diu coluerunt Quia tamen in resurrectione consummatio facta fuit nostre redemptionis. ideo ecclesia diem dominicam colendā ordinauit. Nec tamen illi colūt qui iocis insistunt seu qui ocio torpent: sed illi tm̄ qui bonis operibus orationibus q̧ insistūt. Posco igit̃ vt attendamus quāto studio predecessores nostri dies celebres coluerunt. Narratur ei in historia tripartita li. ix. ꝙ theodosi⁹ apd thessalonicam ciuitatē fere septem milia hoīm iussit occidi: eo ꝙ indignatus erat quia suos quosdam iudices lapidauerant. hoc tñ pacto ad mediolanū regrediēs ecclesiam ingredi voluit: cui occurrens deforis beat⁹ ambrosius ipsum ingredi non permisit dicens: nō licere tante necis actorem ad sacra limina ingredi. vnde sic eum alloquebatur O imperator attende qz dñs vnus est rex omniū et creator: quibus igitur oculis aspicies dñi templū aut quibus pedibus calcabis sanctum illius pauimentū qualiter manus extēdes de quibus sanguis iust⁹ adhuc stillat? Quō his manibus sanctum domini corpus suscipies. vnde subdit Forte ei recognitionem peccati ꝓhibet potestas imperij decet tamen vt ratio vincat potestatē. Recede igitur tuāq̧ nō queras augere iiq̄tatē. His igit̃ sermonib⁹ obediēs flendo ad regalia remeauit: cūq̧ tamē octo mēsib⁹ ecclīe ingressu ꝑuat⁹ fuisset: diesq̧ natiuitatis saluatoris ꝓ

pinqua esset: tunc theodosius lacrimis et gemitibus feruentissime lugebat dolens q tante diei cultui assistere nõ valebat: sz cum tantas lacrimas vidisset rufinus sue militie princeps causã tanti gemitus inquisiuit: cui thodosius. Tu inquit rufine luges et ego lamẽtor. Nã meis seruis tẽpla apta sunt: me aũt exorãte ingredi prohibetur. Rufinus autem apud ambrosiũ exhibuit intercessorem sed nil obtinuit. Theodosius autem lacrimis et precibus sibi veniã dari meruit et in cunctis tanq̃ filius ecclesie sponte obediuit. Ex hac igitur historia discat fidelis q̃tuz fuit theodosio cultus diuini desideriũ q̃tum diẽ celebrẽ venerari petiuit q̃te obedientie extiterit: et ideo dñs sibi benedixit: et in dei virtute inimicos suos superauit: vt narratur vbi supra. ca. xxvi. Decet igitur principes deuz et ecclesiã colere. Nã veteres cuz oi genere musicoruz deos suos colebant: qui tamẽ dij inualidi nulliusq̧ potestatis erãt. Potius igitur deũ verũ tenemur venerari. Narrat enĩ vale. lib. iij. ca. iij. q alexãdro sacrificãte astabat ei vnus turribularius in cui9 brachio carbo ardens delapsus est quo et si ita vrebatur: vt adusti corporis eius odor ad circũstãtiũ nares perueniret: tñ et dolorẽ silẽtio pressit et brachiũ immobile tenuit ne sacrificiũ alexãdri aut cõcusso turibulo impediretur: aut edito gemitu regias aspergeret aures. Ecce quantus zelus ad diuinũ cultũ. Attẽdam9 insuper qualiter dauid licet occuparetur. xij. regnis. Nichilominus tñ septies in die laudes deo refundebat: vñ dicit i psalmo. Septies in die laudez dixi tibi super iudicia iusticie tue. Itẽ refert cassian9 de be. antonio: qualiter tota nocte orabat et cũ sol oriretur mane dicebat. O sol cur me ĩpedis ab huius veri luminis charitate: nã tota nocte in cõtẽplatione steterat. Itẽ de beato eusebio legitur qualiter a vesperis sabbati vsq̧ ad solis ortum diei dñice immobiliter manibus extensis permanebat. Ex q̃bus oibus cõcluditur q diuino cultui ĩsistẽdũ ẽ maxime cũ beneficia suscepimus. Vñ grego. in ome. Cuz inquit augẽtur dona rationes etiã crescũt donorũ. Tãto igitur humilior et ad seruiendũ deo promptior quisq̧ debet esse ex munere q̃to se obligatiorẽ esse conspicit i reddenda ratione.

Ca. v. de moribus principum

Nobiles sic nuncupari non merentur: nisi bonis et honestis moribus floreãt: q2 teste cassiodo. epla. ix. Decet quẽq̧ honorez quẽ gerit nomine moribus exhibere. vnde tulli. philip. i. Vos nobiles quidez spectare decet non pecuniaz neq̧ opes violentas: sed charitatem ciuium et gloriã concupisci. q2 teste cassiodo. epla. iij. Conuentus sapientum dignatus ẽ imperantium. Erubescant igitur temporis hui9 nobiles qb9 mos est ex sua nobilitate peccandi suscipere audaciam: vanamq̧ iactantiã ex suis parentibus promulgant eo tamen pacto quo parẽtes eorum sua virtute nobilitatem inceperũt: eo pacto isti sua vitiositate nobilitatem terminauerunt. Expedit enĩ teste sidonio in suo eplari. li. v. Nobilẽ esse sine superbia sine inuidia potentez sine superstitione religiosum sine iactãtia litteratũ. Nũc aũt filij nobiles se reputãt q fastũ suis ĩcessib9 mõstrãt: habẽt enĩ calceos acutos vt ingressibus ambulare discãt ferũt dextrocheria armillas et ornamẽta et vestiũ varietatẽ atq̧ diuersitatẽ excogitãt. Non sunt tñ arguẽdi ex honestate sed ex pompa sua vanitate. Cur enim diuitias obtinent: nisi vt regant: sed regere quomodo poterunt si seipsos regere nequeant? Dicit enim socrates q qui multarum rerum potestatem habet primum purgare cõscientiam debet. Stultum est enim vt

imperare quis velit aliis cum ipse sibi imperare non possit: et subdit. Age sic alienum vt tuum nō obliuiscaris nego ciū: nullię imponas quod ipse pati nō possis hoc exhibe quod tibi optaueris exhiberi: si bene egeris ipse tibi ꝑsone auctoritatem dabit. Quomodo igitur dicuntur isti principes quorum potius superbia ꝙ patientia regnat: nec curāt leges obseruare: quibus alios astringunt: impunire eniȝ necant stuprant rapiunt adulterantur ꝛ similia facientes anathemathizant. vnde catho ait. Patere legem quam tu ipse tuleris. Si eī attendit princeps qualis eius vocatio fuerit peccare verebitur cum sit datus populo non tantuȝ in dominū ſȝ etiam in exemplum. nam teste seneca. Principem peccare non decet cum possit. pretorę non solum manus ꝛ linguam sed etiam oculos continere debet. vñ galterus alexandreidos lib. vi. Maiestas regia magni ponderis esse solet. ꝛ oui. quarto tristium. O qui nominibus generosis flores exuperas ac morum nobilitate genus. Aduertant igitur prīcipes et nobilitatem moribus exornent: vt etiam potius virtutibus ꝙ pompis intendant. Nā suꝑbia reges plurimos seduxit: et forsan adhuc captiuat. Plures namę sunt qui tanto tumore suꝑbiunt ꝙ suis subditis loqui dedignanť turpeę putant popularibus exhibere colloquium. Narrat tamen valerius libro quarto ꝙ publius valerius consul romanus adeo maiestatem populi romani veneratus est vt merito publicola cognominatus sit: et eutropius refert ꝙ cuȝ vulpius ab amicis redargueretur eo ꝙ nimis communis esset respondit egregie dicens talem imperatoreȝ debere deesse priuatis qualē sibi imperatorem priuatus optasset. quia igitur quilibet īperatorť optat sibi ꝓpicium: ideo debet ipse subditis propicius et communis esse.

¶ Ca. vi. de vitiis principum.

Princeps est oculus plebis qui contagiosus si fuerit mox inficit. vnde statius ī theba. regna porro cuȝ scelere omnibus exiliis sunt grauiora. vnde quin. ca. iii. Hec est inquit superiorum conditio vt quicquid faciunt precipere videantur. ꝛ boe. iii. de cons. imperāte nequitia. Uirtus non soluȝ ꝑmio caret. verum etiam sceleratorum pedib⁹ subiecta calcatur. ꝛ ouid. vi. de fastis. Sic agitur censura ꝛ sic exēpla paran'tur. Cum iudex alios qđ monet ipse facit. ꝛ li. ii. sine ti. Qđ decuit reges cur michi turpe puteȝ. ꝛ iuue. iii. li. Omne animi vitiū tanto cōspecti⁹ ī se crimen hȝ ꝙto maior q̄ peccat habeť. vnde in puer. sapiē. dꝛ ꝙ inferior horrescit q̄cquid peccat superior: ꝛ claudia. ī maiori. In cōmune iubes si q̄d cenceseę tenēdū. Prius iussa vbi tunc obseruantior equi. Fit ppl's nec ferre negat cū viderit ipsum. Actorē parem sibi componitur orbis. Regis ad exēplum nec sic inflectere sensus. Humanos edicta valēt qua vita regentis. Mobile mutať semper cū principe vulgus. His igiť testimoniis clare apparet ꝑiculosissima in principibus scelera fore. Eoruȝ eī exēplo populus delinquit. vñ cassio epl'a. iii. dicit. Sub iudice bono ppl'm corrigi. porro inquit faciles recti ꝑsuasor ē innocens iudex: sub cuius ꝑdicabili cōuersatione pudet mores ꝓbabiles nō habere. Sed prochdolor sicut planeta planetarū ſcȝ sol ecclipsať sic in principibus lumen honestatis rarissime cerniť. vñ sene. ī agamēnone. Nō ītrat regnū lumē aut fides sed ꝑcio viciť. ꝛ ouidi. li. sine ti. Curia paupib⁹ clausa est dat cēs⁹ honores. Inde grauis iudex: inde seuerus eques. Ideȝ de fastis. vi. Regia res scelus est ꝛ ideȝ in epistolis dicit. Imperat heu populis timide nō imperat ire. Possidet et vitiis regna minora sui: quibus verbis īnuitur regna delictis esse subiecta. et quanꝗ in

principe omne viciū sit graue quedā tñ aliijs grauiora sūt: q2 teste tul. li. ij. ō offi. Nullū viciū est deterius auaritia p̄sertim in prīcipib9 et rēpublicā gubernantibus. Habere enim questui rempublicam non solum turpe: sed etiam scleratum et nefarium est. Rursus in prīcipe auiditas festinataqꝫ preceptio nocet. vñ suetonius. li. ij. de. xij. cesaribus augustū redarguit: eo q̄nil melius festinatione arbitratus est. vñ salu. iniugurtino. Animi cupiditas cōmune nobilitatis malū est. Ceterū turpis amor principi minime cōgruit. vñ fulgenti9 li. ij. mitologiarū. q̄uis oīb9 libidinis amor turpis sit. nunq̄ tñ deterior q̄ in honorato. nā iupiter in cignum conuersus cū leda concubuit que peperit ouū. vñ tres nati sunt. scꝫ castor: pollux et helena. Nomine enim iouis principes intelliguntur et leda a ledendo dicitur immundiciamqꝫ designat. Omnis igitur principatus libidine maculatur. vnde ferunt poete in huius rei testimonium cignum esse plenum cōuitijs: ipso quo qꝫ clamante aures tacent. helena etiam discordie seminariū fuit. Et castor malum exemplum nuncupatur. Pollux vero a prodendo dicitur. Itaqꝫ oīs mali libido occasio est. Rursus principi sūme impatientia nocet. vñ statius ī thebaidos p̄mo. Gentiles subit fragor inuidia atqꝫ parens odij metus. Sed nec ob hoc his vitijs prelibatis vt communiter principes scelerantur. Nam auaritia libidine impatientiaqꝫ molestāt. vnde petronius. Uenalis populus venalis curia primum. Jam quoqꝫ maiestas auro corrupta iacebit. Unde autē hec procedāt vitia inquiramus. Timēdum est enim ne prauorum societas ad prauitatem eos inclinet. Aliqui eteniꝫ satellites peccatisqꝫ pleni principes sectantur. vt placendo ditentur. In hoc autē placere student quod crimina suadent. Hi comparātur animalibus querētibus nō hominē: sed predā iuxta illud sene. de remedio fortuitorum. Uel musce sequuntur cadauera lupi frumēta formice. Ista turba predam sequitur non hominem. Nempe familiares regum ipsos sepius euertunt. iuxta illud boetij. ij. de cōsola. Regum familares regiam potestatem sepius prosternunt: vnde varro in suis sētijs. Amici īquit diuitum palee sunt.

Capitulū septimum de patiētia et clementia principum.

Quanto quis ī gradu est sublimiori: tāto ad misa et clementam existere debet promptior. vnde sene. li. de clementia ad neronem. Nullum inquit ex omnibus magis q̄ clementia regē aut prīcipem decet. Apes enim aculeū habēt sed rex apum aculeo caret. Saluum regem clementia in aperto monstrabit. vnde et inexpugnabile munimētum est amor ciuium. Quid inquit pulchrius est q̄ viuere in cunctis operantibus pacem. Uerecundiam etiam peccandi facit ipsa clementia regentis. Nec min9 principi turpia sunt multa supplicia q̄ medico multa vulnera remissiusqꝫ imparenti melius paretur. Natura enim contumax est et facilius ducitur q̄ paratur. Attendat princeps igitur clemens ciuibus si nec recuset misereri ipse: q̄a venia indigere potest. Nam teste tullio libro primo de offici. Nichil est laudabilius: nichilqꝫ dignius placabilitate et clementia que tamen ita probanda est vt adhibeatur reipub. sera seueritas sine qua ciuitas administrari non potest et idem tulli. philippi. ij. Presidium inquit charitate beniuolentia ciuium oportet esse septum, non armis. Discant igitur milites reges et principes misereri et iracundie veneno non intumescant. Ipsi nempe mestos debent cōsolari. Periculum ergo est si eorum iracundia alios prouocet. Nam si turbationis occasionem habeant posco.

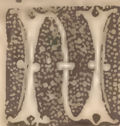
vt differant. iuxta illud galteri alexan. libro primo. Uindictā differ donec per transeat ira nec meminisse velis odij. post verbera. Nam teste ouidio. iij. tristium Quanto quis maior tāto placabilis ire. Et faciles motus mens generosa capit. ita ꝙ ignotabilis signū est se pe irasci. Et de difficili recte iudicat ipse cuius mentē ira possidet. Unde tullius li. primo de officijs. Nunꝙ inquit qui iratus. ad puniendū accedit mediocritatē illam tenebit que est īter nimium et parum. ideo seneca ī troiade. Quo inquit plura possis plura patienter feras. ⁊ li. primo de clementia idem sene. Rex lesus animū in potestate habeat: longeꝙ sit exorabilior in suis iniurijs ꝙ in alienis. Nam quemadmodum magni animi non est qui de alieno liberalis est: sed qui quod alteri donat sibi detrahit: ita clemētem eū nō facit alieni doloris tolerantia sed proximorum stimulorum patientia: magniꝙ animi est iniurias in sūma potentia pati necꝙ ꝙ gloriosus est principe impune leso. vnde galterus in alexandreidos li. primo Instabile est regnū quod non clementia firmat. Animaduertant queso dñi ⁊ principes homines ipsos esse: nec etiā principatus propriā naturā abstulit: cuius est misereri ⁊ fratri proximo indulgere. vnde terēti⁹ in adel. vt homo es ita mores geras. nam teste claudiano in maiori. Sis pius ī primis: nam cum vicamur in omni. Sola deos equat clementia nobis. Par maiora docet peragit tranquilla potestas quod violenta nequit. ⁊ subdit. Nunꝙ libertas gratior existat ꝙ sub rege pio. vnde quintus libro. vi. Regū ducumꝙ clementia non in ipsorum numero est que cōmunia sūt sed ingeniositatem mētisꝙ valitudinē insinuat. His igitur testimonijs clare deducitur clemētiā pricipi maxime cōgrue qua talis sit: vt ne iusticie derroget: nec fauore gignatur. sed clementie superbia detrahit que quorundam principum corda sic detinet: vt misereri et clementiaꝫ exhibere nolint. sed offensi: mox interimere oēs cupiunt sibi similes in natura homines ⁊ primos vir. u tibus forsan eis celebriores Hui⁹ aūt superbie atꝙ ipietatis nutrix est ambitio: quia multi sola sibi nondebita vsurpare presumpserunt eodēꝙ pacto quo superbia eos intro nō lauit inpie pariter regnare facit. Ueruntamen principatus nō debet ambitione obtineri aut superbia possideri. vnde galter⁹ in alexan. li. viij. Tutius est non ascendere ꝙ post ascensum regredi. Ueteres eniꝫ sapientes principatum potius recusarūt ꝙ ambierūt. vnde refert sene. iij. de benef. ꝙ cum antigonus hostē sui patris superasset. nichilominus prelium belli ad patrem transtulit. et subdit. Hoc est regnum nolle regnare cum possis. vnde vale. libro. iiij. c. primo. refert fabium officium cōsulatus pro filio suo recusasse: multis tamen deprecantibus. ⁊ lib. vi. ca. iiij. refert de manilio consimilem hystoriam qui consulatum recusādo inquit. nam si me gerere eum cogeritis nec ego mores vestros ferre potero: nec vos imperium meum perpeti poteritis. Non sic tamen his temporibus homines principatum recusant: sꝫ auidissime querunt: eiusꝙ occasione superbiunt et superbie regnant: atꝙ sine clementia principantur.

¶ Ca. viii. de ludis principium

Principes subditorum sunt exemplar. Ideo si ludorum vanitatibus intendāt si ludorum ineptorum enormitates adiuenire studeāt ipsorū porro familiares atꝙ subditi cō similib⁹ occupationib⁹ facilit᷑ occupabunt ⁊ se putabūt viuere sane qñ ea faciēt que suos dominos facere viderūt. Quis taxillorum aut alearū ludos ita magnificauit? Principes ⁊ dñi inconsulti hoc fecerunt. Nec tñ reprobandum est

si quis in honesto solatio spiritū suū recreet. sꝫ reprobatissima illorum est vita quibus mos est totum vite sue temp⁹ ludis et stultiloquijs exhibere. Hi nocturnas vigilias amāt. et ludorum vanitati fere vsqꝫ ad fatigationem intollerabilem intendunt. sed cum die lucente surgere debeant vt populum regant et foueant ipsi somno tunc sunt dediti: et tandem ex vite dissolutione in maleficijs corporis et anime grauissime decidunt. Rursus ij cuꝫ refectionē sūpserint non de militari exercitio contēdūt nec virorum illustriū acta cōmemorāt in exemplum sed feruētissimo ineptissimoqꝫ desiderio taxillorꝫ alearumqꝫ fortunijs se cōmittūt quorū occasione periuria execrationes et forsā blasphemias exprimunt irascuntur tristantur: itaqꝫ mens que ex iocis recreari deberet ludis talibus ineptissimis inquietatur. ideo seneca in ꝓuer. dicebat. Alea tor q̄to in arte doctior tāto est nequior vñ fertur ꝙ themistocles dicebat. Nō decet magistratus ludis vacare: sed a quibuscunqꝫ leuitatibus debent animū arcere ne resp. ludere videatur aut ne relicta grauitate perire possit. vñ sene. epla. v. Quid michi lusoria ista ponis nō ē iocādi loc⁹. Nunquid refert aug. viij. de ciui. c. xvi. quō cuidā romano ī somno dictū fuit vt ludi prohiberētur. ⁊ ī sūma de casib⁹ li. i. dr ꝙ ludētes ad aleas vel taxillos peccāt: non solū ludētes sꝫ etiā ꝯcomitantes: qꝛ ibi sūt desideria lucrandi volūtas spoliādi mēdacia ⁊ ꝑiuria blasphemie et hmōi qm̄ alea mēdaciorū ⁊ ꝑiuriorū mater ē. vt dicit policrat⁹ li. i. vñ de chillo legim⁹ ꝙ cuꝫ missus fuisset ad chorinteos vt fedus cum eis contraheret: inuenit duces et seniores tuꝫ aleis ludentes. ideo absqꝫ verbo reuersus est dicens cum taxillatoribus nolle contrahere societatem. Nempe reges et principes ludis leuibus insistere non licet: quia sicut narrat pollicratus vbi supra. Rex parthoruꝫ dedit talos aureos regi demetrio in signum obprobrij: eo ꝙ nimis leuis erat in moribus ⁊ iocis: vt igitur grauior efficeretur talos aureos sibi contulit. vnde crisostomus super matheuꝫ omelia. vi. dicit ꝙ deus non dat ludere sed diabolus. Si ĩquit luserimus ante certamen: tunc in certamine deficiem⁹ Nec tamen ludi honesti ꝑ hoc reprobātur: qꝛ teste seneca li. de tranquillitate. Philosophi sapiētes ludis quandoqꝫ vacarunt sicut socrates: qui cū pueru lis ludere non erubescebat: et catho laxabat animū curis publicis fatigatuꝫ et cōcludit ibidē ꝙ assiduus labor frāgit vires. et dat exemplū de agris qui melius fructificant si quietā interpositā habeant. vnde sicut somnus est necessarius: si tamen fuerit cōtinuus mors est sic ludus honestus mētē disponit: si tamē fuerit assiduus sēsum ebetat. vnde cassianus li. viij. collationū narrat de sancto iohanne qualiter cū perdice demulcebat seu letabatur ꝙ cum videret iuuenis quidam mirabatur virum taꝫ sanctum et senē hoc facere. cui sanctus ait. Quid inquit portas in manu tua q̄ respondit. arcum fero. cui iohannes. Cur arcum semper tensum non habes. cui iuuenis. Ne ĩquit assidua curuatio vires eius non minuat. Sic ĩquit iohānes modica laxatio scilicet tēperata leticia hoīes meliorat ⁊ vires fortificat.

Ca. ix. de dominio principum quomodo debet esse virtuosuꝫ.

Non debent putare prīcipes eorum imperia diuinis iussionibus preferēda. Nam a deo acceperunt dominium quod habent. et ie ptissime dominantur nec merentur prīcipari: nisi q̄tum virtutibus prepollent peruersorum tamē principum malicia tpe nostro ꝑsidētiū ita viget vt dominari poti⁹ credantur peccādi licētia q̄ virtutū ꝑexcellētia. Hi eni pricipes ꝑuersi

id solū habent dignitatis qđ fallax hominum opinio dedit: vt tangit bo eti⁹. iij. de cōsola. ca. iiij. Attendant igit͛ principes qm̄ terre dn̄ant corpibusq͛ mortalib⁹ cur igr̄ supbiūt. cur momētanea luce tumescūt? Refert eī hieronym⁹ epistola. cxix. et valeri⁹ li. vltio an̄ fines. q̄lit͛ rex xerxes ꝓ toti⁹ asie armata iuuētute ꝙ intra cētū annos eēt obitura ꝓfūdere lachrimas fuerit coact⁹. ⁊ subdit ibidē valeri⁹ ꝙ suā ↄditionē scilicȝ mortalitatē i aliena spe deplorare vis⁹ sit. Si eni aduerterēt principes ꝙ̄ta est mundi principatib⁹ annexa calūnia nun ꝙ̄ aut raro principari appeterent. vnde egesippus li. iiij. narrat de vespasiano qualiter cū esset in obsidione hierosolimitana: audita fuerūt nauaq͛ nero erat occisus. et id eo vespasianuȝ milites in imperatorem elegerunt. sed vespasiāus omnino renuebat: verum milites omnino instabāt: itaq͛ minis mortis ipsū infestabant. Ille autē indgnuȝ se reputabat: sed milites suadebant vt īperiū acciperet: q2 potius erat cura ꝙ̄ honor. vnde val. li. ix. ca. ij. narrat qualiter rex q̄dā diadema sibi traditu3 diu ↄspexit āteꝙ̄ capiti imponeret dicēsq͛ diadema magis faciebat hoīeȝ nobilē ꝙ̄ feliceȝ qđ sc3 si quis penit⁹ cognosceret ꝙ̄ multis sollicitudinib⁹ et p̄iculis et miserijs esset refertū: nec humi q̄deȝ tollere vellet. Mirū igitur ꝙ hec mundana iure prio geniture putamus ⁊ celestia omnino negligimus. Nempe veteres principatum nō querebant. vnde narrat vale. li. v. ca. vi. de quodam qui cum exiret portam ciuitatis subito veluti cornua eruperunt capiti eius responsumq͛ est eum regem fore si in vrbem reuertisset: sed reuerti noluit q̄n immo ne illud accideret ipse sibi volūtarium ac perpetuum exiliū indixit. In cuius rei memoria in predicta porta ipsius effigies inclusa ⁊ posita fuit. Ceterum valerius li. iiij. ca. i. narrat de quodam anthioco qui cum perdidisset asiam regionem, ⁊ quosdā vicinas gentes gratias egit pp̄lo romano. quia modico regno vteretur. Nunquid etiam io. vi. legitur qualiter xp̄s fugit ī mōtem qn̄ cognouit ꝙ pp̄li veniebant vt eū raperent ⁊ regē facerē sup q̄ chrisostom⁹ omelia. xi. Christ⁹ inq̄t fugit erudiens nos fugere mūdanas dignitates: atq͛ cōtēnere ea que sūt sc3 temporalia deridere: futura adamare. modernis tamē tēpib⁹ oēs ad dignitates currūt: nō tn̄ sapiētiā aut virtutes querūt: quib⁹ loq̄tur bernar. ij. ad eugeniū. Simea iquit in tecto est sicut rex fatuus in solio. vnde sicut turpitudo simee magis patescit ꝙ̄to plus ascēdit: sic homo idign⁹ tāto fetidior apparet. ꝙ̄to in gradu celsior. Quamobrem augu. ix. de ci. dei. c. xiiij. narrat qualiter cōiūcte erant edes virtutis ⁊ honoris que ꝓ diis et deab⁹ reputabantur ad designandum ꝙ vir honoratus per dignitatem vel per potestatem debet esse virtuos⁹. et ideo ille edes scilicet domus eran cōiuncte. nec tamē reprobāda est potestas seu hoīm dignitas quoniā omnis potestas dn̄o deo est vt dicitur roma. xiij. Sed reprobandi sunt illi qui sine merits dignitates assumunt: aut ī dignitatibus cum fuerint se et alijs peruerse regunt. et de modica gloria quam habent ne priuētur timentes in nullis confidunt.

Nam tullius li. iij. de officijs narrat de dyonisio tyranno qualiter barbitonsores timebat ne ipsum interficerent barbam eius si raderent. ideo pilos barbe cōburebat. narrat insuper de alexādro sergeo q̄ de vxore timebat. vnde anteꝙ̄ cubiculū ingrederet͛ expoliari facibat an eius vxor gladium vel aliud instrumentū haberet: finaliter tamē ab ea interfectus fuit. Insuper. val. li. vltio ante finē narrat de massinissa rege q̄ cum dormiret custodiam sui corporis nō hominibus sed canibus commisit Hec eī oīa contingunt. q2 impij ad dignitates eleuantur et vite huius exiguā gloriaȝ

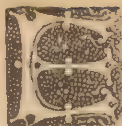
supne felicitati ãteponũt. Animaduertant autẽ illud ecclasti.x. Omnis potestas breuis vita. vnde iob.xxiiij. Eleuati sunt ad modicuʒ ꝛ non subsistent. Nã vita hominis est vapor ad modicũ parens. iaco.iiij. ꝛ isa.iiij. Omnis caro fenũ: ꝛ oĩs gloria eiꝰ quasi flos feni. Rursus in principibus nonsolũ supbiã sed etiã gulã cerno redarguendã vbi autẽ gula regnat nulla honestas sed dissolutio castrimargie sẽper comes est. Itaq̧ nobilibus maxime ptinere dignoscitꝰ sobrietas: ex quo nobiliũ statui pcipue cõgruit honestas. fortassis tñ qui se nobiles dicunt suã vocationẽ diuertunt. Qui eni sunt edatiores curialibus qui tñ de nobilitate se iactãt. Potationes etenim serotinas habẽt ꝛ mane suis sẽsibus nunduʒ excitatis pocula petunt. Hec aũt non est nobiliuʒ sed ignobiliũ vita non ad vitã sed ad mortẽ via. Talibus autẽ comessatoribus quoꝝ occupatio ĩ cibis ꝛ potibꝰ est. loquitur isa. ca.v. dicens. Ue qui potentes estis ad bibẽdum vinũ. vnde seneca epi.lxxxvij. narrat de quodam potente qui maiorẽ partẽ noctis in conuiuio exigebat: ꝛ fere die tota dormiebat. O quãta vite indiscretio corpus suis comessationibus distẽperant ꝛ inquinant ꝛ animã perdere nõ formidant. vnde isai.v. Ue q̃ consurgit is mane ad ebrietatem sectandã ꝛ subditur. Cithara ꝛ timpanũ ꝛ tibia ꝛ vinum in cõuiuijs vestris ꝛ opus domini non respicitis. Hoc siquidẽ vitiuʒ habent maxime curiarum sectatores q̃ iugiter pretermissa salute cibis ꝛ potibus vacant. vnde policratus in ꝓlogo narrat qualiter socrates philosophus ea cõtẽnebat q̃ aulici ambiunt: scʒ que curiales petunt. Quãobrem vale. lib. ix.ca.primo. Uentrem inquit distẽtum cibo sequitur voluptas genitaliũ. Idẽ ponit grego. epistola. xxxvij. Insuper seneca comessatoribꝰ ad elimã sic loq̄tur. O miserabiles quorũ palatũ nõ nisi ad preciosas escas excitatur. Nõ eni viuit qui libidini ꝛ somno viuit. vñ virgi.eneidos.li.i. Didonẽ redarguit. eo q̄ in conuiuijs tẽpus detinebat ideo dicebat. Infelix dido longumq̧ bibebat amoreʒ. ꝛ ibidẽ dicitur. Postq̃ prima q̃es epulis mẽsesq̧ remote cratheras magnos statuunt. ꝛ vina coronant. Fit strepitus tectis vocesq̧ perampla volutãt: ꝛc. ex quibus colliguntur comessatorum enormitates: in quibus suuʒ paradisum sperant.

¶ Capitulum decimum de tyrannide principum

PRincipes et dominicõstitui sunt non vt dissipẽt plebem: sed vt foueant: nõ ꝛ bona subiectis auferãt: sed potius vt quod habent benigne conferuent. sed prochdolor dominia q̃ plurima in tyrannia versata sunt. multiq̧ principes pauperes subditos opprimunt et vt ipsos preter tu iure confundere videantur: prauissimas leges excogitant: quibus isaie.x. dicitur. Ue q̃ condunt leges iniquas et scribentes iniusticiam scripserunt vt opprimerẽt in iudicio pauperem. vnde psalm. Sedet in insidijs cũ diuitibus in ocultis: vt interficiat innocentem. Hi enim sunt similes castori de quo narrat solinus li. iij.ca.xxv. q̄ cum hominem inuaserit ipsum non deserit quousq̧: ossa eius confregerit: sic tales pauperes esse in pace non permittunt quousq̧ taliter eneruauerunt eos. Unde michee.iij. Pelles eorum de sup excoriauerunt ꝛ ossa eorum confregerunt ꝛ cõsciderũt. Hi tamẽ ĩexcusabiles sunt: qꝛ diuites sunt ꝛ tamen aliena rapiũt. quibus ambrosius primo de offi. loquitur. Diues ĩquit eras qua ergo causa aliena rapiebas egestas nõ compulit. ideo te feci diuitem vt excusationem non haberes te feci potentem vt non inferres sed repelleres violẽtiã. Eripite igitur egenũ et pauperem de manu peccatoris libe-

rate. Nã teste seneca epla.lxxv. Ea ista faciunt que creature irrationabiles abhorrent qm̃ teste aristo.li.vi. De aialibus nõ ẽ modus auiuz vuius speciei ꝙ vna comedat aliaz: isti tñ suos fratres deuorãt. vñ michee.ix. qui comederũt carnem populi mei. Nempe attendere deberent: quoniam pauperes exaudiuit dñs: qui tñ pauperes cõtra eos clamãt et iusticiã dei petũt. vñ eccle.xxxv. Lachrime vidue ad maxillas descẽdũt et ascendunt vsqȝ ad celum: et deus exauditor nõ delectabitur in illis: scȝ pricipibus tyrannis: qm̃ propẽ multitudinẽ calũniarũ clamabunt vt dicitur iob xxxv. Ve igitur illi qui congregat auaritiam malam domine sue: qꝛ lapis de pariete clamabit contra euȝ: vt dicitur abachuc pmo. Narrat enim petrus damianus de quodam qui ꝓximus morti erat: et a sanctis andrea et gregorio male affligebatur: quia sex nummos a paupercula vidua acceperat. vñ ecclesia sti.xxxiiij. Qui offert sacrificium ex substantia pauperũ: quasi qui victimat filium in cõspectu patris. Legimus ei de thyberio in chronicis breuibusꝙ cũ sibi suaderetur vt sua tributa augmentari iuberet: respondit. Boni iquit pastoris non est pecus deglutire: vñ isaie tricesimotertio. Ve qui predaris: nõne et ipse predaberis. Hi eni crudeliores sunt lupis: quia de lupis in historijs romanoruȝ legitur quomodo nutrierunt romulum infantẽ expositũ bestijs. Isti vero pauperes subditos tanquam lupi rapaces lacerant. vnde chrisostomus: omelia tricesima tertia. Quid inquit ouis in medio luporuȝ: quid columba in medio accipitrum? Impius enim iudex siue dñs vt leo rugiẽs ꝛ vrsus esuriẽs priceps ipius sup populũ pauperẽ. ꝓuerbiorȝ vicesimooctauo. Nã pauperes sũt sicut oues in medio luporũ.

¶ Capitulum vndecimum de iusticia principum

Exemplo atheniensiuȝ qui iusticiã ꝓprie cõmoditati ꝓtulerũt: ĩ pricipibus iusticia residere debet. vñ narrat vale.li.vi.cap.v. ꝙ cũ saluberrimo cõsilio themistodes migrare atheniẽses i classẽ coegisset: xerxesqȝ et populis eius grecia pulsis ruina patrie i pristinũ habitũ reformaret ꝛ opes clandestinis molitionibus ad pricipatũ grecia capescẽdũ nutriret in cõtione dixit habere se rẽ deliberatone sua ꝓuisã quã si fortuna ad effectũ duci passa esset nihil mai⁹ aut potentius atheniẽsi populo futurũ: sȝ eã vulgari non oportere: postulauitqȝ vt aliqs sibi cui illã tacite exponeret dareẽ: datus ẽ aristides. is postꝙ cognouit classẽ illã lacedemonioꝝ q̃ tota apđ githeũ subducta erat velle ĩcẽdere: vt ea cõsũpta dominatio marisipis cederet: ꝓcessit ad ciues ꝛ retulit themistodẽ vt vtile cõsiliũ ita minime iustũ aio voluere. e vestigio vniũersa cõtio qđ equũ nõ videreẽ nõ expedire q̃dã ꝓclamauit ac ꝓtin⁹ themistodeȝ ĩcepto iussit desistere. Patet igiẽ ꝙ veteres oli pl⁹ iusticiã q̃ ꝓpriã cõmoditatẽ amauerũt: narrat ĩsup va. vbi supra de tarũde tyrioꝙ ad euitandũ seditiões leges statuit: cõtionẽ seu cõsiliũ ciuitatis null⁹ cũ gladio intraret: ipẽ tñ tarũdes ex longinco rure veniẽs oblit⁹ est deponere gladiũ quo ꝓcint⁹ eratꝛ ita cõtionẽ ĩtrauit. Cũ igiẽ monit⁹ fuisset de fractiõe legis. Idem inq̃t ego illã sãciã ac ꝓtin⁹ ferro ꝙ habebat destricto ĩcubuit malẽs mori q̃ iusticiã seu legẽ ꝑ eũ violari. ideo catho iq̃t. Patere legẽ quam tuipse tuleris. ꝛ licet ĩ hoc imitari nõ debeat ꝙ se ipsum ĩterfecit ĩ hoc tñ amoreȝ iusticie quã gerebat ostẽdit. Ceterũ igiẽ exemplo viri boni ꝛ ꝑcipue boni pricipes iusticiã affectuosissime diligere debẽt: vt tanꝙ dies vera equitate luceant. Cur enim antiquitus cõsules romani pau=

perrimi fuerunt nisi quia maluerūt cū paupertate iusticie fauere q̄ iusticie detrahendo quouismodo ditari. Horum enim paupertatem narrat aug. li. v. de ci. dei. c. xviij. vnde lucius valerius defūctus in suo consulatu vsq3 adeo pauper extitit: vt nūmis a populo collatis eius sepultura curaretur. narrat insup vege. iiij. de re militari q̄ cum quidā regulus de hostib9 victoriā habuisset et ad magnos vocaretur honores. ipē tn̄ i solita paupertate voluit pmanere. Insup aug. vbi supra de quītio narrat q̄ cū quattuor iugera possideret et ea suis manib9 coleret ab aratro fuit abduct9 vt dictator fieret maior vtiq3 honore q̄ consul. victisq3 hostib9 ingētem glīaz cōsecutus in eadē paupertate māsit: et post pauca subdit q̄ rempublicā cum haberent opulentissimam atq3 ditissimam sic ipsi in suis domibus erāt pauperes: vt quidā eorū qui iā bis cōsul fuisset ex senatu pauperū hoīm pelleretur notatione censoria q̄ decē pondo argenti in vasis habere cōparat9 ē ita idem ipsi pauperes erant quorū triumphis publicū ditabatur erarium qr sicut dicit deutro. xx. Dominus aduersatur erga omnem iniusticiam. ceterū narrat valerius li. v. ca. i. et augu. v. de ciuitate dei. vbi supra quō brutus pro tribunali sedens filijs suis non pepercit. vnde q. tarquinium exulē reiq3 publice dissipatorem reducere volebant eos reprehēsos virgis fecit cedi et securi percuti. vñ virgi. i. v. eneidos. Natosq3 pater noua bella mouentes. Ad penam pulchra pro libertate vocauit. et helinandus hystoriograph9 narrat de helio q̄ cum senex esset et imperatoris officium exercere non posset: oblatum fuit sibi vt proprium filium imperatorem constitueret: ipse autem respōdit sufficere debet i nq̄: vt ego ipse regnauerim cū non mererer: qr nō sāguini sed meritis principat9 debetur. ideo eccl'astes. lxx. dicitur. Noli querere fieri iudex nisi valeas virtute prerumpere iniq̄tates. Ex his ergo patet q̄ licet homo coīter vicat̄ patrie aut sāguinis amore aut etiā laudis cupitudine: vt i q̄t aug. viij. ca. xv. Nichilomin9 tn̄ veteres oīa post posuerūt iusticie: qm̄ ancilla sc3 oīs fauor: z vtilitas postponēda est iuri: qm̄ ipi iudices i corruptiōe sua peribūt pcipientes mercedē iniusticie: vt dicitur prima petri. ij.

Capitulū duodecimum quomodo victoria a deo est.

Non in multitudine exercit9 victoria ē belli: s3 de celo fortitudo est. vt dr̄ i. mathei. iij. Vñ moyses man9 in celū leuabat z ita vicebat vt dr̄ exodi. xv. Nā sicut i archa hoīes saluabāt̄: eo q̄ ipa erat sup aq̄s: sic etiā mēs cōtēplatiua fuerit ad celestia tēdēs z aq̄s id est vanitatib9 si prefuerit saluari poterit. vnde deutro. xx. Appropiquāti bello stabit sacerdos ante faciē z sic loq̄tur. Nolite metuere. qr dn̄s d n̄r in medio est vr̄i. Sic etiā theodosiū fecisse legim9: qr sicut legit̄ i historia romana cū se vidisset a suis hostib9 circū septū oratiōib9 vacare cepit z signo crucis anteposito victor effici meruit. Sed q̄d decim9 de his q̄ i ppa virtute cōfidūt et archā id ē padisū ingredi nō curāt q̄nimo ecclesiā z virosq3 ecclesiasticos infestāt psequūtur z laniant. Tales ei in momēto pibūt: qr dux eoz diabol9 ipsoz interitū q̄rit. Narratur ei in historijs p̄allegatis romanoz q̄ q̄dā dict9 masceli zechoman9 q̄dam p̄potēs ecclesiā dei violauit. z i ea existētes crudelit̄ extraxit: ideo turpi excidio interijt. Attēdam9 igit̄ historiā de attilla quā ibidē legim9: de quo fertur q̄ cū italiā dissiparet ad eū accessit vir sanct9 leo papa dicēs vt inceptam crudulitatē dimitteret. sed papa mortuo iterrogat9 fuit cur ipse sic p̄sto pape obediuisset q̄ respondit q̄ papa sibi

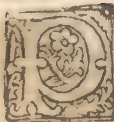
loquēte senē reuerēdū viderat gladiū i manu tenētē terrore cui⁹ intātū expa uit q nō obedire ausus nō fuit: itaq ec clesia nō debet a pugnatorib⁹ iterimi. vñ narrat paul⁹ diacon⁹ li. xij. suaꝝ hi storiarū. ⁊ orosi⁹ li. vij. ⁊ de ormesta mū di q cū romani a gothis captiuarētur illi soli euaserūt qui i noīe xp̄i ecclesiā igressi fuerūt. vñ gothi romanos cape re poterāt: sed ad reuerētiā noīs xp̄i in ecclesia manētes liberos dimittebāt. Quāobrē aug. i. de ci. romanoꝝ igrati tudinē icrepabat: eo q dicebāt nomen xp̄i eis obfuisse. ⁊ tñ vbi eoꝝ ydola suc currere eis nō valebāt ipsi i noīe xp̄i li berati fuerūt. ex qua historia iferūt a liqui q ab illo tp̄e citra principes tp̄a les: libertatē in ecclesia malefactorib⁹ concesserunt. Om̄ laus eius i ecclesia sanctorum: inquit propheta.

¶ Ca. x. ij. de hūilitate pricipū.

Superbia semper po stulat casū. Nullus igitur principat⁹ stabilis vbi sup bia regnat. vñ geñ. xi. dr q hoīes propter suā super biam turrim erexerunt ex quo ipsi qui vnius idiomatis erant diuisi fuerunt. Attendamus enim quoniam superbia diuisit angelos superbia depressit ne ronem: omnisq seditio a superbia ex ordiuz cepit. ideo seneca lucillū sic mo nebat cūctis esto beniguus omnes ti bi pares facias inferiores superbien do ne contemnas. superiores debite vi uendo non metuas. vnde libro de nu gis philosophorum legitur de cesare q suis militibus nunq̄ dicebat ite: sed semper venite qꝛ scilicet non volebat soluz sibi seruiri: sed etiam seruire prō ptus erat. De quo ibidem legitur. q cum quidam veteranus quadam die cōdēnaretur corā iudicibus rogauit cesarez vt descenderet et iuuaret eum cui cesar dedit bonum aduocatum in sui adiutoriuz: cui veteranus ait. Ego inquit te periclitantem in bello asiati co non quesiui aduocatuz sed ego pro teipso pugnaui. Uide inquit vulnera que ꝓ te suscepi: tunc cesar vulnera vi dens erubuit: ⁊ mox ad verbuz eius de scēdit timens ne supbus aut ingratus videretur: vnde dicebat. Ille se militē nescit amare qui non laborat vt militi bus charus sit. Insup seneca li. iiij. de ira narrat de humilitate ātigoni regis q quadā nocte audiēs suos milites si bi contradicentes eo q ratione ipsius onera maxima deferebāt: ipse igit an tigonus clādestine descendit ⁊ ipsis ne sciētibus: quis esset eos iuuabat i por tandis oneribus: ipsisq tandem dixit. Nunc inquit maledixistis antigono cu ius vicio in has miserias incidistis. Nunc ergo bene optate ei: qꝛ eius la boribus interuenientibus penam grā dez euasistis. ecce igitur quanta princi pū humilitas. Sed nūc posco quid di cemus nisi qꝛ omnes fastuz ⁊ supbiaz querunt: ⁊ principes in suo sceptro glo riantur: duces in solio ⁊ imperatores in diademate gloriantur. Sed reuera vir q̄tumcūq nobilis existat attendere de bet illud iob dicentis. Spiritus meus attenuabitur dies mei breuiabunt et solum michi superest sepulchruz. vnde iesus filius syrach dicebat. Omnis in quit potentatus breuis vita: ⁊ golorio sus philosophus de alexandro loquēs sic dicebat. O q̄ friuola gaudia mūdi q̄ rerum fugitiuus honor. Nā cui nō suffecerat orbis modica fossa sufficit ter re. Hoc enim non attendunt huius tē poris principes sed in suis fastis assi due eleuantur similes alexandro. de quo narrat vale. libro. viij. ca. xv. q qꝛ audiuit ab anaxarcho comite suo ex auctoritate democriti p̄ceptoris refer ri innumerabiles esse mūdos: quasi nō contentus vni mundo dominari dixit heu me miserum qui nec vno quidem adhuc sum potitus. de quo alexandro egregius versificator sic ait. Uir bo

ne quid curas res viles res perituras: Nil profuturas damno quãdoq̃ futuras. Nemo diu mansit in turbine sꝫ cito transit. Et breuis atq̃ leuis ĩ mũdo gloria queuis. Qui fuit hic im⁹ statu est in ordine prim⁹. vnde quintin⁹ narrat q̃ vir quidã can⁹ alexãdro dicebat Vide inq̃t ne cadas cũ pueneris adculmẽ ad qð puenire cõtẽdis. Meritoigr̃ sapiẽtie.v.dr. Quid nobis ꝓficit superbia aut diuitiarũ iactantia qd cõtulit. trãsierunt oĩa sicut vmbra ⁊ iohã.xxxi. dicitur statue tibi speculum pone tibi amaritudines. dirige cor tuum in viam rectã scilicet humilitatis et gratie. O q̃ indocta est illa persona que de sepre sumit et de vita fragili atq̃ incerta eleuatur. vnde inocentius papa superbos sic alloquitur. Cur inquit superbis vermis et cinis cur diuitias pauperib⁹ dispergendas accumulas. cũ ꝓpheta dicat. Dormierunt somnium suum et nichil inuenerunt omnes viri diuitiarũ in manibus suis. Unde igitur breuitas et possessionum instabilitas hominem sapientem et humilem reddunt. Pascho eñi commemoremus hystoriã valerij libro vij. ca.ij. narrãtis de quodam rege cui dum diadema traderetur retentum diu considerauit priusq̃ suo capiti imponeret dicens q̃ diadema magis facit hominem nobilem q̃ felicem quia si quis cogitet quantis sollicitudinib⁹ et periculis diadema plenum sit nunq̃ illud etiam si humi iaceret tollere vellet. Itaq̃ rõe pricipat⁹ nõ eleuabatur ille sꝫ humiliabatur. vñ sene. Altior riq̃t rei te nõ iponas qa stat⁹ talis immẽd⁹ ẽ atq̃ regẽtib⁹ peius ĩstat piculũ q̃ subditis: qr priceps oẽs timet ceteri vero vnum principem timent. ⁊ concludit. Si vere inquit igitur prudens eris vbiq̃ idem eris et non extollaris laudatus: nec turberis iniuriatus.

Capitulum decimum quartum de castitate principum.

Princeps incontinens subditorũ maculat vitã suo prauo exẽplo. vnde timẽdũ ne luxuriosus priceps subditorꝝ filias ⁊ cõiuges violet Magna igit̃ securitas est in dño si castus priceps extiterit. Nẽpe viri veteres ⁊ celebres castitate florentes laudis pmiũ hucusq̃ meruerũt. Queso eĩ vt scipionis castitatẽ commemorem⁹ narrat eñi vegetius de re militari.iij. ca.x. q̃ scipioni africano virgo pulcherrima ⁊ nobilis adducta fuit quã licet naturalit̃ affectaret. nichilomin⁹ diligẽtissie eã custodiuit. ⁊ cũ captiua esset eã redemit: suoq̃ sponso q̃ nõdũ eã cognouerat virginẽ tradidit cui⁹ nomẽ aliclius ⁊ p dote nuptiali munera grãdia pbuit. Simile etiã de alexãdro legim⁹. Insup octauiano legim⁹ i policrati li.iij.cap.x. Quomodo virgo cleopatra ad eum accessit: eiusq̃ oculos ratiõe pulchritudinis sollicitauit. Uerũtamẽ ei⁹ pulchritudo pudicitie non obfuit. vñ poeta. Uultus adest pcibus faciesq̃ ĩtacta porat. ceterũ vege. libro. iij. ca.iij. narrat quomodo hãnibal vigilijs et abstinẽtijs corpus suũ macerabat per quam abstinentiam libido extinguebatur. Legimus insup abstinuisse cesarem iulium ꝓut narrat policra. li.v.ca.vi. et ideo ecclesiasti.x. dicitur. Ue terre cuius rex puer est ⁊ cui⁹ principes mane comedũt. Beata autẽ terra cuius rex est nobilis: et cuius principes vescuntur in tempore suo scilicꝫ ad reficiendum et non ad luxuriandum. Attẽdamus quomodo amor mulieris enerauit potentiam sansonis infatuauit sapientiam salomonis: sactimoniam dauid fedauit ꝓut ait hiero. epla. xxxiiij. ⁊ subdit. Nec salomone sapiẽtior: nec dauid sactior nec sansone fortior et tamẽ vtriq̃ a muliere decepti sunt Nullum enim imperium durabile nec principatus stabilis quando regnat in

principe libido luxurie. vnde policratus lib.vi.ca.xij.dicit q imperium romanum exhaustum est nerone imperante cuius gula omnia deuorauit et maculauit libido exhausit: auaritia superbia cum luxuria exinaniuit. Insuper egesippus.li.primo.loquens de antonio ipsi augusto dicebat. Ille inquit scilicet antonius non est victus virtutibus tuis:sed magis est victus moribus suis. Dicit enim cum cleopatra vxor cum q malluit vinci q sine ea vinceres. Nunquid etiam vale. narrat li.ix.ca.i.qualiter vrbs volscinensium erat optime legib9 regulata:sed p luxuriam plapsa est.et ideo ante concludit.quid fedius: quid danosius est scilicet luxuria p quam virtus atterit victorie relanguescut et cepta gloria in infamiam conuertitur animiq et corporis vires expugnant a deo vt nescias ab hostibus:ne ab alia capi. perniciosius habendum sit.

Ca.xv.de moribus principum

PRincipum maxime. e morales esse:sicut dicit augu.de ciui.dei.libro.ij.ca. xxi.et narrat versum ennij poete dicentis. Moribus antiquis stat romana virisq. Namq diu romani mortales fuerunt tandiu orbi prefuerunt.vn augu.v.de ci.xij. verba cathonis narrans dicit. Nolite idt estimare maiores nostros rempu.augmentasse. Nam si ita esset multo pulcherrimam nos eam habeam9. Quippe sociorum atq ciuium pterea armorum et equorum maior copia nobis q illis est.sed alia fuere q illos viros magnos fecerut q nobis nulla sut domi industria foris iustu imperiu anim9 consulendo liber neq libidiniq neq delicto obnoxius p his nos habem9 luxuriam atq auaritiam publice egestatem priuati opulentiam laudam9 diuitias sequimur inertiam iter bonos et malos discrimen nullu oia virtutes pmia ambitio possidet hec aug. Ex quib9 concludit q virtutes morales.R.P. manutenuerunt atq exemplu colligit q vita spualis in huioi moribus consistit atq roborat.vn augu.li.i. ca.xxxij. loques de scipione ait q no cesebat ille sclz scipio.R.P.esse felice stantib9 menib9 ruentibus morib9.et eode libro.ca.ij. Romani inqt ceciderut non murorum casu sz mor defectu:neq ignib9 eor tecta ardebat: sz corda cupiditatib9 iardescebat atq psidedi poti9 q corrigedi volutas romanos cotriuit et qr homo quasi ciuitas est cui9 value sunt sens9 ciuesq vires sut aie quib9 impat voluntas.dz ergo tanq ciuitas morib9 ornari:qr sicut ait seneca epla.lx. Mos est metis habit9 ex quo singulor oper assiduitas manat. Ite pollicrat9 lib.v. iij.dicit q virtutibus fiut mores et moribus virtutes acquirut. Sz qr multa vitia prauos mores no credut ppt assiduitate:vt ait sene.lib.de vita beata. Ideo absq pudore hoies criminib9 seruiut virtutesq acqrere no curat. et concludit ibide sene. q aliter e agedu i via moru et alit pedu i morib9 no e tuta via qua sepi9 multi sequutur.sz in via pedu frequent cotrariu est et si mores congruut sapieti maxime.tn principi. Sz qso inqram9.vn principu coru punt mores estimo em q fast9 et supbia hoc faciunt Na priceps humilis existeret moribus floreret.sed supbia tollit sensu:corrumpitq mores. Utina attederet principes verba darij loquentis alexadro. vnde fertur in historijs alexandri qualit darius vulneratus et in lecto positus alexandro dicebat fili alexander: vt plenius tua sapientia nouit:totus mund9 in corruptione positus est. Sic enim diuina prouidentia a principio ordinauit nichil esset constans tutum vel firmum.sed totum variationi subiectum. Cum autem quis ad tanti dominij asce dit culmen:vt iam non hominez sed deum se estimet mox ad imaruit.et dum

eius casū se meruisse cognouit: ⁊ deoꝝ benignitatem inuocauerit: ne laqueū desperationis incurrat subito misericordia subleuatur. ⁊ subditur. Cōsidera inq̄t fili q̄d fui heri ⁊ q̄d sū hodie. heri nāq; rex regū ⁊ dn̄s dominantiū vocabar: ⁊ nunc absq; potestate lugeo. q: vna supstitione seduct⁹ dijs volui assimilari. Cōsiderāda est etiā ipsi⁹ nabuchodonosor historia q̄ cū eleuaret corruit sensū ꝑdidit: ⁊ tanq̄ animal brutū cū feris vixit. Hūiliatus tamē postmodum restitutus fuit. ideo propheta dicebat. Quoniā iniquitatē meā ego cognosco. Absit ergo superbire propter bona que in mundo sunt: in quibus nulla securitas est. vnde bernardus. Nusq̄ inquit est securitas neq; in celo neq; in terra neq; in paradiso. Namq; de celo cecidit angelus de sede maiestatis: adam cecidit de paradiso voluptatis. et de mundo cecidit iudas de scola sanctitatis. Humiliemur ergo considerātes diei finalis terrorem. vnde gregorius. Tunc inquit erit superius iudex īcitatus: inferius chaos horrendū a dextris peccata accusātia: a sinistris infinita demonia ad supplicia trahentia. Interius erit conscientia vrens ⁊ exterius mundus ardēs. Quid igit̄ faciet peccator. nam latere impossibile erit ⁊ patere horribile: ecce q̄ta humilitatis occasio. De quodam rege legimus in legendis sanctorum q̄ cum vidisset duos christi pauperes de curru descendit vt ipsos honoraret. quod videns frater eius ipsum increpauit dicens q̄ nō decebat regē sic humiliari corā pauperibus. quo audito rex iussit suis preconibus vt ipsum citarēt cum familia et liberis: quod videns ille qui regem reprehenderat cū habitu humilitatis corā rege accessit cū liberis ⁊ familia: quem cum vidisset rex ait. O inq̄t stulte preconem fratris timuisti: ⁊ licz non peccaueris: tamē te humiliasti ad verbum preconis fratris tui vterini. Nunq̄d igit̄ potius precones iesu christi pauperes formidare et reuereri debemus cū de ipsis in euāgelio dicat veritas. Qui vos honorat me honorat: ⁊ qui vos spernit me spernit. ⁊ iterum q̄d vni ex minimis istis feceritis michi fecistis. Hūilis ergo mēs nr̄a existat nullū spernat: sed futuri iudicij terrorē cōcernat. Unde hiero. Siue comedā siue bibā sēper illa vox resonare michi videtur in auribus meis. surgite mortui venite ad iudiciū. Q: tamen dn̄i ⁊ principes fastū ⁊ superbiam amant ideo i auribus suis si resonaret vox sophonie ꝓphete hūiliarētur. Dicit ei sophonias ca. i. loquendo i persona dn̄i. In illa inquit die visitabo sup principes ⁊ super filios regis et sup omnes qui arroganter ingrediuntur super limen ⁊ compleuerunt domum dn̄i dei sui iniquitate ⁊ dolo. ⁊ sequitur. Disperierunt omnes innoluti argento: et qui dicunt in cordibus suis non faciet bene dominus ⁊c. et sequitur. Fortitudo eorū in direptione erit et domus eorū in desertum edificabūt domos ⁊ nō habitabunt in eis plantabunt vineas et nō bibēt vina earum. ⁊ sequitur. Cōturbabo homines et ambulabunt vt ceci. q: dn̄o peccauerunt et effundetur sanguis eorū sicut humus: et corpora eorum sicut stercora: sed argentum ⁊ aurum eorum non poterit eos liberare in die ire dn̄i. Utinam principes talibus verbis corrigerentur: moribusq; suis rempubli. diligerent: exemplo titi de quo legitur q̄ tam modeste R. P. rexit vt de sola clementia. argui posset. Unde mores pricipum pulcherrime suadet seneca de quattuor virtutibus. capitu. iij. Impone inquit concupiscentie frenū ede citra saturitatem: bibe citra ebrietatē: obserua ne in cōuiuio: aut i aliqua cōmunitate hos dānare videaris: quos imitaberis: nec delicijs tibi presentib⁹ inherebis: nec absentes desiderabis. et sequitur. Odibilem quoq; hominē

facit ritus superbus et elatus ac etiaꝫ malignus et furtiuus. Si igitur risus iocos exigit hos cū dignitate sapiētie gere: sit tuus incessus sine tumultu ꝛ q̄ es sine desidia adulatione seuita. nō a cerba: sed blāda verba timebis: esto vi tiorū tuorū fugax: alioꝝ vero nō sis cu riosus scrutator docētiū esto facilis au ditor reqrenti facile respōde: superio res recte viuēdo nō timeas senior esto iudicio q̄ᷓ sermone vita q̄ᷓ vultu clemē tior esto fame bone. neqꝫ tu zizaniator neqꝫ alieni iuidus ad irā tardꝰ: ad mise ricordiā ꝓnus i aduersis firmus i ꝓspe ris cautus que nosti sine arrogātia po stulāti cōmunica ꝛ q̄ nescis sine occul tatione ignorātie tibi postula ꝑtiri. Hec ei oīa licet nō eodē ordīe documē ta sūt senece vbi supra quibꝰ modesta ꝛ morū honestas suadet que pricipibus maxime ꝑtinere dinoscit. nā isido. ix. e thimo. ca. iij. dicit ꝙ rex dicit a regēdo nec est rex qui nō regit. In principibus igitur nō ambitio: sed de subdis cura esse debet. vñ grego. xi. morali. Princi pes vocātur qui malis cogitatiōibus pricipātur. ꝛ ibidem. xxvi. Illi eni prīci pes sunt qui elationis gloriā declināt qui liuores mitigāt furores extigunt: qui tētationibus nō consentiūt: sed re gēdo preesse nouerūt. vñ oratius ī car mine. Lyrico sicut narrat aug. v. de ci. dei cap. xiij dicēs. Latius regnes odiū domādo spiritū. ꝛ clau. alloquēdo the odosiū dicebat. Licet inqt late domine ris: si tamē praua cupit si duceris ira. seruici. iugū pateris si autē tollis ꝛ le ges interius feras tunc oīa iura tene bis. Insup de valerio iperatore octua genario legimus ꝙ cū adhuc virgo es set ꝛ sue felicitatis premia recoli audi ret ait de vna tantūmodo victoria glo rior: ꝛ reqsitus que fuisset illa: respon dit. Qr inqt iimicorum domuꝫ sclꝫ car nem meā domaui ꝛ superaui. Hoc eni narrat vale. in quodam suo paruo tra ctatu. Illi ergo reges sunt qui se rege re nouerūt. vñ grego. mora. iiij. Illi inqt regnāt qui corpora sua regere sci unt. qui desideria temperant et cogita tiones legibus regulāt. ꝛ ideo. Ue ter re cuius rex est puer. ecclesiastes. xi. Nūc tñ pricipes seipsos regere nō cu rant ꝛ regna regere se iactant ꝛ qui su os iimicos se vicere dicunt modica tē tatione vincuntur. vñ seneca. epl'a. xvi. Multi inqt hostem vicunt: sed vicūtur cupiditate ꝛ cum agere videantur: ipsi tñ aguntur. Ideꝫ epl'a. c. de alexandro loquens ita dicebat. O inqt victor tot regū atqꝫ philosophorū ira atqꝫ tristi tia succubuit. ꝛ oīa preter se i sua pote state habebāt. Sibi tñ imperare maxi mū iperiū est. Idē epl'a. xxxviij. Si vis omīa tibi subiÿcere: subiÿce te rationi. Multos eni reges si rexerit te rō. Ab ipsa ei disces qd ꝛ queādmodū aggre di debeas. Idē epl'a. cxvi. Animꝰ inqt noster modo est rex modo tyrānꝰ. Naꝫ rex est cū honesta petit atqꝫ corporis sa lutē querit: sed tunc tyrannizat quādo turpia iubet ꝛ iura contēnit. vñ augu. iiij. de ci. dei ca. iij. concludit ꝙ quiꝰ pec cat etiā si regnet seruus est: nec vnius hominis: sed quod est grauius tot do minorū quot vitiorū. Naꝫ melior est q̄ dñatur aīo suo expugnatione vrbium: vt scribitur ꝓuer. xvi. De bono igitur rege dici potest illud prouer. xx. Rex q̄ sedet in solio iudicij dissipat omne ma lum intuitu suo.

Capitulum decimumsextum de liberalitate principum

VT dicitur prouerbio vicesimonono. Diuitie erogate addunt plurimos amicos. ꝛ pollicratus. li. iij. capit dicimotercio nar rat q̄liter titus ratiōe liberalitatis fa ctus fuit amabilis atqꝫ sui patris a uaritiam tota liberalitate curauit vt

tota eius complacentia i largiedo fo=ret: et tanto aio munera dare affectabat q vltra posse dona promittebat: et cum redargueretur dicebat. Nemo inqt a facie principis debet recedere tristis. vn cu quoda die nichil cotulisset dicebat. O amici mei die hu perdidi. Nullu ei viciu deteri9 auaritia signater in pri cipibus. vt ait tulli9 primo de officijs. ca.xxiij. Nempe largitas facit princi=pes famosos et claros: vt ponit ibide tullius capitulo decimooctauo. et boecius primo de consolatione capitulo quinto. dicit q claros largitas facit. Moraliter ergo auferenda est auari=tia de cordibus vt celestis glorie claritudinem mereamur. Nam sicut liberalitas in seculo reddit homines famo=sos: sic largitio in christi nomine facta facit rapere celos. Reprobade sunt ta=men plurium principum largitiones stulte. vnde seneca libro primo de beneficijs libro vndecimo. Respiciede sunt facultates quas prestamus atq perso ne quibus damus. et reprobat largitatem alexandri qui dedit vrbem cuida elemosinam petenti: et cum ille diceret q sibi talis elemosina no conueniebat alexander respondit. Non curo inquit quid te accipere deceat. sed quid me da re congruat Hec vox inquit seneca re=gia videtur et animosa: sed est stultissima qz decet considerare quid cui qua=do et quare largimus. Idem seneca ibidem de nimia cupiditate redarguit antigonum. cu icum quidam peteret tale tum: respondit q plus petebat q dece bat habere. Ille igitur videns se repulsum: petijt denarium: cui antigonus. Non decet iquit regem tam modicam remdare. itaq per cauillatione nichil se daturum conclusit. Si igitur alexandri reprehenditur idigesta liberalitas potius antigoni detestanda est cupiditas. Nempe tullius pmo de of. ca.xvij. dicit q largitas debet exerceri cum intentione ordinata non ad iactantiam et pompam: sed ad profectum suscipie dum. Nam fatuam largitione sequut rapine itaq no sua sed aliena distribu unt. vnde ambrosius li. de officijs. No est iquit largitas si quid largiaris vni et alteri extorqueas. et subdiur. Perfecta largitas est: necessitatibus singu lorum occulte subuenire: vt liberalem laudet os pauperis et non labia propa Nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua. mathi. sexto et tullius prio de offi. capitulo decimoquarto. Ea iquit liber tate vtamur que prosit amicis noceat nemini. Nichil enim liberale est quod non est iustum. Insuper seneca libro p=mo de clemetia capitulo decimotertio Non est inquit liberalis qui de alieno est liberalis. Ceteru non sufficit de suo dare proprio: sed oportet hilariter et li=bere dare. vnde seneca primo de bene=ficijs capitulo sexto. Beneficium aspe re datum vocat panem lapidosum que esurienti capere est necessarium. tame acerbum. valerius libr. quinto capitu lo primo narrat de legatis carthagine sium. Qui cum venissent roma ad libe randum suos captiuos: senatus ptin9 his nulla pecunia accepta reddidit iu uenes numero duum milium et septin gentorum quadragintarium expietis=simos rerum. vnde tantum hostium ex ercitum dimissam tantam pecunia co temptam tot punitis iniurijs venia da tam ipsos legatos obstupuisse arbitra du e: ac secu dixisse o munificentia ge tis romane deoru benignitati equada O etia nostra legatione supra vota fe lice. Naq b\u0303ficiu nu\u0303q dedissem9 acce pim9 Uide p liberalitate romani fama atq dnia sibi coqstarut sic paret paupi b9 xpi bona erogates celoru regnu sibi acqrut. Itaq liberalitas deces e i pri=cipe marie nichilq turpi9 i ipo q aua rica. vnde innoceti9 papa sic dicebat. Quid inqt psut tibi o frater diuitie qd glorie quid leticie cum no liberent ho=minem a morte: non defendut a verme

non eripiūt a febre. Ecce qui iā glorio sus sedebat in aula: modo latet despectus in tumba: et qui viscebat delicijs in cenaculo modo cōsumit a vermib⁹ in sepulchro. ⁊ subdit. Timeāt igit diuites illud iacobi. Agite nunc diuites penitentiā plorate vlulātes in miserijs que aduenient vobis cū dicet. Diuitie vestre putrefacte sūt: et vestimenta vestra a tineis comesta sūt. Aurum ⁊ argētū vestrū vastauit erugo: ⁊ in nouissimis diebus thesaurizatis vobis iram dñi ⁊ in usurijs inutritis corda vestra Pauperes igit christi fame perierunt quos nō subueniendo occidistis ⁊ ecce sāguis eorū clamat Vindica dñe sanguinē nostrū hec innocēti⁹. Nec tñ pena cōminata auaritia animūdꝫ reuocare q̄nimo ſm dictamen rationis honor debet preferri vtilitati vñ valeri⁹. li. vi. ca. iiij. narrat qualit dario iā vno et altero prelio virtutē alexādri experto atq; ideo ptē regni thaurotenus mōte ⁊ filiā in matrimoniū cū decies centū milibus talētū pollicēte cū parmenio alexādro dixisset se si alexāder respōdit et ego vterer si parmenio essē. Ex qua hystoria colligi q alexander potius honorem q̄ cupiditatē amabat. Nempe auaritia in principe signanter pessima est. iō apostolus dicebat. Nec auaricia nominetur in vobis que est idolorum seruitus. et. ecclesiasti. xv. diciturq diuitie congregate in malum domini sui pereunt in afflictione pessima. ideo catho. Dilige denarium. sed parce dilige form am: quia scilicet pecunia non ad cupiditatē: sꝫ ad necessitatē acq̄rēda ē.

Capitulum decimum septimū de patientia pricipum.

Patiētia ⁊ sioms: pricipē tamen maxime decet. exēplo apostoli. ij. corith. iiij In omnibus inquit tribulationem patimur: sed non āgustiamur. apropriamur: sed non destituimur. persecutionem patimur: sed non derelinquimur. Fratres igitur confortamini in domino et in potentia virtutis eius scri it adephe. vi. Attendamus eni q̄ta uit in antiquis animi patientia atq; cōstātia. narrat enim policra. de cesa. augusto. li. iij. c. xiiij. q mire patiētie fuit. vñ dicebat q vir habere debet in auribus diligentiam. in lingua taciturnitatem et in animo quietem. Hec enim didici a iuuentute mea. vñ greg. xx. moraliū dicit q princeps refrenare debet impatientiam ex cōsideratiōe paritatis sue cum illis quibus preest. vnde sene. li. i. de clementia dicit q princeps cauere dꝫ impatientiam que deformat hominem exteriorem et confundit interiorem. q̄ propter idem senec. lib. primo. Nichil inquit eque profuit iratis sicut intueri suam deformitatem. Nam ira faciem turbat: ora pulcherrima defedat. toruos vultus ex tranquilissimis reddit omnisq; decor relinquit iratos. et ideo dixit sixt⁹ q iratis pfuit asperisse speculū vt imago repcussa ostendat homini suam deformitatem: quoniam ira viri iusticiam non operatur. iacob. i. Decet igitur in tribulationibus constanter permanere vt sit fortitudo et decor indumentum eius atq; verificetur illō ecclesiasti. xlv. Vsq; in senectam permāsit illi virtus. Etenim libro de vita cesaris legitur q cesar patientissim⁹ fuit: atq; de sibi dictis iniurijs vindictam non egit: sed dissimulauit atq; cum suos aduersarios subiectos habebat sepius pepercit. Nam vir bonus audiēs improperia debet cogitare eorum stultiam seu ignorantiam. vt ponit seneca li. iij. de ira vbi narrat q cum chimargies historiarum scriptor quedā cōtra cesarem scripsisset monuit cesar vt sermone moderatiori vteretur quod facere renuebat: nec tamen cesar se vidicauit. sed solummodo domum suam sibi inter dixit. Et ideo concludit seneca. Non qui offendit fecit quod voluit. tanq̄ limic⁹

sedqui prudens erat aliene stultitie remisit. Insuper. Seneca de mira patientia antigoni narrat ibidē. Qui cū multa improperia audiret dicebat ꝙ militem decebat non solum certare baculo sed etiam animo viriliter. Ergo agite ⁊ confortetur cor vestrum omnes qui speratis in domino. iuxta prophetam. Quid enim prodest ira suum animum affligere: qui enim sapiens est pati discit nec de leui mouetur.

¶ Capitulum decimumoctauū de legibus.

Sine legibus policia regulari nescit. Unde romani suis legibus suam policiam sublimauerunt. vt ponit policratus lib. vi. capi. xij. et Tullius in sua prima rhetorica. libro primo ait. ꝙ omnes leges ad cōmodum reipublice referende sunt: ⁊ sicut medicina corpori ꝓdest sic republice leges. Insuper ambro. in suo examerон omelia. v. dicit ꝙ reipubli. est vsus esse cōmunes: atq; obseruari deuotiōe cōi quasi plures partes reuereri: quoꝝ cōsilio respublica gubernetur: Nec tamē leges sunt quibus mala imperātur q̄niā lex est recti preceptio: prauiq; depulsio: vt ait tul. li. de natura deoꝝ. vel lex est ius scriptū asserēs honestum: ꝓhibensq; cōtrariū. vt ait gratian⁹. Nā lex est interpres equitatis: rerūq; diuinarū ⁊ humanarū cōpos: vt ait crisippus. Eapropter veteres legib⁹ pollicias regularūt sicut solon ⁊ licurgus sed crescētib⁹ vitijs leges perierūt: vt ait seneca. epl'a. xciiij. vnde augu. i. de ciu. dei. ce. xvi. ⁊ A. geli⁹ li. ij. c. xi. narrat. ꝙ apud athenienses leges solonis asseribus ligneis incise erant: vt sempiterne manerent. nam leges sunt sicut capistrum vel frenū equo: vt ait chrisostomus super iob omelia. xxxvi. Nunc tamen vnusquisq; voluntatem pro lege capit. Abusio tamen maxima est populus sine lege qui licet legem se habere profiteatur: diuinam tamē n censuram non imitatur: quia teste augustino. iiij de ciuitate dei capitulo. vi. Omnis lex est inanis: nisi i psius censura diuine legis imaginē gerat. Quapropter diuina sapientia prouerbioꝝ octauo ait. Per me inquit reges regnant: ⁊ legū conditores iusta decernunt. Fidenum ergo ciuitas lege diuina reguletur. q̄ tunc ciuitas est dei quando rex est veritas: lex est charitas: et modus est eternitas: inquit augustinus epistola quinta. Sed ciuitas tūc est diaboli quando rex est mendacitas lex est impietas: et modus est instabilitas. Huius enim ciuitatis ciues sunt impij homines qui lege diuina relicta vtilitatem ꝓpriam equitati preferunt. sed lex diuina licet sit vna omnibus: tamen sufficit ꝙ multiplex est in fructu et virtute: vnde iob. vndecimo multiplex lex eius. Ipsam tamen plures non sufficere putāt: aut ipsius obseruantiam spernunt: sicut athenienses qui cum equissima iura sed iniquissima ingenia haberēt: maluerūt suis moribus q̄ legibus vti. vt ait valerius lib. quīto capitulo tertio. Tales enim sūt sicut tele aranearum que animalia infirmiora detinent sed validiora abire permittunt: quia tales condūt leges quas iubent seruari: sed ipsi obseruare nolūt. prout ait valerius libro septimo capitulo tertio. Quia eorum leges solum pauperes opprimunt: ⁊ diuites in suis malicijs nō puniunt. iuxta illud prouerbioꝝ. xvij. Qui iustificat impium et condemnat iustum ab hominabilis est vterq; apud deum. Legibus igitur ipsius christi regulemur in presenti vita dum viuimus.

Capitulum decimumnonum de consilio principum.

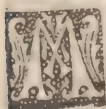
Principes absque consilio plebem faciliter dissipabunt. Nulla enim policia absque cōsilio prosperari potest vnde. tul. i. de offi. c. xxij Modica inquit sūt arma foris: nisi cōsilium interius fuerit: et ibidem concludit quod ciuitati athenienssium plus profuit cōsilum solonis quam victoria themistodis. Insuper seneca li. de tranquilitate animi circa principium dicit quod ille solus reipublice non prodest qui de pace tantummodo vel de bello cura: sed qui iuuentutem exhortatur atque bonis precepti os virtutem instituit: atque ruentes ad pecuniam seu luxuriam retrahit. tul de senectute. Consules compat illis qui regunt nauem. Sana igitur et matura imitanda sunt consilia que in senibus reperiuntur. vt frequenter Unde roboam dereliquit cōsilium senum et iuuenum adhesit cōsilio. et ideo regnum amisit. vt dicitur. ij. regnum. xij. Nam in antiquis est sapientia. vt dicitur iob. xi. narrat enim valeri⁹ lib. vi. c. ij. de marco castritio. q. Cn. carboni sibi minanti et dicenti multos se hre gladios. respōdit et ego annos quasi dicat. iō te nō timeo. Insup au. ep. xxxviij ad dioscor narrat de demosthene. philoso. qlit habitu simplex erat accidit tn̄ vt rogaret qten⁹ vellet canere cuz lira sicut oli facere mos trat q̄ recusauit dicens se nescire: cui mulier quedā ait q̄d igit nosti. respōdit. Rē indt publicam noui ex parua facere magnaz. Nō igit leuia s; matura querēda sūt ꝯsilia: qm̄ teste tulli. i. rhetorice ca. xxiij. Prudentis est bene ꝯsiliari. et ꝯmētator dicit quod bona ꝯsilia ē habit⁹ coniecturatiu⁹ ꝑm ratiocinationē opabiliū et bon⁹ cōsiliator dicit ille: cui talis habit⁹ iest. cuiusmodi est hō iust⁹ et sapiēs vnde. vi. ethico. dicitur quod homo naturaliter est consiliati⁹. non tamē quicunque homo sed qui sapiens est ille consulere nouit. A sapiente igitur ꝑquire consiliuz. vt dicitur thobie. iiij. et nō ab incipientib⁹ vt dicitur ecclesia. viij. Cū fatuis cōsiliū nō habeas: vt dicitur ibidez vnde ꝓuer. xxiij. Astutus oia agit cū consilio et seneca in tractatu de virtutib⁹ sic ait Si prudens esse cupis futura ꝓspice et que possūt cōtingere animo intēde. Nichil tibi subitū sit: sed totū ante perspicias qui enim prudens est non dicit nō putaui hoc fieri. Nō enim dubitat sed expectat non suspicatur sed cauet.

Capitulum. xx. de militibus.

Militibus eo pacto virtutes competunt quo milites interpretari volūt. Miles enim vir est quasi ex mille electi⁹: sed qualis electio erit nisi ꝟtutib⁹ floreat ip̄e q̄ tot homines ꝓcellit. Militib⁹ igit ꝟtutes cōpetūt corporis et mētis: vt corp⁹ in bello valeat et mēs bona ꝓuidēntia dirigatur Et quāq̄ omnē virtutē habere militez decor esset: quasdā tamē sibi pre cōgruere legim⁹. Decet enim militē fore strēnuum ac prōptū ad licitos et honestos labores iuxta illud quinti. ca. vi. Labori inquit oportet insistere vbi effectus promittitur qr naturalis est fauor pro laborantibus: vt inquit idem quintili. lib. iiij. de oratoria istitutiōe. vnde sen. ad lucillum. Generosos animos labor nutrit: nec est viri timere sudorē. Nam mollicies est fugere laboriosa vt iquit aristo. iij. ethi. Erubescāt ergo milites temporis huius in quibus nō strenuitas sed mollicies ē loco galee pileū castoreū accipiūt: ꝓ lācea baculū sceptro similē: ꝓ armis vestes rubricatas et politas et oēz militie laborē ꝓlimi ad voluptatē trāstulerūt. Uerūtn̄ teste ꝟgi. i geor. li. i. Labor oia vicit. et in matheo in thob. Est carnis cultura labor caro nuda la

bore. Fit sterilis spinis obsita messis oi ps. Verentur igitur milites ociosi ad labores tardi. Nã teste vale. li. viij. c. viij. Ociũ industrie maxime videtur cõtrariũ: itaq milites exercitio frequẽter debẽt habilitari: vt laborib⁹ subesse nõ ita timeant. nã teste gaufrido in poetria. Ara tritos vsus prõptos imitatio reddit. Artifices aptos tria concurrẽtia sũmos. ꝛ ovi. iiij. tristiũ. igeniumq meũ lõga rubigine lesũ. Torpet et est mũdo ꝙ fuit ante min⁹. Fertilis assiduo si nõ remouetur aratro. Nil nisi cũ spinis gramẽ habebit ager. Cõtulit ingeniũ patiẽtia longa malorũ. que verba innuũt exercitio indigere volentẽ fieri vituosũ eũ precipue cuius vocatio militia est. vñ magister sello. Disce re ne cesses. aderũt post semia messes. Post lachrimas risus: post exiliũ padisus. Fle si sola ieiuna si satiari. Da si ditari. serui si vis dñari. vñ tul. in tusculã. qstio. li. i. S recoꝝ inqt pũerbiũ est quã quisq nouit artẽ i hac se exerceat. Erubescãt igitur nobiles pigri ꝛ pusillanimes qbus mos non prelia sed edia seq: nõ irruũt cõtra hostes: sed primis emulãtur. Castra vi nõ capiũt sed remi nas ꝛ puellas violare non metuunt. vitam non exponunt pro reipublice defẽsione sed potius breuiant dies ex gulosa comessatione non petunt naues vt transeant. flumina. sed nauiũ vice odorifera poscũt balnea: non se vento exhibent aut pruine: sed vmbraꝫ domiciliorum sectantur. His etenim modis exercitium militie pretermittunt.

Ca. xxi. de fidelitate militum

Ilitãtibus congruit vt sit fideles. In hoc ei militia fundata est vt nulla fraude vituperetur. vnde in pũer sapiẽtũ dicitur. ꝙ etiã hosti congruit tenere fidẽ. Qui eni fidẽ perdidit nichil potest vltra perdere ꝛ. quintilia. causa. viij. Nõ habet iquit causã loquẽdi cui credi nõ potest: aut cui ablata est omnium verborum fides omnisq sermonis auctoritas. Abscedant igitur hi qui se dicunt nobiles: ꝛ tamẽ fraudibus ꝛ infidelitatibus sua prelia exercent quod promittunt minime tenent. Veruntamẽ tullius primo de officiis. Fundamentum primum iusticie ẽ fides: et seneca ad lucil. epi. lxxxviij. Fides est sanctissimũ humani pectoris bonũ: nulla necessitate ad fallenduꝫ cogitur nullo premio corrũpitur. vñ refert valerius libro quarto capitu. viij. ꝙ cuꝫ fabius captiuos ab hannibale iterposita pactione nummoruꝫ recepisset: ẽt illi a senatu non prestarẽtur: misso in vrbem filio fundũ quẽ vnicũ possidebat vẽdidit: eiusq pciũ hãnibali ptinus numerauit. vñ valer. li. viij. Bone fidei vẽditorẽ nec cõmodorũ spẽ augere: nec icõmodorũ cognitionẽ obseruare oportet ꝛ li. ix. ca. i. Occultũ ꝛ insidiosũ malũ est pfidia cui⁹ efficacissime vires sũt mẽtiri ꝛ fallere. Fructus i aliq cõmisso scelere cõsistit: nepharijsq vinculis circũdat: ꝛ tm̃ icõmodi affert hũano generi ꝙtũ salutis bona fides pstat. Nichilominꝰ teste salustio i. iug. paucꝫ charior fides ꝙ pecunia. Oẽs etenĩ fideles esse honestum est. Illos tamen precipue quorum status militaris: quorũ ꝯvocatio est rempublicam defensare. Nempe tales si fidelitate careãt: nimirum si eorum hostes fidelitatem eis nõ teneant. itaq fidei perditio vtrãq partem pugnantium fugabit: vnam vi: aliam proditione: et sic absq fidelitate nulla fiet defensa: sed vndiq gignetur offensa. Audiui eteniꝫ sepius quoddã genus hominum fidelitate carere. Mirum est igitur cur oppositi milites fidelitatem in eis expectant. Infinitis: nẽpe proditionibus fraudati sunt ab eis in quibus confidere non cessant. vnde tulius in rethorica prima. Summa inquit clementia est in eorum fide spẽ habere: quorum perfidia totiens decept⁹

tis. Heu heu miserum nusquam tuta fides inquit virgilius. iiij. eneidos. et lucanus. Nulla fides regni sociis. et subdit. Nullis credite. et ouidi. li. de ponto. Et cum fortuna statque caditque fides: quia scilicet multi extra manus hostium positi: promissa obseruare contemnunt: Nichilominus nulla grauior infamia. nullum peius infortunium quam infidelitatis habere nomen. Nec sapiens miles tantum odit hostes fideles quantum comilitones infideles: vnde oui. i. de arte amandi. Reddite depositum pietas suas federa seruet. et lucanus li. viij. Ardua quippe fides robustos exigit annos tanquam diceret quod robustus animus fidelis est: sed fragilitatis et nimie iuuentutis est frangere fidem de qua orator libro secundo. Hec est vera fides quam lex comunicatur amoris: medium seque tenebris apparet radiata fides. Fit laurea iustis ex precio quod terror agit: mensuraque virtus crescit in aduersis. que verba nil aliud sonant quam quod nulla ex causa frangenda est fides: sed fidelitas in aduersitate probatur et crescit. Et sicut milites fideliter obseruare debent quod promittunt: ita attendere debent ne captiuis aliquid vi petant quod infidelitatis occasionem exhibere possit. Attendant etiam ne mala occasione quosque inuadant. Nam genus infidelitatis est non solum a promisso recedere: sed etiam friuole aliis insidiari: aut primos preliis emulari. Hesito etiam an titulo prauo pugnantes in hostibus fidelitatem reperire mereantur aut vtrum promissa obseruare teneantur. Sic enim hesito vt quia quicquid arbitrer fidelitatem semper bonam esse atque laudabilem quicquid non vitiosum promittitur iure tenetur. Nichilominus tamen iusto dei iudicio fit: vt qui inique absque ratione preliantur in promissis decipiantur. itaque estimo istos hoc mereri. Difficile est tamen vt credam alios in promissis non teneri vbi promissum vitio caret: vt prefertur. Esto etiam quod conscientia hos non obliget: tamen hoc vult militia vt fidelitatem in omnibus obseruare nolentur. Attendant igitur milites vt iuridice prelia suscipiant. vnde ouidius de arte. Judice me fraudem concessa repellere fraudem: armaque in armatos sumere iura sinunt. et li. sine titulo. Sepe soporatos inuadere proficit hostes scilicet iuridice: et ibidem li. ij. Pugna reluctanti cessat in hoste manus. et. iij. tristium. Pugna suum finem cum iacet hostis habet. Attendat autem miles ne de se nimis confidat etiam si ius habeat. quia teste catho. Victorem a victo superari sepe videmus. et claudianus in maiori. Sepius incaute nocuit victoria turbe. Sit etiam miles animosus in iure suo. iuxta illud ouidii in epistolis. Non faciunt molles ad fera bella manus. Paruum certamen prelia magna mouet. Milites igitur iuri suo ideo faueant fideliterque prelientur: alienoque iuri minime derogent vt infidelitas michi oriatur. Que enim tibi militie gloria si propriam patriam inuadis: si ex ira vel superbia preliari concitaris: aut si proprio opere vicaris aut si maius damnum ex casu quam comodum ex victoria sperare videaris. Nomine enim commodi non solum facultates sed etiam famam et honorem intelligi puto. Nempe aliqui predictis ex causis prelia susceperunt quorum opus iure laudeque caret. quia teste tullio in anthonium omnino nulla causa iusta est cuidam contra propriam patriam pugnare. et idem tullius pro marcello. Iracundia inquit et superbia consilio inimica est: cuius occasione prelia fieri non debent. Rursus in prouerbiis sapientum dicitur: quod bis punitur qui propriis armis perit. Diu ergo preparandum est bellum: vt vincas scelerius. Ceterum suetonius li. vicesimo de duodecim cesaribus. Augustus inquit prelium suscipiendum omnino negabat: nisi maior emolumenti spes quam damni metus ostenderetur. His itaque allegationibus clare patet pugnam iuxta rationem tantummodo assumi debere. Itaque fidelitas non solum

in promisso:sed etiam i aggressum circumspicienda est. Militia autem decus patitur nisi fideliter exerceatur et in milite nil pulcriusest quam fides ei⁹: non solum erga homines:sed et marie attēdere habet:vt sua militia deo subseruiat. Nullus enim miles tantuȝ principi quātū deo tenetur. Attendant igit milites dominis suis fidelesdeo tamē non neglecto debere existere. vnde policratus li.vi.ca.v.dicit quod duo sūt pcipue in milite.scȝ electio ⁊ sacramentū. vt scilicet fedus promissum teneat. Et vegetius loquens de re militari dicit quod tota reipublice salus in hoc cōsistit: vt tyrones scilicet milites non tantum corporibus:sed etiam animis prestantissimi compareāt atque iuramētis suis principibus facta obseruēt. Uerumtamen est quod milites principi tēporali potius quam deo fidem seruant. vnde prochdolor illa solēnis consuetudo inoleuit qua fiebat:vt quilibet miles ipsa die quā miles fiebat ingrederetur ecclesiaȝ atque gladio super altare posito et oblato solēniter iurabat se pro defēsione fidei certare et deo perpetuo famulari. vnde vege.li.iiij.ca.i.narrat quomō milites deo iurare debent: suoque principi per deum scilicȝ de fidelitate seruāda. Narrat etiam tul.i.de offi.ca.xi.quomodo pompilius imperator filiū cathonis ī suo exercitu admittere noluit:nisi prius cum sacramento fidelitatem sibi iuraret. Hec autem omnia dicta sunt.quia fideles scȝ xp̄i milites vsque ad mortem certaredebēt:vt scȝ ecclesiaprotegatur vt legis christiane veritas promulgetur vnde policratus li.vi.ca.vij. Hui⁹ īquit militie est ordinate tueri ecclesiam ⁊ perfidem impugnare sacerdotium: venerari:pauperem defensare:iniuriasplacare. Et si opus est animā ponere vt scilicet de illis verificetur illud prophete Gladij ancipites in manibus eorum. Nunc tamen hominum militia fidem christianam non fouet: sed potius deprimit. Uerumtamen legimus apud antiquos hunc morem fuisse quod scilicȝ milites spolia hostiū dijs cōsecrabant valeri⁹ li.ij.ca.i.de iulio cesare narrat quod prohibuit spoliari tēpla. et ideo per bienniū remāsit iuictus donec presumpsit insurgere cōtra deos atque inuadere templuȝ appollinis. Idē etiā narrat policrat⁹ vbi supra. Itē egisippus narrat quomodo pōpeius nōpermisit spoliari templa. ⁊ ideo sibi pepercit alexāder. Ex his igitur patȝ quod militia ecclesiā debet deffensare. Moderni tamēmilites corā mulieribus de bellis narrāt et coraȝ simplicibus devictoria illustrium militum se iactant nec tamē habēt bellandi vsuȝ vel artē:quia lasciuie potius quam militie intendūt.. Uerūtamē lasciuia milites eneruat:vt docet se.epistola.liiij. vnde ibidē ait quod indurandus est animus militis ⁊blandimentis voluptatū procul abstrahēdus. Nēpe hanibalē induratū niuibus:et laboribus cāpanie fomenta enarrauerūt. Armis inquit vicit.fuit tamēvitijs victus. Attendendū est igitur quomodo gedeon cū trecētis viris qui aquā nō biberūt: sed curuatis genibus diutissime penaȝ sustulerūt victoriā obtinuit. Sic enim milites non involuptatib⁹:sed in laboribusexercere debēt militiā vt tāquaȝ animalia diuisa sunt.inperpetuum signum federis.

Capitulum.xxij. de bellis.

Prelium illicitaoccasiōe susceptum malo iuridice debet fine terminari. vñ augustinus.v.de ciuitate dei.cap.xxij.cōcludit quod bellum nūquam debet fieri sine magna necessitate ⁊ sine iusta causa.nā iudith.v.legit quod alchior alloquēdo oloferne post quam plurima dei beneficia recitauit cōcluditdicēs. Nunc igit domine perquire si est aliq̄ iniq̄tas eorū in cōspectu dei ⁊ ascēdam⁹ad illos quoniā tradēs tradet illos deus eorum ti-

bi. si autem non est offensa populi hui9 coram deo suo: tunc non poterimus resistere ei: quasi diceret. q non est bellandum nisi cum iusta causa: si autem iusta causa fuit nō est timendum vñ numeri xiij. Nolite timere. dominus vobiscum ē. et leuitici. xxvi. Si in preceptis ābulaueris xc. et sequitur. Persequimini inimicos vestros x corruēt corā vobis Nec tamen sufficit vt bellandi causa iusta fuerit. sed etiam vt iusti sint qui preliantur. vnde iosue vij. legitur q pppter peccatū ipsius achor multi de populis fuerunt occisi. Principes igitur sunt i formandi tempore belli. vt dicit eccle. iij. Sed nunc prochdolor videmus aut prelia sine iusta cā fieri. aut ab iniustis personis bella cōpleri. atq modernorum dominia in tyrannidā mutata sūt nec dominātur vt foueat sed vt spoliare studeant. Attendamus eni illud iob. lv. Numerus annorum incertus est tyrānidis eius. quia scilicet dominium tyranorum breue est et casum de iure postulat qn̄ īmo signum maximum perditionis est dominij quando pricipes ad tyranniam inclinantur: aut suos officiales tyrānizare pmittunt. ideo eccle. x. dicitur. Regnum a gente in gentem transfertur propter iniusticias. et cōtumelias et diuersos dolos vt patet de saule. i. regum xij. Quapropter quicunq tyrannus est de periclitatione dominij sui formidare habet. Ille autem est tyrannus qui est rex iniustus. vt ponit augustinus. ij de ciui. dei. ca. xx. x aristo. viij. ethicorum ponens differentiam inter regem et tyrannum dicit q tyrannus est qui comodum proprium intendit. Rex autē dicitur q subditorum querit vtilitatem. vnde in prouer. xxviij. Leo rugiens et vrsus esuriens princeps impius super populū pauperem: dux ingens prudentia multos opprimit per calumniam. de quibus isaie pmo dicitur. Principes tui infideles socij furum omnes diligūt munera. vnde seneca iiij. de naturalibus questio. capitulo. i. Potius inqt decet deorum opera celebrare q philippi aut alexandri latrocinia. nec precipuū est i rebus humanis classibus mare transire seu emulorum iniurias subegisse. Nulla inquit maior est victoria q vitia domuisse: qr innumerabiles sunt q vrbes et populos habuerūt in sua potestate: sed paucissimi peccatis caruerūt. Nūc tamē principes vitia domare nō curāt sed omni tyrannia preintenta subditorum vtilitatē atq virtutū acquisitionē pretermittunt: nec bella intercipiunt vt iusticiam foueant: sed potius vt suis pōpis x iactantijs satisfacere queāt. Tales enim non reges sed tyranni sunt: qr non auersarios sed subditos inuadere petunt de quibus poli. lib. viij. ca. i. dicit q tyranni sunt qui non legibus sed proprio arbitrio imperant. Reges autem sunt qui pprium arbitrium legib9 submittunt. x idē policratus libro. iij. concludit q tyrannū occidere iustum x equū est. vnde tul. iij. de officijs. ca. vij. Nulla est inquit nobis societas cum tyrannis: sed poti9 summa distictio Neq enim contra naturam est tyrannū spoliare si possis: sed etiam necare ē honestum. Etenim mēbra amputanda sunt si sanguine x spiritu careāt ne ceteris membris noceant. Illa igitur infirma hominum feritas: x inhumanitas a communitate segreganda est ne subditam plebem contaminare posset.

Capitulum vigesimum tertium de regimine militum.

Militia psperari neqt vbi nulla virtus. vbi sens9 nō habitat. vñ romani teste policrato li. vi. capit. vij. Preualuerūt aduers9 multitudini gallorū pceritatē germanorum vires hispanorū: dolos afrorum: x hoc p felicitatē x sapiētiā. Sic etiam p fidē atq veritatis studium quecunq peccatorum contagia

subiugare poterimus. vñ q̄tū ex narrationibus colligitur milites oli poti⁹ ingenio ꝛ sapiētia preualuerūt q̄ viribus corporis. sic pariter in via morum potius est incedendū ꝰm sapiētiā christiane legis q̄ ꝰm vires corporis. Nā sicut in geñ legitur. Esau in viribus corporis erat fortior iacob. et tñ ab ipso scꝫ iacob esau subplātatus fuit. Non igit̃ viribus ꝓpriis cōfidendū sed i sapiētia legis meditādū est: vt scꝫ nō nobis sed scripture sacre consilijs acquiescamus. in qua thesauri sapiētie abscōditi sūt. vñ pōpeius. li. xi. narrat q̄ alexander a patre suo exiguā militiā accepit. Verūtamē doctā ꝛ i prelijs assuetā erat. ꝛ ideo ipā mediāte inumerabiles hostes suppressit. sic etiā duꝫ nascimur modicā militiā ꝛ modicas virtutes accipimus: si tamen in fide instruamur ꝛ in bonis operib⁹ exercitemur cōtra hostes ꝓualebim⁹. vñ vege. li. iiij. c. i. narrat q̄ assita licet nauiū vsu nō indigeret ne tñ milites torperēt: iussit naues edificari: ꝛ milites ibidē exercitari: ꝛ sic nunq̄ ociosi esse debem⁹ ne carnis desideria succūbere nos faciāt. Plures tñ nos exercitiū bonoꝝ sed maloꝝ frequētant. nichilominꝰ tñ narrat vege. vbi supra qualiter catho suis militib⁹ precepit vt rapinas non facerēt sub pena abscisionis dextre manus q: inq̄t militi te ꝓdari nō licet. Insup li. de vita cesaris exēplū satis cōforme legitur. Nō debem⁹ igit̃ in prauis sed i bonis ꝛ licitis operib⁹ exercitari atq̄ nō de ꝓprio sensu: sꝫ de cōsilio sacre scripture cōfidere tenemur. vñ narrat vale. li. ij. c. ij. q̄ disciplia militaris romano iperio multarū vrbiū dñationē regnorū et gētiuꝫ regimē largita est. Simus igit̃ sapientes qm̄ vita hominis militia super terrā. Dicit ei policra. li. vi. c. viij. q̄ militū vocatio est vt nō ꝑmittāt. R. P. egere. aut perire. Nō sūt ergo milites qui propriā aīam peccatis dānari permittūt: vñ egisippus li. v. allegat dictū titi dicentis q̄ in exercitu non soluꝫ req̄rit̃ virtus corporis sed etiaꝫ mētis: nec cōtra hostem fortitudo sed discipline norma. nec scilicet miles sit crudelis vl̄ impius: aut ne prede potius q̄ victorie sit intentus. vnde luce iij. Militibus dicitur: contenti estote stipendijs vestris: ꝛ est verbū beati iohānis baptiste. Plures autem huius tp̄is viri se iactāt nobiles indeq̄ superbiunt et alios contēnunt. ceterosq̄ rusticos nuncupant. et tñ ipsi qui talia frequēter dicunt vilissimis operibus suam nobilitatem ostendunt: ꝛ cum alijs iniuriantur se ignobiles attestantur. Utinam attenderūt illud iob. xxxi. Nunquid nō in vtero se fecit me qui ꝛ illum. super quo greg. primo moraliū ca. xxi. Omnes inquit homines natura fecit equales. De nobilibus inquit ꝓpheta ozee. ix. Gloria eorum ab vtero et partu. et boetius. iij. de cōsolationē. c. vi. O inquit q̄ inane et q̄ inutile q̄s videat. Et declarat ibidem qualiter nobilitas nō est nisi laus parentum: nec debet aliquis gloriari de laude aliena. vnde hieronym⁹ ep̄la c. iij. Non est inquit gloriandū de nobilitate carnis: quia nec virtutes nec vitia parentum imponēda sunt filijs nisi supple fuerint imitatores parentum. ꝛ chrisostomus super matheum omelia. v. Nobilitas inquit seu bonitas parētum non valet nisi fuerimus nos ipsi boni. ꝛ omelia. xlix. concludit q̄ non valet habere iob in patrem sine operib⁹ iob ꝛ omelia. xix. sic ait. Nichil inq̄t ꝓdest malis bonitas parentū: et nichil obest bonis malicia. Et eniꝫ illi non sunt nobiles quia splendore parentum recesserunt sordibus et nequitijs vacantes: vt declarat valerius libro. iij. capit. v. Quāobrē d̄ tali nobilitate iuuenal̄ dicebat. Omne animi vitiū tāto cōspectius in se crimē habet: quāto qui peccat maior habetur. Nam ille nobilis est qui virtutibus claret: vt ait seneca epistola. xlv. Nam talis nobilitas donum

nature est. nec debet exinde quis gloriari quin imo debet quisque tanto esse humilior ex munere quanto se obligatione esse conspicit in reddenda ratione: ut inquit gre. li. i. omel. ix et apl's cori. iiij. Quid inquit habes quod non accepisti: si aut accepisti quid gloriaris quasi non acceperis? ideo hiere. ix. dr. Non glorietur sapiens in sapientia sua nec fortis in fortitudine sua. Ea enim que natura dedit nec laudem nec vituperium faciunt sed ea solummodo que libere contrahuntur et fiunt. ideo apl's. i. ad cori. xi. dicebat. Gloria enim nostra hec est: testimonium conscientie nostre quasi dicat quod non ex naturalibus debemus gloriari: sed ex moribus seu propriis operibus.

¶ Finit liber nonus.

¶ Incipit. x. in quo tractatur de diversis statibus viventium sub principe et habet. xvij. ca. cuius primum est de divitibus et eorum statu.

Tali sectantur avariciam virtutibus ut plurimum non intendunt sed quid prosunt divitie si virtutes non habeantur. Narrat enim val. li. iij. quod scipio omnia temporalia post ponens virtutes pretulit. unde cum ipse apud se natum romanorum accusaretur: ipse respondit. Cum ego inquit africam vobis subegissem: nil aliud exinde nisi cognomen portavi quod scilicet fuit dictus scipio africanus eo quod africam romanis subiecerat. et in statu subdit. Locupletior inquit sum invidia quam pecunia quia scilicet homines invidebant plus virtutibus quam pecuniis suis: quia etiam virtutes querebat potius quam divitias. Sicut enim dicitur prover. xv. Conturbat domum suam qui sectatur avariciam et prover. xxviij. Qui odit avaritiam longi fient dies eius. Narrat enim vale. li. v. quod consules romani in tantum pauperes erant quod dum morerentur liberis suis nichil relinquebant, unde senatus romanorum eorum liberis providere consueuit. Insuper li. ij. de nugis philosophorum de artagogle legitur quod aurum tanquam fictilia spreuit. unde dicebat quod prestantius est fulgere moribus quam rebus. Ipse enim ut ibidem dicitur. Rex cecilie fuit et hoc per fortunam: quia pater suus figulus fuerat: et ideo vasis fictilibus semper utebatur. unde dicebat. Non debeo propter fortunam meam negare naturam meam. ceterum vale. li. iiij. c. ij. de. Q. tuberone narrat quod licet ditissimus esset fictilibus semper utebatur dicens quod maior est thesaurus continentie quam pecunie. unde cum sibi munera presentarentur ipse respondit. Referte inquit thesaurum vestrum et meum relinquite. Ipse enim noverat illud prime ad corinthi. v. quoniam avari regnum dei non possidebunt. Insuper vale. li. iiij. ca. iij. de. M. curio narrat quod fuit abstinentie norma et spectaculum fortitudinis romanorum. Ipse enim in humili disco comedebat: atque in domo exigua morabatur. De foris igitur samnitum legati venerant sperantes propter suam inopiam muneribus eum posse corrumpere magnum pondus auri publice missum sibi offerentes: sed non prevaluerunt. unde respondisse fertur. Malo inquit locupletibus imperare quam locuples fieri. Munera inquit vestra refertote et mementote me nec acie vinci nec pecunia corrumpi posse. Attendebat enim illud apl'i ad ephe. v. Scitote intelligentes quoniam omnis avarus non habet hereditatem in regno dei: quoniam avaritia est idolorum servitus. Nunc tamen illud isa. vi. verificatur. Omnes inquit in viam suam declinaverunt unusquisque ad avaritiam suam. et tanquam desperantes semetipsos tradiderunt in avaritiam. ad ephe. iiij. Attendamus igitur facultatum abundantiam amicam esse avaritie: pacisque inimicam. Nam abraham et loth fuerunt divisi: quia substantia eorum erat multa. unde augu: sermone. lv. Difficile inquit est habere divitias et non amare ipsas ideo periculose sunt suis possesso

ribus. Quaobrem xps suis discipulis math.xviij. dicebat. Si vis esse pfect9 vade z vende oia que habes z da pauperibus: qm facilius est camelu pfora men acus transire: q diuite intrare in regnu celoru. vn sapie.v. Quid vobis pfuit supbia quid diuitiaru iactatia. z sequitur. Transierunt oia tanq vmbra. ideo seneca sic dicebat. Non est inquit homo estimadus vel reputandus ex his que fortuna dedit. vn abacuch. ij. Ve ei qui multiplicat non sua. Vsqz quo aggrauat cotra se densum lutuz z hierony.epla. xcvij. Ois inquit diues iniquus aut inquit heres est. z prima ad thi.v. Qui amat diuitias fructum no capiet ex eis. quapropter gregori. xviij.moraliu. Diu inquit cu rebus nostris durare no possumus: qr illas aut moriedo deserimus: aut ille nos viuentes quasi pereundo deserent qm diues cu dormierit nichil secu aufert vt dicit iob.xxvij. vn luce.vi. Ve vobis diuitibus qui habetis hic consolationes vestras. vn augu. de verbis dni sermone xij. sic dicebat. Quid prodest plena bonis archa inanis conscientia donavis habere z bonus non vis esse. Erubescere debes de bonis tuis si domus plena est bonis z te habet malu. Na teste seneca epistola.vij Munera fortune sut insidie: et epistola.xl. Segetem nimia vbertas sfreuit: rami onere franguntur: ad maturitatez no peruenit nimia fecunditas. vnde gregorius registro. iij. Omnia inquit in hoc mundo mutabilitatis ordo corrumpit. Non igitur i prosperis eleuari neci aduersis turbari debemus: sed aduersitatis memoria tanq humilitatis anchoram in mente teneamus quoniaz sicut dicitur pver. primo. Prosperitas stultoru pdet eos vnde augusti. epistola.lxxxi. Mundus est periculosior bladus q molestus qr scilicet in abundantia temporalium timenduz est: ne cupiditas seducat: quia sicut dicit gregori morali.xviij. Prosperitas gressus obliquat vt vix ad bona redire possint. Quaobrez aug. epla l. concludit q nichil est infelicius felicitate peccatium: quia scilicet felicitate penalis nutritur iniquitas z mala volutas velut hostis interior roboratur. z subdit. Si inquit deus pmittit pollere iniquos in psperitate tunc indignatur grauius si delicta impunita dimittantur. quapropter sene.ij. de puidentia ait q nichil est ifelicius eo cui nuq accidit aliqd aduersi. Et ponit ibi exeplu de regulo qui scdm quantitate tormetoru maiore gloria habuit. vn grego.morali.vi. Quasi iquit per amena prata ad carcere venit qui per presentis vite pspera ad iterritu currit. Ideo iob.xviij. Precipitabat eu cosiliu suu scz mudane psperitatis. vn sene.epla. xxxvij. Res inquieta felicitas que aim exagitat mouet cerebru z de vno genere ad aliud irritat quosda p superbia: alios per luxuria illos iflat alios mollit. Quamobre vale.li.vij.ca.ij. narrat dictu solonis dicetis. Nimine du viueret beatum dici debere: q ad vltimum vsqz fati diem anticipi fortue subiecti essemus. Ibide etia narrat qualiter anaragoras cuida quereti quis beatus esset: respodit. Nemo iquit beatus est ex his quos tu felices existimas sed eu in illo numero reperies qui a te ex miseris costare creditur non erit ille diuitijs z honoribus abundans: sed exigui ruris aut no ambitiose doctrie fidelis nec pertinax cultor in secessu q i fronte beatior: quasi dicat q bona temporalia nullu faciunt beatu. Attedendu est eni q multi diuites fueru qui postmodu corrueru sicut de pluribus narrat valeri9.li.vi.ca.vlti. sicut de grasso q locupletissimus fuit: z postmodum ad tata iopia deuenit vt bona eius a creditoribus: qr solidu prestare no poterat vedebatur. Ibidez etia narrat de. Q. cepio qui preture splédore z triumphi claritate cosulatus decore maximi pos

tificis sacerdotio vt senatus patronus dicitur assecutus i publicis vinculis spiritū deposuit: corpusq̃ eius funesti carnificis manibus laceratū i scalis gemonijs iacēs magno cū horrore totius fori romani cōspectū est. De tp̄alib⁹ igit̄ nō est curādū se gloriādo. vn̄ augu. de verbis d̄ñi i. sermone. xiij. Magne inq̄t virtutis est cum felicitate tp̄ali luctari ne alliciat ne corruptiōe subuertat. vn̄ ap̄lus ad philip. iiij. In oīb⁹ īst tut⁹ sū scio humiliari ⁊ abūdare. sup quo gre. sup eze. li. ij. omel. vij. Magna inq̄t est ars ⁊ mire scientie disciplina: atq̄ toto cordis visu discēda sc̄z scire sustinere p̄sperā ⁊ aduersa. idē sene. de p̄uidētia. Fugite iq̄t delicias: fugite eneruātē felicitatē qua aīmi madescūt: ⁊ si excesserit p̄iculosissima est atq̄ mētes ad imaginatiōes vanas euocat. Cur igit̄ cōfidūt hoīes i virtute sua ⁊ i multitudine diuitiarum suarum gloriantur.

Capitulū secundū de pauperibus et eorum statu.

Paupertas de se mala non est: sed pauperes q̄nq̃ mali: ⁊ quod optimum est celum sc̄z paupertate poti⁹ emitur q̄ diuitijs. vn̄ iacobi. i. dr̄. Nonne deus elegit pauperes in hoc mundo. Nam desiderium pauperum exaudit dn̄s. inq̄t propheta. Narrat enim gre. circa finem sui dialogi qualiter ipse p̄hibuit ne fratres sui accederēt ad quēdam religiosū in morte. p̄hibuit etiā ne ipsū sepelirēt: ideo q̄ ipso viuēte habuit tres aureos quos iussit p̄ijci sup eū i detestatiōnē sue cupiditatis. O q̄nta diffidentia si credas egere aut perire dū eterno regi famularis. Nonne q̄ omnes habet thesauros te ditare potest: ipse signanter qui liberalissim⁹ qui potētissim⁹ qui oīa nouit quib⁹ indigere potes. vn̄ math. v. Beati pauperes spiritu: qui sc̄z veram in spiritu habent humilitatē atq̃ sufficiētiam. vn̄ greg. in dialogo lib. i. ca. xvij. Parū prodest paupertas nisi affuerit humilitas: q̄m pauperem superbū odit deus. ⁊ alibi dicitur. Quoniā pauper est nō qui minus habet sed qui plus cupit. Ex quo patet q̄ vera paupertas spiritū humilem et saciatum reddit. Si igitur satiari omnes appetimus cur verā paupertatē abdicamus. Narrant eni͂ naturales q̄ seruus licet sitiat. tamē nō bibit quousq̃ plenitudinē aque inueniat ex qua possit satiari. Cur igitur de torrēte huius caducitatis potamus: curi tēporaliū acquisitione sollicitamur. Expectemus illam plenitudinē glorie celestis: in qua satiari valeamus: quoniā omnes hui⁹ seculi fontes ⁊ flumina nō nisi amaritudo sunt. vnde apostoli mathe. xviij. dicebant. Ecce nos reliquimus omnia ⁊ secuti sumus te: quoniā apud te est fons vite: et in lumine tuo vidibimus lumen. Nunquid experimur q̄ omnis auarus sitit. et hoc non immerito: quia auaritia calor ē qui sitire facit quam dij infernales seminātipsi qui ignibus atrocissimis vruntur nam vt predixi. Omnis auaritia idolorum seruitus est. Consideremus enim illud quod valerius narrat libro quarto capitulo tertio de fabritio: qui refutauit aurum ⁊ argentum sibi missum. Item diogenes omnia spreuit. teste etiam seneca libro de prouidentia. Democritus diuitias p̄iecit tanq̄ onerosas. Libro etiam de tranquillitate animi narrat de quodam qui cum omnia sua perdidisset: gaudens etiā dicebat. Iubet inquit fortuna expeditius philosophari. vnde libro secūdo. de vitis patrum legitur q̄ thesaurus monachi est volūtaria paup̄tas. Et de quodā ibi legit̄ q̄ vēdidit euāgeliū vt pauperibus succurreret dicens. Verbum inq̄t vendidi quod iubet oīa vēdi ⁊ dari pauperibus. His ergo verbis patet paup̄tatē merito esse tolerādā: mūdeq̃ diuiti-

as cōtēnādas fore. vñ narrat hie. epl'a xxxv. q chrates thebanus homo quondā ditissim⁹ cū ad philosophādū athenas pgeret magnū pōdus auri abiecit qz nō putauit se simul diuitias τ virtutes posse posidere. Insuper idē hiero. epl'a. xvi. de quodā philosopho recitat q multarū possessionū pciū i pelag⁹ pjecit dicēs. Abitte i profūdū maris mala enī vos submergere q̄ ego submergar a vobis. Ecce igit qualiter sapiētes hi mūdanā dulcedinē tanq̄ amaritudinē spreuerūt. quinimo in hoc solū putabāt ditari cū in diuitijs cor nō apposuerat naz de fabrico narrat vale. li. iiij. ca. iij. q locupletē τ diuitē faciebat ipsū nō multa possessio sz modicū desiderijū. Solas enī virtutē diuitias putauit. Insuper de zenone philosopho narrat. A gelli⁹ q oia tēporalia cōtēpsit. qz cū fortunā suā bonā semel pdidisset dicebat. O inqt felix fortuna que me iubet letius philosophari. hoc idem narrat seneca libro de tranquilitate animi Et tul. libro de tusculanis questio. Ecce patet quomodo felix est leta paupertas. Qui autē volūt diuites fieri incidūt in laqueū diaboli: et desideria multa iuxta apostolum. Attendamus eniz illud isay. xliiij. Elegi te i camino paupertatis: qz scz in mundo ad paupertatem voluntariam vocati sumus vt scz nil cupiamus vt habeamus. sed solum habeamus vt viuamus. vnde chrisosto super math. omelia. iiij. Paupertas inquit est caminus qui calidior est igne. Sicut enim eger non debet grauari de medicamēto: nec qui purgādus est purgamēto: sic paup de paupertate non grauatur. ideo thobi. iiij. ca. dicebat. Fili mi pauperē vitā gerim⁹. sed multa bona habebimus si timuerim⁹ deū. vnde seneca episto. ij. Honesta inquit res est leta paupertas: nec est paupertas nisi leta sit. Nam qui cuz paupertate bene cōuenit: diues est nec paup est qui parum habet: sed qui plus cupit. Et gre. super ezechi. li. ij. omelia. vi. ille inquit pauper ē qui appetit qđ nō habet q̄ tñ non habet nec habere petit: diues est. Ideo sapiē. prouer. xiij. dicebat. est q̄si diues cuz nichil habet quasi dicat: q diues esse potest qui nichil appetit: licet etiā nichil habeat. Quāobrē greg. vbi supra: paupertas inqt ē iopia mentis nec consistit in qualitate possessoris. Tamē tādū ē tamē nūc q qlibet studet esse filius pcuratoris: scilz hui⁹ mūdi. omnes enī auaritie studēt: τ tñ diuitie cōseruate sūt in malū dñi sui: atqz pereūt in afflictione sua vt dr eccl'asti. v. Qm̄ aug. li. cōfessi. recitat: q trāsiēs pvicū vidit quēdā paupem hilarē et letū. τ igemuit. suisqz socijs dixit. oib⁹ inqt conatib⁹ laboramus vt ad securā letitiā puenire possum⁹. in hoc tamē paupiste nos precessit. Et subdit augustinus ille letabatur: ego eram anxius securus ille ego trepidus. Unde poeta: o vere tuta facultas pauperis āgustiqz laris omunera nondum intellecta dei. Unde mathei. v. dicitur beati pauperes spiritu. Et isaie. xlix. pauperum suorū miserebitur. Ut igitur heredes simus nō mūdo sed christo nascamur vt simus filij τ heredes. nec queramus diuitias terre sed gratie τ glorie dei. qm̄ vt dicit ysa. xxxij. diuitie salutis sapiētia. sciētia timor dñi ipē ē thesaur⁹ ei⁹. Ideo greg. moralium. xxij. minus inquit inops est qui vestem non habet. q̄ qui humilitatē. et ideo odibilis deo pauper supbus ecclesiastici. xxxv. Rationabiliter igit concludit augustinus quinto de ciuitate dei capitulo decimooctauo q ipse deus est opulentia mentium: et sua plenitudine homines facit felices. Eius igitur diuitie sunt appetende. quoniam gloria et diuitie in domo eius. iuxta pphetam Heu si attenderemus q̄ta mala diuitiarum occasione fiunt: q̄tusqz dolor ipsarum gignitur occasione paupertatem opibus preponeremus. Nūquid absalon per capillos suspensus

est vt dr.ij.regū ca.xviij.sic enī diuitiarū amatores in ipsis suspēdūtur ⁊ peeūt Etei attēdere deberēt vba apostoli ad philippenses.iij. dicentis oīa propter christū detrimētū feci.⁊ arbitror vt ster cora vt christū lucrifaciā.qm̄ nō proderunt diuitie in die vltionis vt dicitur ꝓuer.xi. Unde horatius ī suis ep̄lis epi. xij.sic dicebat. Sic rectus fueris:non ē vt copia maior. A ioue donari possit tibi:tolle querelas. Pauper enim non ē cui rerū suppetit vsꝰ.si ventri bn̄ est si lateribꝰ pedibusqꝫ tuis nil diuitie maiꝰ regales addere possunt. Itē seneca li. de remedijs fortune sic dicebat.paupertas inquit michi grauis est: ⁊ respōdet sed tu paupertati:quia non in paupertate vicium:sed in pauepere. Illa q̄dā hylaris ⁊ tuta. vnde iuuena. Cantabit vacuus coraꝫ latrone viator.quāobrē augustinus li. de verbis apostoli sermone.xxxvij.sic paupertatem suadet. Nō inquit displiceat tibi paupertas tua:qꝛ nichil ea ditius inuenire potes vis cognoscere ꝙ locuples sit qui celuꝫ emit. Unde igitur quibus thesauris conferri possit ꝙ paupertati videmus indultum. Nempe vt ad regnum celorū ꝑueniret diues possessione sua obtinere nō potuit hec ille. vn̄ isa.xxix. Pauperes homines in sācto israhel exultabunt ⁊ propheta sic dicebat. Tibi derelictus ē pauper orphano tu eris adiutor.⁊ luce p̄io dicit̄ ꝙ diuites dimisit īanes. Nā vere sūt inanes eorūqꝫ spes vana est eo ꝙ pre confidentia diuitiarum salutis eterne gl̄iam adipisci ꝑtermittūt atqꝫ se putant a deo:haberi odio si eorum facultates ab eis tollāt̄. q̄dꝰ tn̄ seducūtur. Fingit etiā seneca in suis declamationibꝰ ꝙ ciuitas oli erat in qua lex fuit posita:vt nullus alienuꝫ caperet aut damnificaret.quod si q̄s faceret atrocissimis puniendus erat verberibus. Contigit igitur vt vir quidam desparatus laqueo se suspendit q̄d videns alius sibi cōpatiēs laqueuꝫ gladio scidit ne ille moreretetur. Ille autē qui se suspēderat coram iudice veniens querelam fecit cur ille laqueum sibi damnificasset. O q̄ta insania de laqueo fracto cōqueritur ⁊ de vita recuperata et obseruata non letatur. Sic eni plures ī suis diuitijs se suspendunt.et mortem eternam propter ipsas incurrunt. ⁊ si deus eorum facultates minuat:ipsi tūc conqueruntur et deum eis odiosum arbitrantur.ecce quanta stultitia. Nam de terrena substantia querelam faciunt ⁊ vite eterne felicitatem quā propter diuitias ꝑdebant non plangunt. Ea propter beatus iacobus in sua epistola.c. ij.dicebat. Nonne deꝰ elegit pauperes in hoc mundo vt nos faceret diuites ī fide et coheredes regni quod promisit deus diligentibus se.

¶ Capi.tertiū de mercatoribus

Mercantia fideliter fieri debet.nec ꝑtextu vēditionis aut emptionis fraus ī primum dꝫ excogitari.nec vsura tractari. vn̄ exodi. xxij. Nec vsuris opprimes eū sclꝫ proximum.et leui.xxv. Pecuniam tuā non dabis ad vsuram.et luce vi. Mutuum dantes nichil inde sperantes.ideo propheta dicit. Qui pecuniā suā nō dedit ad vsurā. vnde ambrosi.iij.de offi. Cur inq̄t ad fraudē ꝯuertis nature idustriā cur affectas iopiā ꝑmi cur optari facis paupibus sterilitatē ⁊ cur exploras quando tempꝰ sterile erit. Hanc vocas industriā q̄ est fraudis astutia et quod vocas remediū latrocinio cōiunctū est Nu nq̄d iudeis prohibitū fuit ne fratribꝰ suis accōmodarēt ad vsurā. deutro. xvi. vn̄ au. ep̄la.xxxvi. Quid dicam de vsuris:nisi qꝛ crudelior est q̄ substātiaꝫ subtrahit diuiti:ꝙ qui fenore trucidat pauperē. Itē chriso.sup mathe.omel. v. Nichil iq̄t vsura turpiꝰ nichil tā crudeliꝰ. Nā vsurarius lucrū suū aduersitatē alteriꝰ facit. Insup tul.li.i.de tus

culanis q̄önibus cathoni quereñti quid expedit faciēdū in re familiari: respondit. Bene p̄ascere: bene vestire: bene arare &c. Sed cū quereret an liceret fenerari: scilicz ad vsurā cōcedere: respōdit. Quid est inq̄t hominem occidere: quasi dicat q̄ fenerari idez est q̄ hoīem occidere. Cōmemorem⁹ enī historiā q̄ habet in historia tripartita li.i. de spiridiano epō. qui pauperib⁹ mutuabat triticū. Solebat tñ vt tēpore ꝓsperitatis quod acceperūt restituerēt vt alijs paupibus subuenirēt. Accidit tamē q̄ quidā mutuo sēper accipiebat ⁊ nunq̄ reportabat: sed cū semel ad epm venisset: vt triticū acciperet dixit ei eps. vade ⁊ accipe. ille autē abijt: sed cū in horreo nichil inuenisset episcopo retulit: cui episcop⁹. Mirū inq̄t q̄ tu sol⁹ horreū vacuū inueneris. ⁊ tūc ille cōfess⁹ ē delictuz totuz ꝙ restituit. Non igitur indebite acq̄renda est. primorū substātia. a potiori rōne frater fratrem vēdere non debet. qm̄ qui vēdiderit fratrez suum sui sāguinis immemor est. Attēdāt igitur mercatores vt feliciter i sua vocatione procedāt. vnde prouer. xx. Abhominatio est apud deum pondus iniquū ⁊ statera dolosa. vnde michee. vi. Adhuc ignis in domo ipij: thesaurique iniquitatis ⁊ mensura minor ire plena ⁊ subditur. Nunquid iustificabo stateram impiam et pondera dolosa: in quibus diuites eius repleti sunt iniquitate habitatores in ea loquebantur mendaciuz et lingua eorum fraudata i ore eorum. Qua propter dominus leuiti. xix. Precipiebat fidelitatē mercantiarum dicens. Statera iusta et equa sint pondera et iustus modius equusque sextarius. Inquirit tamē tullius li.iij. de officijs. c.xij. An liceat vēditori rei quā vendit vitia promulgare. vnde narrat ibidem disputationem dyogenis ⁊ antipatris sui discipuli. Nam dyogenes sic dicebat. Quid stultius q̄ vēditorez vitia rei quam vendit narrare: seu tanquam preco dicere domum pestilentez vendo. In contrariuz tamen antipater sic dicebat nisi vitia narrat improbe facit et proximū decipit. Concludit ergo tullius q̄ non boni viri sed fallacis est vitia rei celare vendendo. Naz dyogenem defendit vtilitas. sed antipatrem profert honestas Qñ narrat ibi exēplū de phithio qui cum intellexisset. C. cānius vellet ortum suū emere fecit piscatores ante suum ortū venire cuz nauiculis et tubis et pisces alibi capi os afferri ac si ibidem capti essēt quod videns cānius carius emit ortum sz i crastinum piscatores nullos reperit quin imo audiuit nūq̄ pisces ibi captos solitū fuisse ⁊ ita deceptus est: ⁊ ideo eccl'astici. xxxi. dicitur cum negociatore ⁊ cū emptore tracta dirigendos eo.

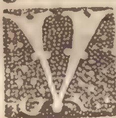
Capitulum quartū de seruis et laboratoribus.

Legimus primo reguz quomodo ioab licet victor esset: noluit tamen capere vrbem. vt victori non sibi sz domino suo ascriberet. Sic etenī apud gentiles suis dominis serui fideles fuerūt sicut narrat valer. li.vi.c.viij. Idē etiam habet li. de vita cesaris q̄ scilicet quidem seruus cesaris ab anthonio fuit capt⁹ qui cesaris inimicus erat vt tamen seru⁹ ille cesarē abnegaret: tūc seruitia vl' beneficia nūc supplicia exhibebat: sed nichilominus seruus constanter dicebat. Iube inquit me iugulari. qr nec salutis beneficio. nec mortis supplicio cesaris miles esse desinam aut tuus esse incipiā. Gratia cuius cōstātie dictus seruus apud antoniū incolumitatē impetrauit. ibidem narratur de quodam alio qui poti⁹ voluit mori q̄ a suo domino separari. vnde scipio salutē ei presentabat dū vellet pompeio famulari. seruus autē respondit. Gratias inquit tibi ago qr grande seruitium offers. Nulla tamē

ratione deseram dñm meum. Milites igitur christiani xp̄m nulla ex causa debent deserere ꝛ alteri scilicet mūdo vel mammone famulari. vnde apostolus. romana. viij. dicebat. Quis sepabit nos a charitate christi quasi dicat nullus. Insuper vale .li.vi.ca.viij.narrat de seruo panopionisqui cū vidisset aliquos esse deputatos. vt dominum suū occiderēt ipse cū dño suo vestem ꝛ anulū cōmutauit: ꝛ loco panopionis interfici voluit. Cōforme etiā ibidez habet exēplum de seruo antonij qui mirāda supplicia ꝓ suo dño tolerare voluit. Itē sene. de bñ. ca.xiiij.narrat similem historiā pallegate historie scdm valeri. Narrat insup de quodam seruo ꝗ dño suo incarcerato venenū petēti obedire cupiēs loco veneni medicamēobtulit. ꝛ deinde suo dño veniā impetrauit. Ceterū pōpei⁹ li.iiij.narrat ꝙ anaxillaos filios suos reliquit paruos sub tutela serui sui spectate fidei quē tantūdilexit vt ei⁹ amor quasi filialē p̄celleret amorē.ideo propheta nos amonet dicens. Seruite domino in timore et exultate ei cum rremore.qm̄ seruus qui scit voluntatē domini sui : ꝛ non facit plagis vapulabit mulis vt habetur luce. xij. Nunc tamē seruorum viget īfidelitas quia nec deo nec hominib⁹ fideliter famulantur. Nam qui peccatis seruiunt deo famulatuz non im pendunt. Tales enim sunt similes seruo de quo narrat pōpeius li.x.viij. Narrat enim ꝙ cum aliqui serui victores fuissēt: ordinauerunt inter se: vt inter domios suos ille rex esset qui primo solis splendorē mane videret qua ordinatione facta seru⁹ cuiusdā qui strato dicebatur suo domino su asit: vt versus occidentē intueret itaqꝫ dies magna extitit ꝛ fulgorem ille nō videbat. Huius tñ fraudis cognitione habita strato fuit rex fact⁹. Sic enim multi suos dominos seducunt: ꝛ per adulationes impediunt ne videant orientem. scilicet ne veritatem agnoscant et suadent intuitum occidentis.s. opera tenebrarum. Non sic igitur sed ī xp̄m famulādū est. vnde mathei. xxij. dicitur. Reddite que sunt cesaris cesari. et que sunt dei deo. quia q̄cūqꝫ seruitia humana ī christi nomine compleri debent: atqꝫ ipsorum o ccasione diuina opera non debēt ꝑtermiti. vnde vale. li.iij.ca.iij. narrat quomodo seru⁹ quidā barbarus subito interfecit astrubulem eo ꝙ dominū suū interfecerat. ꝛ cū ratione homicidij vehemēter cruciaretur. nichilominus leticiā quam ex vindicta ceperat in ore constantissime retinuit. sic etiaz ꝓ offensa nominis christi certare debem⁹ atqꝫ blasphamātes seu emulātes suo nomini saniscorrectionibus et cōsilijs inuad ere debemus. vnde ecclesiastici. x. In cogitatione tua rege non detrahas. Idem apostolus ad ephe. vi. Serui obedite dominis carnalibus cū timore ꝛ tremore in simplicitate cordis. sꝫ fortassis plurimi se putāt infelices eo ꝙ aliorū sūt serui: alij quoqꝫ qui dominantur eis famulantes despiciunt. Utinā vtriusqꝫ conditiones homines attēdant qm̄ nec famulari dedecꝰ est nec dominari fastus eē debet.

Capitulum quintum de peregrinatione.

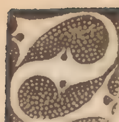

Vita presens ē quasi q̄ddam peregrinagiū ob hoc status peregrinorum est laudabilis dummodo recta intentione peregrinari discāt Queso igitur vt veterum peregrinationes commemoremus. Attendam⁹ enī quoniā sicut dicit gen. xij. Abrahā terrā ꝓpriā atqꝫ cognitionē dimisit ꝛ admādatū dñi ad alienā terram ꝓfect⁹ ē. quapropt benéditionē dei promeruit. Sic eni vir christian⁹ relinquere debet domum propriam scilicet proprias voluntatem ꝛ quousqꝫ amicos ꝛ parētes: vt dominico p̄cepto obediat. nam christus dicit qui non odit patrez ꝛ ma

trem adhuc autē ⁊ aīam suā nō potest me⁹ esse discipul⁹. sed que est terra ad quā ꝓficisci debem⁹ nisi celestis glīa. In cui⁹ spe tanq̄ fideles peregrini viuere debemus: qm̄ teste apostolo. Nō habemus hic ciuitatē manentē sed futurā inq̄rimus. Sed q̄d est ꝙ abraham altare dn̄o edificauit: nisi ꝙ fideles peregrini in hac mortali vita diuino cultui insistere debent: qm̄ laus eius in ecclīa sanctorū. ait ꝓpheta. Sed nunq̄d abraham suā vxorem voluit sororē vocari sic debent peccatores. Nostra siquidē vxor caro nostra est cui de⁹ aīaȝ nostrā desponsauit. sed dum peregrinamur in egipto scilicet ī hoc mortali mūdo nostram carnem tanq̄ vxorem amare nō debemus sed potius amore quodā naturali ⁊ nō carnali īpaȝ diligere tenemur. qm̄ teste aplo roman. viij. Si spū carnis inquinamenta mortificaueritis viuetis. Sed quid est pharao nisi dyabolus qui nostram carnem subiugo tenere cupit ⁊ ad peccatum ducere intendit: si tn̄ vir id est spūs iustus fuerit sicut erat abraham tunc deus pharaonē scilicet dyabolum concutit: et ab eius seruitute animam eripit: qm̄ non vidi iustum derelictum: nec semen eiusque rens panem: teste propheta. Ex hisigitur patet qualiter sit peregrinandū nō in carne sed in spū non hic manēdo sed ad celestia cor erigēdo. Experimur ei ꝙ planta valde crescit si in terra aliena plātata fuerit: nec potest in propria terra scilicet vbi seminata est seu p̄mo plātata sic germinare sicut ī aliena terra. Ideo xp̄us dicebat. Nemo propheta in patria acceptus est. Ut igitur in virtutibus et gratijs proficiamus mundi huius caducitate spreta ad regnum celeste toto mētis affectu peregrinemur. Attendamus igitur quoniam peregrinus domuȝ quietem non habet: sed ad terminuȝ quietis tēdit q̄tum ambulat sēper meditatur: ⁊ cū hospite sem p rōnem proponit. sic enim cōgruit vt cuȝ deo sepe computemus nunc delicta f℥ tendo nūc beneficiorū impendēdo laudes: ⁊ graciaꝝ actiones ⁊ quātū ambulam⁹: scȝ q̄tū ꝓficimus sed q̄tū melioramur frequēter meditari debemus. Nā sicut narrat seneca li. iij. de ira. c. i. Philosoph⁹ q̄dā dict⁹ sextim⁹ oī die cōputabat sua merita atq̄ demerita. vt sciret de q̄to melior aut deterior esset. Plurimi tn̄ sine cōsideratione vie peregrinātur: q: sue vite qualitatē nō cōsiderāt. Alij vero tarde ābulātes terminū attingere nequeūt q̄a scȝ tp̄alib⁹ occupāt ⁊ ī via salutis ābulare negligūt: ⁊ si ambulare ī ceperint: videlȝ si bonū aliq̄d facere disposuerit cito fatigant cito attediāt. q: scȝ ipotētes vl̄ ꝓpt̄ nimiā iuuentutē scȝ ignorantiā. vel p nimiā senectutē scȝ peccatorū: aut ꝓpter nimiam corporis grauitatem scȝ diuitiarum facultatem. Inquiramus eniȝ cur angeli mouentes celos non fatigātur. Huius eniȝ ratio est: quia sunt immortales atq̄ pure spūales. Ut igitur ī bonis operib⁹ nō fatigemur nō carnī sed spūi subijciamur. Cōmemorem⁹ et̄ philosophi platonis pegrinationē. de q̄ fert̄ ī lib. q̄ dicit̄ suda ꝙ ad italiā profectus fuit vt pithagoricorum philosophorum doctrinam audiret. ⁊ de eodē narrat policratus libro quarto capit. quinto ꝙ in egyptum peregrinatus fuit: vt astrologie vacaret. ibiq̄ a pluribus creditur didicit oracula prophetarum. Exinde tamen in italiaȝ rediJt et pithagoreum tarentinum secutus est. quinīmo vsq̄ ad indos ⁊ medos ꝓfect⁹ fuisset nisi bella calesica ꝓhibuissēt. Insup de pithagora philosopho narrat poli. li. vij. ca. iiij. ꝙ ꝓ sciētijs acq̄rēdis ī plurib⁹ regionib⁹ ꝓfect⁹ ē. vn̄ ꝓ motib⁹ siderū recognoscendis iuit p̄mo in egiptū. deinde in babiloniā: et deinde regressus ad regiones cretarum et lacedemonuȝ vt minois et ligurgi leges inclitas percipere valeret. Ex quibus patet qualiter pro scientia etiam hu

mana acquirenda philosophi profecti sunt. Nunquid igitur magis decet pro celesti gloria adipiscenda peregrinari: xpo dicente mathei. xxv. Uenite benedicti patris mei percipite regnum &c. In hoc ei mundo gloriari non debemus. nam vita presens transitoria est: et tanquam peregrinagium continuis subiacet motibus. Tanquam igitur peregrini hac vita viuere debemus nostram felicitatem in hac mortali vita non constituendo. Nam filij abrahe quadringentis annis peregrini fuerunt: et postmodum terram promissionis obtinuerunt. Quid est enim peregrinari spiritualiter nisi affectu abdicare quecunque terrena sunt et mente celestia desiderare. vnde ma. xvi. Qui vult venire post me abneget semetipsum. &c. Super quo verbo grego. li. vij. super euangelium omelia. xxi. Tunc inquit nosipsos abnegamus cum vitamus quod per vetustatem fuimus et ad hoc nitimur vt per merita renouemur. Et ponit exempla de oleribus que transponuntur: vt proficiant et eradicantur vt crescant: quasi dicat quod spiritualiter peregrinandum est: vt in meritis proficiamus. Tunc enim bene peregrinamur quando in nulla re terrena affectum ponimus. Multi tamen peregrinantur sed exinde non meliorantur: quia suum onus secum deportant. nunc enim experimur quod peregrinus oneratus nimis affligitur. Sic enim illi peregrini onerati sunt: qui per mundum discurrant ad suas tamen possessiones habent affectum et quocunque vadunt secum desiderium cupiditatis portant. ideo socrates cuidam interroganti cur sue peregrinationes non prodessent: respondit dicens. Cur inquit miraris peregrinationes tibi non prodesse: licet enim hinc inde transferatis. id tamen te opprimit quod te de patria expulit. Quid enim prodest terrarum nouitas aut fuga: quid iuuat si cum fugeris: onus tecum defers: quasi dicat quod paruum prodest pergrinari nisi a mundanis affectibus mens peregrini sit exonerata. Nec sufficit pauperem esse: sed nil cupere oportet: non prodest instabiliter per orbem progredi: sed pondus oportet excutere. Multi enim per mundum discurrunt aut quia locum non inueniunt in quo suorum vitiorum plenitudinem exercere possint: aut quia iactantiam de suis itineribus sperent. Nec tamen de peregrinatione corporali hoc tantum modo verum est sed etiam de spirituali: quia multi peregrinari scilicet in suis mentibus se proficere fingunt dant elemosinas alijsque munera largiter impendunt ecclesias edificant: quia tamen laudem vel commodum exinde sperant temporalem ideo secum onus deferunt et peregrinationis consumationem non attingunt. Talibus loquitur greg. omelia predicta. Uidimus inquit quosdam habitum non animum mutasse: ita vt religiosam vestem sumerent: et preterita vitia non calcarent: sed potius remanent cum ire stimul scilicet horrore militie et ad proximi lesionem feruescunt atque de bonis operibus ostensis superbire huiusque mundi lucra querere student: et de solo exteriori habitu sanctitatis fiduciam habere curant. Hi igitur cum suo onere pergunt et ideo de facili fatigantur: sed illi onus deponunt qui pronitates ad malum mortificant et euellunt quod faciebat dyogenes philosophus de quo dicitur in collationibus patrum quod cum quidam eum intuens diceret e iniurias: tunc discipuli eius in eum volebant irruere: sed dyogenes prohibuit dicens. Quiescite o sodales hic enim michi dixit: quoniam mei oculi corruptione pleni sunt. Reuera talis sum scilicet corruptus quantum ex natura est sed me contineo. Ex qua quidem responsione patet qualiter dyogenes ab omni libidine animum spoliabat et ideo virtutibus scientia tanquam peregrinus exornatus floruit.

Capitulum sextum quomodo senes debent esse venerabiles et virtuosi.

Senectus est etas venerabilis. ideo morib⁹ honestis ornari dʒ. vñ polic. li.iiij.ca.viij. narrat luciū dixisse q̄ senex tanq̄ medici inter homines cōmorari debēt. nūc cōsilia prebēdo nunc tristes cōsolādo. nūc dolētib⁹ cōpatiendo. vñ varro i suis sētē. Tā vero ridēda est i sene puerilitas q̄ stupēda i puero morū optimorū cōstātia. vñ sen. ad lucillū. epla.iiij. Hoc inqt pe usest si habem⁹ auctoritatem senum ꝛ vitia puerorū et epla.xiij Quid turpius q̄ senez viuere insipienter. ꝛ epla.xxxvij. Numera ānos tuos ꝛ pudebit eadē velle que volueras puer. Verūtñ sepius videmus senes vitijs inuolutos. vñ simachus in suo epistolari. Scio senes ad capescēdū labores senes fieri: sed eoꝝ vitia cū tēpore crescunt et marcialis cocus. Heu mei male computentur anni q̄ se quattuor tempora vitia v..ent. His itaq̄ verbis clare patescit turpe esse senes non morigeratos: i quib⁹ oīa vitia turpia sint illa tñ sunt fediora i quibus frequētius delirant: cuiusmodi sunt auaritia ꝛ luxuria. vnde seneca libro de morib⁹. Monstro similis est auaritia senilis. Quid enim stultius q̄ vita deficiente viaticum augere. Rursꝰ de luxuria senū tullius primo de officijs. Luxuria inqt cum omni etati sit turpis in senibus maxime fedissima est. et seneca libro ij. declamationū. Adolescēs luxuriosꝰ peccat senex luxuriosus insanit. ꝛ tibullus libro. i. senibus loquēs ait. Quid tibi nunc prodest mollescoluisse capillos. Et manib⁹ caueas figere velle comas et subdit. Tollere nunc cura est albos stipare capillos. Et facie dempta vellem conficere nouam. Itaq̄ stultorum quorūdam senum sollicitudo stulta est renouari ꝛ iuuenis apparere. sed teste oui. i. de fastis. Nequitia est que te nō siuit esse senē: qꝛ malicia quosdā senes sic excecat q̄ suā senectutē fateri recusant: et plus iuuenibus saltē affectu libidini vacāt. O vtinā senes delicta relinquerent ex quo ab eis deseruntur. Et si peccatis seruierint: sufficiat ipsis vt residuum ipis deo exhibeāt ꝛ quod natura respuit iudicium odio habeāt. Tulli. li. de senectute. O preclarū munus etatis senilis: auferi enī vitiū carnis auctoritatez prebet. vñ in senatu senū sentētia pricipatū tenebat plurlaq̄ senectus honorū stipēdia prebet. Dat enī loquēdi audaciā. vt refert vale. libro sexto capitulo secundo. Nam cum passellius iurisperitus multa loqueretur ad morū correctionem ab amicis redargutus est: qui respōdit. Duo sūt inquit que loquendo prebent licentiā scʒ senectus ꝛ orbitas. Nā senex cōsiderat q̄ parū est victurus ꝛ cecus mundi gloriam non timet perdere cum nec quod timere debeat videat. Rursus senectus vehementiā libedinis tollit. vñ fulgentius libro mitologiarum. Igniculis iuuētutis algescit i senio. Et si senes huiusmodi algorē in seipsis nō sentiant: hoc ideo est: quia in iuuentute libidini vacauerunt quaz exuere nō possunt. ideo seneca episto. xli. ad lucillū. Ante senectutez inquit curaui vt bene viuerez in illa vt bene morar. Nempe hi felices sunt quibus collatū est in bona viuere senectute. Plurimi tñ se putant infelices eo q̄ sint senes molesteq̄ ferunt senectutis anxietates que tamen sunt remedia peccatorum: sed in crimina ipsa commutant. vnde horatī in poetria. Multa senē circumueniūt incommoda: vel quia carere timet rebus: vel quia dolet iuuenū delectationibus vti non posse. O ifelicissima senectus que doles peccare non posse. Vides enim primā mortē ꝛ in spe sceleratissima lāguescis. Naʒ teste tul. libro de senectute. Nemo tā senex est q̄ se per annū viuere posse non putet. vñ in puer. sapien. dicitur. Heu q̄ multa

penitẽda incurrũt hoĩes viuendo diu. Quãobrẽ secundꝰ philosophꝰ de senectute loquens sic inqt. Quid est senectus est optatũ malũ mors viuẽtiũ icolumis langor mors spirãs. Sed dicũt senes ad plura vitia se procliuos quod si ita sit ideo est: q2 intẽperate viuũt: ⁊ frigidam senectutem cibis indigestibilibus onerant ⁊ exinde natura fastidita i mala plurima decidit. Quãobrez senex sobrietatẽ vitã regularẽ habet. vñ tul. li. de senectute loquens more senum ait. Atendũ est ei exercitationibꝰ modicis: ⁊ tm̃ cibi ac potus accipiẽdũ: vt vires reficiantur non opprimantur nam exercitatio ⁊ tẽperantia etiam in senectute vires conseruant. sed in tẽperati senes si fuerint feliciori occasione corpus dissoluunt. Attendant igitur senes suum finem ꝓpinquũ eis ⁊ ob hoc se corrigant. vt docet faciendu3 seneca de naturalibus questionibus. Nil eni3 peccata vitare melius suadet ꝙ vicinitatis mortis cõtemplatio. Queadmodu3 enim vir crescit in annis: ita debet in virtutibus crescere: et cũ beato paulo euacuare ea que sunt paruuli. pmo ad corinth. xiij. vñ seneca epistola. x. sic dicebat. Gratias ago senectuti mee: q2 quicquid nolle debeo hoc velle nõ possum. Senectus igitur non solum virtutes postulat: immo etia3 homini quasi in vite radicem virtutu3 scilicet humilitatem generat. vnde ambrosius i suo exameron libro primo de bona senectute loquens ait. Senectus in bonis moribus dulcior in consilijs vtilior ad cõstantia3 subeunde mortis paratior ad reprimẽdas libidines fortior. Sed moderna senectus [illegible] seducitur: quia nemo ꝙ̃ tuncũq3 fractus sit i viribus decrepiteq3 senectutis se putat breuit mo riturũ immo [illegible] ꝙ̃tuncũq3 senex adhuc putat p añũ victurũ: vt inquit hiero. in quada3 epistola. De tali igitur senectute loquitur hugo. lib. ij. de claustro anime dicens. Inter abusiones huius seculi hec sola maior est: senis obstinatio qui morti ꝓpinquus mortis nõ abhorret aduentũ: et que. quasi ad ostiu3 mũdi huius positus foris spectat: nec tamen vite presentis attendit egressu3 nec future considerat ingressum: audit nuntios mortis ⁊ credere non vult eis tres ei sũt nuntij mortis: casus ĩfirmitas senectꝰ. Caꝰ dubia nũciat: infirmitas grauia senectus autẽ certa. Casus nunciat mortẽ latentẽ infirmitas apparentẽ senectus presentẽ. Ex i certitudine mortis habetur timor ex grauitate infirmitatis dolor ex certitudine senectutis nõ obstinatio: sed afflictio ⁊ humilitas sequi valẽt. vñ. vale. li. viij. ca. xiij. Senes floruisse virtutibꝰ narrat. Nã de gorgia leontino recitat q̃ cũ centesimũ et septimũ ageret annũ interrogatus fuit cur tandiu viuere vellet: q̃ respondit. Nichil habeo ꝙ senectute3 meam accusam. Non enim gloriandũ est seni de senectute etatis: nisi assit senectus sapientie et virtutis: prout ait seneca epistola. xcv. quia non vt diu viuamus curandum: sed vt bene viuamꝰ optandum. Quid tamen sepius cõtingat experimur viros plures quãto seniores tanto de vita curiosiores. Attẽdamꝰ igitur ciprianũ libro de. xij. abusionibus sic dicentem. Quid inquit stolidius fieri potest ꝙ si senex ad alia3 vitam festinare contendat quando totu3 corpus ad interitum properat dũ oculi caligãt: aures surdescũt capilli defluunt facies palescit dẽtes ĩ numero minuũtur cutis arescit flatus tabescit pectus suffocatur tussis viget genua tremunt talos ⁊ pedes tumor inflat. His igitur omnibus senex aggrauatur stolidus si mẽtaliter senex fieri negligat. ⁊ subdit. Quid inquit super est: nisi q2 dũ vite huius defectus apparent cogitare congruit: quomodo vite future aditus comprehendatur.

Ca. vij. de sapientia senum.

Iri experientia et intellectu atque sapienta debēt florere. In hoc eni homo maxime deo similis est quando sapientia atque intellectu fulgescit. Dicit enim auicēna li. naturalium pte. v. q intellectus post. lxxx. annos roboratur. et tul. li. de senect. dicit q memoria industria atque ingeniū vigent in senib⁹ quod est intelligēdū de senib⁹ nō decrepitis. Studiosissime igit senes q̄re sapientiā debēt. vn̄ sene. epi. x. de seipō loquēs dicebat. Gratias ago senectuti eo q lectulo me affixit. et sequit. In libellis michi plurimis sermo est, ac si diceret q studiū sūme sibi placebat. vn̄ tul. li. de senectu. Arma inqt senectutis sūt artes et sciētie. exercitationesque virtutū qr nichil iucūdius senectute stipata studiis virtutū. Uigent inqt senes cosilio et auctoritate. Nēpe si sapientia veritatis amica est senibus autē veritatē discere licet. Senes igit sapientiā amare debēt Narrat eni vale. li. vi. ca. ii. q cū senex quidam interrogaretur quibus liberius cōueniebat veritatē dicere ipse autē respondit q senibus et pauperibus. naz senex videns q paruin victurus sit veritatem dicere non formidat. Paup aūt similiter nō timet: qr nō habet qd pdat. Dicit eni senec. epl'a. lxi. q nil aliud spectat senectus nisi ductum ad mortem. Quapropter idem epistola. xiiii. concludit. nil inquit turpius q̄ senex insipiens: qr scilicet mori minime formidat. Nec tamen molesta debet haberi senectus: quinimmo est etas iocundissima. Nunquid enim dulce est cupiditates fatigasse aut reliquisse. inqt sene. episto. xii. Numera ergo ānos tuos et pudebit eadē velle que volueras Moriāturante te vitia: inquit sene. episto. xxiii. Desine igit eadem velle senex que voluisti puer: opusque tuū sit malis imponere finez. inquit senec. epl'a. lxii. Quid enim stultius q̄ via deficiēte augere cibum viaticu'm inq'it sene. li. de moribus. et subdit. Honestior est inquit qui ad senectutem quietem reculit q̄ q in ocio inuenit. et tūc laborare incipiat vnde chato. Fac tibi succurrant iuuenis que feceris ipse. Quamobrē sene. li. de naturalibus questionibus circa finem sic inquit. Ex quo igitur non restat seni spes de vita: et impossibile est sibi diuturna dilatio mortis. Restat igitur vt studeat bene mori cum sanctis patribus et vt bene moriatur nil vtilius q̄ si bene viuat. vn̄ ecclesiasti. xxv. Que in iuuetute tua non congregasti quomodo inuenis i senectute tua? qua si dicat nūq̄. quapropter deutronomii tricesimotertio dicitur. Sicut enim dies iuuentutis tue sic et senectus tua. et ecclesia. xxv. q̄ speciosa inquit veterana sapientia: et sequitur. Corona senū multa sapiantia. Tradit enim seneca. epistola. lxxxix. q senes non solum docere: quinimmo et discere debēt. Et cōcludit q nulli etati magis q̄ senectuti discere conuenit. Ubi enim maior corporis egritudo vbique nauis magis egra ibi rector sapientior exigitur. Senes enim vt dicitur li. saturnaliū. Fragiliores atque ad infirmitates procliuiores sunt ceteris etatibus. Maiori igr indigent sapientia regi. Rursus q̄a necesse est pricipem sapientem esse. sapiētia autem in se maxima est: decet igit senes pricipari. vn̄ plato i thimeo dicit q non decet rem antiquam a post genitis regi. Quapropter ligurgus rex in suis legibus ordinauit iuuenes senioribus debere famulari. vt tradit pompeius cuius ratio colligi potest ex. xxviii. capitulis libri secundi rethoricoꝝ aristotelis vbi aristoteles multiplici laude senes cōmēdat dicēs q in senibus ē cōtinētia. qr frigidi sūt: nec excessib⁹ infestātur. Sūt insup misericordes: qr humanam fragilitatez ratione senectutis maxime experiūtur. Faciliter eni miserent qui et molestias in proprio corpe

gerit. Item in suis eloquiis non sūt pertinaces. Nam quia seipsos aliosq̄ deceptos viderūt. ideo cum ambiguitate quicquid dicunt asserunt: quod faciendum achademici philosophi tradiderunt vt ponit pollicratus. lib. v. ca. iij. Si igitur libido regna cōsumpsit: si curiositas salomonem depressit: deturpauit. impietasq̄ neronem si ptinacia cū manicheis arrianos concussit: non igitur iuuenes debent principari. vnde ꝓpheta super senes intellexi: quia mandata tua quesiui.

¶ Capitulum octauum de iuuenibus et eorum statu.

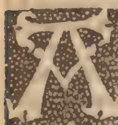

Iuuenes talem vitam ducere ī posterū petūt qualem ducere in exordio ceperunt ipsi igitur maxime expedit moribus itendere bonis. et virtutes adipisci. bonis vsibus et disciplinis. Unde seneca lib. de moribus dicit educatio et disciplina mores facit ⁊ id sapit quisq̄: quod didicit. Unde quintilianus. lib. i. parentes alios corrigit: qui suos filios non instruunt. Utinam inquit liberorum nostrorum mores non ipsi perderemus. Infātiam enī statī delicijs soluimus. mollisq̄ educatio quā indulgētiā vocam⁹ mētis ⁊ corporis vires frāgit. Itē quinti. li. ij. ingenia iquit puerorū nimia emēdationis seueritate deficiūt. quia sicut ex defectu correctionis neq̄ fiūt. sic ex nimia seueritate obstināt̄ur ⁊ desperāt et dum omnia timent: nichil conantur. Modeste igitur erudiendi sunt. Nā teste oui. de arte amādi in puero est etas mollis ⁊ apta regi. ingeniū celeste suis velotius annis surgit. Et idem oui. in ep̄lis. Et tenere soledunt iuga prima iuuencos. Frenaq̄ vix patitur de grege captus equus. Sic male virq̄ subit p̄mos mores rude pei⁹: q2 de difficili doctrinam suscipiū t homines rudes ⁊ annosi. Ideo cōgruit ietate puerili docerī. Unde horatius in ep̄lis. Quo semel est imbuta recens seruabit odorē. Testa diu. tractari mollius etas ībecillis solet. quib⁹ verbis apte cōcludit etatē iuuenilē disciplinis aptissimā fore. Sȝ prochdolor teste seneca ī declamationib⁹. li. i. torpēt ingenia desidiose iuuētutis. nec labore regulāt̄ur cātādi saltandi ꝙ obscena studia effeminatos tenēt. capillū frāgere: ⁊ ad muliebres blādicias voces extenuāt mollicie corporis cū feminis certare ⁊ imūdissimis reb⁹ se excolere nostrorū adolescētiū mos ē molles enerues q̄ nati vitio manēt: expugnatores sūt aliene pudicitie: negligētes q̄ sue. Huiusmodi sūt ēt hui⁹ tēporis iuuenes frequēt̄ talib⁹q̄ sordidāt̄ in quib⁹ null⁹ est pudor sed iuerecunde turpitudines suas faciūt. Uerūtn̄ teste seneca ad lucilum epistola. v. verecundia bonū in adolescēte signū est. Sȝ vn̄ tāta dissolutio iuuenū ꝓcedit. Parētū nāq̄ atq̄ rectorū suorum exempla turpia impios faciunt illos. Porro enim difficile est iuuenem immodestum ⁊ iniquuum esse: si cum bonis ⁊ honestis nutriatur viris. Unde tullius. ij. de offi. Prima iquit adolescentis commendatio proficiscitur a modestia ⁊ disciplina parētum suorū et de facili in bonū deflectitur: si cum bonis ⁊ honestis assiduus fuerit. Ueruntamen ipi adolescentes bonos viros vt communiter fugiunt q2 redargui recusāt: sed eos qui regere habebāt verberib⁹ aut minis domare seipsos tenēt̄ur dū tn̄ mod⁹ ī omnib⁹ teneat̄. virgili. in. iij. geor. Iā vitulos hortare viāq̄ insiste domādi. Duȝ faciles animi iuuenū ⁊ dū mobilis etas tunc enī maxime sunt dociles qn̄ sunt tenere etatis. Sȝ libido ⁊ lasciuia ipos infestat ⁊ quam deberent deo exhibere iuuentutem veneri isuā perditionē offerunt iuxta illud oui. ij. de fastis. Cuȝ iuuenilibus annis luxuriantur. ⁊ idem ouidius primo sine titulo. Militat omnis amans et habet sua castra cupido.

Que bello est habilis veneri q̄ꝫ cõuenit etas. ꝛ clau. in minori. Teneris est lubrica moribꝰ etas. O vtinā iuuenes aiaduerterēt suā ꝑditionē luxuriā fore qua totus homo destituitur: ꝛ si libidini quis iuuenis hereat turpi vita pollutaq; in famishet. Sed reuera teste sene. in troade. Juuenile vitiū est regere non posse impetuꝫ. hoc enim ideo dicitur vitium iuuenile. quia carnis īpetibus vt plurimum solent iuuenes obtēperare. Si eniꝫ iuuenis es. si anxiaris carnis molestia: aut mores si ignoras consilia prudentum quere: cuꝫ quibus versare vt dirigaris. vnde sidonius in suo epistolari libro tercio. Plurimum inquit laudis est si iuuenes moribus se applicant: et quotiens de negotiorum meritis ambigunt ad peritorum consilia recurrunt. Hoc tamen facere negligunt: sed in spe vite diuturne desides fiūt: et sue pulchritudinis occasione abusas q̄ plurimos peragunt. Sciant tamen quoniam eoruꝫ pulchritudo vanitas est. vñ secūdus philosophꝰ. Quid est pulchritudo flos marcidus carnalis felicitas humana concupiscentia. ꝛ seneca in ypolito. Res est forma fugax idem epistola. lxxx. ad lucillum. Cogito inquit mecum q̄ imbeciles sunt. ij. quorum lacertos humerosq; miramur et petronius. Raram facit mixturā cū sapiētia forma: qꝛ scilicet pulchritudo nichil facit ad sapientiaꝫ Ideo fertur aristote. dixisse q̄ si linceis oculis homines vterentur vt melius viderent ꝛ corpus penetrarēt. tūc circunspectis visceribus etiam pulcherrimum corpus turpissimum videtur. ideo boetius. iij de consolatione. Te iquit pulcherrimi videri non natura tua sed spectantiuꝫ oculorum facit infirmitas. Cur igitur iuuenes in sua pulchritudine gloriantur. cum inde superbi fiunt: quia nō ipsi pulchri: sed eorum pellis forsitan venusta est. vnde ouidius. xij. methamor. Forma bonum fragile est quecunq; accidit ad annos. Fit minor ꝛ spacio carpitur ipsa suo. Nec viole semper nec lilia candida florēt idē. iij. tristiū. Ista decens facies longis viciabit̄ ānis: rugaq; in antiqua fronte senilis erit. Cū q̄ aliquis decet fuit hic formosa dolebis. Et speculū mēdax esse querere tuuꝫ. vñ scalphuriꝰ ī bucolicis. Nō hic sēper eris perdūt ꝛ gramina flores. Perdit spina rosas nec semper lilia candēt donum forma breue est. Quibus attentis de sua pulchritudine superbire sapiens non habet. Nec iuuenes in suo decore aut vigore gloriari debent et in vite diuturnitate sperare non debent. vnde tullius lib. de senectute. Frustra igitur sperat vl' promittit adolescēs se diu victurum. Quid enim stultius q̄ ī certa pro certis habere? Facilius eniꝫ in morbos adolescentes incidunt grauius egrotant tristius curātur: ꝛ ī hoc melioris conditionis est senex: quia qđ sperat adolescens ipse senex iam consecutus est. Ille enim vult diu viuere sed iste diu vixit. Absit igitur vt quis iuuenis glorietur in his muneribus que caduca sunt: sed viuat cum timore dei. prudentesq; imitetur parentibus obediat: et ī bonis moribus viuere assuescat in quibus perseuerare honestū ē. Naꝫ iuuenes cum senuerint eam volunt ducere vitam quam in iuuētute cōsueuerunt. Ipsis igitur congruit a primeua etate capere eos mores quos in posterum tenere ipsis libeat. vnde ecclesiastici vndecimo. Letare iuuenis in adolescentia tua: et in bonis sit cor tuuꝫ in diebus iuuentutis tue. Nam in his delectari est nobis naturale: in quibus ab infania delectari incepimus: vt patet quinto ethicoruꝫ. Ideo ecclesiasti. xxv. dicitur. Que in iuuētute tua indē non congregasti: quasi dicat q̄ non inuenies. Ideo sapiens prouerbio. quinto dicebat. Ne des alienis tuum honorem. et annos tuos ne des crudeli ne forte impleantur extranei viribꝰ tuis.

Cuius cōtrarium plures faciunt iuue nes qui tantū suis dn̄is temporalibus famulari studēt ꝛ ꝓpriā salutē deserūt ꝛ suis obsequijs dn̄os impinguāt: suāq̧ aīam dānāt. Juuenes igitur mores ac quirāt: quibꝰ insistere in senectute desi derāt: qui ꝛ si sani sunt bene operētur. nec ad diē extremū differāt. vn̄ greg. in suo pastorali. li. ij. ca. xliij. Amouēdi sūt īquit incolumes: vt salutē corporis ex erceāt ad salutē mētis: ne accepte inco lumitatis gratiā ad abusū iclinēt: ne e: tiā deteriores fiāt: aut ne oportunitatē salutis ꝓmerēde despiciūt. Nempe si pctīs nulla debet̄ pena adhuc plurima vitia ꝓter corpis sanitatē sūt vitanda. vn̄ sene. epl'a. xcix. Multos inquit mor bos multa fercula ferunt: et medicina quōdā paucarū herbarū sciētia fuit: sʒ postmodū mille inuēte sūt cōditure: vt auiditas castrimargie exercitari pos: set. Nā desiderātibus alimēta egritu: dines cōtigūt nūc pallor: nūc neruorūʒ vino madētiū tremor: nūc oculoꝝ: nūc aurium enormitas ꝛ inūerabilia fetoꝝ onera crapula gignit: qm̄ propter cra: pulam multi obierunt et qui abstinēs est adijciet vitam.

Ca. ix. quomodo cōiuges de bent conuiuere in amicitia.

Apostolꝰ dicit ad eph. v. Uiri diligite vxores ve stras sicut xp̄s eccl'iaʒ. Nē pe veteres in cōiugio etiā vsq̧ ad morteʒ se amaue: rūt. vn̄ vale. li. iiij. ca. vi. narrat ꝙ. C. gracchus corneliam suam vxorem in: tantum dilexit ꝙ pro ipsa a morte libe renda mori voluit. atq̧ seipsum interi: tu serpentis occidid sustinuit qꝛ sibi arusper seu diuiator dixerat vxorē suā a morte aliter liberare nō posse. Item narrat ibidem ꝙ. M. plantius audita morte vxores doloris ipotens pectus suū gladio percussit. Narrat etiaʒ ibi dē ꝙ. M. plautius cuiꝰ vxor sua ore stil la decessisset. funerata eaꝛ in rogū ipo sita inter osc̄m vngendi et osculendi di stricto ferro incubuit quē amici sicut erat rogatū ꝛ calciatū corpori cōiugis iunxerūt: ac deinde subiectis facibus vtrūq̧ cremauerunt ecce ꝙta virorum dilectio. Sed nūquid femie viros sic a mauerunt. narrat eniʒ ibidem valeriꝰ ꝙ cū iulia filia cesaris vidisset veste suī cōiugis scʒ pōpei magni cruore cōspsā ipa territa metu ne sibi violentia facta fuisset partū quē in vtero conceptū ha bebat ꝓ nimio dolore emittere fuit co acta. Narrat isup ibidē vale. ꝙ porcia filia cathonis cū vidisset virū suū scʒ bru tū īteremtum ferrum postulabat: vt se ipsam interficeret: et qꝛ nō dabatur iō carbones ardētes ore haurire nō dubi tauit ꝛ nouo genere mortis cōsūpta ē. Ibidē etiā de vxore mitridati regis le: gitur ꝙ virū suū in tantū amauit vt se ipsā in habitū virilē trāsformauit ton: sisq̧ capillis suū decorē ex toto spreuit. vt sui cōiugis periculis iteresse posset. vn̄ cū mitridatꝰ a pōpeio fuisset deui: ctꝰ ipeq̧ fugeret eiꝰ vxor sēp insecuta fuit suiq̧ viri psecutionē alleuiās p oīa cōsolata fuit. Si igit̄ gētiles i cōiugio tātā amicitiā seruauerunt nūqd fideli bꝰ: est oportunū vt amicitia in eis com periat̄? Nā prosperitati amicitia ma: ter ē. Fedus eī cōiugij ꝛ amore incho: tur: et amore manu tenetur: nō quideʒ amore voluptatis: sed gratifice societa tis sub spe obtinende ꝓlis: vn̄ hugo. li. i. de sacramētis pte. v. ca. viij. inqt. Bo num coniugij est vt spes prolis deuote expectetur amāter suscipiatur religio se nutriatur. et ibidem capi. iij. Institu tio inquit coniugij ante peccatum fuit ad officium vt natura multiplicaretur sed post peccatum est ad officium et re medium ad officium vt proles habeat̄ ꝛ ad remediū: vt vitiū euitetur. Meri to igit̄ apl's p̄mo corinthi. vij. dicebat. Qui habent vxores sint tanꝙ non ha: bentes: quia scilʒ non libido sed proles

queqenda est. vnde hierony. contra io uinianum. Uir inquit ideo debet amare vxorem vt non ferat ad voluptatis imperium: quia nichil fedius est q̄ vxorem diligere sicut adulterā. ⁊ narrat ibidem de quodam qui vxorem suam tantum diligebat q̄ eius presentia carere non poterat. ⁊ ideo dicit hierony. Origo amoris honesta sed magnitudo difformis: q̄si diceret q̄ cōiugiū honestū ē sed talis amor vilis est. Commemoremus eni veterum castitatem. Narrat eniȝ vegetius libro secundo de continētia alexandri q̄ cū fuisset ei oblata virgo pulcherrima. cuidam tamē principi desponsata illam non asperit: sȝ cum donis ad virum suum remisit. et exinde omnes principes sibi reconciliauit. Simile etiam narrat vale. de scipione libro quarto capitulo tertio vt dictum ē Insuper idem valerius narrat de xenocrate philosopho q̄ cum apud athenienses esset pulcherrima puella nobilium v sui deputata sibi iuuenes promiserūt preciū argenti dare si posset corrūpere continentiam xenocratis. At illa p̄misit ⁊ si non posset precium duplicatū restituere cōsensit. Nocte igitur ad xenocratem accessit quem mutare nō potuit. Mane igitur nunciauit et nobilibus potentibus promissum respondit Non inquit de statua pignus posuerā sȝ de homie. quasi diceret q̄ xenocrates ratiōe sue imobilitatis erat q̄si statua.

Capitulum decimum de fidelitate coniugum.

Teste hugone de sacramētis li. i. pte. v. c. vij. Quilibet eorum sclȝ coniugum debet tenere fidem alteri firmiter. Uir eni nō habet potestatē sui corporis sed mulier: ⁊ ecōtra vt etiā habetur primo ad corith. vij. vñ ambrosius in suo examerō. Nolite querere viri alienū thorū nolite isidiari aliene copule: q̄ȝ graue peccatum est adulterium. Nam deus euam fecit de costa ade atq̄ iussit ambos esse in vno corpore ⁊ i vno spiritu viuere. Cur igitur vnum corpus separas. cur vnū spirituȝ diuidis. Adulterium siquidē nature vitiū ē Nā bos ⁊ equus suos cōpares diligūt Tradit enim alexan. nequā lib. d natu ris rerū q̄ ciconia abhorret adulteriū. vñ si femella alteri ciconie iuncta fuerit. tūc suus cōpar cōuocatis multis a liis ciconiis: cinoniā adulterā iterimit et narrat ibidē exempluȝ quō miles q̄dā ciconiā adulterātēȝ viderat. sed ad suū cōparem rediēs se lauabat. miles tamē inpediuit ne post adulteriū se lauare posset. itaq̄ multis adueniētibus ciconiis ipso vidēte ciconia adulterata interempta fuit. Ecce ergo patet q̄ natura fidelitatem coniugiī postulat. Nē pe quondam inter coniuges maxima fidelitas viguit. Narrat enim valeri. libro. vi. ca. vij. q̄ cū sulpicia a matre sua iulia diligētissime custodiret ne virū suū lētulū p̄scriptū a triū viris i siciliā p̄sequeret ipa tn̄ simulata veste cū duabꝰ ancillis. ⁊ totidē seruis claudestine fugiēs ad suū virū p̄uenit: nec recusauit seipsā p̄scribere: vt ei fides sua i cōiuge p̄scripto cōstaret: Narrat īsuper ibidē q̄. turia. Q. lucreti ū viruȝ suū a triūuiris p̄scriptū iter camerā ⁊ tectū cubiculi abditū vna cōscia ācillula ab iminēti exitio nō sn̄ magno p̄iculo suo tutū p̄stitit: singulariq̄ fide id egit ecū ceteri p̄scripti i alienis et hostilibꝰ regionibꝰ p summos corporis ⁊ aīmi cruciatꝰ vix euaderēt ille in cubiculo ⁊ coniugis sinū salutē retineret. Itē narrat solinus libro. x. capi. vi. et etiaȝ tullius libro quito de tuscu. q̄stionibꝰ q̄ iūidia licet plures mulieres virū habeāt vnū est tn̄ tanta fidelitas ipsarū ad virū q̄ viro mortuo corā iudicibꝰ accedūt: atq̄ cōtēdūt que ipsarū cū viro sepeliat: illaq̄ feliciorem esse se putat que cū viro sepeliri meretur. Alie vero cū nota infamie viuunt ⁊ pre tristicia frequen-

ter decedunt. Si igitur vni viro plures femine sunt tam fideles. Nunquid igitur per amplius in religione xpiana vna debet esse vni fidelis et econuerso.

¶ Ca. xi. quomodo coniugia legitime sunt contrahēda.

Uoniā vt dit magister sniarū lib. iiij. di. xxvij Matrimonium est legitima coniunctio maris et femine vnionem xpi et eccl. representās: quia scilicet in xpo omnia matrimonia firmari debent. vnde vale. li. vij. ca. ij. narrat quomodo themistodes quēdam virū filiam vnicam habentem consulebat qualiter eam desponsare deberet scilz vni āt pauperi aut locupleti seu virtuoso. vnde dicebat. Malo inquit virū pecunia q̄ pecuniam viro indigentem quasi diceret q̄ preferende sunt virtutes diuitijs sz nūc matrimonia omnia fere corrupta sunt et per auaritiam peruertūtur: et ideo posuit legem ligurgus rex q̄ virgines sine dote desponsaret: sicut narrat pompeius li. iij. Quedam enim matrimonia per concupiscentiam contaminātur cuius oppositum de isaac legimus q̄ vxorem incognitam de remotis partibus adductā accepit vt habetur geñ. xlv. Sic enim non p concupiscentiam vxor assumenda est: vt honorabile sit coniugium et thorus immaculatus. ad hebre. xiij. Sed aliqui fornicationibus et adulterijs vacantes matrimonia dissuadent contra quos loquitur aug. ij. de ciui. dei. ca. xvij. dicens q̄ matrimonium fit inter homines vt honesta concordia inter eos habeatur. vnde omelia. viij. dicit aug. q̄ deus nuptijs interfuit presciens hereticos futuros matrimonia prohibentes. Sed quid di dicemus q̄ multi sapientes vxorē ducere dissuaserūt. vñ. valeri. vbi supra narrat qualiter socrates cuidā adolescētulo querēti vtrū vxorē duceret: respondit. Quodcunq̄ enim feceris noueris te penitentiam acturum. Nam continere carni penosū est et vxorē ducere sollicitudo est ppetua. Itē theofrastus li. suo de nuptijs matrimoniū dissuadet. Qñ querit an sapiens debeat vxorē ducere. et cōcludit q̄ nō: qz īpedit studia philosophie sumptus exigit variaq̄ onera. Et vxori si domū regēdā cōmiseris seruus eris. si autē tuo arbitrio aliqd reseruaueris fidē sibi habere nō putabit: et sic iurgia q̄rit et venena diffūdet. et subdit Si pulchra cito adamatur et difficulter custodit. si autē feda molestū ē possidere quod nemo habere dignat. Ex qb⁹ omnib⁹ matrimoniū dissuadet dicēs q̄ multe sūt molestie nuptiarū. Ceterum narrat hieronymus cōtra iouinianū q̄ modo cicero rogatus fuit ab hircio vt vxorē suā duceret. Ille aūt respōdit se non posse vxori et philosophie operam dare. His autem non obstantibus matrimonia licite sunt contrahenda licet castitas sit prehonoranda. et licet viris studiosis et viris ecclesiasticis matrimonia noncompetant prout predicte narrationes cōcludunt. nichilomin⁹ alijs seculariter viuentibus licite matrimonia congrunt. vnde primo ad corinth. vij. Uirgo cogitat que dei sunt: que autem nupta est cogitat que sunt mundi. Aduertenduz tamen q̄ in ducendo vxorem atq̄ manutenēdo multa exigit patientia atq̄ cautela. Narrat eniz hieronymus vbi supra q̄ socrates vxores duas habebat que cū crebro iter se iurgarentur: et ille eas irridere esset solitus q̄ propter se fedissimum hominem: simis naribus recalua frōte pilosis humeris et repan dis curribus disceptarent nouissime verterūt in eum īpetum. Cum q̄ autem resisteret aquam immundam super ipsum proiecerunt qui terso capite respondit. Sciebam inquit post hec tonitrua futura erat pluuia. Item per patientiz vxores superauit. Nempe in vxoribus plures sunt importunitates quapropter prudentia: in tali-

dus magna exigitur. Narrat enim hieronymus vbi supra q marcus catho lz vxorem humili loco natam accepisset. Ipsa tamen vinolenta importuna z superba erat. z concludit. Non putet igitur aliquis si pauperem duxerit sibi de concordia satis prouidisse. Item ibidē narrat qualiter philippus rex macedonum vxorem habuit que ipsum in cubiculum itroeuntem exclusit: qui exclusus iniuriam tolerauit atq versu tragedico seipsum consolari studuit. Itē gorgias librum de concordia edidit. quem grecis litigantibus recitat. Sed cum recitaret quidam eius inimicus dict9 melancius respondit. Tu inquit vnius regni concordiam precipis: z in tua domo tres personas cōcordare non vales quia vxor eius eo q castus erat sibi iniuriabatur: z ancille quia pulchrior erat inimicabatur. Et exinde forsā orta est consuetudo q scilicet pro quiete habēda vxores nolunt ancillas eis pulchriores tenere. Ex his omnibus cōcludit hiero. q importunitates sunt maxime matrimonij. vnde ibidem recitat q licz epicurus voluptatis amator esset. cuidā tn̄ interroganti an vxorem duceret respondit q sapienti non congruit con fugium quia multa icommoda mixta sunt in nuptijs. et subdit. Graue inquit est viro sapienti venire in dubiuz vtrū bonam vl malam vxorem ducturus sit quia sicut scribit herodot9. mulier cuz veste deponit verecundiam. vnde hieronymus ibidez narrat quomodo melancius vxorem licet castaz repudiauit et cum argueretur ab amicis pedez de lecto tanq̄ lesus esset deposuit dicens. Lectus inq̄ quem cernis nouus et elegans ē: sed nemo scit preter me vbi me premit: quasi diceret q sic est de vxore. Licz igit̄ cōmēdāda sint legitia matrimonia caute tn̄ sūt cōtrahenda.

¶ Capitulum duodecimum de parentibus erga filios.

Sicut dicitur. viii. ethi. Pater filio causa est essendi cā nutriēdi z cā disciplīne. vn̄ eccle. vij. Si filij tibi sūt erudi illos. et prouer. xxiij. Nolite subtrahere a puero disciplinam. ideo apostolus ad ebre. xij. Quis inquit filius quem nō corripit pater? Nempe veteres suos erudierūt vnde policratus libro sexto capitu. iiij narrat qualiter octauian9 imperator filios suos ad graduz militarem et cursum et saltum fecit exercitari: suasq filias in lanificio fecit instrui: vt si fortuna suos filios ac liberos suppeditaret saltem suis laboribus viuere possent. Insuper tullius pri. de tusculanis questioni. narrat qualiter ligurgus suis laboribus iuuenes erudiuit venando currendo esuriendo sitiendo algendo estneudo. Nam qui bene istruuntur in tenera etate quando prouecti sūt de facili ad bona inclinantur. vt ponit seneca libro quart. de ira. Idem etiaz li. de prouidentia dat exempla dicens. Quomodo nautis corpora in mari sūt dura similiter agricole habent manus duras et milites agilia membra et huiusmodi que omnia cōtingunt si vsu et exertitio acquiruntur. ideo apostolus ad ephe. vi. dicebat. Educate illos scz filios in disciplina correctione domini. Nunquid brutus proprios filios fecit cedi eo q tarquino dominatione resistere pretendebāt. vt narrat vale. lib. v. ca. viij. Nunqd cassius z mālius torquat9 alijq plures filios correxerunt. Cur igit̄ patres filiorū crimina supportāt. Narrat eni aug. v. de ciui. dei. cap. xviij. qualit̄ aulus filiū suū mortis supplicio cōdēnauit eo q cū catilina inimico suo amicitiā cōtracit. Horū tamē feritas nō est approbanda: qz licet filios corripere bonū sit: exterminare tamen sepi9 nō licet qz tūc paternalis disciplina prodest quando clemētia adest. vnde vale. li. v. c. ix. narrat de quodaz cui

suus filius illdiabatur. q cũ hoc percepisset filiũ suũ in desertum duxit: sibiq gladiũ tradidit ⁊ caput amputãdũ obtulit. quod cũ vidisset fili⁹ gladiũ abiecit dicẽs. Tu pater viue: sed tantũ q̃so ne me⁹ erga te amoꝛ eo sit tibi vilioꝛ q a penitẽtia oꝛitur Ecce qualiter patris dulcedo filium cõuertit. eodẽ li. ca. vij. narrat. Anthiochus filius celenchi regis incidit in amoꝛẽ grauissimũ sue nouerce intantũq moꝛti ꝓxim⁹ erat. Cũ igiꝛ medici ꝑpendissent causã moꝛbi patri retulerũt. quod audiẽs pater ꝓpriã coniugẽ filio ꝯcessit dicens in filio magnũ pudoꝛẽ fuisse: eo q vsq ad moꝛtẽ amoꝛẽ dissimulauerat. Seueritas ergo parentũ erga filios quandoq bona nõ est. sed coꝛrectio cũ clemẽtia semꝑ vtilis est. Nunc tamẽ parẽtes filios coꝛrigere pretermittunt. ⁊ ideo qñ sperãt vt eoꝛũ operibus letari tunc desolantur. Attẽdant enim qualiter heli a deo punitus fuit eo q filios suos coꝛrigere pretermiserat: vt dicitur primo regum. iij vnde. greg in dialogo li. iiij. c. xvij. narrat d̃ puero qui consueuerat deum blasphemare patre ꝑmittẽte. ⁊ ideo in sinu patris a demone percussus est ⁊ interẽptus. Insuꝑ boetius li. d̃ disciplina scolarium narrat de filio lucrecij qui fuit absq disciplina nutritus. vnde in aleis ⁊ meretricũs operibus totam vitam suam occupauit: et a patre sepius de moꝛte redemptus fuit. nichilominus tandem moꝛti comdemnatus est: nec a patre propter pecuniã redimi potuit. Cum lachꝛymis igitur a patre osculũ petũt et cum pater accessisset nasum il li⁹ moꝛsu acutissimo secuit dicẽs. Qua re meis primis erroꝛibus nõ ob fuisti: sed ĩcastigatus euasi. magistri mei documẽtis non obediui: quasi dicat: quare me nõ castigasti. vnde tul. li. i. de off. dicit q obtima hereditas a patre traditur quãdo virtutum et bonoꝝ moꝛũ exẽplũ exhibeꝛ. Sic igiꝛ aquila valde diligit filios suos ⁊ in locis altissimis facit eis nidum ne coluber violet fetũ aut veneno queat nocere: sic pater suos suos filios a consoꝛtio peccatoꝝ debet separare ne ipsoꝛum exemplo polluãꝛ Hoc enim exemplũ tangit hiero. super isa. capi. vlti. Sicut igitur in nidis aquilorũ reperiꝛ lapis precios⁹ qui dicituꝛ berices. vt ponit solinus. li. viij. ca. vi. Sic in vita filioꝛũ virtutes reperiũtur dũmodo nidus eoꝛum ab istis inferioribus separatur. Tunc eniꝫ separatur nidus quando in iuuentute mala prauaq consoꝛtia vitare filius docetur.

Capitulum decimumtertium de filiis erga parentes.

Exodi. xx. dicitur. Honoꝛa patrem tuum et matrem tuam. quod est mãdatum primum in promissione vt bene sit tibi. vnde apostolus ad ephe. v. Filij obedite parẽtibus vestris. quia teste boe. lib. de cõso. Si mẽti humane incerta ẽ boni veriq cupiditas tãto magis incertũ ẽ parentes suos filios honoꝛare: q2 scꝫ fi ij debent honorare parẽtes. vale. eni li. v. ca. iiij. narrat de quadã filia q̃ matrem suã ĩcarcere nutriuit lacte mamillarũ suarũ. Idẽ de alia narrat ibideꝫ. Que patrẽ suũ i custodia traditũ atq3 vltia etate cõstitutũ tãq infãtem alimonia sui pectoꝛis nutriuit. Insuꝑ solin⁹ li. i. circa finẽ narrat de filia que inuenta ẽ nutriẽs ab vberib⁹ patrẽ ⁊ ĩ memoꝛiaꝫ tãti ꝑconij loc⁹ ille cõsecrat⁹ ⁊ reseruat⁹ ẽ. Poſco igiꝛ cũ sene. iij. de benefi. c. xvi. At filij parẽtes honoꝛent. Inquiramus tamẽ an liberi possint dare maioꝛa bñficia parẽtib⁹ q̃ acceperit. ⁊ videtur q non q2 teste aristo. Magistris et parẽtib⁹ nõ possumus reddere equiualens. Hoc quidẽ etiã cõcludit sene. vbi supꝛa. vnde ibidẽ narrat exemplũ de scipione qui patrem suum in pꝛelio seruauit. et capitulo. xviij. ponit exemplum

e eneas qui patrem suum senissimuz p medium inimicorū atqȝ igniū detulit. Narrat etiam de quibusdam iuuenibus qui per vrbes vagarunt ad liberandos parentes. Merito igitur dicitur eccli. iij. Qui honorat patrez suū vita viuet lōgiori. et ibidē. Qui honorificat matrem su am et qui honorat patrez suuz iocūdabitur in filijs ꝛ in die orationis sue exaudietur. Narratur in historia barlam et iosaphat ꝙ quidam paterfamilias ꝺ vxore sua adultera tres habere filios credebat: sueqȝ vxori improperabat adulterium dicens ꝙ illorum trium filiorum vnus tantūmodo suus erat sed quis esset declarare nolebat. Cumqȝ mortuus fuisset filium suum legitimum successorem bonorum suorū dimisit ipsum tamen nō nominauit. ad iudicium ergo vocati sūt vt videretur quis ille esset: iudex igitur protulit sententiam vt qui fortius percuteret ī corpus patris mortui cuȝ sagitta ille obtineret hereditatem. Duo ergo illorum cum sagitta corpus patris validissime penetrauerunt: sȝ accedēs tertius percutere noluit: sed cum lachrimis corpꝰ patris veneratus fuit. ꝛ ideo verus eē filius declaratus est. vnde vale. li. v. c. iiij. dicit ꝙ diligere parētes pma lex nature est. vnde petrꝰ rauēna. Tolle inquit a sole radium. ꝛ nō lucet riuū a fonte ꝛ arescit ramū ab arbore ꝛ desiccat mēbrum a corpore et putrescit. sic separa filiuȝ a deuotione paterna et iam nō ē filius sed est collega illorū de quibꝰ dicitur. vos ex patre dyabolo estis. Nunc quid ambrosius ī suo examerō narrat qualiter ciconie parētes suos nudatos tegunt: illas fouent ꝛ alimento pascūt et in leuatu subleuant. ꝛ concludit ambrosius. Nō est inquit graue quod pietate plenum est nec est onerosuȝ quod soluit nature debito. ideo nō recusant aues patrem pascere: et tamen ad hoc lex scripta nō astringit eas nec hoc accipiunt ex precepto sed gratie nature

lis officio. Hec ille. vnde augusti. xxijº de ciui. dei. ca. viij. narrat qualiter filij a matre maledicti membrorum tremorē incurrerūt ꝛ in ecclesia beati stephani sanati fuerūt. Cōmemorandū est eī qualiter saluator noster parētibꝰ obediuit. iuxta illud luce. ij. Erat autē subditꝰ illis. O ꝙ mirabile ꝙ deꝰ subditꝰ est hominibꝰ: q tamē angelis dominatur: sed nō mirū quoniā teste apostolo ad philippi. ij. Humiliauit semetipȝ factus obediens vsqȝ ad mortē. Attēdamus igitur qualiter rechabite a domino laudati fuerūt. qꝛ patri suo obedierūt: scilicet ipsi ionadab filio rechab a quo rechabite dicti sūt. vñ hiere. xxxv. Nunquid nō recipietis disciplinā vt obedietis verbis meis preualuerūt sermones ionadab filij rechab q pcepit filius suis vt nō biberēt vinum ꝛ nō biberūt vsqȝ ad diem hanc: qꝛ obediuerūt precepto patris sui. Ego autē locutus sū ad vos ꝛ nō obedistis michi dicit dñs. Filios igitur decet parentibꝰ obedire.

Capitulum. xiiij. de obedientia filiorum erga parentes.

Parentibus post deum maxime obedire tenemur: qꝛ exodi. xx. dicitur. Honora patrem et matrem tuam. ꝛc. et ecclesiasti. iij. Qui honorat patrem suum vita viuet longiori. ꝛ ad ephesi. vi. Filij obedire parentibus vestris. Idem habetur ad colo. iij. Nempe desideranda est patris benedictio ꝛ timēda ē matris maledictio. vñ narrat au. xxij. de ciu. c. viij. ꝙ fuerūt decē fratres quorum septē erāt masculi ꝛ tres femine ppter maledictionem matris puniti fuerūt tremore membrorū horribili quoꝝ duo. scȝ vnus fratrū ꝛ vna sororū sanati fuerūt ī eccl'a beati stephani. Timēda est igitur parētū maledictio. Nēpe teste vale. li. v. ca. iiij. Prima lex nature est parentes diligere. vnde nar.

rat ibidē de quadā filia que matrez in carcere cōdēnataz pro capitali crimine suo lacte nutriuit. nā qui carcerē custodiebat filiā matrē adire pmittebat preuidebat tñ ne cibū sibi portaret. Cūqz tñ custos miraret quomodo absqz cibo mater icarcerata tādiu viueret: vice quadā filiā explorauit et vidit qualiter sue matri lac exhibebat. Retulit igiter iudicib9 qui audiētes tātā filie pietatē sue matri penā remiserūt. vñ vale. vbi supra narrat de filio cresi q mutus erat cū tñ vnus ex numero psarū patrē suū interficere vellet: lugebat ille eo q dicere nō poterat. eo q pater suus rex erat ne ipsū interficerēt. Accidit igitur vt qui mutus fuerat loqui promereret ratione pietatis quā erga patrē habuerat. Prima inquit vale. et optima rerū natura pietatis est magistra. vñ ibidē narrat qualiter populi scithaz cuz darius in eoz regionē totis viribus regni sui ipetū faceret ipsi paulati cedentes ad vltimas asie solitudines puenerāt: et iterrogati deide a dario p legatos quē finē fugiēdi aut quod iitiū pugnādi facturi essent: respōderūt se nec vrbes vllas nec agros cultos p quib9 dimicarēt habere. Ceterū cū ad monumēta parētū suorū venissēt dariū scitu rū quēadmodū scithe preliari solerent quo quidā vno tā pio dictu immanis et barbara gēs ab omi seueritatis discrimine redemit. Narrat isup de corsolano qui exulatus a romanis advolscos romanoz iimicos iuit. quoz imperiuz acquisiuit et romanis infestissim9 fuit cū qb9 federari nullis pcib9 valuit: qd vidēs ei9 mater que rome manebat accessit cū filiisqz quā supplicātē exaudiuit atqz castra q possidebat matri petenti exhibuit dicēs. Expugnasti et vicisti irā meā. patria precibus huius admotis: cuius vtero te quis merito michi inuisam dono cōtinuoqz agrū romanū hostilibus armis liberauit. Ex his igitur narrationib9 patet qliter filii parētes tueri tenētur. Ad hoc ppositū seneca. iii. de benefi. ca. xvi. querit. An liberi suis parentibus ad condignum que suscepērūt: beneficia reddere possint: et declarās hāc questionez cōcludere videt q nō est possibile. vñ ponit exēpla de scipione de enea de quibus in precedēti ca. Eteni natura vnūquemqz obligat vt parētes tueatur. nā vt ponit ambrosi. i suo examerō omelia. v. Ciconie sūt huius conditionis et c. sicut prefertur i alio capitulo.

Capitulum decimūquintum de mulieribus.

Dominus naturaliter in muliere verecūdiā posuit vt ipsa ad peccatū puocare formidet: viroqz vt famulet cōdita est: nō quidē vt sibi insidietur: ipse tñ sui status neglecto more fictis blandimentis adulationibus et nutib9 virorum excidiū procurant et scandalum ignominiosū iugit gignere sollicitāt. vñ hier. epla. xviii. loqtur. Illi oculos xpianos scādalizāt qui spurcissimo vnguēto faciem vngunt: oculosqz depingūt quoz facies nimio candore deformes sūt et tanq idola mentiunt Ipsas eniz nec annoz numerus nec alia vetustas docere potest q vetule sint et capillos cū perdiderint alienis capillis verticē ornāt et preteritam iuuentutem in rugis anilibus polluunt. Erubescat igitur mulier christiana si naturam cogat in decorē si carnis curam facit i cōcupiscentiis. O ignis iuuenum fomenta libidinum impudiceqz mentis excidium est ornatus iste: nec est velamem christi sed antichristi: vt idem hie. epistola. xciiii. vnde ambro. in suo examerōn vltima omelia. Noli delere picturam dei et assumere picturam meretricis illa pictura vitiū est nō decoris fraudis non simplicitatis fallit decipit vt

necq illi placeas cui placere desideras tuoq3 displices actori dũ videt opussu um deletũ. Nam arti fex indignatur si opussuũ deleatur. Graue igitur crimẽ est vt putes q melius depingat homo q̃ deus. vnde guil. parisiẽsis li. de vni- uerso narrat de quadã muliere que dũ insisteret pectinationi: atq3 curiositati capillorũ alia quedã mulier sibi appa ruit dicẽs q maximũ cruciatũ tolera- bat. qr huiusmodi curiositati dũ viue- ret insistebat. Nõ igit in talibus sed in virtutibus crescere debent: vt noĩe per petuo hereditari possint. Debent esse caste sobrie ⁊ taciturne. vnde val. li. ij. ca. i. narratq mulieribus olim vsus vi ni ignotus fuit ne in aliud dedecus la berentur. vnde ecclesia. xxvi. Mulier ebriosa ira magna et contumelia ⁊tur pitudo eius non tegetur. Nunc tamen illud sene. epl'a. cxcix. verificatur dicen tis. Mulieres non minus viris potãt quinimmo oleo ⁊mero viros ꝓuocant suiq3 sexus beneficiũ suis veneficiis pro- diderunt: ⁊ quot feminaruз est exuerũt moribusq3 virilib⁹ implicate sũt. Quã obrẽ valerius li. ij. ca. i. dicit q ab exces- sibus cauere debent: quia ventrem ple num sequitur voluptas. Ideo teste hie ronymo epistola. xxxvij. Uiri antiqui tus cauebant ne vinũ biberẽt. vnde va lerius li. vi. cap. iij. narratq reginald⁹ metellus vxorem fuste percussam inte remit. eo q vinum bibisset: nec tamẽ ex inde reprehensus fuit: qr iustuз omnes esti[illegible]abant illã deberi violenter mori q̃ sobrietatem debitam violauerat. vnde augustinus. ix. cõfessio. narrat quomo do decrepita quedam mulier suaз filiã adhuc puellam regebat cum maximo moderamine vt sobrietatis in posterũ consuetudo sibi muneret. ⁊ ibideз quo modo cũ mater sua quadam vice a mo deramine solito recessisset eius ancilla eam redarguit: ⁊ eam meri bibulaз vo cauit quo audito stimulo percussa suã fidelitatẽ respexit: et exinde abstinuit.

Animaduertant igitur mulieres vt so brietate floreant. et exinde pudicitia q̃ ipsis congruit polleãt. vñ ecclesiastici xxvi. sicut sol oriens in mũdo in altissi mis diei est principiuз: sic mulieris bo ne species i ornamentis domus sue. õ niaз gratia super gratiã mulier sancta et pudorata: vt ibidem dicitur. Atten- damus enim q̃to affectu veteres casti tatem amauerunt. Nam gradus maxi m⁹ abusionis est femina sine pudicitia vnde sicut prudentia custodit viruз sic pudicitia feminam. narrat enim vale. li. vi. ca. i. de pluribus mulieribus que maluerũt perdere vitam q̃ pudicitiã. vnde greca quedã femina hyppa noĩe cum hostium classe esset accepta in ma re se vt morte pudicitiam tueretur ab- iecit. Et ideo apud grecos laudib⁹ ⁊ se pulchro extolli meruit. Narrat insuꝑ de quoddã qui filiam suaз interfecit eo q appius cladius violenter ad stuprũ ipsam inducere volebat. Malebat enĩ publice filie eẽ ĩteremptor q̃ pater cor rupte. vnde ambrosius de virginitate capi. iij. narrat de pelagia que cuз esset apud anthiochũ etatis. xv. annorum ⁊ predonibus circũcepiam se videret et matre absente suisq3 sociabus in aquã se proiecit mallens mori q̃ violari. Et licet non deceat pro pudicitia seipsũ in terimere nichilominus laudandi sũt ve teres ĩ hoc q pudicitiam tantũ amaue runt. Tradit enim augustin⁹ li. i. de ci. dei. ca. xvi. q pudicitia est virtus mẽtis que nõ potest ĩuite auferri. Si ergo cor pus violenter contaminetur nichilomi nus pudicitia manet: dũ modo mens ĩ tegra fuerit. Pro pudicitia igitur pre dicte mulieres seipsas ĩterficere nõ de bebant: nisi forsam ĩspirate hoc fecerit ꝑut tangit augustinus vbi supra capi. xxv. vnde sic ait de feminis que ĩ flumi ne se precipitauerunt. Aut hoc fecerũt humanitus decepte ⁊ sic errauerũt: aut diuinitus inspirate: et sic obedierũt. qc quid sit tamen in hoc commendabiles

fuerunt pudicitiā dilexerūt. Est aduertendum etiam quanto zelo pagani pudicitiā seruauerūt. Narrat enim solinus li. vij. ca. xv. quod in india quedā est regio in qua nulla libido inuenitur: atque petulātiā esse ignorāt homines: itaque nulla sūt cōiugia nulliqz hominesibi nascūt et tamen ibidem plurimi homines cōmorantur. nullus tamen ibi admittitur nisi castitatis meritum prosequatur et castitatem si quis non seruauerit a predicta regione submouetur: atque perpetuo exilio datur. Insuper valerius lib. vi. ca. primo narrat quomodo pumenius tristi exēplo filie sue precepit quod non solum virginitatem illibatam. sed etiā oscula sincera ad virum preferre debet Ceterum hieronymus contra iouianū recitat qualiter diullius vxorem tante continētie duxit vt omnibus continētibus esset exemplum. Accidit igitur quod his iam senex et trementi corpore i quodaz iurgio audiuit exprobrari sibique os fetidum haberet: quo audito ad vxorē accessit: ipsam redarguēs: cur sibi hoc non intimasset: que respondit. Fecissez inquit nisi putassem omnibus viris sic os olere Ecce quanta pudicitia mulieris que nūquam alterius viri flatū sēsit.

Capitulum decimum sextum de virginibus.

Virginitas nomen honorabile: est status mūdus vita quoque virginea angelos imitatur. Unde virginitas exēpluz ab antiquis suscepimus quoniam plures secundum carnē viuere in terra cōtempserūt quod maluerunt mori quam obedire carni. vnde in libello qui intitulatur de virginibus. legitur apud romanos virgines que secundum carnē viuere contēpserunt maxime reputationis apud eos extiterunt. vnde ibidem narratur de quibusdam filiabus quarū mater dicta fuit cedasa que cum absente patre duos iuuenes pretereūtes iure hospitalitatis suscepisset: ipsi quoque iuuenes honori filiarū non induxerūt: sed dictis filiabus virginibus nocte violentiā intulerunt Quamobrem predicte virgines mutuis mucronibus seu gladijs se conciderunt. Narrat iterum quod thebana virgo quā hostis macedo. corruperat aliquātulum dissimulauit violētie sibi facte desolatorē: nichilominus tandē suū violatorē iugulauit. et mox gladio seipsam interrecit: nolēs perdita virginitate ducere vitaz quid exempla ista designant nisi quod carni nō est assentiendū quinimmo melius foret a presēti vita migrare quam in desiderijs carnalibus vitam ducere. ideo apostolus ad ro. viij. dicebat. Qui in carne sunt deo placere non possent. et gala. v. Spiritu ambulate et desideria carnis non perficietis. vnde aug. viuentes in carne preter carnem angelos vocat libro suo de sancta virginitate dicens. Sicut igitur familiaz angelorum deus habet in celis sic etiam familiam virginum voluit habere in terris. Illi enim angeli sunt qui non secundum carnem viuūt. idē hieronymus ad eustochiū dicit. Stati vt dei filius filius ingressus ē super terrā nouā familiā sibi elegit: vt qui ab angelis adorabat i celis haberet etiā āgelos. scz virgines i terris. Quapropter augustinus de doctrina christiana libro. iiij. dicit quod virgines sunt illustrior portio: gregis christi. Isti enim virgines dici possunt qui non secundum carnem viuunt: sed qui carnez spiritui subijciūt. vnde. ij. corinthi. x. In carne ambulantes non secundum carnem militamus. Quid enim prodest viro seu femine si sua voluptate eam puritatē tollat: per quam reginam celoruz imitatur. scilicet mariaz. Laudabilis est igitur virginitas sed nec sufficit ipsa nisi bonis operibus illustretur Nam in euangelio. virgines quinque fatue leguntur. Et ideo ex sua virginitate: introitum ad ianuam celestem:

meruisse non creduntur. Pulchrum est ergo si virgo sis: sed multo pulchrius si cū virginitate operibus floreas sacris: nūc orationi nūc meditationi mētem sedule exponendo. Nā teste hiero. ad eustochiū. Virgo debet esse orationibus sacris virtuosisq laborib⁹ occupata. Et epistola. lxxxviij. ad demetrium sic dicebat. Debet inquit virgo esse quieta: honestaq societate cōmitata. nō vaga discurrēs p patriā exēplo marie quam inuenit angelus in cubiculo. Sit autē sermo virginis prudēs modestus et rarus nō eloquētia sed pudore precios⁹: sit humilis gestu quia p humilitatē placuit deo virgo maria. Nā virginitas sine hac minus laudāda est: quia teste ambro. li. de virginitate. Virginitas supgreditur nature humane cōditionem p quā homines angelis associant. Unde apostolus. i. corinthi. vij. Virgo cogitat que domini sunt: vt sit sācta corpore et spiritu hieronymus alloquēs matrem de institutione filie episto. lxxxix. dicebat. Reddat iquit tibi quotidie pēsum de scripturarū floribus. et post assuescat ad orationes et psalmos nocte cōsurgere mane canere hymnos et sequitur. Discat lanam facere tenere colum rotare filium et tenere fusum et similia. Nam virginitas in talibus conseruat nam vt idem dicit ad eustochiū. Virginitas thesaurus ē irrecuperabilis. Caueas igitur vt de te dicat de⁹ virgo cecidit et non est qui suscitet. et cū omnia deus possit suscitare tamen virginē nō potest. Si igitur ad thesaurum recuperabilem custodiendum solliciti sūt homines poti⁹ de virginitate seruādā solliciti esse debēt. Non igitur discurrāt: quoniam teste gregorio omelia xij. depredari desiderat qui thesaurum in via publice portat. Solitarie ergo maneāt quoniā sicut dicit iob. xxiiij. Per noctē adulteri oculus quasi fur obseruat caliginem. Nempe olim virgines sollicitam sue virginitatis custodiā habuerunt. vnā ambro. li. ij. de virginitate narrat de quadā virgine q̄ fuit anthiochie cuius pulchritudo appetebatur. vnde violēter ad lupanar introducta fuit q̄ cū ibi fuisset flebat et orabat dicēs. Domine q̄ dedisti virginibus leones domare: nūc da michi vt mētes hominū domare possim: ne violetur exiguū tēplū tuū ne etiā patiris incestū. Cum igitur orationē cōpleuisset ecce miles introiuit. Ne inquit timeas qm̄ super ueni saluare animam tuam. Autem⁹ inquit vestimenta vt tua vestis me faciat verum militem. Unde sic factum est vt virgo vestem militis accepit: et sic euasit et milis loco eius cum veste muliebri ibi remansit. Cum igitur alius igrederetur: et loco puelle virum iuuenisset et aliis nunciauit et loco: virginis miles. condemnatus fuit ad mortem. quod cum audisset puella. festinanter cucurrit ad locum supplicij que pro ipso mori contendebat: et econuerso miles pro ea. Itaq ambo contenderunt et martirij palmam susceperunt. Insuper am brosius libro. iij. narrat qualiter beata sotheris cum esset pulcherrima gaudebat suam faciem martyrio fedari ne temptationis occasio existeret. Ceterum de beata: brigida legitur q̄ cum pater eius cuidam nobili: vellet desponsare. ipsa orauit vt aliqua deformitas sibi contingeret: ratione cuius coniugium vitaret ipsaq orante vnus eius oculus crepuit quod vidēs pater permisit ipsam velari et ad dei cultum deputari et oculus eius sanatus est. Insuper de pluribus aliis similiter legimus: que licet viros secum haberēt nichilominus virginitatem obseruauerunt. vnde in libro qui dicitur paradisus legitur de quadam virgine que dicebatur iuliana que videns originem merentem: seditiones: paganorum fugientem per biennium ipsum suscepit et celauit necessariaq ministrauit. Narrat insuper hieronymus: episto.

la.xv. de quadam virgine que a beato martino noluit videri. cum tamen ipsā desideraret visitare tanq̄ moribus et charitate precelsam. Unde ipsa beato martino per fenestrulā dixit. Ora inq̄t pro me: quia a viro nunq̄ sum visitata. Gratias itaq̧ egit sanctus martin⁹ eā q̧ benedixit. Narrat insup hieronym⁹ epistola. lxxxix. qualiter cuiusdā virginis patruus cepit arbitrium virginis: vt virginis mentē permutare posset. Uolebat enim q̧ nuberet: sed eadez nocte apparuit angelus minas īferēs dicēs. Quomodo iquit ausus es viri īperiū preferre xp̄o. Nā virgines christi sponse sunt? Nā virginitas deo dedicata ē. vñ apo. xiiij. Uirgines sunt ⁊ sequūtur agnū quocūq̧ ierit. sup quo augu. lib. de bono virginali. Gaudia inq̄t virginū sunt de christo in christo cū christo p christum post christū. et idem augusti. epistola. cxviij Beatius est inq̄t carne imitari vitam angelorū q̄ ex carne augere numerum mortalium. Nam vberior est felicitas mēte grādescere q̄ vētre grauescere: orationibusq̧ celū parturire q̄ in visceribus fetum enutrire. vnde gregorius dialogo quarto de virginib⁹ narrat qualiter deo placuerūt. Nam de tharsilla narrat qualiter duas sorores habebat que cum visitarent ipsaz ait. Recedite inquit: quia spons⁹ meus scilicet iesus venit. Ibidem etiā narrat de quadam puella que dicebat musa: cui beata virgo cuz puero apparuit querēs ab ea an sibi seruire vellet que respondit q̧ sic. Tunc beata virgo sibi precepit: vt omnes mores pueriles dimitteret que sic fecit: ⁊ ad tantā maturitatem deuoluta est: vt virginū exēplar efficeretur. Ex h's igitur patet q̄tis laudibus oli virginitas floruit. Nā deuteronomij xxij. Precipit virgo corrupta lapidari: nisi p violentia clamasset. Insuper apud saxones lex fuit oli: vt virgo sponte deflorata viua sepeliretur ⁊ violator super ipsam suspendi debebat. Item apud barbaros lex fuit vt virgo fornicaria seu spōte grauidata de mōte altissimo precipitaretur. eius violator capite truncaretur. Insuper in prologo historie romanorū legitur de quadam que cum genuisset filios se cundū legē viua fuit sepulta Ex quib⁹ oibus satis patet q̄to studio virgines se custodire debebēt. Nūc tn̄ blādicijs nūc muneribus seducūtur. vñ ābro. libro. i. de virginitate narrat de quadā virgine pythagorea que tante fuit cōstātie: vt tormētis nō posset vinci. Uñ cū interrogaretur a quodā tyranno de quodā secreto reuelādo: liguā suā morsu abscidit vt respōdēdi causā nō haberet. Ipsa tn̄ que vinci nō potuit tormētis: postmodū victa fuit muneribus et que prius preualebat animo postmodum erubuit tumescente vtero.

Capitu. xvij. de viduis.

Uidualis status simplex ⁊ modest⁹ esse debet et virū bonū si habuerit caueat ne mutet fortunā: si aūt prauū cōsimilem inuenire timeat. plurimas autem opposite conditionis viduas vidimus: q̄ et si virum pessimum habuerint mox post mortem illius ad alium currunt. si vero bonum habuerit illius facilime obliuiscuntur ⁊ aliū habere studiosissime sollicitantur. Ceterum enim exempla vtinam animaduerterent. Unde hieronymus cōtra iouinianū li. i. narrat d̄ marcia cathonis filia que cum lugeret virum matrone ab ea petiuerunt quem diem haberet luctus vltimum: respondit quem et vite. De alio ergo viro non cogitabat. Ibidem etiam narrat de annia. Quaz cum propinquus moneret vt alteri nuberet dicens q̧ sua etas nuptui conueniebat. Ipsa tamen respondit hoc inq̄t nequaquam faciam: quia si bonum viruz inuenero: vt ante habui nolo timere ne perdaz. si vero malū quid necesse

est post bonuz pessimuz sustinere. Mar yat in super de marcella maiore que interrogata a matre sua gauderet ne se nupsisse: respōdit: ita valde vt amplius nolim. Narrat etenim de valeria marcellarū sorore que amisso seruio viro suo nulli voluit nubere. et cū interrogaretur cur hoc faceret ait sibi semper maritum seruium viuere. Attēdant autē vidue quoniā anna fuit vidua ab adolescentia sua. et nō recedebat a templo diebus neque noctibus. Nunquid etiaz vidua sareptana pro salute filiorum famem tolerauit neque virum quesiuit: vt patet tertio regum. xvij. Nunquid celebris vidua fuit iudith. His igitur attētis dicit hieronymus vbi supra loquendo vidue quid angustiarū habent nuptie didicisti. et quasi cuz canibus vsque ad nauseam saturata es. Quid igitur vis tibi rursum ingredi quod noxium est. Nam bruta seu aues i eadē retia nō incidūt qd igitur petis: et subdit. Imitare potius sāctam matrē iesu christi. Vidua enim que non potest continere vel non vult. maritū potius accipiat quam dyabolum. itaque hieronymus detestatur secūda matrimonia nisi magna iuuentus fuerit. et ideo apostolus primo thimo. v. Volo inquit adolescētulas et iuniores nubere. Ceteruz hieronymus epistola xcvi. narrat de quodam viro qui sepeli erat. xx. vxores et postmodum accepit mulierez que habuit. viginti maritos Cumque ergo fuissēt patrimonio copulati. totus romanus populus instāter astabat videre quis eorū vinceret. Maritus tamen vicit et totius vrbis populo confluente coronatus est et palmā in manibus tenebat clamās. O mea vxor nube nunc cum feretro. Et ideo hieronymus viduam alloquendo dicit. Obsecro īquit tibi sufficiat quod perdidisti primum virginitatis gradum et per tertium scilicet coniugiuz precedat venisti ad secundum scilicet viduitatem. vnde licet coniugium precedat viduitatem tempore non tamen castitate. Itē hieronymus epistola nonagesiaquita. Caueas inquit ne iuxta te ambulet procurator vel histrio non iuuenis nitidus: sz habeto tecuz viduarum et virginū choros tuique sexus solacia quere. sit in manibus tuis diuina lectio: et ī ore deuota oratio vt adolescentie cogitationes huiusmodi clipeo repellātur. Vnde ardētes dyaboli sagitte ieiuniorum et vigiliarum frigore restringende sūt Ceterum animaduertamus narrationez ambrosij in suo exameron omelia quinta qui narrat de turture quod si pdiderit comparem iterare couiunctionē recusat Discite ergo mulieres inquit ambrosius. Quante sit dignitatis viduitatis gradus qui etiam in auibus predicatur Melius est tamen nubere quam vri id est fornicari. ideo hieronymus epistola nonagesimaquinta. Tolle quod peius ē et suscipe quod per se bonū non est: scilicet. nubere et loquitur vidue.

¶ Jacobi magni sophologiū finit feliciter. a multis mendis quibus antea scatebat vēdicatū. impressū parrhisius impensis Johānis petit parrhisiensis bibliopole cōmorātis In vico sancti Jacobi sub intersignio lilij aurei

Epigrāma ad huius opis cōspectorē
Istuc clarorum cōtēdūt dogmata patrū.
Doctos atque bonos vt faciāt hoīes
At quē nō leuiter possit pcurrere quisque
Auctores cūctos multa neglecta manet
Ōia doctorum quo ergo documēta legāt
Hūc iacobus magni condidit ecce librū
Tu quoque si bonus eē velis sapiēsque videri
Hūc manibus tractas disce sophologiū
Quicquid e veterum tetigit pceptio digna
Mille voluminibus clauditur hoc ope.

¶ Sequitur tabula capitulorũ sophologij. Et primo capitula primi libri

¶ Capitula secundi libri q̃ ẽ de inuentione scientiarum.

¶ Capitula tertij libri in quo tractatur de amore virtutum.

Capitula quarti libri in quo ctaē de virtutibus theologicis

Capitula libri quinti in quo agitur de quattuor virtutibus cardinalibus

¶ Capitula libri. vi. in quo agitur de septem pctis mortalibus & de virtutibus eius contrariis.

¶ Capitula septimi libri in quo agitur de morte et eius consideratione.

¶ Capitula octaui libri in quo tractatur de statu ecclesiasticoꝝ.

¶ Capitula noni libri ĩ quo tractatur de statu principum et nobilium

120

¶ Capitula decimi libri in quo tractatur de diuersis statibus viuentium sub principe.

¶ Finit tabula huius libri.

v.iij.

J. B[illegible]

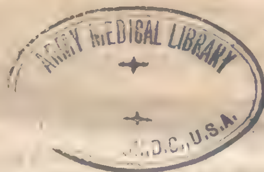
¶ Castigationes errorum qui in imprimendum nimia celeritate euenerunt.

Cōspicim⁹ p cōspiciam⁹. Fo.ij.col.ij.
vrbib⁹ p virtutib⁹ fo.z co.eisdē.
narrātes p narrāte fo.z col.eisdē.
aristo p aristoteli fo.z col.eisdē.
dn̄abit pro dn̄abatur. fo.eodem co iij.
at pro aut fo. eodez co.iiij.
cesaris pro cesare folio z col. eisdez
Item pro Idem folio.iij.et co.i.
fuissit pro fuit folio et co.eisdem.
secam pro secum fo.z col.eisdem.
georgias pro gorgias foli.z col eisdē.
ilis pro isis fo.co. eisdem.
Tubalciā p Tubalchai.fo.eodē co.ij.
Interea pro Erictrea fo.z co. eisdem.
opus pro ops foli.z col.ei sdem.
fuerunt pro ferunt.fol.z colio.eisdem.
eē omissū inē nō zfistulaz fo.zco.eisdē.
adolescētis pro adolescētus f.iiij.co.i.
cōtinebat pro cōtinebāt fo.codē co.ij.
meremur pro merētur fo.z co.eisdem.
sapientia pro sapientis folio.v.co.i.

aliijs pro alias fo.eo.colū. iiij.
oculis pro oculos folio.vi.col.i.
camporū pro temporuz fo.zco.eisdem.
refutat pro refutare fol.z col.eisdem.
manuducimur pmanuducūt.fo.eisdē.
vniuersitatib⁹ p vniuersis. f. vi.co.ij.
vul pro vulgus fol.vij.col.ij.
er pro ergo foli.et colūaeisdem.
celo pro celum folio vi.colūa.iij.
vesibilius pro visibilis fo.zcol.eisdez.
hominum pro homini fo.z co.eisdem.
habet pro habent foli.z col.eisdem.
coruus pro curua fo.zco.eisdez.
homini pro homo fo.z co. eisdez.
fuerunt pro ferunt fo.zico.eisdez.
exito pro exitio folio. xxij. colū.i.
enim pro eum fo.z co.eisdem.
procis pro procus fo.li.colū.iij.
donuz pro dominū fol.lxiiij.colūna.i.
predicta pro predia folio.et co.eisdez.
regia pro regi fol.z col.eisdem.
nomināt p nominātur fo.lxxvi.col.i.
viuere pro bibere folio eodez. col.iiij.

Finis

Finis

Sophologium Sapientie

121